

Slovenska
S L O V N I C A

po

Miklošičevi primerjalni.

Spisal

J. Š u m a n.

Založila in na svetlo dala

MATICA SLOVENSKA.

V Ljubljani.

Natisnoli J. Blaznikovi nasledniki.

1881.

REVOLTA

IN=30002583

Slovnica ima štiri dele: **glasoslovje** (Lautlehre), **pregiboslovje** (Flexionslehre), **besedotvoritev** (Etymologie), **skladnjo** (Syntax).

Prvi del.

Glasoslovje.

§. 1. Glasoslovje uči jezikove glasnike in postave, po katerih se glasniki med seboj strinjajo in ogibljejo. V indoevropskem, ali kakor se tudi imenuje, v indo-germanskem rodu so večidel le glasniki se v raznih krajih razvili po raznih pravilih; tako se je nekdanji skupni govor v teku časovem razdelil v različne jezike, t. j. v indijski (klasični sanskrtski), grški, latinski, keltski (galski), v razne germanske (nemške), v litvanski z lotvinskim in pruskim in v zadnjim bližnje slovanske jezike; kajti pregib in besedni zaklad stoje zvečine še na istem stališču. Tudi slovanski jeziki, t. j. ruski, poljski, česki, sorbski na vzhodu in severu, potem bolgarski, srbo-hrvatski in slovenski na jugu imajo svojo največjo razliko med seboj le v glasoslovju, v besednem zakladu in v pregibu so si pa blizu enaki. Glasniške premenjave se godijo po naravnih pravilih in so odvisne od krajnih in klimatičnih, pa tudi od zgodovinskih in kulturnih razmer, uplivajočih od lastnega, sorodnih in tujih sosednih narodov.

Slovenski jezik ima sledeče glasnike, ki se pišejo z latinico s sledečimi pismenkami, njim odgovarjajo podstavljene cirilske pismenke:

a,	b,	c,	č,	d,	e,	g,	h,	i,	j,		
а,	б,	в,	г,	д,	е,	г,	х,	и,	й,		
k,	l,	m,	n,	o,	p,	r,	s,	š,	(št),	t,	u,
к,	л,	м,	н,	о,	р,	с,	ш,	ш,	т,	у,	
					v,	z,	ž,				
					в,	з,	ж,				

Redko in le v tujkah ali v nekaterih dotični naravni glas posnemajočih domačih besedah se rabi dendenes tudi tihi ustniški sapnik *f*, v cirilici *ф*.

Glasniki se delijo: *A* v samoglasnike in *B* v soglasnike.

I. Poglavje.

A. Samoglasniki.

Značaj, delitev in razvitje posameznih samoglasnikov.

§. 2. Samoglasniki z latinico pisani slabo izrazujejo zgodovinski značaj in izgovor, in ta pisava ne zadostuje slovniških prikazni razjasniti; zato bomo tukaj samoglasnike deloma s cirilico pisali, deloma s posebnimi znamenji zaznamovali. Kratko naj bo povedano, da stoji latinični *i* za dvoje, *e* za petero, *o* za dvoje, *a* za troje glasov, ki se v cirilici posebe značijo.

1. *i* je dvoji, a) tenki *i*, b) debeli *i*.

a) tenki (mehki) *i*, v cirilici и, odgovarja navadnemu i nemškega, grškega, latinskega, sanskrskega jezika; ta *i* je poznati na tem, da se v slovenskem krepi v *ě*,

oj pri tvoritvi sorodnih besed; nahaja se n. p. v teh besedah: *biti*: *boj*; *viti*: *zavoj*; *gniti*: *gnoj*; *piti*: *pojiti*; *sijati*: *prisojen*, *osojen*, iz **odsojen*; *liti*: *lěvati*, *loj*; *počiti*: *pokoj*; *riti*: *roj*; *videti*: *věda* itd.

- b) debeli (trdi) **i** odgovarja staroslovenskemu **ѣ**, českemu **y**, ter se krepi v **u**, **ov**, **av**, **va**; le grški in nemški jezik ima deloma enak glasnik, grški *v* (*v*—*ψιλόν*), nemški **ü**, latinski, sanskrtski in sicer tudi grški in nemški jezik imajo mesto debelega **y** le **u**; nahaja se ta debeli **i** na pr. v teh besedah: *kij*, t. j. *kyj*: *kujem*, *kovam*, prim. lat. *cudo*; *dije*, t. j. *dyje*: *duh*; *bik*, t. j. *byk*: *bučati*; *kis*, *kisel*, *kisati*, t. j. *kys*, *kysel*, *kysati*: *kras*; *pihati*, t. j. *pyhati*: *napuh*; *slišati*, t. j. *slyšati*: *posluh*; *biti*, *zabiti*, *prebiti*, t. j. *byti*, *zabyti*, *prebyti*: *zabavljati*, *prebaviti*. Najložej se ta **i**, pišem **y**, poznaje po **g**, **k**, **h**: *gybati*, *kyhati*, *hyter*; kajti imenovani goltniki se držijo le pred debelim **y**, ter se pred tenkim **i** spremenjajo v dotične nebničke: *pokoj* in *počijem*.

2. **u**, v cirilici **oy**, odgovarja dolgemu **u** drugih indo-evropskih jezikov. Od začetka dobiva rad prigliasni sapnik **v**, na južni meji slovenski se izgovarja kot **ü**: *uho* (*vüha*, *vüho*), *uk*, *suh* itd.

3. **o** je dvoji, a) prosti, b) nosni **o**.

- a) prosti **o** odgovarja kratkemu **o** grškega jezika, v drugih indo-evropskih jezikih se nahaja na istem mestu kratki **a**, v slovenskem je n. pr. v teh besedah: *bog*, *bosti*, *voda*, *glodam*, *god*, *gorčeti*, *gost*: *ᾠαστ*; *dober*, *zvon*, *koleno*, *konec*, *kosa*, *moč*, *noga*, *oko*, *topel*, *hoditi* itd.
- b) nosni **o**, zaznamovan **o** (pri Miklošiču za slovenščino **ô**, sicer **ą**), v cirilici **ѡ** = **on**; govoril se je izvorno skoz nos, kakor dendenes francoski **on**, dendenes se čuje vsaj na vzhodu nek doglasni **a**, t. j. **o** = **oa**; skupek **on** se je spremenjal že v grščini v *ov*, primeri *λέγονται* iz **λέγονται* in **λέγονται*; na jugu slovenskega jezikokroga in v srbohrvaščini se govori kot **u**; z nosnim **o** berejo se n. pr. te besede: *oz-ek*: *ang-ustus*; *roka*: *Ranke*; *top*: *tumpec*; na dalje *drog*; *zvōčen*: **zvōn-k*; *zōb*; *lōk*, *lōcen*; *mōka*; *mō-*

titi; rožiti; smōditi, povōditi; trošiti; hrōšč; škōda; jōk, jōkati; enako jedninski tožilniki ženskih samostalnikov: ženō, roko; nedoločniki: vzdignōti, pahnōti itd.

4. e je peteren, a) zaprti e, b) nosni e, c) visoki e, d) pomlajeni trdi e iz ѣ, e) pomlajeni mehki e iz ѣ.

a) zaprti e, v cirilici ѣ odgovarja zaprtemu e drugih jezikov; beri besede: *velim, želim, ženem, žena, zemlja, letim, nesem, pečem, pletem, rečem, sedlo, tečem, tepem, tesati, česati* itd.

b) nosni e, zaznamovan e, v cirilici Ѣ = en; e: o = e: o; beri besede: *vezati, gledati, pogrežnoti, zēbe me, klečati, krētati, lečati se; mēhek, stsl. mēk-ѣkъ, mēcati: grozdje se mēca; mētem (buttern); pļesati; pripravga; pręzati: len se pręza in len pręza: springen; pęst; rēžati se, rēga: lat. ringor; sręča; segnoti; useknoti se; tresnoti; težati* itd.; na vzhodu se izgovarja e kot odprti ä, na českem ga nadomestuje a.

c) visoki e, zaznamovan ě (pri Miklošiču ê), je podaljšani e ali i, izgovarja se s pred- ali doglasnim i; beri: *běl, vrēti, věnec, grēti, drēmati, dēlo, dēte, pēti, pēna, rēka, smējati se, sējati, sēr, tēlo, cēna; brēza, zvēr, krēpek, mēzga, mēšec, plēva, rēzati, rēšiti, strēči, sēsti, sēkati; oplētam, razplētam, tēkam, razčēsam, prim. pletem, tečem, razčēsnoti; cvetēti, omedlētī* itd.

d) pomlajeni trdi e (oziroma a) na mestu staroslovenskega trdega glasnika ѣ; staroslovenski ѣ je oslabljen iz izvirnega indo-evropskega u (redkeje o); dendenes se je staroslovenski ѣ zopet okreplil in sicer v naglašenem slogu na zahodu v a, ta je pomlajeni a; v nenaglašenem slogu in na vzhodu v obče pa se je ѣ okreplil v e, ta je pomlajeni e; na pr. stsl. gъnōti se glasi na zahodu *ganoti (ganiti)*, na vzhodu *genoti: ne morem se genōti, génoti, génī se*; pomlajeni e stoji mesto stsl. ѣ v sledečih besedah: *bedēti, stsl. bѣdēti: buditi; legāti, stsl. lęgati, toda lážem, laž; stsl. mъšica: muha; sęp stsl. sъpъ; dehnoti, dahnoti, stsl. dъhnōti: dyhati, duh; odmeknoti, odmaknoti, stsl. -mъknōti: mykati; usehnoti, usahnoti, stsl. usъhnōti:*

suh; *do-teknoti*, *do-taknoti*, stsl. dotъknōti iz **toknōti*, prim. lat. *tangere*, τεταγών.

- e) pomlajeni mehki e (oziroma a) na mestu staroslovenskega glasnika ъ; staroslovenski ъ je oslavljen iz izvirnega indo-evropskega i (redkeje e); dendenes se je staroslovenski ъ kakor ѣ zopet okreпил in sicer v naglašnem slogu na zahodu v a, ta je tedaj tudi pomlajeni a; v nenaglašnem slogu in na vzhodu v obče pa se je ъ enako okreпил v e, ta je tedaj pomlajeni e, z ozirom na postanek imenovan pomlajeni mehki e; tako se tudi a tukaj imenuje pomlajeni mehki a. Kedaj je ta e oziroma a postal iz ъ, kedaj iz ѣ, iz slovenskega stališča moremo presoditi le po goltnikih, oziroma nebnikih; kajti prvi stoje le pred trdim glasnikom in se pred mehki glasniki spreminjajo v nebnike: *čast*, *češčēn* stoji tedaj mesto staroslovenskega čьstь, čьštenь, *kesati se* pa stoji mesto *kьsati se*. Pomlajeni mehki e oziroma a se nahaja n. p. v teh besedah: *ves* na vzhodu, *vas* na zahodu, stsl. vьsь, primeri lat. *vicus*; *den*, *dan*, stsl. dьnь, skr. *dina*, lat. *nun-dinae* iz *novem-dinae*; *meži*: *mingo*; *menj*, *manj*: *minus*; *lahek*, *lehek*, stsl. lьgьkь: lat. *levis* iz **legvis*; *tanek*, *tenek*, stsl. tьnьkь: *tenuis*; *jamem*, *vzamem*, *vzemem*, koren *ѣм-*; *pošast* (Шешпф): *šьd*, *šel* iz *šedl*, *hoditi*, kor. *sad-*, slov. **hьd-*, *šьd-*; itd.

5. a, v cirilici a, odgovarja dolgemu ā drugih indo-evropskih jezikov, nahaja se n. p. v besedah: *vlada*: *waften*; *gad*; *dati*; *kaša*; *krasta*; *majati*; *padem*; *plat*; *prag*; *rak*; *vast*; *sladek*; *kadim*, i. t. d.; ta a je prvoten nasproti pomlajenemu a, ki postaja po 4. d) in e) iz ѣ in ъ; sicer pa a postaja tudi iz ѣ po nebnikih in je podaljšek iz o: *rězati* in *obraz*, *nositi* in *prinašati*.

§. 3. Samoglasniki se delijo

1. po sposobnosti pred seboj stoječe goltnike omehčati:
 - a) v trde (goltne): a, o, u, y, o, ѣ (pomlajeni trdi a, e); pred temi se goltniki ne spreminjajo;
 - b) v mehke (nebne, oziroma zobne): e, i, ѣ, e, ъ (pomlajeni mehki a, e); pred temi se goltniki

spremenjajo v nebničke ali sičničke, n. pr. *otrok*:
otroci, otroče; *rekla sem*: *rečem, rekô*: *recimo*;

2. po plemenu v tri vrste, te so:

I. ajevska vrsta: a, o, ѣ, e, њ, ě, e = en, o = on;

II. ijevska vrsta: i, њ, ě, e iz in oziroma њn.

III. ujevska vrsta: u, y, ѣ;

3. po svoji moči v stopnje (Ablaut-Stufen) in sicer:

Stopnje	V r s t e		
	I ajevska vrsta	II ijevska vrsta	III ujevska vrsta
3.	a : ā		av, va
2.	o : ā (ѣ : y)	oj, ě	ov, u
1.	e : ě (ѣ : ě, i)	ь : i	ѣ : y

I. ajevska vrsta.

§. 4. Trije glavni glasniki ajevske vrste so e, o, a. Da e in o tudi v ajevsko vrsto spadata, se daje dokazati s tem, ker slovenskemu e in o odgovarja sanskrtski a; tako se glasi n. pr. slovenski *berem*, stsl. *beraġ*, lat. *fero*, gr. *φέρω* v skr. *bharāmi*; slovenski *dom*, lat. *domus*, gr. *δῶμος* se glasi v skr. *damas*. Ali se je izvorni a v evropskih jezikih razcepil v a, o, e, ali so se zadnji trije združili v skr. a, to prašanje je odprto, odkar je dokazano, da ima skr. jezik dvoji a, trdi in mehki; oni odgovarja našemu o, ta našemu e; kajti pred onim v skr. ravno kakor pri nas goltniki ostajajo, pred mehkim pa se mehčajo v nebničke.

Stopnje a, o, e, ali e, o, a zasledujemo pa tudi v slovenščini sami; pravimo, *nesem, nosim, prinašam*; **vedem, vodim, prevajam*; **vezem, vozim, izvažam*. Zato so si e, o, a v rodu in gredo v ajevsko vrsto. Glasnike e, o, a nahajamo v vseh

evropskih jezikih indo-evropskega plemena, naj bolj razvite pa v grščini, kder imajo ϵ , o , α posebe razvite podaljške η , ω , $\bar{\alpha}$; zadnjim v slovenščini odgovarjajo deloma premenjene dolžine; dotični vrsti si namreč po stopnjah tako-le odgovarjate; na levi so kratki, na desni dolgi glasniki:

3.	gr. α :	$\bar{\alpha}$	slov. a :	\bar{a}
2.	„ o :	ω	„ o :	\bar{o}
1.	„ ϵ :	η	„ e :	\bar{e}

Iz tega pregleda je jasno, da ima slovenščina le za **e** svojo posebno dolžino \bar{e} , dolgi \bar{a} je dolžina iz kratkega **o** in **a**; opetovalniki kažejo to razmero, n. pr. *pletem: oplétam, bodem: *badam, zbādam; padem: pādām*. Le nosni **o**, ki je navadno že sam **o** sebi izvirno dolg, čini dolgi **o** tudi s tem glasnikom, oziroma ostaje $\bar{o} = \bar{o}$, n. pr. *porōčim, porōčām*.

Razun teh stopenj, ki jih imenujemo ravne, imamo še v slovenskem **o** in **e** oslABLJENA v **ъ** in **ь**, t. j. pomlajeni trdi in mehki **a**, oziroma **e**, ki se podaljšujeta, in sicer **ъ** v **y**, **ь** v \bar{e} ali **i**; tedaj se podaljšuje **ъ** po sliki in priliki **ujevske** vrste, n. pr. *-teknoti, -taknoti*, stsl. *-тъкнати: tykati, dotykati se*; **ь** pa se podaljšuje v \bar{e} in **i**, tedaj po **ajevski** in **ijevski** vrsti, n. pr. *jamem iz jъmem: jēmam, prijēmam, objamem: objēmam in obimljam*. Te razmere še hočemo posebe razjasniti.

1. Stopnja.

Na prvi stopnji stoji a) zaprti prosti **e**, v staroslovenskem imenovan jestъ, estъ, b) iz njega okrajšani **ь** stsl. jerъ, oziroma pomlajeni mehki **a** ali **e**, c) skupek **tert*, d) skupek **ent*, e) podaljšani glasnik te stopnje **ajevske** vrste \bar{e} , v stsl. imenovan ѣтъ, t. j. jat.

a) neoslabljeni prosti **e**, stsl. э (jestъ).

§. 5. Ta **e** se nahaja v korenih, v besedotvornih in pregibnih končnicah. Od začetka dobiva navadno priglasni sapnik **j**, zato tudi ime jestъ, lat. est, gr. *ἔστιν*, nsl. *je*; pa v nsl. tudi *eden, enak* zraven *jeden, jednak*. Po nebnikih stoji **e** tam, kder je sicer **o**, n. pr. *mesto: polje*; enako tudi n. pr. *srce*. Kakor

tedaj nebni in deloma sičniki **o v e** mehčajo, tako imajo **e** in vsi mehki samoglasniki moč predhodne goltnike omehčati: *otrok, otroci, otroče*. V besedotvoritvi prehaja korenski **e** rad v **o**, t. j. na drugo stopnjo in sicer pri tvoritvi samostalnikov; pri tvoritvi opetovalnih glagolov se pa podaljšuje v **ě**: *pletem in plot; pletem in oplétam*. Včasih se **e** in **o** menita. Primerom pod §. 2, 4, a) dodaj za korenski slog: *bedro; bez iz be-z; blekati; bredem; čelo; čep; četyri; debel: dober; odelěti in odolěti komu überwinden; derem; deset; desyn; devet; drevlje: drvim, skr. dravati laufen; gležnj; gnetem; grebem; jedva taum; jela iz jedla; jelen lit. elnis; jesen; jež; klen; klepati; kremež; lemež: lomiti; letěti; ležati; med: μέθυ; pometem fege; metati werfen: mitto; ne vidt; nebo; pečem; pero Flügel; plemę; pleskati: ploskati; pletem; rebro; rečem; sedlo; selo; sestra; srebro; šest; tekne schmeßt; telę: τέλην žart; tepem: topor; tepel: topel; tesati; teta; trepati klopfen, blinzeln: trepavnica; tretji; večer; vedro heiter; velěti: volja; veriga; vesel; zemlja; že: γε; žena; ženem: gonim; žerjav: grus itd.*

V besedotvornih končnicah nahajamo **e**: *več-er, ka-teri, greb-en, kam-en-a, grab-ež*; v glagolih: *nes-eš, nes-emo, toda neso* itd.

V pregibnih končnicah: *brate, bože*, prim. grški in lat. vokativ: *ἀρθρωπε*, amice; *ljudje, trije*; *dne* roditnik: *dan, den; nesete* itd.

- b) **e** oslavljen v stsl. v **ь** (jerĭ), v nsl. deloma zgubljen, deloma pomlajen v **a** oziroma **e**.

Staroslovenski **ь** (beri jerĭ, kajti zadnja pismenka znači glasnikovo ime) se nahaja tudi v nsl., v govoru namreč, v Pisavi pa zato ne, ker se v latinični pisavi ali celo izpusti ali pa označi z ono pismenko, ki je glasniku **ь** naj bliže čuti, tedaj v nenaglašanih slogih se znači s pismenko **e**, v naglašanih pa na zahodu prevaguje **a**, na vzhodu **e**. V staroslovensčini se je **ь** glasil, kakor izdoneli ĭ, Mikl. Gr., I. 20^a, primeri: stsl. рѣсъ in nsl. pēs, roditnik psá, iz pēsá, stsl. десѣн in nsl. desen, desna, desno. Ta značaj glasnikov mu je pripravil tudi ime poluglasnika; imajo pa tudi drugi jeziki take

glasnike, primeri latinski *e* mobile: *pulcher, pulchra*, ali primeri nemški nenaglašeni *e* v zadnjih slogih: *gefommen, meiden*. Imamo tudi *ь*, ki je nastal iz *i*, o tem bo govor v ijevski vrsti. Ta *ь* iz *e* se stopnjuje pri tvoritvi samostalnikov v *o*, pri tvoritvi opetovalnikov pa se podaljšuje v *ě* ali *i*: *zapnem* iz *zarьnem*: *zaponka, zapnem*: *zapěnjam, pripnem*: *pripěnjam, napnem*: *napěnjam, napinjam*. Da je *ь* mehek glasnik, ki predhodne goltnike omehčuje kakor *e*, razumeje se samo ob sebi, ravno tako tudi, da ti omehčani glasi ostanejo tam, kder stoji v nsl. pomlajeni *a* mesto stsl. *ь*, n. p. *žanjem* iz stsl. *žьnja*.

Primerom pod §. 2, 4, e) dodaj: *čьn-*: *začnem*: *konec, od konca in začinjati*; *дьm-*: *odměvati, stsl. odьměti se* antwerten; *grměti*: stsl. *grьměti*; *ьm-* iz *jem-*: *jamem, vzamem, primem* iz *pri-ьmем, snamem, vnamem* iz *уьn-ьmem* itd.; *kolnem* iz *кьlnem*; *meč*, stsl. *мьчь*; *medel*, stsl. *мьdlь*; *menem, manem*, stsl. *мьна*; *мьn-*: *sumnim*, stsl. *са-мьnja*: *poměn, spomin, pa-mět* iz *pa-мьn-ть, měniti, meinen, změniti se, pomenkovati se*; *pezděti, stsl. pьzděti*; *stegno*, stsl. *stьgno*; *šьd*: *šel, šla, šlo* iz *šьdlь*: *hod*; *tlo*, stsl. *tlьo*; *tema, tma*, stsl. *тьma*; *tnem*, stsl. *тнa*: *naton*; *vьr-*: *zavrem, zavor*; *zьr-*: *zrem, zrěti, po-zor*; *žьd-*: *žděti*; *žьm-*: *žmem, žěmam*; *žьr-*: *žrem, žrěti*; nadalje nedoločniki: *brati, prati, drěti, trěti*; *mrěti* ima tudi v sedanjiku *mrem* zraven *merjem*; *-prěti, podprěti, stlati* itd.; ti imajo opetovalnike *birati, pirati, tirati, měрати in mirati, podpirati, na-stilati*; dotični *i* se opira na oni v korenu izpadli *ь*; v sedanjiku prvotnih glagolov se kaže zvečine polni *e*: *berem, perem, derem, terem, merjem* zraven *mrem* iz *mьrem* itd.

c) skupek *tert.

Skupek *tert v jugo-slovanskih in v českem jeziku nê navaden, tako tudi ne *telt, ampak povsodi, kder v drugih indo-evropskih jezikih po *er* ali *el* sledi soglasnik, v imenovanih slovanskih jezikih samoglasnik *e* odpade ali se prestavi in podaljša; tako postane v slovenskem iz skupka *tert in enakih a) skupek *trt* β) *trět*.

a) trt iz *tert.

Skupek *tert, ki je v drugih indo-evropskih jezikih, pa tudi v ruskem in poljskem navaden, se glasi v stsl. trt, *telt pa tlt, v nsl. pa trt in tolt iz tlt, t. j. l in r sta bila v stsl. slogotvorna glasnika, kar še je r dendenes; iz slogotvornega l pa se je razvil v nsl. ol, ki se navadno govori tudi oŭ ali u; na zahodu se slogotvorni r govori ar, na Rezijskem se še l dendenes v nekaterih slučajih govori kot slogotvorni l. Primeri: trditi sfärjen; brdo; brš m. bršč Paŭinaf; brz, a, o; četvrt; čoln iz *čeln, *čln; črta, črtati, črtalo; črsteo, čvrsteo; črv; dolg Schuld, lang; drn Rafen; držati, zadržga Schlinge; drzen; molknŭti: roke so mi omollenŭle; mrl; pršeti rieŭeln; prhati springen, fliegen; prt, m. Tischtuch; prt, ž. Weg, zato naprtiti, oprtiti-se; strčati ragen; utrnŭti: utrinjati, utrinki; otrti zraven otrŭti abwischen; otvzrnŭti, vrzel plot; volk: έλω iz Fέλω; vrba; vrh; zrkalo Augapfel; zrcalo; želva Fistel; žolna iz *žlna iz *žylna; žrnik Handmühle. Besede, ki imajo pred slogotvornim r ali l soglasnike g, k, h opirajo se na podstavno obliko *gort ali *gurt ali *gret, *grot, kajti pred e ali ь bi se goltniki bili omehčali; pri nekaterih je podstavno obliko najti mogoče le iz sorodnih jezikov.

β) trēt iz *tert.

Skupek trēt oziroma tlēt, ki se nahaja na jugo-slovanškem in českem, se glasi v ruskem teret, v poljskem tret; ruska oblika tedaj prestavo samoglasnika posreduje. Primeri: brēg: Berg, rus. bereg; brēja iz *berdja; brēmę: qtęw; brēza; corēti; črēda: Herde, po črēdi nach der Reihe; črēden in čēden reinlich; črēp; črēšnja; črēt Nied, sumpfige Waldung; črēslo Gärbelohe; mlēzti zraven molzti; mlěz, mlězwa Bieŭmilch; mlēti; mrēti; mrēja; plēpelica in prēpelica iz *pelpelica; slēzena; srēda; srēn Reif; srēs Frost auf der Oberfläche der Erde, Eisrinnen; strēzem; vrēči zraven vrči; vrēs, res Heidekraut; vrēti: sorēti se einŭkrumpfen: ves se je sorl od starosti, primeri uro navrēti, potač zavrēti, svērati se V. 2. tanern; povrēslo iz po-vrz-tlo; vrēja eine Quelle der Pjubljanica; žlīb; žlēja; žrēlo Loch im Mühlfstein, Wasserŭrudel, ožrēlje; žrēti iz *žerti, požrēlj; primeri Blēd: Feld-es.

d) skupek *ent, in en ob koncu.

Skupek **en** se na koncu besed in pred soglasniki razun **j** spreminja v **e**, t. j. v nosni **e**, stsl. **ѣ**, imenovan **je**. Ta **e** se govori na vzhodu slovenskega jezikokroga globoko in raztegneno in se tako razločuje od visokega **ě**, na skrajnem zapadu pa se govori kot **a** tedaj kakor na ruskem **я** t. j. **ja**, in v českem **a**, n. pr. v (laški) Gorici: *počati*, na vzhodu *početi*; na Koroškem se čuje: *lenča: leča; senči: seči, segnoti; vprenci: vpreči; srenča: sreča; obrenčati: *obrečati m. obrěsti; telenčo: teleče; vrenč: vrč; vrqč; venč: več; ulenči, vilenči: kokoš je pišče vilengla: ležem leči; mēšenc, tudi na vzhodu mēšenc: stsl. mēšecъ.*

Primerom pod §. 2, 4, b) dodaj: *blędem; čepěti; za-četi; deset; devět; dentev in detelja; jek, ječati; ječmen; jedro; skre-tati biegen, vukreten artig hrv.; ulėknōti se fidr trümmen; leđina; leđje, leđovje; mešo; pęta; pripętiti se; prędem; ręd, naręditi, narejati; regnōti: zemlja regne; rep; venoti, veł, na Rezijskem vadl welt; žalec: stsl. želo; žęja, stsl. žęžda itd.*

V besedotvornih in pregibnih končnicah primeri: *otročę*, rod. *otročęta* iz **otroč-ent*, **otroč-enta*; *hvalę hvalęč*, *a, e*, iz **hvali-nt* je postalo **hvalent*, t. j. **i** se je pred **n** spremenil v **e**, ostale oblike grede na sostavo *hvalęt-jъ, ja, je*; *ime, imena*; tožilniki *mę, tę, se*, rodilnik *vodę* stsl. *vody*, *dušę* stsl. *dušę*.

e) podaljšani e t. j. visoki **ě**, stsl. **ѣ**, imenovan **ěť** t. j. **jatъ**.

Samoglasnik **ě** odgovarja zaprtemu prostemu **e** kot podaljšek, temu **ě** v ajevski vrsti odgovarja grški **η**; nahaja se pa **ě** tudi v ijevski vrsti kot druga stopnja, tam mu odgovarja grški **οι** in **αι**, latinski **ae**. Izgovarja pa se oboji **ě** na vzhodu slovenskega jezikokroga kot **ej** na zahodu kot **je**, na Rezijskem kot dolgi **ī**. Vzhodni pas obsega slovenski del Ogerskega, Štirskega, Hrvatskega, vzhodno Kranjsko, slovensko (ne hrvatsko) Istro in Primorje; zahodni pas pa obsega slovenski del Koroškega, severno-zahodno Gorenjsko in Benečanske slovenske pokrajine; bere se n. pr. po izgovoru

vzhodnega pasa *vrejme, mrejti* na Ogerskem; *podlejssek, tejkati* na jugo-vzhodnem Kranjskem; tako sta pisala tudi Trubar in Dalmatin, oni *ei*, ta *ej*; redke so pisave *strejla strēla, zvajzda zvēzda*; indi se govori *besēda, bēžati, cvrēti, začēnjati, napēnjati*, pred *r* pa *i*, *nabirati, umirati*. Po izgovoru zahodnega pasa se bere n. pr. *besjeda djel* na Koroškem; *bjeū bēl, ꝛvejestā nevēsta* na severo-zahodnem Gorenjskem; *brīeh brēg, ciesta cēsta* na Goriškem; *besjeda, bjež bēži* v Benečanskem; na Rezjanskem se govori *besīda besēda, brīh brēg*.

Vsi ti izgovori kažejo, da je na Slovenskem povsodi *ě* ohranjen, al ohranjen je le kot dolžina in v naglasu, primeri; *zaklěpati, lěgati, lětati, těkati, potěpati se, začēnjati, posnēmati, zapēnjati* itd.; v kratkih slogih in nenaglašen pa se je *ě* več ali menj zgubil, pr. *cvět cvetú, cěl in cěló, běl in bělák*; opazuj Benečanske mestnike *doumě, potocě, prazě, trebusě*, stsl. *domě, potocě, prazě, *trěbusě*.

Znamje *ě* je posneto iz českega jezika, kder znači kratki *ě*; v nsl. se mi zdi zato porabno, ker tudi v nenaglašenih, oziroma v teku časovem skrajšanih slogih zaznamuje zgodovinski značaj tega *ě*; Miklošič ima znamenje *ê*, t. j. kaže izrečno dolžino. Odmev staroslovenskega *ě* v srbo-hrvatskem jeziku je zaznamovan z imeni *ekavci, ijekavci, ikavci*, t. j. eni govorijo stsl. *ě* kot *ê* ali *è*, drugi kot *ije* ali *je*, tretji kot *i*; v poljskem in bolgarskem se govori *ě* kot *ja*. Glas *ja* je po Miklošiču izvirni glas ali izgovor temu *ě*, in v glagolici t. j. v prédcirilični pisavi se nahaja za poznejši cirilski *ѣ* in *ѣ*-a eno edino znamje **▲**; to kaže, da je postal *ě* iz *ja*, oziroma da je glasnik *a* v nedoločniku *držati* ne glede na oni v nebniku vtopljeni *j* starejši od glasnika *ě* v nedoločniku *trpěti*; *držati* in *trpěti, držim* in *trpim* sta namreč primer glagolom, ki si sicer popolnoma odgovarjajo. Enak *a* kakor v nedoločniku *držati*, t. j. *a* iz *ja*, ki mu odgovarja *ě*, je v nedoločnikih *kričati, *stojati* in enakih glagolov III. 2; enak tudi v besedah *čad* iz **kjad* primeri *kaditi*; *čaša*: pruski *kiosi*; *jasli*: *jěd* iz **ědъ*; *jah, jahati*: *jězditi* iz **ězditi* iz **ězd* iz **id*, kor. *i* (*iti*); *jar, jara rž, jarina, jarica, jarkica* (einjährig), nemški *Jahr*, got. *jēra*: **ě-r*, kor. *i*; *jar, jarni glas*: *ěous*; *sad*: *sěsti*; *žaba*; *žalo, žalec*: lit.

gelti štefen (*želo*: kor. žln-); enak **a** je tudi v končnicah: *slučaj*, *obyčaj*; glagol *žgati* iz *žbgati* se glasi v opetovanih oblikah na zahodu *prižigati*, *nažigati*, *požigati*, na vzhodu pa *prižagati*, *nažagati*, *požagati*, t. j. občnemu *ě*, ki je sicer podaljšek korenskega samoglasnika *ь*, *e*, odgovarja v tem glagolu deloma izvirni **a** iz **ja**, deloma **i**, ki je iz *ě* potenjšan.

Kako je iz zaprtega *e* postal podaljšek **ja** in iz tega *ě*, na to vprašanje je težko odgovoriti; sicer pa je pomisliti, da se n. pr. **i** podaljšuje s pomočjo glasnika **a**, enako tudi **u** s pomočjo glasnika **a**; mogoče je zato, da se podaljšuje *e* s pomočjo glasnika **i**; vsaj v staronemškem jeziku je postalo iz lat. *breve briaif* (Brief) in enake tvoritve. Kakor je glasnik *ě* istinito postal od ene strani iz **ai**, **oi**, **ej**, t. j. iz dostavljenega **i**, enako je tedaj po izrečenem somnenju vtegnol *ě* postati od druge strani iz predstavljenega **i** in raztegnenega glasnika **ajevske** vrste t. j. iz **iě**: **ia**: *ě*; vsaj prikazen ne bi bila inačičišnja, nego je stopnjevanje glasnika **u** v **av** in **va**. Tako bi se tudi razjasnilo, kako da se cepi *ě* t. j. združen **ai** ali **ia** deloma v **a**, deloma v **i** t. j. v ednega izmed združenih glasov, prim. stsl. *pletěte*, *pijate* in *piite*, t. j. *pijite*, nsl. *pletite* in *pijte*.

Primerom pod §. 2, 4, c) sledijo tu le primeri za **ajevsko** vrsto, t. j. besede, kojih *ě* je postal iz glasnikov **ajevske** vrste: *zběgnoti*, *běžati* skr. *bhag'*-; *běl*: lotv. *báls*; *čěpiti*: kor. *skap-*, *scep-*, prim. *prěčěp*, *ščěpati*, *ščipati* in *kopati*, *kopiti* zraven *skopiti*, srbski *ščěpa* Шчепит, *ščěp-ic* Шчепиен; *čar*, *čaroben*, *čarati*: lit. *kērėti očariti koga*, skr. *krtja čaranje*; *dějem*, *děm*, *děnem*: *τι-θη-μι*; *děl*: stsl. *dělъ* in *dola Teil*; *jěd*: *edo*; *klěšče*, *klěšč*: *klošč*; *klět*, *klětka*: *cella*: *Ψαλλε*; *lěska*: *loza*; *lězem lazim*: kor. *lez-*; *měra*: kor. *ma-*, *μέ-τρον*; *měsec*: *mensis*; *nevěsta* die *noč* *nicht* *Scimgeföhrt*: *ved-* stsl. *veda*, *vodim*; *pěš* stsl. *pěšъ* iz *ped-s-jě*; *rěpa*: lat. *rapa*; *sěkatl*: *secare*; *sějati* stsl. tudi *sěti*: *serere*, *sě-vi*, *satum*; *vějati*: *wěhen*; *věra*: stnem. *wāra zveza*; *zvěr*: *θηρ*: *ferus* itd.

V besedotvornih in pregibnih končnicah: *drevěn*: *drevo*; *Slověn* in *Slověnc*; *besěda*; *molědva* ein *judringlicher Mensch*; *silnějši*; *beděti*, *iměti*, *bogatěti* in *ječati*, *kričati* itd.

Določno se daje podaljšek *ě* iz prostega *e* zasledovati a) pri tvoritvi opetovalnikov: *lětati: letim; těkati: tečem; načěnjati: načnem iz načnem; zaklěpati: zaklenoti; naběрати in iz tega tudi nabirati: nabereм; ogr. měрати sicer umirati: merjem in mrem iz mьrem, itd. β) kder se nadomestuje izpadli glasnik *j*: *něsem iz ne-jsem, ně iz ne-j; němam iz ne-imam* oziroma *ne-jmam*; pisava oziroma govor *nisem in nimam* gre en korak dalje, kakor enako na *potoci* stsl. *potocě, ženi* stsl. *ženě*; γ) pri prestavljanju samoglasnika *e* po soglasniku *r, l*: *mrěti, mlěti, plěti*, iz **merti, *melti, *pelti*, kakor se n. pr. v litv. enake oblike glasijo; enako *vrěči* zraven *vrči: vržem, tlěči* zraven *tolči: tolčem, mlěv mlěvi* iz **mel-vь*, prim. §. 5, c), β).*

2. Stopnja.

Na drugi stopnji stoje a) neoslabljeni prosti *o*, v stsl. imenovan *онъ*, b) iz njega okrajšani *ь*, v stsl. imenovan *jerъ*, beri *jerŭ*, c) skupek **tort*, d) skupek **ont*. Ta stopnja je nasproti prvi stopnji trda, kajti njeni glasniki goltnikov ne mehčajo.

a) neoslabljeni prosti *o*, stsl. *o (онъ)*,

§. 6. *O* je krepkejši glasnik nego *e*, kajti odgovarjajo mu v lit. in got. *a* in v skr. oni *a*, ki goltnikov ne mehča; tako se tudi v slovanskem *e* krepki v *o* pri besedotvoritvi, prim. *zberem in zbor*; enako tudi grški *λέγω in λόγος*; toda razmera med *e* in *o*, oziroma tvoritev *zberem zbor* ně celo jasna, kajti če so goltniki starejši od dotičnih nebnikov, onda so trdi samoglasniki starejši od mehkih, ali vsaj ne mlajši, oziroma tvoritve *zbor in zberem, kosa in česati* vtegnejo biti glede samoglasnikov *o* in *e* istodobne; oslabljenje samoglasnika se je godilo menda po vplivu naglasa. Dokler je korenski samoglasnik naglašen, ně lahko misliti, kako in zakaj bi se slabil. Če pa se naglas premakne, od korenskega sloga naprej proti končnici, potem se korenski samoglasnik slabi, čim dalje tem več: oblike *hotěla, htěla, štěla* so vse tri še v navadi in je razvidno, kako je *o* preminol, *hotěla, htěla: štěla*, kajti *ht* v neposredni dotiki daje *št*; pa tudi *hótla* iz **hotьla* je v navadi

in tu je *ě* oslavljen oziroma preminol in tudi vsled naglasa. Če tedaj gredo stsl. *berq* in **borъ* v besedi *съ-borъ* na izvirne oblike *bharāmi* in **bharas*, in če prašamo, zakaj ima glagolska oblika v korenu *e* in samostalniška *o*, bo odgovor razumljiv, ki se glasi, da vsled naglasa, ki je na glagolu *berq* in na samostalniku **bórъ*, recimo **barq* in **bárъ*, in da je vsled naglasa v glagolu *berq* samoglasnik slabejši nego v samostalniku **bórъ*. Imamo besedo *konec*, od *konca* do *konca* ven Anfang zum Ende, pa tudi na *pokon, dokonati* stsl. *konъ* Anfang in glagol *četi začeti, sedanjik začnem*, stsl. *za-čьnq*; besedi *čьnq* in *konъ* sta si gotovo v rodu; nastavimo osnovno obliko **kandmi* in **káni-s* in oslabimo samoglasnike po gornji sliki, onda dobimo **kenq* oziroma **čenq*, *čьnq* in *kónъ*; če se je vsled naglasa samoglasnik oslabil, omehčal se je ob enem tudi goltnik v neb-nik, pred debelejšim in močnejšim samoglasnikom pa je obstal.

V enaki razmeri, kakor *berem* in *zbor*, ali *začnem* in recimo *zakon* so nadalje: *bredem* in *brod*; *derem* in *dora* ali *razdor*; *ženem* in *nagon*; *grebem*: *pučice grebq*, in *grob*; *ležim* in *slog* iz *ъlogъ* širok ogon; *meljem* in *molj* Morte; *merjem* in *pomor*; *nesem* in *ponos*; *pletem* in *plot*; *pri-pnem* in *priponka*; *pod-prem* in *podpora*; *rečem* in *rok, obrok, urok*; *steljem* in *stol*; **sterem* primeri *razprostitati se* in *prostor, zastor*; *tečem* in *tok, potok*; **vedem* in *voj-voda*; *za-vrem* in *zavor*; **vezem* in *voz*; *zvrem* in *pozor*; **zvьněti* in *zvon* itd.; tudi *žerjavica* in *gorčeti, pepel* iz *popel* in *plapolati kažeta* razmero *žer-*: *gor-*, *pel-*: *pol-*.

O se nahaja v korenskih slogih, v besedotvornih in pre-gibnih končnicah; primeri: *bob*: *faba*; *bodem*: *fodio*; *bog*: skr. *bhaga*; bok Seite; *bolěti*; *bolje*: skr. *bala* fräftig; *borba, borim*: *ferio*; *bor, borovec, borovica*: Föhre; *bos*: lit. *basas*: nem. *bar*; *bron*; *člověk*; *do*: starobaktr. *da*, gr. *δε, oixóρδε*, got. *du*, nemški *zu*; *doba*; *dober*: *debel*; *odblati komu überwinden*, morda iz *odoblati* stsl. *odolěti*; *dol*: Tal; *dom*: *domus*; *drobiti, droben, drob, drobiž*; *tropine* stsl. *dropъ*: Treber; *drozg*: Dressel; *drožje, drozga*; *dvor*; *-go* v besedi *nego*, **go*: že v besedi *uže* (šon: γε; *gol, a, o lahl, gol, -i* ein abgehauener junger Baumstamm; *golen unreif*: *zelen*; *golob*: *columba*; *goniti*: *ženem*; *gonobiti verberben*: lit. *gana-biti* prügeln; *gora*; *gorčeti, gorek*; *gospod*: *δισπότης*; *gost*: Gast;

govor; groza; hod: šyd: šel sem; *hot, pohot, hočem: ? sitis; hrom: skr. srāma lahm; hojka: stsl. hvoja; kloniti: sloniti; klop, klo-piti, poklop, poklopec, zaklop, zaklopec: klep- zaklenoti, zaklěpati; klopot, klopotec: klepati dengeln; kobyla: caballus Gau; kocěn, kocenje; kokot, kokoš; kolo, kolěno; kol, prakol, koljem, koline; konop Striđ, konoplja: cannabis Hanj; konj menda iz kob-nj: ko-b-yla; kopati, kopyto, kopije; kopěti: vapor iz *kvapor; kora, ko-rica, skorja; korec vode, žita Gefäß, Rinnsiegel; koren; koryto; kos biti komu gewachsen: stsl. kosnati berühren; kosmat: stsl. kosa Haar: česati: kosa, kosec; koš, košat, košulja; kotec: Kotter; kotel: got. katila- Kessel, lat. catinus; koza; krokar; kropiti, škropiti, krop, stsl. kropa Treiben; krošnja; kvokla, kvokati; lokati schürfen, krvolok; prelog; loza Bate; lopata; moder bläulich; moker; moliti iz modliti; okoren: ? kora; ol, vol Bier; omela Mistel, srb. imela: jām-; osla Weistau; ploha; polica; proč: preč; roditi fergen: neroden; ropiti; skobec in skopec Turmfalke; soja in šoja; sporen störrig: sprěti se; stobor in steber soli; stok: stočen mutwillig: stekel, steči wütend werden; toliti in tolažiti; toriti: tratiti; zona.

V besedotvornih končnicah beri: kok-oš, živ-ot, dih-or dhor, Adam-ov, svěd-ok, nago-ta; v sostavah: drvo-ton, bogo-ljub; v be-sedah: meso, zlato, igo. Pri tvoritvi opetovalnikov se ta o po-daljšuje v a: vozim, navažam; hodim, prihajam; nosim, nanašam; pomorem, kor. mog-, pomagam, itd.

b) stsl. ѣ okrajšan iz o je v nsl. pomlajen v a ali v trdi e ali je preminol.

Stsl. ѣ se imenuje s končnim slogom imena jerъ, beri jerŭ; ѣ je oslavljeni glasnik iz o in y oziroma u. Tu sledijo primeri za ajevsko vrsto, kajti z večine zastopa ѣ oslavljeni glasnik ujevске vrste; pa tudi tu nahajamo neko zvezo z ujevsko vrsto; glagoli namreč, kojih korenski samoglasnik je oslavljen iz o v stsl. ѣ ter v nsl. pomlajen v samoglasnik a oziroma e, podaljšujejo pri tvoritvi opetovalnikov omenjeni ѣ oziroma a ali e v glasnik y, n. pr. taknoti, teknoti stsl. тъknati: tykati, natykati, spodtykati se, pretykati; slati, poslati iz slyati prim. sel, posel: stsl. slyati nsl. pošljati; mogoče, da so

stvorjeni ti opetovalniki po sliki onih, kojih τ spada v ujevsko vrsto; pa tudi tako se spozna, kako blizo sta si bila glasa τ in u , če se tudi ta τ , ki je oslavljen iz o , podaljšuje v ujevski, ne v ajevski vrsti. V stsl. se je τ glasil kakor izdoneli \ddot{u} , v nsl. pa se ali celo izpušča ali pomlaja v a ali e .

Primeri: *ber* βερφ, βιρφε: stsl. бѣръ, serb. bar; *bat* Бѣдъ: stsl. бѣтъ, r. bot; *nabahnoti*, *nabehnoti* na koga zufällig treffen; *gomzěti*, *gomaziti* wimmeln: stsl. gomъzati; *gnati*, *ženem*: гнати, prim. goniti; *kečka*, *kečkati* koga, e je trd, zato **k** ostaje: stsl. къкъ, skr. kača βaar; *kadá* in *keda*, *kedaj*: stsl. къ-gda; *kedó*, *kdo*: stsl. къto; *kateri*, ogr. *koteri*, *kteri*: stsl. kotoryj prim. grš. πότιρος, κότιρος, lat. *uter* za *coter *quoter; *ka quod* je starejša oblika za *kaj*; *mnog*, stsl. мнгогъ, prim. Menge; *ščegetati*: stsl. skъkъtati, tu je v nsl. v prvem slogu nastopil izredno mehki e ; *slati, *poslati*, opet. *pošiljati* iz stsl. sъlati sylati: skr. sarati iti, *poslati* je činiteljno *iti dati*; *tkati* iz *tъkati*: *texere* skr. takšati, ki pa še pomeni tudi *tesati* zraven *tkati*; *taknoiti se*, opet. *natykati*: stsl. tъknaiti, got. *tēkan*, gr. τεταγών; *vnuk*: stsl. vъnukъ iz *vukъ, lit. anukas; *vpiti*: stsl. vъpiti, serb. vapiti; *ta*, *te*: тъ, zato *tačas*, *tečas*; *sazidati*: stsl. sъzidati.

V nekaterih slučajih je e vrinen: *rekel*: stsl. reklъ; enako *töpel*; *igel*, *sester* množinski rodilnik: stsl. iglъ sestrъ; tako tudi: *basen*, *prikazen*, *sedem*, *sem bil*: stsl. basнь, prikazнь, sedmь, jesmь; enako: *osem*, *odegnati*, *izegnati*; *smereka* zraven *smrěka*; pa tudi: *bolezan*, *misal* itd.

Na koncu možkih samostalnikov ajevske sklanjatve je v nsl. τ odpal: *rab* stsl. rabъ, *volk* stsl. vlъkъ.

c) skupek *tort.

Skupek *tort služi tudi tu kot slika za besede, ki imajo po **or** in **ol** soglasnik; ta skupek v jugoslovanskem jeziko-krogu in v českem daje $\alphatrt in β) *trat*, v zadnjem slučaju ima ruski jezik *torot*, poljski *trot*, drugim indo-evropskim jezikom je skupek *tort navaden, dasi se nahajajo tudi enake prestave glasnikov, prim. lat. *stra-vi*: *ster-no*, κέ-κλη-κα: καλέω.$

α) *trt* iz *tort.

Kedaj je *trt* postal iz *tert in kedaj iz *tort, je mogoče razsoditi le po goltnikih; pred o se namreč goltniki držijo,

pred e pa se mehčajo; zato spadajo sem menda tele besede: *golčati*; *grlo*; *razgrnōti*, *razgrtati* srb., kor. *grt-*; iz **prigršče* pokvarjeno *prgišče* *Handvoll*: stsl. *grъstъ*; *kolk* *Hüftbein*, *kolčet*, -i; *kolcati*; *krketati*; *krlj* *Balfen*; *krmežljiv* *triefäugig*; *krpēlj*, *kršēlj*; *oskro* *Müllerhammer*; *prt* *Weg durch* *Schnee*.

β) iz **tort* postane *trat*.

Primeri: *blato*: r. *boloto* iz **bolto*; *enako*: *brada*; *bran*; *brav* *Schafvieh*; *dlan*; *drag*; *draga*; *glad*; *glagol* iz **golgol*, *glas*: r. *golosъ*; *glavnja* in *q-gol*: *gorēti*; *grad*; *hlad*; *hrast*; *klada*: *klati*: r. *kolotъ*: *klanjec*; *krak*, *krača*, *korač*, *korak*; *kralj*: r. *korolъ*: *Kārl*; *mlad*, *mladiti* *jabolka*; *mlata* *Walztreiber*; *mrak*, *Blitz*; *mrakulj* *Fleetermaus*; *mraz*, *omraziti*; *mravlja*; *nrav*, *odsod narav*; *plati*, *poljem*; *plame*; *plaz*; *praz* *Widder*; *prag* r. *porogъ* *Schwelle*, *Flußströmung* (eig. *Gang*, zato *Eingang*, *Schwelle*); *skralub* iz *skra-lup*: *skoro-lup*; *sladek*; *slan* iz *sol-nъ*: *sol*; *slana*; *slatina* iz **sol-tъ-ina*; *smrad*; *sraka*; *srakica*; *straža*; *skranja* *Fett auf der Brūhe*: stsl. *skramъ*; *trapiti*; *vlaga*; *vlaka*; *vlah*, *lah*: *Walač*, *wālfč*; *vlas*, *las*: r. *volosъ*; *vrana*, *kavran*; *zlato*: *Gold*; *zrak*.

Skupek **ort* daje enako *rat*, primeri: *rado* iz **orlo*: *orati*; *raz-*: čes. *roz-*; *lačen*: stsl. *alkati*; *laket*: *arcus*.

d) skupek **ont*.

Skupek *on* in *om* prehaja na koncu besede in pred soglasniki razun *j* v nosni *o*, stsl. *ъ*, imenovan *ja*; stsl. *а* = *o* + *n*; v neslovanskih jezikih odgovarja glasniku *ą* navadno *an*; izmed slovanskih jezikov pa so *ą* spremenili v *u* jezik česki, oba serbska in ruski, poljski je ohranil *ą* kakor tudi *ę* z nosnim izgovorom; slovenski ima *o* vsaj na vzhodu v naglašnem slogu jasno razločen od navadnega prostega *o*; v srbo-hrvatskem jeziku, pa tudi na Goriškem se govori *u*. Glasnik *o* čini za *ę* drugo stopnjo, enako kakor prosti *o* za prosti *e*. *o* se nahaja v korenskih, v besedotvornih in v pregibnih slogih:

Predlog *v*, lat. *in* ein *hincin* stsl. *vъ* iz *vъ*, ima še svojo polno obliko v besedi *votek* *Eintrag*, stsl. *аѣкъ* iz *а-ѣкъ*; *odica* in *vodica*; *ogel* in *vogel*: *angulus*; *ogrin* in *vogrin*; *ghati*, *vghati*; *otel* in *votel*; *noter* menda iz *vъn-oter*: stsl. *аѣръ*,

primeri *vnēti*, *snēti*, *snēsti*, *sniti*, *vniti*, *nēdra*: *jadro*, *onuča*, *vnuča* iz *vъn-u-tja* kakor *ob-uča* iz *ob-u-tja*; *voša oša*, *vos*, *vosast*, *vq*, *sēnica*, *gōsēnica* iz **gvōsēnica* primeri *gōž* iz **gvōž*: *vēzati*; *oza* *vōza*, *ožel vōzel*: *vēz* -i *Band*: *vēzati* iz **ēzati*; *vōže*, *vōž*, *gōž*: *vēzati* primeri *qs* in *gōsēnica*; *sepo-vōž*: *anguis*; *bōben*: *βουβίω*; *bōdem*: skr. *bhu-*, gr. *φv-*, lat. *fu-*, nem. *bi-n*, ali je nosnik iz **bud-na* kakor *ju-n-go*: skr. *ju-na-kti*: kor. *jug* - t. j. vsled spre-gatevne priponke, ali je gol okrepek, o tem so mnenja raz-lična, *d* je podaljšek korena kakor *idem* iz *i-d-em*: lat. *i-re*; *blōditi*: *blēdem*; *dōb*, *dōbrava*; *nedōžje* *Kranfheit*, *Nedōg* (*Schwäch-ling*), *dōgъ*: got. *dugan* *taugen*; *drōg*; *gōba*; *gōbec*; *gōdem*, *gōsli*; *gōst*; *gōs*: *Gans*; *glōbok*; *golōb*: *columba*; *po-grōziti*: *pogrežnōti*; *grōdi*, *grudi* *Bruſt*; *hlōd*; *hōhnjati* *murmeln*; *homōt*: *Kummet*; *hrōšč*, *hrustanec*, *hrustati* iz **hrōstanec* **hrōstati*; *kōder*, *kōdrav*, *kōdrast*, *kōdla*; *kōkolj*; *kōpati*; *kōpina*; *kōs*, *kōsiti*, *kosilo*; *kōt*; *kōča* iz **kōtja*; *klōp*, -i; *klōbko*: *glomus*; *krōg*, *okrōgel*, *krōgla*; *krōtica*: nit se *krōti* pri preji: *krēt-*; *lōg* *Hain*; *lōk* *Bogen*, *lōka* *Niederung*, *Wiese*, *Sumpf*, *lōče* *Sumpfgraſ*, *Vinſen*, *slōk* iz *slōkъ* *mager* (*gefrümmt*); *muditi*, *muden*: stsl. *mqđiti*, prim. *medel*; *mōde*: *μύδια*; *mōder*; *mōka* *Mehl*, *Qual*: *mēk-*; *mōtiti*: *mētem*; *mōž*: *Mensc*; *nedlōga* (tedaj ne *nadlōga*): pol. *niedolęga*; *ostrōžnica* *Brombeere*; *orōdje*: stnem. *arandi*, kor. *ar-ire*; *otrōbi*; *pōđiti*, *pō-jati se*; *pōknuōti*, *pōčiti*, *pōka*; *pōp*, *pōpek*, *pōpovka*: lit. *pampti* *ſchwellen*; *pōta* stsl. *pōto*: *pъn-*; *pōt*, *i*: *pont-is* *pons* *Brücke* (*Weg*); *prōd* *Furt*, *sandiges* *Ufer*, *prōdec*, *prōdek*, *a*, *o*; *prōga* *Streifen* (*Gurt*), *prōgast*, *podprōg* *Gurt*, *prōglo* *Schlinge*: *prēg-* *ziehen*, *spannen*; *prōt*, *prōtje*; *rōb*, *rubiti*; *rōča* *Senfel*, *ruča*, *rōčka* *Senfelgefäß*, *obrōč*: *Raute*; *sō*: *sōdrug*, *sōvraž*, *sōmnēti*, *sōkervica*, *sōsed*, *sōžica*, *soper* *zoper*: skr. *sam*, *so* je tedaj starejša oblika od *s* iz *st* mit; *sōd*, *sōđiti*; *sōk* *Ast*, *sōče* *bürre* *Aeste*; *smōd*, *smōđiti*: *vōđiti*, *povō-jeno* *meso*: *ſchweifsen*: *sudor* kor. *svid-*; *stōpa*, *stōpiti*; *strōk*: *strōk* *česna*, *strōče* *Hülſen*; *tōča*; *tōga*, *tōgota*; *top* *Sumpf*; *trōba*; *trōd* *Kolif*; *trōt* *Zunder*, *Feuerschwamm*: stsl. *trōdъ*, kor. *ter-terere*; *trōt* *Drohne*, *Schmaroger*: pol. *trąd*; *vōđiti* prim. *smōđiti*; *zōb*: *zēb*-primeri *zēbe* *me* *mraz* *grize*, *zeberne* *Zahnfleisch*; *zōk*: *zvenkljati*; *želōd*, *želōdec*; primeri tudi *Sōča*: *Sontius*, *Isonzo*; *Kōkra*: *Ranter*; *škodla*: *scandula*, *scindula*; *jōger*: *Frünger*.

V besedotvornih priponkah: *povsod, odsod, odtod, od onod*; *parok* zraven *pajek, perot, gredoč*; *obrnoči, nagnoti, kriknoči* itd. v glagolski vrsti II, na skrajnem zahodu se govori **nu**, **no** na vzhodu **no**, indi **ni** iz ***nъ** iz ***no**.

V pregibnih končnicah: *ribo* mi daj, *z ribo*, *z riboj* menda iz *riboja, klopjo*; mesto stsl. *pletą* pravimo dendenes *pletem*, kakor *dam, sem*, toda *hoč* se še bere pri Trubarju in Krellu, pri prvem tudi *veruj*; v splošni izpovedi 15. veka (confessio generalis) se še bere: *moljo, prošo, odpuščo, obljubljo*; v zilski dolini se čuje še dendenes: *čo* iz *hoč*, *ne mo* iz *ne mogo*; *hoču* iz *hoč* ima Kastelic Matija v bratovskih bukvicah v Ljubljani 1682; na slovenskem Hrvatskem se govori *ne ču, režu, vežu*; v Benečanskem se čuje *čon, želiejon* s skoznosno izreko, t. j. *č*, *ž* *čljo*. Vse to kaže, da so oblike *pletem, nesem* itd. pomlajene tvoritve, kar že tudi samoglasnik *e* ovaja. V 3. množinski osebi je *o*: *gredo, primo*; različno od starosl. tudi *jedo, vedo, dad* zraven *dade* (Trubar).

Ta *o* se pri tvoritvi opetovalnikov ne podaljšuje v *a*, ampak ostane: *pođiti, pojati se; poročiti, poročati*; neorganične so tedaj tvoritve *poračati* za *poročati*.

3. Stopnja.

§. 7. V ajevski vrsti stoji na tretji stopnji glasnik *a*, v stsl. *а* imenovan *azъ*. To razmero med *e*, *o*, *a* jezikoslovci tako razlagajo: $e = a_1$, $o = a_2$, $a = a_3$, t. j. če je naš *e* enak skr. *a*, pa tudi *o* enak skr. *a*, sledi iz tega, da je prvi skr. *a* različen od drugega *a*, in ker je drugi *a* gotovo močnejši in goltnikov ne mehča ter se tudi sicer *e* večkrat krepi v *o*, sledi na dalje, da je drugi *a* nekako podvojen *a*, rečejo *aa* t. j. *ā* ali *a₂*; v enaki razmeri, kakor stoji *e* proti *o*, stoji *o* proti *a*, zato je naš *a*, ki odgovarja skr. *ā*, zaznamovan s pripisano trojko *a₃*, in postanek mu je zaznamovan iz *āa* v razliko od *aa*. In v istini tej razmeri med *e*, *o*, *a* odgovarja tudi n. pr. v grškem jeziku stopnjevanje *ι, ει, οι, (αι)*, ali *υ, ευ, ου, (αυ)* t. j. stopnjevanje v ijevski in ujevski vrsti, vendar tako, da odgovarja oslavljenemu *ε* v dotičnih vrstah goli *ι*

ali v, primeri *ἔτραπον* iz **ἔτροπον*, *ἔλιπον*, *ἔφηνον* in sedanjike *τρέπω*, *λείπω*, *φένγω*; *ἴμεν*, *ἴμι*, *οἶμος*. Razmera teh stopenj ostane, naj si postanek besed razlagamo iz krepkejših ali iz slabejših korenskih oblik, n. pr. *zgaga* *Ἐδδρεunen* stsl. *gaga* je v rodu z glagolom *žgem* iz *žbgem*, kar je jasno iz ruske besede *izgaga* zraven *izžoga*; za koren tem besedam stavimo ali *žeg-* ali *gag-*; v prvem slučaju stoji **a** besede *gaga* kot okrepljen glasnik na tretji stopnji nasproti glasniku **e** korenske oblike *žeg-*, če gremo po stopnjah **e o a** navzgor; na opak pa če gremo navzdol **a o e**, je **e** oslavljen iz **a** in stoji enako na tretji stopnji oslavljenja. Sicer pa če bi tudi ono mnenje obveljalo, da je **e** postal iz **a** kot oslavljen glasnik in enako tudi dotične besede z oslavljenim glasnikom iz oblik s krepkejšim glasnikom, bi ostala še vendar cela kopa mlajših tvoritev, v katerih so iz korenskih glagolov z oslavljenim glasnikom postale nove besede po sliki starejših. Toliko tu o tem prašanju, ki se seveda ponavlja pri ijevski in ujevski vrsti in na katerem visi cela besedotvoritev.

Tu je govor o starem **a**, ki odgovarja glasniku **a** drugih jezikov in tu nē v misel vzet pomlajeni **a** (iz **ь** ali **ъ**). V slovenskem je **a** dolg in kratek, slovanskim besedam s kratkim **a** odgovarjajo v drugih indo-evropskih jezikih po večini besede z dolgim **ā**, odgovarjajoči kratki **a** vendar nē celo izključen prim. *jaz*, *padem*, *pasem*; toda razmera nē celo dognana. V slovenskem odgovarja glasnik **a** glasniku **e** v tretji stopnji, prim. *zgaga* in *žgem* iz *žegem*, *paliti* in *pepel* iz *po-pel*; *variti* in *vrēti* iz **vьrēti* **verēti*; enako *cvara* *ḫettange* in *cvrēti*; *laziti* in *leziti* kor. *lez-*; *saditi*: *sedēti*.

Glasnik **a** odgovarja glasniku **o** kot podaljšek pri tvoritvi opetovalnikov n. pr. *skočim*: *skačem*; enako pri predstavljanju glasnika **o**: *vrata* iz **vorta*, glej **tort*: *trat*. Glasnik **a** je navadno trd, pa tudi mehke, kder se menja z glasnikom **ě** ter stoji mesto **ja**.

Primeri v korenskih slogih: *jaz*: stsl. *azъ* lit. *aš* skr. *aham* gr. *ἑγώ* lat. *ego* nem. *ich*; *baba*: skr. *bābā*; *bajati*: *φημί* lat. *fari*; *brat*; *da* *daß*: *do* *biß* *ju*; *dati*: lat. *dāre* skr. *dā-*; *drač*, *dračje*: *derem* *drēti*; *gadati* *taten*: **goditi*, *pogoditi* *treffen*;

gad; *grajati*; *jabelko*: Apfel; *jagne*: agnus; *jaje*, *jajce*; *jalov*; *jama*; *jan*; *jarek*: *jar*, *a*, *o*; *jaren*, *a*, *o*; *po-jas*; *javor*: Ahorn; *kaditi*; *kvar*; *laloka* Kinnbaude; *lanec* Kette: sredonem. lan; *latvica* Art Schüssel: stsl. *laty*, *latva*; *laz* Serent; *mati*; *majati*; *mazati*; *na*: *ná*, nem. *an*; *nagel*, *a*, *o*: skr. *aná* flint, prim. *kamen*: *ἀκμωρ*; *nag*, *a*, *o*; *nat*, *i* Rübenblatt; *pa*:- *po*; *opak*, *na opak*: skr. *apāka* rückwärts gelegen; *padem*; *paham*, *pahljam*; *pasmo* Strähne; *pasem*: *specere* spāhen; *prag*; *pražiti*; *račiti*: geruhen; *rad* gern: skr. *rādhati* geraten, *radi* wegen prim. *gratia*; *raj*: skr. *rāi* lat. *res*; *rak*; *rat*; *naraziti* leicht verlesen: *rězati*; *salo* Speck, čes. *sádlo*, menda iz *salsalo*; *sam*, *a*, *o*: skr. *sama* gr. *ὁμός*; *sani*: lotv. *saņas*; *stati*: lat. *stare* *στῆναι* stehen, *stan*, *stav*, *star*; *sraga*: *solza*; *svat*; *svak*; *tat*; *trag*; *trata*; *potrata*: *toriti*; *vabiti*; *vaditi* se fireciten, *vadla* Wette: *ἀσθλον* iz *ἀφασθλον* Wette; *o-vaditi*: skr. *vadati* sprechen, stsl. *vada* Verleumdung; *zajec*: lit. *zūkis* lotv. *zakjis*; *znati*: *γινῶναι* kennen; *žar*, *požar*, *žarek*, *a*, *o*; *žvale* Zaum, *žvati*, *pre-ževati*, *žvekati*.

Primeri v besedotvornih končnicah: *pisar*, *puran*, *bogat*, *plešast*, *rokav*, *dobrava*, *orač*, *poljak*; *pisati*, *sejati*, *dajati* v glagolih V. vrste; primeri v pregibnih končnicah: *riba*, *ribam*, *ribama*; *sela*, *jelena*; *bereta*; itd.

Pri tvoritvi opetovalnikov se tudi **a** podaljšuje: *padem*, *pādam*.

II. ijevaska vrsta.

§. 8. Glasnik **i** je ali izviren ali je postal, kakor nekateri somnijo, iz **aj**, **oj**, **ě**, **i**, t. j. tako, da se je soglasnik **j** oklenol samoglasnika **a** oziroma **o** **e**, kar daje slog **aj**, oziroma v slabejši obliki **oj** in **ě**, in oboje bi se po tem somnenju dalje oslabilo v **i**. Dendenes odgovarja naš **i** le dolgemu **i** ali *ii* drugih jezikov indo-evropskih, in za kratki **i** drugih indo-evropskih jezikov imamo mi iz **i** oslavljen glasnik stsl. **ь**, kar daje v nsl. pomlajeni **a** oziroma **e**. Ta **ь** se pri tvoritvi opetovalnikov podaljšuje v **i**: *svanoti*, *svenoti* in *svitati* koren *svьt-*; oba glasa **ь** in **i** stojita na 1. stopnji, **oj** in **ě** pa na 2. stopnji, 3. stopnje menda tu nč, ker je dvoglasnik skr. **ai** in **āi** v slov. glasniku **ič** sodržan. Grškim stopnjam *oi* *ei* *i*,

n. pr. v besedah *οἶμος εἶμι ἵμεν* ali *λοιπός λείπω λειπῶν* odgovarja naš: **ě i ъ**, n. pr. *světъ svitati svěnoti*.

1. Stopnja.

a) stsl. **ь** oslavljen iz **i** je v nsl. pomlajen v **a** oziroma **e** ali premine.

Ker stsl. **ь** oziroma nsl. pomlajeni **a** in **e** postane tudi iz izvirnega **e**, omenjamo izrekoma, da je tu govor le o glasniku **ь**, ki je oslavljen iz **i**. Stsl. **ь** na koncu besede v nsl. premine: stsl. *nitъ*, nsl. *nit*; zasledujemo tedaj ta **ь** le v korenskih slogih in na takih končnicah, ki se končujejo na soglasnik: *čěti, štěti* iz *čьtěti*: *čitati*; *dan, den, dne* iz *dьne*: skr. *dina*; *kotel*: lit. *katilas*; *len, lan*: *linum*; *megla, mežá, megla meži* (*Rebelreißer*), *mezi, mzi* n. pr. travnik vode *mzi* (*saftig sein*), *měžga*: *ομίχλη*; *magnoti, megnoti* winken, *mžati* blinzeln, *Augen schließen, einstrahlen* in pokvarjeno *žmati, žmeriti* iz *mžati*: *migati, mignoti, migljati, okomig*; *manj, menj*: *minus*; *meša, maša*: *missa*; *pháti* iz *pьháti*, *pšeno* iz *pšeno* in *opah* *Grüße*, *pšenica triticum* (: *tero*): *pinso*; *pekcl, pakcl*: lit. *pikis*; *steza* iz *stьza*: *steigen, Stiege*, enako *stegno*; *svanoti svenoti* iz *svьt-noti*: *svitati*; *scati* iz *šьcati*: *posičati, osičati, sičati*: *siči* = *meži*; *vdova* iz *vьdova*: *vidua*; *vas, ves*: *vicus*; *ves, vsa* iz *vьsb, vьsa*: lit. *visas*.

b) skupek ***trьt** daje **trt**.

Če se po **r** pred soglasnikom **i** oslabi, postane tudi tu **r** samoglasen in slogotvoren, na zahodu pa se tudi izgovarja **är**. Primeri: *rázkržje*: *križ*; *nazdrť* iz **na vьzъ rьtъ rüdwärtě*; *škrľ* zraven *škril* *Steinplatte*. Govori se tudi: *pršica* iz *prišla* na Gorenjskem, *trgacaw* iz *triglav*; *trje* iz *triје* na Štírskem, *prjeten* in *parjeten* iz *prijeten* na Goriškem, enako *buska se* iz **blska* in *bliska se*, na Dolenjskem *obazniti obezniti* iz *oblznoti*: *lizati*.

c) glasnik **i**.

Glasnik **i**, stsl. **и**, imenovan *ize*, ali **ı** imenovan **i**, odgovarja predslovanskemu dolgemu **ı** ali dvoglasniku n. pr. *gr. ıı*;

i je tudi podaljšek glasniku **ь**, n. pr. *svenoti svanoti* iz *svьnoti* t. j. **svьt-noti: svitati*. Zato stoji proporcija **i : ь = ě : e, t, j**, kar je v ajevski vrsti **ě**, to je v ijevski vrsti **i**. Glasnik **i** pa tudi nadomestuje **ě** in to rad pri opetovalnikih pred **r**, primeri *oplétati* in *nabirati: pletem berem*. Pa tudi sicer stoji **i** rad mesto **ě** in se v nsl. proti stsl. vedno dalje razprostira, n. pr. stsl. velevnik *nesi* iz **nesě nesěmь* nsl. *nesi nesimo*; stsl. *na potocě, na světě*, kar se še na Benečanskem govori, se dendenes obče piše *na potoci, na sveti* ali pa celo *na potoki*. Tudi **i** v besedah *mati hči* je iz **ě** postal, enako se ima presoditi **i** v besedah *nisem nimam*, kar se na zahodu govori, vzhodni *něsem němam* pa hrani izvirnejši **ě**. Tudi *rabi, pri rabih* t. j. **i** v množinskem imenovalniku in mestniku je postal iz **ě**, mestnik še ima **ě** v stsl., imenovalnik pa že v stsl. **i**, primeri stsl. *rabi raběhь*; kako je tu **i** izrastel, se vidi, če primerjamo imenovalnik lit. grš. lat. n. pr. *vilkaí lékoi lupi*, ali mestnik grški, stsl. lat. n. p. *λέκοις vьčěhь lupis*, tedaj v obče **ai : oi : ě : i**.

Pa tudi iz **ja** postane **i** v začetku besede: skr. *ja* stsl. **i* n. pr. v besedi *i-že*, nsl. *ná-n-j*; *imam: jamem*, skr. kor. *jam-*, lat. *emo*; *igo: skr. juga*, lat. *jugum*, tu tedaj stoji **i** na mestu **ju**. V zadnjih slučajih nam je mogoče ijev postanek zasledovati, ali iz teh slučajev se ne dá sklepati, da bi vsak **i** enako postal, ampak nekateri **i** se kažejo izvorni, koder jih moremo zasledovati.

I se nahaja v korenskih slogih, besedotvornih in pregibnih končnicah.

V korenskih slogih: *biti: bat, batina: *qéro, qóros; bir* Aussteuerung rus. *Ропfsteuer*; *bliz, blizo: got. bliggvan: fligere; briti, britva, bri-dek: ferio; čil* ausgeruht: *čili* konji, *počiti; čiheren* gefamut srb. *čitav; činiti, občiniti* reinigen vom Getreide (bearbeiten), *občinjavati; čislo* iz **čьt-tlo* podaljšek **i** nadomestuje izpadli **t**, *čitati; dieji* wild; *drista* Durdsfall; *dignoti* stsl. *dvignoti*; *glina: gliběti* stecken bleiben; *gniti; gnida: xórid-* stnem. *niz* iz *hniz* *Rif; griva* *Wähne: skr. grivā* *Radēn; griža; igla: prus. ayculo; il: ilós; inę* iz **in-men* prus. *emmens* lat. *nomen* *Rame* gr. *ὄνομα* koren morda *im-*; *inje, imje, ioje; indi, inam: stsl. inь* einer:

stlat. oimos (unus) lit. v-ėnas, skr. é-ka ein, ander; iskati iz jės-kati: heifchen stnem. eiskön; ob-ist Riere stsl. isto lit. inkstas Riere, Eingeweide (Inneres); ist, a, o, taisti, istina iz jes- glagola sem; iti: lit. eiti lat. ire léva slju; iva: lit. éva prus. imcis stnem. ūva Eibe; iz; v nekaterih besedah je i predglasek (prothetisch): izba ispa stsl. ist'ba, lit. stuba istuba: stnem. stubā; igra: čes. hra; ivir Šelzpfitter: pol. wior; — klin: kol, klati; knjiga; krik, krikati, kričati, klicati; krilo, kriliti; kriv: lit. kreivas; križ iz *krjuž, stnem. chriuze Kreuz (crux); liti: lit. lėti; lina Boden, Thurm-fenster: stnem. linā hlina Ballon; lice; lipa; list Blatt; lisica stsl. list lotv. lapse; lišaj; lizati: λιζω; mi (meni): skr. mē; minoti, mimo; mil a, o; mir: lit. mērus Ziel lotv. mērs Friede; miza: stnem. mias: mensa; mlinec, navadno mlinci Hleden; ni neque: lit. nei; po-niknoti: voda ponikne, Ponikva, niknoti nicati sprossen feimen; nič iz ni-čb; nit: lit. nītis; njiva; nizek, niže; pila: lit. pēla: stnem. fīla Feile; pilika, pilka, zapilkati: verpeilen; pipele, pilič Kūchlein: prus. pippalius Vogel: pipati piskati, pfeifen; pisati; pitati: skr. pitu Speise; piti, pir iz korena pa- prim. skr. pipatē πίπωα in πίωω bibo; pri: lit. prē; prijazen, prijatelj gre na koren prī skr. prīnāti got. frijōn: Freund; rinoti stožen prim. rijoč ga navzgor, ril Walze, Stammstüd: skr. riñāti; rit; sijati, sinoti, siv, sin, a, o; sila: prus. seilin Fleiß Kraft, koren si-vezati, odsod tudi sitije; sito: sėjati, sěl, -i, silje; slina: saliva; sliva: stnem. slēha Schlehe; smijati in smējati se; svinec: svet-; svila; svinja; šiti, šivati istega korena kot sila, tudi šija, šinjak gre na ta koren; prešiniti prim. šibati in šikati; šiba, šibek: hobotъ, koren svap- σοφειρ, Schwefel; širok; špila Speis: stnem. spillā iz spinalā kakor Spindel iz spinnan; špilja: σπηλιά; ščit: lit. skūdas, lat. scutum; tiskati; tis Eibe; tri: τρις; viti: lat. viere, vitra, vitlo; vidēti: videre, lit. veizdēti schauen zraven vīsti erblicden, vidēti je tedaj po tvoritvi trpežnik, in bi litvanskemu vīsti enak slovenski prvotni glagol odgovarjal; vigen, vignec Schwiedehütte: it. igne; vinar Scller (Wiener); viher, vihrati; vilice iz vidlice; vino; vir; visēti; višnja; vitez; viza Hausen; zijati: hiare; zima; žila: lit. gīslė; požinjka Mal nach der Ernte; žigra Zunder: žgati, žigati; živ, žival, živež, život, žito: lat. vivo iz *gvivo; žir; žiček zraven žuček.

V besedotvornih priponkah: *hčerin*, *a*, *o*; *dolina*; *brčgovit*; *plesniv*; *otčim*; *svččnik*; *gnojišče*; *veriga*; *pasterica*; *hlapčič*; *slaviti*, *hvaliti* itd.

V besednih končnicah: *rabi*, *pri rabih* stsl. *raběhъ*, *z ženami*; *gosti*: *v gosti iti*, *kosti* roditelj dajatelj od *kost* iz *kostъ*; *mi*, *ti*, *si*; *pletimo*; *hvalim*, *hvališ* itd.

2. Stopnja.

§. 9. Na drugi stopnji ijevске vrste stoji *ě* in *oj*; druga stopnja nastopi tudi tu navadno pri tvoritvi samostalnikov: *liti* opetovalnik *livati* a samostalnik *loj*; *svanoti*, *svitati* a *svět*. Kakor *pojem pěti* kaže, stoji *oj* pred samoglasnikom, *ě* pred soglasnikom. *Oj* in *ě* odgovarjata skupaj n. pr. grškemu *ai* in *oi*; ima tedaj *i* na drugi stopnji okrepek v tem, da se mu pridruži a oziroma *o*, kar daje v drugih indo-evropskih jezikih dvoglas (Diphthong), pri nas pa ne; kajti v skupku *oj* je *j* soglasnik in v glasniku *ě* je *le* en posamezen glas. Ta *ě* se razločuje od onega *ě* v ajevski vrsti tako, da zadnjemu ne odgovarja *oj*, kakor temu, primeri *dějem děti* in tu *pojem pěti*. Če primerjamo grški *λοιπός* in *λείπω* z našim *loj* in *lijem*, recimo *loj* in *li-ti*, in se spomnimo, da odgovarja naš *i* grškemu *ei*, potem imamo razmero med prvo in drugo stopnjo razjasnjeno, ki kaže gr. *oi* : *ei* = *o* : *e*

slov. *oj* (*ě*) : *i* = *o* : *e*, t. j. kakor je *o* v ajevski vrsti druga stopnja proti *e*, enako je *oj* oziroma *ě* druga stopnja proti *i*. Tudi tu ostane razmera, naj si štejemo stopnje navzgor ali navzdol. Da tu tretje stopnje nē, bilo je že rečeno; kaka bi tretja stopnja bila, se daje iz sorodnih indo-evropskih jezikov somnjeti; skr. n. pr. ima *i*, *ē* (guṇa), *āi* (vṛddhi), t. j. naša prva stopnja je *i*, druga *ē*, tretja *āi*; v grškem imamo sicer *λείπειν* *λείπω* *έλιπον*, toda *oi* odgovarja glasniku *o*, *ei* pa glasniku *e* ajevске vrste, in tako se smatra *e* kot oslabelek iz *ei*; toda v besedah n. pr. *αἰών* iz *αιFών* *aevum* *aiśi* itd. se še kaže dvoglasnik *ai*, ki odgovarja glasniku *a* ajevске vrste. V enaki razmeri je menda naš *napajam*: *pojim*: *piti*, če ne primerjamo samo glagola *napajati* in *napojiti*, ampak tudi glagol *piti*; toda navadno nam je *napajam*: *napojim* ono

kar *zbadam*: *zbodem*, t. j. v mislih imamo le razmero med **a** in **o**, in to zato ker nam je **j** soglasnik. Značaj čjev nam jasni tudi lat. *ae*: *rosae* iz *rosai*, *laudem* iz **laudaim*, enako stsl. dvojina *ženě* iz **ženai* in stsl. *berěmъ*: got. *bairaima* gr. *φείρομεν*; ě odgovarja dvoglasnikom **oi** in **ai** in nadomestuje tako drugo in tretjo stopnjo ob enem. Ker imamo ě tudi v ajevski vrsti, ter v obče naš ě, oziroma izvirni skupek **ai oi** lahko postane na različen način, tako da se **i** okrepi v **oi ai**, ali tako da na glasnik **a** pristopi **i**, zato je težko našemu ě vsikdar določni izvir prisoditi.

Skupek **oj** se nahaja v korenskih slogih, glasnik ě v korenskih slogih in pregibnih končnicah. V korenskih slogih: *bēs* (*vrag*), *bēsen*: lit. *baisa* strah: *bojim se* koren *bi-*; *boj*, *uboj*, *oboj* (z deskami): *biti*, *bijem*; *cěl*, *cěliti*, *cělina*, *cělec*: got. *haila-Heil*; *cěna*: lit. *kaina*; *dělo*: lit. *dailė* umetnost; *děte*: *dojiti* *na-dajati*, tudi *děva* *děvica*, *děver* je iz tega korena, toda gr. *θησαυριθήρη*, skr. *dhajati*; *dvoj* gr. *δωός* skr. *dvaja*; *glěn*; *gněd* Art Trauben mit braunroten Beeren; stsl. *nětiti* *gnětiti*: prus. *knaistis* požar; *gnoj*: *gnil* *gniti*; *gnězdo*: *nidus*; *gojiti*: živ kor. **gi*; *hlěb*: got. *hlaiba- laib*; *hlěv*, *pohlěven*: got. *hlija- Hütte*, ags. *hleov* rod. *hleoves*: stnem. *halla Halle* koren *kal-* lat. *celo*, Schmidt Voc. II, 251 primerja *κίρω*, naša beseda je tedaj iz nemških tal; *nědro*: stsl. *jadro*: *oīdμα*, *oīdos* *Schwellung*; *po-koj*: *po-čijem* *-čiti*, skr. *kšaja* iz *skaja* *Heim quies*; *kroj* *krojiti* *krojač*: *kar-* *skar-* *ščeren* (*rezati*); *lěv a o*: *λαφός*; *loj*: *liti*; *měžiti*, *odsod* *zažměriti*, stsl. *pomězariti*: *měgnoti* *migati*; *měh*: skr. *měša* (= *měša*) *Widder*, *Vliess*; *měniti*, *preměniti*, *preměmba*: lit. *mainas*; *město*: lit. *misti* *mitau* *prebivati*, stsl. *mitě* *mutuo*; *měsiti*, *změs*: *misceo mische*; *mězga*: *megla* iz *měgla* *ομίχλη*, *měžavo* *vreme*: *mingere*: *oboj* *oba*: skr. *ubhaja*; *oje* *ojice*: *oiňš*; *orěh*: prus. *rešis* lit. *rėšutas*: *rěšiti?*; *pěna*: stnem. *Heim spuma*; *pěh* *Stöpel*, *spěh* *Fuge* (*Zusammenfügung*), *spěhnoti* *spěhavati*, stsl. *pěsta* *Rabe* nsl. *pěst*: *pěhati* *pinserere*; *pěstovati*, *pěstinja*, *pěsterna*: *pítati* prim. srb. *napisto* *sam vas napital* *sem vas*; *pojem pěti*: *pi-skati*; *roj*: *riti*; *sěna*: *osojni*, primeri *Šchein*; *sěno*: lit. *šėnas* *Heu*: *sijati*, koren *ši-*, izvirno *ski-*; *stojim*: lit. *stojau* iz **stojajāmi*; *svět*: *svítati*; *troj*: skr. *traja*; *věda*, *věm* iz *vědm*: *viděti*; *světujem svět* iz *slvěť*, *obě-*

tujem obět iz ob-vět: prus. *wayte* Aussprache, *waitiāt* reden; *po-voj*, *za-voj*, *vojka*: *viti*; *zěló*, odsod *zlo* febr: lit. *gailus* hud: *geil*, toda *želėti*; *zěh*: *zijati*; *pozoj*: *zijati*.

V pregibnih končnicah: *dvě ženi* stsl. *dvě ženě*, *delavě*; *pri těh*, *gosěh*, tudi naglašen *krajěh*, *voděh*; *s těmi*, *těma*.

III. ujevská vrsta.

§. 10. Glasnik **u** je ali izviren, ali je postal kakor nekateri somnijo iz **av** : **ov** : **ou** : **ũ** : **u** : **y**, ter se na slovanskih tleh še oslabil v **ъ** in v nsl. sopet pomladil v **a** oziroma **e**. Zadnje somnenje obstoji v tem, da bi se na izvirni samoglasnik **a** oklenol soglasnik **v** in iz skupka **av**, oziroma v slabejši obliki **ov** bi postal nov samoglasnik, kakor pred iz **aj** **oj** — **ě** **i**, tako tu **ou** **u** prim. *slava* *slovim* *slujem*. Glasnik **u** pa stoji na drugi stopnji, če primerjamo n. pr. besede *dahnoti* *dehnoti*, t. j. *dъhnoti* in *dyhati* z besedo *duh*; stopnja **u** stoji pri tvoritvi samostalnikov, **y** pa pri tvoritvi opetovalnikov; **u** je zato v ujevski vrsti ona stopnja, na kateri stoji v ijevski vrsti **ě** **oj** in v ajevski vrsti **o**. Kakor si odgovarjata **oj** in **ě**, n. pr. *pojem* *pěti*, oni pred samoglasniki, ta pred soglasniki stoječ, enako odgovarja glasniku **u** skupek **ov** pred samoglasniki: *snuti* *snovem*. Pa tudi iz skupka **va** **vo** postane **u** oziroma **y**, prim. *kvass* in *kysnoti*. Imamo tako na 1. stopnji **ъ** in podaljšek **y**, na 2. stopnji **ov** in **u**, na 3. stopnji **av** in **va**.

1. Stopnja.

a) stsl. **ъ** se pomladi v nsl. v **a** ali **e** ali premine.

Na prvi stopnji ujevske vrste stoji v stsl. **ъ**, ki odgovarja kratkemu **u** drugih indo-evropskih jezikov, v nsl. **ъ** celó premine ali se nadomestuje; na zahodu prevaguje **a** na vzhodu **e**, tedaj isti nadomestek, kateri nastopi za **ъ**, ki je oslavljen iz **o**. Nahaja se v korenskih slogih in v besedotvornih končnicah, na koncu besede v nsl. sploh odpade.

V korenskih slogih: *bečela* *bčela* *čela*: stsl. *bъčela*: *bučati*; *beděti* *bděti*: *buditi*; *dahnoti* *dehnoti*: *dyhati* *duh*; *dhor* *hor*, stsl. *тъhorъ* *Itis* (*Stinfender*); *dno* iz *dъno*: lit. *dugnas* iz *dubnas*;

ganoti genoti iz *gъbnoti: gybati; izba iz istъba: stnem. stubā; kehnoṭi: kyhati; knež iz kъnežъ: stnem. kuning; kesen kasen spāt stsl. kъsъnъ; legāti lagāti: got. liugan lügen; mešica: muha; maknoṭi meknoṭi po-, pri-, o-: -mykati; načke, pri nas nyčke Badtrog; ptica, stsl. pъtica pъta pъtišty: lit. putitis ptič, lat. putus, pullus putillus (Zunger), skr. putras sin, primeri puta: putke grebó, putav: ptiči so še pūtavi ničt flügge, ja nečt naft, pūtav otrok; rdeč rudeč, rja ruja: ruda, ἰσθρρός ruber; rž rženi kruh stsl. rъžъ: lit. rugis; presmeknoṭi rucъsѣlūpjen: smuka Pflug-sѣlcicē: lit. smukti sѣlcicē; sneha stsl. snъha: s̄nem. snure skr. smušā, krivo je tedaj sineha (Söhnerin); strgati strgača: strugati in στρεγγισθαι; sahnoti sehnoti: suh; spati stsl. sъpati: ὕπνος lat. somnus iz swap- sup-, skr. swapna Sṣlaf, pol. sypiać spati; sep stsl. sъpъ: sypati; trst, trstika: lit. strustis; taknoṭi, teknoṭi: -tykati, do-, na-, s-; tešč, na tešče: lit. tuščas, skr. tuščhja; zel zla zlo zlega stsl. zъlъ bōje: skr. guratē pessumdari ali guru gravis; zvati iz zъvati zovem: skr. hu- klicati.

Oblika *trъt, t. j. če po rъ iz ru sledi soglasnik, daje tudi tukaj trt, a samo trt, zato imamo: bolha iz *blha stsl. blъha: lit. blusa: žlob; brnja alter Kittel stsl. brъnija lorica: stnem. brunja; brv, obro: ὄφρυς skr. bhrū Braue; drgati jitzern: lit. drugis trešljika; krhnoti, krhelj, krhljanka: kruh izvirno kos (namreč kruha), prim. hlēb in 𐌺𐌹𐌸, tudi Gufer pers. s̄šafar skr. çar-karā pomeni izvirno kos, zrno; krov: prus. krawia; polt (koža) stsl. pльtъ meso: lotv. pluta; rdeč; rž; strgati.

Govor pa še gre dalje, tako da se tudi u y včasih ravnata kakor ъ: strniči iz stryniči; strpjen iz strupjen na Gorenškem; drgoč na Štorskem iz drugoč; lbljana iz ljubljana na Gorenjskem. Tako tudi bylī, byk, mъditi na zahodu, na vzhodu le byli, byk, muditi.

V besedotvornih končnicah: pšek: skr. pāsuka; nohet prus. nagutis; lehek: ἑλαχύς; primeri tudi globok in γλαφυρός, vysok in got. auhu-ma; pletši iz pletъši, byvši iz bycъši itd.

b) y, stsl. imenovan jery.

Glasnik y, stsl. ѣ, se imenuje z drugim slogom imena jery, z drugim slogom zato, ker v začetku sloga poprek ne

stoji, katero lastnost imata tudi stsl. ѣ in ѥ. Govori se y v poljskem, ruskem in deloma v českem, a tudi naši štirski Goričani govorijo: *beūli* ali morda *bōūli bōūli* smo, t. j. *byli* smo, izgovarjajo y debelo; v brižinskih spomenikih (iz 10. stoletja) se piše y kot u, ui, ugi t. j. uji, eu in i.

Glasnik y odgovarja dolgem ū skr. in lat. jezika n. pr. *dym* skr. *dhūma* lat. *fūmus* θῦμός, stnem. *tuom* (Dampf); če grški v dendenes pravilno izgovarjamo, onda je imel grški jezik u drugih jezikov povišan, kajti grški v izgovarjamo ū; pa tudi latinski *sub-fimen sub-fire*: *fūmus* in *fio* (φύω): *fui* kaže ujevo povišanje; mogoče je zato, da je to ujevo povišanje v y prišlo ob svoji dobi na isti način, kakor se dendenes naš u, ki je postal iz ou, pretvarja iz u v ū t. j. ui in i, primeri *ljudje*: *lūdǰé*: *lidǰé*, *z lidmí*, *komu*: *kómi*.

Dendenes nastopi y iz ѣ pri tvoritvi opetovalnikov n. pr. *dahnem dehnem* t. j. *dъhnem* in *dyham* t. j. **dъham*; pa tudi tu vsikdar opetovalnikovemu y ne odgovarja ѣ dovršnega glagola, n. pr. *kydati* in *kynoti*, *kysati* in *kysnoti*; vzrok, zakaj se tu y ně oslabil v ѣ, oziroma vzrok, zakaj je oslabiljenje izostalo, ně jasen; slična prikazen je *syrov* in *surov*, *pyhati* *puhati*, *slyšati* *poslušati* *posluhnōti*; izredne prikazni so navadno ostanki starejše ali proizvodi mlajše dobe, ob kateri pri tvoritvi dotične besede dotično glasniško pravilo še ně bilo ali ně več bilo živo in občutjeno.

Glasnik y se nahaja v korenskih slogih, besedotvornih in pregibnih končnicah.

V korenskih slogih: *brysati*: *brus*, *brusiti*; *byti*, *byvati*, *prebyvati*, *byl*, *-i*, *bylka*, *bylje*: lit. *buti*, *φύω fui fio bi-n*; *byk*: *bučati*; *byster*: lit. *budrus*: *bъděti*, *buditi*; *četyrije*: lit. *keturi*, skr. *čaturas*; *dyhati*, *nadyha*: *duh*; *dym*: *fūmus*; *dynja*; *gryzem*; *-gynōti*, *z-*, *po-*, *pogybel*: *gubiti*, *po-*, *z-*, *zguba*; *gybati*, *gybanca*, *ugybača*; *gyzda*; *hyrati*; *hyter*, *hytiti*: *hvatiti*; *hyša* *hyža*: got. *hūsa* *ᚷaus*; *kryti*, *po-*, *s-*, *pokryva*: *krov*, *pokrov*; *kymati* stsl. *kyvati* *kyti*; *kyj*, *kyjec* dendenes *kic*: *kujem*; *kydati*, *pre-*, *prekynoti*; *kyhati*; *kyla*, *kylav*; *kypěti*: skr. *kupjati*; *kysati*, *kysnoti*: *kvav*; *kyta*; *lykati*, *lyka*, *lyčje*; *lystanjek*; *lysa*, *lysast*; *myti* *mycati* (*mujti*, *mujcati* =? *umyti* *umycati*); *mykati* *umykavati* (*predico*);

mysati se: stnem. *mūzōn* maužeru; *mysel* stsl. *myslъ* iz *myd-tlъ*: lit. *mustis*; *myš*: *mus* *μῦς* stnem. *mūs* Maus skr. *mūš*: primeri tudi *myšica* in *musculus*; *plytev*, *vplyv*, *plyn*: stsl. *plyvati*, *plav* *plavati*; *pyhati*: *napuh*; *pyrnica* stsl. *pyro* Quede: *πῦρός* Weizen; *za-pyriti se* *errōten*, *pyrh* Osterei: *πῦρ*: *perina*; *pytati* fragen; *ryti*, *ryl*, *rylec* Rüssel, *rylček* Milchzahn, *ryvač* Hanzahn, *obryvati* mit Hānden jāten: *ruti* *rovati*; *ryba*; *rygati* *ryga se mi*: *ῥογῆσθαι*: *ryzavica* Scdbrennen; *rys* Fuß; stsl. *skytati*: *na skūto iti*, *tič se je mladim* *odskūtil*; *slyšati*: *slušati* *poslušati*, *sluti*, *sluje* = *slovi*; *stryc* iz *stryjec*; *syn*: lit. *sūnus* skr. *sūnu* got. *sunu*- Sohn; *syr*, *syrišče*, *syrotka*; *sysati*; *-tykati*, *za-*, *spod-*, *na-*, *zatyka*, *otyka*; *tylnik*, *zatylnik*, stsl. *tylъ*; *tysoč*: *taufend*, koren **tys-*: *tu-* *schwollen*; *vy-*: *vygred*; *vydra*, lit. skr. *udra*; *obyčaj*: *uk*, *učiti*; *vyme* iz **vydmę*: *ὄψαρ* skr. *ūdhan* *uber* Enter; *vysok*: lit. *aukštas* iz *aušas*; *vyžel*, stsl. *vyžylъ* Wachtelhund; *zybati*; *zyvati*, *po-*, *pri-*, *do-*, koren *zu-* skr. *hu-*.

V besedotvornih priponkah: *kry* rod. *krvi* iz *krъvi*; *měhyr*; *sekyra*; *mogyla* in *popačeno gomyla*; *mlyn*; *knegynja*; *pastyr*; *kopyto*; *vlađyka*; *język*; *čelyvati* itd.

V pregibnih končnicah: *z raby*; *my*, *vy*; *dobrym*, *dobrymi*, *dobryma*, *dobryh*; *ky* iz **kъ-i*; *slovensky*; množinski tožilnik v ostankih: *dary*, *syny*, *lasy*, itd.

2. Stopnja.

§. 11. Na drugi stopnji ujevske vrste sta **u** in **ov**; **u** se v stsl. imenuje *ukъ*. Če gremo pri razlaganju samoglasnikov po stopnjah navzdol, ter nastavimo vrstico **u y ъ**: *duh dyha dъhne*, onda je težko razložiti zvezo med **u** in **y**; kajti po jezikoslovni zgodovini sta oba glasa **u** in **y** dolžini in ně videti vzroka, zakaj bi na **u** bil še pridjan **i**, še menj **pa**, zakaj in kako bi ta podaljšek bil na nižji stopnji mesto na višji. Če pa gremo po stopnjah navzgor, ter nastavimo vrstico **ъ y u**: *dъhne dyha duh*, onda sicer pridemo pri razlaganju od **ъ** do **y**, če res **y** postane iz **ъi**, ter se na tak način opetovalniki in vse na tej stopnji stoječe tvoritve vršijo s pomočjo pristopivšega **i**, tako *pletem* in *plētam* iz **pleitam*, tako *svēnem*

in *svitam* iz **svōitam*, tako konečno *d̄ihnem* in *dyham*, ali kako dalje pridemo od **y** do **u**? Odgovor se glasi: s pomočjo samoglasnika ajevske vrste, ki se postavi pred kratki **ū** prve stopnje; oba glasnika se združita ter data skupek **ov** ali stsl. **oy**, čes. **ou** naš **u**. Skr. ima na tej stopnji **au**, ki je zaznamovan kot **ō**, grščina ima mesto *ov* tukaj le *ev*, če si res glagoli n. pr. βασιλεύω in naši n. pr. *kmetujem* odgovarjajo; v obče grščina na stopnji *ev* ostane in tvoritve σπονδή: σπείδω in εἰλήλυθα zraven εἰλήλυθα so posamezne. Slovanski jeziki se ogibljejo dvoglasov (diphthong), iz tega se razjasni, kako je prišlo, da skupku **ov** pred samoglasniki odgovarja pred soglasniki **u** iz **ou**. Kakor tedaj odgovarjajo grškim glasnikom ε εἰ *ev* ajevske ijevske ujevske vrste na drugi stopnji glasniki ο οἰ *ov*, n. pr. τρέφω λείπω ἐλευθ- (*ἐλεύσομαι*) v perfektu τέτροφα λέλοιπα εἰλήλυθα, enako odgovarjajo našemu **e** **i** **y** prve stopnje na drugi stopnji **o**, **oj** in **ě**, **ov** in **u**; pri tem pa je pomniti, da le v ajevski vrsti odgovarja glasniku **e** neposredno glasnik **o**; v ijevski in ujevski vrsti pa si imamo predstaviti ***ī** in ***ū**, ki odgovarjata istim kratkim glasnikom drugih indo-evropskih jezikov; iz ***ī** in ***ū** so se razvili vsi trije sosedni glasi, prvič dotični oslabljeni, drugič dotični podaljšani, tretjič dotični okrepljeni glasnik iste vrste. Pristavljena lestvica naj to razmero razjasni, srednja vrstica naj bo podstavna, gornja naj kaže okrepek, spodnja oslabeč, na srednji so dolžine z dvopičjem ločene od dotičnih kratkih glasnikov:

o	oj, ě	ov, u
e : ě	*ī : ī	*ū : ū
ь	ь	ь

Na ta način pa je tudi mogoče razumeti, kako je prišlo, da se je naš glasnik **y** razvil različno od drugih indo-evropskih jezikov razun grškega, kder se n. pr. φῦω razlaga enako iz φῦω Curtius Verbum I. 211, primeri tudi nemški Umlaut; na ta način pa pridemo tudi po stopnji navzdol do razlage vseh dotičnih glasnikov.

Skupek **ov** in glasnik **u** si odgovarjata v besedah slovo in slujem, snov in snujem, kov in kujem, rjovem in rjuti; nedoločnikom sluti, *snuti, *kuti, rjuti, *pluti je pripadal izvirno sedanjik *slovcem *snovcem, kovcem, plovcem, ki se v stsl. nahaja slova, kova, rjova, plova, ali dendenes prevaguje tudi v sedanjiku **u**: kujem, rjujem, plujem.

Ov oziroma **u** se nahajata v korenskih slogih, besedotvornih in pregibnih končnicah. V korenskih slogih: *buditi*: skr. *bhōdhati* erwaŕen *πύθουαι* erfunden got. *biudan* bieten (wissen lassen); *bljujem*; *brus*: *brysati*; *bučati*; *bujno*: *bühno rase* (*bujehno*?) äppig: *bu-byti*; *bukva*: got. *bōcā* Buche, v množini *bukve* Buch; *φηγός* *fagus*, na naših besedah ovaja **k**, da sta tujki; *burja*: skr. *bhurati*, lat. *furit*, *πορφύρου* ima podvojeno obliko *πορ-φωρ-*; *ču-ti*: lit. *kav-óti* lat. *caveo* *κορέω*; *drug*: lit. *draugas*; *duh duša*: lit. *dausas*: *dyje* = *dyši*, *θύω* *suf-fio*; *duplo* *ἴβλυνγ*; *glup*: *gluh*; *glūma* *Ἐφερ*; lit. *glau-das* *Spiel*; *gnus*; *gov-ēdo* *Κίνδ* (*brüllendes*): *Κυβ*, *βω̄ς*, *bos*, **b**: **g** kakor **p**: **k** za gr. in lat., kor. *gu-tönen*, odsod tudi govor; *govno*; *govnjač*; *gruda*: stnem. *grioz* *Ἐrief*; *grusti se mi edelt mir*: lit. *grausti*; *gubiti*, *po-iz-*: *pogynoti*; *guba*, *v dve gubě se drži*: *gyba*, *na koliko gyb pleteš*; *gumno*, tudi *gumlja*; *hud*, *pri nas hujd kakor vujpati*, sicer pa *gūla mūha*; *huliti se*, *podhuljen hodi* *trošig sein*: *hula* *Ἐυγ*, *prihuljen vorwärts gebeugt*, *potuliti iz podhuliti se* *σιχ* *tuden*; *uže vže že*, *u-*: lat. *jam* got. *ju* iz *am*, *an* zaimenskega *debla*, prim. nem. *ander*; *jug* *Ἐαυγ*: lit. *užu* *vihram*; *juha* *jus*; *južina* *Ἐαυσε* (*Mittagessen*): *jug*; *junec*, *junak*, *inoš* (*ju*: *ī*) stsl. *junъ*: skr. *juvan*; *ključ*, *kljuka*: skr. *kruncati* *frümmen*; *kljukati* *klopfen*; *klju-n*: *kljujem*; *krov*, *pokrov*: *kryti*; *kruh* *Ἐροden* (*Brot*): lit. *kriuša* *Ἐagel*; *kujati se* *schmollen*, *einen Vertrag rückgängig zu machen* *suchen*: *kuditi* *tabeln* kakor *kesati se*; *kuga*, *kužen*, *okužiti*; *kujem kovati*: *haue*; *kukavica*; *kuka* *Ἐaden*; *kuna*, *kunica*; *kupiti*: got. *kaupōn* *kaufen*; *kup* *Ἐaυσε*: *kypēti* *hupfen*, prim. *collis*: *cello*; *kupa*, *kupica*; *kuret* *Ἐροš*; *ku-ra*; *kuriti*, *kurež*; *kusiti*, *po-*, *s-*, *pos-*: got. *kausjan*, *γύνεσθαι* *gustare* *fiesen* *kosten*, **k** tedaj *priča izposojenje*; *ljub*, *ljubiti*, *ob-*, *po-*: lit. *laupsė* *hvala*, *lubet*, *lieb*; *lub* *Ἐast*: *lupiti*; *lučiti*, *pri nas lučati* *werfen*: stsl. *poláčiti* *erlangen*, primeri hrv. *hytiti* *werfen* in *hvatiti* *ergreifen*; *luč*, *lukati*, *luknja*: *lux* *Ἐicht* *λύνω* iz

λενκ-ω *gledam*; *lud*, *ludast* tóridt: as. *luttic* stnem. *lützel* mal, a, o; *ljudije* stsl. *ljudъ*: *Peute*, koren *rudh-*: *ardh-*, iz katerega je tudi *rod* narod; *ljut* grimmig lit. *lutis* burja *λύσσα* iz *λυτ-ja* Grimm; *lov*, *loviti*: got. *lau-na* *Lohn*, *lu-crum*; *lug*: *Paug*; *luk*: *Pauch*; *luna* lat. *luna* iz **lukna*; *lu-nj* Geier: *lov*; *lunek* *lunjek*: stnem. *lun* *Lünse*; *lupiti*, pri nas *lupati*, *olup*, *lupina*, *lupež*: stnem. *louft* *orehova lupina*, skr. *löpa* *lupanje*; *lusk*, *olusk*, *luskyna*, *luščina*, *luščiti*, tudi *luskati* in *lusnoti* *fnade* in *ščnalze*, iz korena *lu- löse*, kakor *lu-p*, *lu-b*, *lov*; *muditi*, *muden*; *muha* *musca*; *mula* *krava brez rog*, *omuliti* *abstumpfen*; *nov*, *novus*, *νέφος*, *neu*, skr. lit. *navas*: stsl. *nyně* *nunc*; *nuditi*, *po-*: nem. *Not*, *nudati* *steßen*; *nurati*: *kaj pa nūraš* *was tändelst* *du*, *hältst* *dieß* *auf*: stsl. *pro-nuriti*; *ov*, a, o, *stper*. *ava*; *ovca*, *oven*, lat. *ovis*, skr. *avi*; *oves* lat. *avena* iz **avesna*; *pljunem*, *pljujem*, *pljuvam*: lit. *spjauti* *speien*, lotv. *sp'auju*, I je tedaj *vrinek*; *pluti*: *podpluta* *kri*, *plov*, *plavati* itd. lit. *plauti*; *puhati*, *napuh*, *puhel*, *puh*: *pūho* *zrno* (ne *črstvo*), *puh* *Schwamm*, *Rundmehl*, *puhteti*, *puhek* itd.: *pyhati*; *puliti* *ausrauben*; *rjovem* *rjuti*, *rjovėti*, lat. *ru-g-ire*; *ruda*: lit. *rauda* *rothe Farbe*; *ru-na* stsl. *runo* *Bließ*, kor. *ru-* *reißen*; *rupa*, *rupast*: skr. *rōpa* *luknja*; *ruti*, '*rujem*, *rov*: *ryti*; *sluti*, *slujem*, *ga imam na slutu*: *slovėti* *slovim*, skr. *çravas* *gloria*, *slovo*, *κλέφος* *κλώω*, tudi *slu-h*, *slu-ga* *služim*; *slug* *polž brez hiše*; *smuka* *smukati*: *presmeknoti* iz *-směknōti*; *snujem* *snovati*, v *Benečanskem*: *snuti*; *snubiti*, *snubok*; *stru-ga*, *o-strov*, stnem. *strou-m* *Strom*, koren *sru-*, skr. *sravati* *ρέγω*; *strugati* *strgača* *pri-strgati*: *στρέγγωμα*; *struna*: stnem. *stroum* *Strid*; *strup* *Gift*: stsl. *strupъ* *rana*; *strusast* *mit langen Borsten*; *ostud*, *studenec*: *styd-*; *suh*, *sušiti*, *po-*, *za-*: *śhnōti*, *u-*; *sunōti*, *suvati*, *sulica*: lit. *šauti* *streliti*; *sukati*, *sukno*, *suknja*; *šupel* *hohl*; *ščuti* *podščuti* (*psa*): *ščuvati* *heßen*; *tuj* stsl. *tužъ*: got. *thiudā* *deutfā*, prim. *ljudski* = *tuj*; *šum*, *šumeti*; *trud* got. *thriutan* *ver-drießen*; *trup* *Stamm*, *truplo*, prus. *trupis* *Stoß*, litv. *trupėti* *bröckeln*; *tuča*, *tučen*, *tučija*, *potučiti* *se*; *o-trov*: *truti* = *trėti*; stsl. *tuhnōti*: *stuhněl*, *stuhneti*: *trava* *stuhni* *pod brvnom*, ?*potuha*, *potuhnōti* *se*; *tule* mn. = *otre* *predivo*, *ki se pri omikavanju stuli?*: *tuliti*, *stuliti* *se*, *tulje*, *tulava*, *otrěva* *srajca*; *tul* *Röcher*; *u* *predponka* n. pr. *umyti* (pri nas *mujti* kakor *ubiti* *bujti*, *mujsel* '*meti* = *v* *myslih* *imeti*): skr.

ava lat. au-fero; *uho*: lit. *ausis* lat. *auris* got. *ausan* Dhr; *ujec, ujna*: prus. *awis* lat. *avunculus*; *uk, učiti, na-, pod-*: lit. *jaukinti navaditi*; *ul*: lit. *aulis ulnjak*; *ul* ᚱᚦᚱᚱ; *ulica*; *um*: skr. *av-*, *āvā* merfe; *ureh urha mala rjava žaba* (:? pri nas rojhten); *usnja, usnje, usno, stsl. usma usmъ, usnjar*: *vas*- lat. *ves-tis*; *usta*: prus. *austo*, skr. *ōṣṭha ustnica*; *-uti, ob-, iz-, obuvati, obovalo, obutalo*: lit. *auti obuti* lat. *ind-uo, ex-uo*; *utro* iz *ustro*: lotv. *austra* lit. *aušra*, skr. *vās-ara den ṛ-μαρ* iz *Ἔσ-μαρ*, koren *vas-* *svitati se*; *uzda*; *zovem zvati* iz *zъvati, ozov, pozvati, pozycati*, koren *ghu-* skr. *hu-* *havate zove* zend. *zavaiti*, obliki *zov-e-m* bi odgovarjal nedoločnik **zu-ti*, morda je enako okrepčan *zvati* proti *zovem*, kakor *brati*: *berem, klati*: *koljem*; *zubelj Flamme*; *žuh*: strnem. *ge-suoch obresti*; *župan, župa soseska*; *žužel, žuželka*.

V besedotvornih priponkah: *osebujni*; *češulja*; *begun*; *čeljust*; *pastuh (žrebec)*; *kreljut (perot)*; *vrzskati vrzelj odpirati in zapirati*; *vrhunec*; *gorjup*: *gorjupa jed*; *kupujem*; *kupovati zraven kupovati*; *adamov, a, o*.

V pregibnih končnicah: *dajalniki tomu, temu, rabu, sinovi* in *sin-ov-u*, enako *domovi* in *domov domu*; *rodilniki gradú, klasú, do sega malu, medú, mostú, rodú, spolú, stanú, strahú, sinú, volú, možú, tatú*; *mestnik pri rabu, sinu*; *rodilnik množinski rabov, dvojinski naju vaju*; *imenovalnik množinski kralovje, sinovje, tatovje*; *tožilnik tatove*.

Ov se je v novejši dobi dalje razširil, nego je po izviru opravičen; opravičen je n. pr. v dajalniku jedninskem *ujevske sklanjatve sinovi, domovi*, kajti na deblo *sinu domu* se pritika glasnik *i*, to daje *sinovi* skr. *sūnavē*, enako množinski *rodilnik sinov* stsl. *synovъ*, in stsl. imenovalnik *synove* skr. *sūnavas*; toda neopravičen je n. pr. *tožilnik množinski sinove*, stsl. *syny*, got. in ob onem podstavna oblika *sunu-ns*, lit. *sūnū-s*. V navedenih opravičenih oblikah ima **ov** enako svoje mesto, kakor v korenskih slogih n. pr. v besedi *slovo*: *slu-ti*, ali *plov*: *plu-ti*. Neopravičena ali recimo neorganična **ovovska** razširjatev novejšje dobe pa ně samo v sklanjatvi, kder se **ov** širi v *ajevske* možko in srednje sklanjatev, ampak tudi v besedotvoritvi, kder se pred samoglasniško začetimi priponkami na deblo

obesi in tako ne samo ujevška nego tudi ajevška debela podaljšuje; tako imamo *sadovje* zraven *sadje*, enako *bregovje*, *pečovje*, *valovje*, *cvetovje*: *cvetúlje* (v Gorici), *grozdovje*; *domovina*, *irhovina*, *kumovina*, *mlezovina* *povrtovina* *Šartengraš*, *robkovina*, *oblakovina* *zelena* *orehova* *luščina*, *svibovina*, *starjevina*; *miroven*, *medloven*: *medlovnost*, *gradovena* *vrata*, *sadoveno* *drevje*, *spoloven* *halb* *neu*, *stoveni* (*satovni*) *med*; *rasovnik* *Šaarteppich*; *vedovin* *Šauberer*, *duhovin* *Dämon*; *strupovit*, *tekovit* *gedeihlich* *ausgiebig*; *stanoviten*; *bratovski*, *fantovska*, *kraljevski*, *oslovski*; *edomoviti*, *vmiroviti* *se*, *poloviti* *razpoloviti*, *ostrupoviti*, *valoviti*: *voda* *valovi* *wirft* *Wellen*; *motovilo* iz **motoviti*.

3. Stopnja.

§. 12. **Av, va** je v nekaterih oblikah tretja stopnja ujevške vrste, primeri: *slava* *slovim* *slujem*; *kvas*: *kysati*; *otava* *Šrummet*, *otaviti* *erfrischen*: *tu-* *schwellen*, *stärken*; *iz-baviti*: *prebyti*; *hvatiti*: *hytiti*; *plaviti*, *plavati* *plavut*: *plov*: *pluti*; *traviti*, *travilo* *Gift*: *trovati*, *trov* *otrov*: *truti*; *davi* *stsl.* *davě* primerja *Fick* *ig. W. skr.* *dav-ijamš*, *dav-išta* *dalje* *najdalje* in *grš.* *doFáv* *dáv* *dolgo*, *koren* *du-*; *glavnja*.

II. Poglavje.

Samoglasnikom skupne prikazni.

§. 13. Razun stopnjevanja in podaljšanja, oziroma kračenja, o čemur je bil govor pri ajevski ijevski in ujevski vrsti in kar je vsem samoglasnikom obče, imamo še nekatere druge vsem samoglasnikom skupne prikazni.

1. Zev (Hiatus).

Sred besede se dotikata samoglasnika le v nekaterih sestavljenih in tujih besedah, n. pr. *mnogoučen*, *priobčiti*, *Galilee*, *Alfeov*, *Cebedeov*. V obče se pa zev odstranjuje, tako namreč:

- a) vriva se soglasnik **j**, n. pr. *bajati* iz *ba-j-ati* prim. *ba-sen* lat. *fa-ma*, *da-jati*, *gra-jati*, *kra-jati*, *sě-jati*; *dijak*: *diá-xoros*, *marija*: *maria*, *ubi-j-ati*; enako razlaga Miklošič oblike *dě-j-e-m*, *pi-j-e-m*, *zna-j-e-m*, *kupu-j-e-m*; v teh oblikah nahajajo drugi priponko **je**, ter delijo *dě-je-m*, *zna-je-m*, *kupu-je-m*; v oblikah *bijem*, *pijem*, v stsl. tudi *бѣя* stavijo **ѣj** oziroma **ij** k korenu deleči *bij-em*, *бѣя-а*, misleči, da je **i** raztegnen v **ij** oziroma **ѣj**; glede prikazni primeri gr. *σοφία*, lat. *eo iens euntis*, kar se je izvorno bralo *brž* ko ne tudi *σοφία*, *ejo ijens ejuntis*; le tako se umeje v zadnji besedi menjava med **i** in **e** (= **ej** iz korena **i**). Tudi med besedami se zev odstranjuje: *spuhnul vetrek*, *jodnesel* (= *i odnesel*) *ga* (*venček*).
- b) vriva se soglasnik **v**, n. pr. *dobyvati* iz *doby-v-ati*: *dobyti*, *pokryvati*: *pokryti*, *suvati*: *suti*, *izuvati* *obuvati*: *izuti*, *obuti*; enako tudi: *zdlbavati*, *pridušavati se*, *zgolčavati si*, *krščavati*, *lukavati*: *lukati* *guđen*, *namigavati*, *napuhavati se*; *oděvati*, *omedlěvati* *žděvati* *šäumen*: *žděti* *ždim*, *omečvati*: *omeči* *manem menem*; primeri *plěvem* in *plějem*, nedoločnik *obema plěti*; *prevor* *Врачѣдѣ* in *otsod prevoriti* *брачѣн*; primeri na dalje *pivola* in *pijavica*; *delavec*, *trupavica*, *plevač*, *gostoščevci*, *posěvki* *šciien*, *število*, *začevši*: *začeti*; enako je postal *ioan*: *ioannes*; *rokovel* iz *roko-v-ěť*; iz korena *zū*-postane *zov-e-m* in *zvati* stsl. *zъ-v-ati* ali morda *zъv-ati*; enako *kry krvi* iz stsl. *krъ-v-i* ali *krъv-i*, če se je **y** raztegnol v **ъv**, enako *krven krv* itd. Kakor *oděvati* in *stajati*, so postali tudi samostalniki čes. *oděv* iz *o-dě-v-ъ* in *sta-j-a*, t. j. s priponko **ъ** oziroma **a**, in **v j** sta vrinena v odstranjenje zeva; tako so tvoritve *oděv* in *oděvati* *staja* in *stajati* na enak način postale iz prvotnih glagolov; drugi vendar somnijo, da so dotični samostalniki postali iz izvodnih glagolov *staja* iz *stajati*, *oděv* iz *oděvati*. Nekateri zopet delijo *sta-ja odě-vъ*, misleči, da *sta-ja -vъ* priponki, ter sodijo, da so enake tvoritve bile povod, če se po njih **v** ali **j** v obče vriva med deblo in priponko, ki se na samoglasnik končuje oziroma ž njim začinja.

- c) v besedi *medved* stsl. medvěď stoji v mesto izvirnega ѣ iz **u**: medъ je gr. μέδω, drugi del besede je čďb v pomenu *jedec*, *medved* je **medu-jedec*; enako je tvorjen prilog *medven* zraven *meden*; enako je postala beseda *ledvica* zraven *ledica*.
- d) vriva se **n**, n. pr. *iti*: *sniti*, *vniti*; *jesti*: *snesti*, r. съѣсть, koren *ěd-*; *jęti*: *snęti* *posnęti* *posnęmati*: stsl. сънѣти, сънимати; *objęti* r. обнјатъ; *vnęti* *vnęmati*, *vnamem* *vnęmam* entzũnde, *zanęti* *zanamem* entzũnde; *noter*: атръ, нѣдра: *jadro*; *onuča*, *vnuča*: вѣ-н-у-тја; *le nun* iz *le un*; *njuhati*: ѡhati; *do njega*: *jega*, *k njemu*: *jemu*, *pri njem* itd., iz tega so nastale oblike *njega njemu njem* itd.; pravilo pri zaimenu je: če stoji zaime za jednosložnim predlogom, dobi navadno zaime predstavljen **n**.

O tem vrinenem **n** nekateri sodé, da je spadal izvorno k dotičnemu predlogu, ter primerjajo stsl. съ in są iz **san*: prus. *sen*, lit. *san*, skr. *sam*, gr. ἄμα; enako v stsl. вѣ in вѡ iz **v-an*: skr. *an-tar*, gr. ἐν, lat. *in*; *k*, stsl. къ: *cum* ξύν (ξυνός = κοινός) σύν. Po tem mnenju bi potem imeli deliti stsl. сън-ěsti, сън-ęti, он-у-ča вѣн-у-ča, кѣн-јemu; po teh slikah bi se razvili na dalje ostali slučaji; toda tudi v drugih jezikih, prim. gr. ν ἐφελκυστικόν ali skr. *anusvāras*, stoji **n**, o čemur nĕma druge razlage nego da služi v odstranjenje zeva.

2. Prilikovanje (Assimilation) in krčenje (Contraction).

§. 14. V prilikovanju se samoglasnik samoglasniku v glasu bliža, ter postane drugemu enak. Sapni soglasnik, ki je oba samoglasnika ločil, izpade in priličena samoglasnika se skrčita v en samoglasnik, tako:

aje : **aa** : **a**, n. p. **dělajemъ* dělám iz **delaam*, enako imam in drugi glagoli V. 1.

ěje : **ěě** : **ě**, n. pr. iz **želějemъ*: *želēm*, *bělēm* *blędēm* itd. na slov. Hrvatskem; dendenes se je sicer v obče pri glagolih III. 2 ě spremenil v i : *želim*; tako tedaj tudi v primerniku: *imenitněši* in *imenitniši* iz **imenitněješi* **imenitnějši* iz podstavne oblike **imenitně-jasja*;

oja : aa : a, n. pr. *gospoja gospa, stojim*, stsl. *stojati* nsl. *stati, pojās in pās*, enako *bojim bati se, svak*;

oje : oq : q oziroma na hrv. **u**, n. pr. *mojō* se glasi na slov. Hrvatskem *mu*, enako *tvu, ku*;

oje : ee : e, n. pr. v briž. spom. se bere 1. mesto *moje* t. j. jedninski srednji imenovalnik: *me*, enako *tve sve*; hrv. *ke*; na Koroškem še dendenes *dobre*: *to dobre* za stsl. *dobroje* *daš Gute*; denešnji *dobro* je imenska oblika srednjega spola.

2. mesto *mojega* t. j. roditeljnik možki in srednji jedninski: *mega*; tako tedaj je tudi naša oblika *dobrega* postala iz *dobro-jega*; na vzhodu se govori *dobroga* iz *dobrō-jega*, kakor na hrvatskem; vsled naglasa se je različenje izvršilo v *dobrega* in *dobroga*; Rezianci govorijo: *mīha* (*mojega*: *moega*: *mēga*: *mēga*);

3. mesto *mojemu* t. j. dajalnik možki in srednji jedninski: *memu, svetemu, dobremu* iz istega vzroka iz *dobro-jému*; na vzhodu *momu, tvomu, svomu, dobromu* iz *dobrō-jemu*;

4. tako je tudi mestnik jedninski možkega in srednjega spola *dobrem* postal iz *dobro-jem*; Rezianska oblika *mīm* kakor gore *mīha*; različne so hrvatske oblike *mem tvem svem*, kajti po roditeljniku in dajalniku *moga momu* bi se pričakovalo *mom*;

oje : eē : ē, n. pr. mesto *mojē*, t. j. ženski jedninski roditeljnik, ž. mn. imen. in tož., in možki množinski tožilnik: *mē tvē svē*; tako tudi *gospē* iz *gospojē* jed. rod., mn. imen. in tož.

oji se v narečju krči v **i**, n. pr. hrvatski mož. mn. imen. *tvi svi* iz *tvoji svoji*, isto tako žen. jed. dajalnik in mestnik; nahaja pa se tudi *ke, sve*: *na sve vune bele*: *Nebeški pastir pogubljenju ovcu išče* 1795 v Ptuj; na Rezianskem **i**: *nīt*: *mojej* kakor *mīm*: *mojem*; sred besede se krči **oji** v **ej** in **e**: *mejh mejmi* *confessio* gen. iz 15. stoletja; *mem tvem svem, meh tveh sveh, memi tvemi svemi* na hrvatskem.

Sem spadajo tudi priličenja in skrčenja: *nečem* na zahodu *nočem* iz *ne hočem*; *někto* iz *ne vě kdo*, enako *někaj* iz *ne vě kaj*, *dokaj* iz *kdo vě kaj*. Tako tudi *pridem* iz *pri-idem*, *primem* iz *pri-jmem* (*jamem*), *něsem* stsl. *něsmь* iz *ne jesmь*; enako *němam*, *prěmlji* štirsk. m. *prějěmlji* in *prejimplji*: *toga* ne *prěmlji*; tudi *grem* iz *gredem* stsl. *grěda*, *grejo* iz *grědejo*, hrv. *gospon* iz *gospodin*, *en* iz *jeden*; *zdenec* iz *studenec*, *glej* iz *gledi*, *zděla* iz *skeděla*: stsl. *skadělъ*, *bō*: *bōde*.

K prilikovanju se štejejo tudi nekatere prikazni, v katerih se samoglasnik bliža predstoječemu ali sledečemu soglasniku, tako n. pr. se spreminja **jo** v **je**, t. j. **o** po nebnikih in po sičniku **e** v **e**: *moj moja moje*, a *dober dobra dobro*, zato *veselje*, *bojem*: *rabom*, *bojev*: *rabov*, *bojevati*: *kmetovati*; tako *mečem križem tovarišem*, *srce*: *delo*; vendar se čuje tudi *srcom hudičov bičovje*, *toda nikdar *veseljo*. Tako se razjasni v priličenju tudi izgovor *pejd* na zahodu: *pojd'*; na južnem zahodu se **ja** glasi **je** n. pr. *preganjejo*: *preganjajo*, *iz kraje*: *iz kraja*, *od gospodarje*: *od gospodarja*, *žerka jed*: *žarka jed*, *golobinjek*: na vzhodu *goljobinjak*; tudi prednji **a** se glasi **e**, n. pr. *igrej*: *igraj*. Primeri na dalje sledeče izgovarjanje: na zahodu *gobov*: *gobav*, *delovic*: *delavec*, *proū*: *prav*, *trguoū*: *triglav*; *žetov*: *žetev*, *molitov*: *molitev*; *dovjati*: *divjati*; na Gorenjskem *sunjak*: *svinjak*; *strašu*: *strašil*; *jubu*: *ljubil*; na Ben. *stuoru*: *storil*; na Ogrskem *pravo*: *pravil*; na Štorskem: *strašio*, *strašia*, *straša*; *šel* se glasi: *šeū*, *šaiū*, *šo*, *šu*. Na Rezijskem končno imajo tudi neko posebno prikazen v izgovarjanju, da samoglasnik nenaglašenege sloga prilikujejo samoglasniku naglašenege sloga (*Vocalharmonie*), n. pr. *kozà* *kōzàè*, *srabrò* *srabrà*.

3. Izpad samoglasnikov.

§. 15. V nekaterih slučajih samoglasnik izpade; tako na pr. se govori mesto *imam*: *mam*, *inači*: *nači*, *vinoraz*: *vnoraz*, *noraz*, *izkušen*: *skušen*, *ubog*: *bog* *božec* *boren*; pokrajšane oblike so n. pr. *ga*: *jega*, *mu*: *jemu*, *golobje*: *golobje*, *varte se*: *varujte se*, tudi *vari se*: *varuj se* na vzhodu. Vrivajo se pa samoglasniki v oblikah: *dober*, *rekel*, *topel*, itd. prim. stsl. *dobrъ*.

4. Samoglasniki ob začetku.

§. 16. Ob začetku besede se samoglasnikom rad predstavlja: a) ustni sapnik **v**, n. pr. *v*o^znoti, *v*o^za, *v*o^ze, *v*e^zem prim. gr. *ἄρῳ* lat. ango nem. *cug*; *v*oger: oger Ungar, na vzhodu tudi **vu** za **v** in **u**: *vu* žari sunca, *vujti*: uiti, *vud*: ud, *vulica*: ulica itd.;

b) nebni sapnik **j**, n. pr. *j*áblan zraven *á*blan, *j*ajca zraven *a*jca, *j*apno v Gorici zraven *v*apno na vzhodu: *a*pno, *j*enkrat na Dolenskem: *e*nk^rat, *j*ihla na Rez.: *i*gla, *j*ihrat: *i*grat; *j*emám v Gorici: *i*am;

c) v nekaterih besedah nahajamo tudi predglasni **g**: *g*ŕž *g*o^zvica vezalo, *ki veže ročnik in cepec, pa tudi pri lesi; g*o^senica in *v*o^senica tudi *o*senica iz *o*s *v*o^s = kosmatinja; primeri na Gorenjskem *gun* *guna* t. j. *on ona*.

5. Dvoglasov (diphthong) se ogiblremo.

§. 17. Zato govorimo *Pavel*: *P*aul, *Lovrenc*: *L* Laurenz, *lavdica*: *a*lauda, *kreda*: *K*reide, *mavelj*: *M*raul, *mavra črna krava*: *m*av^os *maurus*, *letre*: *L*eiter, *mota*: *M*aut, *püngrad*: *B*aumgarten; pa kedar postane **l** samoglasnik n. pr. *d*jaš iz *d*ejal, se čuje dvoglas.

III. Poglavje.

Naglas, denešnja dolžina samoglasnikov in slogov v obče.

§. 18. Naglas (Accent) daje besedi poseben značaj in večsložni besedi enoto s tem, da povzdigne samoglasnik naglašene sloga nad druge samoglasnike nenaglašanih slogov. V ta namen se glas in sapni pritisek, ki je glasu potreben, pomnoži. S pomnoženjem glasa je v zvezi ob enem muzikalno vzvišanje glasa, ki je različno po jezikih, narečjih in posameznih ljudeh.

Razun naglašanih in nenaglašanih slogov oziroma samoglasnikov razločujemo tudi dolge in kratke sloge, t. j. sloge, ki imajo dolge in kratke samoglasnike. Če se govorila (Sprachorgane), ko je samoglasnik zdatno izražen, kmalu potem postavijo v izgovor sledečega soglasnika, onda je samoglasnik kratek; če pa govorila v izgovarjanju samoglasnika obstojijo dalj časa, tako da se čas že s telesnimi sredstvi dá meriti, onda je samoglasnik dolg. Imamo pa dvojno dolžino, navadno in podvojeno: *vrāt* Šafē in *vrāt* beš Thores. Navadni dolgi samoglasniki v sedANJI nemščini in morda tudi slovenščini ne dosegajo dvojne dolžine kratkih samoglasnikov, ampak med dolgimi in kratkimi samoglasniki vtegne razmera biti blizo kakor od 5 do 3.

Ker se za izgovarjanje kakor samoglasnikov tako tudi soglasnikov čas potrebuje in za izgovarjanje večih soglasnikov več časa, zato imajo jeziki tudi stavno dolžino (Positionslänge); toda pravila, po kojih slog glede soglasniškega skupka ne more več kratek biti, v raznih jezikih neso enaka; v slovanskih jezikih zadnje dolžine morda nē (Wisslisch über die langen Vocale in den slavischen Sprachen).

Dolžina in naglas tedaj nēmata nič skupnega med seboj. Dolžina je občutnejši in telesnejši živelj v jeziku kakor naglas, vendar se umika naglasu, čim bolj se jezik razvija na duhovito, muzikalno in umsko nego na telesno in plastično stran.

Izvirno so ločili dolge in kratke samoglasnike vsi slovanski jeziki, dendenes še jih imajo slovenski, hrvatski, srbski in česki jezik, ostali so ta razloček zgubili. Pa tudi slovenski jezik je dolge samoglasnike ohranil le v naglašanih slogih in dolžina gre v zgubo, če slog nē naglašen.

Dolge naglašene sloge zaznamujemo z ostrecem ´ (accentus acutus), kratke naglašene pa s težcem ` (gravis); dolžino za se pa zaznamujemo z ravno črto —, kračino pa s polkrožno ~ nad dotičnim samoglasnikom.

Ta znamenja zadostujejo za raven naglas; nekateri vendar sodijo, da ima tudi slovenski jezik kakor srbski padni (fallend) in kipeči (steigend) naglas in sicer ne samo na dolgih nego tudi na kratkih samoglasnikih. Pri izgovarjanju dolgih samo-

glasnikov so namreč trije načini mogoči, če ne četrje ali celo jih pet:

- a) moč sapnega pritiska in tako tudi glasovne višine ostane nepremenjena ♩; ta dolžina je ravna;
- b) moč sapnega pritiska in ž njo glasovne višine narašča, tako da se glas vzdiga od spoda na više ♪♯; to dolžino imenujemo kipečo; tako naglašujejo in pišejo Srbi: *bráda*, t. j. *brááda* prim. rus. *borodá* in gr. *επιμάτην* iz *επιμαάτην*, enako s. *brána* r. *boroná*, s. *brániti* r. *boronítb*, s. *mréti* r. *meréť* itd. Nekateri pisci imenujejo ta naglas mehek ali tudi zategnen;
- c) moč sapnega pritiska in ž njo glasovna višina pojema, tako da glas od viška gre na niže ♪♭; ta je padna višina; Srbi naglašujejo in pišejo *grád*, t. j. *gráád* prim. rus. *górod* in gr. *τιμάτωρ* iz *τιμαάτωρ*, enako s. *glás* r. *gólos*, s. *brég* r. *béreg*, s. *drévo* r. *dérevo*. Nekateri pisci imenujejo ta naglas oster, ali predtegnen;
- d) mogoče pa je tudi, da glas kakor pri petju tako tudi pri govorjenju ima naj večo moč in višino sredi glasovnega trpeža ♪♯♯; vsaj tak učinek imajo na moje uho one dolžine, ki jih Miklošič imenuje ravne (a);
- e) slednjič nočemo neomenjeno pustiti ono naglašenje, ki je Masing (die Hauptformen des serb. und croat. Accentes) imenuje dvosložno (*zweiflbig*); obstoji pa v tem, da gre glas na enem slogu k višku, na drugem sosednem slogu pa ob nepretrganem napetju glasovne kožice spet nazaj, tako da sta kipeči in padni naglas na dveh sosednih slogih združena in sicer enotno združena, ker zmes napetje glasovne kožice ne preneha, hrv. *žéná*. Temu dvosložnemu naglasu odgovarja, mislim, slovenski jambiški rythem ali doglas, po katerem se na severo-zahodnih krajih posebno na Gorenjskem govori mesto *lipa lipà* ali s prevago zadnjega naglasa celo *lipà, màti* ali *matì*.

Naglaševanje pod b) in c), ki smo je imenovali kipeče in padno, imajo Srbi tudi na kratkih slogih in sicer zaznamujejo kipeči naglas kratkega sloga: *bréza*, kojemu odgovarja

rus. *beréza*, s. *bláto* r. *bolóto*, s. *kráva* r. *koróva*; in padni naglas kratkih slogov: *slánina vretèno žélezo*. Kipeči naglas kratkega sloga ne stoji nikdar na zadnjem slogu. Pri padnem in kipečem naglaševanju kratkih slogov je v obče opomniti, da tu ne more biti več govor o prosto kratkem samoglasniku, ampak samoglasnik, če je ob enem niži in viši oziroma viši in niži, prekoračil je s tim prosto kračino in postal vsaj na pol dolg, mero imajoč morda od $1\frac{1}{2}$ ali $1\frac{1}{3}$ proti kratkemu z mero 1.

Kar je o srbskem jeziku rečeno, velja tudi o slovenskem v onih krajih, kder se opazuje kipeči in padni naglas, bodi si samo na dolgih, bodi si tudi na kratkih samoglasnikih. Tu bomo rabili le ostrec za dolge in težec za kratke naglašene sloge.

O denešnji dolžini posebe.

§. 19. Osnova (Ἔθεμα) iste besede v slovenskem nema vedno iste dolžine, prim. *děte* a *děca děčko*. Nekatero dolžine imajo svoj vzrok v slovenskem glasoslovju, nekatere v slovniškem opraviilu, n. pr. *bōg* ima dolgi o, ker se slog končuje z donečim glasom, prim. *bōgá*, *napājati* pa ima zaznamovani a dolg, ker je postal z nastankom opetovalnega glagola iz *napojiti*; pri nekaterih dolžinah pa se vzrok dolžine ne more povedati.

One dolžine oziroma kračine, pri katerih se vzrok ne more povedati, se imenujejo izvirne ali stare; one dolžine pa, pri katerih se vzrok povedati more, so mlade. Stare dolžine oziroma kračine n. pr. *mōka* stsl. *māka* = *mōnka*; *mūka* stsl. *māka* = *mōnka*; *jězik* stsl. *jězikъ* = *jěnzikъ*, *měsec* stsl. *měsęcъ* = *měsencъ*. Izvirni dolgi in kratki samoglasniki slovanskih jezikov ne odgovarjajo sploh dotičnim samoglasnikom sorodnih jezikov, n. pr. *znāti*: *γνω-* besede *γγνωίσκω* lat. *nōsco*, *māti*: *μήτηρ* l. *māter* stn. *muoter*.

Samoglasniki a i u so dendenes dolgi in kratki, staroslovenskim poluglasnikom ѣ ѣ odgovarjajoči samoglasniki so navadno kratki, če neso izpali, staroslovenskim е, а, у in ѣ odgovarjajo v sedanjih slovanskih jezikih v obče dolgi samo-

glasniki a ne sploh. Primeri za **e**: začēti, desēt, glēdati, jēza, lēžem, mēso in mesō, mētem (maslo delam), pēta, rēžati se, svēt, a, o, potēgnoti, vēzati; v priponki: vidēči, nosēči itd.; toda tudi dētēja, jēzik, prēja: stsl. prežda, srēča. zēt; v priponki: tēlē rod. telēta.

Za **o**: ōgal vōgel: vōglēn, vōhati: qhati, ōtel vōtel: qtlē, enako: vōza, vōže, bōben, bōdem, bōm, dōb, drōg, gōbec, golōb, kōder, kōs, kōt, klōp, krōg, lōg, mōder, mōtiti, prōt, rōb, sōd, skōp, stōpiti, trōsiti, zōb; v priponki kōdi, tōdi, povsōdi, odkōd; perōt; vpijōč, delajōč; v sklonskih končnicah: po vodō, z vodō, klopjō; gredō, jedō in jedē, pletō; toda tudi: nōter, nōtri: stsl. атръ, gōba, mōčnik: mōka, žēlōd rod. žēlōda; glagolska priponka nā nsl. nō nū nī ginōti na zahodu ginīti (prim. lat. cognitus: nōtus), minuti; za **y**: sŷn, sŷr, mŷsel, a zābŷti itd.

Za **ě**: mēzga, svēt, zvēzda, cvēt; gorēti, zelēti, mrgolēti itd.; toda tudi: brēza, dēca, dēti, mlēti, mrēza, plēva srēča, lēpsi itd.

Mlade dolžine oziroma dolgi slogi ali dolgi samoglasniki so postali iz skrčenja (Contraction) dveh samoglasnikov v enega: znām iz znajem prim. znāti; ali pa iz raztega (Dehnung). Razteg je dvoji, starejši in mlajši. Starejši razteg nastane a) pri tvoritvi opetovalnih glagolov: lētati: lēteti; b) v prestavljanju (Metathese) samoglasnikov: mrēti iz *mer-ti, pr. mer-jem; c) za nadomestovanje (Ersetz) izpadlih soglasnikov: plēla iz ptella, rēs iz reksъ. Mlajši razteg je ob koncu besed pred donečimi soglasniki bōg, ali pa vsled naglasa: zāgorje.

A. Krčenje.

- §. 20. 1. oja se krči v ā: gospā iz gospoja, bāti se iz bojati se, dvā iz dvoja.
2. aje se krči v ā: jecljām, skakljām, znām znāš znā itd. iz znajem znaješ znaje itd., a znājo stsl. znajātъ in znāti, ker tu nē krčenja; dām dāš dā itd. dādo in dāde dāti; nekateri glagoli V. vrste, kateri nēmajo naglasa na končnem slogu, zgubili so tudi dolžino, prim. délam.
3. ije se krči v I, to se godi pri glagolih III. in IV. vrste: ležīm ležīs leži, lovīm lovīs lovi itd. iz lovijem lovijēs itd.

Nekateri glagoli IV. vrste, kateri n majo naglasa na končnem slogu, zgubili so tudi dolžino: *hvalim, nosim*.

4. **yj** se krči v **y** oziroma dendenes pisan **ĭ**: *strĭc strĭna* iz *stryjĭcĭ stryjina*.
5. **eje** se krči v **ě**: *něsem něsi ně* itd. iz *ne jesmĕ, ne jesi, ne jestĕ*.
6. **ij** se krči v **i** v množinskem rodilniku sklanjatve na **i**: *ljudi stsl. ljudij, kosti* itd.
7. *grĕm grĕs grĕ* itd. iz *grĕdem grĕdeĕ grĕde* itd., *b m* iz *b dem* itd.
8. Oblike sestavljene sklanjatve *lepega lepiga lep'ga* in na vzhodu *lepoga* so postale iz kr čenja in sicer iz *lepo-jĕga* ali *lep -jega*, tako da sta se samoglasnika najprej pojedna ila po naglašenem samoglasniku, na zahodu v *lepe-ĕga lepĕga lepĭga, lep'ga* na vzhodu v *lep -oga lep ga lepoga*, toda dotična dolžina se je zgubila, ko je naglas preĕel na korenski slog. Primeri  . 14, 2.

B. Starejĕi razteg.

-  . 21. a) pri stroju opetovalnih glagolov se raztegajo **  ĭ y ů v   ĭ y ů, o v  , e v ě** oziroma **ĭ,  ** iz **e v ě** oziroma **ĭ,  ** iz **i v ĭ,  ** iz **o** ali **u v y**, osnovni dolgi samoglasniki ostajajo dolgi, ostaja pa tudi slogotvorni **ř** sred sloga: *d ti d vati, po iti počivati, skrijti skrijvati, ob iti ob ivati; b dem nab dam, plĕtem plĕtam, razdĕrem razdĕram; začnem začenjam za njam; nabĭjem nabĭvam; kor. tĕk- -tĕknem -tĕkam; dĕhnem dĕham; stĕgnem stĕgam, jĕm pojĕdam; tĕchim tĕkam*. Izjema je *pok sim pok sam*.
- b) pri prestavljanju samoglasnikov izpred **r l** za njima; oblika ***tert** sorodnih jezikov daje v jugoslovanskem in  eskem **trĕt (trĭt)**, oblika ***tort** isto tako **tr t**: *der-em drĕ-ti, mer-em mrĕ-ti,  er-em  rĕ-ti*; enako so postali **brĕg**: *Berg,  rĕda:  erde, dlĕto, drĕvo, mlĕko: Mlĕk , srĕda, -strĕti, strĕzem; br da prim. rus. borod , gl d r. g lodĕ, glás r. g losĕ, gl va r. golov , gr d r. g rodĕ, hr niti r. horonĭtĕ,*

hräst r. chvórost, itd. Nekatere besede pa so tudi tu kratke: *bréza, mléti, mréža, pléva, vréča*; *bláto, bráti, dlán, zdráv, gráh, kláda, kláti, krásta, kráva, mrávlja, mráz, plámen, prág, sládek, sláma, slátina, sráka, vrána*.

- c) za nadomestovanje izpadlih soglasnikov: *pléla* iz *pletla*, toda *plél*, ker se govori *pléo*, *cvél* *cvéla* *cvélo*: *dreeje* je *ocvélo*; *něsem* iz *nejsem*: *měšec* iz *menšec* Mikl. Gr. I. 52.

C. Mlajši razteg.

§. 22. Ta nastopi: a) pred donečimi soglasniki jednosložnih besed in končnih slogov, tudi sred večsložnih besed pred večimi donečimi soglasniki: *měd* rod. *mědū* pr. *μέδv*, *bōg* *bōga*, *gospōd*, *mězdra*: *měso* in *mesō*, *rōzga*, *ōvesa* *ōves*; enako *gnōj* *gnōja*, *mōj* *mōja*, *tvōj* *tvōja*, *svōj* *svōja*; iz istega vzroka je *brān dān znān* primeri *bráti dáti znáti* in *brāna, dāna znāna*; toda kratki so *krāl* t. j. *krao*, zraven *krāla* t. j. *kradla*, *plél*: *pléla*, *klél* t. j. *kleo*: *kléla* t. j. *kléla*, tako tudi *třpel* t. j. *trpeo*, *trpéla* t. j. *trpéla*; *člōvek* *člōvėka*, *kōžu* *kožuha*; na vzhodu *kmět* *kměta*, *zět* *zěta* na zahodu *kmět* *kměta*, *zět* *zěta*.

Enako se je pri sklanjatvi samostalnikov na **a** **ъ** in **o** korenski samoglasnik v množinskem rodilniku podaljšal: *kōnj* mn. rod. *kōnj*, tako *ótrok* mn. rod. *otrōk*, *gōra* *gōr*, *kōza* *kōz*, *vōda* *vōd*, *žēna* *žēn*, *bāba* *bāb*, *dřva* *dřv*, *lěto* *lět*, *darīlo* *darīl*, *rěšěto* *rěšět*.

Iz enakega vzroka so postale na vzhodu morda tudi dolžine *nām vām*, na zahodu se govori *nām vām*.

- b) vsled naglasa in sicer:

1. v predpetju in sostavah.

Raztega se namreč a) predponkin samoglasnik, če se iz glagola s predponko sostavljenega napravi samostalnik, (samostalniki na **ije** **lje** so izvzeti): *nādeha* *nāduha*, *nāvada* na zahodu *navāda*, *ōgledi*: *v* *ōgledi* *iti*, *pōsoda*: na *pōsodo* *vzeti*, *prīsega* na zahodu *prisěga*, *v prěstrge* *priti* *komu voraus* *fommen*;

β) če se sostavi samostalnik s predlogom: *zāgorje, nāgornjak, pōdstenje* der gedeckte Gang vor der Wand des Hauses, *rāzsoha* ein oben mit einer Gabel versehener Pfahl; primeri *pōleg, pō-me, zā-me*; na vzhodu *ōdati* verkaufen, *ōdprli*.

2. pred nekaterimi priponkami.:

brēzje: brēza, māček: mačāk; četrti štṛti, pṛti, šṛsti, sṛdmi: sṛdem, ṛsmi: ṛsem, devṛti, desṛti, tedaj vrstilni števniki od *četrti* do *deseti* imajo dotični samoglasnik pred svojo priponko dolg. Namenilnik (supinum) ima *brāt znāt prṛst spāt učīt* itd., toda nedoločnik *brāti znāti spāti prṛsti učīti* itd.

Nekatere priponke samoglasnik predhodnega sloga okrajšujejo n. pr. v primerniku: *drājši drāg, hūjši hūd, krājši krātek, mlājši mlād, lṛpši lṛp, stārši stār, blīže blīzo, bṛže brzo*.

3. prvi slog dvozložnih besed je na zahodu gosto podaljšan: *krāva*, na vzhodu *krāva, māti*, na vzhodu *māti*; o je na zahodu sploh dolg, kedar ne stoji v zadnjem slogu: *bōba, kōza, sōva, ōreh. ōsa*, na vzhodu: *bōba, kōza, sōva, ōreh, ōsa*.

O naglasu posebe.

§. 23. Naglas daje tudi jeziku značaj; tako so naglašali Latinci le predzadnji in tretji slog, Čehi in Lužičani naglašajo sploh prvi, Poljaci predzadnji slog, staro-grški jezik je naglašal zadnji predzadnji in tretji slog, slovenski jezik naglašja enako zadnji predzadnji in tretji slog, v sklanjatvi še tudi dalje nazaj: *živād, živṛti, pōstelja, vlṛškimi, sōsedovega*, primeri *sōsed sōseda sōsedovo sōsedovega*, na zahodu *sōsed sosṛda*.

Na jednosložnih besedah pomeni naglas samostalnost in dolžino oziroma kračino besede: *brāt, krālṛj*, na večsložnih besedah daje naglas besedi enoto. Dvo- in večsložne besede se naglašajo navadno na korenskem slogu: *mōčnik, bṛrem, lādja, brāzda, dṛklica*. Pa tudi nekatere končnice imajo naglas: *slučāj, streljāj; komār, črevljāj; dihōr; košāra; kačūr, mehūr mehūr mehūr; bučṛla, dežṛla*, toda *rāčṛla; metūlj, kragūlj; klepetūlja*;

gomila, kobila; poljana, sestrana; kopanja, globanja; drevén, lesén; aolína, domovína; begún, kopún; sramóta, lepóta, toda lákota drémota; koríst, čelúst, božjást, bridkóst in brítkost, mladóst in mládost, toda edinost, ohólost, okórnost; bekèt, klepèt; topòt, copòt; glasovít, imenít; plavúta perúta, perót in perút; kreljút; kopíto, koríto; mogóč, gredóč; živád, strnád; mrtvúd, metúda Buttermilch; gorjúp; gníloba, grdóba; držáva, dišáva, toda dóbrava; hotív, plesnív; kladivo, predívo; zgrabljív; ziják, divják, toda pómiyak; polovnják, toda léšnjak; svetník, toda práznik; trstíka, toda tréšljíka; dvorišče, toda gráblíšče; veríga; vlačúga; ogledúh, potepúh, toda kóžuh; krivíca, pravíca, žganíca, seníca, polovíca, steníca, pšemíca, pleníca, políca, toda bájtica (:bajta), gòspica (:gospá), dèklica (:dèkla), kobílíca (:kobíla?), kúpica (:*kúpa), lástavica, pálica, véverica; črevó črevésa in črévo črevésa; sladkéjši, mehkéjši; bridkéjši; kováč, oráč; brisáča, peráča, zvijáča, toda róbača; drobíž; rováš, plemenitáš; kokóš.

Besedni naglas je v obče na besedi stalen, ostaje tedaj na imenih v ostalih sklonih, kakoršen je v imenovalniku, in na glagolu v ostalih osebah in načinih, kakoršen je v prvi osebi znanilnikovi: ríba ríbe, pri ríbah, z ríbami; délam, délaš, délajo, délan.

Vender besedni naglas në tako stalen kakor v nemškem jeziku, ampak se premika tudi nalik grškemu jeziku na nekatere končnice in odvisne sklone, tako stoji na sredi med nemškim in grškim jezikom: délam delajóč, nësem nesó, želím želéti, klečím velevnik kléči, pótok potóka, tát tatú, ótrok otróka in malo otrók, tële teléta, klóp klopi.

Na samostalnikih, ki so postali iz glagolov s predponko ali so sestavljeni s predlogom, stoji naglas rad na predponki oziroma na predlogu, kakor je bilo gore pri dolžini rečeno: ógrad, rázstava: oves je v rázstavah (në v ostrvih složen), prélaz, príšelec, závor; návalni čoln (čoln pri mlinu proti sredi reke na valeh), sóteska na zahodu sotéska, sódrga, páglavec; toda tudi otók Gefáwulst, ogláv, prítlkkovec, ubóg in na -ije poglávije podnóžje; primeri nemáren in v némar pustiti.

Sostave kakor *medžlmurje*, *vinógrad*, *kolórvat*, *stánoga* imajo en naglas, sostave kakor *kážipót*, *láket-bráda*, *zlátovráńka*, *nóvo-mésto* pa dva naglasa.

Predlogi, zaimena, nekateri členci in pomožni glagol pa se oklepajo zastran naglasa bližnje besede in so spreda stoje predslonice (procliticae), zadi svoje besede stoje pa naslonice (encliticae). Navadne predslonice so vsi predlogi, tudi tisti, ki so prvotno samostalniki kakor *mesto*, *konec*, *kraj* itd. Ti dobijo naglas le takrat, kedar jih pred drugimi besedami v stavu posebno povdarjati hočemo. Ravno tako so predslonice mnogi vezniki, ako nĕmajo posebnega stavovega naglasa: *in*, *pa*, *ali*, *da*, *tudi*, itd.

Naslonice so: a) krajše zaimenske oblike: *mi* (:mĕni), *ti* (*tebi*), *si* (*sebi*), *me* (*mĕne*), *te* (*tebe*), *ga* (*jĕga* in *njĕga*) *mu* (*jĕmu* in *njĕmu*), *i* (*ná-nj*, *pó-nj*), *je* (:njĕ), *ji* (:njĭ), *jĕj* (*jo* (:njò)); v slovenskih goricalah tudi: *prĭ-nas*, *prĭ-vas*, *prĭ-tebi*, *prĭ-meni*, *prĭ-sebi*, *prĭ-njem*, *dó-mene*, *dó-tebe*: *bil je prĭ-nas*, *nĕmam nič prĭ-sebi*, *dó-tebe je daleč*, *pojmo pó-njega*, *ód-sebe vozi*;

b) pomožni glagol: *sem*, *si*, *je*, *smo*, *ste*, *so*, *sta*, *ste*, zato se pravi znanilno: *prišel sem* a ne: *sem prišel*; toda vprašalno: *si prišel?* *jĕ prišel?* Odgovor: *sĕm*, *jĕst* (*jĕste*);

c) še druge besede sorastene v sostavo: *mĭ-dva*, *mĕ-dve*, *dánsi* (*dan si*): *mórda* (*more biti*) *da*, *áli* (*a li*), *jĕli* (*je-li*), *záto* (*za to*), *nĕkdo* (*ne vĕ kdo*), *nĕkoga* (*ni koga*), *mársikaj* (*mar si kaj*), *bódikaj*, *nĕznam*, *bódi-si sive* itd.

B. Soglasniki.

I. Poglavje.

Posamezni soglasniki.

§. 24. Soglasniki so: a) po trpežu glasa:

1. hipni (Momentan-Laute): **k, g, t, d, p, b; c, ě;**

2. trpežni (Dauer-Laute): **h, v; n, m; r, l; z, s; ž, š; j.**

b) po zvočnosti glasa:

1. tihi (Stumm-Laute): **k, t, p; h; s, c; š, č; j;**

2. doneči (tönenbe): **g, d, b; v, n, m; r, l; z, ž.**

c) po govorilih (Sprachorgane), ki med izgovorom posebno sodelujejo, so:

1. goltni (Gutturale): **k, g, h;**

2. zobni (Dentale): **t, d; s, c, z; (č, ž, š); (n);**

3. ustni (Labiale): **p, b; v; (m);**

4. nosni (Nasale): **m, n;**

5. jezični (Linguale): **r, l;**

6. nebni (Palatale): **j; č, š, ž.**

d) glede sapne moči so:

1. sapni (Hauch-Laute): **h, v, j;**

2. sični (Saufe-Laute): **s, c, z;**

3. šumni (Ziſch-Laute): **š, č, ž;**

e) po vplivu, ki ga ima nebni **j** na vse ostale soglasnike in tako na slovensko glasoslovje, deli Miklošič soglasnike v te vrste;

I. so **ř**-ovci, imenovani po prvem te vrste, ti so: **r, l, n;** dajo se mehčati v **rj, lj, nj;** smemo jih tedaj imenovati tudi omehčivne.

II. **téjevca** ali hipna zobnika: **t** in **d;** ta se v zvezi z nebnikom **j** topita ali slevata; **tj** se topi v **č** oziroma **č, dj** v **j;**

III. **péjevci** ali ustniki: **p, b, v, m;** te se z nebnikom **j** ne družijo, ampak med **p** in **j, b** in **j, v** in **j, m** in **j** se vriva **l;**

IV. **kájevci** ali goltniki: **k, g, h;** ti pred nebnikom **j** in tudi pred mehкими samoglasniki ne stoje, ampak stoje le pred trdimi samoglasniki in se premenjajo pred mehкими v sične in šumne; zato so nadalje:

V. **céjevci** ali sični zobniki: **c, z, s;** sični v zvezi z nebnikom **j** postajajo šumni;

VI. **čéjevci** ali šumni nebni: **č, ž, š.**

Primeri sledeči pregled :

hipni			trpežni soglasniki				
	tihi	doneči	sapni				
				sični	nebni	nosna	jezična
goltni	k	g	h				
			(j)		j		
zobni				s	š		
	t			c	č		
		d		z	ž		
omehčivni					n	r l	
ustni	p	b	v			m	

I.

R-ovci ali omehčivni soglasniki.

§. 25. Glasnik **r** je v staro-indijskem prajeziku bil edini jezičnik, v teku časovem se je razcepil v **r** in **l**; zato se še dandenes v nekaterih besedah istega jezika ali sorodnih jezikov **r** in **l** menjata, n. pr. *krik* in *klik*, *prhek* in *pelhek*, *srakoper* in *slakoper*, *lok* in lat. *arcus* itd. Glasniki **r l n** imajo dvoje prikazni občil, prvič da se mehčajo, drugič da se pred soglasniki prestavljajo oziroma v samoglasnik pretvarjajo.

1. Mehčanje se godi, če sledi po glasnikih **r l n** glasnik **j** in samoglasnik: *morje*, *polje*, *konja*. V stsl. je bilo mehčanje zaznamovano s pridjano okroglo črtico **ṛ ḷ ṇ** ali s polno pisavo **rja lja nja**; v nsl. se glasniku **r** priklepa glasnik **j** le v vunanji zvezi, v českem in poljskem daje mehčanje nov glasnik **ř rz**; toda **ň ľ** oziroma **ń ł** českega in poljskega jezika glasita se v obče kakor naša **nj lj**.

Neomehčani glasniki **r l n** odgovarjajo istim glasnikom nemškega in lat. jezika razun glasnika **l**; ta še ima v poljskem, ruskem in deloma českem jeziku posebno trdost, ki jo zaznamujó **l**. Kakor sodi Baudouin de Courtenay, ki razun občega jezikoznanstva zna ruski in poljski jezik in je po dotičnih krajih potoval, se govori ta trdi **l** tudi v srednjem in spodnjem Kranjskem še dendenes; da se je govoril v 16. stoletju, pričata Trubar in Bohorič. Imamo tedaj omehčani **lj**, srednji **l** in vsaj deloma trdi **l**, n. pr. *łani*; po večini pa samo srednji evropski ali nemški **l**, in omehčani **lj**. Na Gorenjskem se govori mesto **l w**: *blato bwato*, pred soglasniki in na koncu **ŭ**, n. pr. *ilŭ jŭŭ* rod. *jiwa*; tudi srednji **l** se na Gorenjskem enako izgovarja: *živalŭ žiwaŭ*. Na Rezijskem se govori **l** mesto **l**: *bral, dal, bŭl (bŭlŭ), šal šel* t. j. stsl. *šlŭŭ*. Skupek **olt** je navadno **oŭt**: *bougati* iz *folgen*, *špougati* prim. stnem. *špulgen*, *žout*: *Solt*.

2. Skupek **ri, li, ni** za se ně omehčan, n. pr. *zapri, gnali, zdignimo*; omehčanje nastopi, če sledi še en samoglasnik, pred katerim postane iz **i** glasnik **j**, n. pr. *pomiri-en pomirjen, voli-en voljen, napolni-en napolnjen*. Zato imamo razloček med *molj konj* od ene in *kopel dlan* od druge strani; kajti *molj* stsl. *moľ* stoji za podstavno obliko **mol-jas*, *kopel* stsl. *kapěľ* pa za podstavno obliko *kapěľ-is*, enako *konj* in *dlan*; v korenskem slogu vzrok mehčanja ně vsikdar *jasen*, primeri *knjiga, njiva, ljub, ljudje, ključ, kljun, kljuse, toda gnetem*; v končnici: *prijatelj, volja, boginja, meljem, posteljem, mēnjam, toda mignen ganen* pri glagolih II. vrste a tudi navadno *mignjen ganjen*; na dalje: *večerja, zarja, odgovarjati*. Ker glasnik **j** z glasnikom **r** v nsl. ně stopljen, zato ob koncu odpade: *cesar cesarja, denar denarja*.

Če stoji skupek **lje** za **lije**, ostane **l** neomehčan: *veselje, olje*; toda skupek **nje** ima **n** omehčan tudi če stoji mesto **nije**, n. pr. *spanje, kamenje, zrnje*.

2. Da se skupek ***tert** ***telt** drugih jezikov v nsl. premenja v **trt** in **trēt**, **tolt** in **tlēt**, skupek ***tort** ***tolt** v **trt** **trat** in **tlat**, ***tent** ***tont** v **tēt** **tōt**, o tem je bil govor

gore pri samoglasnikih; nepravilen red tedaj ovaja tujke, n. pr. *boršt*: *ჭვჭი*, *durgelj* *Drillbohrer*: *ჭურჭელ*, *parma parna*: stnem. *parno*; prim. *lafra*: *larva*.

4. *ἀνδρός*: *ἀνής* = *pondrėti*: *nr-*, t. j. v skupek **nr** se vriva nalik grškemu glasnik **d**, n. pr. v besedah *pondrėti*, *pondrénje*, *pondrt*, *ponderek*; staroslovenskemu *nравъ* odgovarja naš *narav*, tu bi bil po takem **a** vrinen; iz korena *nr-* so morda tudi besede *neresec* *neresčak* in *mercsec* *Čber*, srb. *mrijestiti* in naš *brěstiti* menda iz **mbrěstiti* kakor *βροτός* iz **μβροτός*: *mar-*, pri nas se govori *rastiti*.
5. V skupku **np nb** se zobni nosnik priliči svojemu ustniškemu sosedu, postane tako **mb mp**, n. pr. *hiniti*: *himba* in *hlimba*, *hraniti*: *hramba*, *začiniti*: *začimba*, *premeniti*: *prememba*, *sloniti*: *zaslomba*.

II.

Téjevca ali hipna zobnika.

§. 26. Zobnika **t d** odgovarjata istim glasnikom skr. lat. in grškega jezika, **d** za se odgovarja skr. glasnikoma **d** in **dh**, grškemu **δ** in deloma **θ**; dotični nemški glasniki so zvečine premeknjeni (*ʒautverfäiebung*), kakor so poprek vsi hipni soglasniki v nemškem premeknjeni, t. j. isti glasi imajo drugo etymologično veljavo, glej pregled pod IV. Sicer pa se v slovan-skih jezikih zobnika **t d** 1) topita (*ʒerfämelzung*), topi se a) **tj** v **č** oziroma **ć**, b) **dj** se topi v **j**; sicer se 2) pred sledečim zobnikom **t** in pred glasnikom **l** postavšim iz **tl** zobnika **t** in **d** razlikujeta (*ʒiffimifirung*) v **s**; 3) izpadata a) pred glasnikom **n** in b) deloma pred glasnikom **l**.

1. **tj** se topi v **č** oziroma **ć**, **dj** v **j**.

- a) Kakor se mehčajo **r**-ovci, pod istimi pogoji se mehčata v nsl. in stsl. tudi zobnika, namreč če sledi po glasniku **j** oziroma **i** še en samoglasnik. Omehčanje daje nov glas, v katerem sta prejšnja glasnika **tj** zedinjena, drug je v drugem vtopljen. Skupek **tja** se topi v **ča**; pri iz-

govoru skupka **tja** pride namreč sapnik **j** pod oni ustni položaj, ki je za izgovarjanje zobnika **t** še odprt; tako se glas **j** preinači in se glasniku **t** priliči; iz nebnega sapnika **j**, ki se med jezikom in nebom izgovarja, postane v prednjih ustih ob drganju sape na zobeh šumnik **š**; **tja**: **tša**: **ča**.

Na zahodu slovenskega jezikokroga v Rezijskem in sicer v Benečanskem in med Tolminom in Kanalom se **tja** topi v **ča**, t. j. zedinjenje glasov **t** in **j** se godi še bliže glasnika **t**, tako da se nebnik **š** bliža zobniku **s**; ta glasnik na sredi med **š** in **s** smemo zapisati s znamenjem **ś**; **tj**: **tś**: **ć**; v českem in poljskem jeziku n. pr. se topi **tj** celo v **ts** t. j. v glasnik **c** primeri lat. *-tius* t. j. *-cius*; v stsl. pa je red vtopljenih glasnikov premenjen, **tj** se glasi v stsl. **št**. Izredno t. j. v nsl. narečjih (dialektih) in v posameznih nsl. besedah se **tj** spreminja tudi v **k**, ki se govori kot **kh** bolj izpod nebne sredine nego iz golta; v nekaterih besedah pa se spreminja **tj** tudi, kakor v českem, v **c**; toda vse te premenjave se vršijo pod izrečenim pogojem, da na **tj** oziroma **ti** sledi še en samoglasnik; zato nsl. nēma onega novejšega mehčanja, kakor ruski, poljski in česki jezik, da bi se zobnika **t** in **đ** omehčila tudi pred posameznim glasnikom **i** ali katerim si bodi mehkim samoglasnikom, pred katerimi imajo omenjeni jeziki omehčana zobnika **t'** in **đ'**.

Primeri: iz **vratien* nsl. *vračen*, na zahodu *vračen*, enako na srb. in hrv., rus. *vračen*, čes., pol. *vracen*, stsl. *vraštenъ*; enako *izmlačen*: *izmlatiti*; *zmōčen*: *zmōtiti*, na hrv. *zmučen*; *zgnečen*: *zgnnetiti*; *hočem*: *hotēti*; *ropočem*: *ropotati*. V razloček od onih **č**, ki so postali iz **k** in se glasijo v vseh jezikih **č**, kaže za ta naš slučaj **č** = **tj** v slovniški pisavi sprejeti pisavo **ć**, katero hočemo odslej za poznamovanje izrečenega značaja v etymologičnem delu vsaj mestoma rabiti. Iz **tj** postal je **ć** v besedah: *obročiti* (*jajca*); *birić*: čes. *biřic*; *otročić*; *podničevati*: *nētiti*; *rdeč*, *govoreč*, *běžęcky*, na *speckem*; *pripeča se*: *pripeti se*; *obečati*; *svęča*, *svęčnik*; *prača*, *preča*: stsl. *prašta*; *sręča*; *gača bikova mošnjica*; *gneča*: *gnetem*; *oča*: *otec*; *soldača* *soldatova žena*, prim. *župan-ja*; *jęča*: *jęti*, *jętnik*; *nagoča*; *onuča*;

domači; občji, občina; telečji; mačiha, mačeha: mati; dedko: dčte; palača; kračji: kratek; več: stsl. večte, rezianski več vič, čes. vice; če wenn, ker se na zahodu tako govori; vreča; ptič; hudič, itd.

Enako se spreminja ***st-ja** v **šča, šća** iz **sća**, stsl. **šta**, n. pr. *čoščen: čest, čast, čestiti; puščen iz pusti-en; gošća: gost; prgišće: stsl. grbšt; hroč: koren hręst-; tašća: test tast; krščen; očiščen; oprášćati: oprostiti; ješće noč, iz tega šće in navadno še, po izvira nejasna beseda, hrv. srb. jošte čes. ještě ovaja neorg. razvitje; večća: věšt; navlašć: vlast.*

V oblikah, kder stoji je mesto **ije**, ostane zobnik nepremenjen: *pitje t. j. pitije, petje; enako listje iz listije, kristjan iz kristijan; koščica koščen: kost so neorganične tvoritve, na vzhodu je sicer koščica a le kosten.*

Skupek **tj** se izgovarja na jugozahodu pa tudi na Koroškem in Štirnem kot **k** oziroma **kh** n. pr. v besedi *pluka: pluća; enako treki: tretji; keden: tjeden, samotrek jelsbritt; sem ter ke: sem ter tje; v brižinskih spomenikih se bere: vsemogoki, hoku t. j. vsemogoči, hoću, kar se ima po Miklošiču izgovoriti, kakor je pisano **k** kot **k**. V besedi *štric* zraven *šrit* nadomestuje **e** skupek **tj**, prim. bolg. *sręšta*, kor. *sręř-*.*

- b) Iz **dj** postane v raznih jezikih slovanskih: **dž: ž: dz: z: žd:** nsl. **j**, n. pr. iz **rodi-en* **rodjen* nsl. *rojen*, rus. *rodženъ* in *roženъ*, (srbski) *pořen* t. j. *rodžen*, pol. *rodzen*, čes. *rozen*, stsl. in bolg. s prestavljenima glasnikoma *rožden* primeri še grš. *ῥομαι* iz **ῥδιομαι*. Čudno je, kako je v nsl. **d** pred **j** preminol, ker v vseh drugih jezikih **d** ostane in še tihi sapnik po sebi preinači; **dj** izgovorjen kot **dž** nahaja se le v nekaterih besedah: *smudž* *Смуджаръ* „prek sivega hrbta ima mnogo črnih pasov, tedaj iz *smoditi*“; *ridž* *ридъ* *řret*, *ridžek* *Риджеттер*, *ridžko rudec* *konj*, *ridžana rudeća krava*; *džandžav: čanjav* in *čajav: čad*; *vidž = glej* na Štirnem glej *Čaf Vestn. I. 135*; enako na Rezianskem, *gjat* t. j. *džat* iz *djati*; na Hrvatskem *poveč* iz *povědž* t. j. *pověj*; *sugjen* t. j. *sudžen*, zato *sudženice*.

Glasnik **j** iz **dj** se nahaja n. pr. v sledečih besedah: *mej* pri Trubarju: stsl. *meždu*, sedaj navadno *med*; *mlaj* Reumont: *mladiti se*; *mlaj* Schlamm; *klaja*: *kladati*; *noja nuja* Not: *nočiti*; *rja, ruja, arja*; *svaja*: *svaditi*; *breja*; *obloja*: *bloditi*; *gospoja*: **gospodja*; *vojka*: *povodec*; *zaje* Wintergetreide, pri nas ozaji baš geringere Getreide: *zad-*; *žeja*: stsl. *žežda*, primeri *žeden sem* zraven *žejen*; *slaji slajši*: *sladek*; *prěj, přě*: stsl. *prěžde*; *nazaj, odzaja*: stsl. *zaždъ*: *zadъ*; *lagoj bōse* = *lagoden*: **lagoždъ*; *tuj*: stsl. *tuždъ*; *jěj jějte* zadnje po sliki *jěj* zraven *jedite*: stsl. *jaždъ*, *jadite*: podstavna oblika **jad-jā-s* **jad-jā-tas* stsl. **jad-jъ* oziroma **ēd-jъ*, primeri gr. *optat. σῆρ* iz **ēσ-ισ-ρ*; enako štirski *vidž* *fič*; *gajati se*: *goditi se, po-*; *uhajati*: *u-hoditi*; *pojati*: *po-diti*; *narejati*: *na-čediti*.

Tudi **đ** ostaja, če stoji sledeči je mesto ije: *ljudje* iz *ljudije*, *ozidje* iz *ozidije* itd. O pretopljenju skupka **kt** v **ć** je govor pri goltnikih.

2. razlikovanje zobnikov.

Izmed ostalih prikazni, ki jih opazujemo na zobnikih **t d**, imamo naj pred imenovati razlikovanje (Diffimilirung); **t in d** se spremenjata pred glasnikom **t** v **s**, n. pr. *plet-ti* iz *plet-ti*, *jěs-ti* iz *jěd-ti*; v gr. vlada enaka postava prim. *μῆδομαι*: *μῆστωρ* iz **μῆδ-τωρ*, toda v lat. caesum iz **caed-tum*; enako dalje *klasti*: *klad-*, primeri nem. *laden*: *last*; *obrěst*: *obrět-*; *pošast* *Gespensft* *Schnupfen* (*kar hodi*): *šd-*; *last, lastina, zlasti* iz *vlast*: *vlad-*; *věst*: *věd-*; *jěstva, jěstvina*: *jěd*; *plestev* *Baunrute*: *plet-*; *prišesten* (*prihoden*): *šd-*; *prěšestvo* *Ehebruch* (*Uebertretung*): *prě-šd-*; *daste*: *dad-te*; enako *věste, bōste, grěste*; *čislo*: *čst-tlo*; *gōs-li*: *gōd-tli*; *jasli*: *jad-tli*; *mysel*: *myd-tlъ*; *prěslica*: *prěd-tlica*; *čreslo*: *črt*. Miklošič sodi, da se je pri izgovoru med *te-jema* h urinol, iz kojega je postal **s**, pred katerim bi prvi **t** odpal: **plet-h-ti*: *plesti*; drugi to prikazen tako razlagajo, da kažejo, hipni tihi soglasnik se spreminja pred enakim sosedom v trepežnega in tako se polajša izgovor; mogoče pa je tudi, da je tu **s** izvorno enako vrinen, kakor med **pt**: *tepti*.

3. izpad.

- a) glasnika **t d** izpadata pred glasnikom **n**: *vganoti: gatati; vrnoti: vrtim; ogrnotti: srb. grtati; nasrotnoti: nasrtati* über einen herfallen; *pogolnotti: pogoltati; kreñnotti, pre-, o-: kreñnati; veñnotti: veñ- schwinden; srěñnja: srěđbnja; gospona rodilnik: gospodin; vedno: veno.* Čuje se pa tudi *pogoltnotti, popadnotti.*
- b) izvirnega skupka **tl, dl** se na vzhodu ogibljejo, na zahodu ga često hranijo: *plel, plela, plelo iz plell, stsl. pleľ; bol iz bodl stsl. bolľ; jěł sněł jělo: jěđ; prěłja: prědem; moliti, na zahodu modliti, enako na Gorenjskem bodu t. j. bodľ, na Rezijskem jěđla, ukradla, dopleđla, dopredla, dorastli, srătla na vzhodu srela me je begegnete mir; tako tudi na zahodu kridlo, motovidlo, šidlo, plačidlo, poscadlo, žedlo Štađel, močidlo, kresadlo, vidle, jedla, na vzhodu jela krilo itd.; dalje na zahodu wăđlo vęlo welf; obče se rabi: metla, metlika, sedlo, smetloha slabo smetno žito, medlo medlěti. Primeri: poleg: podľgľ, valje gľeicľ: vadle vedle iz *vľđľje.*

4. V narečju se čuje **kl** na mestu **tl**: *mekla, meklika; pokle: po tole, poklam; klačiti: tlačiti, slično kolčem: tolčem, glieto: dlěto, gletva: dletva; na opak tudi dležen mesto gležen; enako se menja tn v kn v besedi tnalo, ki se govori mestoma tudi knalo, koren tľn-*

III.

Péjevci ali ustniki.

1. Péjevci ali ustniki **p, b, v, m** odgovarjajo v obče istim ustnikom drugih indo-evropskih jezikov; ustnik **b** za se odgovarja skr. glasnikoma **b** in **bh**; dotični nemški glasniki so premeknjeni in imajo drugo etymologično veljavo, glej pregled pod. IV.

§. 27. Občna je vsem péjevcom v nsl. postava, da se ne družijo neposredno z glasnikom **j** oziroma **i**, če sledi še en

samoglasnik, ampak vriva se med ustni soglasnik in med j jezikovec **l**, n. pr. **kupi-en* **kupjen kupljen*, **ljubi-en ljubljen*, **lovi-en lovljen*, **jěmi-em jěmljem*. Ta vrinek ně v vseh slovan-skih jezikih, ně n. pr. v bolg., ně v českem, **ne** v poljskem; toda nahaja se v stsl., v srbskem in ruskem; *kupljen* se glasi n. pr. v českem *koupen*, *zemlja země*.

V nekaterih korenskih slogih pa je menda vrineni **l** slo-vanskim jezikom občen: *pluvati*, čes. *pliti* litv. *spjauti*: lat. *spuo*; enako *bljuvati* stsl. *blъvati* čes. *bliti*. Primeri na konč-nicah: *čaplja*; *kaplja*; *šuplja*; *konoplja*; *greblja*, *gyblje*; *zgubljen*; *stavljati*, *stavljen*; *spremljati*; *obavljati* (*posle*); *krevljati* (*škorno*); *žrmlje*: stsl. *žръль-*; *prvlje*, iz tega v govoru *prle*; enako *črlen* iz *črvljen*; *življenje*, *grmljenje* so nove tvoritve mesto pravilnih *živěnje* *grměnje*: *živěti* *grměti*; tudi *děvljem*, *popěvljem* so nove tvoritve mesto *děvam* *popěvam*; opravičene so oblike *davidovlji*: v *davidovljem* mestu; *škoflja ves*; *bratovlji*, *sinovlji*, *zetoovlji*, itd.

Na zahodu se čuje *grabje* mesto *grablje* na Rezijskem, *zemja* na Benečanskem mesto *zemlja*; te oblike so nove, pri-meri *piano*: *planus*.

Glasnik **l** se ne vriva, kder stoji **je ji** itd. mesto **ije iji**, n. pr. *kravji*: stsl. *kravij*, *snopje* iz *snopije*, *šibje* iz *šibije* itd.; neopravičene so oblike *dolglji* *länger*, *laglji* *leiçter*, *meklji* *weiçter* na Dolenjskem. Na Gorenjskem in Rezijskem se péjevcji pred prostim **ĭ** deloma mehko izgovarjajo.

2. Ostale prikazni se dotikajo posameznih ustnikov.

Te so **l** na ustniku **p**:

- a) **p** izpada pred **n**, n. pr. *kanoti*: *kapati*; *utonoti*: *topiti*; *trenoti*: *trěpati*; *utrnoti*: *roka mi je utrnola* *erstarren* zraven *utrpnoti*: stsl. *utrъpati* in lat. *torpeo*; *okrěnoti* *erstarre*: *krepéne roke*; *počenoti* zraven *počepnoti*; *odščenoti* zraven *odščepnoti*; *sen san* stsl. *сънь* iz **сърпъ*, zato *senja sanja se mi*. **P** je ostal v besedi *osepnica* in *osipnica*: **spem* iz *ъp-em* in *syp-am*; na Gorenjskem *prilipniti* = *prilěpiti*; prim. *sedem* stsl. *sedmъ*: septem.: *ἑβδομος*.
- b) sredi besede se v skupek **pt** vriva **s**: *tep-s-ti* iz *tep-ti*, v stsl. tu izpada **p**; v začetku besede od skupka **pt** iz **рѣт**

rad **p** odpada *tič* iz *ptič*, ali pa se govori kot **v**: *vtič* t. j. iz tihega ustnika postane sapni trpežni soglasnik iste vrste.

- c) primeri *pila*: *Feile*, *pogača*: ital. *focaccia*.

2. prikazni na ustniku **b**:

- a) **b** izpada pred **n**, n. pr. *ogrenoti*: *ogrebati*; *ganoti* *genoti*: *gybati*. Skupek **bn** se spreminja včasih v **mn**, t. j. hipnik v trpežnik, n. pr. v Gorici se govori *dromne tice* mesto navadnega *drobne tice*; enako na Gor. *dromelj* m. *drobelj* ein *Stück Brot*.
- b) v skupek **bt** se vriva **s** sred besede, n. pr. *dolbsti* iz **dolbti*, *zebsti* iz **zebti*. Na zahodu se včasih **bt** spreminja v **ft**: *droftina* mesto navadnega *drobtina*; tako tudi ob koncu na Gorenjskem n. pr. *bof* *boba* mesto navadnega *bob*, ki se izgovarja ob koncu tudi *bop*.
- c) glasnik **v** izpada po **b**: *obel*: stsl. *oblъ* iz **obvъ* lit. *apvalus*; *obaliti* *fallen lassen*: *valiti*; *obarovati*: *varujem*; *obeseliti*: *vesel*; *obesiti*: *věsiti*; *obisnoti* *hungen bleiben*: *visim*; *oblěci*: *vlěci*, *oblak*: *vlak*; *oběcati*: srb. *věcati*; *obrnoti*: *vrnem*, *povrnem*; *obrten* *beweglich fleißig*, odsod *obrt obrtnik obrtnija*; *obezati*: *vězati*; *obod* iz *ob-vod*; toda *obviti*.
- d) naš **b** iz tujega **f** nahaja se v tujkah, n. pr. *baklja*: *Facel*, *bart*: *Fahrt*; *basati*: *fassen*; *bažolj* in *fažolj*: *faselus*; *birmati*: *firnen*; *bruma*, *brumen*: stnem. *frum*; *bresa* *predpustni četrtek*: *Fresse*; *šublja*: *Schaufel*; *blek*: *Fled*; *bleki* *Getröße*: lit. *blėkas plėkas*; *bleten* in *fleten*: srnem. *vlăt* *Sauberkeit vlotetic sauber*; *bogati* *bougati*: *folgen*; *bršt*: *Friřt*; *brvežen*: *verwegen*; *besek*: iz *vischio*. Tudi naopak iz našega **b** postaja v nemškem **f**, n. pr. *Běla*: *Fela*; v *Bělah*: *Fellač*; *Bistrica*: *Feistritz*; *Bled*: *Feldes*; *Borovlje*: *Förlač* (v *Borovljah*); *Lubno*: *Lausen*; *Žabnica*: *Saifnitz*; *Trebno*: *Treffen*; *Bovc* iz **Bolc* **Blc*: *Fliřfch*.

3. prikazni na ustniku **v**.

- a) ustnik **v** odpada v govoru v začetku besed posebno pred **l**: *ladati* iz *vladati*, *last* iz *vlast*, *lasten* iz *vlasten*; *lat* iz *vlat* *Wispel*; *las* iz *vas*; *Lah* iz *Vlah*; *lakno* iz *vlakno*; v predlogu *vъz*: *zide* iz *vzide* *zhaja* iz *vzhaja*, *zdehne* iz *vzdehne*; *zbuditi* iz *vzbuditi*, *zdignoti* iz *vzdignoti*,

pri Trubarju še pravilno *vzdihati* itd., na Gorenj. *uzdignt* t. j. *vzdignoti*; enako tudi sicer: *torek* iz *vtorek*; *že* iz *vže* iz *u-že*. Sred besede izpada **v**, n. pr. v besedi *srab* iz *srab*, *sraka* iz *svraka*, *skrnoba* iz *skvornoba*, *četrti* iz *četrvti*, *črljen* iz *čroljen*; *varčica* iz *varvčica* na Benečanskem: *vrъbъ*; *vesoljen* iz *ves-voljen*; *torilo* iz *tvorilo*, *storiti* iz *stvoriti*, zato *stvar*; *trd* iz *tvrd*.

- b) na zahodu prehaja ob koncu besede **v v u** n. pr. *noš*: *nov*; v nekaterih besedah tudi na sredi besede, n. pr. *temuč* iz *tem več*; *za durmi*, na vzhodu *za dvermi*, *bruno* na vzhodu *bruno*.

4. prikazni na ustniku **m**. Skupek **md** postaja **nd**, t. j. pred zobnikom se prilikuje ustni nosnik zobnemu nosniku n. pr. *vendar* iz *vēm da že*; enako **mk**: **nk** n. pr. *zanjka* zraven *zamka*: *zamъknōti*; **mn** postaja **ml**, n. pr. *sumljiv*: *somnēti*; v narečju *gūmlja* iz *gumno*. Redko postaja **m** iz **v** n. pr. *smoditi*: (*meso*) *povoditi*, koren *vēd-*, *svēd-*; mesto *okrēvati* se govori na Gorenj. *okremati*.

5. ustnik **f** je z večine v tujih besedah: *britof*: *šrit-hof*; *fant*: *infans*; *ofer* *gostač*: *šofer*; *ufati* stoji mesto *uprvati*, prim. čes. *pevný fest*; *frflati*, *fofotati* so domače besede.

IV.

Kájevci ali goltniki.

- §. 28. 1. Goltnika **k g** se izgovarjata v slovenskem sred trdega in mehkega neba, **h** je v nsl. na zahodni in vzhodni strani postal gol sapnik (spirans), le v sredini slovenskega jezikokroga se izgovarja kakor v stsl. kot nemški **ch**. Goltnikom drugih indo-evropskih jezikov odgovarjata v slovenskem le goltnika **k** in **g**, slovenski **h** odgovarja glasniku **s** drugih indo-evropskih jezikov. Tu pristavljamo pregled goltnikov in dodajemo v objasnjenje nemškega premeknenja (*ſautverſchiebung*) tudi zobnike in ustnike:

skr.	grš.	lat.	litv.	slov.	stnem.
k kh ĉ ç	κ (π, σσ, ττ, τ)	e qu	k sz	k ĉ c (s)	h (g)
g ž	γ (β, ζ, δ)	g gu	g ž	g ž z	k (ch)
gh h	χ (φ, σσ, ττ, θ)	h (g)	g ž	g ž z	g (k)
s	σ	s (r)	s	s h š	s (r)
t th	τ	t	t	t	d
d	δ	d	d	d	z sz
dh	θ	f (b)	d	d	t
p ph	π	p	p	p	f, v (b)
b	β	b	b	b	
bh	φ	f (b)	b	b	b

2. Mehčanje goltnikov. **K** se mehča v **č** in **c**, **g** v **ž** in **z**, **h** v **š** in **s**, n. p. *rekō rečēš recimo*; *vrqō vržeš vrzi*; *strah strašim* in *Vlasi od Vlah*. V mehčanju **č ž š** in **c z s** so razne stopnje in morda razne dobe. Mehčanje goltnikov se nahaja več menj tudi v drugih jezikih, posebno v skr. in litv., kder je blizo kakor pri nas, pa tudi v lat. in grš.; v nemškem nē mehčanja. Za lat. primeri *dicit: dico* beri *dicit: diko* ital. *dice* beri *diče*; v grškem je mehčanje za nekatere slučaje odrevenel ostanek starejše dobe, n. pr. *τς*: lat. *que*, *τς*: *quis*, skupek **-κια* pa daje sploh *-σσα* ali *-ττα*, enako **-για* -*ζα*. Ker mehčanja v nemškem jeziku nē in ker je v raznih jezikih razno razvito, smemo sklepati, da mehčanje ne spada v skupno dobo indo-evropskega jezika, ampak v dobo posameznih jezikov.

Neka posebna prikazen mehčanja je mehčanje goltnika **k** v **s**; v skr. je bilo mehčanje glasnika **k** v **ç** še živo, t. j. prememba **k** v **ç** kaže blizo ono gibčnost, kakor naša prememba **k** v **č**; temu skr. **ç** odgovarja v korenem slogu često naš **s**, n. pr. *slovo*: skr. *çravas*, gr. *κλέρος*; stsl. *vъsь*, naš *vas*, *ves*: skr. *vēças*, lat. *vicus*, gr. *οἶκος*; *desębь*: skr. *daçan*, lat. *decem*,

gr. *déxa*, litv. *dėszintis*, got. *taihun* stnem. *zēhan zehn*; edini prehod glasnika *k* v *s* v našem jeziku samem somnijo nekateri v besedah *kloniti*: *sloniti*.

3. Način mehčanja. Goltnik *k*, če je omehčan, nē več goltnik, ampak zobnik, kajti *č* in *e* imata veljavo *tš* in *ts*; enako *g*: *ž* iz *dž* in *z* iz *dz*; *h* se glasi iz golta, *š* in *s* pa, če sapa vdarja na zobe. Ta prememba goltnikov v zobnike je fiziološka posebnost onih narodov, ki imajo mehčanje. Vunanji vzrok mehčanja je v tem, da so goltniki izgovorljivi le v goltu in v zvezi s takimi samoglasniki, ki se tudi le v goltu izgovarjajo; ti so goltni samoglasniki *a o u y ɤ*; nasproti *e, č, ě, i, ɤ* se izgovarjajo v prednjih ustih blizo zob, smejo se zato imenovati zobni. Če se tedaj goltniki imajo vezati z zobnimi samoglasniki, bližajo se zobom; tu se godi prememba; kako se ta prememba zgodi, o tem so mnenja različna. Opazujemo tele slučaje:

- a) **vrat-jen*: nsl. *vračen* in *vračen*, čes. *vracen*, stsl. *vraštenъ*
 b) **tek-ti*: nsl. *teči* in *teći*, čes. *těci*, stsl. *tešti*
 c) **mok-ja*: nsl. *moča*, čes. *moča*, stsl. *moča*
 d) **tek-e*: nsl. *teče*, čes. *teče*, stsl. *tečety*.

Glasita se tedaj slučaja c) d) v vseh jezikih enako, slučaja a) in b) pa se glasita v raznih jezikih različno, toda v istem jeziku med seboj enako.

Slučaj a). O obliki *-tja* bil je govor pri *téjevečih*.

Slučaj b). O staroslovenskem *tešti* iz **tekti* opominjamo, kako še dendenes postaja iz *někъto někto nehto* in *nešto* t. j. *k* se prilikuje in približuje glasniku *t* kot *š*; *š* in *t* sta v stsl. in bolg. omehčan skupek *št*; v nsl., hrv. srb., čes. itd., kder imamo glasnike *č, ě, e*, t. j. *tš, tš, ts*, je red proti stsl. preobrnen. Razlike *č ě e*, ki značijo narečja, so menda razlike individualne sapne širine, ki pri izgovoru sodeluje; primeri naš *teči*: *teći* na zahodu in naš *nicof*: *noč* iz **nokti*. Misliti je tedaj, da je nsl. oblika pod a) *vračen vračen* izvirnejša nego stsl. *vraštenъ*, ker ima prva oblika naravni red *tš* iz *tj*, zadnja pa red preobrnen *št* iz *tj*; enako pa ima pod b) stsl. naravni red *št* iz *kt* in nsl. red preobrnen *č ě*, t. j. *tš tš* iz *št št*; v teku časovem sta se menda slučaja

pod a) in b) pojednačila in v raznih narečjih sta vsedena in stalna kot en isti glas.

Slučaj c). Beseda *moča* je postala iz osnovne oblike **mok-ja*. Podučljive za to premembo so prikazni grškega jezika, kder ste obliki $\sigma\sigma$ in $\tau\tau$ zraven endruga v navadi, n. pr. $\sigma\upsilon\lambda\acute{\alpha}\sigma\sigma\omega$ in $\sigma\upsilon\lambda\acute{\alpha}\tau\tau\omega$ iz ** $\sigma\upsilon\lambda\alpha\kappa$ - $\iota\omega$* ; obe obliki posreduje oblika ** $\sigma\upsilon\lambda\alpha\tau\sigma\omega$* , t. j. $\tau\sigma$: tš č. Kaže se, kakor bi glasnik j tudi pri nas postal najpred šumen, kakor pod a) **tja**: **tša**; ob enem bi se šumniku goltnik bližal, med oba glasnika bi se vrinol zobnik ter goltnik izbil; recimo **mokja* : **mokša* : **moktša* : *motša* : *moča*; primeri *presti* iz **pred-s-ti*, *brèstiti* : **m-b-rèstiti*, *pon-drèti* iz **pon-rèti*. Slična je premenjava donečega goltnika **g** v hipni nebni **dž**, iz kojega je po odpadu glasnika **d** postal trpežni doneči šumnik **ž**, **gja* : **gdža* : *dža* : **ža**.

Slučaj d). Oblika *reče* je postala po Miklošiču iz **reke* posredno iz **rekje*, t. j. med potom od **k** do **e** bi se razvil šumnik, ki ga po mojem ravno izrečenem mnenju **t** posreduje: **reke* : **rekje* : **rekše* : **rektše* : *retše reče*.

V grškem jeziku je mehčanje goltnika pred prostim **e** in **i** le v korenskih slogih in ostanek starejše dobe, n. pr. $\tau\epsilon\tau\iota\varsigma$: lat. *quis*, $\tau\acute{\epsilon}\tau\tau\alpha\rho\epsilon\varsigma$: *četyri*; sicer če se v grškem ta postava mehčanja v govoru morda nê držala, primeri Κικέρων : lat. *Cicero*, v pisavi je prenehala; nahajamo namreč $\kappa\acute{\iota}\mu\mu\iota$ in $\kappa\omicron\iota\mu\acute{\alpha}\omega$, kder mi ločimo *po-čiti* in *po-koj*; pravim ločimo, vsaj v korenskih slogih, kajti v končnicah se dendenes govori *roķę* stsl. *roky*, ter *otroci* in *otroki* križema, dasi je **k** opravičen le v množinskem orodniku *z otroky*, toda imenovalnik *otroci*; odkar zgubivamo razloček med **y** in **i**, se vriva **k**, ki ima svojo pravico v množinskem orodniku, po krivici tudi v množinski imenovalnik in mestnik, ter smo se menda od sosedov naučili **k** izgovarjati tudi pred **i** in **e**.

4. Pravila mehčanja.

- a) Goltniki **k g h** v zvezi z nebnikom **j** dajo **č ž š**, tedaj **kja* **gja* **hja* : **ča** **ža** **ša**, n. pr. *moča* iz **mok-ja*: *moker*, *teža* iz **teg-ja*: *tęgnęti*, *duša* iz **duh-ja*: *duh*; enako *ključ* iz **kljuk-jъ*, *mož* stsl. *možъ* iz **mog-jъ*; tako tudi v priponkah, n. pr. *igrač*, stsl. *igračъ* iz **igrak-jъ*, *kolač*,

grabež; enako na dalje v glagolih V. 2. skačeš iz skak-ješ: skakati, lažeš : lagati, dišeš : dihati; enako v nedoločniku III. vrste, n. pr. bučati: buk, bježati: bęg, slišati: sluh, tukaj odgovarja ja glasniku ę drugih nedoločnikov, tedaj bučati iz *buk-jati: trp-ęti. Tudi korenske oblike žu gredo na podstavne oblike *gju, n. pr. žul, župa, žužek zraven žižek iz ju: ji, primeri šiti: lit. siuti lat. suere.

b) Goltniki k, g, h prehajajo v ę, ž, š pred e, ь, ę, tudi skupek *krt iz *kert postaja črt; isto tako prehajajo pred i v besedotvoritvi.

a) Pred e: rečeš vržeš pšeno: rekla vrgla phala; očesa izesa ušesa: oko igo uho; večer: lit. vakaras, bečela: koren bęk-; ženem: gonim, želod: gland-, čelo, žena, že : ҃.

β) Pred ь: reč stsl. ręčь iz *ręki, laž: lęge, rž: Rогgen, myšь: mus Maus; strašen strašna stsl. strašнъ: strah, težek, težka stsl. težьk: teęnoti, corček, corčka iz *skerь-кькь; lečka laqueus: lek, ostrožnica Art Brombeere, prečnica Kopffiffen, družba, strošek, kečka: kьka, prečka Sindernis, Theilung der Haare, vsakojački: -čьskь, skržat Cicade, svedočanstvo: stsl. svędočьstvo, ušabnoti fidь biegen: šьb: šiba; pičlo: piknja; v korenskem slogu: čest čast stsl. čьst, ždęti stsl. žьdati: lit. geidu, šel iz šьdlь.

γ) Pred ę: otročę otročeta: otrok, družę družeta: drug, siromašę; stari aoristi: uzljubišę, vzljubišę v brižinskih sp., pregovoriše hrv.; oblika roke iz rokę za stsl. roky kaže mladost te tvoritve, sicer bi se k omehčal; v briž. sp. se bere grehy in grehe.

δ) *kert: črt, čręt, n. pr. čręda iz *kerda: Serbe; enako čoln, črez, žręlo, žrne, čręp, črtalo; nahaja se pa tudi krepa zraven črep, krez zraven čres; na jugozahodu prehaja rę v ę čęda iz čręda, čęs iz čręz.

ε) Pred i v besedotvoritvi: otročji : stsl. otročij, vražji, mušji; obušije; pečina Brandwunde; ročica, nožica, korošica zraven korohnja iz korohynja; očit: oko; otročić: otrok; pri glagolih IV. vrste: močiti: męka, blažiti: blag, sušiti: suh; v korenskih slogih: čin, čislo, čist, živ,

širok; tudi š druge glagolske osebe je postal morda iz **h**, prim. *hvališ*, stsl. *hvališi* iz **hvali-h-i*, **h** : **s** drugih jezikov.

- e) Goltniki **k g h** prehajajo v sičnike **c z s**, in sicer
 a) pred **ě** in v pregibu pred **i**, ki je postal iz **ě**; nadalje
 β) v končnicah **ica, ec** iz **ьць, ce** iz **ьсе**, in **ez** je sičnik postal iz **kj** oziroma **gj**, enako slednjič v nekterih glagolih V. vrste; končnice **ica, ec, ce** in dotične glagolske končnice V. vrste **-cati, -zati, -sati** so postale tedaj iz **ik-ja, *ьk-jь, *ьk-je* in pri glagolih iz **k-jati, *g-jati, *h-jati*; toda vse te tvoritve so po Mikločičevem mnenju iz mlajše dobe, kakor prehodi v **ě ž š**.

- a) pred **ě**, n. pr. v korenskem slogu: *čěl, čěv, čěsta, čěna, čěditi, čěsar* : *Caesar, zěló* [čhr; v besedotvoritvi: *kočěn* zraven *kočan, locen*; v pregibu je **ě** ohranjen le deloma na Rezijskem in Hrvatskem: *oblecete* hrv., navadno *oblecite*; *potoce, praze, trebuse* rez., navadno na *potoci, pragu, trebuhu*; enako v množini *otrocěh, trzěh* rez., navadno *otrocih, trzih* in *trgih*; *ročě* navadno *roci*. Ko se je **ě** umeknil mlajšemu nastopniku **i**, obstal je sičnik tudi pred **i**, zato *recimo, reci, na potoci*; tudi množinski imenovalnik *potoci* ima **i** iz izvirnega **ě**, primeri grški *λόκοι* : *vľci*; iz pravih oblik *uboz* pri *ubozih* so postale pa tudi pred glasnikom **y** nepravilne *z ubozymi od ubozyh* itd., odkar smo razloček med **i** in **y** zgubili; od druge strani pa se tudi pred tenkim **i** mehčanje opušča, zato *ubogi, pri ubogih, orehi, potoki, ob potokih*; opušča se to mehčanje v sičnik navadno pri goltniku **h**, pri goltniku **g** se rado opušča na vzhodu v sklanjatvi, deloma tudi pri goltniku **k**.
- β) V končnicah **-ica, -ec, -ce; -cati, -zati, -sati**: *bolnica, junica, grešnica; věnec, venca* stsl. *věньць, junec, otec* stsl. *отьць* : **оть*, skr. *attā*, gr. *ἄττα*; enako *knez* stsl. *кнѣзь, пѣнѣз*; *jěza* Žorn iz **jěg-ja* (prim. lotv. *igstu jezim se*) stoji na istem stalu, samo da je prememba na korenskem goltniku; *klicati, lecati, prežati, tčzati*, stsl. *nasmisati* zraven *nasměhati se*.

d) **sk** prehaja v **šč** tam, kder **k** za se preide v **č**; **s** se tedaj glasniku **č** prilikuje v **š**: *iščem*, iz *isk-jem: *iskati*; *leščati*, *laščati se* III. glanjen; *piščec*: *piskati*, *pišče*, *piščeta*, mn. *piščanci*; *luščina* zraven *luskyna*; *slovenščina*; *dolinščak*: *dolinšskъ*; *vojščak*; *voščenska*: *voskъ*; *opryšč* Ausfölag: stsl. *pryštъ*; *vriščati*: *vriskati*; *tešč*, *tašč* nūđtern; *prebicališče*. Na Rezijskem se čuje **šč** mesto **šč**, na Gorenjskem ostrejši **š**, na sredi slovenskega jezikokroga **š**; hrv. **sk**: **šč**, stsl. **sk**: **št**.

e) **Skupek kt, gt** prehaja kakor **tj** v **č** na zahodu v **ć**; ta prehod se godi v nedoločniku, namenilniku in pri tvoritvi samostalnikov na **тъ**, n. p. *reči*, *reći*, řagen, iz *rekti, *leči* *leći* iz *legti, enako namenilnik *leč*: *kadar greš leč*; in samostalniki *peč* *peč* iz *pektъ, stsl. *peštъ*; enako *moč* *moć* iz *mog-tъ*; *noč* *noć* iz *nok-tъ*; *dči, či, šči, hči, hčere srb. *kči*, iz *dъšči: stsl. *dъšti* iz *dъg-ti *dъg-těr, lit. *dukter-*, skr. *duh-i-tr*, gr. θρυάτηρ, Ώφτηρ; *ločičje*: *ločika*: *lactuca*; nove tvoritve so *rečti*, *ležti* mesto *reči* *leči*. Kakor daje **tj** v posameznih besedah **e** in **k**, n. p. *stric pluka*, enako tudi **kt**, n. p. *nocoj*, *nicoj*, *nicor* in der heutigen Račt; *snūka* na Rez., indi *snoči* *snoći* *sinoči*. **K** pred **t** odpada v besedah: *jetika*: *hctica*, *peči*: lit. *penktas*, morda *netopir* iz *nektopyrъ, če je prvi del *nektō: *nokt-*: *Račtfalter, *vespertilio*.

5. Razne prikazni.

- a) V skupku **skn, zgn** izpada **k, g**, n. p. *potisnoti*: *potiskati*, *pelisnoti*: *peliskati*, *blisnoti*: *bliskati*, *brliznoti*: *brlizgati*; *tēsen*: *tiskati*, *těskъ*, *těskъwъ*;
- b) **k** prehaja v sarnik **h**, primeri: *lahet*, *lahta* zraven *laket*: stsl. *lakъtъ*; *mehkek* *mehka*: *měkъkъ*, enako *mehčati*; tako tudi *h komu* zraven *t komu*;
- c) tudi **g** rad prehaja v **h**: *drhtati* *drhčem*: *drgetati*; *lehko*: *lagak*; mestoma se izgovarja **g** kot **h**, na Rez. razun *Bele hora*: *gora*, *teha*: *tega*; enako na Gorenjskem.
- d) **h** je postal iz **s**: *upěhati se*: *pěšъ* iz *pěh-, iz *pěs-; *slěherni* iz *slěd-s-*: *slěden* *dan* *jeđen* řag; *udrihati*, *sopihati*: stsl. *kopysati* (*kopati*); *tovarh* in *tovariš*; *peliha* in *pelisa*; *čehati* in *česati*.

V.

Céjevci ali sičniki.

§. 29. 1. Sičniki so e, z, s. Po izviru si ti trije glasniki néso enaki, kajti s ima trojo, z dvojo veljavo, e je le mlajši nastopnik iz k.

a) Glasnik s je α) izvirni β) predslovanski γ) slovanski glasnik.

α) Izvirni s odgovarja istemu glasniku drugih indoevropskih jezikov, n. p. *bos*: lit. *basas*; *gasiti*: lit. *išgesiti*; *glas*: lit. *garsas*; *kysněti*: skr. *čūšati*; *měso*: skr. *māsa*; *enako sam*: *αμα*: lat. *semel*: *fammt*; *seděti*: *sedēre*; *sedem*: *septem*; *slěp*: lit. *slėpti* *verheimfichen*; *svoj*: lat. *suus*; *syn*: skr. *sūnu*- itd.

Ta izvirni s se menja čisto z mlajšim nastopnikom h, n. p. *česati* in *čehati*; *črensa*: rus. *čeremcha*; *slap*: *hlap* *Душт*; *pri na-s*: *pri tě-h*, itd.

β) Naš predslovanski s odgovarja litv. š, skr. ç, gr. lat. k, n. p. *nes-ti*: skr. *naç*- lat. *nac*- *nanciscor* gr. *νεξ-εσγχιν*; *osem*: lat. *octo*; *oster* stsl. *ostrъ* iz *os-гъ*, *os-la* *Wesstein*, *os axis*, *oset*: skr. *aç*- *açnoti* *durchbringen*, gr. *ἀξχος*, lat. *acies acuo*; *pes*, stsl. *пѣсъ*: *stbakt.* *paçu* lat. *pecus* nem. *Bieh*; *praseç*: lat. *porcus*; *prositi*: skr. *praçna* *prošnja* lat. *precor*, *procus*; *prsi*: skr. *parçu* *Rippe*; *sijati*, *sinj*, *siv*, *sěno* (*gebürre*): skr. *çjate* *bremen*; *slama*: *κάλαμος* *Stalm*; *slana*: lit. *šalna*; *slatina*: lit. *šaltinis* *studenec* (*studen vrec*); *sloněti*: *κλίειν*; *sluti*, *slyšati*, *slovo*, *slava*: skr. *çru-*, *κλίω*, lat. *gloria* iz **closia*; *soha*: skr. *çasati* *razsekati*; *sokol*: skr. *çakuna*; *osoren*, *srh-*, *na-sršene lasi* ima: lit. *šeras* *Borste*, skr. *çalja* *Stachelschwein*; *srěn*: lit. *šarma*; *srce* iz *srđce* stsl. *srđьce* pomenj-šalna oblika iz **srđdo*: *καρδια*; *svanoti*, *svenoti* stsl. *svьnoti*, *svitati*, *svět*: skr. *çvėta* *světloba*; *sto*, stsl. *стѣо*: skr. *çata*, *ε-κατόν*, lat. *centum*; *ves vas* stsl. *вѣсъ*: *vicus* itd.

γ) Naš slovanski s se je razvil na slovanskih tleh iz glasnika h; ker je že h nastopnik izvirnega s, zato

je ta **s** mimo prejšnjih najmlajši; njegov razvitek je učinek mehčanja, n. p. *měh, měsi; Vlah, Vlasi*.

- b) Glasnik **z** je omehčan iz izvirnega **g** ali **gh**; **z** ima tudi dvojo dobo in je α) predslovanski **z** β) slovanski **z**; prvega Miklošič zaznamuje z znamenjem **z** = **3**, drugega z znamenjem **z**, = **dz**.

α) Predslovanskemu ali starejšemu **z** odgovarja

izvirni **g'** gr. γ lat. **g** litv. ž skr. ž stbaktr. **z**

„ **gh'** „ **z** „ **f, g** „ **ž** „ **h** „ **z**,

n. p. jaz iz ***azb** skr. *aham* lit. *aš* iz *až* (gr. *ἄω*);
 ozek: lat. *ang-ustus*, skr. *āhu*; blazina: skr. *barhis*;
 brčza: skr. *bhurža* lit. *beržas*.

β) Slovanski ali novejši **z** postaja na slovanskih tleh vsled omehčanja, n. p. *vrzi: vrgo, vržeš; stezati: stegati; vitez: Witþingi*.

2. Mehčanje sičnikov. Sičniki **c, z, s** sami ob sebi omehčani se sopet mehčajo; skupek ***sja, *zja, *cja** daje **ša, ža, ča**; tudi tukaj je glasnik **j** postal šumen.

- a) Sičniki **c, z, s** prehajajo v zvezi z glasnikom **j** v **č, ž, š**, n. p. *klicati: kličes* iz **klic-ješ*; enako *lizati: ližeš, pisati: pišeš; mazati: maža* iz **maz-ja, nositi: noša* iz **nos-ja*. Sičnik **s** se mehča le v zvezi z glasnikom **j**, enako tudi starejši **z**. Inače je pa **s** sičnikom **c** in mlajšim **z**, ta se mehčata tudi pred onimi samoglasniki, pred katerimi se mehčajo goltniki.
- b) Sičnik **c** se mehča pred mehкими samoglasniki: *devičji* iz *devic[a]-ij*; enako *lisičji, rečji, tkalčji; naličije naličeje; grebenčiti (nos) rūmpfen, psičiti; mrzliččen* iz *mrzliččьнъ: mrzlica, resniččen, srččen, ščim: scati, meseče* hrv. *zvalnik: mesec*.
- c) Tudi mlajši **z** prehaja pred mehкими samoglasniki v **ž**, n. p. *knez: knežji* iz *kъnežij*; *vitez: viteštvo vitežtvo* iz *vitežьstvo*; *rogoz: rogožina* Matte. Starejši **z** pred mehкими samoglasniki ostaja, zveza z goltnikom **g** mu je pretrgana, ta **z** stoji na oni glasniški stopnji kakor **s**, zato *obraziti, laziti, gaziti, voziti* kakor *nositi*, toda *obražen*,

povožen, nošen iz *obrazi-en *obrazjen, povozjen, *nosjen po pravilu a).

3. Različne prikazni.

- a) Prilichenje; pred omehčanimi soglasniki postaja a) iz s glasnik š, β) iz z glasnik ž, t. j. s, z se prilikujeta naslednjemu soglasniku, n. p. α) češljati: česati; pošljem: posel, po-sljā; preišljati: premisliti; prošnja: prositi; enako brušnja, ošljak Art Distel, tešnjak Gedränge, davešnji heute früh, drevešnji heute abends, utrašnji, starošljiv ältlich: starost; trešljika: tres-; β) grižljaj: grizem; vožnja; zato tudi ž njim iz sļ njim, čež nj iz žez nj. Enako se γ) s pred donečimi soglasniki prilikuje v z in δ) z pred tihimi v s, n. p. γ) mezdra: meso, zdrav: sļdrav; δ) mast: *maz-tļ, maslo: *maz-tlo, poreslo: *po-verz-tlo. V navadi je pa tudi vsaj v novih sestavah in tvoritvah etymologična pisava, n. p. izpad: *izļpad, vzhod: *vļzļhod stsl. vļs-hod, s njim: sļ njim, iz njega, sbrati sbirati: sļbrati sļbirati in sebirati.
- b) Vrinek. α) V skupek sr se rad vriva t, β) v skupek zr pa d, n. p. α) pester iz pļs-rļ: pisan; enako postero, stršen zraven sršen, strež zraven srež Treibeis; β) nazdrt jurid: na vļzļ ritļ; zdraven: zraven; zdel: zrel, zdrno: zrno; pozdreti in pozreti; mezdra in mezra, medra, mezda. γ) V skupek sl se vriva v nekaterih besedah k, n. p. slez in sklez, slizek in sklizek, solza in skloza, slezena in sklezena; enako srobot in skrobot zraven srobot in srobot.
- c) Izpad. α) V skupku zdn izpada d in se ta skupek enako olehča kakor gore skn, zgn, n. p. praznik iz prazdnik; enako prazen, brezen: bez dļna, pozen: pozdļnļ; primeri zdruznoti: druzgati, stisnoti: tiskati.
- β) skupek svr se olehča v skupek sr, n. p. srab, sraka: srabļ, svraka; enako sora zraven svora, srpin, srep mid, iz svrļpļ in svrļpļ: srepa in strašna množica.
- γ) skupek stl se olehča v sl, n. p. čisto: *čistlo iz *čit-tlo; enako gosli: god-, preslica: pred-. Utro, jutro je postalo iz us-tro.

d) Menjatev. a) Sičnik e odgovarja pred v goltniku k drugih slovanskih jezikov v besedah *cvrěti*: **skvrěti*; *cviliti*: čes. *kviliti*; *coet*: čes. *kvet*; *cvičati*: srb. *skvičati*.

β) Primeri besede *stěnj Docht*, *těnja Körperschatten*, *sěnce Schatten* (*Schein*, nicht der Sonne ausge-setzter Platz), *podstenje* der gedeckte Gang vor dem Hause, *tělo Zelt* (*Schatten*) Bild (*Körperschatten*) Körper, te so vse iz korena *ski* prim. skr. *k'hájá* iz *skájá*, *oxu-á*, *Schei-n*; tedaj **sk**: **st**: **t** in **s**. Enaki prehod imamo v besedah *drist*, *dristav*: *driska*, *drisklivke* in *dristlivke*, *jagode*.

γ) Še rajši se pa menjata **zd** in **zg**. Skupek **zd** imajo tele besede: *pobrazdati* beschnučen, *brozgati po luži* in *brozdati*; *brzda*, *obrzdati*: lit. *brizgulas*; *drozd* in *drozg*; *gnezdo* prim. *nidus*; *grozd*; *gozd*: beneč. *host*, rod. *hozda*; *gyzda*; *jězditi*; *mezda*; *pizda*; *pezdeti*; *pazduha*, *pazduh* iz *pas-* unter in *duh*: skr. *dōs* Arm; *zruzđiti* in *zružiti* (*koruzo*): *zdrozgati* *zdruzgati*; *vezda* hrv. iz *ve sьda*; *stezda* in *steza*; *zvezda*; *žlezda* in *žleza*; stsl. *drždь*: *deš deža*, *daš daža*, ogr. *deždž deždža*, hrv. *dežgja*, t. j. *dežža*, zato tudi *dežja*.

Skupek **zg** se nahaja v tehle besedah: *bezgavka* *bizgavka* *Drüse*; *bezg*, *bezgovec* in *bezovec*: lit. *bezdas*; *zbrignoti*: stsl. *obrězgnoti* *bridko postati*; *brjuzga* *Schnelzen* *deš Schnee* *auf den Straßen*; *draždžiti* ogr. in *dražiti* *reizen*, tudi *drastiti* in *draščiti* ogr.; *drozga*, *drožje*, ogr. *droždže*: lit. *drage* *Hefe*; *druzgati* *zerdrüden* *nagen*: *konj po koritu* *druzga*; *mezg* *Maulesel*; *mozg* *Hirn*, *Mark*, *moždžani* hrv., *možgani*; *mozgaj* *Stückschlägel* *der Wagner*, *meždžec* *Stößel* *zum Quetschen* *der Trauben*, *zmoždžiti* ogr. *zererschlagen*, pri nas *travo poměžiti*, *ne mlězi* *po travi*; *gneždžiti* *zusammendrücken*: srb. *gmežditi* *fneten*, *meždenik* *Drei Fisselenmuß*; *mlězga* *Kot*; *muzga* *Sumpf*, *Schlaum*, *Baumsaft*, pri nas *mezga* in *mojzga*, t. j. *mozga* *Baumsaft*; *muža*, *muždža*, *muždžina* *Sumpf*; *nanizgati* *zraven nanizati* *auffassen* *auf Fäden* (*jagode na travino bilko*); *razgotati* *wichern*; *rozga*, *odsod* *roždže* *rožje*; *žvizgati*, *žvižgati* in *zvizdati*. Iz teh primerov se kaže, da pre-

haja **zgj** v **ždž** oziroma **žj** ali **žgj** t. j. **žb**, pri tem je **dž** iz **gj** postal enako kakor nastaja iz **kj** skupek **tš** oziroma **č**. V besedi *brezděti brežěti, brezdi brezi svita* se stoji **zd** mesto **zg**, v besedi *ljuzgati* *ščāfen* stoji **zg** mesto **sk**.

VI.

Čéjevci ali nebniiki.

§. 30. Čéjevci ali nebniiki so **č**, **ž**, **š** in **j**. Glasnik **j** je čist nebniik, **š** ima tih šum: *sz*, **ž** doneč, v glasniku **č** je združen dvoji glas **t** in **š**, vsled glasnika **t** je **č** hipniik, dasi je drugi izmed združenih glasnikov **š** trpežen.

1. Glasnik **j** je izviren ali je nastal na slovanskih tleh. Izviren je v besedah *jega, jemu, jem; jak; jaham; jar: jaro žito; pojas; junak, junec, junica: lat. juvenis junior; juha: skr. jūša*. Na slovanskih tleh je nastal kot prigras v začetku besed in med samoglasniki, n. p. *javen* iz stsl. *javě: skr. avis öffentliā; jetra: skr. antra; je, jest* stsl. *jestь: skr. asti lat. est gr. εστιν nem. ist; jesen: prus. assanis got. asani*. Enako *dě-j-ati: děti, sijati: sinoti*. Če primerjamo besede *jed* in *obed medv-ed, jěti* in *rokovet* in enake, se kaže da v nekaterih besedah začetni **j** izvorno tudi na slovanskih tleh ně bil. Ob besednem koncu se nahaja **j** v besedah: *kaj: ogr. ka; zdaj: ogr. zda hrv. sada; z menoj; z notraj; ozdolaj; ozgoraj* itd.

2. Šumniki **č**, **ž**, **š** se nahajajo po gostem v tujkah: **č**: *beč denar: it. bezzi; čavel čavla Ragel: it. chiave; pečati se besčäftigt sein: it. impacciare; ž: děža: Dose; fužina = it. fucina; jagrež, žagred in žagreb: Sacristei; klovže Abschlus: ital. chiuso; pižem: Bisam; roža: Rose; važa Rasen: stnem. waso; žakelj: Sač; žehtar: stnem. sehtari; žida: Seide; žold: Sold; žrebelj: stnem. grebil; žuhati wuchern: stnem. such; župa: Suppe; žvegla: stnem. swęgala; žveplo: got. swibla, stnem. swēfal; š: brgeše, breguše: ital. le braghese; šema Larve: Schemen; šembilja: modra ko šembilja: Sibylle; šent: sanctus; škarje: stnem. štāra; škrat, škratec, škratelj: stnem. frate; ščinkovec odgovarja stnem. finfo ĩinf; šošnjanje: stsl. hāhnanije;*

šleden: stnem. *stugin* Scheune; *šolen* ogr. štirsko, *šolnici*: stnem. *stuch* Schuh; *šepih*: bavarski *Stübiß* Padfaß; *štedor*, *šteder* Wa-
gebalfen: *statera*.

3. Skupek čr se govori na vzhodu, na severozahodu r
izpada, na jugozahodu se vriva e; na vzhodu: *črēda*, *črez*,
črēp, *črēšnja*, *črēvelj*, *črēvo*; na severozahodu: *čida* iz *čēda*, *čez*,
čēšnja, *čēwyl* *čēwyl*, *čēwa*, *čēp*; na jugozahodu: *čereūlje*, *čeries*,
čeriešnja, *čerievelj*, *čerieva*. Enako se govori na vzhodu *žrebe*,
žrebelj, tako tudi v Benečanskem in v Ribnici, indi *žebe* *žebelj*, v
Gorici *ždrebe*. Povsodi se govori *želod*: gland-, *žerjav*: grus.

4. Skupek čt iz čyt, čet daje št, n. p. *štirje*: *četyrije*, *štiti*:
četyrtyj; *šteti*, na ogr. in hrv. *čteti* iz *čytēti*, zato *pošten*, *poštenje*.

5. Skupek čyst daje št: *vraštvō*: *vračŕstvo*; skupek čysk
daje čk: *grčki*: *grččyskč*; *zraven človeški*, *mrtvaški* odtod *mrt-*
oaščina, *otročki*.

6. Glasnik ž med samoglasnikoma postaja r, n. p. *ar*
weil hrv.: *ježe* ali *aže*; *dardu* na Rez.: *daže do*; *gdare*, *dare*
wann: *kŕda že*; *kir kjer*: *kŕde že*; *komur*: *komu že* itd.; *vendar*:
vem da že; *potler*: *po tole že*; *sicer*: *sice že*; *vre*: *uže*; enako
blagor: *blago že*; *morem moreš* itd. iz *možem možeš* itd., *pomore*
iz *pomože*, *odsod morati*; *neborec*, *uborec*, *borec*: *nebožec*, *ubožec*;
nicor *zraven nicorj*; *narveči* na sredi slovenskega jezikokroga:
največi; *najmre*: *na ime že*.

7. Razlikovanje (Dissimilirung); prim. štirski *vekši* iz
**večši*, *vikši* in *vihši* (Dalmatin) iz **višši*; *hči* hrv. *kči* iz **dŕšči*
neorg.: stsl. *dŕšti*; enako *nihče*: *nišče* iz *ništo*: *kŕto*.

II. Poglavje.

Skupne prikazni soglasnikov.

§. 31. 1. Besedni konec. Ob koncu besed je v stsl. bil
le samoglasnik ali oslavljen samoglasnik ъ, ь; nobena beseda
se ne končuje na soglasnik, soglasniki drugih indoevropskih
jezikov so v stsl. na koncu besed odpali. Tako odgovarja n.

p. latinski besedi *domus* v slovenskem etymologična oblika *domu-*, **s** je odpal, **u** se je v stsl. oslabil v poluglasnik ali oslabljeni samoglasnik **ъ**, tedaj *domъ*; v novi slovenščini se tudi **ъ** več ne piše niti govori. Po tej prikazni, da so v slovanskem soglasniki ob koncu odpali, se razjasnuje oblike *tělo tělesa* iz izvirnega **tělos tělesa*, primeri *genus γένος: generis γένους* iz **genes-is *γενεσ-ος*; enako *telȇ telȇta* iz **telȇ telȇta*, *imȇ imena* iz *imen imena*; v nosnem **ę** je **n** ob koncu vtopljen in dobi v rodilniku samostalno veljavo. Tako stoji *mati* iz **matēr*; *brat*, stsl. *bratъ* zraven *bratrъ* menda iz **brator*; *nesę* tragent iz *nesy* iz **nesont*; *nese* tr trągt iz *nesetъ*, *nesę* sic tragen iz **nesonti*, t. j. odkar je **ъ** odpal, se izjemno tudi končni **t** ne drži več, tako tudi: *je* in redko *jest*, stsl. *jestъ*; *mnogo otrok* stsl. *otrokъ* iz **otrokam*; *iti v gosti* iz **gostins*. Odpada tedaj soglasnik **t**, **s**, **r**, **m** in **n**; zadnja dva odpadata v posebnih slučajih in sicer **m** po izvorno kratkem ali pokrajšanem samoglasniku, sicer se topi **ām** v **ę**, **en** v **ę**: *rokę* iz **rokām*, *imȇ* iz **imen*.

2. Omehčanje, priličenje, vrinek in izpad smo razpravljali pri posameznih soglasniških vrstah. Posebičen izpad je v besedah: *bōte* iz *bōdete*; *nečem* pri Trubarju *nečo* iz *ne hъštę*; *měsen* v Gorici: *mecěsen*; *va* iz *dva* primeri *etiva dva sina moja*, *drugiva*, *oniva* zraven *njidva*, *mija* zraven *onedva oneja*; *vosk* *Вацкs* iz *vakska*; *ladati*: *cladati*; *mō* za *bōmo bōdemo*, *te* za *bōte bōdete*; *topir* za *netopir*; *noraz* za *vinoraz*; *mohor*: *Сermagoras*; *deš daš*: *dъždъ*.

3. Prestavljanje soglasnikov. Primeri: *čbela*, *čmela*, *žbela*: *bučela*; *čveteriti* *Всрspann leiften*: *čtetver*; *duri* iz **daūri* **davri*: stsl. *dvъrъ* in na vzhodu *dveri*; *žlica* iz *lъžica*; *žmati* *žměriti* iz *mъžati*; *gomila* iz *mogyła*; *nahod* iz *nadykъ* primeri *nadyha*, *naduha*; *somenj* v Gorici iz stsl. *sъnemъ*, na vzhodu *senjem*; *potōr* na Gor. iz *topor*; *bujti* iz *u-biti*, *ubujti* v Gorici; *mujti* iz *umyti*, v Gorici *umuji*; *kvazati* na Ben. iz *ukazati*, itd.

Drugi del.

Pregiboslovje.

Pregiboslovje obsega A sklanjatev samostalniških imen, zaimen, prilogov, deležnikov in deloma števnikov, B spregatev glagolov.

A. Sklanjatev (Declinationslehre).

Sklanjatev je imenska, zaimenska in sestavljena.

I. Poglavje.

Imenska sklanjatev.

§. 32. Imenska sklanjatev obsega samostalnike in deloma priloge in druge besede, ki se kot prilogi rabijo. Imenska debela se končuje izvorno I. na **a** iz **ā**, II. na **o** iz **ǣ** in na **ъ**, ki je oslavljen iz **o**, III. na **i**, IV. na **u**, V. na soglasnike. Po debelskih končnicah imamo tedaj izvorno pet različnih sklanjatev, ki so še dendenes v navadi; toda nekatera debela so se vsled sklanjatve sprevergla, tako da so n. p. izvorna debela na **u** le v nekaterih sklonih spoznati, sicer so se sprevergla v drugo sklanjatev; enako tudi soglasniška debela.

I. sklanjatev, a-jevska debbla. Polni a je ohranjen v samostalnikih na a: *žena*, primeri lat. *rosa*, gr. *ῥόσος*, nem. *Blume*, skr. *açvā*.

II. sklanjatev, o-jevska debbla. Primeri gr. *λύκος*, lat. *lupus* iz *lupos*, stsl. *vlъkъ*, nsl. *volk*, skr. *vřka-s*, litv. *vilkas*, t. j. skr. litv. **as** se je oslabil v gr. v *os*, v stsl. je **s** odpal in **a** se je oslabil v **ъ**, ki v novoslovenskem odpade. Kakor si v latinskem v sklanjatvi odgovarjata *rivus* in *tectum*, ali v grškem *ἄρθρωπος* in *δοῖρον*, enako si odgovarjata v slovenskem v sklanjatvi *volk* ali *rob* in *selo*; končni **o** v imen. in tož. sr. samostalnikov, mesto pričakovanega stsl. **ъ** iz **ō-m**, je ostal morda po sliki *nebo*: skr. *nabhas* ali je izviren kakor gr. *μέγα* : *μέγας*.

III. sklanjatev, i-jevska debbla. Primeri skr. *avi-s*, lat. *ovi-s*, gr. *ὄφις* (*olīs*), sl. **ovi-* iz **ovi-s* v besedi *ovčca*, kajti v slov. odpada **s**; navadni primer za to sklanjatev pa je v gr. *πόλις*, v sl. *kost*, stsl. *kostъ* iz **kosti*, rodilnik *kosti*; v nemškem je **i** odpal: tie *Maht*, got. *maht-s* gen. *mahtai-s*; lit. *akī-s* (*oko*). V stari slovenščini so možki in ženski samostalniki ijevskega debbla blizo v enakem številu kakor v latinščini; v nsl. so se možki samostalniki zvečine sprevrgli v sklanjatev ojevskih debel; toda ostali so v množini n. p. *ljudije*, *gostije*, *trije*; v stsl. pa tudi v jednini *gospodъ*, *gospodi*, *gospodi* itd.

IV. sklanjatev, ujevska debbla. Primeri skr. *sūnu-s*, litv. *sūnù-s*, got. *sunu-s*, stsl. *synъ* iz **synu*, imenovalniški **s** ob besednem koncu odpada, prim. lat. *fructu-s*, gr. *ρέξν-ς*, *σῦ-ς*. Rodilnik *sinu*, dajalnik *sinovi*, *domovi* znači ta debbla in to sklanjatev; sicer so se v nsl. možki samostalniki sprevrgli v ojevsko, ženski v ajevsko ali ijevsko sklanjatev. Toda za razlago posameznih sklonov ima ta sklanjatev zgodovinsko važnost, primeri rod. *krvi*: imen. *kry*, rodilnik *tikoe*: imen. *tikev* iz *tiky* itd.

V. sklanjatev, soglasniška debbla; končujo se a) na **s**: *nebes-*, imenovalnik *nebo* iz **nebos*, prim. skr. *mānas*, gr. *μένος*, lat. *genus* iz *genos*, gen. pa tudi *generis* iz **genes-is*, gr. **γενεσ-ος*; b) debbla na **n**: *kamen-* *šemen-*, imenovalnik *šeme*, prim. *ποιμήν*, *ποιμέν-ος*, lat. *homin-is*, *homo*; c) debbla na **t**: *telet-*, imenovalnik *tele* primeri *σῶματ-*, *ῥεγοντ-*, lat. *front-* *frons*, *capit-* *caput*, skr. *bharant-*; d) debbla na **r**: *mater-*, imenovalnik *mati* iz **matēr*, primeri

μήτηρ, acc. μητέρα, lat. *mater*. Tudi ta sklanjatev je v nsl. zvečine izumrla, samostalniki na **s, n, t** so se sprevergli v drugo sklanjatev, ženski na **r** pa deloma v tretjo; toda ostanki posameznih samostalnikov in sklonov so se obdržali in ti se razjasnijo le po tej sklanjatvi, primeri roditeljske jedninske: *dne, matere* itd.

Sklonske končnice.

§. 33. Slovenski jezik ima troje število: jednino (Singular), dvojino (Dual), množino (Plural), in v vsakem številu šest sklonov (casus), ki so se deloma med seboj pojednačili. Imena sklonov iz latinščine predstavljena se glasijo: imenovalnik (nominativ), rodnik ali roditeljski (genetiv), dajalnik (dativ), tožilnik (accusativ), mestnik (local), orodnik (instrumental); zvalnik (vocativ) za se nē sklon, ampak kaže le deblo in je v nsl. kot ostanek pri možkih samostalnikih II. sklanjatve v navadi, prim. *bože, brate*, sicer se je pojednačil imenovalniku. Imenovalniku jednak je srednji tožilnik vseh števil v vseh jezikih; jezikoznanci sodijo, da je postal imenovalnik srednjih samostalnikov iz tožilnika. V dvojini so se pojednačili imenovalnik, zvalnik, tožilnik, nadalje roditeljski in mestnik, kder sta ohranjena, zadnjič dajalnik in orodnik; pri imenih živočih stvari se je v nsl. pojednačil v II. sklanjatvi jedninski tožilnik roditeljski; pojednačen je nadalje v jednini dajalnik in mestnik I. in III. sklanjatve, v II. sklanjatvi pa se še dendenes jednači; jedninski roditeljski, množinski imenovalnik in tožilnik I. sklanjatve so si v stsl. na **y**, in po omehčanih soglasnikih na **ę**, v nsl. sploh na **ę** jednaki.

Sklonske končnice so v indoevropskih jezikih izvirno iste in le po glasniških pravilih so se premenile v posameznih jezikih; nahajajo se pa te končnice naj polnejše ohranjene na skr. soglasniških deblih, na samoglasniška debela natakne so vzročile razne premembe. Izvirne končnice so pa tele:

S k l a -

Skłonske konč.		I.	II.
Singular			
Nom.	-s,	ryba: <i>χώρα</i>	m. robъ: lat. rivōs sr. selo
Voc.	—,	rybo	robe: lat. rive konju
Acc.	-am,	rybo: lat. rosam	robъ: lat. rivōm sr. selo: (tectum iz *tectom)
Ablat.	-at		roba: skr. ačvāt
Genet.	-as		
Loc.	-i	rybē: Romae duši: nsl. ribi	robē: <i>οἰκοί</i> pocē konji
Dat.	-ai	rybē duši: nsl. ribi	robu (iz *robovъ)
Instr.	-bhi	rybo, ryboja hrv. ribom nsl. ribo, riboj	rob ^o -mъ: <i>ἰππόφι</i> , φ
Dual			
Nom. Acc.	-as	rybē nsl. ribi	roba: skr. {ačvā ačvāu iz *ačvās
Gen. Loc.	-ōs (aus)	rybu	sr. selē nsl. seli
Dat. Instr.	-bjams	ryba-ma	robu rob ^o -ma
Plural			
Nom.	-as	(ryby duše: nsl. ribe)	(robi: <i>λόκοι</i> sr. sela)
Acc.	-am-s	ryby duše: nsl. ribe	roby konje: nsl. robe
Gen.	-ām-(s)	rybъ	robъ
Loc.	-sva-(s)	ryba-hъ	robēhъ
Dat.	-bhjams	ryba-mъ	rob ^o -mъ
Instr.	-bhis	ryba-mi	roby: <i>ἰππόφι</i> konji

n j a t v e (stsl.).

III.	IV.	V.
kostъ: <i>πόλις</i>	m. synъ: fructus ž. kry,	sr. ime iz imen- m. kamy: <i>ἀκμάς</i> ž. mati iz *matēr
kosti	synu	(kameni)
kostъ: <i>πόλις</i>	synъ: fructum	kamen-e: lat. ho- min-em
kosti: skr. avēs,	synu: skr. sunōs, crĕkŕve: *crĕku-as	kamen-e: <i>ποιμέν-ος</i> nsl. mater-e
kosti	synu (: *synovъ)	kameni kamene: nsl. dne
kosti: <i>πόλις</i>	synovi: skr. sūnavē	kameni
kosti-j-q	synъ-mъ (omъ)	kamen ^g -mъ
kosti	synu	imen-i: skr. (nā- man-i)
kosti-j-u	synu: skr. sūnv-ōs	(kameniju)
kostъ-ma	synъ-ma: skr. sūnu- (oma) bhjam	kamenъma
m. ljudije	synove: skr. sūna- vas	kamene sr. imen-a: lat. genera
ž. kosti m. ljudi: got. gasti-ns	synu: got. sunu-ns	kamene
kostij	synovъ	imen-ъ: lat. homin- um
kost ^h -hъ	synъ-hъ: skr. sūnu-šu	kamen ^h -hъ
kost ^h -mъ	synъ-mъ: skr. sūnu- (omъ) bhjas	kamen ^h -mъ
kostъ-mi	synъ-mi: skr. sūnu- bhis	materъ-mi kamen-y

§. 34. Jednina. 1. V imenovalniku je končnica **-s** odpala v vseh sklanjatvah; izvirni **ā** se je obdržal v sklanjatvi I. kot **a**; v II. se je **o** možkih samostalnikov iz izvirnega **a** postavši oslabil v stsl. v **ṛ**, in **ṛ** je v nsl. odpal; v III. se je **i** oslabil v stsl. v **ṛ**, in **ṛ** je v nsl. odpal; v IV. se je **u** oslabil v stsl. v **ṛ**, in **ṛ** je v nsl. odpal; v V. sklanjatvi stoji **y** besede *kamy* mesto *óv*, t. j. v imenovalniku je samoglasnik **y** postavši iz **on** enako okrepljen, kakor se navadno krepí n. p. v gr. imenovalnikov končni samoglasnik proti ostalim sklonom, primeri *ἡγεμόων -όνος*, *ποιμήν -έρος*. Samoglasnik **o** srednjih samostalnikov II. sklanjatve se primerja izvirno srednjim končnicam na **a**, n. p. *μέγα, κέρα*; ta **a** se je v množini ohranil, v jednini pa oslabil v **o**, srednji samostalniki pa so imeli pre izvirno le jedno število, kakor še grški jezik svedoči, ki deva k množinskemu srednjemu samostalniku jedninski glagol.

2. Zvalnik I. sklanjatve: *rybo* kaže v stsl. oslajljeno deblo, **a** je oslajljen v **o**; v sklanjatvi II. je **e** oslajljen iz **o**, v III. in IV. je polni debelski samoglasnik, v V. je samoglasnik posnet iz III., enako v mehki II: *konju* iz IV; rabi se v nsl. le zvalnik na **e**.

3. V V. sklanjatvi je tožilnikova polna končnica **-am** v oslajljeni obliki **-em**, prim. *homin-em*, **-m** je v sl. odpal, zato: *kamen-e*; za debela, ki se končujo na samoglasnike, pa je služil za končnico goli **-m**; ta **-m** je na slovanskih tleh v II., III., IV. sklanjatvi odpal z enakimi posledicami, kakor **-s** v imenovalniku; samo v sklanjatvi I. je **-m** s končnim **a** združen v **o**, stsl. **ā**.

4. a) Rodilnik *roba* II. sklanjatve je po izvihu ablativ iz **robot* prim. skr. *ačvāt*, **t** je na slov. tleh odpal.

b) Rodilnik *ryby* I. sklanjatve pa je po izvihu morda mestnik iz **ryba-j-am*: **ryba-am*: **rybam*: **rybā*: (**rybu*) *ryby*, prim. skr. *gatā-j-ām*; nekateri somnijo, da je *ryby* iz množinskega tožilnika prenesen v jedninski rodilnik; mehka debela imajo **ę**: *duše*, in po tej obliki se je zvrigel nsl. rodilnik: *ribe* iz **ribę* kakor *duše*.

c) V III. in IV. sklanjatvi je rodilnikova končnica **-as** na deblo priteknela vzročila okrepek **kostēs*, prim. skr.

rodilnik *avēs*: deblo *avi-*, **s** je potem na slov. tleh odpal in *ě* ob koncu se oslabil v **i**; enako *sinu*: skr. *sūnōs*; stsl. *сръкѣве* iz **сръку-as* **сръкѣв-es*.

- d) V V. sklanjatvi stoji *kamen-e* mesto **kamen-es* iz **kamen-as*, prim. skr. *vak-as*, gr. *φύλακ-ος*, lat. *homin-is* iz **homin-ūs*, iz **homin-os*.

5. Mestnikova končnica **i** je z debelskim samoglasnikom združena v sklanjatvi I. II. **ai** in **oi** = *ě*, III. **ii** = **i**; tudi i V. sklanjatve je postal iz **ii**, kajti slov. **i** odgovarja **i** drugih jezikov, kratki **i** bi pa postal na slov. tleh **ь**, in **ь** bi v nsl. odpal; ker se zadnje *ně* zgodilo, kaže da so se soglasniška debela v tem sklonu ravnala po ijevskih deblih, t. j. sprevrgla v ijevski debela; mestnik IV. sklanjatve *sinu* je postal iz **sinovь*, prim. skr. *sūnāu* in *sūnāvi*: **synovь*: **synov*: *synu*; mestnik *kamene* stsl., nsl. *dne* je menda izvorno rodilnik.

6. Dajalnikova končnica **ai** = skr. *ē*, slov. *ě* stoji na drugi glasniški stopnji proti mestnikovi končnici **i**; tako odgovarja stsl. dajalnik IV. sklanjatve *sinovi* skr. dajalniku *sūnavē*; v sklanjatvi I. stoji stsl. *rybě* za **rybāi* iz **ryba-ai*, prim. skr. *αῤῥῶ-ἰ-αἰ* in *αῤῥῶι*; dajalnik II. *robu* iz **robovь*: **robov*: *robu* je najbrž posnet iz IV. sklanjatve; v V. je izvorni *ě* v slov. oslavljen v **i**; v III. je postal **i** iz *iě*: **ii**: **i**, ali pa je debelski **i** odpal [**i**]*ě* : **i**.

7. Orodnikova končnica **-mь** odgovarja izvorni končnici **-bhi**, ki je ohranjena v gr. **-φι**; **bh** se je spremenil v slov. v **m**, **i** se je oslabil v stsl. v **ь**, **ь** je v nsl. odpal; tako odgovarja našemu orodniku *robo-m* stsl. *robo-mь* gr. *ἰσπό-φι*; enako je postal IV. *synь-mь*, III. *gostь-mь*, nsl. *potem*: *tem* *potem* auf diefem *Bege*, V. *kamen-ь-mь*, nsl. *dnem*; v I. sklanjatvi kaže morda izvorno obliko hrvatski orodnik: *ribom* iz **rybo-mь*, če je ta oblika izvorna, t. j. če *ně* po možki II. sklanjatvi potrjena, primeri množ. daj. *ryba-mь*, toda primeri tudi *rybo-jo*; v ostalih slov. jezikih je na orodnikovi končnici **-mь** v I. sklanjatvi **ь** odpal, **m** pa se je z debelskim samoglasnikom združil v **q**: stsl. *rybą* nsl. *ribo* iz *rybq*, primeri stsl. *berą*: skr. *bharāmi*; tako pripravljena orodnikova končnica **q** pa je tudi

znova na oslABLJENO deblo priKLEnena: *rybo-j-a* nsl. *riboj* iz **rybojǝ*; enako III. ženska: *kosti-j-ǝ*.

§. 35. Dvojina. Dvojina je morda razlikovanje od množine, kakor kaže *rybama: rybamъ*; posamezni skloni se malokaj vjemajo.

1. Imenovalnik, zvalnik, tožilnik; I. *rybē*: skr. *αρν̄ε χωρᾱ*; II. *roba*: skr. *αρν̄α ανθρωπω*, *selē*: skr. *jugē ζυγω̄*; III. *kosti*: skr. *αν̄τ̄ πολ̄ις*; IV. *syny*: skr. *sūnū*; V. *imeni*: skr. *naman-i*. Stsl. *rybē* nsl. *ribi* odgovarja najbrž gr. *χωρᾱ* lat. *rosae*; imenovalnikova množinska oblika bi se tako ohranila v dvojini; II. *selē* in V. sr. *imeni* imata končnico *i*, ki je v skr. pri srednjih samostalnikih tudi v množini v navadi, od koder je najbrž prenesena v dvojino; oblike III. in IV. sklanjatve se vjemajo z množinskim tožilnikom; možki samostalniki II. sklanjatve: *roba* bi vtegnoli postati iz **roba-as*: **robās*: *roba*, hranili bi tako izvirno množinsko obliko, primeri skr. *αρν̄α* in *αρν̄αυ* iz **αρν̄ās*.

2. Rodilnik, mestnik. Stsl. končnica **-u** odgovarja skr. končnici **-ōs** = **aus**; pri sklanjatvi III. se debelski *i* hrani *kosti-j-u*, v ostalih sklanjativah debelski samoglasnik pred končnico odpada.

3. Dajalnik, orodnik. Naši končnici **-ma** odgovarja skr. *bhjam*, primeri orodnik jedninski, ter dajalnik in orodnik množinski.

§. 36. Množina. 1. Imenovalnikova končnica **-as** v oslABLJENI obliki **-es** kaže se na možkih samostalnikih V. IV. III. sklanjatve; stsl. kamen-e iz **kamen-es*, primeri *homin-es φύλακ-ες*; stsl. synove: skr. *sūnavas*; *ljudije*: skr. *avaj-as*; ženski imenovalnik III. sklanjatve: *kosti* je najbrž posnet iz tožilnika; v I. sklanjatvi: *ryby* je *y* in pri mehkih deblih *ę* ter nsl. *e* posnet iz tožilnika; v II. sklanjatvi: *robi* iz **robē*: *λύκοι*, lat. *rivi* iz **rivoi* odgovarja *i* zaimenski sklanjatvi: *ti*: skr. *tī*: *οί*: *hi*, *illi*.

2. Tožilnikova končnica **-ams** oslABLJENA v **-ems**, priličena v **-ens** je ohranjena deloma v V. sklanjatvi možkih in ženskih samostalnikov: *matere* iz **mater-ens*; v ostalih sklanjativah je **ms** oziroma **-ns** na debelski samoglasnik priteknen in je v

III. in IV. sklanjatvi po slovanskih pravilih zopet odpal, v I. in II. pa se združil z dotičnim končnim samoglasnikom v stsl. v **y**, v mehkih deblih v **ę** in v nsl. po sliki mehkih debel sploh v **ę**; gotskemu tožilniku *gasti-ns* odgovarja naš *gosti* gotskemu *sunu-ns* stsl. tožilnik *syny*; tako so tudi tožilniki stsl. *roby* in *ryby* in tožilniki *konję* *dušę* postali iz **robo-ns* **ryba-ns* **konje-ns* **duše-ns*.

3. Rodilnikova končnica **-ām** se je oslabil v : **ą** : **ъ**, **ъ** v nsl. odpada, primeri skr. *sam* : stsl. *są* : *sъ* : nsl. *s* mit; tako se razjasnijo rodilniki V. *imen-ъ* : *homin-um*, IV. *synov-ъ* : *fructu-um*, III. *kostij* iz **kostij-ъ* : *πόλειων* iz *πολει-ων*, II. *rob-ъ* : *ἀρθρώπιων* in I. *ryb-ъ* : skr. *ačvām*; v III. sklanjatvi je debelski samoglasnik ohranjen, v IV. okrepčan, v I. in II. odpal.

4. Mestnikova končnica **-sva** : **su** se glasi na slov. tleh **-hъ**, t. j. **s** se je spremenil v **h** in **u** se je oslabil v **ъ**, ki v nsl. odpada; tako je postal mestnik I. *ryba-hъ*; debelski samoglasnik je oslavljen v IV. *synъ-hъ*, III. *kostъ-hъ*, okrepčan v oblikah III. *kostě-hъ*, II. *robě-hъ*, primeri skr. *ačvěšu* gr. *ἀρθρώποις* iz *ἀρθρώποισι*; v V. sklanjatvi je med debelskim in končnim soglasnikom vrinen **e** : *kamen-e-hъ* po sliki drugih sklonov, ali je vrinen **ъ** po sliki III. sklanjatve.

5. Dajalnikova končnica **-bhjams** se glasi na slov. tleh **-mъ** : prehod je najbrž *-bhjams* : prus. *-mans* : lit. *-mus* : sl. *-mъ*; debelski samoglasnik je tudi tu deloma oslavljen deloma okrepčen : I. *ryba-mъ*, II. *rob^o-mъ*, III. *kost^b-mъ*, IV. *synъ-mъ*, V. *kamen^e-mъ* : *homin-i-bus*.

6. Orodnikova končnica **-bhis** je razlikovanje iz končnice **-bhjams**, primeri lat. *no-bis* : *homini-bus*; *-bhjams* : **-bhims* : **-bhins* : **-mins* : litv. *mis* : sl. *mi*; I. *ryba-mi*, III. *kostъ-mi*, IV. *synъ-mi*, V. *mater-ъ-mi*; II. *roby* iz **robъ-mi* : *ἰππόφιω*, primeri skr. *ačvāis* iz starejšega *ačvě-bhis*; tako tudi v V. *kamen-y*, *sloves-y*.

I. sklanjatev.

Jednina.

§. 37.	trda debela,	goltniška,	mehka,
<i>Imen.</i>	riba	roka	duša
<i>Tožil.</i>	ribo iz rybę	roko	dušo

<i>Rodil.</i>	ribe : stsl. ryby	roke : stsl. rąky	duše : stsl. dušę
<i>Dajal.</i>	ribi : stsl. rybę	roci : stsl. rącę	duši : stsl. duši
<i>Orod.</i>	ribo iz rybę	roko	dušo
<i>Mest.</i>	ribi : stsl. rybę	roci : stsl. rącę	duši : stsl. duši

Dvojina:

<i>Im., tož.</i>	ribi : stsl. rybę	roci : stsl. rącę	duši : stsl. duši
<i>Rodil.</i>	(rib) iz množine	(rok)	(duš)
<i>Mest.</i>	(ribah) iz množine	(rokah)	(dušah)
<i>Daj., or.</i>	ribama	rokama	dušama

Množina.

<i>Imen.</i>	ribe : stsl. ryby	roke iz rokę : stsl. rąky	duše : stsl. dušę
<i>Tožil.</i>	ribe „	roke iz rokę : stsl. rąky	duše „
<i>Rodil.</i>	rib : stsl. rybę	rok	duš
<i>Dajal.</i>	ribam : stsl. rybamę	rokam	dušam
<i>Orod.</i>	ribami	rokami	dušami
<i>Mest.</i>	ribah : stsl. rybahę	rokah	dušah

1. V jedninskem orodniku se govori na vzhodu tudi *riboj*: stsl. ryboja, na Ogerskem tudi *ribov* in *ribom*; zadnja oblika je pri Hrvatih navadna; primeri slično obliko ogerskih in hrv. besed iz ijevske sklanjatve: *kostjom kostjum*.

2. V dvojniskem imenovalniku je stsl. *ę* ohranjen, če je naglašen: *vodę, dve ženę, rocę, sestřę*; enako tudi jedninski mestniki: *vodę, gorę, snęhę, zimę, dobę*.

3. Samostalniki, ki v jedninskem rodilniku končnico naglašajo, lahko nalik srbskemu jeziku množinski rodilnik tvorijo na *á*: *solzá, gorá, glavá, željá, kosá, nogá, petá, strehá*; mestnik pa na *ěh*: *voděh, gorěh*.

4. *Gospá* iz *gospoju* iz **gospod-ja* ima v rodilniku *gospę* in *gospoje*, v daj. *gospę*, na hrv. *góspi*, orodn. *gospó*, mestn. *gospę*; dvojina imen. tožilnik *gospę*, daj. orod. *gospěma*; množ.

imen. *gospé*, rod. *gospá* (*gospij*), daj. *gospém*, orod. *gospémi*, mestn. *gospéh*, zraven: *gospama*, *gospam*, *gospami*, *gospah*.

5. *Beséda* ima v množinskem roditelju *besed* in *besedi*, pri Trubarju tudi *vodi*, *prošnji*, *službi*; na Benečanskem *kosí*, *ovci*, *vodl*, *suzí* zraven *suz*; na hrv. *dekli*, *divojki* zraven *divojak*, *peldi*, *igli*: *devet igli*.

6. Redek je množinski imenovalnik in tožilnik na *i* iz *y*: *roki*, *solzi* Vraz, *roti* briž. spom., *nogi* (*zdigniti se na nogi*) pri belih Kranjcih; pri belih Kranjcih se nahaja tudi jedninski roditelju na *i* iz *y*: *izpod roki* *prodati*, *moje sestri* *sin*, *krmi imam dosti*, *izmlatil je pol kopi pšenice*, *pršel* (*prišel*) *je iz gori*, *voči mi se neče piti*.

7. Med dvema soglasnikoma ob koncu se v množinskem roditelju vstavlja blagglasni *e*: *igla*, *bradlja*, *kvoklja*, *zemlja*, *grablje*, *kaplja*, *ikra*, *igra*, *iskra*, *bedra*, *vitra*, *sestra*, *črešnja*, *đvojka*, *kavka*, *gruška*, *klétka*, *služba*, *sođba*, *statve*: *igel*, *bradelj* itd.; *gostnja* stoji mesto *gostinja*, tedaj *gostinj*; mesto *pesterne* se ima pisati *pestunja*: stsl. *pěstunj*. Soglasniki *sk st* in *seveda rj lj* ostanejo nerazločeni: *vojsk*, *gospodsk*, *glisť*; enako *klešče*; *vender goska*: *gosek*, *trska* in *trěska*: *trsek*, *trěsek* in *tršák*; v nekaterih krajih se govori tudi *igál ovác* iz *igla ovca*, pa tudi *ouc t. j. ovc*.

II. sklanjatev.

§ 38. a) možki samostalniki.

Jednina.

	trda debla,	goltniška,	mehka,
Imen.	rob	volk	mož
Tožil.	roba (= rod.; stsl. robъ)	volka (= rod.; stsl. vlъkъ)	moža (= rod.; stsl. mažъ)
Rodil.	roba	volka	moža
Dajal.	robu	volku	možu
Orodn.	robom	volkom	možem
Mestn.	robu (= daj.; stsl. robě)	volku (= daj.; stsl. vlъcě)	možu (= daj.; stsl. maži)

Dvojina.

<i>Im., tož.</i>	roba	volka	moža
<i>Rodil.</i>	(robov) iz množ.	(volkov)	(možev)
<i>Daj., or.</i>	roboma	volkoma	možema
<i>Mestn.</i>	(robih) iz množ.	(volcih)	(možih)

Množina.

<i>Imen.</i>	robi	volci : stsl. vlъci	moži
<i>Tožil.</i>	robe : stsl. roby	volke : stsl. vlъky	može : stsl. maže
<i>Rodil.</i>	robov : stsl. robъ	volkov : stsl. vlъkъ	mož in možev : stsl. mažъ
<i>Dajal.</i>	robom	volkom	možem
<i>Orodn.</i>	robi : stsl. roby	volki : stsl. vlъky	moži : stsl. maži
<i>Mestn.</i>	robih : stsl. roběhъ	volcih : stsl. vlъcěhъ	možih : stsl. ma- žihъ

b) Srednji samostalniki.

Jednina.

trda debla,

mehka debla,

<i>Imen.</i>	selo	polje
<i>Tožil.</i>	selo	polje
<i>Rodil.</i>	sela	polja
<i>Dajal.</i>	selu	polju
<i>Orodn.</i>	selom	poljem
<i>Mestn.</i>	selu (= daj.; stsl. selě)	polju (= daj.; stsl. polji)

Dvojina.

<i>Im., tož.</i>	seli : stsl. selě	polji : stsl. polji
<i>Rodil.</i>	(sel) iz množine	(polj)
<i>Dj., ord.</i>	seloma	poljema
<i>Mestn.</i>	(selih) iz množine	(poljih)

Množina.

<i>Imen.</i>	sela	polja
<i>Tožil.</i>	sela	polja
<i>Rodil.</i>	sel	polj
<i>Dajal.</i>	selom	poljem
<i>Orodn.</i>	seli iz sely	polji : stsl. polji
<i>Mestn.</i>	selih : stsl. selěhъ	poljih : stsl. poljihъ

1. Jedninski tožilnik možkih imen živočih stvari je enak roditelju: *moža, ptiča*; stari tožilnik je ostal v izrazih: *za mož dati, v zamož dati*; tudi imena neživočih stvari dobivajo za tožilnik roditeljsko obliko, če se ž njimi zaznamujejo živoče stvari: *vidiš štora*; tudi srednji samostalniki: *je za družiga dekleta, zdaj ljubezen tvoja vneta*.

2. Ostanki zvalnika so: *Kriste, Adame, Krištofe, poglavare, sine, brate, bože, človeče, gospodine*, hrv. *gospone* v narodnih pesnih; *rabe briž*. spom.; *oče* je bržkone zvalnik iz *otec* stsl. *отѣць*, zval. stsl. *отѣць*; tako so postale tudi oblike *Tone, Jože* itd.

3. Jedninski mestnik možki in srednji od dajalnika zvečine nē razločen: *bobu, mestu*; govori se navadno *bobi, mesti*; toda mestnikov *i* je postal iz *ě*, ki se še nahaja v starejših spomenikih in v benečanskem govoru: *světě briž*. spom.; *po svojim duome je zdihavu*, t. j. *po svojem domě je zdihaval* ben.; enako *pri potocě, na prazě, po svetě, na trebusě; pri dělě, na tnalě* ben.; *lakomstvě, blazě*: *blago briž*. spom.

4. Dvojinski roditeljni in mestnik sta nadomestovana s množinskim: *imetek mojih dveh bratov, pri mojih dveh bratih*; krivo je: *ob dvema mesto: ob dveh*; enako tudi: *pri nama, pri njima mesto: pri naju ali pri nas*; dvojina je deloma v navadi: *pri naju, pri vaju, v tiju dvěju listu* Trub., prim. stsl. *těju* in *toju*; *od dveju sinu zraven od dveju dolžnikov, v le tih dveju zapovedih; od obeh kraju; meč od obeju platu oster*; hrvatski Slovenci so dvojino skoro celo zgubili, govorijo: *dva sini, dragi dva*; enako beli Kranjci.

5. a) Imenovalnikov samoglasnik *e* iz *ь* ali *ѣ* pred končnim soglasnikom izpada v roditelju itd., kder beseda narašča: *orel orla*: stsl. *орѣль*, *oven ovna ovnu, kupec, osel, nohet, senjem* in *semenj, jarem*; v enosložnih besedah samoglasnik ostaja: *mah*: stsl. *мѣхъ*, *meč*: stsl.: *мѣчь*, enako *lan len, lev*: roditeljni *maha, meča, lanu lena, leva*; toda *pes psa* stsl. *пѣсь*, *pěsa, sel* in *posel, sla* in *posla*. *San* stsl. *сѣнь* ima rod. *sna* mestnik *sni* pa tudi *saněh*. Marsikteri *e* se drži zaradi blagoglasja: *mrtvec, mrtveca, jazbec, jazbeca*; tudi v pomenjšalnikih *sineka* zraven *sinka, peseka*.

- b) Enako izpada tudi, če beseda narašča, oni **e**, ki je vrinen zaradi blagoglasja: *oder odra*: stsl. *odrъ*, *ogenj ognja*, *ogelj oglja*, *ogel opla*, *veter*, *kozel*, *koper*, *kosem*, *pekel*, *mogel mogla moglo*, *rekel rekla reklo*, *viher vihra* zraven *vihar viharja*.
- c) Izjemno izpada oni **e**, ki odgovarja stsl. **e**, **ę**, **ě**: *kamen kamna* zraven *kamena* stsl. *kamene* (rod.), *prijatelj prijateljja* in *prijatlja*; *zaběl záběla* in *zabla*; *zajec zajca*, *měšec měšca* zraven *měšeca*.

6. V množinskem rodilniku srednjih samostalnikov se **e** vriva nalik ženskim I. sklanjatve, kder se ob koncu dva soglasnika dotikata: *deblo*, *duplo*, *sedlo*, *teslo*, *rebno*, *okno*, *gumno*, *platno*, *pismo*, *cesarstvo*, *jajce*; rodilnik: *debel*, *dupel* itd.; toda *ust*: *usta*, *toporišč*: *toporišče*, kajti **st**, **šč** in **sk** so združljivi prim. §. 37. 7.

7. Stari množinski rodilnik možkih samostalnikov bez **ov** se je v nekaterih besedah ohranil: *otrok*, *voz*, *vol*, *dan*, *zqb*, *konj*, *las*, *lonec*, *mož*, *pas* *Šunde*, *čebár*: *sto čebár*, *piščenc* zraven *piščancev*, *greh* in *grehov*, *pěnez des Geldes*, *penězov der Pfennige*, *koliko krat* in *kratov*. Množinski rodilniki: *lasi*, *mžži*, *zqbi* so tvorjeni po III. sklanjatvi.

8. Jedninski rodilnik na **ú** je izvorno pripadal ujevskim deblom, toda razširil se je čez ono mejo: *olú*, *valú*, *volú*, *vratú*, *darú*, *dolgú*, *glasú*, *godú*, *gostú*, *gradú*, *zidú*, *zobú*, *klasú*, *kvasú*, *kosú* *Stüdes*, *lanú*, *lazú*, *listú* *Trub.*, *medú*, *mirú*, *mostú*, *měhú*, *potú* *Begeš*, *potú* *Schweißes*, *prahú*, *sledú*, *smradú*, *stanú*, *strahú*, *tatú*, *spolú* *Gesflechteš*, *tirú*, *sadú*, *trakú*; tudi dvosložna beseda *nohet* ima rodilnik *nohtú*.

9. Samostalniki, ki v jedninskem rodilniku končnico **a** naglašajo ali **u** dobivajo, imajo lahko v dvojinskem dajalniku in orodniku, ter v množinskem dajalniku in mestniku **éma**, **ém**, **ěh**: *tatéma*, *tatém*, *tatěh*; *pséma*, *psém*, *pséh*; *plotéh*; *vogléh*. Isti samostalniki tvorijo lahko množinski orodnik s končnico **mi**: *tatmi*; tudi srednji *ustmi* zraven *usti* (*usty*). Te oblike izvira iz naglasa in so novejše; enako se sklanja tudi *tlo*, ki se rabi le v množini: *tla*, *tal*, *tlom* in *tlém*, *tlémi*, *tléh*.

10. Redko se nahajajo množinski tožilniki trdih možkih samostalnikov na **y** nalik stsl.: *gradí* t. j. *grady* *Trub.*, *dari*

v Stapletonovi prestavi 1620, *listi lex.*, *mosti ben.*; *dari, listi, elati ogr.*; *ógledi, v ógledi iti na vzhodu*; *zlati, mosti, svati Vraz*; v briž. spomenikih je še **i**, t. j. **y** češče od **ę**, ki je dendenes občen in v stsl. le po mehkih soglasnikih.

11. Samostalniki na **-an** stsl. **-aninъ** še imajo tu in tam v množinskem imenovalniku **e** mesto **i**: *dobrušane, vodičane* Kopitar slovn., *kristjane* Preširn, *babilonjane, rimljane*; zraven pa tudi **-je** iz ljevske sklanjatve: *kristjanje, lakničanje, ločanje*; končnica **-je** je tudi sicer v navadi mesto **i**: *očetje, bratje, gostje, kmetje, profetje, svatje, soldatje, tatje, fantje, farje, ajdje, gospodje, sosedje, judje, kopunje, sršenje, golobje, zobje, črvje, škofje, lasje, možje*; enako *volcje: volk*; pri ogerskih Slovencih tudi *narodje, bogatinje, poganje, talijanje, židovje: židov, angelje, apoštolje, neprijatelje, roditelje, zidarje, pasterje, vitezje, klobučarje, komarje*; tudi *bratovje, popevje* Bristfer, *popovje* Šnešpen.; po **e, s, č, š** prehaja **j** v **k** *vucke, t. j. volcje, vlaske, t. j. vlasje, ribičke, t. j. ribičje*. Končnica **-in** ostane v nsl. izjemno tudi v množini: *turčine, turčini, poganini*.

12. Krajna imena na **-ane** se takole sklanjajo: imen. *Goričane*, tož. *Goričane* in *Goriče*, rod. *Goričan*, daj. *Goričanom* in *Goričam*, orodn. *Goričami*, mestnik *Goričah*; enako n. p. *Svečane, grem v Svečane* ali *v Sveče*; *iz Svečan*; *k Svečanom* ali *k Svečam*; *s Svečami*; *v Svečah*; prim. *v Drevljah, Glinjah, Gradčah*: nemški *Dreulach, Gleinach, Gratschach* in imenovalnike *Drevljane, Glinjane, Gradčane*.

13. Mehčanje goltnikov pred **i** oziroma **ě** se tudi opušča, prim. §. 28, 4, **e, a**, posebno pri goltniku **h**, *gosto* pri **g**, redko pri **k**: *otroci, pri otrocih*, redko *otroki*; *rogih, rozieh, t. j. rozěh ben.*; *Vlahi* in *Vlasi*. Glede mehčanja samoglasnikov je **z** dendenes bez vpliva, po **e** pa se omehčuje navadno **o** v **e** enako, kakor po **š, č, ž** in **j**: *knez knezov, vrabec vrabcev, delavcev, znancev, slepcema* zraven *slepcema*.

Kakor *cesar cesarja, denar denarja*, kder je v imenovalniku **j** odpal in v rodilniku pravilno pristopil, gl. §. 25, 2, tvorijo svoje sklone tudi nekateri v stsl. trdi samostalniki n. p. *vihar viharja* stsl. *viharъ* *vihra*, *komar* stsl. *komarъ* in *komarъ, sever severja* in *severa: proti severu*.

Pri samostalnikih na **-elj**, ki so večidel tujčini, se vriva **n**: *apostelj, aposteljna, brencelj, brenceljna, durgelj, žalbelj, kavelj, kapelj, kembelj, krancelj, krempelej, meželj, nagelj, porungelj, pramelj, rabelj, tempelj, škratelj, fuželj*. Nasproti pak *žebelj, žebelja, kašelj, kašelja, nadalje enako krhelj, parkelj, progelj, rečelj, rogelj, smrkelj, čavelj, črevelj, šapelj*. Izjemno se piše tudi *templa Trub.; Evangeli, zlođi, Juri* stoje v imenovalniku mesto *evangelij, zlođej, Jurij*.

14. Po izgledu *rob* se sklanjajo tudi a) navadno možki samostalniki na **-a**: *oproda* iz magy. *apró* *hein, vojvoda, starešina*, rodiln. *oproda*, daj. *oprodu* itd., kakor če bi bila osnova **oprod*; hrvatska beseda *sluga* ohranjuje ajevsko sklanjatev; enako *poglavica*; tudi *oča* se sklanja marsikde kot *riba*: rodiln. *očé*, daj. *oči* in *oču*, tož. *očo* in *očé*, orodn. *očo* in ogr. *očom*, mestn. *oči*; množ. imen. *očovi* tož. *očeve*, rodiln. *očev*, daj. *očevom*, orodn. *očevmi* ogr.; pri Hablediču še je oblika *otec otac*; dendenes navadna oblika pa je *oče, očeta* itd. Kakor *oče očeta* tvorijo radi svoje sklone možki samostalniki na **-a, -e, -u** in **-ko**: *Matija, Matijata, Jože, Jožeta, Noe, Noeta* in *Noema, Jehu, Jehuta* in *Jehua, Marko, Markota* in *Marka*.

b) oni možki samostalniki, ki izhajajo v stsl. na **ъ** in se v stsl. sklanjajo po ijevski sklanjatvi: *golob, goloba*, stsl. *goląbъ* rod. *goląbi, črv, gost, zet, laket, lakta* in ženski *lakti, nohet, pečat, pqt, tat, tast, gospod, medved*; ostanke ijevske sklanjatve glej pod ijevsko sklanjatvo.

c) možki samostalniki soglasniške sklanjatve na **-en**: *kamen* rodiln. *kamena* in *kamna* stsl. *kamy* in *kaměň* rod. *kamene*; enako *koren, kremen, plamen, remen, jelen, prsten* in *prstan, prstanj*.

15. *Stariši* po nemškem *Ēltern, mlajši* in *duhoven* (na vzhodu *duhovnik*) so izvorno prilogi, a sklanjajo se dendenes navadno samostalniško: *starišev* in *stariših, mlajšev* in *mlajših, duhovna*; možki in ženska so prilogi; *blagor* je iz *blago že*; *zlega* je prilog iz *zlo*; *mal* iz nemškega se ne sklanja: *do sega mal, od sěh mal, po sěh mal, po teh mal*; toda *k malu*.

16. *Kamen, pqt, kqt* so v množini tudi srednjega spola. Beseda *sto* se dendenes navadno ne sklanja, na Korošk. se še

čuje *pet set šest set*, na hrv. *dve stě*: stsl. dvě stě. *Jezero iz magy. jezer se deloma sklanja, deloma ne: štiri jezer, štirim jezer Trub.; dve jezero, pet jezero ogr.; pa tudi dve jezери, z deset jezermi štirsk.*

III. sklanjatev.

§. 39. možki samostalniki ženski

Jednina.

<i>Imen.</i>	*pot: stsl. пагъ	nit: stsl. нитъ
<i>Tožiln.</i>	*pot: stsl. пагъ	nit: stsl. нитъ
<i>Rodiln.</i>	*poti	niti, prim. kostí
<i>Daj.</i>	*poti	niti
<i>Orodn.</i>	potem: stsl. пагъмъ	nitjo: stsl. нитія
<i>Mestn.</i>	*poti	niti

Dvojina.

<i>Imen. Tožiln.</i>	niti
<i>Rodiln.</i>	(niti) iz množine
<i>Daj. orodn.</i>	nitima (nitma), prim. kostéma
<i>Mestn.</i>	(nitih) iz množine.

Množina.

možki samostalniki ženski

<i>Imen.</i>	ljudje (ljudije)	niti
<i>Tožiln.</i>	ljudi	niti
<i>Rodiln.</i>	ljudi: stsl. ljudij	niti
<i>Daj.</i>	ljudém: stsl. ljudьмъ	nitim, prim. kostém
<i>Orodn.</i>	ljudmi: stsl. ljudьми	nitmi: stsl. нитьми
<i>Mestn.</i>	ljudéh: stsl. ljudьхъ	nitih, prim. kostéh

1. Možki samostalniki, ki so se sklanjali v stsl. po ijevski sklanjatvi, so se v obče v nsl. sprevergli v II. sklanjatev in gredo po izgledu *rob*. Ostanke ijevske sklanjatve možkih samostalnikov so zvečine le v množini; v jednini imamo še od besede *pót* orodnik: *med pótém, gre svojim pótém, tēm*

istim pčtem, ravnim pčtem sem šel; v briž. spom. se bere v jedninskem mestniku *ogni*, in v rod., tož., daj. in zvaln. *gospodi*. Kakor izgled *ljudje* se sklanja še beseda *gostije* po ijevski sklanjatvi v celi množini: tožilnik *gosti*: na *gosti pozvati*, rod. *gosti* iz stsl. *gostij* itd.; pri Trub. se bere tudi *gospodi*, *pečati* kot množinski tožilnik; enako *plati*: na *dva plati, poti, lahti*; dendenes je *laket* v jednini možkega, v dvojini in množini na zahodu ženskega, na vzhodu možkega spola: *dve lehtí tri lehtí*, na vzhodu: *dva lakta, trije lakti*, pa tudi *pet lakti* zraven *pet laht*. Kakor je beseda *laket* v množini vsled ijevske sklanjatve sprejela ženski spol, enako tudi *zver* in to tudi v jednini; iz istega vzroka je *pčt* v množini možkega in ženskega in morda zarad te menjave in nesigurnosti tudi srednjega spola; tudi *gosti* je v pomenu *Małjeit* ženskega spola: *gostí so minole, opet so bile gosti*.

2. Po izgledu *ljudje* pa se lahko sklanjajo dendenes oni možki samostalniki, ki v jedninskem roditeljskem dobivajo naglašen *-á* ali *-ú*, in sicer v množinskem imenovalniku, dajalniku, mestniku in deloma roditeljskem, ter v dvojninskem dajalniku in roditeljskem, t. j. v sklonih na *-ěm, -ěma, -ěh (-mi)* in v imenovalniku na *-je*, prim. *tat, tatu, tatěm, tatěma, tatěh, tatmi, tatje*, glej §. 38, 7, 9, 11.

3. Imenovalnik množinski na *-je* dobivajo navadno samostalniki, ki se na *b, d, t, f*, in *-an* končujejo, glej §. 38, 11.

4. Besedi *trije, štirje* ali *čtirje* se sklanjate razun zaimenskega roditeljskega po ijevski sklanjatvi: imen. možki *trije, štirje*, tož. *tri, štiri*, rod. *treh, štirih*, daj. *trem, štirim*, orodn. *tremi, štirimi, štirmi*, mest. *treh, štirih*; mesto *treh* se bere pri Trub. tudi *trijeh*; imen. tož. ženskega in srednjega spola se glasi: *tri, štiri*.

5. Oni ženski samostalniki, ki v roditeljskem jedninskem končnico naglašajo, dobivajo mesto končnic *-ima, -im, -ih* končnice *-ěma, -ěm, -ěh*: *kostěma, kostěm, kostěh*.

6. Množinski roditeljski se končuje na *i*, ki je v nsl. skrčen iz *-ij, dveri, zapovedi, misli*; na zahodu *i* marsikdaj odpade: *dver, zapoved* Trub., *misel* Preš.

7. Števniki *pet, šest, sedem, osem, devet, deset* so jednino razun imenovalnika in tožilnika zgubili; v množini se sklanjajo razun zaimenskega roditeljskega po izgledu *nit* ali *kost*: imen. tož. *pet*, rod. *pétih, petéh*, daj. *pétim; petém*, orod. *pétimi, petémi*, mestn. *pétih, petéh*. V obliki *dvajseti* (Trubar) iz *dva deséti* se je ohranil dvojniski, v obliki *trideseti, štirideseti* (Trubar) množinski imenovalnik tožilnik; v oblikah *petdeset, šestdeset* itd. je *deset* stsl. roditeljski množinski *desetъ*. Stsl. oblike *jedinomu na deséte, dvěma na deséte, sedmijo na deséte* itd. se v nsl. nadomestujejo tako, da se sklanja sestavljena beseda: *enajstim, dvanaajstim, sedemnajstim*; enako stsl. *dvěma desetъma, tremъ desetemъ* itd. v nsl.: *dvajsetim, tridesetim*; enako se sklanja sestavljena beseda *dosti* iz stsl. *do syti*: *z dostimi besedami, e dostih mestih*.

8. V končnem slogu vrineni ali nenaglašeni e tudi tu izpada v onih slučajih, kakor pri I. in II. sklanjatvi: *misel misli, basen basni, kopěl kópěli in koplj prim. §. 38, 5*.

IV. sklanjatev.

§. 40.

Jednina.

Dvojina.

<i>Imen.</i>	sin : stsl. synъ iz *synu	sini : stsl. syny
<i>Tož.</i>	sinu	sini
<i>Rod.</i>	sinu	sinu : stsl. synu
<i>Daj.</i>	sinovi	sinoma : stsl. synъma
<i>Orodn.</i>	sinom	sinoma : stsl. synъma
<i>Mestn.</i>	sinovi	(sinih) iz množine

Množina.

<i>Imen.</i>	sinovi : stsl. synove
<i>Tož.</i>	sine(y) : stsl. syny
<i>Rod.</i>	sinov
<i>Daj.</i>	sinom : stsl. synъmъ
<i>Orodn.</i>	sinmi : stsl. synъmi
<i>Mestn.</i>	sinih : stsl. synъhъ

1. Kakor izgled kaže, so le nekateri skloni ujevsko sklanjatev ohranili, drugi skloni so se sprevrgli v II. sklan-

jatev; star je jedninski rodilnik, ta je prenesen tudi v II. sklanjatev; dvojinski imenovalnik *sini* imata Trubar in Dalmatin; Trubar ima tudi *sinu* za dvojinski imenovalnik, ta oblika je dvomljiva; tudi množinski tožilnik *sini* t. j. *syny* se nahaja pri Stapl. in pri ogr. Slovencih; tudi imenovalnik množinski na *-ove* se bere: *ukove, valove, duhove, zidove, mēhove, stanove, tresove* Trub., *tresove, valove, vetrove* Stapl., *vetrove, godove* Krell, *glasove, repove, rogove, vrhove* zraven *bratovje, dolonje, sinovje, štirovje* Scorpionen, *vetrovje* ogr., v briž. spom. *sinove*; v briž. spom. se nahaja tudi jed. zvalnik: *sinu*.

2. Slog *ov*, po nebnikih *ev*, ki nadomestuje *u* pred samoglasniškimi končnicami, se nahaja v stsl. zvečine le v jedninskem dajalniku in v množinskem imenovalniku; toda v nsl. se nahaja tudi v drugih sklonih enosložnih redko dvo-složnih besed: jedn. rod. *sinova, zvonova, glasova*; dvoj. imen. *sinova, bogova*; množ. imen. *vetrovi, dolovi, zlodjevi, sinkovi, labudovi*; dajalnik jedninski: *tatovu* mesto *tatovi* je težko opravičen, navajata ga Kopitar in Metelko; *pes* ima v daj. jed. na vzhodu *psovi*, na zahodu tudi *psu*; *dom* ima v daj. jed. *domov* Trub. Dalm., zato se govori dendenes *domóu* na vzhodu, *domú* na zahodu.

3. Izmed ženskih samostalnikov so ostanki še bolj redki: imen. tož. *kri*, t. j. *kry*, prehaja v ostalih sklonih v III. sklanjatev *kvi* itd. v ben. *kri karvé* V. *karvi* itd., stsl. le *крѣвъ*. Stsl. samostalniki kakor *crьky* se glasijo dendenes *cěrkev*, tož. *cěrkev*, rod. *cěrkeve*, daj. mestn. *cěrkví*, orodn. *cěrkvijq*; stsl. tož. in mest. *crьkьv-e* je tvorjen po V. sklanjatvi; v dvojini in množini pa grede kakor *riba* že v stsl.; po sliki drugih sklonov se tudi za imenovalnik, tožilnik in orodnik jedninski vriva I. sklanjatev: *cěrква, cěrkvo, cěrkvo*; orodnik *cěrkvijo* stsl. *crьkvija* je tvorjen po sliki ijevske sklanjatve, enako nsl. imenovalnik in tožilnik *cěrkev*, odkar se je oblika **cěrky* zgubila, in ta se je zgubila po večini drugih sklonov, v katerih se nahaja v. Kakor *cěrkev* se sklanjajo: *bukev* (rod. *bukvi*, imen. množ. *bukvi*, t. j. ijevska sklanjatev Trub.), *brěskev, retkev*, in samostalniki na *-tev*: *obutev, britev, ženitev, žetev, kletev, ločitev* (ločitvi rod. jedn. Trub.) *molitev, plětev*; stsl. *britva, ženitva, žetva* itd.

V. sklanjatev.

1. debła na -n.

a) možki samostalniki.

§. 41. Možki samostalniki končujoči se na deblo **n**, ki gredo v stsl. po izgledu *kamy kamene*, so se v nsl. sprevrgli v II. sklanjatev in gredo po izgledu *rob*. Edini samostalniki *den, dan* se še dendenes sklanja po soglasniški sklanjatvi, ima pa zraven že tudi ojevsko sklanjatev, deloma tudi z vrinenim slogom **-ev, -ov** tako-le:

Jednina.

<i>Imen.</i>	dan den: stsl. дѣнь	
<i>Tož.</i>	dan den: stsl. дѣне	
<i>Rodil.</i>	dne: stsl. дѣне	dneva
<i>Daj.</i>	briž. sp. dñi: stsl. дѣни	dnevi, dnevu
<i>Orodn.</i>	dnem: stsl. дѣньмѣ	dnevom, dnom ogr.
<i>Mestn.</i>	dne: stsl. дѣне	dnevi, dnevu

Dvojina.

<i>Imen. tož.</i>	dni: stsl. дѣни	dneva, dnova
<i>Rod.</i>	(dni) iz množine: stsl. дѣнију	(dnev, dnevov)
<i>Daj. orod.</i>	dnema: stsl. дѣньма	dnevoma
<i>Mestn.</i>	(dneh) iz množine	(dnevih)

Množina.

<i>Imen.</i>	—: stsl. дѣне	dnevi, dnovi
<i>Tožiln.</i>	dni: stsl. дѣне	dneve, dnove
<i>Rodiln.</i>	dan dñi: stsl. дѣнь, дѣниј	dnev, dnevov
<i>Dajaln.</i>	dnem: stsl. дѣньмѣ	dnevom, dnovom
<i>Orodn.</i>	dnemi: stsl. дѣну	dnevi, dnovi
<i>Mestn.</i>	dneh: stsl. дѣньхъ	dnevih

Primeri: *kak po noči, tak po dne; po dne je tekel; vu dne ogr.*; množinski tožil. in rod. *dni* je po ijevski sklanjatvi stvorjen; v oblikah *dneh, dnemi, dnema* je brž ko ne prosti e, gotovo v jedninskem mestniku in orodniku.

b) srednji samostalniki.

Jednina.

Dvojina.

<i>Imen. tož.</i>	ime	imeni: stsl. imeni
<i>Rod.</i>	imena: stsl. imene	(imen): stsl. imenu
<i>Daj.</i>	imenu: stsl. imeni	imenoma: stsl. imenъma
<i>Orodn.</i>	imenom: stsl. imenemъ	imenoma: stsl. imenъma
<i>Mestn.</i>	imenu: stsl. imene, imeni	(imenih): stsl. imenu

Množina.

<i>Imen. tož.</i>	imena: stsl. imena
<i>Rod.</i>	imen: stsl. imenъ
<i>Daj.</i>	imenom: stsl. imenъmъ
<i>Orodn.</i>	imeni: stsl. imeny
<i>Mestn.</i>	imenih: stsl. imenъhъ

Pregled kaže, da se je ta soglasniška sklanjatev razun jedninskega in dvojinskega imenovalnika in tožilnika sprevrгла celo v II. sklanjatev; pa tudi dvojinski imenovalnik in tožilnik imata le zgodovinski pomen, kajti slučajno je tudi po II. sklanjatvi končnica dvojinskega imenovalnika oziroma tožilnika v nsl. na i iz stsl. ě; isto velja o množinskem imenovalniku in tožilniku.

Kakor *ime imena* se sklanja *rame ramena, pleme plemena, seme semena, teme temena* itd.

2. debla na -s.

Jednina.

Dvojina.

<i>Imen. tož.</i>	slovo	slovesi: stsl. slovesi
<i>Rod.</i>	slovesa: stsl. slovese	(sloves): stsl. slovesu
<i>Daj.</i>	slovesu: stsl. slovesi	slovesoma: stsl. slovesъma
<i>Orodn.</i>	slovesom: stsl. slovesemъ	slovesoma: stsl. slovesъma
<i>Mestn.</i>	slovesu: stsl. slovese(i)	(slovesih): stsl. slovesu

Množina.

<i>Imen. tož.</i>	slovesa: stsl. slovesa
<i>Rod.</i>	sloves: stsl. slovesъ
<i>Daj.</i>	slovesom: stsl. slovesemъ
<i>Orodn.</i>	slovesi: stsl. slovesy
<i>Mestn.</i>	slovesih: stsl. slovesъhъ

Razmera proti II. sklanjatvi in stsl. je ista kakor pri izgledu *ime*. Po izgledu *slovo slovesa* se sklanjajo *oko očesa, uho ušesa, drévo, kolo, nebo, pero, slovo* (*slovesa ne jemlje nimmt keinen Abſchied*), *tělo, čudo, črěvo*; vendar se čuje tudi *oka, uha* itd.; *nebo* v pomenu *Œaumen* ima po Metelku v rod. *nebesa*, v pomenu *Œimmel neba*, v množini *nebesa* itd.

Oko ima v množini *očesa, očes* itd., zraven pa tudi imen. tož. *oči*, t. j. dvojina je prenesena v množino in se sklanja tako dalje: rod. *oči*, daj. *očem*, orod. *očmi*, mestn. *očěh*; sklanja se tedaj v množini kot ženski samostalnik III. sklanjatve; po izviru je oblika *oči* stsl. dvojina: *oči, očiju, očima*; pri Trubarju in na Hrvatskem še je: *pred našima očima*, enako v briž. spom.; za dvojino se rabi dendenes tudi neorganična oblika: *očesa, očesov*: prim. *kar obetate očesa, od dveh očesov* Preš. mesto *oči, *očiju, očima* ali *očesi, očes*: *dvě očesi* (Stapleton). Obliki *oči* odgovarjajoče oblike *uši* iz *uho* v nsl. nēmamo; krive so oblike *ušeta, ušete, ušeti*h mesto *ušesa, ušesih*.

Na Koroškem se govori tudi *jigo, jížesa* priprava za vpreganje volov; *oje, oja* na vzhodu, sicer *ojesa*; na zahodu je tudi navadna beseda *ule ulesa* *Улеса*; pri Trub. se bere enkrat *poljesa* tie *Œelber*; v briž. spom. še se nahaja rodiln. na e: *nebesa, telesa*.

3, Debla na -t.

Jednina.

Dvojina.

<i>Imen. tož.</i>	tele: stsl. telę	teleti: stsl. telęti
<i>Rod.</i>	teleta: stsl. telęte	(telet): stsl. telętu
<i>Daj.</i>	teletu: stsl. telęti	teletoma: stsl. telętma
<i>Orodn.</i>	teletom: stsl. telętmъ	teletoma: stsl. telętma
<i>Mestn.</i>	teletu: stsl. telete(i)	(teletih): stsl. telętu

Množina.

<i>Imen. tož.</i>	telęta
<i>Rod.</i>	telęt: stsl. telętъ
<i>Daj.</i>	teletom: stsl. telętmъ
<i>Orodn.</i>	teleti: stsl. telęty
<i>Mestn.</i>	teletih: stsl. telętъrъ

Razmera k II. sklanjatvi in k stsl. je ista kakor gore. Po izgledu *tele teléta* se sklanjajo *dekle, dčete, junče, kozle, pišče, prasč, ščenje* itd.; mesto *žrebeta* se govori v množini tu pa tam rajši *žrebci*, mesto *piščeta piščenci, piščanci*; enako *praseta prasci, teleta telci, ščenjeta ščenci*; mesto množine za *dete* je v navadi pomenjšalno zborna ime ženskega spola *dčca* iz *dčtca*, rod. *dece* daj. *deci* itd.; oblike *deca dec decam* so krive, enako kriv je roditnik *teletov* mesto *telet*.

4. Debla na -r.

Jednina.

Dvojina.

<i>Imen.</i>	mati	materi
<i>Tož.</i>	mater: stsl. matere	materi
<i>Rod.</i>	matere	(mater): stsl. materu
<i>Daj.</i>	materi	materama: stsl. materьma
<i>Orodn.</i>	materjō: stsl. materijā	materama: stsl. materьma
<i>Mestn.</i>	materi	(materah): stsl. materu

Množina.

<i>Imen.</i>	matere
<i>Tož.</i>	matere
<i>Rod.</i>	mater: stsl. materь
<i>Daj.</i>	materam: stsl. materьmь
<i>Orodn.</i>	materami: stsl. materьmi
<i>Mestn.</i>	materah: stsl. materьhь

Kakor izgled kaže, so debla na -r soglasniško sklanjatev blizo celo ohranila, le končnice **-ama, -am, -ami, -ah** so po I. sklanjatvi posnete, kar se je tim ležej zgodilo, odkar se je v I. sklanjatvi y nadomestil z glasnikom e ter se e od prostega e premalo ločil.

Jedninski tožilnik se glasi tudi *matere*. Kakor *mati* se sklanja tudi *hči*, samo da dobiva deloma tudi končnice III. sklanjatve: imen. *hči* in *hčer*, tož. *hčer* in hrv. *kčere*, rod. *hčere, čere* in *čeri*, daj. *hčeri*, orod. *hčerjo*, mest. *hčeri*; množ. imen. *hčere*, tož. *čere, čeri*, rod. ogr. *čer*, nar. p. *hčerá* in *hčeri* Vraz, orodn. *hčermi*; prim. tudi *vseh materi običaj* Krel, hrv. jedn. daj. mestn. *matere*, orodn. *materjum*, t. j. *materjom: kostjom*.

II. Poglavje.

Zaimenska sklanjatev.

§. 42. Zaimenska sklanjatev obsega A) bezspolna osebna zaimena *jaz, ti* in povratilno zaima *se*; ta zaimena imajo blizo iste končnice, katere imajo imena; B) spadajo k zaimenski sklanjatvi spolna zaimena *ta ta to, on ona ono, kdo, moj* itd.; ta zaimena imajo deloma nove končnice, ter činiijo tako zaimensko sklanjatev v ožjem smislu.

A) sklanjatev osebnih zaimen in povratilnega zaimena.

Jednina.

Dvojina.

I. <i>Imen.</i>	jaz: stsl. azъ	midva: stsl. vě
<i>Tož.</i>	me: skr. mām, mā	naju: stsl. na: roí
<i>Rod.</i>	mene	naju
<i>Daj.</i>	meni: stsl. mъně	nama
<i>Orodn.</i>	menq: stsl. mъnoja	nama
<i>Mestn.</i>	meni: stsl. mъně	naju

Množina.

I. <i>Imen.</i>	mi: stsl. my
<i>Tož.</i>	nas: stsl. ny
<i>Rod.</i>	nas: stsl. naъ iz na-sъ
<i>Daj.</i>	nam: stsl. namъ iz na-mъ
<i>Orodn.</i>	nami: lat. no-bis
<i>Mestn.</i>	nas: stsl. na-sъ, prim. tē-hъ

Jednina.

Dvojina.

II. <i>Imen.</i>	ti: stsl. ty, lat. tu	vidva: stsl. va
<i>Tož.</i>	te: skr. tvām, tvā	vaju: stsl. va
<i>Rod.</i>	tebe	vaju
<i>Daj.</i>	tebi: stsl. tebē: lat. ti-bi	vama
<i>Orodn.</i>	tebq: stsl. toboja	vama
<i>Mestn.</i>	tebi: stsl. tebē	vaju

Množina.

II. <i>Imen.</i>	vi: stsl. vy
<i>Tož:</i>	vas: stsl. vy
<i>Rod.</i>	vas: stsl. vasъ iz va-sъ
<i>Daj.</i>	vam: stsl. vamъ iz va-mъ
<i>Orodn.</i>	vami
<i>Mestn.</i>	vas: stsl. va-sъ, prim. tѣ-hъ

Jednina.

III. <i>Imen.</i>	—
<i>Tož.</i>	se
<i>Rod.</i>	sebe
<i>Daj.</i>	sebi: stsl. sebѣ: lat. si-bi
<i>Orodn.</i>	seboj: stsl. soboja
<i>Mest.</i>	sebi: stsl. sebѣ.

1. Mesto jaz se govori tudi ja, jez in jest; jaz stsl. azъ prim. lat. ego gr. ἐγώ skr. aham iz agham; tožilnik me gre na izvorno obliko ma-m tedaj na koren ma-; roditeljski mene ima podaljšano deblo men- prim. skr. roditeljski máma stbakt. mana; ostali skloni so stvarjeni kakor iz oblike *mena po I. sklanjatvi. Enaka razmera je pri zaimenih ti in se, samo za podaljšano obliko se ima postaviti deblo teb- in seb- oziroma *teba *seba prim. skr. roditeljski táva *sáva; končnica -bi v besedah sebi tebi pa je morda glede soglasnika v zvezi s končnico skr. -bhjam lat. -bi v dotičnih besedah: ma-hjam mi-hi iz *mi-bhi, tu-bhjam ti-bi, *sva-bhjam si-bi; tako bi izvorno orodniko-dajaljska končnica -bhjam -bhjams -bhi, koji sicer odmeva v slovanskih jezikih končnica -mъ, -ma, -mъ, tukaj ohranila soglasnik b: tebi, sebi; b pa je običal tudi za ostale sklone v deblu, kder se pričakuje v, prim. skr. rod. táva in naš tvoj.

2. Prislone (enklitisch) oblike v jedninskem dajaljsku so: mi, ti, si mesto meni, tebi, sebi; enako se v tožilniku naglašene oblike nadomestujejo z roditeljskimi mene, tebe, sebe mesto me, te, se; jedninski orodnik se glasi tudi: máno, tábo, sábo in menój, tebój, sebój, tudi ménoj, tóboj, sobój, prim. riboj.

3. Dvojinske in množinske oblike osebnih zaimen gredo na korene ma-, va-, na-; v roditeljskih oblikah na-s stsl. na-sъ,

va-s stsl. *va-sъ* odgovarja končnica *-sъ* latinski končnici *-rum*: *rosa-rum* iz **rosa-sum*, gr. *ῥωσῶν* iz **ῥωσά-ων*; v mestnikih *na-s* stsl. *na-sъ*, *va-s* stsl. *va-sъ* pa je *-sъ* odmev končnice mestnikove *hъ* iz *-sва*, skr. *-su* gr. *-σσι* iz *-σσι*, ter je oblika *-sъ* proti *-hъ* v naših zaimenskih besedah izvirnejša.

4. Dvojinski imenovalnik in tožilnik sta se zgubila in se nadomestujeta, za imenovalnik služi množina v zvezi z besedo *dva*: *mi-dva* tudi *miva* in *mija*, *vidva* tudi *viva* in *vija*; za tožilnik služi rodilnik: *naju vaju* tudi *naji vaji* in *naj vaj*.

5. Mesto *mi vi* se za ženski spol mestoma govori *me ve*: *sme poštene me Kranjice* Preš., *hudobe turške ve grede* nar. p.; zato tudi *medve vedve*; v stsl. in na vzhodu in v vseh drugih slov. jezikih le *mi vi*: *dojile bote sinke vi*; mesto *midva vidva* se govori tudi *mi vi*: *mi sva tukaj* Trub.

B. Spolna zaimena.

§. 43. Ta zaimena imajo deloma posebne sklonske končnice; te so:

a) za jedninski rodilnik možkega in srednjega spola je končnica *-ga* stsl. *-ga* in *-go*: *ko-ga*, *vse-ga* prim. stsl. *koje-go vŕse-go*; kaj je ta končnica, oziroma s katero končnico drugih indoevropskih jezikov se ima primerjati, nê jasno; Miklošič misli, da je *-go -ga* = skr. particula *ghā gha*, ki se v oslavljeni obliki nahaja v gr. *γε*, nemškem *mi-ch di-ch*; drugi trdijo, da našemu rodilniku *to-ga*, stsl. *to-go* odgovarja skr. *ta-sja* gr. *το-το* iz **τα-σιο*, da je tako skr. *-sja* = *-go*; toda odmev skr. končnice *-sja* je naš *-sa* stsl. *so* v zaimenu *česa*, t. j. *če-sa* stsl. *čъ-so*; *-so* in *-go* oziroma *-sa* in *-ga* pa se težko data posrediti; posredovalci somnijo, da grêsta obliki *-so* in *-go* nazaj na občno obliko *sja* in da je od ene strani postal *sja*: *sa*: *so*, od druge strani pa *sja*: *ja*: *ga*: *go*; prehod iz *j* v *g* nê jasen, dasi bi imeli iz novejšje dobe primer *ječmen*: *gečmen*; J. Schmidt zadnjič misli, da je *g* v rodilnikovi končnici *-go* le podaljšek debla, t. j. *to-go*: *to* = *ino-gъ* *μονός*: *ινъ*; po tem mnenju bi značila končnica *-go* izvirno

prilog srednjega spola, po takih prilogih pridevno rabljenih bi se razvil vsled pomena rodilnik na -go, in sicer najpred v zaimenski in po tej tudi v sestavljeni sklanjatvi.

- b) jedninski dajalnik možkega in srednjega spola ima končnico **-mu**, primeri *to-mu*: skr. *ta-smai*; naš **u** v končnici **-mu** je stvorjen po sliki *robu*;
- c) jedninski mestnik možkega in srednjega spola ima končnico **-m** stsl. **-мъ**, primeri *tom* stsl. *to-мъ*: skr. *ta-smin*;
- d) množinski rodilnik ima končnico **-h** stsl. **-һъ**, primeri *tě-h* stsl. *tě-һъ*: skr. *tě-šām*, lat. *is-to-rum* iz **is-to-sum*, gr. *τῶν* iz **τα-σων*.

Razun teh posebnih končnic še delajo nekatere premenjave na končnem debelskem samoglasniku razliko proti samostalniški sklanjatvi; o teh premenjavah pozneje. Po spolni zaimenski sklanjatvi gredo spolna zaimena, nekateri prilogi občega pomena in števnik *dva oba*.

1. trda debela.

Možki spol.

Jednina. Dvojina. Množina.

<i>Im.</i>	ta : stsl. тъ	ta	ti
<i>Tož.</i>	ta : stsl. тъ	ta	tę : stsl. ty
<i>Rod. (na vzh.)</i>	toga : stsl. того	(těh) : stsl. тоју	tēh : stsl. тēһъ
<i>Daj. " "</i>	tomu	tēma	tēm : stsl. tēmъ
<i>Orod.</i>	tēm : stsl. tēmъ	tēma	tēmi
<i>Mest. " "</i>	tom : stsl. томъ	(těh) : stsl. тоју	tēh : stsl. тēһъ

Srednji spol.

<i>Im.</i>	to	tē	ta
<i>Tož.</i>	to	tē	ta
<i>Rod. (na vzh.)</i>	toga : stsl. того	(těh) : stsl. тоју	tēh : stsl. тēһъ
<i>Daj. " "</i>	tomu	tēma	tēm : stsl. tēmъ
<i>Orod.</i>	tēm : stsl. tēmъ	tēma	tēmi
<i>Mest. " "</i>	tom : stsl. томъ	tēh : stsl. тоју	tēh : stsl. тēһъ

Ženski spol.

	Jednina.	Dvojina.	Množina.
<i>Im.</i>	ta	tě	tę : stsl. ty
<i>Tož.</i>	tq	tě	tę : stsl. ty
<i>Rod.</i>	tę : stsl. toję	(těh) : stsl. toju	těh : stsl. těhъ
<i>Daj. (na vzh.)</i>	toj	těma	těm : stsl. těmъ
<i>Orod.</i>	tq : stsl. toja	těma	těmi
<i>Mest. „ „</i>	toj	(těh) : stsl. toju	těh : stsl. těhъ

1. Mesto oblik *toga, tomu, tom* v jedninskem rod., *daj.* in *mestn.* možkega in srednjega spola, nadalje mesto *toj* v jedninskem *daj.* in *mestn.* ženskega spola je navadna pisava, kakor se govori na zahodu: *tega, temu, tem, tej* ali *ti*; te oblike so po mehkih deblih ali po večini drugih sklonov ali po sestavljeni sklanjatvi posnete; v zaimenu *koga, komu, kom*, je tudi na zahodu o ohranjen; primeri tudi Trub. *potem toga, potem tega; po tom confes. general.*

2. Oblike *těm, těma, těmi, těh* imajo v samoglasniku *ě* pritolpljen *i*, kakor se kaže iz sorodnih jezikov: *těh* : stsl. *těhъ* : skr. *těšu* t. j. **taišu* : gr. *ταῖς ταῖς*, prim. nsl. *gorěh*; jedninski rodiln. ženskega spola *tę* je skrčen iz *toję*, enako orodn. *tq* iz *tojq*.

3. Dvojinski rodilnik *tiju těju* : stsl. *toju* je za Trubarja še bil; rod. *dvoj ovr.* : stsl. *dvoju*; *tiva ovr.* = *ti dva, tivi* = *ti dvě* : *tě dvě*, prim. *tivi dvě ribici ovr.*

4. Mesto srednjega množinskega imenovalnika in tožilnika *ta* se govori med ljudstvom navadno *te*, t. j. ženska oblika; pri Trubarju se še nahaja *ta*.

5. Možki imenovalnik jedninski *ta* se glasi na vzhodu *te* po onem pravilu, da stsl. *ъ* = *e*, zato *tečas* : *tačas*; oblika *ti* kot možki jedninski imenovalnik se nikder ne nahaja, razun v sestavi *toti*, ki se pa sklanja po sestavljeni sklanjatvi; zato orodnik *totim*; enako *tisti taisti*, orodnik *tistim taistim* : stsl. *tъ istъ*, pri Trub. še nesostavljeno: *tega istega, těm istim, v tiju istiju* stsl. *vъ toju istuju* itd. v pomenu *ber nāmliče*, pri Habdeliču *on isti*.

6. Kazalni pomen se okrepi, če se na *ta* pritekne besedica *le* iz *gledaj, glej, lej* : *ta-le, le-ta*; pri *teh-le, pri těm-le* itd.;

na Benečanskem se neorganično sklanja: *s telim odpustakam, par telim živemj.*

§. 45. 2. Deloma trdo deloma mehko deblo *ves*: stsl. *vъsъ* in **vъsъ*:

	Jednina.	Množina.
<i>Moški sp. imen.</i>	<i>ves</i> : stsl. <i>vъsъ</i>	<i>vsi</i> : stsl. <i>vъsi</i>
<i>tož.</i>	<i>ves</i> : stsl. <i>vъsъ</i>	<i>vse</i> : stsl. <i>vъse</i>
<i>rod.</i>	<i>vsega</i> : stsl. <i>vъsego</i>	<i>vseh</i> : stsl. <i>vъsěhъ</i>
<i>daj.</i>	<i>vsemu</i> : stsl. <i>vъsemu</i>	<i>vsem</i> : stsl. <i>vъsěmъ</i>
<i>orod.</i>	<i>vsēm</i> : stsl. <i>vъsěmь</i>	<i>vsēmi</i> : stsl. <i>vъsěmi</i>
<i>mest.</i>	<i>vsem</i> : stsl. <i>vъsemь</i>	<i>vseh</i> : stsl. <i>vъsěhъ</i>
<i>Sred. sp. im. tož.</i>	<i>vse</i> : stsl. <i>vъse</i>	<i>vsa</i> : stsl. <i>vъsa</i>
ostali skloni = <i>moški</i> .		
<i>Ženski sp. im.</i>	<i>vsa</i> : stsl. <i>vъsa</i>	<i>vse</i> : stsl. <i>vъse</i>
<i>tož.</i>	<i>vsq</i> : stsl. <i>vъsa</i>	<i>vse</i> : stsl. <i>vъse</i>
<i>rod.</i>	<i>vsej</i> : stsl. <i>vъsej</i>	<i>vseh</i> : stsl. <i>vъsěhъ</i>
<i>daj.</i>	<i>vsej</i> : stsl. <i>vъsej</i>	<i>vsem</i> : stsl. <i>vъsěmъ</i>
<i>orod.</i>	<i>vsq</i> : stsl. <i>vъseja</i>	<i>vsēmi</i> : stsl. <i>vъsěmi</i>
<i>mest.</i>	<i>vsej</i> : stsl. <i>vъsej</i>	<i>vseh</i> : stsl. <i>vъsěhъ</i>

Jedninski orodnik možkega in srednjega spola, množinski rod., daj., orod. in mestn. so stvorjeni iz trdega, ostali skloni iz mehkega debela; mehke oblike so menda ostanki po izvirno mehkem glasniku *s*, prim. *vъsъ* : stpers. *viša*.

Po izgledu *ta, ta, to*, oziroma v dandenešnji pisavi po izgledu *ves, vsa, vse* gredo:

1. *on, ona, ono*, ki ima le v imenovalniku pomen zaimena 3. osebe *er, fie, eš*; v ostalih sklonih pomeni quidam, certus cin gewiŕer ó *dsira*; za ta zadnji pomen se glasi možki imenovalnik *on, oná* ali *ont*, na vzhodu tudi *oněj*. Iz *oni* se je razvil na zahodu *uni jener, uni-le, le-uni*, ki se sklanja po sestavljeni sklanjatvi; za *onadva* se rabi tudi *onědva* in *ojědva, oněja* štirsko, *onědva* in *oněva* ogr.

2. stsl. *sъ, si, se*, ki je spadal v stsl. k mehkim debлом; v nsl. se nahajajo te-le oblike: jedn. rod. možki *sega*: *do sega malu, sega světa*; ženski *se*: *do se dobe, od se dobe*; jedn. orodn. srednji: *sem* v izrazu *semuč*: stsl. *těmь vęšte*; jedn. mestn. možki *sem (sim)*: *na sem svetu, po sem životu*; ženski: *se, si*:

stsl. sej : *pó-si dobi, ó-si dobi* Beli Kranjci, *o se dobi, se noči* Kukuljevič, *iz česar snoči*; množ. rod. in mestn. *sěh (sih)* : stsl. *sihъ* : *do sěh mal, po sěh mal, do sěh dob.*

3. *Kdo* : stsl. *кѣто*, t. j. **кѣ* : skr. *kas* + *to*; imen: *kdo*, (*gdo, što*), tož. *koga*, rod. *koga*, daj. *komu*, orod. *kim* : stsl. *kyimъ*, mestn. *kom*; v rodiln. se rabi tudi oblika *čiga* : *čiga sin si? čiga je on sin?* Na zahodu se rabi mestnikova oblika *kom* tudi v orodniku — bez vse analogije; zaimenska oblika orodnikova je v stsl. *cěmъ*, oblika *kyimъ* je sestavljena; *čiga* stsl. čijego je rodiln. iz čij čija čije; čij pa je izvodna oblika iz **кѣ* s pripunko *-ij*, prim. *otročij* : *otrokъ*; kakor prašalno zaime *kdo* se sklanja na dalje:

- a) oziralno zaime *kdor* iz *кѣto-že* : rod. tož. *kogar*, *čigar*; daj. *komur*; orodn. *kimur* za *kim-že kim-re*; mestn. *komur*;
- b) nedoločno zaime *nikdor* : stsl. *nikѣtože*, mesto *nikdor* se govori tudi *nihče, nišče, nihčer*; *nikogar, nikomur* itd.;
- c) nedoločno zaime *někdo* in *marsikdo, malokdo* itd.; mesto *někdo* se govori tudi *něhto* in *něšto*.

4. *dva, oba; dvě, obě*; rod. *dvěju, oběju* Trub. : stsl. *dvěju* mesto *doju*; iz zadnje oblike na Štorskem *du, obu* zraven *dvuh obuh* in *dvěh oběh* po množinski obliki; daj. *dvěma oběma*; mestn. *dvěh oběh*; v skupku *obadva, obědva* se sklanja navadno le druga beseda: *obadvěma*, pa tudi *oběma dvěma*.

5. V stsl. gredo po izgledu *тъ, та, то* na dalje še: *ovъ* *diefer, inъ* ein anderer, *samъ* selbst, *sikъ, takъ* folcher, *kakъ* wie beschaffen (prašalno), *jak* (oziralno), *vъsakъ, jedinъ* nsl. *eden* pred samostalniki *en*; deloma tudi *kolikъ, tolikъ, mnogъ, dendenes* gredo po sestavljeni sklanjatvi.

§. 46. 3. Mehka debla; a) deblo **яь*, (*ja, je*).

Jednina.

Dvojina.

Množina.

Možki spol.

Imen.	(i)	(ja)	(i)
Tož.	i	(ja)	je : stsl. je
Rod.	njega : stsl. jego	(njiju) : stsl. jeju	njih : stsl. ihъ
Daj.	njemu : stsl. jemu	njima : stsl. ima	njim : stsl. imъ
Orod.	njim : stsl. imъ	njima : stsl. ima	njimi : stsl. imi
Mest.	njem : stsl. jemъ	(njiju) : stsl. jeju	njih : stsl. ihъ

Jednina.

Dvojina.

Množina.

		<i>Srednji spol.</i>	
<i>Imen.</i>	(je)	(ji) : stsl. i	(ja) : stsl. ja
<i>Tož.</i>	je	(ji) : stsl. i	ja : stsl. ja

ostali skloni = možki.

		<i>Ženski spol.</i>	
<i>Imen.</i>	(ja) : stsl. ja	(ji) : stsl. i	(jē) : stsl. jē
<i>Tož.</i>	njo : stsl. ja	(ji) : stsl. i	jē
<i>Rod.</i>	nje : stsl. jeje	(njiju) : stsl. jeju	njih : stsl. ihъ
<i>Daj.</i>	nji : stsl. jej	njima : stsl. ima	njim : stsl. imъ
<i>Orod.</i>	njo : stsl. jeja	njima : stsl. ima	njimi : stsl. imi
<i>Mest.</i>	nji : stsl. jej	(njiju) : stsl. jeju	njih : stsl. ihъ

1. Mehka debela imajo nasproti trdim deblom e, kder imajo trda o, in i, kder imajo trda debela ě.

2. Mesto imenovalnika od debela *jъ se rabi dendenes imenovalnik od debela onъ, (ona, ono); le *njidva, njiva* ogr. ima v obliki *nji* : stsl. i (beri *ji*) še stari množinski imenovalnik možkega spola; govori se tudi *jedva*, morda mesto in iz *jedve*, odsod *jedvin, jedvina* : *jedvina mati* biefer beiden Mutter; pa tudi *onēdva* žen. *onēdvē* in *onēdvi* zraven *onēja onjēdva* ženski *onjēdvi*.

3. Jedninski tožilnik možkega spola i se nahaja le po predlogih: *na-nj, va-nj, čež-nj* in *čeženj* zraven *va-njga, za-njga* iz *v njega, za njega*; tožilnik srednjega spola *je* se nahaja pri pisateljih 16. stoletja in dendenes pri ogerskih Slovencih in v Gorici; množinski tožilnik *jē* nahaja se pri Trubarju in dendenes na vzhodu in jugu, sicer ga nadomestuje rodilnik: *videli smo je, videli smo jih*; toda po predlogih sploh: *va-nje, za-nje*; dvojniski tožilnik ženskega spola na vzhodu *njedvi* odgovarja stsl. *jē* dvě.

4. V jedninskem rodilniku ženskega spola se rabi na Dolenjskem oblika *njeje* : stsl. *jeje*; dvojniski rodilnik je pri Trubarju *njiju*, pri Preširnu *niju* mesto *njiju* iz stsl. *jeju* *jēju; jedninska oblika *nja* mesto *njega* je skrčena vsled tega, ker se *g* na Koroškem slabo izgovarja.

5. V ženskem jedninskem dajalniku in mestniku se govori mesto *nji, ji* tudi *njej, jej* in *joj*,

6. Oblike *njega*, *njemu* itd. stoje kakor v stsl. po predlogih in razun tega v nsl. če ima zaime naglas; prislonjene (encliticae) oblike so mesto *njega ga*, mesto *njemu mu*, t. j. gole sklonske končnice, in oblike *jega jemu* so se zgubile: *videli smo ga*, *dali smo mu*, primeri *njemu smo dali*, *njega smo videli*; za ostale sklone se nahajajo pri hrvatskih Slovencih prislonjene oblike: jedn., rod., daj. ženski *je* in *ji* iz **ję* in **jě* oziroma *jej*, tož. *ju* iz *jǫ*: stsl. *jeje*, *jej*, *jeja*, množ. rod. daj. *ih*, *im*: *da bi ti jih dal*; *da su (so) im hasnile* Habd., *su ji glavu (glavo) lizale*, *su jim služile*.

§. 47. b) deblo *čь: skr. **ki*, lat. *qui-s*, *qui-d* je porabljeno v nsl. v odvisnih sklonih srednjega spola, v možkem spolu mu odgovarja *кь besede *kdo* stsl. кѣто; sklanja pa se srednje prašalno zaime tako:

Imen. kaj iz ka-j; stsl. čѣto iz čь + to, prim. кѣто za možki spol; tož. kaj; stsl. čѣto;

rod. česa: stsl. čѣso in čѣsogo zraven česo in česogo;

daj. čemu: stsl. čѣmu in čѣsomu zraven čemu in česomu;

orodn. čim: stsl. čѣmь;

mestn. čem: stsl. čѣmь in čѣsomь zraven česomь.

1. *Kaj* ima podstavno obliko *ka*, ki deloma še živi; oblika *ka* pa je najbrž postala iz oblike *kaja* (§. 49); nsl. *ki kim*: stsl. obliki *kyj kyimь* = nsl. *ka*: stsl. *kaja*; ta oblika je vlezla mesto stsl. čѣto, rus. *čto*, srb. hrv. bolg. *što*; da je stsl. oblika čѣto nekdanj pri nas tudi živela, je verjetno iz besede *nič* in še bolj iz *ništer ništar*, ki gredo na podstavno *čь oziroma *što*, in iz odvisnih sklonov; *ka* pa je menda izvorna množina srednjega spola nalik srb. *šta*: *što* in hrv. *ča*: *čo*.

2. *Ka*: *kaj* = *keda*: *kedaj*; *ka*: *kar* iz *ka-že*, t. j. če se na prašalno zaime pritekne *že* oziroma dendenes *r*, je zaime oziralno in se enako sklanja: imen., tož. *kar*, rod. *česar*, daj. *čemur*, orod. *čimur* mesto *čimьr*, mestn. *čemur*; v orodniku in mestniku je *u* pred *r* iz dajalnika posnet.

3. Enako se sklanja *nič*: stsl. ničѣtože, *nič* tedaj iz *ni* + čь, mesto *nič* se pri starejših pisateljih nahaja *ništer*:

stsl. ničtože, pri hrv. Slovencih *ništar* in doslednejše *nikaj*;
rod. *ničesar*, daj. *ničemur*, itd.

§. 48. c) deblo **moj**.

Jednina.

Dvojina.

Moški spol.

<i>Imen.</i>	moj	moja
<i>Tož.</i>	moj	moja
<i>Rod.</i>	mojega : stsl. mojego	(mojih) iz množ. : stsl. mojeju
<i>Daj.</i>	mojemu	mojima : stsl. moima
<i>Orod.</i>	mojim : stsl. moimъ	mojima : " "
<i>Mestn.</i>	mojem : stsl. mojemъ	(mojih) iz množ. : stsl. mojeju

Množina.

<i>Imen.</i>	moji : stsl. moi
<i>Tož.</i>	moje
<i>Rod.</i>	mojih : stsl. moihrъ
<i>Daj.</i>	mojim : stsl. moimъ
<i>Orodn.</i>	mojimi : stsl. moimi
<i>Mestn.</i>	mojih : stsl. moihrъ

Jednina. Dvojina. Množina.

Srednji sp. *Imen. tož.* | moje | moji : stsl. moi | moja

Jednina.

Dvojina.

Ženski spol.

<i>Imen.</i>	moja	moji : stsl. moi
<i>Tož.</i>	mojq	moji : " "
<i>Rod.</i>	moje : stsl. mojeje	(mojih) iz množ. : stsl. mojeju
<i>Daj.</i>	moji : stsl. mojej	mojima : stsl. moima
<i>Orodn.</i>	mojq : stsl. mojeja	mojima : " "
<i>Mestn.</i>	moji : stsl. mojej	(mojih) iz množ. : stsl. mojeju

Množina.

<i>Imen.</i>	moje
<i>Tož.</i>	moje
<i>Rod.</i>	mojih : stsl. moihrъ
<i>Daj.</i>	mojim : stsl. moimъ
<i>Orodn.</i>	mojimi : stsl. moimi
<i>Mestn.</i>	mojih : stsl. moihrъ

1. Kakor izgled kaže, se *moj* sklanja kakor *jъ; po mojem prepričanju je besedica *jъ na koren *ma* oziroma *mo* pridjana kot priponka, tako je *moj* izvirno sestavljena beseda „daß meine, meinige“; enako *tvoj*, *svoj*, *naš*, *vaš*, hrv. *koj*, *čij*; imeli bi tako tu sestavljeno neskrčeno sklanjatev.

2. Zraven neskrčenih oblik se nahajajo tudi skrčene v briž. spom.: *me*, *mega*, *memu*, *mę*, *tva*, *tvę*, mesto *moje*, *mojega*, *mojemu*, *mojo*, *tvoja*, *tvojo*; enako pri hrvatskih Slovencih *ma* zraven *moja*, *mu* zraven *moju*, *moj* zraven *mojoj*, *toda svomu* ne *svemu* zraven *svojemu*; primeri Rezijski *mīha* iz *mojega*.

§. 49. d) deblo *ki*: stsl. кѣј *kyj* se sklanja pri hrvatskih Slovencih tako-le:

Jednina.

Množina.

Moški spol.

<i>Imen.</i>	<i>ki</i> : stsl. кѣј in <i>kyj</i> iz *кѣ-јъ	<i>ki</i> ; prim. stsl. <i>ciī</i>
<i>Tož.</i>	<i>ki</i> : stsl. кѣј in <i>kyj</i> iz *кѣ-јъ	<i>kę</i> : stsl. <i>kyje</i>
<i>Rod.</i>	<i>koga</i> : stsl. <i>kojego</i>	<i>keh</i> : stsl. кѣиѣ
<i>Daj.</i>	<i>komu</i> : stsl. <i>kojemu</i>	<i>kem</i> : stsl. кѣимѣ
<i>Orodn.</i>	<i>kem</i> : stsl. кѣимѣ	<i>kemi</i> : stsl. кѣими
<i>Mestn.</i>	<i>kom</i> : stsl. <i>kojemъ</i>	<i>keh</i> : stsl. кѣиѣ

Srednji spol.

<i>Im. tož.</i>	<i>ko</i> : stsl. <i>koje</i>	<i>ka</i> : stsl. <i>kaja</i>
-----------------	-------------------------------	-------------------------------

Ženski spol.

<i>Imen.</i>	<i>ka</i> : stsl. <i>kaja</i>	<i>kę</i> : stsl. <i>kyje</i>
<i>Tož.</i>	<i>ku</i> iz *kę: stsl. <i>kaja</i>	<i>kę</i> : stsl. <i>kyje</i>
<i>Rod.</i>	<i>kę</i> : stsl. <i>kojeje</i>	<i>keh</i> : stsl. кѣиѣ
<i>Daj.</i>	<i>kę</i> : stsl. <i>kojej</i>	<i>kem</i> : stsl. кѣимѣ
<i>Orodn.</i>	<i>kum</i> iz <i>kęm</i> : stsl. <i>kojeja</i>	<i>kemi</i> : stsl. кѣими
<i>Mestn.</i>	<i>kę</i> : stsl. <i>kojej</i>	<i>keh</i> : stsl. кѣиѣ

1. Ta sklanjatev je sestavljena iz debel *кѣ in *jъ, in spada prav za prav v prihodnje poglavje; oblike so deloma skrčene; mesto *kem*, *keh*, *kemi* bi pričakovali *kym*, *kyh*, *kymi*. Kakor sicer *kateri*, *katera*, *katero* je beseda *ki*, *ka*, *ko* navadna pri hrvatskih Slovencih, pa tudi pri Krelu se bere: v *kim mestu*; enako v *confessio gen.*: *ja se dolžen dam vsemi grehi*, s *kemer* (mesto *kimir*: stsl. *kyimiže*) *ta človek more grešiti*.

2. Déndenes se rabi *ki* za se kot oziralno zaime v imenovalniku, v ostalih sklonih se mu pridružuje kazalni **jь* v dotičnem sklonu: *mož, ki smo mu dali; mož, ki smo ga videli; mož, ki smo pri njem bili* itd.; mesto tega dendenešnjega *ki* je pisal Trubar in njegovi vrstniki *kir*, t. j. *kjer, kder* prim. ngr. *óποῦ ποῦ*, bolg. *дето* : *ножь-t, дете ga kupih včera*, t. j. *ta nož, kder sem ga kupil včera*.

III. Poglavje.

Sostavljena sklanjatev.

§. 50. Slovanski jezik v obče nēma spolnika, kakor nemški ali grški, a razvil si je dvojno obliko na prilogu: *dober* in *dobri* stsl. *dobryj*, prva pomeni ein guter, druga der gute; prva oblika *dober* stsl. *dobrъ* se sklanja v stsl. po imenski sklanjatvi kakor *robъ*, enako *dobro* kakor *selo* in *dobra* kakor *ryba*; druga oblika *dobri* stsl. *dobryj* ali *dobri* je sestavljena, t. j. na deblo oziroma na imenovalnik *dobrъ* je nastopilo zaime **jь* kakor spolnik, toda zadi mesto *spreda*, in v stsl. se zvečine sklanjate obe besedi prilog in zaime **jь*, tako se daje sestava zasledovati skoro v vseh sklonih.

Imajo zato prilogi v stsl. imensko sklanjatev za se, in zraven imenske sklanjatve še sestavljeno, t. j. na sklanjani prilog je pristopilo sklanjano zaime **jь*, ter se ta skupek že v stsl. kaže kot ena beseda; v nsl. je sestavljena sklanjatev skoro celo prevladala, od imenske je ostal le možki imenovalnik jedninski, od drugih sklonov imamo pa samo ostanke.

V jedninskem možkem imenovalniku ima vsak prilog dvojno obliko sestavljeno ali po notranjem pomenu določno in nesestavljeno imensko ali po pomenu nedoločno: *novi* stsl. *novyj* je določna, *nov* stsl. *novъ* pa nedoločna oblika; izmed drugih sklonov so ostanki nedoločnih oblik oziroma imenske sklanjatve prilogov v nsl. le v posameznih izrazih ohranjeni,

n. p. *iz nova, iz prva, iz lepa, do sita; do dobra, do mala, do čista; k ljubu ali kljubu*; v izrazu *k malu* je *mal* menda nemški samostalniik ein Mal, auf ein Mal. V obče so tedaj dendenes imenske oblike na prilogih zgubljene, in jezik si išče drugih in novih pomočkov, da bi izrazil določni in nedoločni pomen na prilogu; ta pomoček in sicer neorganični pomoček je naglas; tako se razločuje mestoma *velka cesta* stsl. velikaja česta die Hauptstraße in *velika cesta* eine große Straße; enako *sladko vino* ein süßer Wein in *sladko vino* stsl. sladkoje vino der süße Wein; *sveta moža* stsl. sveta moža zwei fromme Männer in *sveta moža* stsl. svetaja moža die zwei heiligen Männer; *pod zelenim* (zelenomъ) *drevesom* in *pod zelenim* (zelenyimъ) *drevesom* itd.

a) trda debela.

Jednina.

Dvojina.

Moški spol.

<i>Im.</i>	dobri : stsl. dobryj in dobrъj	dobra : stsl. dobra-ja
<i>Tož.</i>	dobri : stsl. dobryj in dobrъj	dobra : stsl. dobra-ja
<i>Rod.</i>	dobrega : stsl. dobra-jego	(dobrih) : stsl. dobruju
<i>Daj.</i>	dobremu : stsl. dobru-jemu	dobrima : stsl. dobryima in dobrъima
<i>Orod.</i>	dobrim : stsl. dobryimъ in dobrъimъ	dobrima : stsl. dobryima in dobrъima
<i>Mest.</i>	dobrem : stsl. dobrě-jemъ	(dobrih) : stsl. dobruju

Množina.

<i>Im.</i>	dobri : stsl. dobrii
<i>Tož.</i>	dobře : stsl. dobruje
<i>Rod.</i>	dobrih : stsl. dobryihъ in dobrъihъ
<i>Daj.</i>	dobrim : stsl. dobryimъ in dobrъimъ
<i>Orod.</i>	dobrimi : stsl. dobryimi in dobrъimi
<i>Mest.</i>	dobrih : stsl. dobryihъ in dobrъihъ

Srednji spol.

Imen. tož. Jednina: dobro : stsl. dobroje;

„ „ Dvojina: dobri : stsl. dobrěj;

„ „ Množina: dobra : stsl. dobra-ja.

Ostali skloni = *moški*.

J e d n i n a.

Ženski spol.

<i>Imen.</i>	dobra : stsl. dobra-ja
<i>Tož.</i>	dobro : stsl. dobra-ja
<i>Rod.</i>	dobre : stsl. dobroje
<i>Daj.</i>	dobri : stsl. dobrej
<i>Orod.</i>	dobro : stsl. dobraja
<i>Mest.</i>	dobri : stsl. dobrej

D v o j i n a.

M n o ž i n a.

<i>Imen.</i>	dobri : stsl. dobrej	dobre : stsl. dobroje
<i>Tož.</i>	dobri : stsl. dobrej	dobre : „ „

ostali skloni = *moški* in *srednji*.

b) mehka debla.

J e d n i n a.

D v o j i n a.

Moški spol.

<i>Imen.</i>	vroči : stsl. vraštij	vroča : stsl. vrašta-ja
<i>Tož.</i>	vroči : stsl. vraštij	vroča : stsl. vrašta-ja
<i>Rod.</i>	vročega : stsl. vrašta-jego	(vročih) : stsl. vraštiju
<i>Daj.</i>	vročemu : stsl. vraštujemu	vročima : stsl. vraštiima
<i>Orod.</i>	vročim : stsl. vraštiimъ	vročima : stsl. vraštiima
<i>Mest.</i>	vročem : stsl. vraštiimъ	(vročih) : stsl. vraštiju

M n o ž i n a.

<i>Imen.</i>	vroči : stsl. vraštii
<i>Tož.</i>	vroče : stsl. vrašteje
<i>Rod.</i>	vročih : stsl. vraštiihъ
<i>Daj.</i>	vročim : stsl. vraštiimъ
<i>Orod.</i>	vročimi : stsl. vraštiimi
<i>Mest.</i>	vročih : stsl. vraštiihъ

Srednji spol.

<i>Imen. tož.</i>	J e d n i n a :	vroče : stsl. vrašteje.
„ „	D v o j i n a :	vroči : stsl. vraštii.
„ „	M n o ž i n a :	vroča : stsl. vrašta-ja.

Jednina.

Ženski spol.

<i>Imen.</i>	vrōča : stsl. vraštaja
<i>Tož.</i>	vrōčō : stsl. vraštaja
<i>Rod.</i>	vrōčē : stsl. vrašteje
<i>Daj.</i>	vrōči : stsl. vraštii
<i>Orod.</i>	vrōčō : stsl. vraštaja
<i>Mest.</i>	vrōči : stsl. vraštii

Dvojina.

Množina.

<i>Imen.</i>	vrōči : stsl. vraštii	vrōčē : stsl. vrašteje
<i>Tož.</i>	vrōči : „ „	vrōčē : „ „

ostali skloni = možki in srednji.

1. Kakor izgleda kažeta so v nsl. trda in mehka debela dendenes celo enaka; izvorno stoji i trdih debel mesto y v jedn. imen. tož. možkega spola in v orodn. možkega in srednjega spola; enako v množinskem rodiln., daj., orodniku in mestniku vseh spolov; isto tako v dvojinskem dajalniku in orodniku oziroma tudi v rodilniku in mestniku; tedaj *dobry, dobrym, dobryh, dobryma, dobrymi*; mehki i je v množinskem imenovalniku možkega, in v dvojinskem imenovalniku ženskega in srednjega spola, in v jedninskem dajalniku in mestniku ženskega spola; mehka debela imajo na vseh imenovanih mestih izvorno mehki i.

2. Odvisni skloni ženskega spola v množini in dvojini so enaki možkim in srednjim; omenjene sklone in jedninski orodnik možkega in srednjega spola razjasnuje Miklošič tako, da je nastopil zaimenski dotični sklon na nespremenjeno oziroma nesklanjano deblo : *dobrъ + imъ, + ima, + imi, + ih, + imъ = stsl. dobrъimъ ali dobryimъ*, ker se *ъ* okrepeča v *y*, nsl. *dobrym, dobrim* itd.; drugi sodijo jedninski orodnik n. p. stsl. *dobryimъ* bi postal iz *dobrъmъ + imъ*, skupljena oblika bi se oledčala na enak način kakor n. p. lat. *nutrix* stoji mesto **nutri-trix : nutri-tor*; enako *dobryima, dobryimi; dobrъhъ + ihъ : dobrъihъ, dobryihъ*, itd.

3. Oblike *dobrega, dobremu, dobrem* v možkem in srednjem jedninskem rodilniku, dajalniku in mestniku so po Miklošiču skrčene iz *dobro + jega, + jemu, + jem*; da je skrčitev v nsl. v *e* *dobrega* itd., in v hrvatskem v *o* *dobroga* itd., vzrok temu je po Miklošiču naglas, ki je v nsl. padal na *e*: *dobrojéga, dobroéga, dobréga* in nadalje *dóbrega*, v hrvatskem pa na *ó*: *dobrójega, dobróoga, dobróga* in *dóbroya*; Malorusi imajo rod. *dobroho*, daj. *dobromu*, mest. *dobrim*; Rusi rod. *dobrago*, daj. *dobromu*, mestn. *dobromъ*; Čehi rod. *dobrého*, daj. *dobrému*, mestn. *dobré*m; Poljaci *dobrego, dobremu, dobrém*; ta *e* je menda *ě*: *dobřéga, dobrěmu, dobrěm*, zato mlajša oblika na zahodu *dobriga*, prim. rezianski *mīha* iz **mēga*: *mojéga*; Trubar je pisal *zlega*, in ta oblika je dendenes v pisavi zopet obča. Nekateri somnijo, da so končnice zaimenske sklanjatve prosto na prilogovo deblo prešle, prim. hrv. *toga*: *dobroya*, nsl. *njega*: *dobrega*; istina je, da so dendenes končnice zaimenske in sestavljene sklanjatve iste, ko se je zgubila razlika med *i* in *y*, *ě* in *ě*; toda vse kaže, da so na prilogu končnice postale iz krčitve, na zaimenu pa so neskrčene, tako je sličnost le vunanja. Glasnik *ě* v oblikah *dobřéga, dobrěm* je lahko nastal tudi iz *dobraj(e)ga, dobrěj(e)m* prim. §. 5 e; daj. *dobřěmu* bi se potem ravnal po večini drugih oblik; toda težko je na ta način razjasniti hrvatske oblike *dobroya, dobromu, dobrom*; opomniti je vendar pri tem maloruski mestnik *dobrim*, ki gre na obliko *dobřejemъ*, ter velikoruski rodilnik *dobrago*, ki gre očitno na obliko *dobra-ago, dobra-jego*; pa še ostaje oblika *dobromu*, ki je iz *dobru-jemu* nerazložljiva, razun če je komu s tem postreženo, če rečemo, da je v velikoruskem daj. tvorjen glede samoglasnika po sliki mestnika in v maloruskem po sliki rodilnika. S slovenskimi oblikami *dobrega, dobremu* primeri *mega memu* v briž. spom. = *mojéga, mojemu*.

4. Za krčitev jedninskih ženskih oblik imamo primerov v besedi *gospa* iz *gospoja*, **gospodja* = *dobra* iz *dobroya*, tož. *gospǫ* iz *gospojǫ* = *dobrǫ* iz *dobrojǫ*, rod. *gospę* iz *gospoję* = *dobrę-ję* stsl. *dobry-ję* mesto *dobry-jeję*, daj. in mestn. *gospěj* in *gopsi* iz *gopsji*: *dobřej*, *dobri* iz *dobřej-jej*, hrv. *dobroj*: *dobroya*, orodn. *gospǫ* iz *gospojǫ* = *dobrǫ* iz *dobroj-jeję*; primeri na dalje

v briž. spom. *tva* : *tvoja*, *mō* : *mojo*, *bati se* zraven *bojati se*, primeri §. 14.

5. Množinski imenovalnik možkega spola *dobri* je skrčen iz *dobrii*; jedninski srednji imenovalnik *dobro* pa je postal po vplivu srednjih samostalnikov, na Koroškem se še govori *to dobre* iz *dobroje*; po mehkih soglasnikih stoji *e* na mestu *o*: *tuje*, *srednje*, *rdeče*.

6. Po goltnikih je omehčanje goltnika opravičeno le v množinskem imenovalniku možkega, v jedninskem in množinskem mestniku možkega in srednjega, v jedninskem dajalniku in mestniku ženskega in v dvojniskem imenovalniku ženskega in srednjega spola: *velici*, *velicem*, *velici* (*velicej*), *velici*; *druzi*, *druzem*, *druzi* (*druzej*), *druzi*; toda postava omehčanja se je deloma zgubila in govori se na vzvodu v imenovanih sklonih: *veliki velikem*, *drugi drugem*, deloma pa se je v novejšem času na zahodu vsaj v nekaterih besedah razprostrla, kajti na zahodu se govori tudi v rodilniku itd.: *velicega družega*, *velicemu družemu* itd., pa le: *slovenskega*, *krepkega* itd.; tukaj je postal *e* iz skrčitve in goltnik je ohranjen vsled izvirnega glasa tudi po krčitvi, primeri česki: *velikého velikému* in množinski imenovalnik možki: *velici*, *mnozi*, *uhersci* zraven *uhersči*, deloma tudi *velicem*, *velicej* v jedninskem mestniku možkega in ženskega spola.

7. Množinski imenovalnik srednjega spola se med ljudstvom često govori na *e*: *ozke vrata*, t. j. v ženski obliki; toda v briž. spom. in pri pisateljih 16. stoletja je pisan na *a* in se govori tako še danes pri ogrskih in hrvatskih Slovencih.

8. Kedar se na samostalniku jedninski tožilnik nadomestuje s rodilnikom, stoji tudi prilog v rodilniku: *lepega konja*, toda *lep hrast*.

9. Dvojniski imenovalnik ženskega spola se končuje na *i*, če zadnji slog nema naglasa: *dvě bote mlěli*; *dvě krivi priči* Trub.; *dvě vbogi priprosti ženi* Krel; *črni kiti dvě*; *onjědvi sta dorasli zraven běle cerkvice*, *tam pa sta se ošepili*, *no rasli v sveto nebo* nar. pes.; menj pravilen je zato tu *e*: *dvě sami zvezdi ste zmotile*, *dvě sami zapeljale mi zvezdi unno glavo*; *dve sestri vidile so* Preš.; ta *e* dela tu menda množinsko obliko, ki nadomestuje dvojnisko, prim. Homerja.

Pri ogerskih Slovencih je v navadi dvojinjski imenovalnik na **va** iz **dva** za možki, na **vi** iz **dvě** za ženski in srednji spol: *drugiva, etakšiva, mojiva, stoječiva, šteriva*: stsl. *кѣтерii, oněva, oniva* zraven *onědva, njidva*; *tivi*: *tě dvě*.

10. Primerniki se sklanjajo na vzhodu kakor navadni prilogi: *lepši mož, lepša ženska, lepše dčete, lepša hrasta* itd.; toda na zahodu se glasi primernikov imenovalnik vseh števil in spolov in vsa jednina ženskega spola na **i**: *lepši ženska, lepši dčete, lepši hrasta, lepši gorice, lepši vrata, lepši ženske*: stsl. *lepějšeję ženy*, itd. Neorganični so tu pa tam primerniki na **ěji, ějega** mesto **ějši, ějšega**: *hitrěji, hitrějega* mesto *hitrějši, hitrějšega*: stsl. *hytrějšij, hytrějšaago*: za *bolji rabo, boljiga srca*, Preš.; primeri š. 58; tvoritev primernikovo glej š. 127.

11. Beseda *rad* ima le imenovalnike vseh spolov in števil; nekateri prilogi se celo nę sklanjajo: *všęč erwunfđt* iz *vošęę wunfđend, sovraž, pęš, ręš*, primeri: *vsi drugi svatje so mi všęč*; *vojvodi, kateri so nam sovraž*; *ste prišli pęš*; *to nę ręš*. Prvi trije prilogi grede izvirno morda po ijevski sklanjatvi: lat. *forti-s*; ta sklanjatev na prilogu nę razločevala spola in je tako poznej poprek sklonske končnice zgubila, Mikl. I. 38. Enako *prhpogača*: *prhka pogača*; *žal besede v ustih ni* Preš.; *žale misli v srcu ni*; enako tudi tujke iz nemškega: *žleht, nidig, falš*: *zavoljo njegovega žleht veljanja*; *zmisli, da je nezvesto oko nidig*; *ja se dolžen dam falš priseganjem*; če se taki prilogi hočejo sklanjati, dobijo domačo končnico: *falšen, glihen*. K prislovni obliki *popolnoma* je pri ogr. Slovencih v navadi prilog *popoln, popolna, popolno*, oblika **popolnom, a, o* je kriva.

B. Spregatev glagolov.

Delitev glagolskih oblik.

§. 51. 1. Nepregibni del na glagolu je deblo; prvotno ne podaljšano deblo imenujemo koren; pregibni del na glagolu pa so končnice; končnice značijo dejalno osebo oziroma osebe, njih število, način in deloma čas djanja; te končnice so med seboj združene in na deblo pripete.

2. Deblo je dvoje: oblike *ber-eš*, *ber-imo*, *ber-oč* itd. gredo na sedanjikovo deblo *ber-*; oblike: *bra-ti*, *bra-l*, *bra-vši*, *bra-n* itd. gredo pa na nedoločnikovo deblo *bra-*.

3. Po značaju nedoločnikovega debbla imamo VI glagolskih vrst: I. korenska vrsta; tu se pritika nedoločnikova končnica neposredno na koren: *nes-ti*; II. nedoločnikovo deblo se končuje na priponko *-no-*: *mig-no-ti*; III. nedoločnikovo deblo se končuje na priponko *-č-*: *živ-č-ti*; IV. nedoločnikovo deblo se končuje na *i-*: *hvali-ti*; V. nedoločnikovo deblo se končuje na *a-*: *dela-ti*; VI. nedoločnikovo deblo se končuje na *ova-*: *kupova-ti*.

4. Nekateri glagoli tvorijo sedanjikove oblike iz korena: *vēm* iz *vēd-m*; ti glagoli so proti ostalim tvoritvam nepravilni, v istini prvotni.

Ostali glagoli omenjenih VI vrst pa dobivajo v sedanjiku pred končnicami v podaljšek korena ali debbla priponko *e* oziroma *o*, po samoglasnikih in pri nekaterih glagolih V. vrste tudi po soglasnikih pa dobivajo priponko *je* oziroma *jo*: *nes-e-š*, *nes-o* iz *nes-o-nt*; *pi-je-š*, *pi-jo*; *kupu-je-š*, *kupu-jo*; *umě-je-š*, *umě-jo*; oblike *dela-š* in *hvali-š* so skrčene iz **dela-je-š* stsl. *dela-je-ši* in iz **hvali-je-š*; *or-je-š*, *pišeš* iz **pis-je-š*.

To podaljšano deblo imenujemo tudi osnovo (thema), in dotični samoglasnik oziroma slog, ki podaljšuje, imenujemo osnovni samoglasnik oziroma slog.

5. Po značaju sedanjikovega debbla se III. in V. vrsta delite v razrede; III. vrsta ima dva razreda; v razredu 1.

III. vrste se **ěje** krči v **ě** ali ostaja: *umě-je-š* ali *umeš*; v razredu 2. III. vrste se krči **ěje** v **i**: stsl. *želě-je-ši* nsl. *želiš*. V. vrsta ima štiri razrede; v razredu 1. V. vrste se krči **aje** v **a**: stsl. *dela-je-ši* nsl. *delaš*; v razredu 2. V. vrste je na mestu nedoločnikove priponke **a** sedanjikova priponka oziroma osnovni slog **je**: *or-ješ*, *pišeš* iz **pis-je-š*, primeri *or-a-ti*, *pis-a-ti*; v razredu 3. V. vrste so taki korenski glagoli, ki imajo nedoločnikovo deblo na **a**, sedanjikovo deblo oziroma koren se končuje na soglasnik: *ber-e-š bra-ti*, *žen-e-š gna-ti*; v razredu 4. V. vrste so korenski glagoli, kojih koren se končuje na samoglasnik, v nedoločniku dobivajo **a** v podaljšek: *sě-je-š sě-j-a-ti*, *li-je-š li-j-a-ti*, *snu-je-š snov-a-ti*; primeri glagole I. vrste *pi-je-š*, *pi-ti*, *zna-je-š zna-ti*, *ču-je-š ču-ti*.

6. Iz sedanjikovega debbla se tvorijo: 1. sedanjik, 2. velevnik, 3. (nedovršilnik imperfectum), 4. deležnik sedanjikov tvorni, 5. (deležnik sedanjikov trpni).

7. Iz nedoločnikovega debbla se tvorijo: 1. nedoločnik, 2. namenilnik, 3. deležnik tvorno-pretekli I., 4. deležnik tvorno-pretekli II., 5. deležnik trpno-pretekli, 6. (dovršilnik aorist).

8. V sedanjiku, velevniku, (nedovršilniku in dovršilniku), t. j. v določnih glagolskih oblikah so pripete osebne končnice; v velevniku je pripeta še načinovna priponka (Modal-Suffix); nedovršilnik in dovršilnik, ki sta v nsl. le deloma ohranjena, imata pred osebnimi končnicami tudi časovno priponko (Tempus-Suffix); ostale oblike, t. j. deležniki, nedoločnik in namenilnik imajo svoje končnice pripete in sicer deležniki nalik prilogom, nedoločnik in namenilnik nalik samostalnikom, ter tvorijo deležniki določne glagolske oblike le s pomočjo pomožnih glagolov, deležnik tvorno-pretekli I. se rabi le pristavno.

10. Nekatero priponko ali končnico neso neposredno na nedoločnikovo deblo pripete, ampak posreduje jih pristavljen samoglasnik, ki se zato imenuje vezalni samoglasnik (Bindevokal): *nes-e-na* primeri *nes-la*; v ostankih dovršilnika: *pojdo-sta*, v ostankih nedovršilnika: *činjaš-e*.

I. Poglavje.

Tvoritev glagolskih oblik v obče.

a) Iz sedanjikove osnove.

1. Sedanjik; osebne končnice.

§. 52. a) Le v nekaterih glagolih se devajo osebne končnice neposredno na koren, n. pr. stsl. *jes-mъ*, koren *es-*, skr. *as-*, lat. *es-*, gr. *έσ-*, nsl. *jesem* in *sem* iz **smъ*; ti glagoli so najstarejši, dendenes so v menjšini in zato nepravilni.

- b) Navadno se pa koren ali deblo podaljšuje z osnovnim samoglasnikom *e*, *o* ali **a* oziroma z osnovnim slogom *je*, *jo*, **ja*, skr. *a* ali *ā* oziroma *ja* ali *jā*, in ta tako podaljšana oblika je sedanjikova osnova, na katero se devajo osebne končnice. Zakaj je podaljšek *e*, *o* ali **a* oziroma *je*, *jo*, **ja*, temu je vzrok menda v izvirnem naglasu ali v značaju končničine teže, ki je zdaj večja zdaj menjša, vsled tega je v nekaterih osebah samoglasnik v krepkejši obliki obstal in v drugih se oslabil; v slov. se druží *o* ob koncu z nosnikom *m* ali *n* v *o*, n. pr. nsl. *rekq* stsl. *rekať* iz *reko-ntъ*, primeri lat. *legu-nt* iz **lego-nt*; nsl. *rečeš* stsl. *reče-ši*, toda stsl. *reče-mъ* nsl. *rečemo* a gr. *λέγο-μεν*; v stsl. 1. jedninski osebi *rekq* stoji *q* mesto **am*, če odgovarja skr. polni končnici *-āmi*, kajti sl. *a* = skr. *ā*.

Končnice (polne):

Sedanjik a) iz korena.

Jednina.	skr.:	stsl.:	nsl.:	
Oseba 1. izvirne	-mi	ás-mi	jes-mъ	sem
2. „	-si	ási iz *as-si	jesi iz *jes-si	si
3. „	-ti	ás-ti	jes-tъ	jes-t, je

Dvojina.		skr.:	stsl.:	nsl.:
Oseba 1.	-vasi	s-vas	jes-vě	s-va
2. skr.	-thas	s-thas	jes-ta	s-ta
3. „	-tas	s-tas	jes-ta	s-ta

Množina.		skr.:	stsl.:	nsl.:
Oseba 1.	-masi	s-mas	jes-mъ	s-mo
2.	-tasi	s-tha	jes-te	s-te
3.	-anti	s-ánti	s-ať	s-q

Po izgledu *sem* se spregajo: *věm* koren *věd-*, *dam* koren *dad-*, *jěm* koren *jěd-*; *věm* primerjajo nekateri grškemu *oída* iz **oídaμ* iz korena *vid-*, *γιδ-*, ter sodijo, da je *věm* kakor *oída* izvirni perfect k sedanjiku **vidq* zraven *viždq*, primeri stsl. deležnik *vidomъ*.

b) sedanjik iz podaljšanega korena oziroma debela.

Jednina.

skr.:	gr.:	stsl.:	nsl.:
1. bharā-mi	φέρω	beraŋ iz bera-m	bere-m
2. bhara-si	φέρεις iz *φέρει-σι	bere-ši	bere-š
3. bhara-ti	φέρει iz *φέρει-τι	bere-tъ	bere

Dvojina.

skr.:	gr.:	stsl.:	nsl.:
1. bharā-vas		bere-vě	bere-va
2. bhara-thas	φέρει-τον	bere-ta	bere-ta
3. bhara-tas	φέρει-τον	bere-ta	bere-ta

Množina.

skr.:	gr.:	stsl.:	nsl.:
1. bharā-mas	φέρω-μεν	bere-mъ	bere-mo
2. bhara-tha	φέρει-τε	bere-te	bere-te
3. bhara-nti (stbaktr. bare-nti primeri stsl. dađeť)		berať	berq

§. 53. Jednina, 1. oseba. Končnica **mъ** nsl. **m** je v rodu s korenomo **ma**, ki v zaimenu tvori oblike *mę*, *meni*, *mi*, *mene* itd; ohranjena je ta končnica v stsl. v onih glagolih, ki se

spregajo po izgledu a); sicer nahajamo v stsl. vse ostale glagole v 1. osebi na **ā** iz **am** mesto **am̃**: *nesā, dvignā, tr̃pļā, hvaljā, dělajā, kupujā*; nsl. ima tudi tu **-em** oziroma **-m**: *nesem, dignem, trpim, hvalim, delam, kupujem*. Ta nsl. **-em** je mlajša oblika, kakor kaže zgodovina jezika, kajti v briž. spom. beremo: *bȳdȳ, vȳrujȳ, zaglagoljȳ, kajȳ se, pomnjȳ, t. j. pom̃njȳ*; enako se še bere pri pisateljih 16. stoletja: *hočȳ, něčȳ*; tako se še dendenes čuje pri hrv. Slovencih *hoću* t. j. *hočȳ*, pred se je govorilo tudi *reku*. Zato je nsl. oblika *nesem* mlajša kakor stsl. *nesā*, dasi ima prva oblika **m**, stsl. pa ga nēma. Stsl. **ā** je postal iz **am**, ko je **ь** odpal; v lat. v grškem pri ω -glagolih, v celtskem in litvanskem jeziku je odpal tudi **m** in dotični **o** ω ali **u** imenovanih jezikov odgovarja samoglasniku **ā** iz skr. oblike **āmi**; imenovani jeziki kažejo, kako se končnice odbrusijo; imamo pa tudi isto prikazen v stsl. jedninskem orodniku ženskega spola: *rybā* iz **rybam̃*, tudi tu je **ь** odpal in **am** se združil v **ā**; zato naš stsl. **ā** iz **am** v obliki *berā* ne odgovarja popolnoma latinskemu **o** ali grš. ω v obliki *fero φέρω*, če bi res v zadnjih oblikah odpal polni **-mi** in sta **o** ω = **ā**.

Kako je v nsl. končnica **-em** oziroma njen **m** na novo postal, o tem je le somneti mogoče; nekdam se je mislilo, da je **em** izvirno ohranjen, a zgodovina in samoglasnik **e** nasproti govornika; kajti tudi samoglasnik **e** na mestu pričakovanega **a** kaže mladost oblike, primeri *bharāmi* in *berem* ter *bharanti* v 3. osebi množ. in *berāt̃* nsl. *berȳ*. Morda pride kaj luči v razjasnjenju naše oblike, če primerjamo dotične oblike drugih slovanskih jezikov; tu se kaže na prvi pogled, da se večina oblik slaga s stsl., a ne vse; glagoli na **-im** in **-am** hranijo **-m** proti stsl. in sicer **-am** v vseh slovanskih jezikih razun velikoruskega, kder so neskrčene oblike; srbski jezik ima **-m** in **-em**, kakor nsl.; posamezne razmere naj kaže sledeči pregled:

	I. V. 2—4.	II.	III. 1.	III. 2.	IV.	V. 1.	VI.
<i>Stsl.</i>	nosa neseši	dvigna dvigneši	želęja zeleješi	goręa goriši	hvalęa hvališi	dęlęa dęlęješi	kupuęa kupuješi
<i>velikoruski</i>	nesu neseš	dvinu dvineš	umęju umęeš	gorju goriš	chvalju chvališ	dęlęaju dęlęješ	kupuju kupueš
<i>maloruski</i>	nesu neseš	dvyhnu dvyhneš	umiju umiješ	horju horyš	chvalu chvalyš	d'ilaaju špivam d'ilaaješ špivaš	kupuju kupuješ
<i>polski</i>	niosę niesiesz	dźwignę dźwigniesz	boleję bolejesz	kipię kipisz	chwale chwalisz	działam działasz	kupuje kupujesz
<i>gornjesorbski</i>	ńesu ńeseš	zběhnu zběhneš		hořu horiš	chvalu chvališ	džęlam džęlaš	kupuju kupuješ
<i>spodnjesorb- ski</i>	ńasu ńasoš	zvignu zvignoš	humęju humęjoš	šerpu šerpiš	chvalu chvališ	zęlam zęlaš	kupuju kupjoš
<i>bolgarski</i>	nesъ neseš	đignъ đigneš	zeleжъ zeleješ	gorъ goriš	falъ fališ	dęlam dęlaš	(kupavam)
<i>hrvatski</i>	reku rečeš	minu mineš	umju umiješ	stoju stojiš	činju činiš	čuvam čuvaš	viruju viruješ
<i>česki</i>	nesu neseš	zdvihnu zdvihneš	umím umíš	hořím hořiš	chválím chváliš	dęlám dęláš	kupuji kupuješ
<i>srbski</i>	pletęm pleteš	tonęm toneš	umijęm umiješ	gorim goriš	hvalim hvališ	čuvam čuvaš	kupujem kupuješ
<i>nsl.</i>	nesęm neseš	zdignęm zdigneš	štęjęm šteješ	gorim goriš	hvalim hvališ	dęlam dęlaš	kupujem kupuješ

Ta pregled kaže, da so oblike na **-am** in deloma **-im** v navadi tudi v onih jezikih, kateri imajo sicer stsl. **ą** oziroma njegov namestni samoglasnik. Zato imamo prašati po izviru ne samo našega in srbskega **-em** in **-m**, nego tudi ob **enem**, v kaki razmeri je isti **-m** v česki končnici **-im** III. in IV. vrste; na dalje, v kaki razmeri je **-m** v maloruski, poljski, gornje- in spodnjesorbski, bolgarski, hrvatski in česki končnici **-am** glagolov V. 1.

Težko je verjeti, da njim je služila četvorica nepravilnih glagolov na **-mъ** v izgled in da so zaradi teh popustili obliko na **-ą**, ter prejeli obliko na **-mъ**; kajti tudi v jeziku navadno premaguje večina manjšino a težko na opak. Zato nekateri sodijo, da imajo glagoli na **-im** in **-am** svoj **-m** izvorno; med glagoli na **-ą** in **-mъ** bi po takem bila razmera kakor n. pr. v grškem, kder je tudi zdatno število glagolov na **-μι** proti glagolom na **-ω**; pri nekaterih glagolih in v nekaterih narečjih sta oboji obliki ena zraven druge, primeri Homerov konjunktiv *ἐθέλωμι* zraven navadnega *ἐθέλω*, le aeoličen je indikativ *φιλέμι* zraven navadnega *φιλέω φιλω*. Še lažje je ta prikazen razumeti, če se spominjamo latinskega jezika; latinščina ima na **-m** prav za prav le dva glagola, svoj *inquam* in *sum*; zadnji glagol v oblikah *sum* iz **esum*, *eram* iz **esam* in *sim* iz **esim*, ki se nahaja v nekaj preinačeni obliki tudi v sestavih, n. pr. *es-sem lauda-rem fuerim* itd.; sicer pa še ima latinščina iz glagola **fuo* skr. *bhavāmi* svoj **-bam** v sestavi, n. p. *lauda-bam* in zadnjič obliko *laudem* iz **lauda-im*; vsi ostali glagoli in oblike pa imajo končnico 1. osebe na **-o**. Blizo enaka razmera kakor v latinskem *laudem* proti *laudo* je v grškem *λέομι*, *λέσομι*, *λέσοιμι* proti *λέω*. S kratka dasi je v obče končnica **-mi** 1. osebe zgubljen, je vendar ohranjena tam, kder je najmenj iščemo. Bopp, oče primerjalne slovnice, daje temu tudi svoj vzrok; pravi namreč, da imajo oblike *λέομι* itd., ter nadalje skr. glagoli na **-ajāmi**, kojim odgovarjajo naši glagoli na **-im** in **-am**, v končnici **-μι**, **-jāmi** pomožni glagol iz korena *i* v pomenu *želeti*, *storiti*.

Če je to tako, onda je mogoče, da je ta pomožni glagol tudi v slovanskem izvorno ostal v glagolih na **-im** in **-am**; imeli bi po takem mesto četvorice zaostalih glagolov na **-mъ** jih

petorico, samo da je peti glagol skrit v sestavi, toda kaj močen novih glagolov storiti na kupe. Misliti je zato, da je nsl. 1. oseba na **-em** postala po sliki mnogoštevilnih glagolov na **-im** in **-am**; posledica tega somnenja je, da so stsl. in velikoruske oblike III., IV. in V. 1. na **а** iz mlajše dobe in po sliki ostalih glagolov na **а** pretvorjeni; ta pretvoritev je tem verjetniša, ker se v imenovanih jezikih glasi 1. množinska oseba na **-mъ** in je jezik potreboval razlikovanja; razun tega so v zadnjih jezikih glagoli III. 2. in IV. vrste v 1. jedninski osebi proti vsem drugim osebam nepravilno tvorjeni; pričakovali bi namreč n. pr. stsl. **vidiją*, primeri orodnik *kostiją*, imamo pa *viždq* *vidiši*, t. j. na uže skrčeno deblo *vidi-*, se je djal **а**, ki služi pri toliko drugih glagolih kot znak 1. osebe, odsod **vidiq*, **vidjа*, *viždq*. Oblike stsl. n. p. *vidětъ* nsl. *vidę* v 3. množinski osebi so tvorjene kakor latinske *vident laudant*, oblike nsl. *delajo* stsl. *dělajątъ* pa so neskrčene, odgovarjajo tedaj 1. stsl. osebi *dělają*; nsl. obliki *delam* bi odgovarjala oblika po priliki *vidětъ* skrčena: **dělątъ* iz **děla-ntъ*, primeri tožilnik *ženą* iz **žena-m*; nsl. *vidijo*: stsl. *vidětъ* nsl. *vidę* = stsl. *delajątъ* nsl. *delajo*: **dělątъ* iz **dela-ntъ*, primeri stsl. deležnik *imąštъ*, ki je menda starinski zraven navadnega *imająštъ*. Te nedoslednosti kažejo, da imamo v jeziku oblike na **-mъ** in **-ą** pomešane. Skrčenje 1. osebe si smemo misliti **děla-jąmi* ali *dělo-jąmi*: *děla-amъ*: *dělam*; mogoče pa je tudi, da je v 1. jedninski osebi samoglasnik okrajšan, blizo enako kakor je postal vsled tako imenovane postave poravnavanja oblik (ſormausgleichung) n. p. iz *kamene kameni* itd. imenovalnik *kamenъ* mesto izvirnejšega *kamy*: *къмъ*; po tem bi postala oblika *dělam* iz **děla-jemъ* enako kakor se glasi v stsl. 1. množinski osebi *dělajemъ*, kajti tudi tu pričakujemo obliko *děla-jamъ* ali **dělo-jamъ*, primeri skr. *bharāmas* in *čorá-jāmas*; tako bi vtegnole postati na dalje oblike n. p. *umějem umem* česki *umim* in po teh nsl. *nesem berem* itd., oziroma iz *berete beremo bereš* oblika *berem*, kakor gre k oblikam *děláte, dělamo, dělaš* oblika *delam*, ali k oblikam *hvalíte hvalimo hvališ* oblika *hvalim*. — Mogoče da so se tudi glagoli vrste VI. in izimenski V. 2. glasili izvirno na **-jem**, kar bi zahtevala etymologična analogia, ter bi po sliki *snują sno-*

vati, pišq pisati prejeli končnico -a; naj si to prašanje stoji odprto, istina je, da je v nsl. in srbskem končnica -m iz -mъ v 1. jedninski osebi vrste I. V. 2—4 oblično prenesenje (Formübertragung) po sliki sem, jēm, dam, vēm; kajti skr. lat. grškem itd. oblikam bhavāmi fero φέρω itd. more odgovarjati le *beramъ in po odpadu glasnika ь berq, nikakor pa berem, zato je berem neorganična t. j. potvorjena oblika; verjetno pa je na dalje, da imajo glagoli vrste III., IV. v českem, srbskem in nsl. svoj -im izvirno, enako glagoli V. 1. svoj -am izvirno v vseh slovanskih jezikih razun ruskega in stsl.; po tem takem bi se omenjeno prenesenje oblike -em v nsl. in srbskem godilo po analogii oblik na -im in -am, v stsl. pa se izvršilo nasprotno prenesenje oblike -a na glagole III. in IV. in vrste V. 1.; posamezne oblike na -mъ, če se ne motim, so tudi v stsl. ohranjene, primeri imamъ Mikl. Lex.

2. oseba. Končnica druge jedninske osebe -si stoji mesto ti iz tva : ty, lat. tu, nemški du, ter je v rodu z dvojinsko končnico -ta in množinsko -te; v obliki -si je ta končnica ohranjena v pomožnem glagolu si in jesi, stsl. jesi iz *jes-si, primeri šat; sicer se glasi ta končnica v stsl. -ši nsl. -š : stsl. bere-ši, nsl. bere-š; Miklošič s Schleicherjem sodi, da se je spreobrnil v h, ki se je pred i omehčal v š.

3. oseba. Končnica tretje jedninske osebe stsl. tь iz zaimenskega korena ta v nsl. odpada, zato stsl. bere-tь nsl. bere; ohranjena je ta končnica v pomožnem glagolu jest in jeste, kakor se na vzhodu govori, če se kaj potrdi, stsl. jestь iz jes-tь; navadno pa se govori dendenes tudi: je; stsl. pisava -tь mesto -tь je neorganična, kajti če bi tudi odgovarjala medialni obliki *-tai skr. -te gr. -tau, imela bi se pisati tē : ti : tь.

§. 54. Dvojina, 1. oseba. Organična končnica -vě, stsl. vě služi dendenes le za ženski spol, za možki spol je vvedena vsled razlikovanja neorganična končnica -va; na vzhodu je vzeta neorganična -ma iz množine; končnica -vě je v stsl. za se dvojinski imenovalnik na zaimenu 1. osebe, glej §. 42.

2. in 3. oseba. V drugi in tretji dvojinski osebi se je razvila iz končnice -ta v nsl. za ženski spol posebna oblika tē, nenaglašena ti : stē, gresti : zraven tečeti dve primorski de-

klici in rožce trgati, in jih v morje mečeti, ribčem nagajati, jim ribe zganjati, nar. p.; v 16. stoletju je služila končnica **-ta** tudi ženskemu spolu, kakor še denes na Gorenjskem in na vzhodu: *dvě bodeta mlele ogr.; obědve imata prav Skal.*

Množina, 1. oseba. Končnica prve množinske osebe je v slovanskih jezikih različna: stsl., bolg., velikorus. in malorus. imajo končnico **-mъ** oziroma **-m**, čes. **me**, pol., gornje- in spodnjesorb. **-my**, nsl. in srb. **-mo**; razun tega tudi maloruščina **-mo** v nepravilnih glagolih *damo, jimo, ješmo* t. j. *damo, jěmo, smo*. Končnica **-mo** odgovarja skr. končnici **mas**, ki pomeni po Schleicherju „jaz (in) ti“; težko je v sklad spraviti nsl. končnico **-mo** s stsl. **-mъ**, kajti stsl. **ъ** ob koncu v nsl. odpada, prim. skr. *vrkas*: stsl. *влкъъ*: nsl. *volk*; mogoče pa je, da nsl. oblika **-mo** odgovarja neposredno skr. obliki **mas**, primeri *nabhas*: *nebo*; v stsl. bi se tedaj po odpadu glasnika **s** samoglasnik **a** oslabil v **ъ**, v nsl. pa bi ostal v odgovarjajoči obliki **o**, recimo **mas**: stsl. **mъ** in **mas**: nsl. **mo**; pomenljivo je, da ima maloruski jezik pri navadnih glagolih obliko 1. množinske osebe na končnico **-m**, pri tako imenovanih nepravilnih, t. j. starejših glagolih, ki tvorijo 1. jedninsko osebo neposredno iz korena, pa ima obliko **-mo**: *nesu nesem, a dam damo, vim vimo, jim jimo, ješm ješmo*. Vsled razlikovanja je ta prikazen s tvoritvijo 1. jedninske osebe v zvezi; misliti pa je tudi, da stoji nsl. **-mo** bliže polni osebni končnici **-masi**, stsl. **mъ** pa bi odgovarjal topi končnici **-mas**; kajti polnim končnicam v jednini: 1. **-mi**, 2. **-si**, 3. **-ti**, v množini 1. **-masi**, 2. **-tasi**, 3. **-anti** odgovarjajo za tvoritev drugotnih časov tope končnice: 1. **-m**, 2. **-s**, 3. **-t**, v množini 1. **-mas**, 2. **-tas**, 3. **-ant**. V briž. spom. se sicer nahaja končnica prve množinske osebe na **-m**: *imam*, t. j. *imamo, klanam se = klanjamo se, modlim se = molimo se*, kar bi kazalo, da so nsl. oblike mlajše; a maloruske oblike sopet kažejo, da sta vtegnole končnici **-mъ** in **mo** biti ena zraven druge, kakor sta v istini v maloruščini *nesem* in *damo* ena zraven druge; pa tudi v stsl. nahajamo **-mo**: *ubiěmo* Assem. Mikl. I. 90. Češka končnica **-me** vtegne biti priličena po drugi množinski osebi, poljski gornje- in spodnjesorbški jezik ima končnico **-my**.

2. oseba. Končnica druge množinske osebe je **-te**: dvoj. **-ta**.

3. oseba. Končnica tretje množinske osebe je po soglasnikih **-anti**, po samoglasnikih **-nti** n. p. stsl. *s-qtъ* skr. *s-anti*: lat. *sunt*, tedaj stsl. iz *s-ontъ*, **bero-ntъ*, stsl. *beraтъ*, nsl. *berq*; v končnici **-nti** je **n** znak večine, **ti** = jedn. **ti**. V nsl. imamo dvojno obliko, ena odgovarja stsl. in je krajša, druga podaljšana je postala vsled poravnjanja oblik (*Vautausgleichung*); *rečem* n. p. ima *rečeš*, *reče*, *rečeva*, *rečeta*, *rečemo*, *rečete*, *reko*, nalik stsl. *rekaтъ*; v poravnanje oblik pa se je razvila novejša oblika *rečejo*, tako je namreč osnova v vseh osebah enaka postala in končnica **-jo** iz **-jq** se občuti kakor v glagolu *delajo* kot znak tretje množinske osebe; primeri:

I. V. 2—4. II. III. 1. III. 2. IV. V. 1. VI.

nesq berq zdignq štejq trpe hvalę kupujq
nesejo berejo zdignejo štejejo trpijo hvalijo delajo kupujejo

Starejše oblike se berejo pri Trubarju in Krelu: *pletq*, *rastq*, *bodq* *werben*, *gredq*; *nesq*, *tresq*, *grizq*; *vleqkq*, *rekoq*, *tekq*; krivo je *morq* ogr. mesto *mogo*, kajti *možem*: *morem*, a *mogo* ne pa **možq*; *vzamq*, *primq*, *verjamq*, *začnq*; *umerjq*, *odprq*; *bijq*, *pijq*, *pojq*; II. *pobegnq*, *obrnq*, *poginq*; III. 1. *umęjq*; III. 2. *bežę* *sedę*, *trpę*; nepravilno je *bojq* se Skalar m. *boję* se, *brečq* m. *brečę*; IV. *dobę*, *govorę*, *častę*, *misłę*, *pravę*, *prosę*, *služę*, *hvalę*; krivo je *gorq*, *zvonq* Cvetje 18, *veselq*, *govorq*, *razsrdq* pesm. 127; V. 2. *kažq*, *kličq*, *pišq*, *jemljq*; V. 3. *berq*, *žgq*; V. 4. *dęjq*, *sęjq*; VI. *verujq*, *gospodujq*, *darujq*, *izkušujq*, *pridigujq*, *psujq*, *svetujq*, *prešestujq* itd.; enako pri ogerskih in hrvatskih Slovencih, pri Belih Kranjcih so krajše oblike redke: *praznųjo* ogr.; *biju*, *idu*, *vzemu*, *zažgu*, *mogu*, *odpru*, *povedu*; *postanu*; *zadrže*; *vele*; *čine*, *čude*, *diče*, *hode*, *love*, *muče*, *pograde*, *postave*, *taje*, *trude*; *lamlju*, *išču*, *odrežu*, *zažižu*; *zovu*; *veruju* hrv.; *popasu*: *pastiri vse popasu*, *požeru*: *svinje vse požeru*, *beru*: *grah beru* Beli Kr. V obče so dendenes daljše oblike navadniše, v III. 2. in IV. so posebno kratke oblike pri onih glagolih v navadi, kateri **-im** naglašajo, zato *trpę*, *častę*: *trpım*, *častım*, pa *vıdiyo*, *prósıyo*: *vıdim*, *prósim*, na Benet. tudi *nóse* zraven *nós'jo*.

Govori se le: *gredo*, *jedo*, a *pridejo*; zraven *bodq* se čuje tudi *bojq*, pa ne **bodejo*; odsod tudi v jednini *bo*, primeri nar.

pesen: *tičice pojô, rožice cvetô, mojga veselja nazaj več ne bô*; med **d** in **t** osebne končnice izpada često osnovni **e**: *boste iz bôdete* stsl. *bôdete*, *gręste iz grędete* stsl. *grędete*, enako *gręsta, bôsta*; v drugih glagolih je **s** neorganično vrinen: *razveseliste, želiste, spoznaste, imaste, mudiste* itd. Kastelec, *dęjste* Trubar, *znaste, smeste* Krel; *znaste* podstavlja obliko *znadem*, ki jo imajo Srbi; Haložani govorijo: *pletedo, hvalido, dělado, kupujedo*.

2. Velevník.

§. 56. Velevník se tvori iz sedanjikove osnove. Po izviru odgovarja velevník optativu skr. grškemu in konjunktivu latinske I. ter futurnemu indikativu III. in IV. konjugacije. Na sedanjikovo osnovo se deva notranja priponka **i** in na njo osebne končnice v topih oblikah, ali morda pravilnejše rečeno, na sedanjikovo osnovo se pridružuje pomnožni glagol z značajnim korenem **i-** in osebnimi končnicami. Osnovni samoglasnik je **o**, po nastopu samoglasnika **i** daje **o** + **i** **ě**, ki se v stsl. ob koncu in v nsl. sploh slabi v **i**, zato **reko-i-mъ*: stsl. *rečěmъ*: nsl. *recimo*.

Glede tvoritve primeri:

Jednina

podstavna oblika, tope končnice	skr.	grš.	stsl.	nsl.
1. oseba *bhara-ija-m	bharějám	φέρω-ι-ν(μ)	—	—
2. „ *bhara-i-s	bharēs	φέρω-ι-ς	berí iz *berě(s)	berí
3. „ *bhara-i-t	bharēt	φέρω-ι-(τ)	berí iz *berě(t)	berí

Dvojina.

1. oseba *bhara-i-vas	bharě-va		berě-vě	berí-va, ě
2. „	bharě-tam	φέρω-ι-των	berě-ta	berí-ta
3. „	bharě-tām	φέρω-ι-των	berě-ta	berí-ta

Množina.

1. oseba *bhara-i-mas	bharě-ma	φέρω-ι-μεν	berě-mъ	berí-mo
2. „ *bhara-i-tas	bharě-ta	φέρω-ι-τε	berě-te	berí-te
3. „ *bhara-ija-nt	bharějús	φέρω-ι-ν	—	—

Pri glagolih bez osnovnega samoglasnika se deva velevnikov znak neposredno na koren, znak sam pa je v izvorni obliki *ja*, v stsl. skrčen v jednini v *jь*, v dvojini in množini v *i*, primeri v skr. koren *as-* lat. in grš. *έσ-*, sl. *dad-*:

J e d n i n a				
skr.	lat.	grš.	stsl.	nsl.
1. oseba: s-jā-m	s-iē-m: sim	*έσιππ: είππ	—	—
2. " s-jā-s	s-iē-s: sis	*έσ-ή-ς: εής	*dad-jь: daždь	daj
3. " s-jā-t	s-iē-t: sit	*έσ-ή: εή	*dad-jь: daždь	daj
D v o j i n a				
1. oseba: s-jā-va		*έσιππον: είππον	dad-i-vě	dajva
2. " s-jā-tam		είπποι	dad-i-ta	dajta
3. " s-jā-tām		*έσ-ή-ων: εήων	dad-i-ta	dajta
M n o ž i n a				
1. oseba: s-jā-ma	simus	έ-ή-μεν	dad-i-mъ	dajmo
2. " s-jā-ta	stis	είμεν	dad-i-te	dajte
3. " *as-ja-nt: sjus	s-ie-nt: sint	έ-ή-τε	—	—
		ε-ί-σιν		
		(έ-ή-σιν)		

Kakor *dam* se sprega v velevniku tudi *jēm* in *povēm*, prosti *vēm* pa dobiya v velevniku osnovni samoglasnik, zato *vedi*, *vedite*, itd.; na Notranjskem se čuje *vež*, *vežte*. Na dalje je po obliki stsl. *daždь* tvorjen dendenešnji velevnik *viž* stsl.

vižď, ter *hoč* : stsl. *hoštъ*; *hoč* iz **hot-jъ* pa še ima posebno starino, ker ima pomen indikativa oziroma starega optativa: *hoč li vin' Krel; ne hodi na Savo, na Dravo tud' ne, če dečlo hoč pravo, na Zilo pojdi Gorenjska; ako hoč naučiti wenn du lernen willst* hrv. starine; *hoči de gremo, nu te iste un zberemo* *willst daß* . . Stpl.; enako: *neč viditi* *wirft nicht sehen*; *dač iz da' č = hoč, nič iz ni 'č*; tudi Gundulić ima *hoč*. Enako se rabi *možъ* : *eliko možъ, vъzmi i moli za me* *nimm soviet du kannst und bete für mich*, glej Mikl. I. 92; morda se ima enako presoditi v briž. spom.: *tožde možimъ stvoriti, ježe oni stvorise*, t. j. *isto bi mogli mi storiti, kar so oni storili*.

Velewniki onih glagolov, ki imajo pred osnovnim samoglasnikom *j*, so svoje oblike skrčili: *bijmo* iz **bijimo*, primeri stsl. *bijamъ* zraven mlajše oblike *biimъ* iz **biemъ*; enako *sějmo* iz **sějimo*, *štejmo* iz **štejimo*, *kupujmo* iz **kupujimo*; tako tudi *delajmo* iz **delajimo*, *hvalimo* iz **hvalijimo*, primeri znanilnik *hvalimo* iz **hvalijemo*. Stsl. *ě* se je deloma ohranil pri hrv. Slov.: *recěmo, recěte*.

3. Nedovršilnik (imperfekt).

§. 57. Nedovršilnik spada kakor lat. imperfekt med mlajše tvoritve jezikove; v slovanščini je posnet po aoristu. Nedovršilnik je dendenes v obče zgubljen. Da pa moremo ostankov presoditi, imamo si celega pred oči postaviti. Nedovršilnik stsl. je postal iz sedanjikove osnove, ki se nji je pripel pomožni glagol *jesmъ* v obliki **jehъ* ali *-hъ*, primeri skr. obliko *-asa-m*. Pripetje se je različno izvršilo, Miklošič razločuje tri načine pripetja, ki pomenijo tri dobe nedovršilnikove tvoritve:

- a) osnovni *e + je* iz **jehъ* = *ě*, t. j. končni *e* sedanjikove osnove in začetni *je* pomožnega glagola se stopita v *ě*, n. p. *rastehъ* iz *raste- + jehъ*; ali pa je po novejši tudi Miklošičevi razlagi v nedovršilnikovi obliki n. p. *rastěhъ* od pomožnega glagola sodržan le *-hъ*, predhodni *ě* pa je simbolični znak trpežnega djanja *raste- : rastě- : rastě-hъ*; kakor *rastěhъ* iz *raste-*, postane *dělaahъ* iz *dela-* oziroma *dělaje-* : **dělajěhъ*, **dělajahъ*, *dělaahъ*;
- b) po obliki *dělaahъ*, *uměahъ* in enakih je postala tudi oblika *rastěahъ*, podaljšana iz *rastěhъ*;

c) pri vrsti III. 2, V. 2, 3 in VI. so nedovršilniki tvorjeni tudi iz nedoločnikove osnove, n. p. *viděakъ, hotěakъ*; te tvoritve so po vunanji analogii po izgledu *uměakъ* in enakih glagolov.

Tvoritve pod a): I. α) *živěhъ* kakor *rastěhъ*, enako *iděhъ, vezěhъ, terěhъ*; β) *možakъ*: **moge* + *jehъ* ali **mogě-hъ*: *možakъ, enako tečakъ, vlěčakъ*; Srbi goltnike mehčajo v sičnike in stsl. ē slabijo v i ali raztezajo v ije: *bodih, bodijeh, recih, tecih*: stsl. *tečakъ*; γ) *bijakъ*: **bije* + *jehъ* ali **bijě-hъ*; enako *rijakъ, ročijakъ, čujakъ, znajakъ* in skrženo *znakъ*, pa tudi: *poěhъ* [ang, pьěhъ] tranš, srbski: *rijah, čujah*; II. *ostaněhъ* žögerte: *ostane* + *jehъ* ali *ostaně-hъ*, srb. *dvignih, venih, welfte*; III. 1. *iměakъ*: **iměje* + *jehъ* ali **imějě-hъ, *imėja-hъ, *imējahъ*, skrženo tudi *iměhъ*; *uměakъ, želěakъ*; srb. *umijah, umijeh, umih*; IV. *krъmjakъ* iz **krъmije* + *jehъ* ali **krъmijě-hъ, *krъmijahъ, krъmjakъ*, enako *gonjakъ* mesto **gonъjakъ, tvorjakъ, učakъ, dieljakъ* iz **dieljakъ* iz **divъjakъ*, tudi *dielěhъ*; srb. *veselih, vožah, kupljah, molch* iz *molěh, plodih* in *plodijeh*; V. 1. *glědaakъ, byvaakъ, poslušaakъ*; aa se more skržiti v a: *byvahъ*; srb. *pisah, čuvah*; V. 2. *jemljahъ* iz **jemlje* + *jehъ* ali **jemljě* + *hъ*: **jemljěhъ*: *jemljahъ*, enako *stenjahъ, mažahъ*; srb. *koljah* [flačtete, šaljah] [čifite]; V. 3. *zověhъ*; V. 4. *dějahъ, dajakъ, daahъ* in *daěhъ*; VI. *pokazuakъ* iz *pokazuje* + *jehъ* ali *pokazuje-hъ*: *pokazujahъ*: *pokazuahъ*.

Tvoritve pod b): I. α) *grěděakъ, iděakъ, ěděakъ, rastěakъ*; β) *možaaakъ, tečaaakъ, strěžaaakъ, vlěčaaakъ*; γ) *bijaakъ, pojaakъ*; srb. *ča*: *ija*, n. pr. *pletijah, tecijah*, i tudi *izpada*, zato *idjah*, *izpada* pa še tudi *j*, tako postanejo oblike kakor iz glagolov v vrsti V. n. p. *idah*; II. *ostaněakъ, poměněakъ*; srb. *venjah, ginjah*; IV. *blagověštaakъ* iz **blagověštjě-ahъ, divlěakъ, molěakъ*; V. 2. *prijemljaakъ* iz **prijemljě-ahъ, dosežaaakъ*; V. 3. *ženěakъ*; srb. *zovijah* zraven *zovah*: pod a) *zovih, zovijeh*, enako *běrjáh* zraven *berah*: pod a) *berih, berijeh*: pod c) *brah*.

Tvoritve pod c): III. 2. *viděakъ, iměakъ, seděakъ*; ča se prilikuje v čě: *trpěhъ*; srb. *vidijah, sjedijah, trprijah*; V. 2. *iskaakъ, mažaaakъ*; aa se krči v a: *iskahъ*; V. 3. *zъvaakъ* in *zъvah* rief; VI. *romilovaakъ* in *besedovakъ*. Iz korena *by-* je nedovršilnik *běhъ* in *běakъ* iz *boěhъ* in **boěakъ* po obliki *pletěh* in *pletěakъ*.

Naj te tvoritve kaže na strani pristavljeni pregled :

Spregatev ima to posebnost, da se med časovni znak *h* in med osebne končnice vezalni samoglasnik *v*riiva; skr. pomožni glagol *āsam* var ima le v 1. jedninski in 3. množinski osebi samoglasnik *a*, v 2. in 3. jedninski osebi ima samoglasnik *ī*, sicer pa nēma vezala; ima se tedaj misliti, da se je v slov. v ostalih osebah samoglasnik vrinol, primeri :

J e d n i n a.

<i>skr.</i>	<i>podstavna oblika</i>	<i>stsl. nedovršilnik</i>
1. āsam	-asam	dēla-ahr̥ iz *dēla-ēh-a-m
2. āsis	-asās	dēla-aše iz *dēla-ēhes
3. āsīt	-asāt	dēla-aše iz *dēla-ēhet itd.

D v o j i n a.

1. āsva	-asavas	dēla-ahovē
2. āstam	-asātām	dēla-ašeta
3. āstām	-asātām	dēla-ašete

M n o ž i n a.

1. āsma	-asamas	dēla-ahom̥
2. āsta	-asātās	dēla-ašete
3. āsan	-asant	dēla-ahaḡ

Mesto *bēaše* v 2. in 3. jedninski osebi se nahaja tudi *bē* in mesto *bēahq* v 3. množinski osebi tudi *bēše*, redko mesto *imeaše imea*; v teh oblikah je menda vezalni samoglasnik odpal.

V nsl. je nedovršilnik malokaj ohranjen: *bē obsēden* var befeffen Skalar 1643, Krel; *stojahu* mesto *stojahq* Krel; *bēše včinił, bēhu, odavahu, kupuvahu, mērkahu* evang.-tern.; *bēše přešel, vidjaše, govorjaše, idēše, pozdravljjaše, nosaše* stsl. *nošaše* evang.-zagreb.; *bē, bēše, nēmaše, činjaše, oblēvaše*;

a)	pletēhr̥	vēnēhr̥	umcēahr̥	gorcēahr̥	gonjāhr̥	dēlaahr̥	jemljāhr̥	zovēhr̥	dējāhr̥	pokazujaahr̥
b)	pletēahr̥	vēnēahr̥			gonjaahr̥		jemljaahr̥	zovēahr̥	dējaahr̥	pokazujaahr̥
c)							jemaahr̥	zivaahr̥		pokazovaahr̥
	I.	II.	III. 1.	III. 2.	IV.	V. 1.	V. 2.	V. 3.	V. 4.	VI.

	I.	II.	III. 1.	III. 2.	IV.	V. 1.	V. 2.	V. 3.	V. 4.	VI.
<i>stsl.</i>	nesy nesąštъ	věny věnąštъ	uměje umějąštъ	bъde bъdeštъ	hvalę hvalęštъ	dělaje dělająštъ	maže mažąštъ	berę berąštъ	děje dějąštъ	kupuje kupująštъ
<i>nsl.</i>	nesę nesoč	vęne vęnoč	umeje umejoč	bedę bedeč	hvalę hvalęč	dělaje delajoč	maže mažoč	berę beroč	děje dejoč	kupuje kupujoč

běhmo m. *běhomъ*, *běhu* Habd.; *běše ti dojtī*, *běše platiti* govoriijo hrvatski Slovenci. V briž. spom. je nedovršilnik kakor sicer v stsl. *uvēdehu* : stsl. *въведѣhq*, *tepehu* : stsl. *тепѣhq*; *natrověhq*, *pečahq*, *obujahq* itd.

4. Deležnik sedanjikov tvorni.

§. 58. Pri tvoritvi sedanjikovega tvornega deležnika se priklepa na sedanjikovo osnovno priponka **-nt**; osnovni samoglasnik je **o** : **gre-do-nt*, primeri **λεγο-ντ* besede *λέγων λέγοντ-ος*; v slov. je zgoda pristopila še ena priponka **-jъ**, skr. **jă**; oblika **grędo-nt-jъ* se glasi po glasniških pravilih stsl. *grędąštъ*, nsl. *grędoč* oziroma *grędoč*; oblika brez zadnje priponke **-jъ** se glasi v stsl. *grędy*, v nsl. *gręde*, kakor stsl. *děje*, t. j. krajše oblike se glase v stsl. na **y** ali **ę**, zadnje po nebniških; v daljših oblikah ostaja **ę** le v vrsti III. 2. in IV. kakor v nsl., zato *gorę*, *goręč* iz **gori-nt-jъ*, *hvalę*, *hvalęč* iz **hvali-nt-jъ*, sicer imajo deležniki v stsl. in nsl. v daljših oblikah **ę** : *piję*, *pijoč*, stsl. *pijąštъ*, *deje*, *dějoč*, stsl. *dějąštъ* itd., primeri pregled na strani:

Razmera med stsl. oblikami na **-y** in nsl. na **ę** je tu enaka kakor pri sklanjatvi; sprejela so tudi tu trda debela oblika po izgledu mehkih debel, stsl. *grędy* : nsl. *gręde* = *ženy* : *žene*. Glede stsl. tvoritev imamo si pa misliti dvoje ali morda celo troje različno dobo tvorjenja; organične tvoritve *nesąštъ*, *dějąštъ*, *hvalę*, *hvalęštъ* spadajo v eno in isto dobo, v ono dobo, iz katere so oblike 3. množinske osebe *nesątъ*, *dějqtъ*, *hvalętъ*; **ą** iz **on** po stopljenju ostane tudi po nebniških, primeri n. p. *moją ženą* : *moje imę* : *dobro imę*; blizo v isto dobo in nekaj poznej spadajo tvoritve kakor *nesy* iz **neso-nt*, kajti *nesy* : **neso-nt* = *raby* : **rabo-ms*; od gla-

gola *jesmь* imamo še prvotno obliko *są* in tudi oslABLJENO obliko *sy*; tvoritve *nesy* in *nesąštь* so do tolika organske, ker se dajo posrediti in gredo oboje na podstavno obliko **neso-nt* oziroma **neso-nt-jь*; to se o tvoritvah *děje* in *dějaštь* ne more reči; tvoritev *děje* je proti 3. množinski osebi *dějqtь* in proti deležnikovi obliki *dějaštь* neorganična, zato mlajša in morda po sliki *kleče*, *hvaleč* vrste III. 2. in IV. tvorjena. To prenesenje oblike je tem verjetniše, ker so se krajše oblike razum v nedoločnem imenovalniku možkega in srednjega spola in v tožilniku srednjega spola rade tudi prislovno oziroma kot povedni pristavek rabile, kakor dendenes: *kleče te prosim* *fußfällig bitte ich dich*. V zadnjem pomenu imamo pa še v stsl. drugo obliko, ki je na sebi zanimiva, mislim obliko *nesąšte*, *hvalešte*, koji obliki dendenes odgovarja nsl. *nesąč*, *hvaleč*, pa tudi *rjoveče*: *žena vsa omamljena je rjoveče* klicala nar. p. Oblika *hvalešte*, *nesąče* pa odgovarja možkemu tožilniku nedoločne jednine *hvaleštь*; imamo namreč proporcijo *je*: **jь* = *hvalešte* t. j. **hvalęt-je*: *hvaleštь* t. j. **hvalęt-jь*.

Da bi bile oblike enako razvite, imeli bi za vse tri spole v

	<i>mož.</i>	<i>žen.</i>	<i>sred.</i>
<i>jedn. imen.:</i>	* <i>hvaleštь</i> ,	<i>hvalešti</i>	* <i>hvalešte</i>
imamo pa <i>nedol. imen.:</i>	<i>hvaleč</i>	<i>hvalešti</i>	<i>hvaleč</i>
<i>nedol. tožiln.:</i>	<i>hvaleštь</i>	<i>hvaleštą</i>	<i>hvaleč</i>
<i>določni imen.:</i>	<i>hvalečj</i>	<i>hvaleštija</i>	<i>hvalešteje</i>
„ <i>tožiln.:</i>	<i>hvaleštij</i>	<i>hvaleštaja</i>	<i>hvalešteje</i>
„ <i>rodiln.:</i>	<i>hvaleštajego</i>	<i>hvalešteje</i>	<i>hvaleštajego</i>

Očitno je, da je možki določni imenovalnik *hvalečj* neorganičen, oziroma iz poznejše dobe, kajti tvorjen je iz **hvalę* + *i*, mesto **hvaleštь* + *i*; podlaga tožilniku je *hvaleštь* + *i*; žensko obliko *hvalešti* imajo nekateri za edini ostanek ijevske sklanjatve z dolgim *Y*, kakor stsl. gospodynĭ, Miklošič pa razlaga i kot kratico iz *ja*. Vse te prikazni se ponavljajo na tvorno-preteklem deležniku I. in na prilogovem primerniku, primeri sledeči pregled:

	mož.	žen.	sred.	mož.	žen.	sred.
nedoločni imen.	tvor'ь	tvor'ьši	tvor'ь	dobrěj	dobrějši	dobrěje
" tož.	tvor'ьšb	tvor'ьša	tvor'ь	dobrějъ	dobrějša	dobrěje
določni imen.	tvor'ij	tvor'ьšija	tvor'ьšaje	dobrěi	dobrějšija	dobrějšije
" tož.	svor'ьšij	tvor'ьšaja	tvor'ьšaje	dobrějšij	dobrějšaja	dobrějšije
" rod.	tvor'ьšajego	tvor'ьšėje	tvor'ьšajego	dobrějšajego	dobrějšėje	dobrějšajego

V nsl. so nekateri glagoli I. vrste le v sedanjikovem deležniku ohranjeni: *živoč*, *ščuči*, t. j. *ščoč* stsl. *čtoštъ* ležeb. Nekateri deležniki so nalik 3. množinski osebi tvorjeni iz podaljšane oblike: *plevejoč*, *pišejoč*, *videjoč*; nepravilen je *bodeč* iz *bodem bosti*, rabi se kot prilog, enako *dereč*: *dereča reka*, *žgeč* zraven *žgoč*. *Padejoč* in enaki iz dovršenih glagolov so proti duhu jezikovemu; vendar se obče govori *pojdoč*, morda po analogii deležnika *gredoč*, *rekoč* morda po analogii *govoreč*, pri ogr. Slovencih *pohitoč*, pri Haložanih *idoma*, po analogii prislova *hipoma*. Kakor *kleče*, *molče*, *stoje*, *razmišljaje*, *skrivaje*, se tvorijo tudi prislovne oblike *jokaje*, *lizaje* V. 2. in *kupovaje* VI. Oblike *vědi*, *vidi* v nekaterih izrazih primerjajo nekateri stsl. deležnikovi obliki *vědy*, *vidy*, n. p. *hodil sem sam ne vedi kod*; Mikl. pa njim primerja stave kakor sledeči: *bežati moraš 'oti ali ne 'oti laufen mušt du, du magst eš wollen eder ničt*; v zadnjem stavu je *'oti* t. j. *hoti* velevnik. Prislovne oblike *grede*: stsl. *grědy*, *gredoč*: stsl. *gredošte* so pri hrvatskih Slovencih podaljšane v **-ečky**: *ležečki*, *mučečki*, *sedečki*, *stoječki*, pri Belih Kranjcih: *klečečki* in *na spečkem govori*, *na držečkem*, *brez držečka*, *držečkega nese kobel vodi*, *na gredočkem spi*; enako *na prskočkem mesto na prskacki*.

5. Deležnik sedanjikov trpni.

§. 59. Ta deležnik se tvori v stsl. s priponko **-mъ**, ki se priklepa sedanjikovi osnovi, osnovni samoglasnik je *o* in se po glasniku *j* omehča: *pleto-mъ*, *bije-mъ*, *delaje-mъ*, *uměje-mъ*, *hvali-mъ*, *věd-o-mъ* itd.; v nsl. so morda ostanki tega deležnika v be-

sedah: *ženi-m, pobrati-m, posestri-ma, ljubi-m-ec*; sicer se je v nsl. ta deležnik zgubil.

b) Tvoritev glagolskih oblik iz nedoločnikovega debla.

§. 60. Iz nedoločnikovega debla se tvorijo: 1. nedoločnik, priponka mu je **-ti**: *nesti, piti, plesti* iz *plet-ti* itd;

2. namenilnik, priponka mu je **-tъ**: stsl. *pi-tъ*, nsl. *pi-t*, stsl. *sođit-tъ*, nsl. *sodi-t* itd.;

3. deležnik tvorino-pretekli I. Priponka mu je v stsl. **-ъs** ki je kakor priponka tvornega sedanjikovega deležnika podaljšana s priponko **-jъ**: mož. *pletъ* iz **plet-ъs*, žen. *pletъši* iz *plet-ъs-jъ*, sr. *pletъ*; *tvořъ* iz **tvoři-ъs*, *tvořъši* iz **tvoři-ъs + jъ = ia* ali *i*, primeri §. 58. Schleicher postavlja v stsl. to priponko za debla, ki se končujo s samoglasnikom, v obliki **vъs**, za debla, ki se končujo s soglasnikom, pa v obliki **ъs**: *da-vъ*, *da-vъši*, *davъ* in *pek-ъ* iz *pek-ъs*, *pekъši* iz *pek-ъs-ja* itd.; Miklošič ima glasnik **v** po samoglasniških deblih za vrinek; podstavna oblika te priponke je po Schleicherju **-vans**: **vant**, n. p. skr. *vid-vant-*: stsl. *vidě-vъ*, žen. *vid-uši*: stsl. *vidě-vъši*, gr. *ειδώς* iz *ειδ-ροτ-ς*, žen. *ειδνία* iz *ειδ-ροτ-ια*, iz gotskega se primerja *bēr-us-jōs* *roditelji*; iz ***-vans** si za slovanščino imamo misliti slabljenje oblik **-vans**: **vъs**: **vъs** oziroma **-vans**: **vъs**: **vus**: **us**: **ъs**.

Glagoli vrste IV. imajo dvojno obliko: *hvali-vъ*, *hvali-vъši* in *hvalъ*, *hvalъši*; v zadnjem slučaju se debelski končni i spreminja v **j**, po katerem se **ъ** omehčuje v **ь**, **hvali-ъs*: **hvalj-ъs*: **hvalj-ъs* in po §. 31, 1 *hvaljъ* oziroma *hvalъ* *hvalъši*. V stsl. so oblike na **-še** enakega pomena kakor pri tvornem sedanjikovem deležniku oblike na **-šte**, t. j. imajo prislovni pomen; tem oblikam na **-še** odgovarjajo po Miklošiču I. 156 nsl. oblike na **-ši**: *skrivši mi pravi*; nsl. *skrivši*: stsl. *skryvъše* = nsl. *inači*: stsl. *inače*; primeri vendar tudi nsl. *rekše* in *ležečky*. Dendenešnji pisatelji rabijo po sledu staroslovenščine krajše oblike prislovno oziroma kot povedni pristav (praedicative Apposition), daljšim pa poravnajo oblike na **-ši**, **-ša**, **-še**; med narodom se ta deležnik pozgublja. Čuje se *oprimsi*, *omedlevši*, *rekši*, *skrivši* zraven

skrivav heimliĉ, *oziravši se*, *pozabivši*, *pozabljuvši* je kriva tvoritev po vplivu priloga *pozabljuv*. Bere se I. *padši* Krel, *opadši* evang.-zagreb., *došedši*, *prišedši*, *sešedši* evang.-tern. in zagreb., *rekši*, *zlekši* : stsl. *izvleĉkše*, *pretekši*, *odergši* evang.-zagreb., *umrši* Metelko, *vzamši* Krel : stsl. *vъzъm-ъše*, *vzemši* evang.-tern. in zagreb., *vzevši* ogr. : stsl. *vъze-vъše*; po zadnji obliki tudi *prijavši* ogr. in *poĉe-vši* evang.-zagreb., *odprĉevši* evang. zagreb. primeri stsl. *prostrъ-vъ otrъvъši* in ogr. *strvši*; II. *podigši*, *poklekši*, *zniknuvši* evang. zagreb.; III. *omedlĉevši*, *hotĉevši* evang. zagreb.; IV. *zdramši* nar. p., priĉakuje se *zdramlĉi* : **vъzdraml'ъši*. Nepravilne tvoritve so *odidovši*, *zaĉnovši*, *slekevši*, *padivši* in enake; ta deleŹnik se stvarja vsled pomena svojega le od dovršnih glagolov.

4. DeleŹnik tvorno-pretekli II. Priponka mu je stsl. -*лъ*, nsl. -*l* : *bi-l*, stsl. *nes-lъ*, nsl. *nes-el*, *nes-la* itd.

5. DeleŹnik trpno-pretekli. Priponka mu je stsl. -*нъ* ali -*тъ*, nsl. -*n* ali -*t*; pred preponko -*нъ* je vezalni samoglasnik : stsl. *plet-e-нъ*, nsl. *plet-e-n*, **hvali-e-нъ* : stsl. *hvaljenъ*, nsl. *hvaljen*; stsl. *bi-tъ*, nsl. *bi-t* itd.

6. Dovršilnik (aorist). Tudi dovršilnik spada med one oblike, ki so se v nsl. zgubile, ali le v ostankih ohranile. Da se ti ostanki morejo presoditi, hoĉemo si stsl. tvoritev pred oĉi postaviti. Dovršilnik (aorist) je v stsl. dvoj: A. prosti ali krepki dovršilnik (einfacher oder starker Aorist), B. sestavljeni ali slabi dovršilnik (zusammengesetzter oder schwacher Aorist); prosti dovršilnik je tvorjen bez časovnega znaka, sestavljeni pa ima časovni znak I. *s*, II. *h* in sicer 1. bez vezalnega samoglasnika, 2. z vezalnim samoglasnikom.

§. 61. A. Prosti dovršilnik.

Jednina.

<i>skr.</i>	<i>grš.</i>	<i>stsl.</i>
1. á-vōĉa-m iz *a-vavaĉa-m	<i>ѣпов</i> iz <i>ѣ-гегεπο-р</i>	<i>nesъ</i> iz * <i>neso-m</i>
2. á-vōĉa-s	<i>ѣпс</i>	<i>nese</i> iz * <i>nese-s</i>
3. á-vōĉa-t	<i>ѣпс-(т)</i>	<i>nese</i> iz * <i>nese-t</i>

Dvojina.

skr.	grš.	stsl.
1. á-vōcā-va		neso-vě
2. á-vōcā-tam	ἔπε-τον	nese-ta
3. á-vōcā-tām	ἔπέ-την	nese-te

Množina.

1. á-vōcā-ma	ἔπο-μεν	neso-mě
2. á-vōcā-ta	ἔπε-τε	nese-te
3. á-vōcā-n	ἔπο-ν	nesą iz *neso-n

Kakor izgled kaže, se prosti dovršilnik v slovenščini od sedanjika razločuje le tako, da ima zadnji polne, dovršilnik pa tope osebne končnice ter v prvih osebah in v 3. množ. osebi močnejši osnovni samoglasnik; v grškem in v skr. je na gornjih izgledih deblo podvojeno (reduplicirt); že v stsl. je dovršilnik tvorjen le od onih glagolov I. vrste, ki se končujejo na soglasnik in od glagolov II., če imajo soglasnik pred vrstno priponko -nq n. p. *dvigъ* od *dvig-нq-ti*.

V nsl. je po mojem prepričanju iz tega dovršilnika posnet pomen preteklosti, ki ga imajo dovršni glagoli v sedanjikovi obliki zraven svojih drugih pomenov; v briž. spom. se še bere: *po tomъ na narodъ človečьskij strasti i pečali poidq.*

B. sestavljeni dovršilnik.

1.

§. 62. Časovni znak I. s, II. v mlajši obliki h, posnet iz pomožnega glagola skr. *(a)s-m oziroma *(a)sa-m : slov. *jesmъ*, je pripet na deblo 1. neposredno, t. j. bez vezalnega samoglasnika, osebne končnice so tukaj tope in so pripete deloma neposredno a), deloma z vezalnim soglasnikom b).

Podstavna oblika		skr.	skr.	grš.
a)	b)	a)	b)	b)
1. *as-m 2. *as-s 3. *as-t	*asa-m : lat. eram iz *asa-s *asa-t	*asajam	á-dik-śam á-dik-śas á-dik-śat	ἔδεικ-σα ἔδεικ-σας ἔδεικ-σε
1. *as-va 2. *as-tam 3. *as-tām	*asā-va *asa-tam *asa-tām	á-tāut-sva á-tāut-(s)tam á-tāut-(s)tām	á-dik-śáva á-dik-śatam á-dik-śatām	— ἐδείκ-σατον ἐδείκ-σάτην
1. *as-ma 2. *as-ta 3. —	*asā-ma *asa-ta *asa-n	á-tāut-sma á-tāut-(s)ta —	á-dik-śāma á-dik-śata á-dik-śan	ἔδεικ-σαμεν ἔδεικ-σατε ἔδεικ-σαν
<i>stsl. I.</i>		<i>stsl. II.</i>		
a)	b)	a)	b)	
1. —	věsъ iz *ved-som	—	rěhъ iz *rek-hom	
2. —	—	pisa iz *pisa-h-s	—	
3. —	—	pisa iz *pisa-h-t	—	
1. —	věsově iz *ved-so-vě	—	rěhově iz *rek-hově	
2. věsta iz *ved-šta	—	rěsta iz *rek-sta	—	
3. věste iz *ved-ste	—	rěste iz *rek-ste	—	
1. —	věsomъ iz *ved-somъ	—	rěhomъ iz rek-homъ	
2. věste iz *ved-ste	—	rěste iz rek-ste	—	
3. —	věse iz *ved-sen	—	rěše iz *rek-hen	

2.

Kakor po sliki b) osebne končnice, enako se v novejših tvoritvah tudi časovni znak na deblo pripenja z vezalnim sa-

moglasnikom *o*, ki kakor se kaže kot *o* nepremenljivo obstoji; tako so postale oblike: *nes-o-hъ*, *neso-hově*, *neso-sta*, *neso-ste*, *neso-homъ*, *neso-ste*, *neso-šę*. Združimo tvoritev sestavljenega dovršilnika I. a) in b), ter II. 1. a) in b), dodajmo v pregled II. 2, in spreda prosti dovršilnik; te oblike se glase na glagolu *rekaъ rešti*:

A.	B. I.	II. 1.	2.
rekъ	rěsъ	rěhъ	rekoňъ
reče	—	—	(reče
reče	—	—	reče)
rekově	rěsove	rěhově	rekoňově
rečeta	rěsta	rěsta	rekosta
rečete	rěste	rěste	rekoste
rekomъ	rěsomъ	rěhomъ	rekoňomъ
rečete	rěste	rěste	rekoste
rekaъ	rěšę	rěšę	rekošę

V nsl. imamo izmed oblik pod B. I. menda besedico *rěs*, (*rěsen*, *rěsnica*) v pomenu *wařr* iz izvirnega pomena *rekel sem*; v stsl. so tvoritve na *-sъ* od korenskih glagolov, ki se končujo na soglasnike, predhodni soglasniki *d t, z s, k g, b p* odpadajo, korenski samoglasnik *e* pa se zato podaljšuje v *ě*; *m, n* se s prehodnim samoglasnikom družita v *ę*.

Tvoritve na *-hъ* II. 1. so v stsl. navadne pri deblih, ki se končujo na samoglasnike: *děla-hъ*, *bra-hъ*, *pi-hъ*, *pe-h* : *pe-ti* *pъn-a*, pa tudi *mrъ-hъ* : *mrěti* zraven *mrě-hъ* in od korenov *jěd-*, *nes-*, *rek-*, *věd-*; *pe-hъ* ima v 2. in 3. osebi zraven *pe* tudi *peť* in *by-hъ* zraven *by* tudi *bystъ*; od zadnjega dovršilnika je nsl. *bi t. j. by*, ki služi v tvoritev pogojnika, toda oblika je okamnela in služi za vse osebe enako: *bi delal*, *bi delali* itd.; mesto *bi* je v nekaterih krajih v navadi tudi: *besem*, *besi*, *be*, *besva*, *besta*, *besmi*, *beste*, *beso*, in sicer ne samo v tvoritev pogojnika, nego tudi v tvoritev predpreteklega časa; beseda *besem* je po Miklošiču sestavljena iz *by* in *jesmъ*, *bi jesi* itd.; iz korena

by ima stsl. panonskega okraja zraven *byhъ* še starejši aorist *bymъ* ali *bymъ* *by by*, množ. *bymъ* *byste byše* in *bq*; *bq* : skr. *abhūvan*, mesto *byše* se pričakuje *byse*, oblika *byše* spada menda k obliki *byhъ*.

V nsl. se v ternavskem evangelju bero sledeči dovršilniki oblike II. 1.: *navrnu se* : stsl. *navrġnā se*, *genu se* : *gġnā se*, *začu, rodi, odprěše se*; *pomorišę* evang.-zagreb.; *pokazah, namazah, izpeljah, poznamenuvah*; *doide, izně* t. j. *iznesel je, priši, počę, začę, priję, vzę, zakļę, začu*; *vucrġnu, prigriznu, zmeknu, strgnu, obrnu, sta, posta, obdrža*; *prekrši, spuli, pokaza, skaza, poveda, pozva, zazva*; *dobismo* : stsl. *dobyhomъ*, enako *dobavismo, pogubismo, videhmo*; *začęše, pomrěše, odprěše, postaše, zaraziše, hasnese* Habelič; v briž. spomenikih je dovršilnik v navadni rabi: *približaše, dělaše, pride* t. j. *prišel si, vřzljubiše, sřtvori, sřtvoriše, vřznenaviděše*; *byhъ, by*, v zvezi s deležnikom trpno-preteklim. V obliki II. 2. beremo *pojdošta* evang. tern.; *dojdoše, donesoše* evang. Zagreb.

II. Poglavlje.

A. Spregatev z osnovnim samoglasnikom oziroma slogom po glagolskih vrstah.

I. vrsta.

Nedoločnikovo deblo bez pripionke,
(korenska vrsta).

§. 63. Nedoločnikovo deblo je ob enem koren, nedoločnikova končnica se pritika neposredno na koren. Po korenskem končnem glasu je ta vrsta razredjena v 7 razredov, ki se imenujo po dotičnem končaju:

1. **d, t**, razred zobniški; 2. **s, z**, sičniški; 3. **b, p, v**, ustniški; 4. **g, k, h**, goltniški; 5. **m, n**, nosniški; 6. **r, l**, jezičniški; 7. **i, y, u, ě, a**, samoglasniški razred.

1. Zobniški razred.

Primer: koren **plet-**, a) sedanjikovo deblo **plet-**, b) nedoločnikovo deblo **plet-**.

§. 64. a) iz sedanjikovega debela imamo:

1. Sedanjik.

2. Velevnik.

Jednina.

1. plet-e-m : stsl. plet-a	—
2. plet-e-š : stsl. plet-e-ši	plet-i : stsl. plet-i
3. plet-e : stsl. plet-e-tъ	plet-i : stsl. plet-i

Dvojina.

1. plet-e-va : stsl. plet-e-vě	plet-i-va : stsl. plet-ě-vě
2. plet-e-ta : stsl. plet-e-ta	plet-i-ta : stsl. plet-ě-ta
3. plet-e-ta : stsl. plet-e-te	plet-i-ta : stsl. plet-ě-ta

Množina.

1. plet-e-mo : stsl. plet-e-mъ	plet-i-mo : stsl. plet-ě-mъ
2. plet-e-te : stsl. plet-e-te	plet-i-te : stsl. plet-ě-te
3. plet-o : stsl. plet-aтъ	plet-i-te : stsl. plet-ě-te

3. Deležnik sedanjikov tvorni: *plet-e plet-oč*, stsl. plet-y plet-aštъ.

b) iz nedoločnikovega debela: 1. nedoločnik *ples-ti* iz **plet-ti* glej §. 26, 2.; 2. namenilnik *ples-t*, stsl. ples-tъ; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *s-plet-ši*: stsl. sъ-plet-ъšъ; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *plet-e-l* in *plel*, stsl. ple-lъ; 5. deležnik trpno-pretekli *plet-e-n*, stsl. plet-e-nъ.

Na zahodu se t d pred l ohranjuje, v 16. stoletju so pisali oboje *pletel* in *plel*, *cvel*, *kral*, *pal* in *padel*, *jedel*; *šed-*, stsl. šьd- ima povsodi le *šel*, *prišel našel*, *krivo najdel išel*, primeri *prišedši* in samostalnike *našest*, *obnašest*, *našestek* Auffindung, *prišestje* Anfunft.

Bodem, *bodeš*, *bode* itd., velevnik *bodi*, deležnik *bod-oč*; pa tudi *bom*, *boš*, *bō* itd.; enako *dobodem* werde bekommen in *znebodem* se werde mich entledigen; pa tudi neorganično *dobim* : *dobyti* in *znebiti* se : *zneyti* se. Tudi *grędem* *grędeš* *gręde* itd. izpušča

osnovni samoglasnik in se glasi *grēm grēš grē . . . gredq* in *grejō, gredqč*, vevnika nema. Glagol *i-ti* ima v sedanjiku koren *i-* podaljšan s pristavljenim *d*, ki je v zvezi s korenem *dě-* glagola *děti*, in se glasi *idem ideš ide* itd., *idi, idqč, pojdoč*. Mesto *rastem, rasteš* itd. se govori često *rasem raseš* itd. po obliki *rasel rasla* iz *rastel rastla*; enako je postal iz deležnika *srěl srěla* sedanjik *srějem* zraven *srečam* V. 1. iz korena *rět-*, stsl. *sřrěsti* I. *sřrěštā* V. 2. Od korena *čyt-* imamo v tej vrsti le deležnike *čtoč štoč* in *pošten* iz *po-čyt-e-nъ*.

2. *sičniški razred.*

- §. 65. Primer: koren *nes-*, a) sedanjikovo deblo *nes-*,
b) nedoločnikovo deblo *nes-*.

a) iz sedanjikovega debela:

Jednina.

1. Sedanjik.

1. *nes-e-m* : stsl. *nes-a*
2. *nes-e-š* : stsl. *nes-e-ši*
3. *nes-e* : stsl. *nes-e-tъ*

2. Vevnik.

- *nes-i* : stsl. *nes-i*
nes-i : stsl. *nes-i*

Dvojina.

1. <i>nes-e-va</i> : stsl. <i>nes-e-vě</i>		<i>nes-i-va</i> : stsl. <i>nes-ě-vě</i>
2. <i>nes-e-ta</i> : stsl. <i>nes-e-ta</i>		<i>nes-i-ta</i> : stsl. <i>nes-ě-ta</i>
3. <i>nes-e-ta</i> : stsl. <i>nes-e-te</i>		<i>nes-i-ta</i> : stsl. <i>nes-ě-ta</i>

Množina.

1. <i>nes-e-mo</i> : stsl. <i>nes-e-mъ</i>		<i>nes-i-mo</i> : stsl. <i>nes-ě-mъ</i>
2. <i>nes-e-te</i> : stsl. <i>nes-e-te</i>		<i>nes-i-te</i> : stsl. <i>nes-ě-te</i>
3. <i>nes-q</i> : stsl. <i>nes-aťtъ</i>		<i>nes-i-te</i> : stsl. <i>nes-ě-te</i>

3. Deležnik sedanjikov tvorni: *nes-ę nes-qč*, stsl. *nes-y nes-aštъ*.

b) iz nedoločnikovega debela: 1. nedoločnik *nes-ti*; 2. namenilnik *nes-t*, stsl. *nes-tъ*; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *pri-nes-ši*, stsl. *pri-nes-tъ, -nes-tъšъ*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *nes-e-l*, stsl. *nes-lъ*; 5. deležnik trpno-pretekli *nes-e-n*, stsl. *nes-e-nъ*.

Molzem ima v nedoločniku *molzti* oziroma *molsti* in *mlěsti*. Mesto *nesen* se govori tudi toda krivo *nešen*, enako *spašen*, *odrašen* in *odraščen*; pravilno je *spasen odrasten*.

3. ustniški razred.

- * §. 66. Primer: koren **greb-**, a) sedanjikovo deblo **greb-**,
b) nedoločnikovo deblo **greb-**.

a) iz sedanjikovega debela:

Jednina.

1. Sedanjik.	2. Velevník.
1. greb-e-m : stsl. greb-a	—
2. greb-e-š : stsl. greb-e-ši	greb-i : stsl. greb-i
3. greb-e : stsl. greb-e-tъ	greb-i : stsl. greb-i

Dvojina.

1. greb-e-va : stsl. greb-e-vě	greb-i-va : stsl. greb-ě-vě
2. greb-e-ta : stsl. greb-e-ta	greb-i-ta : stsl. greb-ě-ta
3. greb-e-ta : stsl. greb-e-te	greb-i-ta : stsl. greb-ě-ta

Množina.

1. greb-e-mo : stsl. greb-e-mъ	greb-i-mo : stsl. greb-ě-mъ
2. greb-e-te : stsl. greb-e-te	greb-i-te : stsl. greb-ě-te
3. greb-o : stsl. greb-aтъ	greb-i-te : stsl. greb-ě-te

3. Deležnik sedanjikov tvorni: *grebę greb-oč*, stsl. *greby greb-aštъ*.

b) iz nedoločnikovega debela: 1. nedoločnik *greb-s-ti*, stsl. *gre-ti*; 2. namenilnik *greb-s-t*, stsl. *gre-tъ*; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *o-greb-ši*, stsl. *o-greb-ъ*, *-greb-ъšъ*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *greb-e-l*, stsl. *greb-lъ*; 5. deležnik trpno-pretekli *greb-e-n*, stsl. *greb-e-nъ*.

V nsl. je v nedoločniku med **b** in **t** vrinen **s**, glej §. 27, 2, b, v stsl. na korenu končni soglasnik izpada; enako v nsl. v glagolu *plěti* iz **plěti*, primeri *plěvem* zraven *plějem* iz *plě-ti*; enako *žiti* iz **žiti*, primeri *živoč*; tudi *ši-ti* je postal iz **šiv-ti*, sedaj le *ši-jem*, toda V. 1. *šivam*; *spem*, *speš*, *pospem*, *naspem* v stsl. koren *stp-* ima v nedoločniku *su-ti*, *po-su-ti*, *na-su-ti*.

4. goltniški razred.

§. 67. Primer: koren **pek-**, a) sedanjikovo deblo **pek-**,
b) nedoločnikovo deblo **pek-**.

a) iz sedanjikovega debela:

Jednina.

1. Sedanjik.	2. Velevník.
1. peč-e-m : stsl. pek-a	—
2. peč-e-š : stsl. peč-e-ši	pec-i : stsl. pec-i (in ꙗс-i itd.)
3. peč-e : stsl. peč-e-тъ	pec-i : stsl. pec-i

Dvojina.

1. peč-e-va : stsl. peč-e-vě	pec-i-va : stsl. pec-ě-vě
2. peč-e-ta : stsl. peč-e-ta	pec-i-ta : stsl. pec-ě-ta
3. peč-e-ta : stsl. peč-e-te	pec-i-ta : stsl. pec-ě-ta

Množina.

1. peč-e-mo : stsl. peč-e-mъ	pec-i-mo : stsl. pec-ě-mъ
2. peč-e-te : stsl. peč-e-te	pec-i-te : stsl. pec-ě-te
3. pek-o : stsl. pek-aтъ	pec-i-te : stsl. pec-ě-te

3. Deležnik sedanjikov tvorni: *pek-oč* : stsl. pek-y pekašть.

b) iz nedoločnikovega debela: 1. nedoločnik *peč*, stsl. pešti;
2. namenilnik *peč*, stsl. peštъ; 3. deležnik tvorno-pretekli I.
o-pek-ši, stsl. -pek-ъ, -pek-ъšъ; 4. deležnik tvorno-pretekli II.
pek-e-l, stsl. pek-lъ; 5. deležnik trpno-pretekli *peč-e-n*, stsl.
peč-e-nъ.

Pred glasnikom **e** se premenja goltnik v nebnik glej
§. 28, 4, b, *α*, pred **ě**, oziroma v nsl. pred **i** v sičnik, glej §. 28,
4, c, *α*: *pečem*, *peci*; *pekel* stoji za stsl. pek-lъ, *mogel* za *mog-lъ*;
goltnik in **t** daje **č** ali na skrajnem zahodu **ć**, v stsl. **št**; *pečti*
in *pečt* so potvorice; v velevniku se čuje tudi *peč*i mesto *peci*;
mog- ima v sedanjiku *morem* in *možem*, primeri *vre* : *uže*, *kdor* :
kъto-že; **vrъg-** ima v nedoločniku *vrči* in *vrěči*, **tolk-** *tolči* in
tlěči; v Zilski dolini se čuje *vilengla*, po stsl. pričakujemo *legla*,
kajti nosnik je *le* v sedanjikovih oblikah *leg-a*, pa tudi pri nas
pravijo: *žito je poleglo*, primeri maloruski *lahty*, *polahla*.

5. nosniški razred.

§. 68. Primer: koren **pen-**, a) sedanjikovo deblo **pn-** oziroma **рпн-** glej §. 5 b, b) nedoločnikovo deblo **pe-** oziroma **рпн-**, glej §. 5 d.

a) iz sedanjikovega debela:

Jednina.

1. Sedanjik.	2. Velevnik.
1. pn-e-m : stsl. рпн-а	—
2. pn-eš : stsl. рпн-е-ši	pn-i : stsl. рпн-и
3. pn-e : stsl. рпн-е-тъ	pn-i : stsl. рпн-и

Dvojina.

1. pn-e-va : stsl. рпн-е-вѣ	pn-i-va : stsl. рпнѣ--вѣ
2. pn-e-ta : stsl. рпн-е-та	pn-i-ta : stsl. рпн-ѣ-та
3. pn-e-ta : stsl. рпн-е-те	pn-i-ta : stsl. рпн-ѣ-та

Množina.

1. pn-e-mo : stsl. рпн-е-мъ	pn-i-mo : stsl. рпн-ѣ-мъ
2. pn-e-te : stsl. рпн-е-те	pn-i-te : stsl. рпн-ѣ-те
3. pn-g : stsl. рпн-аѣтъ	pn-i-te : stsl. рпн-ѣ-те

3. Deležnik sedanjikov tvorni: *men-ǫč* : stsl. рпн-у in рпн-ѣ.

b) iz nedoločnikovega debela: 1. nedoločnik *pe-ti* iz **рпн-ti*; 2. namenilnik *pe-t*, stsl. рѣ-тъ; 3. deležnik tvorno-pretekli I. raz-*pen-ši*, stsl. -рпн-ъ -рпн-ъшь; 4. deležnik tvorno-pretekli II. raz-*pe-l*, stsl. рѣ-лъ; 5. deležnik trpno-pretekli *pe-t*, stsl. рѣ-тъ.

Koren **žpn-** omehčuje **n**: *žnjem* in *žanjem* *ženjem* *žeti*; *manem* *menem* nedoločnik *me-ti* iz *men-ti*, stsl. мѣ-ти, nedoločniki *menoti* ogr., *odpneti* in *žnjeti* so neorganični in krivi; enako *prične* mesto *prične*, *razpe* mesto *razpne*, *popriješ* mesto *poprimeš*. Koren **im-** se glasi v sedanjiku a) *imem* : *obimem*, *poimem* Trubar; b) *jmem* : *zajmem*; c) *mem*, *ьmem* : *izmem* Dalm., *otmem*; *unamem* *unamesh* itd.; d) *jamem* : *jamem*, *jamesh* itd. *verjamem*, pravilno *věro jamem*, stsl. věра има; *věrjem* spada k nedoločniku *věrovati*, stoji zato mesto *verujem*, k nedoločniku *verjeti* spada *verjamem*. Mesto *kolnem* se nahaja tudi *klejmem* potvorica iz

kletī, mesto *najet* tudi *najmen* hrv., tako tudi *ožmen* mesto *ožet* in *kolnenje* mesto *kletje*, primeri stsl. *разрѣнѣ*.

6. jezičniški razred.

§. 69. Primer: koren *mer-*, a) sedanjikovo deblo *mr-* oziroma *мѣr-* glej §. 5 b, nedoločnikovo deblo *mrě-* oziroma *мѣr-*, nsl. *mr-*, glej §. 5 c.

a) iz sedanjikovega debela:

Jednina.

1. Sedanjik.	2. Velevník.
1. <i>mr-e-m</i> : stsl. <i>мѣr-а</i> in <i>mr-а</i> itd.	—
2. <i>mr-e-š</i> : stsl. <i>мѣr-e-ši</i>	<i>mr-i</i> : stsl. <i>мѣr-i</i>
3. <i>mr-e</i> : stsl. <i>мѣr-e-тъ</i>	<i>mr-i</i> : stsl. <i>мѣr-i</i>

Dvojina.

1. <i>mr-e-va</i> : stsl. <i>мѣr-e-vě</i>	<i>mr-i-va</i> : stsl. <i>мѣr-ě-vě</i>
2. <i>mr-e-ta</i> : stsl. <i>мѣr-e-ta</i>	<i>mr-i-ta</i> : stsl. <i>мѣr-ě-ta</i>
3. <i>mr-e-ta</i> : stsl. <i>мѣr-e-te</i>	<i>mr-i-ta</i> : stsl. <i>мѣr-ě-ta</i>

Množina.

1. <i>mr-e-mo</i> : stsl. <i>мѣr-e-мѣ</i>	<i>mr-i-mo</i> : stsl. <i>мѣr-ě-мѣ</i>
2. <i>mr-e-te</i> : stsl. <i>мѣr-e-te</i>	<i>mr-i-te</i> : stsl. <i>мѣr-ě-te</i>
3. <i>mr-o</i> : stsl. <i>мѣr-аѣ</i>	<i>mr-i-te</i> : stsl. <i>мѣr-ě-te</i>

3. Deležnik sedanjikov tvorni: *vr-oč*, stsl. (*мѣr-е*) *мѣr-y*, *мѣr-аѣтъ*.

b) iz nedoločnikovega debela: 1. nedoločnik *mrěti* iz **mer-ti*; 2. namenilnik *mrě-t*, stsl. *мѣr-тъ*; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *u-mr-ši*, stsl. *u-мѣr-ъ*, *-мѣr-ъшѣ*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *mr-l*, stsl. *мѣr-лѣ*; 5. deležnik trpno-pretekli *tr-e-n*, *po-tr-t*, stsl. *тѣr-e-нѣ* in *tr-e-нѣ*, *тѣr-тъ*.

Glasnika **l** in **r** se krepiata v nedoločniku in namenilniku v **lě** in **rě**: *mlěti*, *mrěti*; pa tudi *trti* iz **tър-ti* se čuje in piše evang. Zagreb.; **ml-** hrani ě tudi v tvorno-preteklem deležniku II. in v trpno-preteklem deležniku: *mlěl*, *mlěn*; **ml-** ima v sedanjiku *meljem*, **mr-** *mrem* in *mrjem*, **tr-** *tarem* in *terem*.

Trpno-pretekli deležnik je na **t** in **n**: *mlēt, vrt, cvrt* itd., *mlēn, zatren, stren, cvren* itd.; tako tudi glagolniki: *drtje, žrtje* Trubar; *mjenje* zraven *mletje* Beli Kranjci. Na vzhodu se čuje besedica *pre* v pomenu *čš* verlautet: *on je pre prišel*; ta besedica je kratica iz *pravi pravijo*, primeri česki *prý, prej* itd., hrv. *di iz dim, diš, di, = dijem, dějem*.

7. samoglasniški razred.

§. 70. Primer: koren **bi-** ali **běj-**, a) sedanjikovo deblo **bi-** ali **běj-**, b) nedoločnikovo deblo **bi-**.

a) iz sedanjikovega debela:

Jednina.

1. Sedanjik.	1. Velevnik.
1. bi-je-m : stsl. bi-ja in běj-a itd.	—
2. bi-je-š : stsl. bi-je-ši	bi-j : stsl. bi-j
3. bi-je : stsl. bi-je-tъ	bi-j : stsl. bi-j

Dvojina.

1. bi-je-va : stsl. bi-je-vě	bi-j-va : stsl. bi-ja-vě in biivě iz bi-ji-vě itd.
2. bi-je-ta : stsl. bi-je-ta	bi-j-ta : stsl. bi-ja-ta
3. bi-je-ta : stsl. bi-je-te	bi-j-ta : stsl. bi-ja-ta

Množina.

1. bi-je-mo : stsl. bi-je-mъ	bi-j-mo : stsl. bi-ja-mъ
2. bi-je-te : stsl. bi-je-te	bi-j-te : stsl. bi-ja-te
3. bi-je : stsl. bi-je-tъ	bi-j-te : stsl. bi-ja-te

3. Deležnik sedanjikov tvorni: *bi-je bijoč*, stsl. *bi-je bi-jaštъ*.

a) iz nedoločnikovega debela: 1. nedoločnik *bi-ti*; 2. namenilnik *bi-t*, stsl. *bi-tъ*; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *u-bi-vši*, stsl. *u-bi-vъ -bi-vъšъ*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *bi-l*, stsl. *bi-lъ*; 5. deležnik trpno-pretekli *bi-t* in *bi-j-e-n*, stsl. *bi-tъ bi-j-e-nъ* in *běj-e-nъ*.

V odstranjenju zeva se nahaja med samoglasnikoma **j**: *bijem, bijen*, v drugih slučajih pa tudi **v**: *obuven* zraven *obut* in

obujem, *děven* zraven *dět*; **rju-**, **slu-**, **plu-** premenjajo **u** v **ov**: *rjovem*, odsod po III. 2. *rjově-ti*, pa tudi *arjujem* benet., *rjujem*; *slove* Krel zraven *sluje*; *plovuči kamen* t. j. *plovčiči kamen* Dimšficin; **zna-**, **smě-**, **spě** imajo v sedanjiku skrčene oblike *znani* iz **znajem*, kakor **dělajem* pod V. I., primeri stsl. *znaja*: *dělaja*, enako *směm* zraven *smějem* in *spěm*, stsl. *smě-ja* *spě-ja*; **dě-** ima v sedanjiku *děnem* v pomenu werbe legen, in *dějem* Bohorič, Trubar, *děm* Krel v pomenu mače, fage; *varděje* Trubar, *naděje* evang.-tern., *razoděje*, *dějo* Trubar, *dié* benet.: *děje* fagt; *zděti* *zděvati* ime Habd.: stsl. *vъzděti*; *zděti se*, *zdi se mi*: hrvat. *di* iz *děje*; **da-** tvori nedoločniške oblike, sedanjik je iz *dad-*, pa tudi *da-te da-jo*; **sta-** ima sedanjik iz II. *sta-n-e-m* itd., čuje se tudi *stanoti stanol*; **pě-** ima v sedanjiku *pojem*, redko *pějem* po nedoločniku, primeri *poja* = *pesen* in §. 9.

Deležnik trpno-pretekli ima a) priponko **t**: *bit*, *brit*, *posut*, *razodet* itd., b) priponko **n**: *neobriven* ungeschnen, *razodiven* abgeteufelt, *pokriven* gedeckt, *vmiven* gewaschen, *štiven* gezält, *obuven*, *děven*, *uživen*, *skriven*, *umiven*; *bijen*, *povijen*; bez vezalnega samoglasnika: *znan* kakor *znam*; glagolnik *rjojenje*, zraven *pět spēt* in *pětje* se bere tudi *spojen* nar. p.

Iz nedoločnikovega debela **by-** glagola *byti* imamo oblike *biti* *bivši* *bil* in dovršilnikov ostanek *bi*, ki se rabi pri pogojniku; v briž. spom. še živi pomen dovršilnika: *by* *uvygnan*, *je bil* *izgnan*, *bih* *crisken* t. j. *byhъ* *krъštenъ*, *bil* *sem* *krščen*; *bim* služi v pogojnik: *bim* *stvoril* t. j. *jaz bi* *storil*, *bim* *stojal*; še Krel ima *bih* pri pogojniku, primeri §. 62; nedovršilnikovih oblik imamo v briž. spom.: *bě žiti*, *běšę*; hrv. *bě*, *běšę*, *běsta*, *běhmo*, *běhu* in *běho*, primeri §. 57; *běsem*, *běsi* itd. še v Zilski dolini dendenes živi, kar svedoči Janežič.

II. vrsta.

Nedoločnikovo deblo se končuje na priponko **nŋ**,

(**nŋ**-jevska vrsta).

§. 71. Primer: *dig-nŋ-ti*, a) sedanjikovo deblo **dign-**, b) nedoločnikovo deblo **dignŋ-**.

a) iz sedanjikovega debla :

Jednina.

1. Sedanjik.	2. Velevnik.
1. dign-e-m : stsl. dvign-a	—
2. dign-e-š : stsl. dvign-e-ši	dign-i : stsl. dvign-i
3. dign-e : stsl. dvign-e-tъ	dign-i : stsl. dvign-i

Dvojina.

1. dign-e-va : stsl. dvign-e-vě	dign-i-va : stsl. dvign-ě-vě
2. dign-e-ta : stsl. dvign-e-ta	dign-i-ta : stsl. dvign-ě-ta
3. dign-e-ta : stsl. dvign-e-te	dign-i-ta : stsl. dvign-ě-ta

Množina.

1. dign-e-mo : stsl. dvign-e-mъ	dign-i-mo : stsl. dvign-ě-mъ
2. dign-e-te : stsl. dvign-e-te	dign-i-te : stsl. dvign-ě-te
3. dign-ŏ : stsl. dvign-a-tъ	dign-i-te : stsl. dvign-ě-te

3. Deležnik sedanjikov tvorni: *gin-ŏč*, stsl. *gybn-y gybn-aštъ*.

b) iz nedoločnikovega debla: 1. nedoločnik *dignŏti*, stsl. *dvign-a-ti*; 2. namenilnik *dignŏ-t*, stsl. *dvign-a-tъ*; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *po-dignŏ-vši* : stsl. *-dvign-a-vъšъ*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *dignŏ-l*, stsl. *dvign-a-lъ*; 5. deležnik trpno-pretekli *dign-e-n* iz *dign[ŏ]-e-n*, stsl. *dvignov-e-nъ* in *dviž-e-nъ*.

Na vzhodu se je *ŏ* obdržal, tudi pri hrvatskih Slovencih nê redek: *razgrnoti*, *zginoti*, *struhnoti* itd.; sicer se je umeknil glasniku *i*, redkeje glasniku *u*: *digniti*, *minuti*. Deležnik tvorno-pretekli II. zgubi tudi svoj *no*; *ogrđel* : *ogrdnoti*, *usehel* Trubar : *usehnoti*, *pobegel*, *zastigel* : *pobegnotti* *zastignotti* Habd., *omrznel* Gutsm. : *omrznoti*, *vehel* : *vehnuti* mesto *venuti* stsl. *venati*; *pobegla*, *vgrezla* fant *cin*, *pokel* : *obruč je pokel*, *znikla prip.*; tudi nedoločnik se bere po I. vrsti *pobeči*; enako *podigši*, *poklekši* evang. Zagreb. Deležnik trpno-pretekli se glasi po vplivu nedoločnikove oblike na *-niti* z omehčanim *n*: *nadehnjen*, *vu-kradnjen*, *pognjen* Habd., *crknjen*, *preleknjen* gefürmtt Beli Kranjci; *zaklenjen*, *preobrnjen* Stapl., *vzdignjen*; vendar *trenutje oka* Krel zraven *trnjenje* Trubar.

III. vrsta.

Nedoločnikovo deblo se končuje na priponko *ě*,
(*ě*-jevska vrsta).

1. razred, *ě* ostaja v sedanjikovem deblu.

§. 72. Primer: *štěti* iz **čst-ě-ti*, koren *čst-*, a) sedanjikovo deblo *ště-*, b) nedoločnikovo deblo *ště-*.

a) iz sedanjikovega debla:

Jednina.

1. Sedanjik.

1. ště-je-m : stsl. umě-ja
2. ště-je-š : stsl. umě-je-ši
3. ště-je : stsl. umě-je-ть

2. Velevník.

-
- ště-j : stsl. umě-j iz *umě-ji itd.
- ště-j : stsl. umě-j

Dvojina.

1. ště-je-va : stsl. umě-je-vě	ště-j-va : stsl. umě-j-vě
2. ště-je-ta : stsl. umě-je-ta	ště-j-ta : stsl. umě-j-ta
3. ště-je-ta : stsl. umě-je-te	ště-j-ta : stsl. umě-j-ta

Množina.

1. ště-je-mo : stsl. umě-je-mъ	ště-j-mo : stsl. umě-j-mъ
2. ště-je-te : stsl. umě-je-te	ště-j-te : stsl. umě-j-te
3. ště-ję : stsl. umě-jať	ště-j-te : stsl. umě-j-te.

3. Deležnik sedanjikov tvorni: *štějоč*, stsl. umě-ję umě-jašťь.

b) iz nedoločnikovega debla: *ště-ti*, stsl. umě-ti; 2. name-nilnik *ště-t*, stsl. umě-ть; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *na-ště-vši*, stsl. -umě-vъ, -umě-vъšь; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *ště-l*, stsl. umě-lъ; 5. deležnik trpno-pretekli *ště-t*, stsl. umě-nъ.

Trpno-pretekli deležnik se bere pri Trubarju tudi *štěven* iz *ště-v-e-n*, v služi tu v odstranjenje zeva; *štějem* se krči na vzhodu v *šlēm šlěš* itd.; enako *uměm* povsodi iz *umějem*, Trubar še ima *uměje umej*, pa tudi *umě*; stsl. želēja se glasi med hrv. Slovenci *želēm želěš* itd., indi *želim*; *iměti* ima v sedanjiku po V. 1. *imam, imaš*, itd. *imajo*, v velevniku *iměj*, v deležniku

tvorno-preteklem II. *imě-l*, na hrv. tudi *imal*; iz stsl. prislova *trěbě*, tudi pri Habd. *trebe je* imajo ogrski Slovenci glagolske oblike *trběti*, *trbělo*.

2. razred, sedanjikovo deblo dobiva i.

§. 73. Primer: *gorěti*, a) sedanjikovo deblo **gori-**, b) nedoločnikovo deblo **gorě-**.

a) iz sedanjikovega debela:

	I. Sedanjik.	2. Velevník.
Jednina.		—
1.	gori-m : stsl. gorjā	
2.	gori-š : stsl. gori-ši	góri : stsl. gori
3.	gori : stsl. gori-tъ	gori : stsl. gori
Dvojina.		
1.	gori-va : stsl. gori-vě	gori-va : stsl. gori-vě
2.	gori-ta : stsl. gori-ta	gori-ta : stsl. gori-ta
3.	gori-ta : stsl. gori-te	gori-ta : stsl. gori-ta
Množina.		
1.	gori-mo : stsl. gori-mъ	gori-mo : stsl. gori-mъ
2.	gori-te : stsl. gori-te	gori-te : stsl. gori-te
3.	gorě : stsl. gorětъ	gori-te : stsl. gori-te

3. Deležnik sedanjikov tvorni *gorěč*, stsl. trъpę trъpěštъ, *gorěštъ* in *gorāštъ*.

b) iz nedoločnikovega debela: 1. nedoločnik *gorě-ti*; 2. namenilnik *gorě-t* stsl. *gorě-tъ*; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *po-gorě-vši*, stsl. *po-gorě-vъ po-gorě-vъšъ*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *gorě-l*, stsl. *gorě-lъ*; 5. *po-gorě-n*, stsl. *trъpě-nъ*.

Gledim zraven *gledam* ima v nedoločniku *gledati*; *hotěti* ima sedanjik po V. 2. *hočem* iz **hotjem* in *hčem*, stsl. *hošta*, v 3. množinski osebi pa *hoté* Trubar zraven *hočejo*, velevník *hoti* Preš.; v briž. spom. se bere *hoteti*, *hotelo*, *hoču*, *hočo*, pri Belih Kranjcih se govori *čo*, *češ*, *če*, *čemo*, *čete*, *čedo* zraven *čejo*, v sestavi z nekalnico zgubi naglas in postane naslonica: *něču*, *něčeš*, *neče*, *něčemo*, *něčete*, *něčejo* in *něčedo*, ali pa *nóčem* iz *n[e-h]očem*, *nóčes* itd., primeri *němam* iz *nejmam*, *něsem* iz *nejsem*.

V deležniku trpno-preteklem se *lj* neorganično vriva v besedah *trpljenje*, *življenje* zraven *živěnje*: *živě-ti*, *trpěnje*: *trpě-ti*;

primeri *grménje*, *kipénje*, *sopénje*, *srbénje*, *šuménje*, tedaj tudi *poželénje* mesto *poželjenje*. V vrsto III. 2. spadajo po sedanjiku tudi *spim*, *ščim*, *zdi se*, *gledim* zraven *gledam*, *smejlm se* zraven *sméjem se*, stsl. smějā směješi V. 2., nedoločniki so *spati* V., *scati* V., *zděti* stsl. sđěti I. ali sđdějati V., *gledati* V., *smejati* V. ali III. Po nebnikih stoji v nedoločnikovem deblu a mesto ě: *držati kričati* itd., *stojati se krči* v *stati*, sedanjik *stojim*, v briž. spom. *stojal*, sedaj *stal*. *Vidim viděti*, (pri nas *vidati*, menda po *gledati*) ima pri hrvatskih Slovencih velevnik *vidj*, *vidjte*, pri nas *viž* iz *vidž* stsl. vižďъ a vidite, glej §. 56. Deležnik *vidjen* Habd. je iz *viditi* stsl. viděňъ. Deležnik *kipučí*: *vu kipučem mleku* prip. je po vrsti I. potvorjen. *Iměti* III. se glasi v sedanjiku *imam* V. 1., tudi v stsl. *imamъ* in *imějā*, velevnik *iměj veděti vēm*.

IV. vrsta.

Nedoločnikovo deblo se končuje na priponko **i**,
(i-jevska vrsta).

§. 74. Primer: *hvaliti*, a) sedanjikovo deblo **hvali-**, b) nedoločnikovo deblo **hvali-**.

a) iz sedanjikovega debela:

Jednina.

1. Sedanjik.	2. Velevnik.
1. hvali-m : hvaljā	—
2. hvali-š : stsl. hvali-ši	hvalí : stsl. hvali
3. hvali : stsl. hvali-tъ	hvali : stsl. hvali

Dvojina.

1. hvali-va : stsl. hvali-vě	hvali-va : stsl. hvali-vě
2. hvali-ta : stsl. hvali-ta	hvali-ta : stsl. hvali-ta
3. hvali-ta : stsl. hvali-te	hvali-ta : stsl. hvali-ta

Množina.

1. hvali-mo : stsl. hvali-mъ	hvali-mo : stsl. hvali-mъ
2. hvali-te : stsl. hvali-te	hvali-te : stsl. hvali-te
3. hvalę : stsl. hvalęťъ	hvali-te : stsl. hvali-te

3. Deležnik sedanjikov tvorni: *hvalę hvalęč*, stsl. *hvale hvalęštъ*.

b) iz nedoločnikovega debbla: 1. nedoločnik *hvali-ti*; 2. namenilnik *hvali-t*, stsl. *hvali-tъ*; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *po-hvali-v*, *po-hvali-vši*, stsl. *po-hvali-vъ*, *po-hvali-vъšъ*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *hvali-l*, stsl. *hvali-lъ*; 5. deležnik trpno-pretekli *hvalj-e-n*, stsl. *hvalj-e-nъ*.

Končaj 3. množinske osebe na *ę* je dendenes le pri onih glagolih v navadi, kateri i naglašajo, ostali imajo *ijo* : *hvalijo*.

V deležniku trpno-preteklem, kder se dotika je iz *ie* s predhodnim debelskim soglasnikom, se vršijo vse one soglasniške spremembe, ki so v §. 24 naznačene: 1) *n*, *l* se mehčata, po *r* nastopuje *j* iz *i*: *běljen*, *branjen*, *udarjen* iz **bēli-en*, **brani-en*, **udari-en*; primeri *stvoren* zraven *stvorjen* Habd.; 2) *t*, *d* se premenjata v *č* oziroma *ć* in *j*, stsl. *št* in *žd*: *nasičen* iz **nasiti-en*, *kračen* iz **krati-en*, enako *zmočen*, *vkročen*, *tračen* *verwüftet*, *stračena njiva*, *sprijen* iz **spridi-en*, *rejen* *geordnet* iz *ređi-en* in *rején* *genährt* iz **redi-en*, *zaplojen* iz **zaplodi-en*, *vojen* iz **vodi-en*, *glajen* iz **gladi-en*; vendar tudi *gaten*, *ukroten*, *časten* zraven *češčen* iz **česti-en* glagola *čestiti častiti*, stsl. *čstiti*; čuje se tudi *stratjen*, *čutjen*, *spridjen*, *zagozdjen* in *zagvožen*; ogrski Slovenci pišejo *j* zraven *dj*: *zablōdjen*, *sođjen*; v hrvatskem se bere *hičen* iz *hyti-en* *geworfen*, *zračén*; *rodjen*, *zasadjen*, *osudjen* Habd., primeri §. 26, 1., primeri *zabrčven* iz *zabrtviti* pri Belih Kranjcih; 3) po *p*, *b*, *v*, *m* se vriva *l*: *kropljen* iz **kropi-en*, **kropj-en*, enako *vabljen*, *lovljen*, *krmljen*; 4) *z* in *s* prehajata v *ž*, *š*: *vožen*, *věšen* iz **vozi-en*, **vozj-en*, *vožen*, **věsi-en*, **věsjen*, *věšen*.

V. vrsta.

Nedoločnikovo deblo se končuje na priponko *a*,
(*a*-jevska vrsta).

1. razred, priponka *a* ostaja tudi v sedanjikovem debllu.

§. 75. Primer: *dělati*, a) sedanjikovo deblo *děla*, b) nedoločnikovo deblo *děla*.

a) iz sedanjikovega debla :

Jednina.

1. Sedanjik.

1. děla-m : stsl. děla-ja
2. děla-š : stsl. děla-je-ši
3. děla : stsl. děla-je-tě

2. Velevník.

- děla-j : stsl. děla-j iz *děla-ji itd.
děla-j : stsl. děla-j

Dvojina.

1. děla-va : stsl. děla-je-vě	děla-j-va : stsl. děla-j-vě
2. děla-ta : stsl. děla-je-ta	děla-j-ta : stsl. děla-j-ta
3. děla-ta : stsl. děla-je-te	děla-j-ta : stsl. děla-j-ta

Množina.

1. děla-mo : stsl. děla-je-mъ	děla-j-mo : stsl. děla-j-mъ
2. děla-te : stsl. děla-je-te	děla-j-te : stsl. děla-j-te
3. děla-jq : stsl. děla-jať	děla-j-te : stsl. děla-j-te

3. Deležnik sedanjikov tvorni: *dělaje, dělajoč*, stsl. děla-je děla-jašť.

b) iz nedoločnikovega debla : 1. nedoločnik *děla-ti*; 2. namenilnik *děla-t*, stsl. děla-tě; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *pri-děla-v, pri-děla-vši*, stsl. pri-děla-vъ, pri-děla-věš; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *děla-l*, stsl. děla-lъ; 5. deležnik trpno-pretekli *děla-n* stsl. děla-nъ.

2. razred. Na mestu nedoločnikove priponke **a** je v sedanjikovem deblu priponka **i** oziroma **j**.

§. 76. Primer: *orati*, a) sedanjikovo deblo **ori**, oziroma osnova **or-je**, b) nedoločnikovo deblo **ora-**.

a) iz sedanjikovega debla :

Jednina.

1. Sedanjik.

1. or-je-m : stsl. or-ja iz *or-ja
2. or-je-š : stsl. or-je-ši
3. or-je : stsl. or-je-tě

2. Velevník.

- or-ji in ori stsl. or-ĭ, iz *or-ji
or-ji : stsl. or-ĭ

Dvojina.

1. or-je-va : stsl. orje-vě	or-ji-va : stsl. orja-vě in or [^] i-vě itd.
2. or-je-ta : stsl. orje-ta	or-ji-ta : stsl. orja-ta
3. or-je-ta : stsl. orje-te	or-ji-ta : stsl. orja-ta

Množina.

1. or-je-mo : stsl. orje-mъ	or-ji-mo : stsl. orja-mъ
2. or-je-te : stsl. orje-te	or-ji-te : stsl. orja-te
3. or-jq : stsl. orjať	or-ji-te : stsl. orja-te

3. Deležnik sedanjikov tvorni: *oráje* ali *orje*, *orjôč*, stsl. tudi or[^]e or[^]ąšť.

b) iz nedoločnikovega debela: 1. nedoločnik *ora-ti*; 2. namenilnik *ora-t*, stsl. ora-tъ; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *raz-ora-v raz-ora-vši*, stsl. raz-ora-vъ, raz-ora-vъšъ; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *ora-l*, stsl. ora-lъ; 5. deležnik trpno-pretekli *ora-n*, stsl. ora-nъ.

Pri tvoritvi sedanjikove osnove se godijo iste prikazni, kakor v IV. vrsti pri tvoritvi trpno-preteklega deležnika, vsled osnovnega sloga *je* iz *ie* se namreč debelska soglasnika *r l* mehčata, *t d* se menita v *č j*, po *p, b, v, m* se vriva *l*, goltniki in sičniki pa se spremenjajo v neblike: *ora-ti*, nsl. *orje* = *or-je*, stsl. or[^]e-tъ ali orje-tъ, pred *i* le or[^]i, primeri §. 25, 1; *kla-ti koljem*; *metati mečem* iz **met-je-m*, *gloda-ti glojem* iz **glod-je-m*; *kopa-ti kopljem* iz **kop-je-m*, *gibati gibljem* iz **gib-je-m*; *mika-ti mičem* iz **mik-je-m*, *laga-ti lažem* iz **lag-je-m*, *diha-ti dišem* iz **dih-je-m*; *klicati kličem* iz **klic-je-m*, *veza-ti vežem* iz **vez-je-m*, *brisa-ti brišem* iz **bris-je-m*.

Mnogi glagoli se spregajo po 1. in 2. razredu: *sipati*, *tipati*, *ščipati*; *gibati*, *zobati*, *zibati*; *dremati*; v sedanjiku: *sipam* in *sipljem*, *tipam* in *tipljem*; enako *beketati*, *blesketati*, *gogotati*: *beketam* in *bekečem*, *blesketam* in *bleskečem*; tudi *peljati peljam* in *peljem*; na vzhodu se čuje tudi: *davljem*, *vlěvljem*, *umivljem*, *popěvljem*, *šivljem* mesto in zraven *davam*, *vlěvam*, *umivam*, *popěvam*, *šivam*.

Glagoli *klati*, *plati* imajo v sedanjiku *koljem*, *poljem*; *stlati*, *srati steljem*, *serjem*; primeri iz 3. razreda *zvati zovem*, *brati berem*.

3. razred.

§. 77. Sem spadajo korenski glagoli, kojih koren se končuje na soglasnik, v nedoločniku je **a** glasoslovni podaljšek §. 6. c, β .; v sedanjiku pa je samoglasnik sred korena izviren; primer: koren *ber-*, a) sedanjikovo deblo **ber-**, b) nedoločnikovo deblo **bra-**.

a) iz sedanjikovega debela:

	1. Sedanjik.	2. Velevník.
Jednina.	1. ber-e-m : stsl. ber-a	—
	2. ber-e-š : stsl. ber-e-ši	ber-i : stsl. ber-i
	3. ber-e : stsl. ber-e-ť	ber-i : stsl. ber-i
Dvojina.	1. ber-e-va : stsl. ber-e-vě	ber-i-va : stsl. ber-ě-vě
	2. ber-e-ta : stsl. ber-e-ta	ber-i-ta : stsl. ber-ě-ta
	3. ber-e-ta : stsl. ber-e-te	ber-i-ta : stsl. ber-ě-ťa
Množina.	1. ber-e-mo : stsl. ber-e-mъ	ber-i-mo : stsl. ber-ě-mъ
	2. ber-e-te : stsl. ber-e-te	ber-i-te : stsl. ber-ě-te
	3. ber-q : stsl. ber-ať	ber-i-te : stsl. ber-ě-te

3. Deležnik sedanjikov tvorni: *berę beręč*, stsl. *bery*, *ber-ašť*.

b) iz nedoločnikovega debela: 1. nedoločnik *bra-ti*; 2. namenilnik *bra-t*, stsl. *bra-ť*; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *z-bra-vši*, stsl. *sъ-bra-vъ sъ-bra-vъšъ*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *bra-l*, stsl. *bra-lъ*; 5. deležnik trpno-pretekli *bra-n*, stsl. *bra-nъ*.

Brati, *prati*, *gnati* imajo v sedanjiku *berem*, *perem*, *ženem*, na Notranjskem *renem*, primeri *morem* iz *možem*; *zvati zovem*; *žgati*, *žgem* po L., *tkati tkem* in po V. 1. *tkam*, stsl. *ťkať* *ťčeši*.

4. razred.

§. 78. Sem spadajo korenski glagoli, kojih koren se končuje na samoglasnik, v nedoločniku je **a** oziroma **ja** podaljšek, ki se v sedanjiku umika osnovnemu slogu **je**; primer: koren

sě-, a) sedanjikovo deblo *sě-* oziroma osnova *sě-je*, b) nedoločnikovo deblo *sěja-* iz *sě-j-a*.

a) iz sedanjikovega debela:

	1. Sedanjik.	2. Velevník.
Jednina.	1. <i>sě-je-m</i> : stsl. <i>sě-ja</i>	—
	2. <i>sě-je-š</i> : stsl. <i>sě-je-ši</i>	<i>sě-j</i> : stsl. <i>sě-j</i>
	3. <i>sě-je</i> : stsl. <i>sě-je-ť</i>	<i>sě-j</i> : stsl. <i>sě-j</i>
Dvojina.	1. <i>sě-je-va</i> : stsl. <i>sě-je-vě</i>	<i>sě-j-va</i> : stsl. <i>sě-j-vě</i>
	2. <i>sě-je-ta</i> : stsl. <i>sě-je-ta</i>	<i>sě-j-ta</i> : stsl. <i>sě-j-ta</i>
	3. <i>sě-je-ta</i> : stsl. <i>sě-je-te</i>	<i>sě-j-ta</i> : stsl. <i>sě-j-ta</i>
Množina.	1. <i>sě-je-mo</i> : stsl. <i>sě-je-mъ</i>	<i>sě-j-mo</i> : stsl. <i>sě-j-mъ</i>
	2. <i>sě-je-te</i> : stsl. <i>sě-je-te</i>	<i>sě-j-te</i> : stsl. <i>sě-j-te</i>
	3. <i>sě-jo</i> : stsl. <i>sě-ja-ť</i>	<i>sě-j-te</i> : stsl. <i>sě-j-te</i> .

3. Deležnik sedanjikov tvorni: *sě-joč*, stsl. *sě-je se-ja-šť*.

b) iz nedoločnikovega debela: 1. nedoločnik *sěja-ti*; 2. namenilnik *sěja-t*, stsl. *sěja-ť*; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *po-sěja-vši*, stsl. *po-sěja-vъ*, *po-sěja-vъšъ*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *sěja-l*, stsl. *sěja-lъ*; 5. deležnik trpno-pretekli *sěja-n*, stsl. *sěja-nъ*.

Zraven *bljuvati*, *djati* iz *dějati*, *lějati* stsl. *lijati*, *rvati*, *sno-vati*, *suvati*, *trovati* imamo tudi oblike po vrsti I. *bljuti*, *děti*, *liti*, *ruti*, *snuti*, *suti* in *truti*; oblike *bljuvati* in *bljuti*, *djati* in *děti* itd. v sedanjiku nemajo razločka, ampak obojim oblikam odgovarja *bljujem*, *dějem* itd. Mesto *smějem směješ* stsl. *směja směješi* čuje se tudi po V. 1. *smějам smějaš* in po III. 2. *smějim, смеjiš*. Zraven *sijem*, *sějem*, *bljujem*, *kljujem*, *pljujem*, *sujem* se čujejo tudi oblike po V. 1. *sijam*, *sějам*, *bljuvam*, *kljuvam*, *pljuvam*, *suvam*, primeri *kmetujem* in *kmetuвам*.

VI. vrsta.

Nedoločnikovo deblo se končuje na priponko *ova*, (*ova-jevska* vrsta).

§. 79. Primer: *kupovati*, a) sedanjikovo deblo *kupu-*, b) nedoločnikovo deblo *kupova-*.

a) iz sedanjikovega debla :

Jednina.

1. Sedanjik.

1. kupu-je-m : stsl. kupu-ja
 2. kupu-je-š : stsl. kupu-je-ši
 3. kupu-je : stsl. kupu-je-tъ

2. Velevník.

- kupu-j : stsl. kupu-j
 kupu-j : stsl. kupu-j

Dvojina.

1. kupu-je-va : stsl. kupu-je-vě	kupu-j-va : stsl. kupu-j-vě
2. kupu-je-ta : stsl. kupu-je-ta	kupu-j-ta : stsl. kupu-j-ta
3. kupu-je-ta : stsl. kupu-je-te	kupu-j-ta : stsl. kupu-j-ta

Množina.

1. kupu-je-mo : stsl. kupu-je-mъ	kupu-j-mo : stsl. kupu-j-mъ
2. kupu-je-te : stsl. kupu-je-te	kupu-j-te : stsl. kupu-j-te
3. kupu-je : stsl. kupu-ja-tъ	kupu-j-te : stsl. kupu-j-te

3. Deležnik sedanjikov tvorni *kupu-je kupu-ječ*, stsl. *kupu-je kupu-jaštъ*.

b) iz nedoločnikovega debla: 1. nedoločnik *kupova-ti*; 2. namenilnik *kupova-t*, stsl. *kupova-tъ*; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *na-kupova-vši*, stsl. *na-kupova-vъ na-kupova-vъšъ*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *kupova-l*, stsl. *kupova-lъ*; 5. deležnik trpno-pretekli *kupova-n*, stsl. *kupova-nъ*.

Zraven *verujem se čuje veruvam, verovam; vári se, várite se je na mestu varuj se, varujte se.*

B. Spregatev bez osnovnega samoglasnika oziroma sloga v sedanjiku, (nepravilna spregatev).

1. věděti, koren věd-.

§. 80. Sedanjik.

- Jednina. 1. vě-m : stsl. vě-mъ
 2. vě-š : stsl. vě-si
 3. vě : stsl. věs-tъ

Velevník.

- věd-i : stsl. věždъ
 věd-i : stsl. věždъ

Dvojina.	1. vě-va : stsl. vě-vě	věd-i-va : stsl. věd-i-vě
	2. vės-ta : stsl. vės-ta	věd-i-ta : stsl. věd-i-ta
	3. vės-ta : stsl. vės-te	věd-i-ta : stsl. věd-i-ta
Množina.	1. vě-mo : stsl. vě-mъ	věd-i-mo : stsl. věd-i-mъ
	2. vės-te : stsl. vės-te	věd-i-te : stsl. věd-i-te
	3. věd-o : stsl. věd-ętъ	věd-i-te : stsl. věd-i-te

Mesto *věd-o* se govori tudi *vějo*, mesto *věsta věste* tudi *věta věte*; stsl. obliki věžďь odgovarja *věj* v besedi *pověj* zraven *povedi*, v dvojini in množini navadno *vějta vějte*, kakor *dajta dajte* in *jějta jějte*; hrvatski Slovenci govorijo *poveč povečte*: stsl. *po-věžďь* a *povědite*; sedanjikov deležnik se glasi *vědę vědęč* stsl. vědy vědaštъ; oblike iz nedoločnikovega debla gredo po vrsti III.

2. *dati*, sedanjikovo debla **dad-**.

	Sedanjik.	Velevnik.
Jednina.	1. da-m : stsl. da-mъ	—
	2. da-š : stsl. da-si	da-j : stsl. dažďь
	3. da : stsl. das-tъ	da-j : stsl. dažďь
Dvojina.	1. da-va : stsl. da-vě	da-j-va : stsl. dad-i-vě
	2. das-ta : stsl. das-ta	da-j-ta : stsl. dad-i-ta
	3. das-ta : stsl. das-te	da-j-ta : stsl. dad-i-ta
Množina.	1. da-mo : stsl. da-mъ	da-j-mo : stsl. dad-i-mъ
	2. das-te : stsl. das-te	da-j-te : stsl. dad-i-te
	3. dad-ę : stsl. dad-ętъ	da-j-te : stsl. dad-i-te

Mesto *dadę* se govori tudi *dad-o* in *dajo*, mesto *dasta daste* tudi *data date*; na zahodu odgovarja *dej* stsl. *dažďь*, *daj* pa = *da-j* od *dajati*. Oblike od nedoločnikovega debla **da-** gredo po I. 7.

3. *jěsti*, koren **jěd-**.

	Sedanjik.	Velevnik.
Jednina.	1. jě-m : stsl. ja-mъ	—
	2. jě-š : stsl. ja-si	jěj : stsl. jažďь
	3. jě : stsl. jas-tъ	jěj : stsl. jažďь

Dvojina.	1. jě-va : stsl. ja-vě	jěj-va : stsl. jad-i-vě
	2. jěs-ta : stsl. jas-ta	jěj-ta : stsl. jad-i-ta
	3. jěs-ta : stsl. jas-te	jěj-ta : stsl. jad-i-ta
Množina.	1. jě-mo : stsl. ja-mъ	jěj-mo : stsl. jad-i-mъ
	2. jěs-te : stsl. jas-te	jěj-te : stsl. jad-i-te
	3. jěd-q : stsl. jad-ętъ	jěj-te : stsl. jad-i-te

Deležnik sedanjikov *jědę jědęč* stsl. jady jadaštъ ; ostale oblike pripadajoče nedoločnikovemu deblu gredo po I. 1., tedaj *jěsti, jěst* stsl. jas-tъ, *na-jěd-ši se, jedel* in *jel, jěden*.

Nahaja se tudi mesto *jěste jedete*, mesto *jědę jějo* mesto *jěj* pri hrv. Slovencih *jedj*.

4. koren **jes-** glagola *sem byti*.

Jednina.	Dvojina.	Množina.
1. s-e-m : stsl. jes-mъ	s-va : stsl. jes-vě	s-mo : stsl. jes-mъ
2. si : stsl. je-si	s-ta : stsl. jes-ta	s-te : stsl. jes-te
3. jes-t, je : stsl. jes-tъ	s-ta : stsl. jes-te	s-q : stsl. s-ątъ

Mesto *sem* imajo briž. spom. *jesem*, pozneje so pisali *sem sam, sim* in celo *sum* Krel, t. j. *sъm*; zraven *si* se nahaja *jesi*, Habd.; od *jest* odpada **st**, zato *je* zraven *jest* briž. spom., *jeste* Trubar; 3. množinska oseba se glasi v briž. spom. *sunt*, stsl. sątъ, ogr. *jesę* in *so*, hrv. *jesu* in *su*; *něsem, něsi, ně* je iz *nejesem, nejesi, neje* itd. Stsl. ima sedanjikov deležnik *sę, sy* in *sę, sęštъ*; ostale oblike so od korena **by-** po I. 7. in **będ-** po I. 1.

III. Poglavje.

Opisane glagolske oblike.

a) Tvorni položaj.

1. Pretekli čas.

§. 81. Pretekli čas ima tvorno-pretekli deležnik II. in pomožni glagol *sem*: 1. *prišel sem, prišla sem*, 2. *prišel si, prišla si* itd.

2. Predpretekli čas.

Predpretekli čas ima tvorno-pretekli deležnik II. in pomožni glagol v preteklem času: *kader je vina bilo zmanjkalo* Stapl.; *bil sem prišel; dodelal sem bil*; mesto pomožnega glagola v preteklem času nahaja se tudi stari nedovršilnik *běh* §. 57 ali v obliki *běsem* iz *bysem* §. 62, 2, n. p. *sem bila stara sedem lět, bęste me djali v klošter lęp*, nar. p., prim. stsl. *bęste dęjali*.

3. Prihodnji čas.

Prihodnji čas se znači

- a) s sedanjikom dovršnih glagolov; ta način je posebno živ ostal pri glagolih gibanja, če so sestavljeni s predponko **po**: *pobežim, povlčem, podirjam, poženem, pojdem, polžem, poletim, ponesem, popeljem, potečem*, tako tudi *porečem* in *będem werde fein*: *poletim na široko polje, tam se nazobam Vraz*.

Da ne znači vsak dovršni glagol v sedanjiku prihodnosti, ima se nemškemu vplivu pripisati. Krel še ima: *ti porodiš wirt gebären*; Trubar: *kako jest to spoznam werde erkennen*; *sveti duh pride (wird femmen) v te, ino ta moč tebe obsenči wird umschatten*; pri ogerskih Slovencih je ta nemški vpliv naj menj poznati, Kuzmič ima: *žena tvoja porodi sina tebi, Trubar pa: tvoja žena będe tebi rodila eniga simi*;

Kuzmič: *vnoge (mnoge) obrne k bogi*, Trubar pa: *bode preobrnil k bogu*; Kuzmič: *popriješ (mesto poprimeš) i porodiš sina*, Trubar pa: *boš počela ino boš rodila eniga sinu*; evang. Zagreb.: *ja doidem i zeračim njega*.

b) se znači prihodnji čas z nedoločnikom v zvezi α) z glagolom *imam* in β) z glagolom *hočem*:

α) *na njih sadu jih imate spoznati werdet erkennen*; *njega imeti imaš imenovati Joannes wirst nennen* Trubar; *oni te imajo na rokah nositi Krel*; *moj kelih vi imate rěs piti Dalm.*, a Krel: *moj pehar resnično boste pili*;

β) *jest hočo priti ino njega ozdraviti werde kommen und gesund machen* Trubar; *tako će zdrav biti moj hlapčič wird gesund sein* Krel; *ar (ker) vsakomu, ki ima, hoče se dati, i obilen bude*; *a onemu, ki nēma, i kaj se vidi iměti, hoče se vzeti od njega* evang. Zagreb.

c) navadno pa se *dendenes* znači prihodnji čas s tvorno-preteklim deležnikom II. in glagolom *bodem*: *bom dělal, bom prišel*; glagol *imam* v zvezi z nedoločnikom ima *dendenes* pomen, da je potrebno.

4. Predprihodni čas.

Predprihodnjega časa nsl. nēma, stsl. padlъ бѣда cecidero pomeni *dendenes cadam*, t. j. iz predprihodnjega časa se je razvil pomen prihodnjega časa, Miklošič; toda Levstik stavi predprihodnji čas: *dodělal bodem*.

5. Pogojniki.

Pogojnik se zaznamuje za sedanji čas z deležnikom tvorno-preteklim II. v zvezi s člencem *bi*, ki je postal iz stsl. dovršilnika *byhъ*: *bi dělal, bi prišel*; mesto *bi* se mestoma nahaja *běsem běsi* itd., iz *by jesem* po §. 62. 2.; za pretekli čas pa se pridaja deležnik *bil*: *bil bi delal, bil bi dodelal*.

b) Trpni položaj.

§. 82. Trpni položaj se tvori na dvoji način:

a) na tvorni položaj se dodaje povratilno zaime *se*; latinski jezik ima svoj trpni položaj celo enako tvorjen, kajti

laudor = *laudo se*, *laudator* = *laudato se*, *laudare* = *lauda se*, *hvali se* (*ti*) itd., le 2. množinska oseba *laudamini* je tudi v latinščini tvorjena po načinu b); tudi grške in skr. medialne oblike osebnih končnic se izvajajo iz osebnih zaimen 1., 2. in 3. osebe, ki so povratilno rabljene; zato *hvalim se* = *laudor* iz *laudo se*, *hvališ se*, *hvali se*; *hvalil se sem*, *hvalila se sem*; *bil sem se pohvalil*; *bom se hvalil*; *hvalil bi se*, *bil bi se hvalil*; tedaj tako v vseh časih, številih in osebah.

- b) se tvori trpni položaj tako, da se trpno-preteklemu deležniku dodaje pomožni glagol *sem* v primernih časih in oblikah: *smo hvaljeni*, *bili smo hvaljeni*, *bili smo pohvaljeni*, *hvaljen bodi*, *bili bi pohvaljeni* itd.; temu načinu odgovarja latinski *laudamini* (*sc. estis*), *ferimini* = *ἡρώμενοι* za sedanji, *laudati estis* itd. za pretekli čas.

Tretji del.

Besedotvoritev.

§. 84. Besede so postale iz korenov in debel. Deblo (Stamm) ali osnova (Thema) je koren ali s kako priponko (Suffix) podaljšan koren. Na koren ali deblo so se primerne osebe in število, sklon in število zaznamujoče končnice pridejale in tako so postale besede, n. p. **men-**, stsl. **мѣн-** : *m^gn-e-m*, *m^gn-ji*, *men-c-a-m* in *mę-c-a-m*, *mę-k-ine*, *męhek* iz *mę-k-ькъ* itd.

Prvotna oblika, iz katere so izrastle sorodne besede, je koren. Koren vsaj dendenes nę beseda, ampak le v mislih izluščena oblika. Deblo je enako izluščena oblika, ki pa se daje še dalje luščiti, n. p. besede *mencati*, *mencanje*, *mencal*, *mencam* gredo na občno deblo **menca-**. Deblo **menca-** gre še le na koren **мѣн-**, ki pa po mislih mnogih učenjakov tudi še nę zadnji koren, ampak le deblo iz korena **ma-**, od koder tudi *ma-h-ati*, *ma-jati*, *mę-k-noti*, *my-kati* in še druge besede izvirajo. — Deblo se izlušči, če se besedi odvzemejo pregibne končnice, koren pa se izlušči, če se odvzemejo tudi besedotvorne končnice; besede, ki se ne dajo razložiti v koren in končnice, so nejasne.

Vse besede in besedne končnice (priponke) so nastale iz pomenskih ali glagolskih in iz zaimenskih korenov.

Zaimenski koreni.

Iz zaimenskih korenov izvirajo zaimena, večina prvotnih člencev, predlogi, glagolske in imenske pred- in priponke, prislovi, tedaj razmerje naznanjajoče besede in po njih tudi nekatera imena in glagoli, n. p. *sam-ica*, *ni-čemur-en*, *svobo-da* : *sva* : *svoj* in *sebe*; *pačiti*, *spaka*, *na opak* : skr. *apa* gr. *ἀπό* lat. *ab*.

§. 84. Zaimenski koreni so: (glej Miklosich Syntax p. 78. in dalje).

1. **a** v besedah: *a* aber; *a-li* ober; *a-ko* wenn.

2. **vъ** oziroma **va**: *e-vo*; *vě, va, vi(vy)*; *dela-va, -vě*.

3. **e** izvirno isti koren ko **a**: *e-vo* slič; *e-si* hieher ogr.; *e-te* slič, *neulich* ogr.; *e-ti* hier, *do eti mao (mal)*; *od e-tec* von hier ogr.; *e-tak* so ogr.; *e-takši* so beschaffen ogr.

4. **in**: *in-ači, in-di, in-am, in-da, in-ačičen, ino-rodec* itd.

5. **jъ** oziroma **ja**: *je-ga, je-mu, na-n-j*; *im* quoniam: *kak si proso čuval, im je još više pojedene, kak predi prip. 38; ar stsl. ježe quia.*

6. **къ** oziroma **ka** in **čъ** oziroma ***ki**: a) *ka-j, ko-ga; ko-ji; kdo, stsl. къ-to; ně-kdo; ka-m; kde* itd.; *ni-č, če-sa, če-mu* itd.

b) *tu-kaj, tojdi-ka, andi-ka, lani-ka, povesodi-k, bliže-k, više-k; zdaj-ci, tadaj-ci.* Mikl. Synt. 120. 8.

c) *ko-lik; ka-vrna; Ka-niža, Ka-lobije; ga-vran in ka-vran; ko-redica* Graßschwaben rez.; *šo-piriti se iz če-piriti*, gl. Caf Vestnik I. 167.

7. **нъ** oziroma **na**: a) *ne, ni; na* nimm, *na-ta, na-te; ne-go; na-m, na-s.*

b) *i-no; a-no*: *ano* so vmrli längst.

8. **ov**: *ov, a, o; ov-ači; u-bežati au-fugere*, skr. *ava.*

9. **on**: *on, a, o; oni, a, o, na zahodu, uni, a, o* jener; s tem korenem si je v rodu brž ko ne predlog *v-a, v-ъ, v* (in), **v** je izvirno sapni priglas.

10. **sam**: *jaz sam, na samem, samica, sam samcat*; iz tega korena izvira menda predlog *sa, sъ. s* (cum).

11. **svъ** oziroma **sva**: *svoj, sebe, sebi, se iz sve; da si; da si ravno; kakor si bodi.*

12. **sъ** oziroma ***si**: *do se-ga malu; na sim svetu; od se dobe; o se dobi; po teh mal; samuč (sim več); do sore, od sore (se ore); izda biš jčjt; vezda jčjt iz ve-sъ-da; leto-s, dene-s, si-noč.*

13. **тъ** oziroma **ta, a**: *t_a, ta, to; tu, tu-kaj; s-to-prv, sto-prav, stoper; ta-k; ta-ky* gleich; *te, te-re, te-r, stsl. *teže; ta-m; tje, tijam; tu-di.*

b) *to-ti, to-ta, to-to* rod. *to-tega* na vzhodu mesto *ta le* na zahodu; *kaj-ti*; *kot* za *ko-ti*; *kak-ti*; *nu-ti* = *glej*; *ni-ti*; *an-ti, on-ti, on-ti pa*; *baš-ti* (pr. stsl. бѣшѣ). Mikl. IV. 123.

14. **-go, že** : *ne-go*; *te-re* §. 30, 6; *kdo-r*; *ka-r*; *dokle-r*; *potle-r*; *kada-r*; *kođe-r*; *kamo-r*; *dare* iz *gda-re, kada-re*; *venda-r* iz *vem da že*; (Šolar: *ondar* gr. *εἶτα*; pri nas razločujemo *menda* wahrscheinlich, *venda* sicherlich (οἶδ' ὄτι) in *vendar* dennoch); *blago-r*.

15. **-i** : *teda-j*; *potle-j*; *tako-j*; *zda-j*; *onda-j*; *onuda-j*; *ka-j*; *kda-j*; *nekda-j*. Ravno tako *včera-j, izuna-j, vekoma-j, zgora-j, zdola-j, zdavna-j, skupa-j*; grški *οἶτος-i* Mikl. IV. 120.

16. **мъ** oziroma **ма** : a) *tijam, ka-m, ta-m-kaj, se-m*; *mene, mi*; *hvali-m, hvali-mo*; *dokle-m*; *bar-ma*; *konče-ma* prim. rez. *si junak, ma (pa) hudak*.

b) *ma-cesen, ma-klen, ma-tprika* za *ma-dobrika, ma-jelovec, ma-dravec*; *glej* Čaf. Vestnik. I. p. 3.

Opazka. 1. **Le** je kratica iz *glej* : *un le otrok*; **li** je iz *ljubo*: *je-li, a-li; ist, istov, ta-isti* iz korena *jes-* v glagolu *jesmъ, sem*.

2. Zaimenski značaj ima **pa** (poznej **po**) in **pas-** v sestavah: *pa-perk* stsl. *па-бирѣкъ*, *pa-roj, paz-duha, paz-dirje, pasterka* brž ko ne iz *pas-dvšterka*.

Glagolski ali pomenski koreni.

§. 85. Glagolski ali pomenski koreni so v indoevropskih jezikih enosložni. Miklošič deli stsl. glagolske korene v 20 vrst. Prvih sedem vrst se končuje na samoglasnike oziroma slogotvorne glasnike: 1. **a** (*sta-*), 2. **i** (*vi-*), 3. **u** (*ču-*), 4. **l** (*ml-*), 5. **r** (*pr-*), 6. **ě** (*dě-*), 7. **y** (*my-*), iz kojih so izrastle besede: *sta-n, po-vi-tek, ču-t, pod-mol, pod-prem, dě-lo, my-lo*. Ostalih 13 vrst znači samoglasnik oziroma slogotvorni glasnik v deblu, ki je: 8. **a** (*vlad-*), 9. **i** (*vid-*), 10. **u** (*puh-*), 11. **e** (*nes-*), 12. **o** (*kop-*), 13. **ъ** (*bъd-*), 14. **ь** (*žьn-*), 15. **l** (*vъk-*), 16. **r** (*mrъk-*), 17. **ě** (*běg-*), 18. **y** (*kyp-*), 19. **ę** (*vęz-*), 20. **q** (*stęp-*), iz kojih so nastale n. p. besede: *vlad-a, viden, puhel, nesem, kopati, bъděti, ženjem, volk, mrknęti, bęgati, kypim, vęzati, stępa*. Po tej razvrstitvi stoji koren v naj krajši obliki v onih vrstah, ki imajo

v korenskem slogu slogotvorni **r** ali **l** in poluglasnike **ъ** ali **ь**; v naj krepkejši obliki pa v onih vrstah, ki imajo naj krepkejše samoglasnike; bližja sorodnost vrst oziroma dotičnih korenov z istimi ali postavno premenjenimi in omeħčanimi soglasniki naslanja se na sorodnost samoglasnikov, glej §. 3—12.

Končnice.

§. 86. Končnice so postale iz zaimenskih, pa tudi iz glagolskih korenov.

Na koren se stavi ali ena besedotvorna končnica ali več, p. *per-ot*, *per-ot-n-ica*, *da-m*, *da-va-m*. Na koren, pa tudi na glagolsko deblo pritekne besedotvorne končnice so prvotne, tudi take tvoritve so prvotne, p. koren *žьn-*: *ženjica*, deblo *zabeli-* glagola *zabeliti*: samostalnik *zabel*. Končnice se pa pritikajo tudi na besede, in tako tvorijo nove besede, take tvoritve so drugotne ali stranske in tudi končnice se imenujejo drugotne, p. *perot*, *perot-nica*. More pa ena in ista končnica biti prvotna in drugotna, n. p. **-ica** v besedi *ženjica* je prvotna in tvoritev je tudi prvotna, v besedi *perotnica* pa je **-ica** drugotna končnica in tudi tvoritev je drugotna, ker je izvedena iz besede *peroten*, ki je sama že prilog iz samostalnika *perot*.

S tem, da se tudi iz glagolskih debel izvodnih glagolov enako kakor iz korenskih glagolov oziroma korenov delajo nove besede, ima jezik v sebi čudežno ponoviteljsko moč tako, da če stari koreni izumrjejo, na njihovo mesto stopi nov porod.

Tvoritev imen in glagolov.

§. 87. Na glagolu so deležniki, namenilnik, nedoločnik imenske tvoritve in so postale iz korena oziroma debela blizo enako kakor vsa druga imena, samostalniki in prilogi: *rudeč*, *prestan*, *preteklo*; (*prinesi*) *jesti*, (*idi*) *jest*. Nedoločnik je dajalnik ali mestnik pojemskega samostalnika, kojega imenovalnik bi bil *jest* po III. sklanjatvi; enako je latinski *laud-are* = *laud-as-ai*; grški *ἐμμεναι* iz *ἐσ-μεν-αι*; nemškemu *bind-en* odgovarja skr. samostalnik *bandhana*, L. Meyer, Vergl. Gr. II. p. 373, 277,

182; Mikl. Gr. II. p. 166. Namenilnik je samostalnikov tožilnik, kakor latinski *laudatum* ali skr. nedoločnik na *-tum*: *dā-tum*, stsl. datъ §. 60, nsl. *dat*.

Kako pa je iz korena ali glagolskega debla glagolski znanilnik (indicativ) ali velevnik postal, ali z drugimi besedami, kako se loči glagol v določnih oblikah od samostalnika?

Po sedanjem stanju etymologije tako:

- a) Vzemimo koren **pas-** iz besed: *pasti*, *paša*, *pastir*; koren bodi prvi živelj.
- b) V glagolu *pasem* se loči od korena **pas-** zaimenska končnica **-m**, stsl. **мъ**, skr. **mi**, ki je sorodna z besedami: *mene*, *meni*, *mi* in pomeni *jaz*. Enako se dajo odluščiti v 2. 3. osebi vseh števil dotične končnice kot osebna zaimena; gl. §. 52.
- c) Na sredi med korenem **pas-** in končnico **-m** stoji **e**: *pas-e-m*; ta **e** se menja v 3. množinski osebi s samoglasnikom **o** iz *o-ntъ*, v stsl. v 1. jed. osebi **a** iz *am*; Bopp je mislil, da je ta samoglasnik zaime in pripomoček pri besedotvoritvi; dendenes sodijo, da spada izvirno k glagolskemu sedanjikovemu deblu; to tako podaljšano deblo imenujemo osnovo (Thema) in ta podaljšujoči samoglasnik osnovni samoglasnik (thematischer Vocal), v obče tudi priponko. Nekateri glagoli tega osnovnega samoglasnika nĕmajo (skr. *dveš-mi*, gr. *ἔδω-ν*, *τι-δῆ-μι*, lat. **ed-s es*), tako je tudi v slovenščini n. p. *vĕm* postal neposredno iz **vĕd-m*.

Iz rečenega pod a), b), c) sledi, da so glagolske tvoritve tudi v znanilniku in enako tudi v velevniku sestavljene oblike, kakor samostalniki in deležniki. Razlika med imeni in glagoli je postala v pregibu. Imena se pregibajo po številu in sklonu in imenske besede značijo tako posamezna imena po številu in razmeri nasproti drugim besedam. Glagoli pa pregibajoči se po številu in osebah kažejo razmero med 1., 2. in 3. osebo in njihovim številom. Ta glagolska premenjava pa je vzrok, da sta v glagolu dva po sestavi zvezana življa, to je pomen korena in osebe, ki sta med seboj spojena, oba živa ostala in se med seboj drug na drugega nanašata. V samostalniku nasproti pa sta zaimenski in pomenski koren v en enoten pomen zdru-

žena. Oblika *pastir* iz *pas-tir* recimo βov-κόλος, *pastirj-u*, *pastirj-i*, *pastirjem* itd. kažejo številno in sklonsko razmerje na besedi *pastir*; *pase-m*, *pase-š*, *pase-mo*, *pase-te* pa pravi: *pastir sem jaz*, *pastir si ti*, *pastirji smo mi*, *pastirji ste vi*, z drugimi besedami glagol v znanilnem in velevnem naklonu je stav (Satz), ki ima podmet (Subject) in poved (Praedicat) v sebi združena.

Ta razvitek glagolskega pomena je vsakako nasledek razvitka stavovega; kajti poraba v stavu je razvila pomen v glagolu enako, kakor n. p. v latinščini *legimini* pomeni 2. plur. indic. et imper. passivi, dasi etymologično odgovarja grškemu deležniku *λεγόμενοι*, tedaj izvorno *legimini estis* in *este*. Da se nahaja v stavu mimo podmeta, zaimensko tičečega v glagolu, še drug izrečno imenovan podmet, to naše razklade nikakor ne moti, saj je ista prikazen tudi pri predmetu, p. *glej ga tega ošabneža*; *ně ga doma gospodarja*; *je gospodar doma?* *Ně ga ga*.

Imamo po tem takem iz korenov in iz glagolskih debel dvoje besednih razpolov razvitih, namreč glagole in imena; imena so samostalniki, prilogi in števniki in iz njih so se razvili novi glagoli (izimenski), drugotna imena, v otrpnjenih oblikah tudi prislovi in členci, kolikor jih je, ki neso iz zaimenskih korenov. Zato se deli vsa besedotvoritev iz pomenskih korenov v dva razdela, A. v tvoritev glagolov in B. v tvoritev imen.

Razun dejanskega pomena in pomena osebe in števila imajo pa glagoli v sebi še druge značajne pomene, n. p. čas, način djanja, položaj osebe, ki so vse na glagolu zaznamovane s primernimi priponkami ali končnicami. One končnice, ki se menjajo v glagolski spregatvi, spadajo k spregatvi in se imajo tam razpravljati, one končnice pa, ki so z glagolom nepremeljivo združene in ostanejo tudi v spregatvi, spadajo k glagolskemu deblu in se imajo razpravljati v besedotvoritvi. Enako spadajo pri imenih nekatere končnice, ki kažejo na imenu sklon in število, k sklanjatvi in se imajo tam razpravljati, nekatere pa spadajo nerazdružljivo k imenskemu deblu, te so debelske končnice in spadajo k besedotvoritvi. Debelske končnice se imenujejo priponke (Suffixe), sklanjatevske končnice so sklonski končaji, spregatevske končnice so osebni kon-

čaji, število je v sklonu, oziroma v osebni končnici sodržano, način in čas pa je zaznamovan med deblom in zadnjo končnico. Ker spregatevske in sklanjatevske končnice spadajo v pregiboslovje, ima besedotvoritev opravljati le z debli in se zato po pravici imenuje tudi debloslovje (Stammbildungslehre).

A.

Tvoritev glagolov, oziroma glagolskih debel.

§. 88. Večina glagolov ima dvoje debel, tako da se nekatere oblike stvarjajo iz enega, druge sopet iz drugega debla, in to tako prvotni korenski glagoli kakor drugotni izimenski in izglagolski glagoli; eno deblo je nedoločnikovo, ker se iz njega stvarja med drugimi oblikami tudi nedoločnik, drugo deblo pa je sedanjikovo, ker se iz njega stvarja med drugim tudi sedanjikov znanilnik in velevnik, n. p. *pisa-ti*, *piše-m*; *pisa-* je nedoločnikovo, *piše* iz **pis-je* pa sedanjikovo deblo, *pis-* je koren.

Da se vsa množina glagolov in tako tudi njih tvoritev more pregledati, se delijo glagoli v vrste in razrede, ki se stavijo ali po sedanjikovem ali po nedoločnikovem deblu. Če je glavna razdelitev po sedanjiku, so daljni stranski razredi po nedoločniku, n. p.

<i>vrste</i>	<i>razredi</i>	<i>vrste</i>	<i>razredi</i>
I.		III.	
nes-e-m	a) nes-ti	znam iz zna-je-m	a) zna-ti
ber-e-m	b) bra-ti	pišem iz pis-je-m	b) pis-a-ti
mr-e-m	c) mrě-ti	delam iz dela-je-m	c) dela-ti
		umem iz umě-je-m	d) umě-ti
		kupu-je-m	e) kup-ova-ti
II.		IV.	
dig-ne-m	dig-nq-ti	hvali-m	a) hvali-ti
		gori-m	b) gorě-ti

Po tej razdelitvi je sedanjikovo deblo postalo iz podaljšanja na e v I., ne v II., je v III. in i v IV. vrsti, nedloč-

nikovo deblo pa ima izvirni ali premenjeni ali podaljšani koren, izvirno ali podaljšano deblo, kar dela dotične razrede.

Toda mi se držimo Miklošičeve razdelitve, ki deli glavne vrste po nedoločnikovem in stranske razrede po sedanjikovem deblo takole:

<i>vrste</i>	<i>razredi</i>
I. plesti iz *plet-ti, nes-ti, grebsti iz greb-s-ti, peči iz *pek-ti, peči iz *pъn-ti, mrěti iz *mer-ti bi-ti	1. koren <i>plet-</i> , sedanjik <i>plete-m</i> 2. „ <i>nes-</i> , „ <i>nese-m</i> 3. „ <i>greb-</i> , „ <i>grebe-m</i> 4. „ <i>pek-</i> , „ <i>peče-m</i> 5. „ <i>pъn-</i> , „ <i>pne-m</i> 6. „ <i>mър-</i> , „ <i>mre-m</i> 7. „ <i>bi-</i> , „ <i>bije-m</i>
II. dig-nъ-ti,	sedanjik <i>dig-ne-m</i> koren <i>dig-</i> ,
III. štěti iz čьt-ě-ti, gor-ě-ti	1. „ ště-je-m „ čьt-, 2. „ gori-m „ gor-,
IV. hvali-ti	sedanjik <i>hvali-m</i> iz samostalnika <i>hvala</i>
V. dela-ti pis-a-ti bra-ti sě-ja-ti	1. <i>dela-m</i> : delo 2. <i>piše-m</i> iz * <i>pis-je-m</i> : koren <i>pis</i> 3. <i>bere-m</i> : koren <i>bър-</i> ali <i>br-</i> 4. <i>sě-je-m</i> : „ <i>sě-</i>
VI. kup-ova-ti	<i>kupu-je-m</i> : kupim

Po tej razdelitvi spadajo v vrsto I. glagoli, ki imajo nedoločnikovo končnico **-ti** priteknelo neposredno, t. j. bez pripone na koren, deblo glagolov II. vrste se končuje v nedoločniku na **nъ**, III. na **ě**, IV. na **i**, V. na **a**, VI. na **ova**.

I. vrsta je razredjena po korenskem končnem glasniku v 7 razredov, ki se imenujejo po dotičnem glasniku:

1. d, t	zobniški	razred
2. s, z	sičniški	„
3. b, p, v	ustniški	„
4. g, k, h	goltniški	„
5. m, n	nosniški	„
6. r, l	jezičniški	„
7. i, y, u, ь, a	samoglasniški	„

III. vrsta razpada v 2 razreda, v 1. razredu končni *ě* nedoločnikovega debela v sedanjiku ostaje, v 2. razredu dotični *ě* prehaja v *i*.

V. vrsta ima 4. razrede:

v 1. razredu končni *a* nedoločnikovega debela v sedanjiku ostaje, v 2. razredu je mesto nedoločnikove priponke *a* v sedanjiku priponka *-je*, deblo oziroma koren bez priponk se končuje na soglasnik.

„ 3. „ so korenski glagoli, kojih koren se končuje na soglasnike ali na samoglasnik *u*, ta *u* se krepí v nedoločniku v *va*, v sedanjiku v *ov*; tudi sicer se v sedanjiku koren krepí, osnovna priponka je *e*.

„ 4. „ so korenski glagoli, kojih koren se končuje na samoglasnik, v sedanjiku je koren podaljšan s priponko *-je*, pa tudi nedoločnikovo deblo je podaljšan s priponko *ja*.

II., IV. in VI. vrsta nĕmajo razredov.

I. vrsta.

Nedoločnikova debela bez priponke.

§. 89. Sem spadajo le korenski glagoli, nedoločnikova končnica se pritika neposredno na koren; iz korenov 1. *plet-*, 2. *nes-*, 3. *greb-*, 4. *pek-*, 5. *pĕn-*, 6. *mr-* ali *mĕr-*, 7. *bi-* postanejo z nedoločnikovo končnico *-ti* vsled glasovnih pravil, nedoločniki 1. *plesti*, 2. *nesti*, 3. *grebsti*, 4. *peči*, 5. *pĕti*, 6. *mĕti*, 7. *biti*.

Sedanjikov znanilnik ima koren podaljšan z osnovnim samoglasnikom (thematisher Vocal), t. j. s priponko *e* oziroma *o* (iz izvirnega *a*): *nese-m*, *nese-š*, . . . *neso* iz *neso-ntĕ*, skr. *načā-mi* . . . *nača-nti*; zato je sedanjikovo deblo *nese-* oziroma *neso-*; ta *e* oziroma *o* ima tu enak pomen, kakor pri srednjih samostalnikih *o*, pri ženskih *a*, pri možkih stsl. *ъ* (*drev-o*, *žen-a*, *robĕ*). Osebna končnica *-m* stsl. *мъ* je iz zaimenskega korena *ma* in pomeni *jaz*. Glasi se tedaj sedanjik vsled glasovnih pravil 1. *plete-m*, 2. *nese-m*, 3. *grebe-m*, 4. *peče-m*, 5. *pne-m* iz *pĕne-m*, 6. *mre-m* iz *mĕre-m*, 7. *bije-m*. Pri zadnjem glagolu je *j* vteknen v odstranjenje zeva, mogoče pa je tudi, da se koren glasi *бĕj-* in da je nedoločnik skrčen v *bi-ti*, primeri *boj* in *poje-m*, *pĕ-ti*, glej §. 9.

Tako je pri teh glagolih nedoločnikovo deblo ob enem koren, sedanjikovo deblo pa s priponko *e* oziroma *o* podaljšani koren; sem spadajo tile koreni:

1. *gnet-* drüden, *met-* werfen, segen, *meł-* rühren (die Butter), *pad-* fallen, *plet-* flechten, *rast-* wachsen, *reč-* begegnen: *srěl* = *srečal* stsl. *srěsti* (-*reštq*), *cvět-* blühen, *bleđ-* phantastieren, *bod-* stechen, *bred-* waten, (*ved-* führen), *grěđ-* gehen, *gōđ-* geigen, musizieren, *krad-* stehlen, *prěđ-* spinnen, (*sedem*) *sěđ-* sich setzen, *šěđ-* gehen: *šel*, *jěđ-* essen.

2. *gryz-* beißen, *lěz-* schleichen, *měz-* messen, *nes-* tragen, *pas-* weiden, *trěs-* schütteln.

3. *hrop-* keuchen, *-klep-* schließen, *sop-* heftig atmen, *srp-* schütten: *spem* nedol. *su-ti* iz **srp-ti* prim. *dis-supare* in *dissipare*, *tep-* peitschen, schlagen, *črěp-* schöpfen, schlürfen, *grěb-* graben, *dlěb-* aushöhlen, *zěb-*: *zebe me* friere, *skub-* rupfen, *živ-* leben: *živoč*, *plěv-* jäten, *šěv-* nähen je sprevržen v -ši.

4. *běg-* fliehen: *běči* ev. Zagr., *dig-* heben: *diči* ev. Zagr., *vlěk-* *vlěk-* ziehen, *pek-* baden, *rek-* fagen, *tek-* laufen, fließen, *tlěk-* *tolk-* stoßen, *vrěg-* werfen, *leg-* sedanjik *leg-* legen, v Zilski dolini *ulenžem* gebäre, *mog-* können sedanjik *morem* iz *možem*, *prěg-* spannen, *sěk-* häuen, häden, *strig-* das Haar scheren, *strěg-* bedienen, aufauern izvirno: sorgen, *seg-* reichen, *prěh-* stampfen: **prěšenъ*, *a*, *o* v besedi *pšeno* in *pšenica*.

5. *žm-* pressen, *jьm-* nehmen, *žn-* schneiden, ernten, *klěn-* koln-fluchen, *měn-* zerreiben, *prěn-* spannen, *těn-* schneiden, häuen.

6. *ml-* malen, *vr-* drehen, schließen, quellen, sieden, *žr-* verschlucken, *dr-* schinden, *tr-* brechen, wischen, dringen, *mr-* sterben, *-pr-* stützen, auf- und zumachen, in Streit geraten: *podpreti od-* *zapreti* *spreti se*, *zr-* sehen, *cvr-* prasseln.

7. *zna-* kennen, *da-* geben, *sta-* treten sedanjik po II.; *i-* gehen, *bi-* schlagen, *bri-* den Bart scheren, *vi-* (um)winden, *vьpi-* schreien, *gni-* faulen, *kli-* leimen, *li-* gießen, *ri-* drängen, dringen, *či-* ruhen; *-u-*: *obu-* *izu-* anziehen ausziehen, *blju-* speien, *du-* wehen: *iz zemlje duje čad*, *hru-* rauschen, tönen, *ku-* schmieden, *plu-* schiffen fließen: *preplul bo vodo*, *podpluta kri*, *rju-* *ru-* brüllen, *slu-* berühmt sein, *snu-* das Gewebe aufziehen, *su-* werfen, stoßen: *sunoti suvati*: *kam si ga süla*, *tru-* vergiften; *by-* sein, *dy-* riechen, *kry-* decken, *my-* waschen, *ry-*

wüßten; grě- wärmen, dě- legen, thun, pě- singen sed. pojem, s'mě-
wagen, vě- wehen, zrě- reifen.

II. vrsta.

Nedoločnikova debbla s priponko **nq**, (nq-jevska debbla).

§. 90. Priponka **nq** ima pomen dovršnosti in trpnosti, pr. *migati* in *mignoti*, *vezati* in *veznotti*; izimenski glagoli na **nq** so sploh trpni: *usehnoti* iz *suh*; pomen trpnosti imajo tudi v gotskem enaki glagoli: *usgeisjan* erföhredēn stsl. užasiti, *usgeisnan* erföhredēt werden. Ker odgovarja priponka **nq** skr. **nu**, gr. *νν* (*δύκ-νν-μν*), sodi Miklošič, da je **q** postal iz **ъ**, in sedanjikova priponka **ne no** iz **nve nvo**, zadnje posebno zato, ker se stsl. trpni deležnik snuje na *-novenъ*: *kosnotti kosnovenъ* Gr. II, p. 429. Če je tako, je priponki **nq** v rodu samostalniška priponka **ny** v besedi stsl. žrnny nsl. žrne, žrvne iz žrnve; zarad trpnega pomena pa ji je v rodu tudi priponka **-nъ, a, o** trpnega deležnika: *usehnem*: *posušen sem*. Priponko **nq** prijemajo a) koreni, b) glagolska, c) imenska debbla:

a) *běg*: *poběgnq-*, na zahodni strani *pobegniti*- entfliehen; *brsk*: *brsnq-* wegsthuelen; *crknq-* frepieren, *čep-*: *počēnq-* niederhōden; *odčēsno-* weggreifen; *počino-* ruhen; *dregnq-* stoßen; *drgnq-* würgen; *drzno-* se wagen; *druzg*: *zdruzno-* zerbrücken; *dvignq-* heben; *ugasno-* verlöschen; *glb*: *zagolbnq-* stehen bleiben; *glt*: *pogoltnq-* verschlucken; *greb*: *ogrenq-* abschäufeln; *grt*: *pognq-* (*mizo*) bedēn prim. srb. *razgrtati*; *güb*: *genq-* bewegen, *nagnq-* neigen, *ognq-* se meiden; *güb*: *gynq-* schwinden morda iz **pogybēti pogybati*: *pogynoti*, *gynoti*; *gręz*: *pogrežno-* (*se*) einfallen; *jek*: *odjeknq-* widerhallen; *kap*: *kanq-* tröpfeln; *klep*: *vklenq-* schliefen; *kobno-* einstürzen: *dan če na nje kobniti*; *kljunq-* piden: (*kljukati* klopfen); *krhno-* schlagen, verletzen; *kręt*: *kręnq-* drehen, richten; *lek*: *lęknq-* erföhredēt werden; *pri-
lipnq-* se passen; *lsk*: *lesnq-* erglänzen; *lęz*: *obolznq-* ableiden; *mahnq-* hauen; *męknq-* bewegen; *męg*: *męgnq-* *magnq-* winken, primeri *mignq-* iz *migati*; *mlk*: *umolknq* verstummen, *zamolknq-*: *seme zamolknę, človek zamolknę*; *męn*: *pomenem*

se erwäge; *plano*- auffspringen; *pъhno*- stechen, stoßen; *pljunq*- spuden; *plz* : *opolzno*- fallen; *pokno*- bersten, knallen; *prask* : *prasn*- kraßen; *riŋq*- drängen; *reŋno*- sich spalten; *seŋno*- reißen; *sek* : *usekno*- se sich schneuzen; *sunq*- werfen : *presunoti se*; *šino* : *kri mu je šinila v glavo, iskra šine, prešine me strah*; *šep* : *vščenq*- kneipen; *teŋno*- dehnen; *tisk* : *stisno*- drücken; *top* : *tonq*- ertrinken; *trep* : *trenq*- blinzeln; *ved* : *venq*- welfen; *tik* : *vtikno*- einstecken; *vez* : *povezno*- stulpen; *vi* : *zvinq*- verrenken; *vihno*- aufbiegen; *vrt* : *vrno*- zurückstellen; *zinq*- den Mund aufmachen; na vzhodu tudi *padno*- fallen, *kradno*- stehlen *nedol. krasti*; v sedanjiku tudi *stane-m*.

- b) *kotura*- V. : *pokoturno*- wälzen; *kyma*- : *kymno*- niden; *rita* : *ritno*-; *zêha*- : *zêhno*- gähnen; *brljuzga*- : *brljuzno*- ohreigen; *skomukno*- sich mußen; *pyha*- : *pyhno*- blasen.
- c) *para* : *parno*- verreden; *usehno*- vertroden; *otrpno*- erstarren; *ovolno*- feucht werden, prim. *volhek* stsl. *влѣгъ-лкъ* in *vлага*; *omladno*- jung werden; *oslabno*- schwach werden; *osladno*- süß werden; *oslastno*-; *oslêpno*- blind werden; *potihno*- ruhig werden; *ožolno*- bitter werden : *oreh ožolne*, prim. *žolhek* Mikl. Gr. II. 258; *ogorno*- verderben, *prav za prav* warm werden : *moka ogorne*.

III. vrsta.

Nedoločnikova debbla s priponko *ê*.

(ê-jevska debbla).

§. 91. Priponka *ê* se stavi a) na korene, b) na glagolska, c) na imenska debbla. Ta priponka čini v slučaju a) večidel zasebne glagole (neutra), ki pomenijo nekako stanje (Zustand): *бѣдѣти*. Tem glagolom odgovarjajo često glagoli, ki imajo pomen tvornega dejanja, p. *бѣдѣти* : *buditi*, *živěti* : *živiti*; zadnjim glagolom nasproti so prvi trpnega pomena. Od druge strani jim odgovarjajo glagoli, ki imajo pomen dovršnosti, p. *běžati* : *po-běŋoti*, *klečati* : *pokleŋoti*, *iměti* : *jeŋti*. Izimenska debbla bez predponke pomenijo postajati ono, kar ime kaže : *bogatěti* *bogat postajati*. Kar se tiče značaja te priponke, se daje na izkorenskih glagolih primerjati grškemu podaljšku *e*-vrste: *βόv-*

λεσθαι βουλ-η-θηραι, sicer latinski e-konjugaciji : *mon-ē-re*, *vidēre* : *vidēti*, *canēre* : *osēdēti*, *osirēti*; *vidē-s* iz **vide-is* t. j. **vide-j-s-σ[ι]* = **vidē-j-eši*; **vidēješi* : *vidiš* = stsl. želēješi : želiš; primeri na dalje primernik : *bogatējši* iz **bogatē-jas-ja* in drugo osebo stsl. *bogatēješi* iz *bogatē-j-e-ši*. Goltniki se spreminjajo pred *ě* oziroma *ja* v šumnike : *kričati* koren *krik*, primeri stsl. primernik *krotčajši* iz *krotčkъ*; nsl. glagoli *vršēti*, *pršēti*, *glušēti* se tedaj imajo kot novejše tvoritve enako presoditi kakor *otroki*, *pri otrokih* m. *otroci*, *pri otrocih*.

Sedanjkova priponka *-je* oziroma *-jo* odgovarja samostalniški priponki *-ja* : *sta-ja štē-je-m* stsl. štē-ja. Pri drugem razredu je opomniti, da odgovarja staroslovenskemu želēješi novoslovenski želiš, *bogatēješi bogatiš*; oblike so postale enako kakor v primerniku *stariši starējši* iz **starēješi [starē-jas-ja]*, t. j. iz *ěje*, *ěč*, *ě*, *i*. To kračenje je bilo sicer uže v stsl. v 2. in 3. jedninski in v vseh množinskih oblikah : *vidiši . . . vidētš* iz *vidi-ntъ*, (prim. Mikl. über die langen Vocale p. 10 in 21). 1. jedninska oseba se v stsl. glasi *viždq* iz **vid-ja*; ta oseba ima tedaj v stsl. proti vsem drugim osebam staroslovenščine in proti vsem osebam nove slovenščine različno tvoritev enako kakor v vrsti IV. Večina glagolov, ki so se spregali v stsl. še po 1. razredu, gredo v nsl. po 2. razredu; morda se je enako pretvarjanje godilo uže v stsl. :

- a) *běža-* fliehen, *blešča-* glänzen, *boja-* : *ba-* se sich fürchten prim. *ἐκπλαγῆραι*, *bolě-* schmerzen, *brenča-* summen, *doně-* tönen, *drča-* laufen, *drža-* halten, *dyša-* duften, *globě-* einsinken, *golča-* sprechen, *hytě-* eilen, *jěča-* ächzen, *klěča-* knien, *kriča-* schreien, *kypě-* in die Höhe gehen, *letě-* fliegen, *leža-* liegen, *lešča-* se glänzen, *molča-* schweigen, *molě-* empfortragen, *mrzě-* zuwider sein, *mъža-* die Augen schließen, *mъně-*, *po-* meinen, *rěža-* klaffen, *se* lachen prim. *zjati* v pomenu *kričati*, *sedě-* sitzen, *skrbě-* sorgen, *slyša-* hören, *smrdě-* stinken, *srbě-* jucken, *stoja-* : *sta-* stehen, *šumě-* rauschen, *tlě-* glimmen, *trpě-* leiden, *velě-* heißen, *vidě-* sehen, *vědě-* wissen, *visě-* hängen; nekateri glagoli I. prestopijo tudi v to vrsto v enakem pomenu : *rju-* : *rjově-* brüllen, *sop-* : *sopě-* feuhen, *čьt-* : *čtě-* in *ště-* lefen zählen, *živ-* : *živě-* leben.

- b) *imě-* haben iz *jěti jamem* koren *jьm*, *im*.

- c) iz samostalnikov: *zbeteža-* *frank werden*, *bobně-* *trommeln*, *deně-* *Tag werden*, *dovolě-* *navdolě-* iz *nadovolě-* *zufrieden sein*, *ogladě-* *hungrig werden*, *osirotě-* *verwaifen*, *pobedastě-* *vertroteln*, *slaně-* *reifen*, *straně-* *zur Seite hangen*: *sani straně,* *umě-ti* *vernünftig sein*, *verstehen*, *trebě-* iz stsl. prislova *trebě prim.* gr. *τηρή* in čes. *lze*.

Iz prilogov: *bledě-* *blafß werden*, *bogatě-*, *zbrzněti* *morßdß werden*, *bradatě-*, *vodeně-*, *debelě-*, *divja-*, *ob-* *za-druveně-*; *drobně-* *male kora-* *rake delati*, *zeleně-*, *zoprně-* *verhaßt sein*, *zrelě-* *reif werden*, *kopně-* in *skopně-* *zergehen*: *sneg kopni*, *kosmatě-*, *krvavě-*, *zamaterě-* *star postati*, *zanemě-* *stumm werden*, *z-* *o-medlě-*, *mehča-*: *jabolka v legi mehčajo*, *mladě-*, *norě-*, *za-rdečě-*, *oboža-* *ubog postati*, *osedě-* *siv postati*, *osirotě-*, *otešča-* *stešča-* *od glada slab postati* iz *тъшть* *tešč*, *ohromě-*, *pěša-* *spěša-* *opěša* *ermüden*, *prstěně-* *prstěn postajati*, *ruměně-*, *rjavě-*, *tolstě-*, *trohně-*, *shujša-* *hujši postati*.

V tej vrsti je tudi nekoliko s soglasnikom *t* okrepanih glagolov: *duhtěti* *dyhtěti* *močno dyhati*; *drhtěti* in *drhtati* *sopsti* in *dregetati* *po hitrem tekanju*, *koren drg-*; *puhtěti* *ausdünsten*; *zavihetati* *fåwingen (meč)*, *koren vih*.

Pomenjšalen glagol je *hriplěti* *hüßeln*.

IV. vrsta.

Nedoločnikova debla na *i*,

(i-jevska debla).

§. 92. Sem spadajo samo izimenski glagoli. Imenska debla iz korena primerno okrepana prijemajo priponko *i*, na katero se stavijo nedoločnikove in v sedanjiku osebne končnice: *mah* *Мощ* *ic.*, *zamašiti* *verstęfen*, t. j. *mahom zadelati*.

Priponka *i* je vtegnola postati na dvoj način: ali je nastala kakor pri glagolih III. 2 iz *ěje*, *ěč*, *ě*, *i*, primeri skr. *šravajāmi* *lasse hören* in naš *slavim*, *bōdhajāmi* in naš *budim*, tu sanskrtskemu *aja* odgovarja naš *i*. Ali pa je priponka *i* nastala iz *ije*, *ii*, *i*, nalik latinskemu *finio*, *finis*, *finit*; *finis* iz *fini-is* po našem *fini-ješ* t. j. izvirno iz *i*-debel: *solī-m* iz *solī-jem*, in po njihovem povodu poznej tudi iz drugih, primeri *punio*: *poena*, *okužiti*: *kuga*, prim. *kužen*, grški primeri *δηρίω*: *δηρί-ς* in Curtius Verbum 357. Vsakako je v slovenskem *im*, *iš*, *i* kratica

iz *ijem, iješ, ije*, oziroma iz *ějem, ěješ, ěje*, prim. Mikl. über die langen Vocale p. 10 in 21. Da sega to krčenje v staro dobo, priča 3. množinska oseba, ki je osnovana uže v stsl. iz kratice *i* : *budęť* iz *budi-ntь*. Kar se tiče stsl. 1. osebe *buždą*, je opomniti, da ima česki jezik v III., IV., V. 1 prvo osebo na *im, ám* osnovano kakor naš, dasi njo sicer snuje na *-u -ji* nalik staroslovenskemu *-ą, -ja*; pod V. 1. imajo isto tako vsi slovanski jeziki *-am* razun velikoruskega, ki oblik ne krati. Ali je tu *m* posnetek iz mnogo rabljenih besed *jesmь (sem), damь, věmь, jamь (jem)*, kar je malo verjetno, ker sicer nē razumeti, kako bi glagoli v I., II., V. 2, 3, 4, VI. imeli *ą*, tu pa *m*; ali je vzrok za ta *m* isti, kateri velja za *jesmь damь*, prim. §. 53; potem gre krčenje nazaj v ono dobo, kedar se je *m* kot osebna končnica poznej v nosniku *ą* sodržana še posebej občutila, tako da je postalo iz **dela-jamь *dela-jam, *dela-am delam*; enako menda iz **budě-jamь : *budě-čm budim*; stsl. oblika *buždą* bi bila po takem mlajša oblika ter postala po sliki *berą* blizo enako, kakor n. p. nsl. *rečejo hvalijo m. reką hvalę*, t. j. *ą* se je smatral kot značaj 1. osebe in postavil na osnovo *budi-*, kar daje *buždą*. Tako mislim se dajo oblike *budęť budim* in *buždą* naj verjetniše v sklad spraviti; ko bi oblika *buždą* postala iz **bud[i]ją*, onda pričakujemo tudi mesto *budęť *bud[i]jąť *buždąť*. — V IV. vrsto spadajoča debila so a) prehodna, ki pomenijo *ono činiti, imenovati, v ono spravljati, z onim obdavati, iz onega rešiti*, kar podstavno ime kaže; b) neprehodna, ki pomenijo *ono biti, v onem bivati*, kar ime kaže.

a) *izbavi-* (iz **izbava*) befreien, vollenden (*posel*); *prebavi-* verbauden, *zabavi-* aufhalten; *blazni-* ärgeru; *blōdi-* : *zabloji* *svinjam jed z mekinami*, prim. *zblōdi-* vermengen, koren *blęd*; *brani-*; *broči-* (*jajca*) iz *broč*; *brodi-* trüben, pri nas *trositi juho iz žlice*; *brusi-* scharfen, auswerfen *morje vankaje brusi blato Krel*; *budi-*; *časti-*; *čini-* sieben Meg., *občini-* : *pšenico občinjavajo, kedar jo namenijo k mlinu peljati*, tedaj morda fertig machen; *čuti-* fühlen; *davi-* würgen; *doji-*; *dolži-*; *vdomovi-* einheimisch machen; *drami-* wecken, *draži-* reizen; *drešeli-* betrüben ogr.; *drobi-* verkleinern; *drovi-* treiben (konja); *dveči-* lauen Trub.; *gaji-* les trebiti; *zagati-* (*usta*) zamašiti; *goji-* hegen;

gonobi-pogonobi-ugonobi- verderben vertwüsten zu Grunde richten; *gradaši-* (volno) krämpeln; *zgrbi-* runzeln, *zgrbljen biti* runzlig fein; *zgrdi-* beschmutzen; *grli-* halsen; *gubi-* verderben, *izgubiti* verlieren; *guli-* schinden, *oguli-* berauben; *hari-* schlagen; *prohodi-* (suha mesta); *nakači-* scharf machen; *kani-* beabsichtigen, *prekani-vkani-* betrügen; *skazi-* schänden; *sklati-* herabschlagen; *klēsti-* (drevje) oklēsti-; *sklopi-* zusammenschließen; *skluči-* frümmen; *koji-* beruhigen; *skoti-* werfen (paröre); *krati-* fürzen; *krči-* roden; *krivi-* frümmen, zusammenziehen, beschuldigen; *ukroti-* zähmen; *kudi-* verschnäheln; *zakvači-* verriegeln, kor. *кѣк-* primeri *kvaka*;

slōči- biegen : *лѣкѣ*; *olupi-* abschälen; *omadeži-* beslecken; *maji* (smrēke) abrinden; *mami-* täuschen : *sanje mamijo*, *omami-* bezaubern; *zamaši-* (usta) verstopfen; *mōti-* stören, *omōti-* verwirren; *mrazi-* verfeinden u.; *mēni-* meinen, wechseln, primeri *ἀμειψισθα*; *mēsi-*; *nadomesti-* ersetzen; *mēči-* weich machen; *razmesari-* zerfleischen; *mlati-* dreschen; *omrēži-* umnezen; *mudi-* (koga) aufhalten; *nadleži-* belästigen : *nadlega toda nedloga*; *nēti-* (ogenj) Feuer machen, *zūti-* wärmen, stsl. *gnēti-*; *pali-* brennen; *pari-* brühen (perilo, sirovo drevo, sode, otava se pari) : *para*; *spasi-* retten, stsl. *спасѣ*; *pođi-* verjagen; *plati-* zahlen; *plavi-* schwimmen; *plēni-* plündern, *oplēni-*, *poplēni-* beschädigen;

prepolovi- halbieren; *preprēči-* aufhalten : *prēkѣ*; *izpridi-* verderben : *prid*; *sprōži-* (puško) lossschießen, kor. *preg*; *prti-*, *naprti-* reisefertig machen; *rasti-* treten : *petelin kuro rasti*; *raši-* lockern : *rah*, *rahel*; *robi-* umsäumen; *robi-* (pfänden), *porōbi-*, *porubi-* zerstören, *prerōbi-* zerhacken; *roči-* reichen : *roka*; *redi-* nähren, stsl. *redѣ* Speise; *narēdi-* einrichten : *ređѣ ordo*; *rēši-* lösen; *uroči-*, *urči-*, *urēči-* befezen : *urokѣ*, *uroki* kor. *rek-*; *ruši-* zerstören; *osadni-* wund sitzen (konja); *sasi-* ogr. schneiden; *sođi-* richten : *sođѣ* *judicium izvirno sessio*; *posōdi-* leihen, (Selbst anlegen), *na pōsōdo dati*, *vsōdi-*; *obsneti-* : *copernice znajo človeka obsnetiti*; *osēni-* : *konja na hrbtu*, primeri *osadni-*; *sili-*; *skopi-*; *oskruni-* stsl. *skvrъnъ*; *smōdi-* kor. *svēd-*; *snaži-*; *vstanovi-*; *ostrupi-* *ostrupovi-*; *struži-* drescheln; *šēiti-* schirmen; *potaji-* verheimlichen; *otavi-* erfrischen, kor. *tu-* anschwellen, wachsen, *otava* Grummet; *utaži-* beruhigen; *vtolaži-*, *toli-* *utoli-* trösten; *tēši-* *utēši-* : *utēha* Trost; *tēži-* drücken beschweren; *toči-*;

topi- wärmen, zerlassen; *zatori*-, *tori*- verschütten, verstreuen, v
 rodu s : *trati*- *potrati*- vergeuden; *trapi*- quälen : *trpěti* dulden,
trapič Dulder; *travi*- vergiften, odtod *travilo* kor. *trū* iz *tr*
 izvorno abfüttern; *trōsi*- schütteln; *trči*- anstoßen; *trěbi*-
trěšči-; *odtuji*-; *vadi*-, *izvadi*- herausnehmen; *ovadi*- verraten;
povali- herabwälzen zc.; *vōdi*- feldchen, fengen : *povojeno meso*, *po*
vojeno proso, v katero zbeljeno kamenje devajo : **sqodъ*
 (= *smod*), **vqdъ* kor. *svēd*- (Schwund); *věši*-; *elači*-; *vrědi*-
 beleidigen, verletzen; *vrši*- (*proso*) austreten : *vršnik*, *vršaj*, kor.
vrh dreschen; *zabi*- stsl. *zaby*- vergessen; *zlati*- vergelten; *na*
žari- ogr. aufbringen; *živi*-, *razživi*- kräftigen; *žrni*- auf der
 Handmühle mahlen.

(*povratilna*): *bavi*- se sich beschäftigen; *blazni*- se sich är-
 gern; *bori*- se kämpfen; *zobrovolji*- se sich auslöshnen; *glumi*-
se šaliti se; *hini*- se heucheln; *klati*- se sich herumschlagen; *sklopi*-
se passen; *skrči*- se zusammengezogen werden; *krilji*- se im Kreise
 fliegen; *mladi*- se (*luna*); *modli*- se, dendenes *moli*-; *noči*- se;
pašči- se sich bemühen; *napōti*- se; *pripēti*- se; *plavi*- se :
svēča se plavi; *preseneti*- se überrascht werden; *oskuti*- se : *tič*
se oskuti, *kedar mlade zapusti*, prim. *na skuto iti*; *solzi*- se;
ustanovi- se stehen bleiben zc.; *ustudi*- se : lau(falt)werden; *posvači*-
se, *svak postati*; *syri*- se, *podsyri*- se gerinnen, *sy* *postati*; *tali*-
se : *zemlja se tali* (*pred je zmerznena*); *oteli*- se (*krava*
daje tele iz sebe); *uri*- se : *dobro se mu uri* (*dobro mu*
gre); *vadi*- se, *svadi*- se streiten, stsl. *vada*; *vadi*- se sich
 üben; *zvedri*- se heiter werden; *vlažni*- se feucht werden; *navoli*-
se etwas satt bekommen; *vrěmeni*- se es wird schön Wetter; *vrši*-
 se vor sich gehen : *vršhъ*; *znoji*- se sich sonnen.

- b) *bčelari*-; *bosopēti*- barfuß gehen; *curi*- tröpfeln; *cuži*- tröpfeln;
deži-; *dvoji*- zweifeln; *fini*- schneuben; *klamoteri*- Pöffen treiben;
kozari- *koze imeti*; *krili*- (*z rokama*) mahati; *kurvari*-;
muvi- t. j. *molvi*- : *bčele muvijo* summen, česki reden; *otročiči*-
 finden; *pridi*- nutzen; *prši*- : *godina tiha*, *gda po malom*
prši; *rodi*- sorgen : *neroden*; *rybari*-; *roji*- wild herumfahren :
roj; *ruli*- brüllen, *zaruli*-, kor. *rju*-; *sedlari*-; *sněži*-; *straži*-;
šestovili- wanken; *šafari*- Schaffer sein; *trži*-; *vedli*- dahin-
 welfen iz *vedl* m. *vel*, kor. *vēd*-; *vedri*- t. j. *čakati da se*

zvedri; *žlevi*- viel und hastig trinten; *zažmeri*- iz *zamežeri*- (*jednim okom*) blinzeln, kor. *mъg-*; *žrěběti*- Füllen werfen; *zažari*- anbrennen.

Sem spadajo tudi nekatere a) okrepčalne in b) pomanjšalne tvoritve: a) *dirjasti*- traben : *dirja-ti*; *dr̄gasti*- : *dr̄ga-ti*; *podrmasti*- zusammen treten; *zgrbasti*- : *zgrbašćen* gekrümmt; *lomasti*-, *prilomasti*- mit Geräusch herankommen, *zlomasti*- niederreißen : *lomiti*, *lomast*-, -i Ungeflüm, Geißel; *mikasti*- : *mykati*; *drasti*- reißen : kor. *dr-*; *šumori*- lärmeln; *klamoteri*- b) *životari*- ärmlich leben.

V. vrsta.

Nedoločnikova debbla na a.

(a-jevski debbla).

§. 93. Debbla na a imajo a) prvotni, b) izimenski, c) izglagolski glagoli. Veljava a-jeva je jako različna.

1. pod V. 1. odgovarja a v izimenskih glagolih priponki i IV. vrste, p. *dela-ti* : *hvali-ti*, pri izglagolskih glagolih pa ima a pomen opetovalnosti. Sicer odgovarjajo izglagolski (opetovalni) in izimenski glagoli sanskrtskim glagolom 10. vrste na -**ajāmi**, n. p. *děvajāmi častim*, *vědajāmi povědam*. Kakor so se v grškem delili skr. glagoli na -**ajāmi** v glagole na -έω, -όω, -άω : *φιλέω δουλόω τιμάω* in v latinske na -eo, -ao, -io : *caneo laudo* iz **laudao finio*, enako se delijo v slovenskem v glagole na -**ějem** stsl. -**ěja** III. 1., -**im** stsl. -**ja** -**iši** iz -**iješi** IV., am stsl. **aja** V. 1.; toda notranji postanek glagolov pod V. 1., t. j. izimenskih in iz glagolskih vtegne različen biti.

Kajti če primerjamo glagole *mrěti mirati*, *pěti pinati*, *plesti plětati* in njih sedanjike *mъrem miram* iz **mirajem* oziroma **mirajamъ*, *pъnem pinam*, *plětem plětam*, ně dvomiti, da so opetovalniki bliže sedanjikovim nego nedoločnikovim oblikam; morda opetovalniki odgovarjajo po obliki, seveda le po obliki konjunktivu skr., grš. in latinskega jezika, zadnjega v 2., 3. in 4. konjugaciji : *plet-e te* : *plět-a-te*, = *leg-i-tis léγ-e-te* : *leg-a-tis* ali *ιστα-σθι* : *ιστησθι* t. j. **ιστά-ησθι*; primeri *cane-o* : *cane-a-m*, *audi-o* : *audi-a-m* ter *umě-v-a-ti* in *kupov-a-ti* : *umě-ti* in *kupi-ti*. Po tem takem imajo izimenski in opetovalni glagoli V. 1. različen izvir, prvi de-

vajo na samostalniško deblo, ki se končuje na *a*, pomožen glagol recimo pomožni glagol **jami* (*i-ti* v pomenu nemškega *lassen* ali *thun*, primeri *lotiti se* : *letěti* in *aggredior*) : *delam* iz **dela-jamъ* = *lotim se dela* ; drugi si 'podaljšujejo oba samoglasnika v korenu in v sedanjikovi priponki in tako simbolično zaznamujejo glagolov okrepčan pomen : *pletem* : *plětam* iz **plěta-j-amъ*. Vender ne nemogoče, da so tudi opetovalniki postali izvirno iz glagolskih debel s pripetjem istega pomožnega glagola, ki dela po ravno izrečenem mnenju iz samostalnikov glagole ; dolžina v korenskem samoglasniku bi lahko izvirala iz naglasa, ki je v sestavah rad podvojen : *plěta-m* iz **plěta-jámъ*.

2. Glagoli pod V. 2. so deloma izimenski in izglagolski, deloma korenski ; nedoločnikova in sedanjikova priponka sta različni in stojita na različnih tvoritvah : *ropotati ropočem* iz *ropot-jem* iz samostalnika *ropot* ; *dyhati dyšem* iz **dyh-jem*, koren *дъh*, prim. *dehnoti* ; *klati koljem* koren *kl* prim. *čelust mala maxilla* t. j. *macerans*. Da bi sedanjikovo in nedoločnikovo deblo spojili, so nekateri somnėli, da je v sedanjiku *a* izpal, da stoji n. p. *ropočem* mesto *ropot[a]jem*. To ne verjetno, ampak sedanjikovi priponki odgovarja grška priponka *i* oziroma *ja* grške 4. vrste : *φυλάσσω* iz **φυλακίω φράζω* iz **φραδίω ἀγγέλλω* iz **ἀγγέλιω φθειρω* iz *φθειρω* ; enake tvoritve so v latinskem glagoli kakor *fugio orior fulcio venio*. Tudi v latinskem ima n. p. *orior* še dve različni debli, ostali na *io* so se sprevrgli ali celo v latinsko 4. ali 3. konjugacijo. Da se dvojno deblo razjasni, je treba opomniti na grške glagole kakor *μαλάσσω* iz *μαλακός, ή, όν* ; iz *μαλακός* ravno tak lahko postane *μαλάσσω* kakor **μαλακίω* Curtius gr. Verbum p. 333, 344 ; mi stavimo tedaj proporcijo *ropota-ti* : *ropot-jem* = **μαλακίω* : *μαλάσσω*, z drugimi besedami nedoločnik **ropota-ti* je sprejel priponko na deblo, ki se končuje na samoglasnik, sedanjik **ropot-jem* pak na deblo, ki se končuje na soglasnik, primeri primernik *menjši* iz **měn-jas-ja* in *bogatějši* iz **bogatě-jas-ja* ; sicer pa je sedanjikova priponka *-jem* stsl. *-jā* morda tudi tu pomožni glagol *jami(i-ti)*.

Kateri glagoli so tu izimenski, kateri izglagolski in kateri korenski, ne vsikdar lahko razvozlati ; Miklošič šteje, kakor v III. vrsti, tudi tu k korenskimi vse one glagole, ki

v korenskem slogu nemajo okrepečanega samoglasnika: *tykati*; sicer tudi one, ki nemajo opetovalnega pomena in njim ne odgovarja prvotnejši glagol: *zobati*; *zobati* je v novem pomenu zgubil zvezo z besedami *zob* in *zebe* (= *gryze*) *me*.

Nekateri glagoli se spregajo po prvem razredu in po drugem: *dyham* in *dyšem*, *děvam* in *děvljem*; tudi v različnem pomenu, glej skladnjo.

3. Pri glagolih pod V. 3. in nekaterih V. 2. spada nedoločnikov **a** k korenu: stsl. *dra-ti* = *drě-ti*, *bra-ti* = lit. *ber-ti*, *kla-ti* = litv. *kal-ti*, prim. Mikl. Gr. I. 581. Ta **a** je postal v okrepek korena, kakor pri glagolih I. 6 ali kakor v glagolih *vrěči* *vlěči* stsl. *tlěšti*, koren *vrg*, *olk*, *tlk*, ali kakor **a** v samostalnikih *brakъ*, *mrak*, *zrak*; enako pri glagolih V. 2. *plati* *klati*; tu odgovarja v ruskem jeziku *kolótъ* enako kakor besedi *glas* odgovarja *gólосъ*, ali *vlačiti* *voločltъ*; v oblikah *kla-ti* *bra-ti* tedaj samoglasnik **a** nē nova nedoločnikova priponka, ampak služi v okrepek korena; ta okrepek se navadno imenuje *μετάθεσις* prestavljanje samoglasnika, kojega vzrok je morda krepilni priglas (*svarabhakti*, J. Schmidt, ig. Vocalismus II), primeri *spre-vi* *cre-vi* βέ-βλη-κα τί-θη-κα : *sper-no* *cer-no* ἔ-βαλ-ορ ἔ-θαρ-ορ. Sicer se v slovanskem samoglasnik na izvirnem mestu nē celo zgubil, prim. stsl. *mьrěti*, *brati*, *žьga-ti* itd. Kot priponka nastopi pri teh glagolih samoglasnik **a** še le takrat, če se stori iz prvotnega glagola opetovalni: *bra-ti* : *bir-a-ti* primeri *ples-ti* : *plět-a-ti*, *pěti* iz *pьn-ti* : *-pin-a-ti*, *mrě-ti* : *mir-a-ti*, *genōti* iz *gьb-nō-ti* : *gyb-a-ti*, *da-ti* : *da-j-a-ti*, *su-ti* : *su-v-a-ti*. Enako *pra-ti* : *pir-a-ti*, *žьga-ti* : *žigati* *žagati* iz **žьg-a-ti*, *sla-ti* in *sъla-ti* : *syl-a-ti* dendenes *-šilja-ti*, *stlq-ti* : *-stl-a-ti*, *zva-ti* : *zyp-a-ti*, *žьva-ti* : *pre-žьv-a-ti*. Sedanjikom *snovem*, **kovem*, *rjovem*, **rovem* odgovarjajo nedoločniki **snu-ti*, **ku-ti*, *rju-ti*, *ru-ti*, toda mesto prvih dveh se govori dendenes *snovati* *kovati*, ki stojita morda enako na samostalniški podlagi, kakor glagol *plovam* *plavam* Mikl. II. 469, kajti odgovarjajoči opetovalniki se glasijo na ruskem *plyvati* *osnyvati* *kyvati*, tako tudi *izdryvati*, prim. *rovati* : *ruti* (*izruti*). Nedoločnikoma *kla-ti* *pla-ti* bi odgovarjal sedanjik **čelem* **pelem*, primeri *gnati* in *ženem*; morda je z glagolom *plati* v zvezi glagol *peljam* primeri izraze: *srce polje*,

sapa polje, tič polje, tič plane, človek plane na . . .; dvomljivo je, ali je z glagolom *koljem* v zvezi glagol *čeliti* : *proso čeliti* = *otepati*; tako bi vtegnola glagola *poljem koljem* biti iz samostalniške tvoritve, kakor se poleg stsl. *borjā* nahaja *berq* in kakor sta glagola *porjā* in *perq* v zvezi; primeri *kalati, parati* in *poračati* m. *poročati* in *pozavati* m. *pozyvati*.

4. Glagoli 4. razreda se razločujejo od glagolov 2. razreda v tem, da se deblo končuje tu na samoglasnik, v 2. razredu pa na soglasnik, deblo je tu ob enem koren, ki dobiva v sedanjiku priponko **-je**, v nedoločniku **a**: *sě-je-m sě-j-a-ti*. Tem glagolom so odgovarjali izvirno ali njim deloma še odgovarjajo glagoli I. 7.; ko so zadnji v zgubo prišli, so podaljšani zgubili svoj izvirno opetovalni pomen. V sedanjiku se rabi mestoma tudi oblika V. 1. t. j. **-jam** stsl. **-jajā**; sicer odgovarja sedanjikova oblika na **-jem** stst. **-jā** nedoločnikovi I. 7 in V. 4, primeri nsl. *děvam* in *děcljem* : *děvati*.

- a) prvotni: *bra-* lesen, *gna-* treiben, *pra-* waschen, *zva-* rufen; *sra-* cacare, *stla-* streuen, *sla-* schiden, *kla-* tödten, *spalten*, *plaintr.* sich bewegen trans. wegen (*pšeno*), *schöpfen*; podaljšani: *ba-j-a-* fabeln, *la-j-a-* bellen, *li-j-a-* gießen, *plju-v-a-* spucken; *kov-a-* schmieben; *čes-a-* kämmen, *glod-a-* nagen, *kaz-a-* zeigen, *kop-a-* baden, *klep-a-* dangeln, *liz-a-* lecken, *l'g-a-* lügen, *maz-a-* schmierern, *or-a-* pflügen, *pis-a-* schreiben, *plak-a-* ausschweimmen, *pleš-a-* tanzen, *rež-a-* schlagen, schneiden, *hrz-a-* wickern, *tes-a-* behauen, *vez-a-* binden, *zob-a-* essen (von der Kernfrucht), *žvižd-a-* pfeifen; *zyda-* mauern, če gre na podlago *st'd[ě-]* je tvorjen morda kot opetovalnik, enako *zyzati* iz *st's-a-*; *tk-a-* weben.
- b) izimenski V. 1.: *bobna-* trommeln : *boben*; *boža-* streichen : *bože*, *ubožec*; *brzda-* zügeln; *čara-* zaubern; *děla-*; *drska-* se (*po ledu*) : *drska*; *duda-* na *dude* igrati; *duša-* se : „*pri moji duši*“; *gněva-* gnjiva- se sich zürnen; *gogna-* murmeln odtod
- *Ogognica*; *golfa-* ogolufa- : *goluf*; *grablja-* : *grablje*; *igra-*; *južina-*; *keška-* *kečka-* beim Schopf fassen : *kečka*; *kesa-* se bereuen; *konča-* : *konec*; *kožuha-* Mais enthüllen : *kožuh*; *križafreuzigen*, *odkriža-* se česa, čemu einer Sache los werden; *lišpa-* iz *lěpša-* schmelzen; *zmadla-* schwächen : *medel*; *priča-* bezeugen; *pridigo-*; *razponka-* aufhasteln; *raja-* tanzen : *raj* (tujka);

roma- pilgern, Romfart machen; obroča- kravi roč privezati; roga- se komu spotten; sanja- senja- se träumen; sladka- se komu schmeicheln; slajša-; stara- vstara- se; šenta- : šent; stenca- : tenek; voha- riechen; vžla- knüpfen : vžel; vęga- nicht gerade stehen : vęgast; vesla- segeln; pręvęća- pregovoriti : stsl. věšta- govoriti; vyška- (teleta) springen; zajtrka- : zajtrk t. j. za jutro jed; zaljša- schmecken; žrda- mit dem Wiesbaum befestigen; žrna- na žrnah mlęti; obęta- versprechen (nedovrš.) : obęť, obećati (dovrš.) : stsl. věštati sprechen; večerja- : večerja.

V. 2. : bobota- plappern; gagata- gaderen; gogota- glüden; grohota- se laut lachen; drgeta-, dregeta-, drhta- zittern, sedanjik drgečem drščem; ščęgeta- žęeta- flügeln; klopota- flappern; krokota- frächzen; krketa- : krkaće (kokoš) gackfen; lis-keta-, lasketa- flimmern; megeta-, magata- flimmern, mežęeta- blinzeln, kor. мъг; meketa- mekta- rütteln, kor. мък : pomeketa- wanken machen, razmekaće wirft umher; prsketa-, plesketa- knistern : jastreb pleskaće; rezęeta- rzęeta- wickeln; ropota- polstern; vofotati flattern; zvenketa- klingeln; koko-daka-; kvoka-;

dodaj še : lomasta- lärmend kommen; čvrkuta- zwitschern : čvrkutanje ptic; *piskuta- kuckeln : piskutanje; skakuta- hüpfen; srebuta- stark schlitzen; škęguta- fnarren; vrzuka- često dveri za- in odpirati; skomuka- muckeln; cvrzuka- fnarren če se dva lesa glodata : cvrza-, primeri drsika- se : drsa- se Schlittschuh laufen; flajsika- gierig fressen, leden : flajsja-; vijuga- : potok se vijuga.

- c) izglagolski in sicer A. iz korenskih ali prvotnih glagolov; pri teh se 1. a prvotnega glagola podaljšuje v a-j-a ali a-v-a : daja-, dava-; vstaja-; nestaja- fehlten; postava-; poznav-a-, zaznav-a-; 2. i v i-j-a ali i-v-a : ubija-; počiva-; izliva-; opija- se; popiva-; poriva- stoßen, drängen; razvija-; 3. u v u-v-a : obuva-; suva-; 4. l oziroma ъl v il : pomilja-; postilja-; 5. r oziroma ъr v ěr ali ir : zbir-a-; ocvira-; odira-, podira-; izpira-; podpira-; zapira-; prepira-se; osira- verunglimpfen : srati; prostira-, prestira-; otira- abwischen; umira-; izvira-; zavira-; ozira- se, ožęra- se; požira-; 6. ě v ě-v-a : děva- legen, odęva- zubeden; odmęva-

wiberhallen; *ogrěva-*; *izlěva-*; *popěva-*; *posěva-*; *dospěva-* einholen; *zěva-* gähnen; 7. **y** v **y-v-a**: *dobyva-*; *prebyva-*; *skryva-*; *kyva-* *kyma-*; *izmyva-*; *obryva-* mit den Händen jäten; 8. **a** v korenskem slogu ostaja, pridaje se pa **a** od 8—20: *kapa-*; *naklada-*, *odklada-*; *maha-*; *pada-*; 9. **i** v korenskem slogu ostaja, podaljšek **a** kakor pod 8: *podviza-* se eifen, stáf heben; *klíca-*; 10. —; 11. korenski **e** se krepí v **ě**: *ogrěba-*; *zaklěpa-*; *polěga-*; *lěta-*; *poměta-*; *izměta-*; *opěka-*; *splěta-*; *obrěka-*; *těka-*; *potěpa-* se; 12. korenski **o** se krepí v **a**: *bada-* : *bod*; *obnemaga-*, *onemaga-* *zmaga-* : *dačo zmaga* : *mog*; enako so tvorjeni: *dogara-* : *gor*; *dokapa-* *pokapa-* : *kop*; *odmata-* : *mot-a-*; *podara-* : *or-a-*; *primora-* in *primara-* zwingen iz *morem* mesto *možem*; 13. korenski **ъ** se krepí v **y** : *dyha-*; *gyba-*; *kyha-*; *myka-* (*len*, *volno*), *izmyka-* stehen; *myca-* se, *gibati* se; *smyca-* se schlipfen koren *smŕk*; *sesysa-* kor. *sls*; *styka-* ausstecken, *spodtyka-* se; *kysa-*; *pošilja-* stoji m. stsl. *syla-*; *izgynja-* je neorganično mesto *izgybati*; 14. korenski **ъ** se okrepí v **i** (**ě**): *ocvita-*; *načinja-*; *zaklinja-*; *miga-*; *spominja-*; *niza-* *nabirati* na nit ali *travo jagode*; *napěnja-* *napinja-*; *svita-*; *šiva-*; *prežěva-* *preživa-*; *obima-* *objěma-*; *obžiga-*; 15. slogotvorni **l** (**ol** = **lŕ**) ostaja: *golta-* : *pogoltnŕti*; 16. slogotvorni **r** (**rŕ**) ostaja: *zmrza-*; 17. **ě** v korenskem slogu prvotnega glagola tudi tu ostaja: *běga-*; *izvěda-*; *izplěva-*; *sěda-* : *sěd-*; *pojěda-*; *zajěda-* mit beißenden Worten behandeln; 18. —; 19. **ę** ostaja: *poklęca-* hinfen; *lęca-* se stáf strecken, kor. *lęk*; *preza-* herausspringen : *sočivje preza*, *glavice od lanu* se *prezajo*, kor. *pręg* springen; *vpreza-* anspannen; *sęga-*; *raztręsa-*; *zateza-* (*besede*), *izteza-*, *potęza-*; 20. **q** ostaja: *pŕka-* : srb. *puca-* : *pŕkŕti*.

B. iz drugotnih glagolov in sicer:

1. iz III. vrste: *zgolčava-* se; *gostolěva-* : *tiči gostolěvajo*; *omedlěva-*; *preštěva-*; *velěva-*;

2. iz IV. vrste: *zadovolja-* : *zadovolí-*; *blagoslavlja-* : *blagoslovi-*; *nakalja-* anpfählen : *nakolí-*; *razmišlja-*; *umarja-*; neorganično je *primarja-* : *mog*; *změrja-*, *ozměrja-* tabeln; *pri-*

měřja-; potvara- krivo verläumden Unrecht thun; zaganja-; ucěnja- : čěni-; pušća- : pusti-; prirašća : prirasti-; pričěšća- communicieren (koga); privaja- : vadi-; sprevađa- : vodi-; pogaja- : godi-, nagaja- komu; ponuja- : nudi-; poja- se : podi-; naređa- : naređi-; vsaja- : sadi-; svaja- se : svadi- se; vzhaja- (solnce) : hodi-, dohaja- se geziemen, obhaja-, zahaja-; prečěja- : čědi-; skaplja- : skopi-; vtaplja- : topi-; zabavlja- : bavi-; dogotavlja- : gotovi-; muclja-nje; ponavlja-; stavlja-; sprěmlja- : přěmi- iz přěmъ; zğaja- se : goji-; nadaja : doji-; zvaža- : vozi-; zagraža- se : grozi-; pograža- : grōzi- (pogrežnoti); poraža- [schlagen] : razi- : řezati; polaga-; lama- : zlodi ga lama : lomi-; razmaka- : moči-; světa- : zorja je svetala; skaka-; stapa- : stopi-, mesto in zraven pravilnega stopati; taka- [hieben, dotaka- dolěcati, přětaka- : toči-; hyta- werfen : hyti-; veliča-, izveliča-; porača- mesto in zraven poročā-; zaglušā- Schläge geben; posebično je učiva-;

iz V. vrste: boleštrava- beunruhigen; dolětava-; dohytava-; dočakava-; dojahava-; zadrgava- se [handern; zadrca- va- antreiben; zapeljava-; zapovedava-; zasmehava-; zortava-; zdyhava-; ziskava-; zmykava-; izpisava-; izdolbava-; izmysljava-; izpolnjava-; napuhava- se, opuhava-; obostrava-; obšvava-, podšvava-, prišvava- mesto ob-, pod-, prišiva-; ogle- dava-; ogryzava-; odezvava- wegrufen; odurjava-; oduhava-, odyhava-; omrzava-; osmykava-; povekšava-; podkopava-; podučava-; pokarava-; pokopava-; počehljava-; prerězava-; preštima-; prišeptava-; razděljava-; razsukava-; skaš- ljava-; jenjava-.

V vrsto V. spada naj več okrepčalnih in pomenjšalnih tvoritev, nekateri glagoli so uže gore pod b) V. 2 omenjeni, to so oni izimenski glagoli, kojih deblo se končuje na **t**, **k**; tu se imajo dostaviti tvoritve, ki so brž ko ne izglagolske; tvoritve so 1. na **r**, **l**, **n**; 2. na **k**, **h**; 3. na **c**, **z**, **z**; je li pomen pomenjšan ali okrepčan, ně vsikdar lahko odločiti.

1. česra- hēchen : česa-; kotura- se fič wälzen : kota- se; tumara- herumschweifen; zbežlja- hervorbringen : čreva bodo iz tebe zbežljale, iz klobase meso bežlja : běža-; budla- (klobase) anstechen, morda kor. bod-; čehlja- počehljava- ein wenig tragen : česa-;

drglja- krabbeln : *drga*-; *jeclja*- stottern : *jeca*-, kor. *jek*; *jezlja*-
 schwaſen, ſchmollen; *kreclja*- (*skornjo*) abſchlürfen : *krevljast* : *kriv*;
męclja- erweichen, vertweichen; *noslja*- nāſeln : **nosa*- : *nos*; *pyhlja*-
 ſauſt wehen : *pyha*-; *ręzlja*- ſchneideln; *skacklja*- hüpfen; *smęhlja*- se :
 ſtſl. *nasmęha*- se : *smęhъ*; *šumlja*- ſauſt rauschen : *šumę*-; *trklja*-
 leiſe klopfen; *taolja*- fürchtſam herumtappen : *tava*-; *vahlja*- fladern :
svęča grđo vahlja, *vęter prijetno vahlja*; **pręzlja*- : *pręzljaj*, t. j. *len*
ki se pręza, *drugi je lenovec*; **prhla*- : *prhljaji* Schuppen; **obęutlja*- :
obęutljaj; pomenjſalni glagoli ſo tudi: *brenklja*- klumpen; *gomizlja*-
 wimmeln; *žvenklja*- klingeln; *miglja*- (*z očmi*) blinzeln; *reglja*-
 quaden; *srlkja*- langſam ſchlüpfen; *godrnja*- murren, tu ſe pomenj-
 ſanje ne čuti več.

2. *ajčka*- *anjčka*- prim. *haja*- *hajka*- liegen, in *spančka*- ſchlafen;
backa-, *becka*-, *bocka*- *boska*- leiſe ſtechen; *držka*- ſauſt halten; *gledka*-;
stopka-; *šędka*; *zybka*- : *zyba*-; **k** stvarja tudi iz medmetov in
 imen glagole, ti nęso pomenjſalni: *hajka*-, *haj* klicati; *javka*-;
posebka- ſich abſondern; *repka*- *pri delu zadnji ali zadi biti*; *sanka*-
se, *senka*- se : *sani*; *prička*- se ſtreiten *sprička*- se ſich zertragen;
štirka- *šeſtka*- breſchen zu vieren zu ſechſen; *bzika*- ſpritzen, bieſen;
bzika- : *živina bzika*, *pri nas bezga* : *bęg*; *mrjavka*-, *miavka*- miauen;
bolęha- fränkeln. Povečalni: *sopyha*- kuchen, *prisopyha*- : *sopa*-;
udryha- feſt ſchlagen.

3. *zadcava*- antreiben : *drka*- laufen : *kam pa drkaš*; *kreva*-
 beim Gehen mit einem Fuße an den andern anſtreifen (? krumm gehen);
plasa- : *ogen plasa* fladern : čes. *plaje plapola*; *petasa*- mit den Füßen
 auſſchlagen : **pęta*-, *kakor kopitati*; *ripsa*- weſen reiben : *riba*-; *gre*-
basta- fragen : *lomasti*; *leteča*- flattern : *leteč*; *vdobrika*- begütigen.
 Podvojene oblike ſo: *brbra*- plappern; *frfra*- flattern; *grgra*- gur-
 geln; *mrmra*- murmeln; *vrora*- ſieden : *kaša vrora*.

VI. vrsta.

Nedoločnikova debla na ova.

(ova-jevſka debla).

§. 94. Glagoli VI. vrste ſo a) izimenski, b) izglagolski. Pri izimenskih glagolih je **ov** izvorno menda ostanek debel na **n**, dendenes je zvečine podaljšek imenskega debela, kakor v

množinskem roditelju možkih samostalnikov; a tvori nedoločnikovo deblo kakor v V. vrsti: *gospod gospodov gospodov-a-ti*, prim. lit. *sapnû-ti* sedanjik *sapnû-ju*; v sedanjiku je priponka **-je** kakor pri glagolih V. 2, in **ov** oslavljen v **u**: *gospodu-je-m*. Pri izglagolskih glagolih je podstavna oblika ponavljavni glagol na **ava** Mikl. Gr. IV. p. 332 : *učiti podučevati* iz in zraven *podučavati*, oslavljenje **av** v **ov** in **u** je staro.

a) *babova-* za *babico biti*; *banova-* *ban biti*; *bogova-* *prerokovati*; *bojeva-* *bojeva-se*; *darova-*; *domova-*; *dolgova-* *dolžen biti*; *gnězdova-*; *gladova-*; *gostova-*; *osebenkova-* *Afterpartei sein*; *hyševa-*; *jezusova-* *Jezus klicati*; *kmetova-*; *kolědova-*; *kraljeva-*; *krotova-* (*koga*) : *krota*; *kupčeva-* : *kupec*; *lětova-* : *sv. Vrban letuje* (*po letu se praznuje oziroma ima svojo moč*); *lotrova-* *fornicari*; *malikova-* : *malik ali molik* *Ötze*; *meševa-*; *mirova-*; *moževa-* *stolz sein*; *nočeva-* *übernachteten*; *obědova-*; *obilova-*, *obilnova-* *v obilnosti živeti*; *očitova-* *erklären, verwerfen*; : *očit offentlich*; *paberkova-* *paperkova-* : *paberki paperki*; *potova-*; *poslova-* : *posel*; *praznova-* : *prazen*; *praznikova-* : *praznik*; *prepelova-* : *prěpelica wie eine Wachtel schlagen*; *prešestvova-* : **prěšestvo Uebertretung*; *pridigova-*; *radova-* *belustigen, sich freuen, komu schmeicheln*; *sosedova-* *sosed biti*; *sejmova-* *na sejmu biti*; *skopova-* *skop biti*; *sramežljeva-* *se sich schämen*; *stanova-* *wohnen*; *strahova-* *v strahu imeti*; *vasova-* *k kateri v vas iti*; *vragova-*, *hudičeva-* *den Teufel im Runde führen*; *věrova-*; *vojeva-*; *znamenova*; *žoldova-* *v žold* (*vojsko, Sold : Soldat*) *iti*.

b) 1. *izgynova-* : *izgynoti*;

2. *zgrbljeva-* : *zgrbi-* ali *zgrblja-*; *nakadjeva-* : *nakadi-*; *ukanjeva-* : *ukani täufchen*; *krščeva-* : *krsti-* ali *kršča-*; *podněčeva-* *ansfeuern : něti-*; *sprěmljeva-*; *zapuščeva-* : *zapustili ali zapušča-*; *obřějeva-*, *pričěščeva-* *koga communicieren*; *obřědi-pričěsti-*; *rěševa-*; *postopljeva-*; *posvěčeva-*; *razsvěčeva-*; *pri-svojeva-*; *oznanova* : *oznani-*, primeri : *pozabljeva-*, *ljubova-*.

3. *vdobrihova-* *besänftigen* : *dobriha-*; *ugasova-* : *stsl. ugasati*; *objědova-* : *objěda-*; *polkěcova-*; *pokopova-*; *odky-mova-*; *premetova-*; *zmrzova-*; *oplakova-* *abshwenmen*; *iz-praševa-*; *napyhova-* *se*; *srěčeva-* : *srěča-*; *ručeva-* *frühstücken* :

ruča-; *poskakova-*; *iztegova-*; *potrkova-*; *obežova-*: *obeža-*:
veža-; *zapovédova-*; *občéva-* zraven *občéva-*: *vét-*; *ozérova-*
se; *žegnova-*; *prežveková-*.

Pomenjšalni glagoli te vrste so stvorjeni s soglasnikom
k: *poménková-* se *discurieren*, *pohajkova-* *müßig herumgehen*.

O p a z k a. Glede tvoritve nepravilnih oziroma glagolov bez
osnovnega samoglasnika zavračamo na §. 52, a) in §. 80.

B.

Tvoritev imen.

§. 95. Imena so prosta ali sestavljena. Prosta imena so
prvotne ali drugotne tvoritve; prvotne tvoritve so iz korenov
in iz glagolskih debel. Razpravljali bomo najpred prvotno,
potem drugotno tvoritev prostih imen, in zadnjič tvoritev so-
stavljenih imen.

I. Poglavje.

Prvotna tvoritev prostih imen.

§. 96. Prvotne imenske končnice oziroma priponke so:

ъ, а, о

і (ь)

и (ъ)

*jъ, ja, je

trъ, tra, tro; ter; tlъ, tlo; *teljъ; *tyrjъ

lъ, la, lo; lъ; *ljъ, lja

elъ, ela, elo; *eljъ; olъ, *oljъ; *uljъ, ulja; êlъ; yla

rъ, ra, ro; arъ, *arjъ; erъ, orъ, *orjъ; yra

nъ, na, no; nъ, snъ; *njъ

anъ, *anjъ; enъ, enъ; inъ, inija; ênъ; *ênjъ; unъ; ynъ

tъ, ta, to; *tje, *tja; taj; ti; tu, tva, tvi; nt

otъ, etъ, êtъ, êtъ, têtъ; yto, utъ, utъ; avtъ

dъ, do; dъ, êdo

mъ, ma, mo; men, man, mno; ba

vъ, va, vo; ivъ, ivo

кѣ; окѣ; акѣ; ѣкѣ; ука; ѣкѣ, ѣкѣ; ѣб; ѣбѣ, іса; ѣбѣ
 гѣ, га; огѣ; ига; еѣ; еѣ; еѣ
 һѣ, һа; уһѣ, иһѣ, оһа; стѣ, ес; ус; шѣ, ешѣ, ошѣ.

Končnica a oziroma ѣ, а, о.

§. 97. Da ѣ, а, о izvorno neso sklonske končnice, ampak besedotvorne priponke, je razvidno iz §. 33, prim. §. 89; а odgovarja izvirnemu ā, о odgovarja izvirnemu ā skr. in grškega jezika prim. *μίγα*; ѣ (nsl. —), а, о so ob enem imenovalnikove končnice možkega ženskega srednjega spola, za možki spol je soglasnik s izpal glej §. 31, 1; ѣ pa v stsl. nadomestuje о ali morda ū iz IV. sklanjatve, Mikl. I. 83.

A. Primeri iz korenov po korenskih vrstah (§. 85).

1. Koren se končuje na а. a) *kraj* iz *kra-j-ѣ*, *staja* iz *sta-j-a*, t. j. na koren *kra-* se stavi ѣ za možki, na koren *sta-* se stavi а za ženski spol; da se zev odstrani, je vrinen j, ѣ po glasniku j odpada; po mnenju drugih je tukaj priponka *jѣ iz *jѣ skr. ja prim. §. 13 1 a), in priponka ja skr. jā n. p.: *kra-jѣ*, kar se govori in piše tudi že v stsl. *kraj*; enako **daj* v besedi *prodaj*, *udaj*: *nije za udaj (ně za ženitvo)*; *raj* *Paradies* prim. skr. *rā-s* lat. *re-s*; *gaj* *Гай*; tudi osnova **taj* glagola *tajiti*, prim. *ta-tѣ*; — *sta-ja*; enako *baja* *Zauber*; *pri-daja*, *pre-daja*, *prodaja*; *graja*;

b) *pri-sta-v* villicus stsl. *pri-sta-v-ѣ*, *pri-sta-v-a*; drugi tudi tukaj delijo *pri-sta-vѣ* in *pri-sta-va*, t. j. v devajo k priponki; enako *pridav* *Beigabe*; *plav*, а, о; — *zastave insidiae*.

2. Koren se končuje na i; i se krepí v oj, ѣ po j odpada tudi v stsl. n. p. *boj*, *zaboj* *Riste Berschlager*, *naboj* *Binderschlager*, *po-boj*, *podboj*, *preboj* (*kar je v mēs postavljeno*), *razboj*, *uboj*; *povoj*; *gnoj*, *listognoj* *November*; **doj*: *pridoj* *Uebergabe eines Kindes an die Amme*, *kozodoj* *Ziegenmelker*; *zakroj* *Falze*; *roj* *Schwarm*; *po-koj*; *znoj*; *broj*; *stroj*; *loj*; *po-zoj* *Drache (gährender)*; *pri-soj-en* *o-soj-en*; koreni so *bi*, *vi*, *gni*, *di*, *kri*, *ri*, *či*, *zni*, *bri*, *stri*, *li*, *zi*, *si*; pri-logom *pri-* in *o-sojen* iz **ot-soj-en* je podlaga samostalnik **soj*; k korenu *si* spada tudi *šoja* stsl. *soja* r. *sivo-voronka*. Tudi pri tvoritvah iz korenov na i, ki se krepí v oj, mislijo nekateri,

da spada **j** izvorno k priponki in da je izvorna oblika n. p. **bo-j*: skr. *bha-ja* žurčt; odtod še pre izvira oslabiljenje dvoglasa **oj** v **i** (§. 8); tako bi tudi tem besedam izvorna korenska oblika na **a** služila v podstavo. Seveda je po tem somnenju glagolska in imenska tvoritev sočasna in so postale slabejše oblike iz močnejših, ne močnejše iz slabejših; toda mi se tu in v sledečem držimo Miklošičevega nasnovanja, po katerem so za slovanske jezike postavljeni posebni slovanski koreni in postavljeni z večine v slabejših, deloma tudi v srednjih in krepkejših oblikah. — Kakor pod 1 a) so napravljeni tu: *zmij*: *kača od zmiya, ši-ja, kolo-mi-ja*, koreni so *zmi, ši, mi*; kakor pod 1 b) so tvorjeni tu: *si-v* stsl. *si-vъ, nji-va, po-či-v* Rušeplat, *li-v, do-li-v, za-li-v*; — *pi-vo*.

3. Koren se končuje na **u**, ki se krepi v **ov** in **av**: *slu blago-slov, s(š)ru o-strov, nu nov, plu plav* Šleš, *dru zdrav* stsl. *sv-dravъ*; — *slu slava, ku pod-kov-a, snu o-snov-a, tru trava, tu o-tava*: *otaviti se* řiđ crřiřařen;

4. Koren se končuje na **l** oziroma **ьl** iz **el** ali **ьl** iz **ol**, ki se krepi v **ol al**: *dol, val, kol zakol, pol* stsl. *polъ, pepel* iz *po-pel* bař Verbraunte; *glagol* iz **gol-gol* je podvojica; enako *mlamol* Abgrund, koren *ml-mlěti*, odsod *pod-mol* Uferbruch, *mal a o*; k korenu *ml* gre tudi *měl* die abřřiřřige Stelle, wo Sand oder trođene Erde abrtřřt: *se melje*, prim. *Melje*; z besedo *podmol* Uferbruch primeri *podmel* Grotte in *mil* mergelartige Erde; *stel-jem*: *stol, podstol postol* řđuh, *prestol*; *vol* iz *el*, ki je prvotni koren za *vľk- vľeči*; — *hel* *hvala* prim. skr. *svr* sonare; *stl* stela Streu; *kl okla* Hanzahn; podvojena beseda je *mlamola* Grube; — *tl tlo* iz *tľlo* skr. *tala* navadno v množini *tla*, prav za prav bař Gestampfte; *naklo*.

5. Koren se končuje na **r** oziroma **ьr** iz **er** ali **ьr** iz **or**, ki se krepi v **or**, **ar**, **ěr** oziroma **ir**: *svar* Zanf; *řar* Glanz *řtrahř* Hiře, *pořar* Brand; — *zbor*; *predor* Durchbruch; *mor, pomor*; *podpor*, *zapor*, *razpor* Spaltung; *zapor* bař Einbrennen der Fäřer: *zaporiti*; *razor* Furche; *zastor* Vorhang, *prostor*, *prestor*; *nastor*: *nastor* komu jemand zu Pessen, morda iz *na zador* prim. *r. zadorъ*; *zator* Vernichung; *utor, vtor, otor* Kimmie; *tor teor*: *zatvor*; *zavor* Sperrfette; *svor* Langwiede; *zor* Fiřt; — *br* *pober* Sammlung; *dr pazder* Age, *kozoder*; *srakoper* Bürger; — *dr dir, v dir iti*; *pr prepir*; *tr tir*; *vr vir* *izvir*; *řr řir* *řelod* za *řvinje, pořir*; *povir* řđilř koren *vr* v pomenu *vezati*; —

dr oder Gerüst Gestell : das aus abgeschälten Stämmen bestehende Gerüst ; *gor govor* ; *pr par, spar* Dunst ; *mr* (: *mlěti*) *mramor* Werre ; *dvr dvor* ; *skvr cvr skvara cvara cinka na juhi* ; *razvara, razvarično meso* ; *svara* Milch ; *predora* Durchbruch des Wassers, *dora* : *velika dora* (*ki se dere* schreit) ; *podpora* ; *zara m. zaora* Endfurche ; *utora* Kimme ; *vr iz ser obora* Thiergarten, *razbora m. razvora* doppelte Langwiede bei Wagern ; *svora, sora* Langwiede : lat. *sera, osora* Stange in der Mitte des Wagens, *zavora, zavirni lanc* Sperrfette ; *bera* Sammlung ; *dera* Riß ; *pr napera, napira* Radspeiche ; *tr otre* der beim Hefeln herabfallende Flachs auch *tule* genannt ; *para* Dampf Thierseele ; — *pero* Feder.

6. Koren se končuje na **ě** ; besedotvoritev je kakor pod 1. a) *zlo-dě-j* ; *vě-ja, o-dě-ja, sě-ja* ; b) *o-dě-v, na-dě-v* ; *dmě- odmě-v, do-lě-v* ; *za-dě-va* ; iz korena *dě* so postale morda tudi besede *prid, zid, nad* zraven *nada, n. p. iz nenada* ali *iz nenade* in *sed* řař, Gericht, če zadnja beseda ne gre na koren *sed* řizen tako da *sed* pomeni Sitzung Gerichtssitzung in *kamor se kaj posadi* (řař) primeri *posodi-*.

7. Koren se končuje na **y**, ki ostaja ali se krepí v **ov, av** ; ta vrsta je v rodu s vrsto 3. : *kyj* ; *pomyje* in *pomyja* ; *rov* ; *krov, pokrov* : *kryti* ; *by* : *iz-bava, za-bava*.

8. Koren se končuje na soglasnik, v korensem slogu je **a** : *grad* : stsl. *gradъ* iz *grad-ъ, kap, pri-kaz, pri-klad, za-klad, mah, pre-mah* řehlgriff, *zapad, po-jas* ; — *vlad-a, klad-a, poklada* Futter, *zaklada* Pfand.

9. Koren se končuje na soglasnik, v korensem slogu je **i** : a) *řiv*, stsl. *řiv-ъ, řiv-a, řiv-o, krik, tih* ; — *hripa, řkripa, zima* ; b) **i** se krepí v **ě** : *tih* : *u-těh-a* ; *věs* Dachgerüst : *svisla, svisli*.

10. Koren se končuje na soglasnik, v korensem slogu je **u** : *ud, gnus, kup* : řaufe ; *kur (kokot), ljub, lub* Bast, *strup, řum, jug* ; — *kljuk-a, kur-a, lusk-a, řum-a, pljusk-a* Ohrfeige ; *paz-duha* : skr. *dōs* Arm.

11. Koren se končuje na soglasnik, v korensem slogu je **e**, ki odgovarja indoevropskemu **ā** in a) ostaja, b) se krepí v **o** ; a) *po-greb, za-greb* Damm, *za-klep, o-klep* řarniř, *sklep* Glied řchluf, *ognet* Quetschung, *poleg* Abstammung : *ně takega polega, da bi pijančeval* ; *let* : *se v let spustiti* ; *podmet* Quaste, *zamet* Schneeverwehung ; *kruhopek* ; *plesk* Klatsch ; *oplet* Geflecht ; *tek* ;

potep : na *potep* iti; *čes* Scheit; *šcep* Holzspan; — *žen-a*; *lega* : *jabolka v lego djati*, *nadlega* Beschwerde, *zalega* Brut; *peka* Baße, *opeka* Siegel, *opoka* feste Erde stsl. Fels; *ščepa* Holzspan; — *čelo*; b) *bred-* : *brod*; *grob*; *oklop* Harnisch, *poklop* Deckel, *sklop*, *zaklop* Verschluss; *polog* Kesseltbal, *prělog* Abacker, *slog* Tragbahre, breites Ackerbeet, *vulogi nog* Podagra; *plosk*; *plot*; *rok* Wahrzeichen Ansage : *rok* so slišali, *preden* je otrok umrl, *obrok*, *prerok*, *srok* : si *srok* dati sič grüßen : *den sreči* den Tag verabreden, *urok* Erbe (ogr.), *Bezauferung* : *uročiti* zaubern behexen (bestimmen ansagen), *na jurok* tüchtig, eigens (nach der Ansage), *vzrok* Ursache (Gegenrede); *tok*, *iztok* *otok*, *potok*, *stok*, *zatok* Busen, *krootok*, prim. *stočni pes* = *stekli pes*; *vod*, *navod*, *obod* iz **obvod*, *prevod*, *sprevod*; *voz*, *prevoz*, *kolovoz*; *pregon*; — *leg* : *zaloga*; *ved* : *vojvoda*; *tek* : *stoka* Erwerb, *utoka* Zusucht, *patoka* Fusel Trebermost.

12. Koren se končuje na soglasnik, v korenskem slogu je o, ki odgovarja indoevropskemu ā : *bol*, stsl. *bolъ*; *hod*, *prihod*, *za-hod*, prim. vrsto 14.; *god*, *po-kop*, *zvon*, *bog* : *bogat* = *divus* : *dives*, *zapon* Schnalle, *spon* Wiebe; *drvo-ton*, *naton* Holzplatz; *potop*; *drob*; *drozg*; *krop*; *zakon*; *pod* Boden; *pot* Schweiß; *skok*; — *vod-a*, *groza*, *kosa*, *spo-hot-a* Begehren, *o-pon-a* Berhang, *s-pon-a* Fessel, *za-pon-a* Heftel; *doba*; *kora*.

13. Koren se končuje na soglasnik, v korenskem slogu je ъ, ki je postal iz indoevropskega a ali u, ter a) ostaja, b) iz u postavši se krepí v y, c) v u; glede podstavnega samoglasnika u si je vrsta 13. v rodu z 10. in 18., glede podstavnega samoglasnika a (v slovanskem o) pa si je vrsta 13. v rodu najbliže z vrsto 12., sicer tudi z 8. in 11. in deloma 14. vrsto.

a) ъ iz a (oziroma o) : *sel*, *posel*, koren *sl*, prim. skr. *sarati* er cilt; *vo-tek*, stsl. *ѡтъкъ*, koren *тъk* : *texere*; *tok* Futteral : *тъknoti* : *tangere*, *poteka* ki se *potyče* klati, *otka* m. *otyka* zraven *otyka*; *gomaz* Insect : *гъмъз*; — *ber* der Himmeltau, *ženč* : *far*; v besedah *tok* in *gomaz* je o morda okrepek ne nadomestek.

ъ iz u : *sep* stsl. *съръ* : *suti sypati*, *zasap* Damm, *osep-niče*; *bak* zraven *byk* Stier; *kes* Keue : *kysati se*; *meh* : *muscus*; *zanjka* Nase iz *zamъka* (§. 27, 4) prim. r. *zamok* Schloss.

b) *dyh* : *dъhnoti*; *gyb* : *zgyb*, v *zgybu* ga noga boli : *гъноти* m.

гъбнѣти; *kyh* : кѣбнѣти; *syp*, *dosyp*, *nasyp*, *vazsyp*, *zasyp*; *tyk* Weingarten; *fahl*, *zatyk*; *byk* : бѣкнѣти, *bučati*; — *nadyha* krivo *natyha* zraven *naduha*; *gyba* : v *dvě gybě* se drži, *zagyba*; *otyka*, *styka*; *omyka* : *predico omykati omeknoti*, primeri *educatio* : *ducere* in Erziehung; če izvira koren *tъk* iz *tak*, onda so gornje dotične besede postale iz izvodnih glagolov.

- c) *buk* Brunst der Schweine; *zguba*, *poguba*; *kruh* : *krhnem*; *smuk* : na *smuk* sprungweise : *presmeknoti*; *strug* Drechselmesser : *stržem*; *suh*; — *duha* Geruch, *naduha*, krivo *neduha*, *odduha* Erholung; *guba* Falte (Bug); *buka* Pärm; *smuka*; *muha* : *mešica*; *nuz* Palm zum Auffassen von Erdbeeren; *ruda*.

14. Koren se končuje na soglasnik, v korenskem slogu je ъ, ki je postal iz indoevropskega *a* ali *i*; v prvem slučaju si je ta vrsta v rodu z vrsto 11., 12., 8. in deloma 13., v drugem z vrsto 9.; — ъ postavši iz *a* (na slovanskih tleh iz *e*) ostaja ali se krepi v *o* : *tъn-* (τέμ-ρω) *naten* zraven *naton*; *zъn-* (sono) : *zvон*; *pъn-* (spanne) : *spona*; **hъd-* (šel iz *šedъ*) *hod*, skr. *sad* prim. *ôd-ôs* = **sod-os*; *čъn-* : *zakon*; *dveri* : *dvor*; *pes* : *pecus*; *žъd-* : *god* = *ča-jati* : *čas* Mikl. Gr. I. 28; enako *zr* prav za prav *zъr* : *zor* in enake tvoritve v vrsti 5.

ъ postavši iz *i* a) ostaja, b) se krepi v *ě* ali *i* : a) *pъh* (*pinsere*) *peh*, *pah*, *zapah* Riegel, *opah* Grůče primeri *pšeno*; *ščep* zraven *ščip* (das Abgezwickte), *ščap* škoda; *šev*, *prišev*; *im-* iz *jъm-* mesto *jem-* (lat. *em-o*) tedaj spada izvorno v *a*-vrsto: *najem* Miethe, *senjem*, *semenj*, *smenj*, stsl. съѣмъ Martt (*collectio*), *zajem* : u *zajem* wechselseitig; *sum* stoji mesto *sqъmъ*, koren *mъn*; — *obšoa* iz *ob-šъv-a* Auffschlag; *ujma* iz **u-jъm-a* Wetterfahnen (Wegnahme);

b) *blěsk*; *cvět*; *lěsk*; *poměn*; *svět* Licht Welt, primeri *med svet* spraviti = na *svetlo dati*; *blisk*; *mig*; *spomin*; — *so-těska*; *naměna*; *mězga* : *mъg-* meži *možati*; *zvězda* : *sidus*.

15. Koren se končuje na soglasnik, v korenskem slogu je slogotvorni *l* postavši iz ъ, *л* ali *lъ*, *lъ*; *l* ostaja ali se krepi v *lě la* : *vlъk* : *volk* stsl. *vlъk-ъ*, *vlak*, *vlak-a*, *po-vlaka*; *vlъg* nsl. *volhek* stsl. *vlъg-ъkъ* iz *podstavnega* **vlъg-ъ*, *vlag-a*; *mlěk-o*; *dodaj* :

*glad, plaz, tlak, plat, slap, vlat (lat) Kšipe; zlak wälsche Erbsje; kolk (kuk, kučet, t. j. kolčet), stolb (stub) Stufe; stolp, žleb, brano-vlěk; — preoblěka (*prě-ob-vlěka), razlěka Verfleppung; polza kder se plazi, tlaka Fröhne; dlaka, mlaka; solza zraven sloza slojza sklojza in skuza (*skolza); volga (vuga) Goldamjel.*

16. Koren se končuje na soglasnik, v korenskem slogu je slogotvorni **r** postavši iz **br**, **tr** ali **rb**, **rb**; **r** a) ostaja ali se krepí b) v **rě**, c) v **ra**, redko d) v **ro**:

a) *vrh, prt, srp, strm; prga, črt-a; brd-o; b) grěh; srěd-a; c) vrat, zrak, krat; brad-a, drag-a, srak-a; d) grom; hrom; o-strog castra* daš Bewachte, koren *strbg* oziroma *srg*: nem. fergen: *strěžem, stražiti; troha*; — dodaj: *grm* zraven *grom, hrt, krt, kozoprsk* (Brunst der Ziegen) September, October; *rt; srb* zraven *srab, srp* zraven *srěp* iz *srěp* graufam, wild; *škrb* zahnlüdig; *trd, tvrd; trg; trs; *trp* v besedi *trpek*; — *črka, zadrğa*: ptiči se *vjemajo v pręgle* ali *zadrge, sędrğa*; *prda* Art Schalmei aus Baumrinde; *šrba, škrba* Scharte; *trg*: na *pretrge* žřeti zum Bersten fressen; *brzda; drsa* Schleifbahn; *grba* Falte Bucl; *hrğa* Beule; *krpa; mrda* Falte; *pod-prda; prha* Raude; — *črěp; krěs*; — *črěpa; črěda; smrěka; srěda*; — *mrak, pomrak, sumrak; mras; prah; smrad; srab; kolo-vrat; povraz* Strich; *grad; hrast; strah, strah, a, o*: da je bilo *straho ga gledati; trag* Spur; *vrask* Runzel; *zrak* Blid Luft; — *draga; draka* Handgemenge: *zadrčiti* verknüpfen; *sraga* Tropfen: *solza; sraka; vrapa, vraska* Runzel; — *grot (mlinski)*.

17. Koren se končuje na soglasnik, v korenskem slogu je **ě**, ki ostaja ali se krepí v **a**: a) *běg, odběg, priběg; sęd*: *sq-sęd, zasęd* Hinterhalt; *o-rěh; rěz* Einchnitt; *plěva; sq-sęd-a*; b) *prě-laz; raz, obraz* Gesicht (Umriß); *sad*: koren *sęd, vsad* vsedena zemlja *po plazu*; — dodaj: *drēm* Schlaf; *oběd, mesojěd, samojěd* Hannenfuß, *sladkosnęd; kręg* Zaak; *zalěz* Hinterhalt; *osěk* Art Umzünung, *zasěk* eingehachter Speđ; *trěsk* Donnerschlag; **vęd* v besedi *svědok* Zeuge; *věk* Geschrei; — *priběga* Zusucht; *ujěda* Raubvogel; *narěza, obrěza, porěza* Art Strafsteuer prim. srb. *porez*; *zasěda* Hinterhalt; *presěka* Graben zur Ansammlung von Wasser, Gehau im Walde, *zasěka* Schrant, eingehachter Speđ; *trěska* Span; *razvěda* ausgelassener Mensch; *vgnjida* Geschwür *morda* iz *jěd*; *lěsa; pęga*.

Šled Punkt : *pingo*; *podpěga* Brüdenschleier; *žlěza, žlězda* : gland-glandula; *brěza* : Birke; *potira* Verfolgung iz **potěra*.

18. Koren se končuje na soglasnik, v korenskem slogu je **y**, ki odgovarja indoevropskemu **u** in a) ostaja, b) se krepi v **u**, c) v **va**; vrste 18. 10. in deloma 13. so si v rodu: a) *syr*; b) *po-sluh, sluh* prim. *slyšati*; c) *koas*, prim. *kys*; dodaj: a) *pyh*; *zvyk* Sitte; *gryz* Biß, *pizdogryz* Hannensfuß; *hyp* Moment; — *ryga* Rülpsen; *vyka* in *vyk* Geschrei; *zyba*; *gyzda* Eitelkeit; *kyta* Bündel; *lyka* Bast; *rysa* in *rys* Luchs; b) *puh, napuh*; *ruk* Brunst der Hirsche; *stud, ostud* Schiffskrankheit, Erbrechen; *uk, nauk, samouk*; *hrup*; *sur* grau.

19. Koren se končuje na soglasnik, v korenskem slogu je **e**, ki ostaja ali se krepi v **o**: a) *vez, zavez, podvez* Strumpfband; *pogled, izgled, ogleđ*; b) *zob*, koren *zěb*; *sq-prōg, sq-prōga* : *prēg-*; *ōz-a* : *vezati, lōka, mōka*; dodaj: a) *brenk (brēk)* Laut; *jēk* Laut, Echo; *zalek* Aufschlag; *zaleknōti*; *zameť podmeť* Mehlmuß; *mēk* : *jajce v mek kuhano*; *plēs*; *podprēg* Bauchgurt, *zaprēg* Kiegel; *nesprēť* mißgestalteter Mensch; *trēs, potrēs*; *ženk žōek* Laut; *tēg* Getreide (das durch Arbeit Erworbene); — *brenka* Maultrommel; *pripřega* Vorspann, *prepręga* Umspannen, *zapřega*; *řega* Laubstroch; *prisęga* : *v roke seči*; *vęza, zveza, zaveza, pretveza* (? *predveza* : stnord. thvengr Schuhrriemen Mikl. Gr. I. 43); *gręda*; *zagřega* Ket (Einsinken); *řęsa*; *žęga*; *zęba*; b) *blōđ*; *jōk*; **krōť* : *da se nit ne bo krōťčila*; *lōk* Bogen, *słōk* mager (gefrümmt); *omōť* : *v omōť mi gre* bekomme den Schwindel; *podprōg* Brustgurte; *smōđ* Senge; *porōz, motvōz, motōz* : **mot* menda : *motati*; — *lōka* Au; *prōga* Streifen; *tuga (tōga)* Ket; *vōza* Ketter, *porvōza, prevōza* Verband.

20. Koren se končuje na soglasnik, v korenskem slogu je **o**: *kōs, rōb*, dodaj: *dōb*; *drōg*; *grōb* roh; *kōť*; *lōg*; *pōk* Knall, *napōk, razpōk* Sprung, Spalte; **pōp* : *pōpek* Nabel, Knoſpe; *rōb* Saum, *na rōbe* verkehrt, äbicht; *skōp*; *tōp*; *trōđ* Kolit; *trōť* pač mesto *trōđ* Zunderschwamm; *trōť* Drohne; — *duga (dōga)* Regenbogen; *gōba*; *pōka* Spalte; *słōka* Schneſe; — **klōbo* : *klōbko*; *mōđe* Hoden.

B. Primeri iz osnove drugotnih glagolov:

a) iz glagolov IV. vrste; tu 1. **i** ostaja, 2. se mēni v **j**, 3. odpada; 1 —, 2 : *krči-* : *krč* Serente; *služi-* : *služ* Dienst, Ver-

dienst; vodi-voj Führer iz *vodi-jь *vodь-jь *vodjt stsl. voždь, sprevoj Geleite; vrači-: vrač Arzt; běli-: zabel Schmalz; čini-: čin Tat, način Art, začin = zabel; enako: očist Lautertraut; vdar; předal mesto in zraven preděl Fach, Abtheilung; prigod Zufall; přegon, zgon; ograd; hyt Wurf; zajěz Eindämmung; naklon, poklon; kup Kauf, izkup; okus, pokus; odlök Vescheid; lišep lišp Puš m. *lěpš iz lěpsi-; odlog Aufschub; zamer Beleidigung prim. zameriti se sich vermessen; smysl; plat Lohn; zaręki Verlobung, poręk Bürge; rod Geburt, narod, porod Nachwuchs; zasad Anpflanzung; uskok Ueberläufer; zaslon Berhang; obsok Aufspüren, soči- suchen: sequi; srd: srdi-se; zastop Verstand ic.: be-greifen; pozdrav; posvěť Lampe Leuchte; zatvor Verschluß; — 1. sodja mesto *sodi-j-a iz *sodi-a; 2. zablōja iz *zablōdi-a, i v j, dj v j, Mischung des Schweinefutters mit Mehl; broja iz brodi-a Gemischtes; čēja Zeichen iz *čēdi-a; grablje: grabi-; gruja: gradi-, ograđa, zagrađa; grušća Efel: grusti-; hoja: hodi-; jěža Damm: jězi-; sěnokōša: kosi-; mašća: masti-; noša: nosi-; noja nuja Ret: nođi- nötigen; poja Trieb: pođi-; plaća: plati-; praža Geröstetes: praži-; praća preća fraća Schleuder: *prati-; reja: redi-; saje mn. Ruš: sadi-; posoja: posođi-; smoja Senge: smodi-; smraja iz *smrad-ja; svěća: světi-; ovaja Berrat: vadi-, svaja Zanf iz *svodja, koren vad: *адъ а҃҃҃҃*; věša Hängeplatz: věsi-; volja: voli-; vraža Aberglaube: vraži-; 3. zabava: zabavi-, i izpada; zablōđa zblōđa Verirrung, oblōđa s čimer se svinjam jed zablōji, koren blēd- mischen: blind (getrüb); začina: začin = zabelj; podoba; prigoda; nagrada Lohn; pregrěha: pregreši-; zguba; zagvozda, zaglozda, zagozda; hrana; zahvala; krma; nakvasa Säuerung; odluka in odlōka Ueberlegung, razluka iz *razlōka Verschiedenheit, koren lōk pomeni biegen zato razlōčiti auseinander biegen, zato so te tvoritve iz drugotnih glagolov; izlika Vorwand, přilika Gelegenheit; obljuba zaljuba Selbstniß; luska Schuppe: lušči-; zaměra Beleidigung; zmōta Anstoß; zamuda; oponosa Schande, Bortwurf; — izpaka Verberbnis: pači-, spake Späße; pika: piči-; zaplata Fleck: zepłati-; oprava Kleidung Geschäft: opraviti se s čim in kaj, sprava Einrichtung Werkzeug; poręka Trauung: po-řęči-; neroda Ungefährlichkeit; ozdrava Heilmittel; stava Wette (der Satz Einsatz), postava Gefetz, zastava Pfand Fahne, toda zastava v pomenu Nachstellung je korenska tvoritev; potrata Verschwendung: trati-: toriti austreuen;

vada Podspeise, Uebung, navada Gewohnheit iz vadi : koren vad : $\eta\theta-\omega$ skr. svadhā, got. sid-us Sitte; vlaka Schlitten, Eggen : vlaka je letos huda, prim. Benečansko na vlak na vlako voziti mit den Borderrädern fahren, odvlaka Aufschub, podlaka Unterfutter, razvlaka razlaka Verschleppung.

b) iz glagolov III. vrste: bogatěj iz *bogatě-j-ъ oziroma *bogatě-jь.

c) iz glagolov V. vrste; tu a 1) ostaja ali 2) odpada: 1) drzaj Дръжъ iz *drza-j-ъ oziroma *drza-jь; sprehaj : hajati iz *hadjati iz hoditi, uhaj : kobila je na uhaj; mahaj; skakaj; stopaj; hodaj Weg : *hoda-; čuvaj; pomagaj : na pomagaj priti; *kravaj v besedi kravajec droži iz vinskih pen; 2. voh : voha-, povoh; poček : na poček dati kichen : čeka-; oklic : klica-; mak : jajce v mak : maka-; prva tvoritev se nahaja gosto pri pomenjšalnih glagolih na lj: bodljaji Seitenstechen, Relief; gryžljaj; dyhljaj, zdyhlaj; premahljaj Uebergewicht; migljaj; pręzljaj lan, ki se pręza, drugi je lenovec; prhljaji Schuppen am Kopfe; občutljaj. Sem štejemo tudi: lučaj Wurf Fall : lučati werfen, enako slučaj iz *slyučaj; strělaj; pomyslaj Brunst der Kühe : *myslja- stsl. mysli-appetere; lijaj Gießemeier, Trichter; držaj; bęžaj; po analogii so postali menda tudi: založaj prim. gryžljaj, položaj; zamašaj dati (da se zamaha); primerljeje m. primerljaj; naraščaj; kolčaj morda m. tolčaj, zvezek lena, kar se enkrat kolče (tolče); sęžaj Klasten prim. strělaj; stežaj : vrata na stežaj odpręti; tečaj : mlin na tri tečaje Laufwerk, Thürrangel; točaj (ki toči); zvežaj Bündel; obyčaj Gewohnheit : učiti; vržaj Wurf; koračaj : korakati : koračiti; Miklošič Gr. 2, 82 razklada zadnje tvoritve mesto analogije s priponko ěj, ki je sicer za drugotne tvoritve v navadi in se je menda iz gornih tvoritev razvila.

d) iz glagolov VI. vrste: cęlov Ruß (Entbietung von Heil) : cęlova-.

Končnica i.

§. 98. O končnici i oziroma ъ, gl. §. 39 in 32 III. možki samostalniki pqt, stsl. pqtъ; ljudije; z večine so se spre- vrgli izvirno ijevski samostalniki v ajevsko sklanjatev na ѣ, tako medved, vogelj, črv, golob, gozd itd., samostalnik

zver stsl. *zvěř* je postal ženskega spola; tako tedaj so možki samostalniki nalik latinskim na *-is* posebno v jednini redki,

ženski še so, n. p. *bol*, *vygřed* Frühling („Auswärt“); *hot*; *jěd*, *ujěd* Grimmen, *čřvojęd* (luknica); *kop*; *kad*; *kov*; *podkev*; *laž*; *luž*; *maz*; *smet*; *zamęt* Gemenge für Schweine; *os*; *pęč* Sprung, Spalte: *pęk-*; *pyš*: *pyh-*; *rast*; *rěz* Schnitt; *sěč* lebendiger Zaun (das zu behaftende), Maß; *skřb*; *postel* zraven *postelja*; *vas*, *ves*; *vęz*, *zvez*, *oz*, *vęz* Band; *věd*: *to on děje na věd* aus Fleiß, *zapověd*; *vrš* das gedroschene Getreide primeri *vršaj*; *zob* Hafer; — *změš* Gemengsel iz glagolskega debla *měši-*; enako *mlat*: *mlati-*; *zvrat* Pflugwende: *vrati-*; *gaz* Schneebahn: *gazi-*; *plav* most na vodi: *plavi-*; — dalje: *brv*; *obřvi*; *čęv*; *dveri*, *duri*, *fores* द्वęरा; *grudi*; *klop*; *měd* Erz; *mys*, tudi možkega spola; *sker*, *šęer* Werkzeug ogr.; *ostud* Schredbild: *stud*; *otrębi*; *plat*: *ena plat riti*; *řit*; *rž* Roggen; *šęet* Bürste; *uš*; *zel* Pflanze; *žrd*; *rěč*; *stvar*; *gęs*; *kost*; *sol*; **ov* v besedi *ovęca* lat. *ovis*; nekatere sicer možke besede so tudi ženskega spola: *odgovor*, *zgovor*, *narav*, *strđ* Honig, *red*; nadalje se pravi: *do poli* zur Hälfte; nekatere so **a** odvrgle: *v eno měr* immer.

Končnica u.

§. 99. O končnici **u** gl. §. 40 in 32, IV.

Možki samostalniki na **u** so se sprevrgli v **a**-jevsko sklanjatev na **ъ** in se njihovi ostanki kažejo le v nekaterih sklonih, posebno v besedah: *dom domu domov* iz *domovi*: lat. *domu-s*; *med medu mędv*; *pol*: *oba poly*; *sad*; *sin*. Tudi ženski samostalniki so redki in so se sprevrgli v žensko **a**-jevsko sklanjatev: *tikev* stsl. *tyky* ima *ev* iz **ъv** kot okrepek, pa zraven tudi že *tikva*, *ljubav* iz *ljubъvъ*; *erв* Strid iz *er-ъvъ*, koren *er-* (: *veryga*, *veręja*); *mļęzva* Bieftmilch.

Končnica oziroma pripionka ja.

§. 100. ***jb**, **ja**, **je**: *ios*, *ia*, *io(ę)*, lat. **-ius**, **ia**, **iu(m)**; izvorna oblika je **ia**.

1. mož. *ključ*, stsl. *ključь* iz **kljuk-jь*, *k-j* da *č* po §. 28, 4; *ь* stoji po nebnikih mesto *ъ*, kakor *e* mesto *o* ali *i* mesto *ě*; v stsl. se *ь* ne piše po glasniku *j*, v nsl. se sploh opušča; tako so postale na dalje besede: *krič*; *meč*; *jež* prim. *ježica* *Щётте Щётале*; *mož*: *Менш* (*Defender*) kor. *мън-г*, kor. *мън-* (*měnim, памѣт-*), ima podaljšek *g*; *stebel*, stsl. *стѣблѣ* stoji m. *стѣб-л-ь* §. 27, *molj* stsl. *мол-ь* m. *mol-jь*;

prilogi: *brěj* stsl. *брѣздѣ* iz *брѣд-ь* po §. 26, 1, b); *ruj* v besedi *rujen rujav* iz *rud-ь*, stsl. *руздѣ*; **těž* v besedi *těžek* iz *tég-jь*; *tešč* ničtern: *тъск*; *samotež*: *тег*; *buč* *Тен*: *zvon* ima *lep buč*, koren *тък-*; *cvič* *Сезувитшер*, koren *сѣк-*; *golč*: *глк-*; *hrōšč*: *hrēst-*; *jōč*: *јѣк-*; *laž* mož. *Plüner*: *laž i prilazič* prip.; *pyš*: *пъш-*; *plač*; *polž*, *plojž*; *sqper* stsl. *саръ* *Сегуер*, sedaj prislov: *sqper mraza se brani*; *penj* *Влед* (*ausgespannt*); *sěč* *Сѣхад*; *tolč* *Стѣл*; *natč* rod. *natyča* *Ерѣсенстоѣ*: *тък* (*natъknoti natykati*); *oblč* *Кleidung Anzug*: *елѣк-*; *broč*, *broč* *Farbestoff der Färber*: *bročiti* *Ostereier färben* stsl. *broštъ*; *črič* *Weingrille*, *črč* *Сезирпе*; *hmelj*; *klěšč* *Zeče*: *klešč* *Mikl. Gr. I. 57*; *krč*; *koš*; *nož*: *Нагел*, *nagen*: *nuz* *Fick 107²*; *pljušč* *eine Pflanze*; *plašč*; *pryšč* *Flüßbläschen*: *prъsk-*; *strž* *Jaunfönnig*; *vqž*, *guž*, *gqž* iz **gvqž*, *Счлauge* primeri *slepovož*: skr. *ahi* lat. *anguis*; *žulj*;

2. žen. *duša* iz *duh-ja*; *vol-ja*; *vraža* iz *vrag-ja*; *oděja* iz *o-dě-ja*, kor. *dě-*; *želja*; *žeja*: stsl. *žežda* kor. *žed*; *zem-l-ja* §. 27; *zor-ja*, *zar-ja*; *kap-l-ja* §. 27; *kraja* kor. *krad*; *maža* kor. *maz-*; *mrčža*, kor. *mrъg*; *paša* kor. *pas-*; *piča* kor. *pit-* §. 26, 1, a; *r-ja* iz *rъd-ja* §. 26, 1, b); *po-stel-ja*, *stelja*; *stezda*, *steza*, stsl. *stъza* iz *stъg* prim. *Steg*, *Stiege*, *steige*, §. 28, 4, c; *straža* kor. *strēg*; *dodaj*: *běža* *Flucht*; *gnječa* *Gedränge*; *greblja* *Ofentruhe*; *gryža*; *klaja* kor. *klad-*; *leža*: *jabolka v ležo djati*; *melja* *Mahlen*; *molža*: *molzem*; *moča* *Feuchtigkeit*; *miža*: *mъg*; *pomnja* *Verwarnung*; *sumnja*, *sqmnja* *Verdacht*: *мън-*; *prja* *Streit*; *preja*: *pred*; *zapenja* *Klammer*; *orja* *Aderung*: *r*; *rašča* *Wachstum*: *rast-*; *reža* *Spalte*: *reg-*; *sěča* *Mahd*; *sěja*: *sěd*; *serja*: *sr(ati)*; *poteplja*: *tep*; *priča* iz *vritča* *Zeuge*, stsl. *Bergleich*: *тък-*;

povelja; *vėja* stsl. věžda Augensid : *vėje* trepannice; *goža* Weidenband iz **goža* : *vez-*; v *štric* : stsl. sbręšta : *reť-iti*, e tu in v besedi *nocoj* ostaja kakor v českem *e* : srb. *ć*; *věča* morda *věča die* Stift, če gre na koren *vět-* (Vereinbarung); *žinja* zraven *žima*; *udaja* Verheiratung *odaja* *prodaja* : *da*;

3. sred. *mor-je*; *lože* iz *log-je*; *ože* iz *oz-je*; *pleče* Schulter : *plet-*; *polje*; *kopje* iz *kopije*; *pěšće* (kolno) : *pěsto* Rabe.

Priponka **tar** oziroma **tr** in sorodnice.

§. 101. a) **trъ**, **tra**, **tro**; b) **ter**; c) **tlъ**, **tlo**; d) ***teljъ**; e) ***tyrjъ**.

Priponkine končnice **-ъ**, **a**, **o** so iste končnice kakor v §. 97; priponki **ter** primeri §. 38, 5, b); stsl. možki **ъ** na priponki **tel** in **tyr** odgovarja priponki **jъ** v §. 100; priponki **tr** oziroma **ter** in **tl** oziroma **tel** sta izvorno isti, kajti **l** je mlajši nastopnik glasnika **r**; Bopp ju izvaja iz korena **tr-** v pomenu *iti* in *storiti*, tedaj je n. p. *govori-telj* *govor-činitelj*; ta priponka tedaj pomeni *činitelja* (nomen agentis) in *orodje* (instrumentum). Ta priponka ima močne, srednje in slabe oblike; močne odgovarjajo grškim **-τωρ** **-τηρ** : *μήτωρ* *μήτηρ*, po slovenskih pravilih po odpadlem **r** **-ta**, **-tě** : *ra-ta-j* iz *ra-ta* + *jъ* lit. *ar-to-jis*, *mati* iz **matě* iz **matě(r)*; srednje oblike odgovarjajo grškim **-τορ** **-τερ** : *βώ-τορ-εσ* *σῶ-τερ*, po slovanskih pravilih **-trъ** **-trъ**, toda obliko **-τερ** nahajamo spremenjeno in podaljšano v **-telj** t. j. **-tel** + **jъ** : *prija-telj*; slabe oblike odgovarjajo grškim **-το-ο-ν**, **-τη-ια** : *ἄρο-το-ο-ν* *ψάλ-τη-ια*, in so v slovenskem skrite v oblikah **-lo** **-lja** n. p. *ora-lo* *Flug*, *pra-lja* *Wäſcherin*, ter se spoznavajo, če primerjamo pol. *ra-dło* *Flug* in čes. *pra-dli* *Wäſcherin*, prim. Schmidt v Kuhn's Zeitsch. XXV, p. 29.

a) *bratrъ* v besedi *bratern*, *bratranec*, v starem jeziku in v drugih slovanskih narečjih je *bra-trъ* naš *brat*, lat. *frater*, nemški *Bruder* iz kor. *bra-rediti*; *vě-ter*, stsl. *vě-trъ*, rod. *větra*; — *vi-tra*, e, *Verte*, *Holzlege*.

ju-tro, stsl. *u-tro* m. *us-tro* iz kor. *us-*, kakor *aurora* iz *ausosa*; *je-tra* mn., *je-* odgovarja grš. *ēr-* v besedi *ērt-e-rop*, lat. *in-* v besedi *in-tra*; *je-dro*, *jedrice* Kern (das Innere)

- je s prejšno besedo sorodna; v besedi *noter vn-g-ter* je deblo podvojeno gl. §. 13, d.
- b) *ma-ter-*, imen. *ma-ti* iz **matě*, r je odpal; enako *hčer-*, stsl. *dřš-ter-e* rod., imen. *dřšti* iz **dřště*, kor. *dhugh-* molzem, pr. *Точ-ter*.
- c) *vi-tě*, *vi-tel*, in *vi-tlo*; morda *pen-tl* poleg *pę-cel*; *dę-tel*, *tla* *Spęcht*, lotv. *demu* tóne Mikl. Gr. I. 38.
- d) *prija-telj*, *ravna-telj*, *pisa-telj*, *uči-telj*, *spasi-telj* so tvoritve iz glagolskega nedoločnikovega debela.
- e) *pas-tyr*, *-ja*, stsl. *pas-tyrь*, podstavna oblika: **pas-tur-ja-s*.

Priponka la in sorodnice.

§. 102. 1. lъ, la, lo; 2. lь; 3. *lъ, lja.

Priponka l- je postala zvečine iz tr oziroma tl, t je izpal kakor *plel* iz *pletl*; tudi l drugega tvorno-preteklega deležnika je postal iz tr Mikl. Gr. 2, 94:

1. a) možki samostalniki *ryl* *Rüffel*; *ryl* ali morda *ril* *Baumstüd* n. : *deblo razžagati na rila*; *oz-lъ* (*vez-*); *og-lъ* : (*angulus*);
- b) deležniki: *plel* (*plet*), *obogatěl*, *kupoval* gl. §. 60, 4.
- c) prilogi iz deležnikov: *bě-l*, stsl. *bě-lъ*, kor. *bě* : *bha*, *φα*, *φαιρω*; *či-l* *aushgeruht*; *gni-l*; *zrě-l*; *kys-lъ* : *kysel*, *kysla*, *o*; *mrzel*, *obrasel*, *o-sta-l*; *puh-el*; *svět-el*; *medel*, stsl. *měd-lъ* (*mud-en*); *obil* (*ob-vi-lъ*); *vrěl* : *vrl*; *top-el* : *tepidus*; *qt-el* : skr. *vāta* : *wund*; *nagel* stsl. *naglъ*, skr. *anġa* *flint*; *obel* *cylinderförmig* iz *obvl-ъ* lit. *ap-val-us*;
- ženski samostalniki *ži-la* (: *žica*); *meg-la* stsl. *męg-la*, *meži*; *os-la*, *ki ostrino dela*; *strě-la* *pro-ster-nens*; **pręsla* v besedi *pręslica* (*pręd*); *hula* *Bug* : hrv. *uhyliti* *biegen*; *byla* *Rürbißblatt*; *česla* *Weinŷädcl*; *grla* *navadno grlica*; *kvokla*; *metla*; **sula* v besedi *sulica*; *tesla*; *žvala* *ŷjerbegebiß*; *žva-*;
- srednji samostalniki a) korenski: *ves-lo* (*vez-vozim*); *gr-lo*; *žrě-lo*; *kri-lo*; *mas-lo* (*maz-*); *sed-lo*, *selo*; *čis-lo* na hrvatski meji = *molek*, *to je orodje s kojim se šteje*; *ši-lo* čes. *ši-dlo*;
- β) iz glagolskih debel: *brusa-lo*, *věja-lo*, *zakryva-lo*, *pokryva-lo*, *zrca-lo*; *nakovalo*; *krěsalo*; *obuvalo*; *čědilo*; *obęza-lo* (*ob-*

veža-lo); *ralo*, *ora-lo* prim. *aratrum*, ἄρο-τρον; *stalo*, *stoja-lo*; *stopa-lo*; *česa-lo*; *kadi-lo*; *krmi-lo*; *oblači-lo*; *črnilo*; *pravi-lo*, po kojem je morda *potvorjeno ravni-lo* : *ravna-ti*, toda prim. *bajilo*, *mazilo* *zraven mazalo*, *obhajilo*, *plačilo*, *vezilo*; — dodaj: *bi-lo* Schlagader; *želo* na zahodu *žedlo* Stahl (Werkzeug zum Treiben des Viehes *stimulus*) : *ženem* kor. žьн, Mikl. I. 43, *zraven žalo*, *žalec*; *poręslo* iz *po-vręs-lo*, **po-vręz-tlo* Garbenband : *vrz*; *povęslo* Garbenband : *vęz*; *česlo* Ramm; *čręslo* Baumrinde, Gärberlohe : *črt*, Mikl. I. 307; *čislo* : **čyt-tlo*, **čis-tlo*; *steblo* Stalm; *peklo* Braupfanne; *zrklo* Flugapfel *zraven zrkalo*; *pruglo* *zraven pręgla* Schlinge : *pręg*;

2. *by-ľ*, nsl. *byl*, *bylije*, *bylka*, kor. *by-* je v prvotnem pomenu kakor *φύ-ω φύσις*; *gęs-li* iz **gęd-tli* mn. kor. *gęd-*; *jasli* mn. kor. *jad-* nsl. *jed-*; *žęł* rod. *žęłi*, kor. žьн-, *ženjem*; *ra-l*, rod. *rali*; *sęł* Getreide (daß Gefäße) : *sę*.

3. a) možki: *česelj* rod. *česlja* Ramm, podstavna oblika **čes-l-ia-s*, iz tega po končeniških pravilih slovanskih **čes-l-ia*, **čes-l-jь*, stsl. *česľ* nsl. *česelj* rod. *česlja*; *krakelj*; *krhelj*; *smrkelj*; *nedęlj* *zraven nedęlja*; besedi *kašelj* koren *kás-* se ima podstaviti oblika **kah-ьľ*; enako je soditi oblika *čęšelj*.

b) ženski samostalniki: *pralja* čes. *pra-dli*, *per-i-lja*; *švelja*, *šivi-lja*; *doj-i-lja*; v besedah *šiv-i-lja*, *per-i-lja* je *i* neorganičen nadomestnik vrstnega samoglasnika.

§. 103. 1. *elь*, *ela*, *elo*; 2. *elj* iz **el-jь*; 3. *ol*, **oljь*;

4. **uljь*, *ul-ja*; 5. *ęľ*; 6. *yla*.

Mogoče, da so te priponke z onimi v prejšnjem §. istega poroda; soglasniku predhodni samoglasniki so po Boppu vrstni samoglasniki ali njih nadomestniki, gl. §. 102, 3, b).

1. možki a) *plęv-el*, stsl. *plęv-elь*; b) prilogi: *ves-el* (*us-*, *ves-na*); *kys-el*; *deb-el*; *dręs-el* tranvig;

ženski *buč-ela* (die summende *bьk-*, *bučati*); *dež-ela* iz *drž-ela*, kar se še čuje med ogerskimi Slovenci, *dežela* je v rodu s besedami *država*, *drug*, *društvo*; *omela* Wistel stsl. imela kor. *jęm*; *žuč-ela*;

srednji: *męd-elo* m. *męt-elo* Rührstod; *kręp-elo* Prügel;

2. *brencelj* : *bręk*; *vrtelj* *Vorrichtung zur Zaunöffnung* : *vrt-ęti*;
3. *sokol*; — *moz-olj*, *kokolj*; *sręb-olja* *Welle*;
4. *met-ulj* (*met-*, *Сметт-erling*); *per-ulja*; *ropot-ulja*; *strg-ulja*; *ęeš-ulja* iz *ęeš-julja*; *blebet-ulja*; *klepet-ulja*; *vęk-ulja*;
5. stsl. *kęd-ęlę* *ž.*, nsl. *zraven kęd-ęlja* in *kędla* : *kęder* stsl. *kędę* *frauš*, lit. *kudla* *Haar*, *Žotte*; *vrz-ęl* (*vrz- od- in zapirati*); *zyb-ęl*; *kęp-ęl* in *kęp-ęla*; *pišę-al*;
6. *kob-yla* prim. *kobylica*, v slov. gor. pomeni *kobyła* tudi *trešliko*, prim. *kobacati* in *Kobanci*; *gom-yla* iz *mog-yla*.

Priponka ra in sorodnice.

- §. 104. 1. *rę*, *ra*, *ro*; 2. *arę*, **arję*; 3. *erę*, *orę*, **orję*;
4. *yra*.

Morda so te priponke izvorno z onimi v prejšnjih treh §§. v rodu, prim. Bopp §. 961.

1. a) samostalniki, mož. : *da-r*, stsl. *da-rę*, gr. *δω-oor* (*da-ti*); *pi-r* (*pi-ti*); *koper* stsl. *kop-rę* *vapor* nsl. tudi *҃енѣ* *Dillkraut* : *krap*; *kolomęr* *҃irtel*; *steber*; *sveder*; *viher*; *žen. mę-ra* prim. *μί-τoor*; *žig-ra* *҃olz;under* : *žgati* *žigati*; sred. *reb-ro*;
- b) prilogi : *dober* stsl. *dob-rę* (*po-dob-a*, *spo-dobi se*, got. *ga-daban* *geziemen*; *mok-er*, *ra*, *o*; *męd-er* : *munter* (*męn-d-*); *os-t-er*; *sta-r*; *sę-r* (*si-v*, *sijati*); *hrab-er*; *hyt-er* (*hytati*, *hytiti*, *hvatiti*); *bys-t-er* (*będ-ęti*); *pes-t-er* *bunt* : *pęs-* prim. *pisan*;
2. *lop-ar* : *lop-ata*; *vozara* *Stüd* *҃eld längs der Aferbreite*; *zid-ar*, *-ja*; *klevet-ar*; *pek-ar*; *tes-ar*; prim. nemš. *҃eb-er*, *҃e҃reib-er*, *҃e҃neid-er*, lat. *-arius*; slovanska pripionka je bajó da po nemški posneta Mikl. Gr. II. 88.
3. *veę-er*; *biser*; *steb-er*, prim. *Stab*; *stežer* *҃ngel*; *sęver*, *-vra*; *top-or* (*tep-*); morda *lap-or*, prim. *rapina* in *rumpo*; *dęh-or*, *-ja*, stsl. *dęh-orę* (prim. *smrduh*); *vugor* *Art* *҃al*, stsl. *ogorę* iz **ogorję*.
4. *sek-yra*, prim. lat. *sec-uris*.

Priponka na in sorodnice.

- §. 105. 1. *nę*, *na*, *no*; 2. *nę*, (*snę*, *znę* : *nę*) iz **ni*;
3. **nję*; 4. *anę*, **anję*; 5. *enę*, *enę*; 6. *inę*, *inija*; 7. *ęnę*;
8. **ęnję*; 9. *unę*; 10. *ynę*.

Ta priponka je posebno znana, ker se v prvi obliki rabi za trpne deležnike, gl. §. 60, 5 in se tam meni s svojo tovaršico, ki tudi trpne deležnike tvori, s priponko **тъ, та, то**. Te priponki imata nekako sličnost v vseh prikaznih razširjenega junega besedotvorstva; L. Meyer jima zato daje en isti porod, kažoč, da sta postali iz občne oblike **ant**, iz katere sta se cepili v **at** in **an** oziroma v **ta** in **na**; pri tem je omeniti, da ima n. p. skr. *mahant*-lat. *mag-nus* v imen. *mahan*, v rod. *mahatas* in v tož. *mahantam*, prim. *leo leon-is* in *léor léorr-os*. Bopp razpravlja obe priponki drugo zraven druge in ju nanaša na enaka zaimenska debila. Soglasniku predhodni samoglasniki so kakor v §. 103. S to priponko se dela nemški nedoločnik n. p. *lob-en*.

1. mož. a) samostalniki: *plě-n*, stsl. *plě-nъ* (*plě-jem*); *sta-n*; *dr-n*; *tr-n*; *čes-en* stsl. *čes-nъ*; *klju-n* (*klju-jem*); *plju-n*; *sen san* *Сѣлаѣ* iz *стър-nъ*; *sy-n*: got. *su-nu-s*: *viós*, kor. *su-roditi*; *zaton*: *top-*; *zvin* *Verrentung*: *z-vi-ноti*; *bezen* *Ніше мѣнда bezden*, kor. *bhid*;

b) deležniki: *nes-e-n*, *dvigne-n*, *žele-n*, *hvalj-e-n*, *děla-n* gl. §. 60, 5;

c) prilogi: *plъ-nъ*, *poln*; **vě-nъ* v besedi *věньць věnec* (*vi-*); dodaj: *пъшено*, *predeno*, *pečeno* itd.

žen. *bra-na*; *vlъ-na*, *volna*, (*vr-var-* pokriti); *desne* zraven *dlasne* *Захнѣиѣѣѣ*, kor. *das-đax-vo*; *glina*; *žlъ-na*, *žolna*, prim. *žol-t, -a, -o*; *pre-mě-na* (kor. *mi-, minoti*); *pě-na*: *spuma*; *sla-na*, prim. *srě-m*, *srě-š*; *sr-na* (*sr- = sl-*, *po-sla-ti*, koren pomeni *iti*); *stru-na* prim. stn. *strou-m* *vezilo*, lat. *fides*: *binden* in *Saite*: *si-vezati*; *stě-na* (*ki stoji*); *cě-na* kor. *či*, od koder *čьt- štejem*); *sli-na* (stn. *štim* *Сѣлѣim*); *gra-na* *Zweig* (*die Grünende*); **pě-na* v besedi *pě-nica* *die Graśmilde* (*pi-* *die Singende*); *steg-na* *Triebweg* (*Steig*): *stěg-*;

sred. *vi-no*, lat. *vinum*, *oivo*; je izvorno semitska beseda; *zr-no* *gra-num* *Kern*; *ok-no* kor. *ok-* *gledati*, prim. *oko*; *suk-no*; *sě-no* (*si- sijati*), = *posušeno*; *stegno*, stsl. *stěg-no*: *stěg-iti*; *runa* iz *ru-no*: *ruti*; *kopno* *Иѣстѣланд*: *kopněti* (*sneg*); *lakno* iz *vlak-no* *Иаѣѣѣ des Иаѣѣѣ*; *usno* *leder*: *vas-* (*vestis*);

2. a) mož. *den*, *dan*, stsl. *děнь* kor. *dě* *ščeinen* skr. *dina* lat. *nundinae*, *den* gre deloma po a-jevski sklanjatvi, celo pa *ogenj*:

- stsl. огънь, prim. skr. *ag-nis* lat. *ig-nis*, kor. *ag-* *migati* je prešel v pomen *miglijati*, *svetiti se*;
- b) žen. stsl. *dla* нь, zato nsl. *dlan*, *dlani*, lit. *delna* kor. *dal-* *dar* *halten*; *bran*, stsl. *branъ*, *se v bran postaviti*, je v rodu z besedo *bra-na*, prim. φάε-ος = *plug*, kor. *bhr-* *scindo* „*bohre*“, *for-o*; *basen*, stsl. *bas-нь* ali *ba-sнь*, t. j. *ba + s + нь*, koren *bha-* φη-υλ *fa-ri*: *bajka*; kakor *basen*, *-sni* so postale besede *plésen*, *pésen*; iz glagolskih debel *bolě-zen*, *boja-zen*; enako *prija zen*, *žizen žizni*, *kazen*, *ljubezen*.
3. ***нъ**, **нја**, a) možki: *lunj* *Weihe*, *stěnj* *Docht*, *sinj*: *sinji kamen* *Kalkstein*; *konj* menda iz **kob-nj*: *kob-yla*;
- b) ženski samostalniki: *pik-nja* *Stich*; *těnja* *Schatten* stsl. *stěnja*; pomen *djanja* (nomen actionis) imajo: *bernja* *Sammlung*, *lefe*; *brušnja*; *grožnja* *Drohung*; *odhodnja*; *izkušnja*; *nošnja*; *pernja* *Streit*; *prošnja*; *šetnja* *Spaziergang*; *vožnja*; *vrvnja* *Getümmel*; stvarni pomen (concret) imajo: *tepnja* *Plapperer*; *podvežnja*; *kopanja* *Schale*, *Trog*, (: *kopati* = *Schale*: *schälen*); *lupanja* *Schale*: *lupa-*; *črěpanja*: *črěpa-*;
4. a) *pij-an*, *a*, *o*, *pro-stran*; *vrان*, *ka-vran* *ga-vran*; *slan*, *a*, *o*, prim. *sol*; *zaspan*; — *vrana*; *smetana* *zraven smetena*: *smet-* *herabnehmen*;
- b) *vranj* *Spund*: *vrěti*; *vrtanj*; — *branja* *Falte*; *mrđanja* *anus gallinae*: *mrda-* *wedeln*;
5. samostalniki: *vreteno*; — *greb-en* stsl. *grebenъ*, rod. *grebene*, *dendenes* po *a-jevski* *sklanjatvi*, enako *sršen*, stsl. *srъ-* *šenъ* *mož.*, kor. *srh-* *nasršene lasi ima*, zato *s-t-rah*, lat. *hors-* *horreo*, nemš. *gräßlich*, *Graus*; *kor-en*; — *jesen* stsl. *jesenъ*, *-i*, prus. *assani-s*;
6. *kl-in*, stsl. *klinъ*, koren *kl-* *klati*, *kalati*; **ml-in* v besedi *mlinci*; **ortin* v besedi *virtinec*; *poležin*; *potepin*; — *črvojeđ-* *dina*; *kol-ina*: *koljem*; *lup-ina*; *stružine* *Hobelspäne*; *tropine*, *srb.* *drop*: *Tröber*; — *sv-in-ja*, stsl. *sv-in-ija*, prva priponka je *in*, druga je *ia*, ki pa se je v stsl. razcepila v *ija*, koren je *su-*, grš. *ῥ-ς* lat. *su-s* nem. *Sau*, polni obliki *svinja* odgovarja beseda *vava* *Hyaene* *Schwein* iz *vav-ia* = *sv-ar-ia*; koren je isti kot v besedi *sy-нь*, in je *svinja* tako imenovana po svoji plodnosti;

7. a) samostalniki: *boben, bobna*, stsl. *бѣб-ѣнѣ*; *česen*;
 b) prilogi: *pošten*, stsl. *по-ѣст-ѣнѣ*, prim. *čena*; *živo-tvoren*,
 stsl. *-tvor-ѣнѣ*; *bojezen* *furčitsam*; *kazen*: *žito je kazno*
vielversprechend; *myčen* *reizenb*: *mykati*; *neukreten*; *nepogleden*
häßlich; *prijazen*; *poskočen*; *radaven* *iz rado-daven* *freigebig*;
razsypen *veršchwenderisch*; *sjajen*: *sija-*; *sladkosneden* *naschhaft*;
slamorėzen: *slamorezna kosa*;
 8. priponka *ѣnj* *iz ѣн + ja*, sl. **jb*: *sež-enj*, rod. *sež-nja*; *suženj*
*iz *so-vež-enj*; morda tudi sem spadajo *peđ-enj*: *peđb*;
mar-enj *šabel*; *gleženj*; *raženj*; *skedenj*; *škorenj*;
 9. *bėg-un*, stsl. *bėg-унѣ*; *Per-un*; *hrop-un* *kleiner Mörser zum Schießen*;
 10. *pel-ynb*, *pelyn*; *ml-yn* *in mel-yn* lit. *mal-una-s*.

Priponka *ta* in sorodnice.

§. 106. 1. *tъ, ta, to*; 2. **tje, *tja*; 3. *taj*; 4. *ti*; 5. *tu, tva,*
tvi; 6. *nt*; 7. *otb, etb, ьtb, ьtb, ьtb*; 8. *avtb*.

Prosta priponka je naj bolj znana in rabljena za trpni deležnik; o samoglasnikih, ki so pred soglasnikom, glej §. 103; Ta priponka često rabljena je tudi često sestavljena, v sostavah v obče se naslednji priponki rad prejšnji samoglasnik umekne, tako je nastala oblika **t-ja* = *ča* po §. 26, 1.

1. a) samost. mož.: *vra-t*, stsl. *vra-tъ*, koren *vr-* *ščlicšen*: *šija*;
sv-ě-tъ, *sovět*, *obět* *iz ob-ěť (oběćati)*, koren *vě-* *pihati* je prešel
 v pomen *kričati* in *govoriti*, prim. Curtius Grundz. gr. Etym.
 p. 390¹.; *mła-t*; *šči-t*, *scu-tum*: *sku-pokriti*; dodaj *bi-t* *Schlägel*
in ba-t: **φείρω φόρος*; *ga-t* *Abzugskanal*; *gol-t*: *gr-lo*; *spamrt*
erster Schlaf; *pit* *Trank*; *prs-t* *Finger (der Berührende)*, koren
 skr. *sprś* *berühren*; *sit* *Binjen*: *sitovec*, kor. *si-* *binden*; *slut* *Ver-*
dacht: *koga na slutu imeti*: *slu-* *hören*; *čut* *Gefühl*; *previt* *Wiede*
aus Zweigen; *most*: *met-*: *město*; *plast*; *list*; *sat* stsl. *sv-tъ*:
su- *nähen* = *Wabe*: *weben*;
 b) deležniki: *na-čę-t*, *po-vi-t*, *po-žr-t*;
 c) prilogi: *zvěst* *iz sv-ěstъ*, kor. *věd-*; *žolt*, stsl. *žlb-tъ*; *ist*,
 koren *jes (jesmъ, sem)*; *sy-t* morda *na-su-t*, *naložen*; *tolst*;
čist (*čid-*: *castus, καθάρος*; Curtius);

ženski: *vrъsta* (*vrđ-*, *vrđh-rasti*); *pe-ta* (*pъn-*); *če-ta* (*či-*); *nevęsta* (die
 noch nicht Heimgeführte); *glista*; *gata* *Brüde (Wang)*: *gat*; *plasta*
Schichte: *plast*: *Filz*; *vita* *Reis zum Binden*: *vitra*; *krasta*; *vihta*

- Gewitter, *nevihta* Ungewitter : vihar : vě : wehen; *ruda* Tuch : *ru-no*; *jata* Schwarm : *ja-(iti)*; *kyta* : četa; *trta* Gerste, Rebe; sred. *vrata* mn. (*vr-* : *za-vrě-ti* [schließen]); *dlě-to* §. 5, c, *dl-*; *ži-to*; *zla-to*; *město* (*met-*); *těsto* iz *tesk-to*, koren *tsk-*; *usta* mn., kor. *vad- ud- govoriti* prim. *o-vaditi koga*; *mlato* Walztreber; *poťa* mn. Pferdefessel; *sito* Sieb : hrv. *sijati* [scheiden]; *pěsto* (*o kolesu*) Rabe : *pěšće* (*kolno*), koren *pš-*; *jato* Schwarm : *jata*;
2. *pluća* iz *plu-t* + *ja* mn. sred.; — *ob-u-ća*; *on-u-ća* gl. §. 13; *daća* iz *da-tja*; *je-ća* iz *je-tja*, kor. *jšm*; *cerća* zraven *certje*; *gaće*; *peća* : *pšn-*; *vrěća* Sač : *vr-* pol. *wor*; *kqća*; *jěšća* : *jěšt;
3. *ra-taj*, *voza-taj*; o končnici *-taj* glej §. 101.
4. a) možki : *tat*, stsl. *ta-tě* : *tajiti*; *gost*, kor. *ghas* verzehren : Gast : *hostis*; *gospod* : *hos-pes*, *hos-pit-is*, drugi del besede odgovarja skr. *pati* grš. *πάσις*; *zeť* : *gener*; vsi ti možki samostalniki so se sprevrgli v a-jevsko sklanjatev; svoj izvorni značaj hranijo le :
- b) ženski samostalniki : *zavist*, stsl. *zavistě*, *nenavist*, koren *vid*; *vlast*, *oblast*, *last* koren *vlad-*; *věst*, *po-věst* (*věd-*); *mast* (*maz-*); *moč* (*mog-*), *nemoč* Krankheit, *po-moč*; *smrt*, stsl. *sъ-mrěť*; *pa-mě-t*, kor. *mšn-*; *ni-t* lit. *nītis*, koren *nī-ducere*, Mikl. Gr. I. 127 primerja stnem. *nāan* lat. *nēre rēo*; *noč* iz *nok-t*, skr. *nak-tam*; *past* Wausfalle, *napast* Last, *opast* mit Schneee bedeckte Bergspitze, *propast*, koren *pad-*; *pěst* : *pvš*; *strast*, *strad-* (*stradati*); *čast*, stsl. *čestě*, koren *čst* (*štejem*); *ost*; *peč* Ofen, Felsen : *pek-*; *dōdaj* : *prilast* das der Kuh während des Melkens gegebene Futter, *menda* : stsl. *lěstě* : *līst*; *oblest* Blutwille : *blěd-*; *pit* : *njegova pit je bila rana rosa*; *obrěst* Zins, Gewinn : *reť-*, *obrěštq* *obrěsti* finden; *postat* Reife der Schnitter, *podstat* Substanz; **syt* v besedi *dosti* = *do syti*; *pošast* Gespenst (das Herumgehende) : *šyd-*; *senožet* Wiese : *ššn-*; *rokoveť*, *rokovat*, (*rokoved*, *rokovad*) : *jšm-* stsl. *rōkojeť*; *obist* Niere : stsl. isto *ren*, *testiculus* : lit. *inkstas*; *nat* Rübenblätter; *polt* Haut, Hautfarbe : *polt* : *možkega polta* = *spola*; *prst*, koren *prs-* : *prah*; *sněť* stsl. **sъ-něť* Brand des Getreides : prus. *knaistis*, od **gněť*, **něť* izvira *nětiti* m. *gnětiti*, — toda mogoče, da spada **t** k deblu prim. lat. *niteo* iz **gniteo*, pri nas pravijo : *pšenica*

je smetljiva, kar je menda pokvarjeno iz smetljiva; srst Saare : srh : ima nasršene lasi : horreo iz horseo.

K priponki **tъ** primeri: *Mach-t*, $\mu\eta\text{-}\tau\text{-}\varsigma$, *mens men-t-is*. Sem spada tudi slovenski nedoločnik, ki je po Boppu §. 865 dajalnik pojemskih samostalnikov na **t**, stsl. **tъ** : *nesti*, *želěti*, *delati* : te oblike bi tedaj bile zgubile svoj stari imenovalnik **nestъ* oziroma **nestъ*, **želětъ* **želětъ*, **delatъ* **delatъ*, in ohranil bi se bil le en sklon, ki je kot nedoločnik v stavu dobil posebno rabo in poseben pomen.

5. a) Končnico **tъ** nsl. **t** iz **tu** ima namenilnik, ki je ohranil samostalniški značaj s tem, da se prehodni glagoli navadno z roditeljskim družijo mesto s tožilnikom; namenilnik je tožilnik IV. sklanjatve in je **tъ** oslavljen iz indijskega **-tum** v smislu §. 31, 1.

b) **tu** + **ъ**, **a**, **o** = **tvъ**, **a**, **o**, prim. lat. *mor-tuus*, *sta-tua* : *mrtev*, stsl. *mrъ-tvъ*; *plytev*; *črstev* zraven *čerst* in *črstel*, koren *krdh*, prim. *hart* in *καρτς*; — *bri-tva*; *žę-tva*; *žr-tva*; *klę-tva*; *sę-tva*; *statva* *Вебстухл* : *statua*; **lęstva* v besedi *lęstvica* (*lęzem*); *betva* in *betev* *Вѣжѣл* (*Вѣжѣ*); *bitva*; *bratva*; *obutva*; *odę-tva*; *plę-tva*; *plu-tva*, *ply-tva* *Flöß*; *ter-i-tva*; *mlačva* zraven *mlati-tva*; *goni-tva*; *gosti-tva*; *ženi-tva*, *priženi-tva*; *primoži-tva*; *kosi-tva*; *moli-tva* itd. — *prešestvo*, *prešustvo*, *šustvo* *adulterium* stn. *ubarligida* *Ueberliegen* (*besčlaffen*); *betvo* : *bytvo* : *byl* (*bylka*, *bylje tykvino*) koren *bhu- qv-rau*; *dlę-tvo*; *posęstvo*; *reši-tvo* *Rösegeld*; *sę-tvo* *Saat*;

c) **tu** + **i** = **tvi** : **tvъ** n. p. *betev*, *by-tev* *Haalm*; *britev*, *gostitev*, *žętev*, *klętev*, *plętev*; *vęzatev*; *obutev*, *molitev*, stsl. *moli-tvъ*, *trga-tev*, *čeni-tev*, itd.; vsi ti samostalniki imajo v roditeljskem **e** in so tako prestopili v **a**-jevsko sklanjatve, kakor da bi se končevali na **-tva**.

6. *nesęć* iz **nes-o-nt-jъ*, *hvaleć* itd. gl. §. 58. Nekateri deležniki so sprejeli prilozki pomen: *rudęć*, *vroć*, *slovēć* itd.

7. a) *groh-ot* *Laehen*; *klop-ot*; *top-ot*; *brb-ot* : *brbrati*; *fof-ot* *das Geräusch des Fluges*; *dregot* *Bittern*; *rozgot* : *rozgotom se smeje*; *ropot*; *stropot*, *štropot* *Geräusch*; *šumot*; *hohot* *Laehen*; *hripot* *Heiserkeit*, *hropot* *Geräusch*, *Athembeckemmung*; *copot*; *škripot* *Knarren*; vsi ti značijo nek glas in šum, primeri

glagole V. 2 hropočem ropočem; *kok-ot* Šahn (der Sänger), život život Leben Leib.

b) *trep-et*, stsl. *trep-etъ*; *bek-et*; *bleb-et*; *blisk-et*; *klep-et*; *krh-et* Stüd; *pek-et*; *cek-et*, *cep-et*, *ček-et*, *čeč-et*, *šceg-et*, *šep-et*;

c) *os-et*, *os-at* stsl. *os-ътъ* zraven *os-ьтъ*;

d) *skržat* Cicabe, stsl. *skrž-ьтъ*;

e) *lak-et*, rod. *lakto*, mn. rod. *pet lakti*, stsl. *lak-ьтъ* prim. lat. *arc-us*; *nog-ьтъ*, *nohet*, *pažnohet* Klauze, prim. *Ragel*, *unguis*, *örvš*; *věhet* (*sěna*) Büschel: *vě-*;

f) **-yto**: **antam*: *kop-yto*, *kor-yto*; **-utъ**: *tek-ut* Federlaus (das Laufende); *zjut* Abgrund: *zijati*; **-utъ**: *kreljut* Flügel: *krilo*, lit. *skrėti* herumdröhen; *plavut* zraven *plavuta*;

8. priponka **avt-ъ** je tujka in je postala iz nemškega *olt* = walt n. p. *roubolt* Kaufbolt: *brehavt* hustender Mensch; *vehavt* Weiner: *vykati*; *dregavt*: *dregati*; *zmykavt* Dieb; *maravt* unfolgsamer M. *migavt* mrdavt unruhiger M.; *pezavt* Fösterer; *pěšavt* müder M.; *plězavt* Specht; *cemavt* geiziger M.: *cemati*; *štr-lincavt* Herumstreicher.

Priponka da in sorodnice.

§. 107. **dъ, do; dь, édo.**

sě-dъ, a, o grau: *si-*; *ču-do*; *pe-d, -i*, stsl. *peđъ*, kor. *pъn-*; *gov-édo*, kor. *gu-* brühen: *kuđ*: *bós*.

Priponka ma in sorodnice.

§. 108. 1. **mъ, ma, mo**; 2. **men, man, mno**; 3. **ba**.

Priponka **mъ, ma, mo** je po Boppu §. 793 priskvrnena, oblike **men, mno** so polnejše, odgovarja ji v grškem *-μινος, η, ον*, v skr. *māna*, tudi v latinščini je v 2. množinski trpni osebi n. p. *lauda-mini* ohranjena; priponka **ba** je brž ko ne postala iz **ma**, Mik. Gr. II, 214.

1. a) samost. mož. *dy-mъ, dim*, kor. *dy-* (*dyje dyši duh*); *kosem zvezek lena*, stsl. *kos-mъ las*, kakor **kos-ma* od koder *kosmat*; *u-mъ*, kakor *u-ho* iz korena *u-*, lat. *av- au-d-io* in *av-oo*, *áγω*; *glum* Spaß; *jarem*; *drm* Schusterdraht;

b) prilogi: *prě-mъ raven*, *akoprem*, *premda* akoravno iz korena *pr-*, kakor *pra-v*, prim. *ivъs*: *ivau*, gl. §. 5 c. β; trp-nega deležnika sedanjikovega nsl. néma, a v nekaterih pri-

- logih je še ohranjen : *pitom* zařm ; **lakom* v besedi *lakomen* ; enako *strm* řtřil ; prislov *mimo* iz *mi-* (*miŋoti*) ; **ma-mъ* : *mamiti* ;
- ženske : **kos-ma* v besedi *kos-mat* : lat. *coma, comatus* ; *ra-ma*, prim. *Arm* ; *sla-ma* : *κάλamos culmus* : řalm ; *us-ma*, kor. *us-*, *vas-vestire* ; *krč-ma* : *krčagъ* izviro ŋrug ; **čes-ma* v besedi *česminovec* ; *zma-ma* ; *pasma* *Wiedel, Gattung* : *preiskuje goveje pasme* : *pasmına* : slovařki *paska* ; *prěma* jeder der beiden *Wagenteile* : *stnem, řarm* (*řifflein*) ; *krma zadnji krnj v ladji* ; sred. *pis-mo* ; *po-věš-mo* *Bund řladřs, prevěšmo Garbenband, -věšmo* iz *věz-mo* *Mikl. I. 354* ; *pasm* *Gebinde, kakih đvanajst niti od snutka* ; — iz glagolskih *debel pobrati-ti, posestri-ti* so menda v smislu ř. 86 besede : *pobratim, posestrima, očim*.
2. mož. *ka-men* ; *kre-men* ; *pla-men* ; *stre-men* ; *ječ-men* ; v starem jeziku *ka-my* = *ἀκμῶν* je močnejřa oblika, oblika *ka-menъ* je srednja, prim. ř. 101.
- sred. *brě-mě*, kor. *bhr-* : *φείρω* ; *vrě-mě* : *vr-* : *πελομένων ἐπιαιτιῶν* ; *zna-mě* ; *imě*, primeri *no-men* za *gno-men, ὄνομα, Name* ; *ple-mě* : *pol, spol* ; *slě-mě* : *cul-men* ; *sě-mě*. Naj popolnejřa oblika je morda v besedi *gu-mno* in *gu-mъno*, nsl. tudi *gumla* : skr. *gô zemlja* ; tako tudi *řr-mno* in *řrmla* in prilog *ruměn* iz **rud-měň*, prim. *vymě* iz *vyd-mě* : *οὐθαρ*.
3. *borba*, stsl. *борѣба* : *bori-*, vrstni samoglasnik *i* je oslabljen v *ь*, in v novem jeziku je preminol ; *sluřba* ; *bramba* : *brani-* ; *začimba* : *začini-* ; *drařba* : *draři-* ; *pogodba* : *pogodi-* ; *gostba* : *gosti-* ; *hymba* zraven *hlimba* : *hyni-* ? iz *chy(b)ŋoti* neigen pogl. *Čaf Vestn. II. 26* ; *hramba* : *hrani-* ; *molba* ; *nořba* *Tracht ogr.* ; *ponudba* ; *narědba* ; *řodba* ; *prisěřba* ; *zaslomba* *Škutř, zasloba* *řchild ogr.* ; *strěřba, postrěřba* ; *tořba* ; *vezba* : *věza-* ; *vojba* : *vojja-* ; *pekba* je pravilno *pekva* *Bratřfanne* ; *iznajdba* je napačna tvoritev.

Priponka *va* in sorodnice.

ř. 109. 1. *vъ, va, vo* ; 2. *ivъ, ivo*.

1. Morda sem gredo besede kakor *pri-sta-vъ, pri-sta-va, pi-vo, ŋji-va, si-vъ odě-v* ř. 97. Bopp nanařa to priponko na zaimensko deblo *va* prim. ř. 84 ; v skr. je navadni primer

ač-va-s, lat. **ec-vo-s equus* der Renner. Sem spada brž ko ne *nравъ*, *nr-avъ* ali *nra-въ*, in je menda iz korena *nr-ducere*; koren *nr-* imamo v neprehodnem pomenu v besedi *ponora* in *nora*; *nрав* in *narava* sta si brat in sestra, in pomen se je razvil kakor v besedi *omyka* : *educatio* : *Erziehung* : skr. *vinaja* (*nī-*) itd., po obliki odgovarja besedi *nрав* lat. *nervus* in po pomenu odgovarja latinski besedi *nervus* slovenska *nit* od *nī-ducere*; *pra-v* od *pr-* kakor *ιδύς* od *ίρα*, zato *popraviti*, *napraviti*, *odpraviti*, *zapraviti*, *pripraviti*, *pravec*, stsl. *правъсь*, *pravilo*, *правѣда*: *praviti* je tedaj *ričten* (recht: ričten); *drav* daš *Reißen*, *če koga trga* (*dere*); *bolēha-v* : *bolēhati*; *drēma-v*; *kvaka-v* *quadend*; *laja-v*; *miža-v* : *mižavo vreme* : *mžī*; *nrmra-v*; *mudlja-v* in *muhlja-v* *fäunig* : *mudljati*; *planta-v*; *šanta-v*; *razdira-v*; *hripa-v*; *jedlja-v*; *piška-v*, *pišči-v* menda iz **piskav* : *piskati*; — *drža-va*, *velja-va*, *dyša-va*, *mēnja-va*; *kurja-va*, *svēča-va*.

2. a) *neplodiv*, prim. §. 97; *znameniv*, *lživ*, *zavidiv*, *hotiv*, *nagajiv*, *golfiv*;

iv : *ljiv* z deležniškim značajem : *bodljiv*, *bēgljiv*, *zavidljiv*, *nepokorljiv*, *ponosljiv*, *potrpljiv*, *skrbljiv*, *svadljiv*, *trudljiv* stsl. *trudbliv*; *zberljiv* *zraven zbirčen*; *pozabljiv* : *zabyti*; *govorljiv*; *zgrabljiv*; *hotljiv*, pri *Trub*. *hočljiv*; *vjedljiv*; *skazljiv* *anstedend*; *kradljiv*; *lažljiv*; *sipljiv* m. *sopljiv* *astmathifō*; *strēžljiv* *postrēžljiv*; *tožljiv*; *zavupljiv*; *sovražljiv* *feindselig*; *vrtljiv* *wandelbar* : *vrtēti se*; *strašljiv* : *strašiti se*;

b) *kladivo*, *prędivo*, *gradivo*.

Priponka ka in sorodnice.

§. 110. 1. *kъ*, *okъ*, *akъ*, *čkъ*, *yka*, *ъkъ*, *ьkъ*; 2. *čъ*; 3. *ьсъ*, *ica*; 4. *ęсъ*.

Priponka *k* je iz zaimenskega korena, prim. §. 84. 6; *čъ* je iz *k-* *jъ*; enako tudi *ьсъ*, *ica*, *ęсъ*; o samoglasnikih, ki so pred priponko, primeri §. 103.

1. a) *zvq-k*, stsl. *zvq-kъ*, prim. *zvон*, *sono*; *zna-k*; *pol-k* : *po-pul-us*; *bra-k* *Бже* : *berem*; — *mla-ka* *Бјѣте* : skr. *mlā-mlačen biti*;
b) *svēd-ok*, stsl. *vēd-okъ*; *snubok*, *snobok*; — *lal-oka* *Кинбаде*;

- c) **-ak** znači ime činitelja (nomen agentis): *ležak* Faulenzer; *lijak* Ufoate, Trichter (Stießer); *nalévák* Trichter; *obuvák*, *zuvák* Stiefelzieher; *pomyjak* Gefäß, worin das Geschirr abgewaschen wird; *požirák* Speiseröhre; *prosják*; *rězák* Schneidebant; *ziják* Gaffer; pri nekaterih primerih vtegne a spadati k osnovi, kar se pri glagolih V. vrste ne daje razločiti; *povržák* na zadnje izneseno jajce ima priponko **-jakъ**: **povrъg-jakъ*;
- d) *pis-ěk* Griffel, (Schreibzeug); *val-ěk* Rubelwalger Walze; *člověk* je nerazložena beseda, lotv. *silveks*, če zadnja beseda nê izposojena, onda se ima deliti *člo-věk-ъ*, Potebnja jo razlaga **čelo-věk-ъ* integrum robur habens, morda je v zvezi z besedo *čeljad* Familie: kolěno Stamm;
- e) **-yka** iz **-anka*, nem. -ing, -ung, sl. -ikъ *-yka*, čes. *vladik* = nem. *Walding*: *vlad-yka*: *vladati*; *mot-yka*: ? *met-*;
- f) **ъкъ, ъкъ**; priponka je **-къ**, predhodni samoglasnik **ъ** se težko loči in je ostanek ali nadomestnik vrstnega samoglasnika: *vplětek*: *vplětati*: *vplětki* Haarband; *vržek* Wurf; *vrték* Schraube; *davek*, *dodavek*; *dolivek*; *domlatek*: *domlatki* Dreschermahl; *žížek*, *žužek* molj v bobu; *zavrnek*: *zavrunki* Leinwandenden: *zavrno-ti*; *zadavek* Angeld; *zamotek*: *zamotki* Wirrgarn; *zaroček*: *zaročki* Vermählung; *zaslužek*; *zgryzek*, *ogryzek*; *zlivek* Gussmodell für Kerzen; *zmetek*: *zmetki* Rührmilch; *izbirek* Ausflaßsel; *izvirek* Quelle; *kušek*: *kušnoti*; *lěpek* Leim; *mežirek*: *mežirki* *se mi delajo es* wird mir dunkel vor den Augen: **mžeriti* *žmeriti* blinzeln; *navržek*; *naložek*; *nametek*, *nameček* iz sedanjikove oblike; *obržek*; *občinek*: *bobovi občinki* die Abfälle; *odlažek* Aufschub: *odlaga-*; *ogorek* angebranntes Holz; *ograbek*, *kar se ograbi z voza ali s stoga*; *odojek* Spanferkel; *odpustek* Ablass; *odhodek*; *opanek* Schnürschuh: *пън-*; *opravek* Geschäft; *obstrižek*; *ocvirek*; *očinek*: *očinki* Spreu = *občinki*; *pa-berek*, *paperek* Nachlesling; *pisek* ogr. Buchstabe; *pogludek* Octavschmaus nach der Hochzeit: *poglodati*; *pogržek* Warmtuch; *poderžek* untergeschobenes Kind; *podlžek*, *ki ob božiču v tuje hiše hodi*; *podnětek* Holz zum Unterheizen; *požirek*; *pozorek*: *pozorki* nachreisendes Obst; *poměnek* Gespräch; *pomyvek* Spülgelte; *pomudek*, *za-*

mudek; pondirek Taucher : po-nrě-ti, d : ár-š-qós; posevek : posevki Kleien, Nachmehl; počinek : počinoti; prevarek : prevarki Topfen : prevariti überwärmen; prigodek; priděvek; prilěpek das Angeflebte; premyslek Ueberlegung; priměrek : primeri se; prisěvek Nebensaar; precějki Abguß : čědi-; razloček; razporek Spalte Schliß : porjā : parati; ruček Mahl; sorček, črček, smrček, čvrček Grille; ; smětki iz sňętěk = změtki; strošek, trošek; trěsek Bittern; ugorek : ogorek; ulomek; hraček Außwurf : hrakelj; curek dünner Wasserstrahl, penis; ščipek wilde Rose; — vojka Leitseil : vodi-; dojka Amme; duška : nĕmam duške; zagonka, uganka, gonotka Rāthsel; zasunka Riegel : zasunęti; zbirka; kavka Dohle; kanka Tripper : kanęti; karka Streit : karati; kvočka : kvokla; opanka Schürschuh : pĕn-; sviloprejka : přęd-; čajka (ptič); tačka Schubarren : takati; obujka Schuh; zaponka Hastel; naděvka Wurstfülle : naděvati; oděvka Bekleidung : oděvati; popěvka Gesang : popěvati; besedam dělavka, narějavka, oznanjavka, plězavka, posněmavka in enakim odgovarjajo možke na -avec : dělavec itd., in v je ali vrinek ali je deležniškega značaja, v zadnjem slučaju činita priponki -ec in -ka samostalnike.

2. -č ali -ač: baha-č; bi-č; bera-č; dra-č Dornstrauch; igra-č; kota-č Rad; krajač ein Schusterwerkzeug in = krojač; mrkač Stoßwidder; navijač Uhrschlüssel; natakač; nategač Reiffpanner; orač; oterač Handtuch; plěvač; podajač, podavač Handlanger, Reichgabel; podkovač Hufschmied; podrěmač Schlafrumk; pokrivač, skryvač; polivač; pomagač; potěpač; prevozač Fāhrmann; prskač bruustiger Bođ; rězač Vorschneider, Nebenschmitter; ryvač Haujahn des Schweines; sějač; skytač, ki na skuto hodi; sprēm-ljač; sěkač; trgač Weinleser; tkač; tolkač Stößel; jahač Reiter, konj jahač Reitpferd; zvač, ki zove; žnjač, ki ženje; mlatič; povabič; rybič; slavi-č; po teh nadalje: pokopič, pozovič, prilazič : laž i prilazič, čirič in širič Weingrille; — brysa-ča, obrysača; vėjača; vrtaća Wasserwirbel; dojača (krava, koza); zavijača; zapenjača Klammer; zatykača Stab zum Hineinstecken; zvijača List; zybača; igrača; kopača Haue; kukuvača (kukovica); kuhača Kochlöffel; obezača Verband;

ogrinjača Dedel; omyvača Waschel; opikača (pri trsu v zemljo opičena rozga); orača Pflugſchar; oterača, terača, trača Handtuch; perača Waſchbläuel; pënjača Schaumlöffel; pijača Trank; plëvača Bätthaſen; podirača (zidov); pokryvača Dedel, Kopfbedeckung; potëpača (ženska); puhača Blafebalg; ropotača; strugača Schabeifen; tepača Fällhaſen; trepača Brett zum Feſtklopfen des Miſtes auf dem Wagen.

3. **ЬСЬ**: bodec Stachel, Seitenſtechen; *zločinec*: čini-ti; **derec* v beſedi konjederec; *godec*; *igrc*: igra-ti; *jëdec*, *snëdec*; *jëzdec*; *kanec* Tropfen: kanoti; *klepec*, *klepetec*, *klopotec*: klepati, *klopotati*; *sklepec* Taſchenmeſſer: *sklep-* *sklëpati* ſchließen; *kosec*: *kosi-*; *križogledec*; *lovec*; *mlatec*; *padec*; *pëvec*: *pëvati*; *pivec*: *pivati*; *pišëec*: *piskati*; *povodec* Peitſeil; *prdec*; *pezdec*; *sodec*; *sëvec*; *slavec*: ? *slaviti*; *srkec* Schurf; *strëžec* Diener; *strëlec*; *šëpci* Finger: *šëpati*; *tepec*, *ki se tepe*; *tržec*; *udarec*: *udariti*; *vabec*: *vabiti*; *vodec*: *voditi*; *ženec*, *žnjec*, *žetec* iz *že-tec*, *žnjotec* Schnitter; *žižec*; *besedam bajavec* Zaubrerer, *dëlavec*, *gatavec* Wahrfager, *igravec*, *ječavec* Stotterer, *mašëavec* *mašëvavec* Mächer, *plëzavec* Specht, *posnë-mavec*, *prilizavec*, *prodavec* in enakim je v ali vrinek ali je deležniškega značaja, v zadnjem ſlučaju stvarja priponka **ec** iz **ЬСЬ** ſamostalnice; opomniti je, da ſe narodni izgovor „*igrauc*“ ravno tako lahko opira na obliko *igralec*.

-ica: *dojica* Amme, Milchgeberin: *krava dojica*; *ženjica*, *žnjica* Schnitterin; *žužica* Goldäſer: *žužec*; *zabavica* Necker; *izdajica*; *klica* Keim; *kuka-v-ica*; *lazica* Haus (friechend); *omamica* Betäubung; *omedlëvica*: *omedlëva-*; *perica*; *prëdica*; *ptica*; *skočica* Floh (ſpringende); *teptica*: *tepec*; *terica*, *trica* Bretzlerin; *ubojica* Mörder; *narëkavica* Weißagerin.

4. **-ѣСЬ**: *mëš-ѣСЬ*, *mëšec* in *mëšenc*: *mensis* μήν skr. *mās*, iz korena *më-më-s-* (ker ſe ſpremenja ali pa ker čas meri); *zajec* lit. *zūkis*.

Priponka **ga** in ſorodnice.

§. 111. 1. **гъ**, **ga**; 2. **огъ**; 3. **iga**; 4. **ežb**; 5. **ežb**, **ęzb**; — te priponke ſo menda ſorodne ſ priponko **ka**, Caf V. I. 166. 1. a) *plu-g*, ſtſl. *plu-gъ*, koren *plu-* fahren, prim. *πλέγειν* (*πλυ-*) in nadalje: *divji petelin pluje* in *ladja plava*, *plug* je voz za oranje;

b) *slu-ga* prim. *cliens* Höriger; *stru-ga*, *sru-teči*; *sna-ga* ima dva pomena in dva izvira: *sna-ga čistost*, *snažen čist* je v rodu s lat. *na-re na-t-are navis véřw ráw rav; vřřos* nežen iz korena *sna-* fließen schwimmen waschen; *sna-ga moč*, *snažen močen* je v rodu s lat. *neo* (prędem) skr. *snava* (*tetiva*) Ščnur od korena *sna*, ki je kot podaljšan *snav-* v naši besedi *snujem*; pomena *vezi* in *moči* si tudi v drugih besedah odgovarjata.

2. *sap-og* Шчупъ, kor. *sap- vezati*; *mnog* iz мн-огъ : Menge.
3. *ver-iga ver-uga ver-ěja*, koren *vr-* schließen : *ot-vrěti*, *za-vrěti*.
4. *bod-ež* Schwert; *děl-ež* Antheil; *grdo-gľad-ež*; *klat-ež*, *ki se klati*; *kod-ež* Bettler ogr. : *koditi*; *pal-ež* Senge; *grab-ež*, stsl. *grab-ežb*; *met-ež*; *der-ež*; *pad-ež*; *gul-ež*; *živ-ež*; *pomn-ež* Gedächtnis; *prět-ež* Drohung, der Drohende; *rogovil-ež* : *rogoviliti*; *sad-ež*; *skub-ež*; *smrd-ež*; *sědež*; *sladkosnědež* Federmantel; *tepež*; *trěbež* Gerente, Nachgeburt; *čudež* iz *čudes-a* : *čudo*; *vědež* : *na vědež dati*; v imenovalniku se govori tudi *-eš*: *dereš*, *guleš*, *živeš*, *klateš*, *tepeš*.
5. **-ežb** : *videz* : *na vid-ez* zum Schein; *brlez* Triefäugiger, Blinder : *brlav* : *brlěti*; *brlez* in *brglez* Specht (morda blödsichtig, *ker se lahko vloví*); *gabez* in *gavez* Schwarzwurf; — **-ežb**: *kněz*, stsl. *kъnezъ kъnegъ*, lit. *kuningas*, stnem. *čuning* iz got. *kuni yiv-os* genus, **k** kaže, da je beseda na slovanskih tleh tujka; *pěnez*, stsl. *pěnezъ, pěnegъ*, prus. v tož. mn. *pennigans*, stnem. *phenning Pfennig*; *vítěz* : *Witingi* : pol. *zwycięzić* m. *zwiciezic vincere*.

Priponka **ha** oziroma **sa** in sorodnice.

§. 112. 1. **hъ**, **ha**; 2. **uhъ**, **ihъ**, **oha**; 3. **sъ**; 4. **es**; 5. **us**; 6. **šb**, **ešb**, **ošb**.

Bopp §. 931 izvaja priponko **as**, grško **os** III. sklanjatve, koji naš **es** V. sklanjatve odgovarja, iz korena samostalniškega glagola **as** slov. **es**; to priponko smo videli §. 62, 2 v obliki **h** in **s**; **s** pa izvira tudi iz **k**: *slovo* : *κλέρος*; priponka **us**, ki smo jo pri tvorno-preteklelem I. deležniku videli, stoji tu menda le po vnANJI sorodnosti; v glasniku **u** je lahko sodrzan slog **va**,

kar je tudi indi mogoče v besedah in priponkah, ki imajo **u** ali **y** ali morda iz nju oslavljen **ъ** za vezni samoglasnik.

1. *smě-h* stsl. smě-hъ; *spě-h*; *ja-h* v besedi *ja-h-ati*, kor. *ja* v oslavljeni obliki **i** (*i-ti*); *požrě-h* Грейфер; *pyrh* buntés Dsterci iz **pyrĭhъ* : srb. *puriti* rōsten, čes. *pyriti* rot mařen; *pu-h* : *qū-sa* : skr. *pav-ana* : *pahati* anfačen; *slu-h*, *posluh* : *slu-je* : *slov-i*; *duh*, *puh*, *sluh* se lahko naslonijo tudi na korene *dъh*, *pъh*, *sъh*, tako so v ožji zvezi z glagoli *dъhnem* *dyšim*, *pyšem*, *slyšim*, pa tudi tu stoji **h** kot podaljšek prvotnih korenov; enako *poqъh* : *von-vonja-ti*; — *strě-ha* : **strě-ti* : *sternere* (das Ausgebreitete); *mr-ha* Haš; *vě-ha* Spund : *vě-jem* (Luftloch);
2. *sop-uh* Dunst, stsl. *sop-uhъ* Heber, Spritze, kor. *sop-* (*sopem*, *sapa*); *ogled-uh*; *potep-uh*; *počep-uh*; *poležuh*, *zaležuh*, *ki rad leži*; *požer-uh*; *slěd-uh* Spürhund; *smrd-uh* = *dъhor*; *mačuh* zraven *mačih* iz *mak-juh* hitige Krantheit : *premaknjen* verzüdt; — *-ih* : *omet-ih* Bartwisch, *sop-ih* ausgeblasener Menich; *mačih* hitige Krantheit; *ženih* menda *ženi-h*; — *-oha* : *troha* : *tr-trě-ti*;
3. *ča-s*, stsl. *ča-sъ* (*ča-jati*, *pō-ča-j*); *sta-s* : *stasa* si Vilinskoga, *goro-stasen*, koren *sta-*; *vlas*, *las* : lit. *var-sa* Floče : *vol-na*, stsl. *volъ-na*, kor. *var*, *vr* bebeden; *klas* : *kl-*; *razdra-s* ali *razdr-as*, *ki ima raztrgano obleko*; *rus blond reth* : *rud-sъ*;
4. *drěvo*, deblo **drěvos* §. 31, 1. in v slabejši obliki *drěv-es-a* itd., prim. *δρόν* in *drva*; enako *kolo*, prim. *rota* : **r**, *potaç* : *tek-*, tedaj *kl-* : skr. *čar- incidere*, *kola* in *kolesa* pomeni toliko kot *voz*, prim. *kolěno* in *član*; *oko* Auge *oculus* *ōsse* iz **ōx-ae*; *slovo* Wort (Gehörtes), *Abšchied* : *slu- klv* : *gloria* iz **clowosia* *κλέφος* : stnem. *hliu-mant* Leummund; *pero*, rod. *peresa* poleg *pera*; *nebo*, skr. *nabhas*, *νεφος*, *nubes*; *uho*, *ušesa*, *auris* iz **ausis* Ohr (das Wahrnehmende); *tělo*, *těl-es-a*;
5. primere za priponko ***-us** oziroma **-vъs** in **-ъs** gl. §. 60, 3; morda sem spadajo tudi besede kakor *var-uh*; *olša*, *jelša*, *olha*, skr. *aruša*.
6. **šb** iz ***š-jъ** ali ***s-jъ** : *cepaš* : *cepaš put* *pocepetan pot*; *duda-š* : *dudati- na dude igrati*; *kocka-š*, *ki na kocke igra*, prim. *karta-š* *kvarta-š*; *požira-š*; *pravda-š*, *ki se pravda*; *rova-š* Sterbholz :

nem. *Rabifch* iz *rovati* wihsten tukaj ferben; *trumbetaš* *trombetaš*; — *ber-ša* *Raffholz* *veje*, *ki po gozdu leže*: *berem*; *ruša* *Rafen*: *ru*;

-eš iz *eš-jь: *lem-eš* *zraven lemež* *Flugcifen*; — *hrk-eša* *Schnardher*;

-oš iz ošь: *kok-oš*, *kokoši*: *kok-* v besedi *kok-ot kokotati*.

II. Poglavje.

Drugotna ali stranska tvoritev (secundäre Bildung).

§. 113. a) Pri drugotnih ali stranskih tvoritvah se delajo iz podstavnih besed s pomočjo končnic oziroma drugotnih priponk nove besede. Te nove besede zastran pomena neso več v ravni zvezi s korenom oziroma z deblom, ampak le posredno. Postavimo od korena *sta-* se izvajajo besede *sta-r*, *sta-n*, *sta-l*, *sta-s*, **sta-va* itd. Od vsake teh besed lahko tvorimo nove besede; recimo od *star*: *starost*, *starati se*, *starina*, *starejšina* itd.; od *stan*: *stanje*, *stanovati*, *stanovit* itd.; od *stal*: *stalen*, *stališče*; od **stava*: *staviti*, *postavljati*, *stavba* itd. Tako dobivamo od gornjih pet besed pet novih besednih rodov, ki po priliki svoje pleme sopet dalje plodijo in rod množijo. Take tvoritve so tedaj drugotne ali stranske. Stranske imenske končnice so z večine iste kot prvotne, ali vsaj s prvotnimi v rodu. Stranske tvoritve so zvečine po sliki prvotnih stvorjene, mladina posnema starino.

b) Pri drugotni tvoritvi so se α) samoglasniške končnice novemu samoglasniku umeknole ali se je β) predhodni debelski **u** podstavne besede v **ov** spremenil; tako imamo

α) iz *syť-* s priponko **ь** pojemski samostalnik *do syti*, *dosti*, imenov. **syť* iz *syť* + **ь**; tako iz *bytije* s priponko **ьнъ**: *byt* + **ьнъ** *biten*; *мъгла*, *мъгльнъ* *meglen*;

β) *volъ* iz *voli*, *volovъ*, *volovska*. Nastopi pa slog *ov* često tudi neorganično, t. j. tudi na takih deblih, ki se izvirno ne končujejo na *u* ampak na *a*, enaka prikazen kakor pri množinskem možkem roditelju druge sklanjatve, prim. §. 11.

§. 114. Drugotne imenske končnice oziroma priponke so:

ъ, а, о;
 і (ь);
 и, у;
 *jъ, ja, je; ij, ija, ije; ѣj, ej, uj;
 теrъ, торъ;
 га; гъ; *arjъ, ara; ѣrъ, irъ; erъ, ero, erъ, orъ; *urjъ;
 lo, lě, li, *ljъ, њъ, ala, ѣlъ, *eljъ, olъ, ulja;
 anъ, ana, anъ, anj; enъ; inъ, ina; њnъ, ѣnъ; ynja; *njъ,
 tъ, -ta; *t-jъ, *tja; stъ; њstvo; atъ, astъ; itъ, *it-jъ; et-,
 uta;
 њda; adъ, adъ, jadъ; udъ; da(gda); -nd, -ndi;
 ba; onъ; avъ, ava, java; ivъ, іva; mo, ma, man;
 њkъ, њkъ, њka, њka, њko, њko; akъ, jakъ; ikъ; ačъ, ača,
 jača; њcъ, њca, њce; icъ, іca; њskъ; išče;
 ahъ, aha; jeha; uhъ, uha; asъ, *s-jъ; jes; ša, ašъ; ušъ, yšъ.

Priponka a oziroma њ, а, о.

§. 115. Ta priponka kot drugotna končnica (prim. §. 97) znači v sestavljenih prilogih oziroma samostalnikih posestnika lastnosti ali stvari, ki so v sestavi imenovane oziroma dotično stvar: *bělorokъ* stsl. bělorokъ-ъ, а, о, to je *bele roke imajoč*; *gologlavъ*; *zlatoustъ*; *zločestъ* [schlecht], stsl. zъločъstъ, t. j. *slabo čast imajoč*; *psoglavъ*, stsl. pъsoglavъ; *strmoglavъ*; *sto-klasъ četvero-nogъ*; *Vladiměrъ* = *Vladislav po vladanju imenovan, slaven*; *tolikъ*: to lice imajoč, talis, τολικος, [tolich] iz [se-lich] drugi razlagajo *toli-k*; enako *kolikъ*; *bělolasъ*; *brzonogъ*; *zlatolasъ*; *trdovratъ*: hartnäckig; *klapouhъ* der fisch taub stellt (mit herabhängenden Ohren); *dvojnogъ*; *trinogъ* Dreifuß; *ozimъ* t. j. o zimi bivajoč: *ozima ržъ* Winterroggen; *u-bogъ*, u skr. *ava weg* in *bogъ* skr. *bhaga Reichthum*; *oglavъ* zraven in menda mesto *razoglavъ*, *bezoglavъ* ohne Kopfbedeckung, *oglavъ ali *oglava je

menda Kopfbedeckung, *oglav* v pomenu Leberleber je sicer v rabi; *podčep* t. j. *vino pod čepom*; *brezden bezden*: *bez dna* Abgrund; *priklēt*; *okol Viehhof*: *kolo*; *samokol*; *razkriž* (: *askrže* = *razkrižje*); *razpōt*; *zarōki* Acemelauffschlag; *osluhi* mn. Schlafen (was an den Ohren ist); — *stanoga* m. **sto-noga*; *napōta*, *kar je na pōti*;

a znači na dalje 1. zbornō ime: *gospoda*: *gospod*; 2. stvar po barvi: *dyma* die dunfte Ruħ, *čada* die schwarze Ruħ, iz *dym*, *čad* so postali določni prilogi in njim se v misli dostavi *krava*; enako *rusa* die rotte Ruħ; *strma* (*gora*).

Priponka i.

§. 116. Priponko i (ь) (prim. §. 98) nahajamo:

a) na samostalnkih, ki so postali iz prilogov: *do syti* prim.

§. 113. b; *pomlad*, *spōmlad* Frūhling (Berjüngung); *raven*, *ravni*; *gol*, *goli* obeljeno drevo; *obērōč* je prislov, prim. lat. *partim*;

b) na števnikih *pēt* stsl. *pětъ*; *šest*; *sedem*, stsl. *sedmъ*; *osem*; *devēt*; *desēt*; ti so pojemski ženski samostalniki in so kot glavni števnik nastali iz vrstnih tedaj iz *pētъ-ъ*; enako tudi *četrt*, ki pa pomeni *četrti del*.

Priponka u.

§. 117. S priponko u, y (prim. §. 99): so nastale besede *kot-va* ancora iz **kotu* + *a*, staročeski *koty* (: *koťъ*, *catus*, zaradi pomena prim. *mačka*); *svekrva* *svekra* in *svekrv* Schwiegermutter, stsl. *svekry* (: *svekrъ*): *socrus*: *ἐκρά*; *igev* *Sochhelz* iz *igvъ* t. j. *ig(ə)* + *u* + *ъ*; *ostrv* *Hüfel*: *ostr*; *pestrv* *postrv* *pestrva* *Forelle*: *pester* *bunt*; *narōkev* *Armband*; *jetrve* die *Frauen zweier Brüder*, *jetrva* die *Frau des Bruders* iz *jetrъ*: *εἰράτριες* *janitrices*, koren? *jъm-*, *Cur-tius* Etym. Nr. 423 b).

Priponka ja in sorodnice.

§. 118. 1. **jъ*, *ja*, *je*; 2. *ij*, *ija*, *ije*; 3. *ěj*, *ej*, *uj*; prim. §. 100.

1. a) možki samostalniki iz samostalnikov in prilogov: *ob-rōč*, stsl. *obračъ* iz *rōka* po §. 113. b *-rōk-jъ*, kar daje po §. 28. 4. a *ob-rāčъ*, nsl. *obrōč*; *narōč* *Σφοβ*; *preruč* iz **prerōč* *Handhabe*; *mlēč* iz *mlēko*; *mlaj*: *mład*; *slaj*; **zaj* v besedi *nazaj* *odzaja* iz *zadъ*;

- b) ženski samost.: večerja (večer); gospa iz *gospod-ja; meja (med); roča, ruča (roka); suša (suh); tašča tešča: tšstš; gošča (gost); meča (mek); bliža: bliz-o; brija: brid-ek; dalja; prgišča cine Faust voll iz stsl. prigršta: gršta: grstš: kor. grt- fassen; množa: mnog; pečenja; plěša Kahlheit, Glaze; plošča Platte; prěča Abtheilung der Haare: prěk; pušča; slaja: slad-ьkъ; suknja: sukno; senja: somnium; širja; težja; toščja; zajje, ozaje Hintergetreide: zadъ; žmeča: žmeten: *žmetъ; žrnlja: žrne iz žrnъve; koža Fell (Ziegenfell): koza; věšča Wahrjagerin, Heze: věštъ věšč erfahren.
- c) prilogi: gověj, stsl. gověždъ §. 26, 1, b; daleč, proč, pěj (pěh-ota) so prislovi postali; vlašč: na vlašč, na laš (vlast); věšč; tuj, stsl. tuždъ iz got. thiuda ljudstvo, kakor posnemalno ljudski; jěšč gefräßig; dendenes *jъ, ja, je ne tvori več posestnih prilogov iz imen živih stvari, toda nekateri so se ohranili, posebno v krajnih imenih: pětelinja glava, županja hči, mrtveča glava; janjěče, kozlěče, prašče iz praseče meso; bratovlja, symovlja žena; Banja loka, Bojanji vrh, Martinji vrh; Pavlja ves; Purkarče: Purkart; Andreče: Andrej: Andrej; Radanja ves; Radoše: Radoh prim. Radohova ves; Škoflje; Stepanja ves: Stepan; Valpěja ves: Valpot: stnem. Waltpote; dodaj: moj: *ma-jъ: meus, tvoj, svoj, naš, vaš; dvoj, oboj, troj, prim. skr. dva: dva-ja-s.

2. ij stoji za *ijъ, polglasni ь se po j ne piše niti v starem jeziku; ij, ija, ije je po Boppu §. 890 postalo iz ja, tako da se je glasniku j spreda pridružil sorodni samoglasnik i, oziroma ia razcepil v ija: excid-iu-m, συμ-πόσ-ιο-ν: *excid-iju-m. Priponka ij tvori posebno priloge iz imen živih stvari:

- a) babij oziroma babji, a, e (baba); božij, a, e (bog); vražij, a, e (vrag); kozij, a, e (koza); kravij (krava); ovčij, stsl. ovčij (ovčja); otročij (ot-rok: in-fans); ptičij, stsl. ptičij (ptica); pasij, pesij, stsl. pšij (pes); rybij (ryba); sviniij (svinja); jelenij (jelen); čij (kъ-); nčij; tako tudi telečij oziroma telečji, prasečji, kurečji, mesto in zraven teleči itd.

O p a z k a. Dendenes se navadno glasniku j predhodni i ne izgovarja, ampak božji, a, e, ptičji, pesji itd., da pa je

tukaj pri besedotvoritvi delovala priponka **ij, ija, ije** ne *jъ, **ja, je**, je jasno iz primerov, po katerih bi sicer ne bilo n. p. *božja* ampak *boža* kakor *ubožati* itd.

b) izvirna priponka **-ija** na ženskih samostalnikih je redka: *bratrija, gostija*; sedaj često rabljena priponka **-ija** je posneta iz nemške priponke **-ei**: $\text{Ziſſlerei Schneidere}$ sredonem. **Īe** : romansko **ia** : grš. *ua* prim. Mikl. Gr. II.70; ta priponka znači lastnost, čast, opravilo, deželo: *bahorija* Berhezung ; *bogatija*; *golufija*; *beračija*; *hlapčija* : *hlapec*; *kmetija*; *kovačija*; *kupčija*; *domačija*; *županija*; *želarija*; *pisarija*; *sléparija*; *Turčija*; *Horvatija*; *hudobija* : *hudoba*; *lépotija* : *lépota*; *morija* : *mor*.

c) **-ije** stvarja srednje samostalnike pojemskega ali zbornega pomena α) iz prilogov, β) iz trpnega deležnika, γ) iz samostalnikov:

α) *veselje* iz in zraven *vesel-ije*, *obil-ije*, *zdrav-ije*, *zlatoljub-ije*; *mlad-ije* junge Lriebe , *suš-ije* getročnetes Obst , *zelen-ije* Grünzeug ;

β) *bit-ije*, *byt-ije*, *imén-ije* Bermögen , *pit-ije*, *cvrt-ije* Gierfuchsen , *drt-ije*; *obrézan-ije*, *obétovan-ije*, *odpuščen-ije*, *pisan-ije*, *prelomljen-ije* (glagolniki);

γ) *vrb-ije* (*vrba*), *grozdije* (*grozd*), *drévije* (*drévo*), *zelijs*; *ivije*, *inije*, *imije* ($\text{jъm- das fisch Anhaltende?}$); *kamenije*, *klasijs*, *listijs*, *oréšijs* (*oréh* §. 28, 4, b, ϵ), *perijs* (*pero*); *pazderijs* iz *pasder-ije* (*dr*); *sadovijs*; *šitijs*, *šitovijs* §. 113 b β ; *snopijs*, *šmet-ije*; *šatovijs* ($\text{штъ kor. su- suere šiti}$); *trn-ije*; *trst-ije*, *usnjs* (*us-*, *vas- tegere*); *cvét-ije*; — *za-vétr-ije*, *ob-lič-ije*, *po-gor-ije*, *pod-nož-ije* (§. 28, 4, b, ϵ); *po-mor-ije*, *pri-mor-ije*, *proti-lét-ije*, *raz-pót-ije*; prim. *pro-mont-or-ium*, *in-cend-ium*; dendenes se navadno govori in piše **ije** skrčeno v **je**: *snopje*.

3. a) Priponka **ěj** oziroma **jaj** se nahaja v besedah: *naróčaj* : *roka*; *obličaj* : *lice*; *vršaj* Getreidehaufe : *vrš* : *nasad vrši*; *površaj* Oberflache : *vrh*; *béljaj* (*béla jabolka*); *stružaj* : *dveri na stružaj odpreti*, *stružajnik* : *struga tek, hod?* (srb.);

b) priponka **ej** pomenjšuje in tvori samostalnike: *volej* iz *vol*, *družej* iz *drug*, *dédej* iz *déd*, *kumej* iz *kum*, *móžej* Männchen iz *móž*; *nožej* iz *nož*, *sirotej* : *sirota*, *stolej* : *stol*, *sorej* = *sorast vol*; *ljubej* : *ljub*, *malej* : *mal*, *bogmej*, *ki rad bogme pravi*.

c) **uj**: **osebnj* v besedah *osebnjek* Ausgeding , *osebnjni* : *o sebi*.

Priponki ter in tor.

§. 119. Priponki ter, tor oziroma terъ, torъ (prim. §. 101) se nahajata v sledečih besedah:

ka-ter-i, a, o (*u-ter*, πό-τε-ος); stsl. vъ-torъj iz *vq-tor-ъ-jъ* skr. *an-tar-as* got. *anþar* nemški *an-der-der* andere, od tod naš *vtorek*, to je drugi den; dodaj *někateri*, *vsakeri* iz *vsakkateri*, enako mnogoteri.

Priponke z značajem r.

§. 120. 1. ra; 2. rъ; 3. *arjъ, ara; 4. ѣrъ, irъ; 5. erъ, erъ, ero, orъ; 6. ur-jъ; prim. §. 104.

1. *męz-d-ra* (: meso); *vydra* : ὕδρος : voda; *vędro* : ὕδ-ρα;
2. *noz-d-ri* (: nos);
3. a) *vrat-ar, -ja* : vrata, po sliki *tesar zidar*; *žitar* : žito, *zlatar*, *ključar*, *kravar* : krava, *lękar*, *ovčar*, *rybar*, *steklar* : stsl. *stęklo*; *glavar*, *poglavar* : glava, *gospodar* : gospod; b) iz *prilogov* : *boljar* : bolji; *-ara* : bokara bokasta posoda; *kozara* Ziegenstall; *košara* in *košarja* : koš;
4. -ѣrъ : *ręzěr* in *ręzir* Messer der Siebmaßer; *drobir* = drobiž; *huděr*, *hudir*; *slępir*, *slępec*, *slępič* (kača); *kosěr*, *kosir* (nož) : kosa; *męhěr*, *męhyr* : męh; *močvěr*, *močvir* : *močva : moker; *osěr*, *osir* Wespennest : osa; *voděr*, *vodir* Weissteinfuttermal : voda; *brebir* Schaber; *ivir* Splitter; *skovir* Raßteufe;
5. erъ, erъ, orъ, : četveri iz *četer-er-i* : četyri, pęteri, šesteri itd. ločilni števniki; po njih tudi *stoteri* jezeroteri, kakor da bi priponka bila *pę-teri* ne *pę-eri*; iz njih samostalniški : *pęter* šester čveter : s čveterjo vozi; *jęzero* stsl. jezero See in *jezero tisęč* sta izvirno sorodni in iz magiarskega; *grahor* Wiße : grah; — *kozora* Körbchen; *sivora* starka; *butora* zraven butara;
6. -ur : *kačur* Schlangenmännchen, rod. *kačurja* stsl. *kačurъ iz *kačurjъ* : kača; *męhur* zraven *męhěr* in *męhyr* : męh.

Priponke z značajem l.

§. 121. lo, lę, li, љj, љъ, ala, ělъ, elj, olъ, ulja; prim. §. 102 in 103.

lo : *ognjilo* : ogenj po sliki *nętilo*; *jęstvilo* : *jęstva v besedi *jęst-vina*; *krdęlo* in *krdęl, -i* : Герде : srb. *krđ*, po sliki *imęlo*, *sedęlo*;

lě, li v časovnih prislovih : *koli* : *nikoli*, *kedar koli*, *od kod koli*, *doklě*, *odklě* stsl. *otъ kolě*, *poslě*, *pollě* iz *poselě*, *po tolě*, *vselě* in *vselej*;

lj iz ***l-jь** : *rogelj* Spitze, Horn : *rog*; *krevelj* Krümmling (Krummhaften, krumm gehender Mensch); *tujke so* : *žakelj* : Саѣ; *gredelj* : stnem. grindel; *škratelj* : Schrättel; *žrebelj* *žebelj* : stnem. grebil;

lъ : *kozol* : *koza*, *enako orel* : Хар, *osel* : *asel-lus* : *asinus óros* iz *óσρος*; *čavel* : *clavus*; *skobel* Шабѣт;

ala : *kravala* *pastirska palica* : *kriv*;

ělj : *globělj* rod. *globěli* Vertiefung Hofstweg : *gloč-ok*; *krdělъ* *zraven krdělo* : srb. *krd* : Herde;

elj iz ***el-jь** : *mōžicelj* : mōžьc.

olъ : *kozol* Корб Ташѣ morda izvorno Federtafel, odtod kozolec Getreideharpe; *močerol* Eidechse : *močer* iz *močevr* Sumpf;

ulja : *kosmulja* Фуѣс : *kosem* stsl. *kosmъ*; *nosulja* Großnase; *rogačulja* : *rogač*; *volkulja* : *volk*; *vragulja* : *vrag*; *zajkulja* in *zajklja* : *zajec*;

Príponke z značajem n.

§. 122. 1. **anъ**, *ana*, **anъ**, ***anjь**; 2. **enъ**; 3. **inъ**, *ina*; 4. **ьnъ**; 5. **ěnъ**; 6. **ynja**; prim. §. 105;

1. **anъ**: a) **bratan* iz *brat* v besedi *bratanec*, tudi *bratranec* iz *bratrъ*; *glavan*, *ki ima veliko glavo*, po sliki *pijan slan* iz *glava*; *puran* in *purman* iz *pura*; *goltan* v besedi *goltanec* iz *golt*, stsl. *grъtъ* po III. sklanjatvi; *prstan* (*prst*); *okan*, *ki ima velike oči*; *mōdrijan* : *mōdrija*; *zōban* kakor *okan*; *župan* : *župa* Gegend; *velikan* Riese : *velik*; *krajnščan* Račbar : *krajinъsk*; *pesjan* menda : *pъsij*;

b) *sestrana* : *sestra*; *bratana*; *poljana* : *polje*; *dvorana* : *door glavana* kakor *glavan*; *jablana* in *jablan*, -i stsl. *jablanъ* iz *jablo* v besedi *jabelko*, stsl. *jablъko* *ablъko* : Apfel; *vrana* Riepen menda kakor *vrěna* : *membrana*;

anj iz ***an-jь** : *družbanj* Brautführer; *kysovanj* Gährausbruch; *lōcanj* menda iz *lōčēn* Fenfel : *lōkъ* Bogen; *pēdanj* *zraven pēdenj* Spanne : *pēdъ*; *prstanj* *zraven prstan*; — *drcanja* Holzgegend; *lubanja* Schädel : *lъbъ* Schädel; *glibanja* menda : *gliva*;

2. енъ: a) prilogi: *zel-en*, stsl. *zel-enъ* : *zel*; črljen iz čroljen : črv; *stud-en* in *ostuden* in **studen* v besedi *studenec*, izvirni pomen mrzlobe je prenesen na neprijeten čut, kakor *mrzi mi* in *mrazi me*; *gqs-en*, *vqs-en* v besedi *gqsenica vqsenica* (*vqst barba*); enaki prilogi so podstavni besedam *zlatenica*, *mladenč*, stsl. *mladenъsъ*, *prvenec*.
- b) samostalniki: *peđen* Spanne izvirno *peđenъ*, -ene; *prsten*; *remen* = Riemen je tujka;
3. a) -инъ α) pri ljudskih imenih: *Rus-in*, *Sas-in*, *Turč-in*, *Srb-in*, *Vogr-in*; enako *Rim-l-jan*, kder je m. i krepkejši **ja**; pa tudi *pě-tel-in*, *pozovčín* : **pozovec*, *govorčín* : **govorec*, *varovčín*, *Biehühüter*; *bogat-in*; *gospod-in*, iz tega *gospoň*; *starin*; *bělin*;
- β) stvarja **инъ**, **a**, **o** iz jedninskih ženskih in možkih imen na **a** posestne priloge: *hčerin*, *a*, *o*, *materin*, *srnin*, *tetin*, *tetičín*; *otčín* itd.
- b) priponka **ina** α) na priloge, vrstne števnike in deležnike priteknela stvarja samostalnike, izvirno pojemske: *běl-ina*, *bystr-ina*, *vyšina* (stsl. *vysina*), *glqb-ina* (*glqb-ok*), *gol-ina*, *debel-ina*, *devęt-ina*, *desęt-ina*, *dolžina* (§. 28, 4, b, ε : *dolg*), *družina* (*drug*), *ist-ina* (*is-t*, *jes-esse*), *krivina*, *kysl-ina*, *čělina*, *nov-ina*, *plan-ina*, *prc-ina*, *pęt-ina*, *ravn-ina*, *razval-ina*, *sedm-ina*, *star-ina*, *strm-ina*, *tišina* (*tih*), *tkan-ina*, *tretjina*, *črtvrtina*, *črnina*, *šir-ina*, *jasn-ina*, *ož-ina* : *ož-ъk* (*vętl-ina*; *staręjšina* (*staręjši*); *ajdovščina* : *ajdovsk*; *bolečina* : *boleč*; *družčina* : *družъskъ*, *edinsčina* *jedinščina* *Beieinsammung*, *Sorge*, *Armut* : *edinsk*; *gotovina* *Barſchaft*; *košenina* *gemähętes Berghęu*; *mrlina* *Maš* : *mrl*; *němščina*; *občina* : *obci* stsl. *obъštъ* iz **obъ-tjъ* kakor *domači* iz *doma-tji*, *obъ* je lat. *amb-* stnem. *umpi* *nnem.* *um herum*, zato *občina* = *okolica sosedska*; *opeklina*; *pokorščina*; *podrtina*; *rastlina* : *rastlъ*; *sosęščina* : *sosęsk*; *svojščina* *Freiheit*; *sędine* *mn.* *graue Haare*; *slovęnščina*; *spečenina*; *steklina* *Wut* : *vsteci wüten* izvirno *eifen stürmen*; *vročina*; *zmrzlina*; *žaręčina*; *živina*; *hladetina*, *hladnetina* *Sulze*; *tręsetina* *Moor*; *vrętina* *Quelle* *ogr.*; *daljina*; *djalina* *Verzäuberung* *ogr.* : *djati dicere*;
- β) se natika na samostalnike v različnem pomenu: *baburina* : *babura*; *bykovina* §. 113. b, β; *bukovina*; *govędina*,

godina, grozdovina, dĕklina, dolina, domovina, dĕdina, drobovina, zvěřina; južina : jug Süd in Witten, prim. večer-ja in za-jutr-ek; leđ-ina, měsěčina, osina Achte, očevina : patrimonium, ovčina : ovčica, pavočina, podčepina Tropfwein : pod čepom; polov-ina, skomina (? česki laskom-ina), srĕd-ina, tatb-ina : tatba, jutř-ina, čřep-ina : čřep, jar-ina, o-zim-ina, sto-t-ina, strd-ina; zuberina zeberne Zahusfleisch : zob.

4. -ЬНЪ tvori a) priloge iz samostalnikov, kojih samoglasniška končnica a) odpada §. 113, b, a: *buren*, a, o, stsl. бурьнъ, a, o (*burja*, *bur-ka*); *byt-en* §. 113, b; *gladen* (*glad*), *glasen*, *glinen* (*glina*), *grĕšen* (*grĕh* §. 28 4 b β), *dolžen* (*dolg*), *drob-en*, *žalost-en*, *želen* (*želja*), *želĕzen* (*želĕzo*), *žit-en* (*žito*), *žĕden* in *žĕjen*; *kalen* (*kalъ* κελαιός *squalor*), *konč-en* (*konec*), *knižen* (*kniga*); *kasen*, *kesen*, stsl. късьнъ (*kasom*, *kasati*); *lič-en* (*lice*, *priličen*, *prilika*), *mir-en*, *napot-en* (*napota*), *plod-en*, *podob-en* (*podoba*), *prst-en* (*prst*, -i), *sil-en* (*sila*), *solnč-en* (*solnce*), *straš-en* (*strah*), *tem-en* (*tema*), *tĕlesen* (*tĕles-*), *um-en*, *čast-en* *čest-en*; *vĕčen* stsl. ic. : *vĕkъ*; *vid-en* stsl. viden : *viden mož*; *voljen* : *ves voljen svĕt*, iz tega : *vesoljen svĕt* die ganze uns offene Welt; *god-en* zeitig; *kruš-en* : *krušni oče*; *kužen* : *kuga*; *mot-en* trüb; *mud-en* säumig; *napač-en* : *na opak*; *nedožen* franĕ : *nedoğъ*; *neroden* unartig, ungeſchickt (*bezskrb-en*); *ogav-en* herb : stsl. oga-vije; *otožen* : *otožen mraz*; *otroven* : *otrovna nemoć* ansteckende Krankheit; *požřĕšen*; *poroden* : *porodni greh*, *porodna žena*; *pohot-en* lästern; *rajni* felig : *raj*; *sižen* schwer athmend : *siga*; *skroven* verbergen; *skrun* za skvrnen entſtellt; *stoč-en* : *stekel*; *teč-en* wolſchmedend; *tuč-en* fett; *uroč-en* : *uroki*; *uš-en*; *hval-en*; *jež-en*; tako tudi *bud-en* aufgeweckt; *vzĕten*, *prijĕten*, *pĕten*, *pĕten* : *vzĕtje*, *prijĕtje*, *pitje*, *pĕtje*;

nekateri tvoritve so na **-it-en**, **at-en** : *vidĕten* ſichtbar, *ko-sit-en* : *kositen* travnik mahdbar, *mirit-en*, *ki se daje miriti*; *pisat-en* : *pisatno pero*; *cecat-en* : *cecatno telĕ*;

iz prislovov : *vnovič-en*, *znovič-en*, *naskoren* baldig, *pozden* zraven *pozen* spät, *prvič-en*, *ki je iz začetka* (*prvič*), *prĕč-en* überzwerch liegend, *protiv-en*, *sořn* zopfern, *zanikaren* niſhtenut;

β) pred priponko stoji v ali ov §. 113 b β: medven zraven meden, voloven, glasoven, domoven, duhoven, dneven, sadoven, svetoven, stoven : stoven med Honigseim : sat ; trnoven ; celo duševen (duša).

b) priloge iz prilogov a) : dalečen (dal-, na daljo zvoni, dal-eko, dal-eč koren dr-, dl- findere), žalostiv-en, izvēst-en, loķav-en, obil-en, oboj-n, strm-en, velikoben, veličen, volnaten, grozoviten, dreselen traurig, zlaten, imeniten, jedrn sčnell munter, kakšen : kakši, kameniten, mladen weich : mladna jabolka, motoren herangewachsen, oholen, očiten öffentlich : očitna predaja, prešesten Übergangen, sadoviten, syten : sättig, slaviten, stalen, trden, trēzen : trēziv stsl. trēzvъ ;

sem spadajo tudi tvoritve na čen, t. j. БКЪ + БНЪ : barčen gewandt : barek indecl. : on je barek na to er hat Lust darnach : ? barati ; varčen sparsam ; gybčen, gybičen, ugybičen beweglich ; želčen begierig : želik ; zbirčen wählereich ; nejēdčen, nejēščen ungenießbar.

β) iz prilogov v §. 115 imenovanih : vysokoum-en : *vysokoumъ, enako : zlatoust-en, četveronožen, bělolisten, malovēčen sčwach, prillichen am Boden befindlich : prillik-ovec Zwerg : ? pri tlēh ; trdovraten, polovēren, ubožen, sprasen : sprasna svinja, stelen : stelna krava, žrēben, žrēbeten : žrebnā, žrebetna kobila stsl. *szžrēbnā ; toda zadušen : zadušna maša : za duše maša, enako : ponočen, posvēten, prirōčen ;

iz deležnikov : stalen, mogōčen ; sem spada tudi menda oni n, ki ga samostalniki z večine izposojenci kakor apostelj v sklanjatvi prijemajo : aposteljna, rabeljna.

c) samostalnike iz samostalnikov : brēzen sušec : brēza ; gruden december : gruda ; duhoven ; osten in ostno Stachel : ostъ ; oven : *ovъ v besedi ovca ; srpen mali, veliki juli, avgust : srp ; traven mali, veliki april, maj : trava ; — ustna stsl. ustъna iz usta ; založna (zalog, zaloga) ; sesterna sestrična (sestrina hči) ; bratična (bratova hči) ; strina iz strynja (striceva žena) ; ujna (ujceva žena) ; gospodična ima podstavni samostalnik gospodič ; zvična, zavična zraven zava moževa sestra stsl. zlvna γάλως ; nožna Messerfcheide ; popōtna Rei-

fejehring; *hyšna Stubenmädchen*; — *brvno, bruno* : *brv*; *gorno Bergrecht, godovno* : *god*;

5. priponka **ьnj** iz ***ьn-jь** je iz prejšnje podaljšana in tvori a) iz samostalnikov posestne priloge ali b) iz prislovov in prislovno rabljenih imen priloge: a) *gospodnji*; *gospēnji*; *vojvodenj (udenj) boršt*; **-inj** mesto **-ьnj** je v besedah *gōsinji, golōbinji, vrablinji* primeri *govenji*, sicer vtegne tu **-in-** biti ženska priponka odgovarjajoča možki **ov**; b) *davnji, dalanji, dalnji, današnji, dozdanji, dolanji, dolnji, zdolnji, domanji*; *goranji, gorēnji, gornji*; *jutranji, jutrnji*; *lētjni*; *lētōšnji*; *nēkdanji*; *notranji, notrnji, znotrēnji*; *ondanji*; *poprēšnji*; *pojutrnji*; *prvēnji*; *prēdnji*; *sadanji*; *skrajnji*; *slēdnji* *poslēdnji*; *snočenji*; *spodanji*; *spomladnji*; *srednji*; *tadanji*; *zadnji*; enako: *svētenji*; *sođnji*; *vrhnji*; *vselēnji*; *vnanji, vunanji, zvunenji, vunešnji, zvunašnji*; *indašnji* *sonstig*; *ovdašnji* itd.
6. **-ěnъ** tvori a) tvarinske priloge: *volnēn (volna)*, *drěvēn (drěvo)*, *kamēn* iz *kamen-ěn*, *kostēn (kost)*, *lanēn* in *lenēn*, *mědēn* *aēneus*, *ognēn*, *plamēn* iz *plamen-ěn*, *platnēn* in *platēn (plat = prt, platno)*, *prstēn (prst, -i)*, *rožēn* stsl. *rožanъ* iz *rog, smolēn (smola)*, *sněžēn* mesto in *zraven sněžan (sněg)*, *suknēn (sukno)*, *trstēn (trst, trstije, trstika)*, *ječmēn* iz *ječmen-ěn*; *vender želězъnъ* in *sřebreřъnъ* po 4. a.
- b) samostalnike: *možgani* : *mozgъ*; *kocēn* *Stengel*; *lōcēn* : *lok* — *kolěno* *Knie Stamm* in *polěno* *Scheit*.
7. **-ynja** tvori a) iz možkih imen ženske: *bog-ynja*, *gospod-ynja*, *grk-ynja*, *knęg-ynja (knęz, *knęg-)*, *sosēd-ynja*; pa tudi *žekynja*; *pěvkynja* : *pěvka*; *glogynja* *Weglbere*, *lupynja*, *stōpynja* *črěpynja*;
- b) iz prilogov pojemske samostalnike: *pust-ynja*, *svět-ynja*, *drag-ynja*;
- c) *milost-ynja* ima zborni pomen; — v obče prim. *Œtittin* : *Œott*; *Œiava* iz *Œarvia* : *Œiós* Bopp §. 837.

Priponke z značajem t.

§. 123. 1. **tъ, ta**; ***t-jь, *tja**; 2. **stъ**; 3. **ьstvo**; 4. **atъ, astъ**; 5. **itъ**; 6. ***it-jь**; 7. **ęt-**; 8. **uta**; prim. §. 106;

1. a) **-tъ** čini vrstne števnike: *četyri*: *čertyrъ četrt*, določno *četrti*; *tri*: *tretji* iz *tre-t-ij*: *ter-t-ius*; *peti*: **penk*: *quinque pírte*; *šes-ti*: **šes*: *sex šš* itd.: v slovanskem tu podstavna osnova nê ohranjena, iz vrstnih števnikov so postali od *pet* počeni glavni števniki s priponko **ъ**: *petъ + ъ = petъ* nsl. *pet*;
- b) **ta** čini a) iz prilogov pojemske samostalnice: *blago-ta*, *bělo-ta*, *dobro-ta*, *gluho-ta*, *mokro-ta*, *měhko-ta*, *širo-ta* (*šir-oké*), *pusto-ta*, *slěpo-ta*, *srěpo-ta*, *toplo-ta*, *tiho-ta*; *siro-ta* znači osebo;
- β) iz samostalnikov: *grěh-o-ta*: *grěh*, *lakota* (*lak-*; *alča*, *lakomen*), *krasota* (*kras*, *krasen*, prim. sanskrta in *finitus* feiu), *rabota*, *sramota*; *strahota*; *toğota* bolezen *drobnice božjasti podobna*; *zlobota* *But*;
- c) ***t-jъ**: *obci* iz *obъ-tjъ* stsl. *obъstъ* nsl. *obé obci*; *domači* iz *doma-tjъ*; sem spada morda tudi: *prvič*, *drugič*, *tretjič* itd., *vnovič*, *zadnjič*, *poslednjič*, *naglič*, *doklič dokič*; *jednoč*, *drugoč*, *na ravnoč*;
- d) **t-ja** = **ča**: *bédastoča*, *dragoča*, *pustoča* itd.
2. **stъ** iz **ti** (s je vrinek ali priponka) čini pojemske samostalnice, a) iz prilogov: *blagost* stsl. *blagostъ*, *grčbost*, *debelost*, *dolgost*, *krotkost*, *milost*, *radost*, *věrnost*, *sladost* itd. Navadno se prilogova končnica **-ek** odmeta: *krěp-ek*: *krěpo-st*, toda tudi *vys-oko-st* poleg *vyso-st*;
- b) iz samostalnikov: *boljest* (*bolъ*, nsl. žen., stsl. mož. spola); *žalost*; *zvěrost*; *toğost* (*toğa*); *cěsarost*.
3. **ъstvo** (: **tvo**, **tva**) se pritika a) na priloge: *uboštvo* *ubožstvo*: *ubog*; *dostojanstvo*, *lqkavstvo*, *pijanstvo*, *prostranstvo*, *prvenstvo*; *veličanstvo*, *veličestvo*, *veličastvo* iz *velik*: stsl. *veličstvo*, tedaj *čstvo*: *-čanstvo*, *-častvo*, *-čestvo*; *razbojnstvo*: *razbojnъ* zraven *razbojništvo*: *razbojnik*; *trojstvo*;
- b) na samostalnice: *ženstvo*, *kraljevstvo*, *rojstvo* stsl. *roždstvo* prim. *ljudstvo*; *cěsarstvo*; *člověštvo* oziroma *človečstvo* iz *člověčstvo*; *čuestvo*, *božanstvo* iz *božstvo*; *mōštvo* oziroma *mōžstvo* iz *māžstvo*; *svědoštvo*, *svědočanstvo*: *svědok*; *siromaštvo*: *siromak*; *vrašтво* m. *vračтво*: *vračъ*; *pohyštvo*: *hyša*; **stvo** + **ije** blizo v enakem pomenu: *cěsarstviје*.

4. **atъ** čini a) iz samostalnikov priloge, ki značijo obilost onega, kar deblo pravi; prim. grški *ἀμπέλο-Feve-*, lat. *opulentus*, skr. *dhaná-vant*, B. §. 957; če je skr. *bhagavant* in naš *bogat* ena in ista beseda, onda je **at** kratica iz **vant**: *bogat*: skr. *bhaga bogastvo*; *bradat* (*barbatus*); *kosmat*: lat. *comatus*; *možat*; *rogat* in *roglat*; *usnjat*; *glavat*; *gorat*; *dva-roglat*; *kamnat*; *košat*; *lasat*; *ločnat*; *nosat*; *osat* [charf]: *osat pogled*, *osata baba*; *prsat* zraven *prsast*; *repat*; *trsat* tapfer; *vějat*; *zobčat* gezähnt; *ženjat* mesto *ženat* heirathsfähig; *žlěbat*: *žlěbat cigel*; *pažlat* mit Klauen versehen ogr.;

b) iz prilogov: *pernat*: *peren*: *pero*, *podolgovat*, *ustnat*, *solznat*, *bersnat*; *žilnat*; *žimnat*; *zvezdnat*; *kyslat*; *krenat*; *olnat* ählig; *olovnat* bleiern; *pepelnat*; *plosnat* flach; *prašnat*; *rašovnat* aus Rasch; *rožnat* bewaffnet ogr.; *soilnat* aus Eisenbraut; *smolnat*; *srdnat* fernicht: *srdek* Holzkern (*srěda*); *srčnat*; *čveternat*; *šyrinogat*;

klj pred **at** je posebna priponka: *grenkljat* bitterlich; *zelenkljat* grünlich; *ruměnklat* gelblich, *sivkljat* graulich; — *zavijat* gewunden gre menda na glagol; samostalniki so: *svat* Hochzeitsgast: **sva suus*; *pěgat* Perlhuhn;

priponko **ьтъ** ima *hrbet*: *hrīb*;

astъ enako (s je vrinek ali priponka): *plavogrivast*; *plečast* breitschultrig, stsl. *pleštistъ*; *apnast*; *bedrast*; *bokast* bauchig; *bradast*; *brdast* hügelig; *vampast*: *vamp*; *vějast*; *vunast*: *volnast*; *gobčast* maulich; *grbast* buckelig; *grčast*; *dupljast* hoch: *duplja*; *zobčast*; *ilovast*; *injast* bereift; *koščast* knochig; *lysast* lysast; *luknjast*; *marogast*; *paliskast* voll Mehlstaub; *pěgast*; *pěnast*; *plěšast*; *proğast* gestreift; *prsast*; *repat*; *rešast*: *rešasta krava*, *ki se ji dlaka ježi*; *skominast*; *trnast*; *čobast*, *ki ima velike čobe*; *jamičast* (*syr*) voll kleiner Gruben; *brězast* gestreift; *budast* dunm; *grahast* getupft; *grudast*; *dymast* dunkel; *iglast*; *kljukast*; *kođrast*; *košast* buschig; *pasast* gestreift; *plošast* breit: *plošća*; *razsohast* gabelig; *rogovilast* groß und ungeschickt; *sědinast* (*vino*) schimmelig, lahnig: *sědine*; *slivast*; *trbušast*; *hrtast* mager; *švedrast* krumm (verschoben); *škrbast* zahnlüchig; — iz prilogov: *brebirnast* schotterig; *dymnast*; *kosmatast* etwas be-

haart; pepelnast; topast, tumpast; travnast; zijalast, kedar kdo zija (šyreit); žilnast mušculös; žimnast;

pomenjšalen pomen imajo: bělkast weißlich; črnkast, črnast-kast; rdečkast; rumėnkast; sivkast; zelenkast; črnklast, očrnklast; rumėnkłjast; kyslikast; krevljast : krio.

5. **it** kakor 4. a): brėgovit, gromovit, imenit, naročit (narok, rek-), grebenit felsig; kremenit lebhaft (otrok); lastovit : lastovito mēsto gewiße; osobit, očit, plemenit, plodovit, srdit, stanovit, častit, čestit; plėnovit ausgiebig : žito plenja; razborit ausgewählt; tekovit = tečen; — čudnovit;

6. **-it-jš** = **ič**, stsl. **ištš** gl. §. 30, čini iz samostalnikov pomenjšalne samostalnike a): prtič (prt), prstič (prst); brėžič, vršič, gradič, drobič, mēšič : mēh; platič 5.älfte eines Baumstammes in platič riti; čėpič Drüschel; popič : popek;

b) pri živočih stvareh: božič : bog; bratič Brudersohn, bratiči Geschwisterfinder; vnučič Entel, der dritte Bienenschwarm; vogrīč : voger; vražič : vrag; golobīč; gospodič, gosponīč; gosīč : gos; dētič : dēte; dēdič mali dēd, t. j. potomec njegov in Erbe; zetič Tausling; kraljič; prasič : prase; praščič : prasec; prvcēič; psič : pes; ptič : *рѣтъ, рѣта, рѣtica; rejenčič : rejenec; sestrič Schwesterohn; sestriči Geschwisterfinder; sokačič der Uterfuch; stričič iz stryjčič des Onkels Sohn; stričiči iz stryjčiči Geschwisterfinder; strinič iz strynjič strinin sin, strniči Geschwisterfinder : strynja; tatič; tetič der Tante Sohn, tetiči Geschwisterfinder : teta; ujčiči Geschwisterfinder : ujec; česarič; ščenčič : ščenec; junčič; enako tvorjeni so: dvojčič, trojčič, zakončič, odstāvčič, pramič : braun (konj); — iz ženskih samostalnikov: glavič Knopf; dēklič; otavič : otava;

c) samostalnike iz prilogov: bělič (Silbergeld); podbělič Heller; drobnīč; malič Šbče oziroma Kolob; mladič, mladenīč; mrlīč; prvič Erstlinge; primščič Pächter : primski; slėpič; hudič; birič : ital. birro, sbirro.

7. priponka **-et** se priklepa največ živalskim imenom, novi samostalnik znači mlado živinče: brave braveta Raftvich; vnučė; volčė; golobė; gusė : gos; dēklė; dymė schwarzer Dachs; družė; žrėbė; žužė ein Insect; županė županov sin; zajčė; kozlė; kurė; lisičė; myšė; nebožė in neborė armeš Kindlein; negodė

lästiger Mensch; *osle*; *otročę*; *piplę* Klüchlein; *piščę*; *potepę* Bagabund; *praseę*; *pseę*; *pubę* Knabe; *pureę* Truthahn; *svinję*; *siromasę*; *stražę*; *tele*: skr. *tarna* Kalb (das Farte, Junge); *človčę*; *ščenję*; *jagnję* *janję*: *agnus*; *prismodę* der Angebrannte. Iz prilogov in deležnikov so: *zaspaneę*; *lęneę*; *mlajšę* Nachkomme; *nemarneę*; *usraneę*; *uscanę*; *oneę* (pri nas: *onęj*) der Dings da; *čę* t. j. *čęt* postane iz *ьч-čt*: *vrabčę*: *vrabьчъ*; *golobčę*; *dvojčęta* Zwillinge, tudi *dvojčęt, i*, *trojčęt, i*; *družinčę*, *držinčę*; *živinčę*; *komarčę*; *kumčę* Täufling; *levčę*: *lev*; *medvędčę*; *murčę* Kappe; *odojčę* Spanferkel; *pokolęnčę* Stammgenosse; *pramčę* Braun; *samčę* lediger Mann; *svinčę*; *synčę*; *slavčę*; *jelenčę*; *junčę*; tako tudi *očę* iz *otčę*: *otьčę*: *otьчъ*. Posebične so tvoritve na *le*, *šle*: *bablę*, *sirotlę*, *kravšlę*; *kravščę*, *babščę* stoji za *kraviščę* *babiščę*. Po sliki teh tvoritev se sklanjajo čisto tudi imena na *a*, *o*: *Luka* *Lukata*; *Marko* *Markota*.

8. priponka **-uta** je redka: *nęmšlękuta*: *nęmški* *nęmьčьskъ*; *prhuta* Schuppen: *prhek*: *prah*; *prhuta* Vobersäcke: *perina* *peręč* *ogenj*; *poluta* Hälfte in morda *košuta*.

Priponke z značajem d.

§. 124. 1. **ьda**, **da**; 2. **adъ**, **adъ**, **jadъ**; 3. **udъ**; 4. **da** (**gda**); 5. **-nd**, **-ndi**; prim. §. 107.

- pravьda* (*prav*); *svoboda* *sloboda*: **svob*: hrv. *svobost*: **sva* (*svoj*); *jagoda*: *jagla*; *lagoda* Mutwille: ? *lagek* *lahęk*; *loboda* Melde (*zel*);
- strn-adъ*, *smočęrad*: *močvęr*; **-ada**: *grm-ada*, *čelada*: *čelo*; **-adъ**, **jadъ**: *živad*, *gnilad*, *zvěrad*, *zelenjad*, *krhljad*, *lubad*, *prhlad*; *suhlad*, *sušmad*: *suh*; *trojad*, *-i*: *тpиад-*;
- udъ**: *mrtvud*, *mrtud*; **-uda**: *mętuda* Buttermilch.
- priponka **-da** tvori tudi časovne prislove: *kđaj*, *kadaj*, *gđa*; nekateri mislijo, da je postal stsl. *kъgđa* iz *kъ-goda* *węldę* *Zeit*; *enako*: *kđar*, *kadар*, *dare* iz *kъgđa-žę*; *nikđar*; *drugđa*; *indа*; *sada*, *sedaj*, *zđaj*; *izđa* = *i sada*; *ondа* *ondaj*; *tadа*, *tedaj*; *vezđa* *ječt*, *do vezđa*, *od vezđa*; *vsegđa*, *vsegđar*, *vsikđar*;
- priponka **-nd**, **-ndi** stsl. **-ndu**, **ndę** tvori prostorne prislove, **n** se zveže z osnovnim samoglasnikom v **o**: *tđdi*, *kđdi*;

nekateri mislijo, da je tu notranja priponka **an** poznejša **va** (sedanja **v** hincin) na osnovo priteknela in vrh nje da je nastopila še nova priponka iz zaimenskega debla **da** : *quando* : **qua* *ěrdov*, enako *tandem* ; *kõdu* : *quando*, *tõdē* : *tandem* ; enako kakor *kõdi* *tõdi* so : *drugõd*, *po drugõd* *jeust* *wo* ; *inõd*, iz tega pokvarjeno *indod* ; *kõder*, *nikõder*, *do kõd*, *někõd*, *někõdik* ; *onõd*, *od onõd*, iz tega pokvarjeno *od ondõt ondõd* ; *obõjõd* ; *ovõd*, *od ovõd* ; *od sõd* ; *od tõd*, *tõdi*, *do tõd* ; *od tõdaj*, *od tamtõd* ; *po vsõdi*, *po vsõd*, *po vsõdik* ; *vsakõd* überall ; prim. morda tudi *nazod iti*.

Priponke z značaji **b**, **v**, **m**.

§. 125. 1. **ba** ; 2. **ovъ** ; 3. **avъ**, **ava**, **java** ; 4. **ivъ**, **iva** ; 5. **mo**, **ma**, **man** ; prim. §. 108, 109.

1. priponka **-ba** čini iz prilogov samostalnike, ki značijo lastnost : *gnjilo-ba*, *grdoba*, *zloba*, *zvestoba*, *svetloba*, *sladkoba*, *těsnoba*, *utroba* Eingeweide iz *ętroba* stsl. *ątroba* : *ątrъ* ; *lěnoba* ; *medloba* ; *měhkoba* ; *pustoba* ; *temnoba* ; *trdoba* ; *hudoba* ; tudi *tatba* zraven *tatva*, *posõdba* zraven *posõdva*, *črvoba* : *črv*, *leščerba*, *škalba* *deževnica v skali* ; besedo *slovo* *Абсѣиѣб* : *slovo dati*, *vzeti*, *jemati* razlaga Mikl. Gr. II. 216 iz *sloba* kakor ogr. Slovenci govorijo, t. j. *svoba*, osnova je **sva* (*svoj*), tedaj *svoba* **suitas* *Selbständigfeit*, *Freiheit*, primeri tudi *s slovesom* mit *Erlaub* in naš izraz *slovesno* mit *Erlaub*, mogoče je zato, da je beseda *slovo* *Wert* dobila tu pomen kakor zadnja beseda, primeri *rok* (*reči*) *Termin*.

2. priponka **ov** čini posestne priloge a) iz možkih jedrinskih samostalnikov : *Adamov* stsl. *Adamovъ*, *česarjev*, *sosëdov*, *stryjcev* ; iz imen dreves : *dobov*, *orëhov*, *javorov*, *trnov*, *borov*, *brëzov*, *bukov*, *gruškov* *hruškov*, *jelov*, *macësnov*, *lëskov*, *lipov*, *bobov* ; a tudi *deževa mavra*, *pogrebova plenica* *Łci-čentuch*, *podjarmova oslica*, *jutrova dežela*, *otrëva srajca* *Гемд анš otre* iz zadnjega *prëdiva* ; kot samostalniki se rabijo : *rysev* = *rys* *Łuchš*, *žensev* zraven *ženso* rod. *žensota* *homo eiusdem nominis* ; na skakov *gnati*.

b) iz zaimenskih rodilnikov : *jegov*, *jihov*, *čigav*, *onegov* ;

c) priloge iz prilogov in zaimen: *istov*; *syrov*, *surov*; *jalov*; *kakov*, *takov*, *ovakov*.

3. priponka **avъ** čini a) samostalnike iz samostalnikov: *roĥav* (*roĥa*);

b) iz samostalnikov in prilogov priloge: *grbav* (*grba*), *krastav* (*krasta*), *koĥrav*, *loĥav*, *rjav* (*ruja*, *rja*, *ruber*, *ἔρσθος* *ret*), *vrapav*, *vrasĥav*, *gobav*, *gyzdav*, *dristav*, *žilav* *jāhe*, *žuljav* *šchwielig*; *kylav* der einen Bruch hat, unreif; *koštrav*; *krav*; *plěšav*; *sajav*; *slukav* trumm; *temav* dunfel; *tulav* iz *tul* t. j. *debelo prędivo*; *hrĥav* rauh; *cunjav*; *šegav* verřchwigt; *štyri-nogav*; *zimličav*: *zimlica* *zimmica* Fieber; *žerjav* rot; — *bělav* weißlich, *črnav* řchwärzlich.

c) **ava**: *dobrava* iz *dobrъ* = *dob*, kakor gсорb. *khrost šuma*: *hrast*.

d) **java**: *gošćava* (*gost*); *puščava* (*pust*); *težava* (*tegy*); *širjava* (*šir-ok*); *daljava*; *žmećava*: *žmet-en*; *zelenjava*; *změšnjava*; *nižava*; *planjava*; *ponjava*; *tolščava*: *tolst*; *tućava*; *trdnjava*: *trden*; tudi *zmotnjava*: *zmotnja*; *izkušnjava*: *izkušnja*.

4. priponka **ivъ** čini a) iz samostalnikov priloge blizo enakega pomena kakor so oni na **-atъ** in **-avъ**: *vozgriv*; *dobrořtiv*; *glěnio*: *glěn*; *kolěnciv*: *kolěnce*; *milostiv*, stsl. *milostivъ*; *pameřiv*; *plěřiv*, *plěřav*; *plěřnio*; *prijaznio*; *radostiv*; *razumiv*; *smetiv*; *snětiv* brandig; *ušiv*; *črviv*; — *pameřiva* zraven *pameřva* je samostalnik.

b) iz prilogov priloge: *lěnio*, *medliv*;

c) **-ljivъ**: **ivъ**: *bojazljiv*, *pameřljiv*, *směřljiv* řpařřhaft, *sramežljiv*, *sramožljiv*, *sramotljiv*; *darežljiv*; *jadljiv* zornmütig; *kostljiv*: *kost*; *krmežljiv* tiefäugig: stsl. *грьмьждивъ*; *milostljiv*; *sumnežljiv*, *sumežljiv*; *plačljiv* weinerlich; *pravdljiv*; *prijazljiv*; *prijatljiv*; *rečljiv* zungenfertig (wortreich); *rubadljiv* mit Masern behaftet; *smradljiv*; *srabljiv*: *srab* řkräße; *trpežljiv*; *věrljiv* glaubbär; posebično je *častitljiv*;

d) **-iva**, **-ivo** za ženske in srednje samostalnike: *kopriva* zraven *kropiva* (: *koprъ* *vapor* ali: *skropěti* brennend juden); *tet-iva* (*tet* gespannt *тѣн-ѣк*, *teniti* dehnen); *ognjivo* Feuerzeug; *sočivo* Gemüße: *sok* severosrb. Einseifenfrucht.

5. priponka **mo** čini prislove na prašanje *kam*: *inam* stsl. *inamo, kam, vsikam, onam, ovamo, ovam, sēm, tam*; priponka **ma** je morda prvotna v besedah *vidoma* (? rodil. sedanj. delež., prim. Mikl. IV 165), *vědoma, nevědoma*, na zahodu *nevědama* : *po nevědama*; po tej sliki so potem morda postali prislovi od samostalnikov in prilogov: *daroma, po gostoma; hytoma, na hytama, na hyt*; s križema, *nemudoma, nenadoma, s potama unterwegš, po polnoma; prenehoma, neprenehoma; skakoma* in Gallop, *priskakoma* : *na priskakcih; ređoma, zapoređoma; skopoma (skopůma) knapp; siloma; srědmo; nestanoma, neprestanoma; nevtęgama; na tihama.*

priponka **-man** je menda nemški Mann : *purman* : *pura*; *racman* : *raca*, primeri Enterich (rič : Rete mož); *hudiman* (hudič); *licman* Bausbađ : *lice*; *prěkmanci* so prebivalci *prěko Mure*; *farman* je *tujka*.

Priponke z značajem **k** oziroma **č** ali **c**.

§. 126. 1. **ъкъ, ъкь, ъка, ъка, ъко, ъко**; 2. **акъ, јакъ**; 3. **икъ**; 4. **ач, ача, јача**; 5. **ьсѣ, ъса, ъсе**; 6. **ісѣ, іса**; 7. **ьскъ**; 8. **ішче**; prim. §. 110.

1. **ъкъ, а, о** in celo v enakem smislu **ъкъ** se pritika a) na prilogova debla, ki kažejo sicer le v sorodnih besedah krajšo obliko: *bliz-ъкъ, blizek (blizo)*; *brzek* : *brzo*; *bridek, britek (britka sablja, briti)*; *volhek* in *volgak, (vълг-, vlaga)*; *gladek (glodati)*; *gorъкъ, gorek* heiß, bitter (*gori na jeziku*); *grenek; žarek; gybek (gyb-ati)*; *drъz-ъкъ, drz-ek (дръзос, dražiti)*; *kratek (en krat)*; *krot-ek (krot-iti)*; *krěp-ek* in *krpek* (stsl. *krěpъ starr starr*, prim. *krěpěne roke od mraza*); *lehek* (stsl. *лѣг-ъкъ, λαγύς, le(g)vis*); *mrz-ek (mraz)*; *plъz-ъкъ, polz-ek (po-polz-noti se, plaz)*; *rěd-ъкъ, rěd-ek (rědo-sěja)*; *sladek (slad)*; *trp-ek (trъp- zadrgalen, prav za prav trd : o-trp-ne)*; *тъn-ъкъ (тъn-iti)*; *těž-ъкъ, težek (tęгъ, tęža)*; *oz-ъкъ oz-ek (oz-noti, (v)ęz-ati, eng, ang, ang, аγγω)*; dodaj : *žetek weich* : *žetka šiba* : *žьm-*; *židek, židak* fastig; *žolhek bitter* : *oreh ožolgne*; *krhek* brüchig; *męhek* iz *męk-ъкъ* : *męcati* : *grozdje se męca*; *nizek* in *nizok*; *plyvek, kar lekho*

požereš [ʃɔlɥpfrɪg : ply-; plytek zraven plytev; polhek : prhek mürbe; sklizek, slizek, slojski, splujski, stsl. slʒzʒk [ʃɔlɥpfrɪg; šibek, šibak;

ok mesto **ek** imajo: *vys-ok, glōb-ok, šir-ok, žestok* fest, **e** pred **k** ima *dal-ek, i velik*, ki si je v rodu s podstavnim prilogom stsl. *velij* nsl. *veli* Rib.

- b) **ъкъ** in **ькъ** na samostalnike priteknen jih pomenjšuje: *darъкъ, darek (dar); bělček : bělec; vršiček : vršič; zvonček : zvonec; konjiček : konjič; košček : košec; krajček : krajec; kraljiček : kraljič; palček : palec; sivček : sivec; sěřček : sěrec; člėnek; jezīček; poseben pomen so prijeli in pomenjšalni zgubili: viranjek Wirbel; dvojčki : dvojek; palček Däumling; pastorek Stieffohn, najbrže po sliki pastorka, ki je pas-dʒ-šterъka; popek Nabel Knospe; ruměňček Art Hummeln : ruměnc; rylček Wühlhahn; sivček Art Hummeln : sivec; stroček česna eine Zehe Knoblauch; strok Hülse; trojčki Drillinge; cecak : cec : cecati = sʒsati; črnček Art Hummeln; črvīček. Sem spadajo tudi bělanjek : běl; brěžanjek : brěg; grćanjek : grtanec, goltanec; lystanjek Wade : lystъ lyst Schienbein, r. lytka.*
- c) **ъкъ** veže sostavo: *nadnevek t. j. kar na dan zaslužiš; naprstek; podbradek Kinn; zakotek; zatylek; zajtrk : *zajutrъкъ.*
- d) **ъкъ** čini iz prilogov, števnikov, deležnikov in nekaterih prilogov samostalnike: *mězinek zraven mēzinec : mēzinъ jünger; vtorek Dienstag : vʒtoryj der „andere“ zweite; četrtak : četrti; pętek : pęti (den); dobytek : dobytъ, a, o; prebytek Ueberfluß; začętek; počętek; zaprtak in žlaprtak (jajce smrdljivo) : zaprt; napitek; osmutek tkalca; osutek daš Verstreute; došestek došastek Ankunft; prišitek; svitek Tragfranz; žganek Sterzbroděn : žgan; žitek Lebensunterhalt; užitek Genuss; imětek Habe; ostanek, ostanki Ueberbleibsel; přęstaneak : bez přestanka ohne Unterlaß; bolęček Schmerzstich; — zadek : zadъ, zadi; naprědek;*
- d) **ькъ** pomenjšuje tudi priloge: *toljček : stsl. *toličъкъ : pri vsakem še toľčkem daru božjem; dobrčko ziemlich viel; běliček [ʃčōn weiß; drobniček ganz dünn; lěpiček; maliček, maličko : mʒčinko : činek winzig.*

- priponka **ъка, њка** enako a) pomenjšuje: *divojka* *děvojka* : **děvoja* ; *gruška* *hruška* : *bolg. krušb* ; *kečka* *Šaar* : *stsl. kъka* ; *klětka* : *klět* ; *telička* : *telica* ; *vějka* : *věja* ; *zybka* : *zyba* ; *ženka* : *žena* ; *prim. Anuška, Katuška, pepeluška* *rjuha, ki se p žehti čez kad raztegne* ; — *večerka* *Nachmittag* : *večer* ;
- b) znači ženski spol nasproti možkemu po izviru, rodu, veri itd. : *dolanka* : *dolanec* ; *gorjanka* ; *levovka* ; *medvedka* ; *pozovička* *Einladetin* ; *slovenka, slovenkynja* ; *želka* *Schnitterin* : *žeb* ; *židovka, Jerodeška, Pavlička* *Frau des Herodes, Pavlič.*
- c) veže sostavo: *podrešetka* *das durch die Reiter fallende Getreide.*
- d) čini iz prilogov in deležnikov samostalnike: *bělka* *běla krava* ; *brinovka* *Drossel* ; *črnava, črnjavka* *Striemen, scharzer Fleck* ; *drěvėnka* *Mezen (hölzernes Maß)* ; *mladěnka* ; *rdečka* *braune Stutte* ; *sirka* *Meerhirse* : *sěrb* ; *sivka* *grauer Schwamm* ; *štorovka* *Stoßschwamm* ; *žerjavka* *angezündete Kohlen* ; *dojka* ; *trojka* ; *štyrka* *(vierblättriger Klee)* ; *syrotka* *syrova voda* ; — *krmljenka* ; *pečenka* ; *plšanka* *Tanzort* ; *rejenka* ; *rvanka* *Ringen* ; *sklizanka* *Eisglitsche* ; *vscanka* ; *vsranka* ; *šivanka* ; *potepenka, pritepenka* ; *nevaljanka* ; *znanka* ; *pogorelka* ; *prim. praljka* *perača* ; *bzikaljka* *bzikla* ; — *nastranka* *Rebsweiß* ; *prim. ročka* *Henfeltrug* : *roč* ;

priponka **ъko, њko** a) pomenjšuje: *jabolko* : *jablo* *(Apfel)* ; *synko* ; *svatko* *hochzeitsgast* ; *klopko* : *stsl. klabo* ;

b) čini samostalnike: *rdečko* *brauner Walach* : *rdeč.*

2. **-akъ** čini a) iz prilogov samostalnike: *čelak* *Hengst* *(unverschnitten)* ; *divijak* ; *siromak* , *stsl. siromahъ* ; *jun-ak* : *jun-* , *skr. juvan* *lat. jun-ior* , *prim. inoša, junoš* *Bursch in junec, junica* ; *gluhak* : *gluh* ; *pravak, lėvak* ; *novak* ; *nėmak* ; *veljaki* *Magnaten* ; *gogjak, kurjak, pesjak* . . *Hundstot* ; *golobinjak* : *golobinji, mravljinjak, svinjak, zvěrinjak* . . *Tiergarten* , — *Kote* ; *lisjak* *Aconit* : *lisij* (**Fuchstraub* : *Wolfswurzel*) ; *petak* *Fünfer* *pet goldinarjev* ; *osmak* *Achter* *osem let star, sedmak* ; *svak* *Schwager* *iz *svojak* ; *tretjak* *drei Stück enthaltend* ; *trjaki* , *pravilno turjaki* *Pfungstfest* ; *vrhnjak* *oberer Mühlsstein* : *vrъhnъ* , *podnjak* *unterer Mühlsstein, Fassboden* ; *žoltak* *Ducaten* ; *pšeničak* : *pšeniči kruh* ;

- b) iz prilogov in zaimen priloge in zaimena: *drugъ* : *drugako*, iz tega *drugači*; *inъ* : *inako* : *inači* *inače*; *enъ* : *enako*; *къ* : *kak*; *тъ* : *tak*; *всѣъ* : *vsak*; *жъ* : *jak* *tapfer* : *οἷοςτε*; *онъ* : *onak*; *оуъ* : *ovak*; *vsakojak* *vsakojački* : **vъsa-kojačъskъ*;
- c) iz samostalnikov stvarnih osebne, iz ženskih moške: *bojak* : *boj*; *mejak* : *meja*; *nevoljak* : *nevolja*; *pustinjak* : *pustinja*; *poljak* : *polje*; *nosak* : *nos*; *šumak* *alberner Mensch*; *gосak* : *gos*; *mačak* *zraven maček* : *mačka*; *rěcak* : *rěca*; — včasih pomen poveča ali preinači: *očak* : *oče*; *mоžak* : *mоž*; *němčak*, *ki slabo nemški govori*; **-aka** : *šibraka* *Reifig*;
- priponka **-jakъ** čini a) iz prilogov samostalnike: *bičnjak* *Geißelstiel* : *bičъnъ-jak*; *borovnjak*; *coprnjak*; *cvětnjak*; *dymnjak*; *gladnjak*; *gorničnjak*, *nagornjak* *Berghebel*; *kurnjak*; *lěsnjak*; *napršnjak*, *naprstnjak* *Finger-handschuß*, *-hut*; *nevěrnjak*; *obrоč-njak* *Reifmesser*; *polovnjak*; *poprtnjak* *Kuchen* : *pod prtom*; *prevzětnjak*; *prosěnjak* : *prosěn*; *pšeničnjak*; *ruměnjak* *Eidotter*; *rženjak* *Roggenbrot*; *slobodnjak*; *spolnjak* *Compagnon*; *svěč-njak*; *štrtinjak*; *temnjak* *Finstlerling*; *gostuvanjsčak* : *gostu-vanjъskъ*; *vsesvěščak* *November* : *vsí světcí* : *svěčъskъ*; *ženjsčak* : *ženъsk*;
- b) iz samostalnikov samostalnike v različnem pomenu: *ko-renjak*; *košak* *m. koščak* : *kost*; *seljak* : *selo*; *sěnjak* : *sěno*; *vinjak* *Weinrebenmesser*, *Winzer*;
3. **-ikъ** a) pomenjšuje: *grozdik* *na srobotini*; *zezik*, *zuzik*, *cuzik* : *съъ*; *malik* *Speife* : ? *malica*;
- b) čini samostalnike iz prilogov in deležnikov: *věrnik* (*věren*), *gostilnik*, *grěšnik* (*grěšen*), *desětnik*, *dolžnik*, *družbenik*, *duhovnik*, *dymnik*, *konjik* *konjnik* *konjenik* *konjanik*, *knjižnik*, *naprstnik*, *naslědnik*, *načělnik*, *poselnik*, *poslanik*, *pravdnik*, *prazdnik* *praznik*, *pristavnik*, *prisědnik*, *pоtnik*, *popоtnik*, *razbojnik*, *světilnik*, *svěčnik*, *srebrnik*, *srědnik*, *světnik*, *soprnik* (*so-pr-ъ*, *pr-*), *oznik*; *dođaj*: *lětošnjik*, *mlada trta*; *kopjanik* *Langenträger*; *perjanik* *mit Federbusch versehen*; *doorjanik*; *babnik* *Weibernarr*; *bahornik* *Giftmischer*; *božičnik* *Weihnachtskuchen*; *bolnik*; *vabnik* *tič ki vabi*; *voznik*; *vojnuk*; *vrstnik* *Altersgenosse*; *vsekalnik*

Schnäuztuch; vogelnik Eßstein; glavnik Kopfstamm; gonotnik Seher; darovnik; delavnik; župnik Weihnachtsbrot, Pfarrer; zavetnik; zakoniki; zatylnik; vzglavnik; sločestnik; kolędnik; kotnik; krivoustnik Schiefmaul; kurnik Hühnerhof; lakomnik, lakotnik; likavnik Bügeleisen: likati glätten različno od lykati schälen; lešnik; mejnik; mornik Seewind; močnik: moka; muhovnik, mušnik; nagornik; naplečnik humerale; načelnik Stirnschmuck; najemnik; nezmasnik Schwelger (Unmäßiger); neurnik (nesrečnik); nejovėrnik nevėrnik; odvetnik; oprėšnik ungeschauertes Brot; oselnik Weßstein: osla: os-ter; osnik (lunek): osъ; pašnik; povodnik Handpferd; podružnik; požrėšnik; polovnik: polovnjak; poprtnik Weihnachtsbrot: poprtnjak; prešestnik; prihodnik; ředovnik; rožežnik; silnik; slėdnik Spürhund; slobodnik; spolovnik: spolovnjak; stanovnik; stožnik Pfal bei der Harpfe; sukalnik; tovornik; travnik; umyvalnik; uročnik Erbe ogr.; hudnik (hudič); hotnik, pohotnik; cizovnik zweirädriger Karren; jėtnik; jesenik September; zaspanik; kršćenik; ljubljenik; najdenik; ranjenik; trpljenik Martyrer; — učenik Lehrer in hranjenik Nährer sta zaradi tvornega pomena potvorice.

4. ač iz ak-**jb**: barusač: baruse; bradač: brada; bykač: byk; brentač Buttenträger, Butte Vip.; glavač: gostač; grbač; zobač; kljunjač, klinač Schnepfe; kolač; kosmač Federapfel; kurtač, ki nēma celega repa; mehkač Krebs gleich nach der Häutung; mrtvač; nosač; repač; rogač Hirschläufer: rog; samorogač Monoceros; rogljač ki ima roglje, roge; sokač Roč: sokъ; tolmač: Delmetič; krvač orodje, s katerim se klesti šibraka: ?kriv; krtač navadno krtača in borjač hinterer Hofraum sta nejasni besedi.

ača iz ak-**ja**: bėdača: bėdak; bradljača koža ki volu pod vratom visi; grbača grbasta ženska; grmača Scheiterhaufe; dymljača Pestdrüse: dymlje; drvača; kyjača; kozača hölzerner Dreifuß; kopinača Brombeere; kosmača Stachelbeere; krastača Kröte; mužača: možak; pokrovača Schildkröte; repača repata žival in komet; rpača Hemd; srpača Fähsacke; zubače Krampe: zob; — iz prilogov: dvojača 2 Groschen; debelača Mais; div-

jača die Wilde; ilovača Töpferton; kravjača Kuhheze: kravji; križevača Kronentaler; mrtvača nemarna ženska; skradnjača Seitenladen: skradnji; jadvivača (kača die Giftige); samojača Inwohnerin ima morda priponko jača, primeri samojak (vol ki nēma soprežnika); — priponka -jača: dymnjača Rauchstube; dostegnjače Strümpfe; drenjača Holzhaide; komenjača, s katero se komen briše; kropnjača ein großer Topf für das heiße Wasser: krop; krušnjača Brottuch: krušnica; podprijača za podpornjača; samjača za slamnjača Strohkorb; solenjača Salzfaß.

ič iz ik-jь: bělič Silbermünze: běl; prviči Erflingsfrüchte prim. §. 123, 6; sladič Süßwurzeln ima morda priponko yč.

5. ЪСЬ: ЪК-ЈЬ a) pomenjšuje: bogec na novo tvorjena beseda, sicer bi se glasila božec; bratec; danec; děčec, děčarec; hlapec; kyc iz kyjec; kolec: kol; kordec Schwert; korec Schöpfer, Getreidemaß: koryto; kotec Viehhof: Koter; kupec: kup; kuščerinec; ločec Geigenbogen; osec Distel; otec: otъ: аtta; pašinec pašnik za teleta in gosi; pětelinec; sođec: sođ; starčec: starec; stryc iz stryjь: *stryj prim. strynja, strynič, strniči; sesec: sъs; ščenec: ščenę; tobolec Kōcher des Wähers; ujec: *uj prim. ujna: av-unculus; zidec Gefimje; zvončec; jazvec, jazbec: jazvъ r. jazvo; žrěbec; skopec: *skopъ; palec: *palъ prim. r. bezpalyj; vrabec: vrabelj;

b) znači človeka po kraju: Dunajec; Zagrebec; Kranjec; Moravec; planinec; obdravec, zadravec; podgorec; primorec; na -ěпъ, anъ priteknen: gorěneč; dolěneč dolanec; poljanec; Slověneč;

c) čini iz prilogov samostalnike: prvěneč; peklenec; studenec; tuhenec ogr. za tujenec: tuždъ; mēzinec, mazinec der kleine Finger: lit. mažas flein stsl. najmlajši sin; drěmljavec; žilavec neka trava; lažnjivec; brězovec brězov les; enako črěšnjovec, gruškovec, a drěnovec kakor pelinovec (vino); bělec Weißtopf, weißer Dchs, Kōgen, gebleichte Leinwand; prěsmec iz prěsъnъsъ Osterbrot; oělec ganzes Osterei, gefrorener (ganzer) Schnee; drobec Masern; glušec; junec; mojec: moj; mulec, muljak Bođ ohne Hörner; ozimec: zimski luk, lan; sěrec Eisenschimmel:

sěť; *samec*; *věštec* Zauberer; *věš* iz *věst-jě*; *dolgoľasec*: *dlъgocľasъ*; *kъsorepec* Spillhubn; *polověrec* Reher; *mrlec* Leiche; *prišľci* Branfer bei Hochzeit (Ankömmlinge); *pogorělec*; *rylec* Rüssel, *ruľec*; *smělec* ľeder Mensch; *vrělec* Quelle, *ortělec*, *vrtec* ogr.; *črěšňojělec*; *poscanec*; *rězanci*; *speljanci* flügge Vögel; *žganci*; *pljunec*; *zdenec* (studenec) ograženec; *pritepenec*; *rejenec*; *mrtvec* der Tote; *zdolec* Westwind, *zgorec* Ostwind; *seinec* Blei: lit. *švinas*; *věneć*: **věň*: *vě*: *vi-ti*;

d) iz samostalnikov samostalnike: *gъbec* Maul; *gъba*; *smolec* Pechmann; *smola*;

e) iz ženskih samostalnikov moške: *srnec*: *srna*; *volgeć* Grünfedyt; *volga*;

priponka *ьca* pomenjšuje samostalnike na *ъ*: *bukevca* Băfel; *bukъvъ*: *buky*; *děťca*: *děť*; *krvca*; *ľjubovca*; *mrkevca* Mohrrübe; *ovca*: **ovъ* lat. *ovi-s*; *sěňca*: *sěň*; *vrvcā* Striř; *vrъvъ*; *myšice* Musfein; *myšъ*; v besedah *hotonce* freiwillig, *ukradce* verstofflen, *napęťce* zufällig je *-ce* mesto *ice* in je prislovni rodilnik;

priponka *-ьce* pomenjšuje srednje samostalnike na *o* in *e*: *brěmence*: deblo *brěmen*, imenovalnik *brěmę*; *děklęťce*; *děťęťce* in *děťęšce*: *děťę*; *drěvce*, *drěvesce*; *dvorišćice*; *jajce*, *jajćece*: *jaje* iz **jaję*: *ovum*: *Ńi*; *kъsilce*: *kъsilo*; *očęsce* Auge, *očice* Knospe: *oko*; *prasęce*; *solňęce*: **solno* **stъno*: lat. *sol*; *srčice*, *srđavce*, *srčęce*, *srđasce*: *srđce*: **srđo*; *torilce*: *torilo* *toorilo*; *ušęce*: *uho*; *jęťca*: *jęťra*; *vratca*: *vrata*; *zrnce*: *zrno*; *dodaj*: *grozdice*, *drěvјice*, *trňjice*: *grozdje*, *drěvje*, *trnje*;

priponka *-ci* je dostavek iz zaimenskega debļa *kъ*: *zdajci*, *tadajci*; na vzhodu *drugęć*, *od drugęć* iz **drugod-ci*, enako: *od etęć*, *od keć*, *od tistęć*; prim. stsl. *drugojci* iz *drugoj-cę* (mestnik jedninski).

6. priponka *-ieć* je redka: *batic*: *bat*; *kolobaric*: *kolobar*;

priponka *-ica* a) pomenjšuje: *babica*: *baba*; *barilica* Motte; *bajtica*; *vantilica*: *vratna vantilica antila* (antvela); *věternicica*: *věternica*; *vitrica*: *vitra*; *vrčica*: *vroca*; *gomicica*; *gospica*: *gospa* iz *gospoja*; *gospodaričica*; *graničica*: *granica*: *grana* Zweig; *děčica*: *děca* iz *děťca*; *žagani-*

čica Latte; ženica : žena; žrebičica; kolibica Hüttchen; lat-
 vica Milchnapf : latva; lēhica Aderbeet; lupinica; mavrica;
 mrvica : mrva; pleteničica; punčica : punca Mädchen, Schwie-
 germutter, polnica Trub.; služica : taborski služice Diener;
 juničica : junica; enako Ivica; Murica odsod nemški Mütz :
 Mura; Dravica; Savica; japica : mag. japa oče; pomenjšalni
 pomen so zgubili ter poseben in nov pomen sprejeli: dēvica
 deščica; gorica Weingarten; gorušica Senf (bitter : gorēti) :
 stsl. goruha; žabica : žabica pride pri vpreganju v luknjo
 ojnica, tudi pri ključanci je žabica; žličica : bolečina na žličici;
 zaponica Häftel; zgybica Knoten, Glied; kobylica Heuschrecke,
 Hähchen an der Spule; kozica Schnepfe; korice Scheide : črne;
 krupica Graupe; kupica Schröpfkopf zc.; lavdica Perche : alauda;
 lastvica vlastavica iz vlastovica Schwalbe (Hausvogel); lēstvica;
 matica, mačica Weisel; mētica : mēta mentha; mržica Netz im
 thierischen Körper; mrēnica; pavulica Watta; palica; pastyričica
 Bachstelze (Hirtinweibchen); pečica Getröse : peča; peščica Faust :
 pešt; plenica; polica; poličica das ovale Brettchen am Pfluge;
 prešlica; pričica Parabel; ročica Bagengipfe; srakica (nova
 tvoritev), srajca iz sračica; šubica Pelzmütze; sulica; veverica;
 vōdica, ōdica : ōda r. uda; vējice Wimpern : stnem. wintprawa
 t. j. Windbraue;

- b) čini ženske samostalnike iz možkih, morda je tu izvorno
 pomenjšalna tvoritev: božica; varišica : varuh; volhica,
 vujica iz *vuhvica Drače (*Sumpsthier); volčica; vratarica;
 golōbica; gospodarica; družica Begleiterin Brautführerin; žre-
 bica; kmetica; kovačevica in kovačica kovačeva žena; kra-
 ljica; krtica; kruhopekovic; lisica Fuchs, mn. Handseffeln;
 medvedica; mezgica; mykarica Seilerin; opica : Affe; oslica;
 ošterjašica; plēvačica; prēročica; psica; rogačica : rogač;
 roditeljica; sokačica : sokač Koch; tatvica : tat; telica; tkalčica;
 farmanica; hrtica Jagdhündin; jagnica; sedlarovica;
- c) čini iz prilogov, števnikov, deležnikov samostalnike: grēš-
 nica : grēšen; zakonica iz zakonnica Ehefrau; hobotnica Meer-
 spinne; hotnica Duhlerin; kačnica; lastovica hudournica Sturm-
 schwalbe; prešestnica Ehebrecherin; rebrnica Knochenmann (Tod);
 porodnica, rodnica; posnešnica Brautfrau; prēšnica krava ki

prvokrat teli; *sladkosnědnica* Federmaul; *srboritnica* Hagerose; *bobovnica* Bohnenstroh; *desnica*; *danica*; *gnojnica*; *gospodnica*; *hudobnica* = *mrzlica*; *kadilnica*; *kapnica* Traufwasser; *kuruznica* Maisstroh; *lětnica*, *oblětnica*; *lončarnica*; *měšnica* Sackseife; *močilnica* *mečilnica* (*mečeonca*) Butterrückel; *nosilnica* Tragbahre; *perotnica*, *peretnica*, *popačeno repetnica* Flügel; *pešnica* Faust; *pivnica*; *plěvnica* Spreuboden; *podružnica* Filialfirche; *polětnica*, *trta ki ena lěta rodi*, *druga oprhne*; *popotnica* Marsch; *ravnica*; *rěsnica* : *rěsen rěs* : ? *rek-s dixi*; *ročnica* Handhafe; *svěčnica* Lichtmesse; *sějalnica* Säeforb; *silnica* *pravilno sělnica* Getreidehammer : *sěl* Getreide; *spalnica*; *spovědnica*, *spovědalnica*; *scalnica*; *temnica* Kertex; *trepavnica* Augenlied; *ustnica* Lippe; *zapornica* Thürriegel; *zaročnica*; *zimnica* das kalte Fieber; *polnočnica*; *zornica* Morgenstern, *Morate svitnica*; *žitnica*; *bradavica*, *bradovica* Warze; *krvavica*; *lijavica* Diarrhöe; *padavica* Epilepsie; *pijavica*; *treskavica* Donnerwetter; *zěhavica* Gähnsucht; *zgaravica* Sodbrennen (: *sieden*) : *gorěti*; *brězovica*; *slivovica*; *šentjanževica*, *šentjanževica* Abschiedstrunk; *hotivica* *poželiva ženska*; *gosenica* *vošenica*; *měděnica* Gießbecken; *sklěnica* Flasche *iz stěklěnica*; *leděnica* Eisfeller; *zlatěnica*; *žagalica* *pekoča kopriva* : *žge*; *mrzlica* kaltes Fieber; *toplice*; *zevrělica* trüber Wein; *rděčica* Schamröte : *rědeč*; *srbečica*; *mrtvica* Pethargie; *bogica* (*na novo*) m. *ubožica* arme Frau; *bujica* *divji potok*; *bystrica* *bystra rěka*; *golica* *pšenica bez rěsovja*; *hytrica* Dysenterie; *junica* : *junix*; *kricica* Unrecht, die Schuldige; *lěvica*; *mladica* *mlada vėja*; *modrica* blauer Fleck; *pravica*; *sěnica* Meise : *simъ*; *šujica* *švoica* = *lěvica*; *zadnjica*; *polekčica* Erleichterung; *sladčice*; *tenčica* feine Leinwand; *Ivanščica* (*brěg*); *rimščice* Orion; *turščica* Mais; *kalanica* *kalana drva*; *děvenica* Wurst: (*na*) *děvati*; *grebenica* Absenker; *gybanica*; *košenica* Mähwiese; *kršćenica* Christin, Magd; *pisanica* buntes Osterei; *pletunica* Korb; *povitica*, *potica* Potizen; *pšenica*; *rojenica* Parze; *sějanica* Säeforb; *sojenica* Parze; *tkanica* Schürpe; *zidanica* *zidan hram*; *žaganica* Brett; *žganica* Brandwein; *žerjavica* glühende Kohlen; *možkega spola so*: *svadlivica* Ständer; *zadroljivica* Heßer; *iz števnikov*: *dvajsčica*, *dvajšica*; *desčica*;

petica; pojemski pomen imajo: *množica Menge*; *samica* Einsamkeit in lediges Weib.

d) veže sostavo: *nemočica* Dhmacht, Schwäche; *poldružica* 1 $\frac{1}{2}$: *pot* druga; *pomlatilnica* = domlatki; *prédkošilnica* Vorfrühstück der Bredlerinnen; *priglavica* Unglück; *sokrovica*; *soržica* Mischgetreide aus Weizen und Roggen: *ъ рѣзѣя*; *ortoglavica* Schwindel; *poglavica* Häuptling.

e) v različnem pomenu: *adamica* Adamsapfel; *veslica* Feuer-schaufel; *okolica* Umgebung; *omotica* Betäubung; *srpica* Fährade; *sténica* Banje, stnem. Wandlūs t. j. Wandlaus; *stolica* Banf.

7. *ьскъ* čini priloge iz samostalnikov redko iz prilogov; prim.

-ico-, lat. *-icu-*, got. *-isk-*: *íðr-ixó-s*, *publ-icu-s*, got. *thiud-isk-s*, himml-isch; *s* je menda pristavljen v nemškem in slovanskem: *babski*, *babinski*; *barsunski* samten; *bravinski*; *bratinski*; *bukovski* jezik Büchersprache; *vilinski* (konj, kralj), *vilovski*; *gusinski*: *gōs*; *danjski* steuerfrei: *Danjko*, *danjščak*; *volovski* (jezik); *děvoječki*: *děvojka*; *dětinski*; *žolnirski* (vojaški); *zakonski*; *zamorski*; *koldiški* (beraški): *kodež ogr.*; *lanjski*; *ljudski* = tuji; *nebeski*; *očinski*; *oslovski*; *pogrebski*; *pomyjski*; *prešuski* rod (prešestni); *rysalski* (Pfungsten); *sirotinski*; *slověnski*: *slověnska dežela*; *stranjski* (Seiten-); *tatinski*; *tovornički*: *tovorničko sedlo*; *trošarski* verschwenderisch; *hynavski*; *junački*; *člověčki*, *člověški*, *člověčanski* in *člověčaski*: stsl. *člověčьskъ*; kakor *člověčanski* je *ženitvanski*: *ženitvansko oblačilo*; od prilogov: *vsakojacki*; *goščovski*: *gōdec gōsca* iz *godca* m. **gōdčeski* ali *gōdcovski* oziroma *gōdceviski*, enako *hlapčevski*; *očinski*; *samski*; *sprédanjski*: *sprédanji*. Samostalniki so postali: *vojska* Heer; *gospodska* *gosposka* Obrigkeit; *sosědska*, *sosěska* Gemeinde; *ženska*. Ta priponka se pritika tudi na sedanjиков deležnik: *běžěčky*, *klěčěčky*, *seděčky*, *stojěčky*, *obrněčky* rüdtlingš ogr.; enako *slěpěčky*: ta prislovna oblika je nedoločni množinski orodnik.

8. *išče* je po Cafu Vestnik I. 138 postalo iz prilogove priponke *ьsko* tedaj *ьsko* + *je*: *ječmenьska njiva* = *ječmenišče*, *ratьsko držalo* = *ratišče*. Priponka *išče*, stsl. *ište* znači:

a) kraj, ki ga deblo imenuje: *borišče*, *gnojišče*, *Gradišče*, *grobišče*, *ovsišče*, *ognišče*, *pozorišče*, *pokojišče*, *selišče*, *stanišče*,

smetišče, strnišče, sodišče, ubéžišče, ječmenišče; bobišče; brodišče; dvorišče; dnišče Grund; ležišče; pogorišče; skrovišče Versted; spravišče Ort der Zusammenkunft; torišče, terišče, trišče je menda Arbeitsplatz; tvoritve s glasnikom l: igrališče, kopališče, plavališče; poslušal-išče: ἀκούα-τή-ιον, audi-tor-ium, prim. priponko -lъ; prebivališče, zbirališče, skryvališče, učilišče.

- b) ročaj dotičnega orodja: *kladvišče (kladvo), kopišče (kopje), kosišče, platišče, ratišče, toporišče, grabljišče; sem spada tudi syrišče telečji želodec posušeni, s katerim žarki sir delajo;*
 c) v inačičnem pomenu so: *kravišče ubožna krava, babišče (babše), tu je pomen povečan na slabšo stran; zelišče Kraut-ader in Kraut; godišče Zahrestag.*

Priponka z značajem g, ž in z.

§. 127. ogъ, oga; jaga; egъ; iga; inga; jugъ, uga; ežъ, užъ, yžъ; ez; prim. §. 111.

- og:** ? *brlog* Lager des Wilbes; *ostrog* Lager gre morda k korenu *strg*, ima se tedaj deliti *o-strog*, stsl. o-strog-ъ;
-oga: *baloga* Eiter; *lysoga* svinja lysasta; *maroga* schwarzer Streifen; *medloga* Dohnmacht: medel; *ostroga* Sporn, stsl. Schärfe: ostrъ;
-jaga: *vinjaga* wilde Rebe;
-eg: *bumbreg* Niere, stsl. *bubrëg*, morda iz *bôbrëgъ*, r. *bubreg*, bolg. *bъbrëg*;
-iga: *češljiga* Distel: češelj;
-inga je postala iz nemške priponke **-ung**: *istinga* Capital ogr.; *koštinge* Unkosten, *rajtinga*, *falinga*, *foringa* so tujke; v gorenjski besedi *vežunga* Angebinde je priponka **-ung** ostala.
-jugъ: *branjugъ* Drossel, prim. *borovnjak*;
-uga: *jaruga* globok jarek: jarek; *plečuga* plečasta ženska; *pestruga* zraven postrva in postrv Forelle: *pestra* riba;
-ežъ = ? eg-jъ: *babež* Weiberrath; *grdež*; *dolgež* langgestreckter Mensch; *kôdrež* kôdrasti človek; *lakomnež*; *maloméštnëž* Kleinfädter; *nemarnež*; *napuhnež*; *nemirnež*; *nerodnež*; *ošabnež*; *posebnež* Sonderling; *posvëtnëž* weltlich gefinnter Mann; *priprostež* einfältiger Mensch; *samopašnež* Egoist; *skrunëž* Garstian; *srboritnež*; *sytnež*; *trapež* Tölpel: *trapa*; *hudobnež*;

- užb = ? ug-jb : *męhkuž, mekuž* Weichling, Krebs gleich nach der Häutung;
 -yžb ali iżb?: *drobiž, drobir* kleine Rüben, Möhren, Scheidemünze;
 -ezb : *samez* : *po samez hoditi*.

Príponka z značajem h oziroma s in š.

§. 128. ahb, aha; jeha; uhb, uha; asb; *sjb; jes; ša, ašb; ušb, yšb; prim. §. 112.

-ahb : *siromah* zraven *siromak* iz **siromb* : *sěrb*, *sir* grau;

-ah jah + nb = *ahen, jahen, -ahan, -jahan* pomenjšuje pri-
 loge: *polagahan* langsam, *polagahno* allmählich : *polagoma* :
lagek, lahek; *maljahan* klein, iz tega *majhen*; *męhkan* :
męhek; *novehni* : *nov*; *tenehen*; *živahen*.

-aha : *rantaha* : *ranta*, *ponjava* ki se razprostira pod rante, *kedar*
*snopje spravlja*jo.

-jeha : *mačeha* zraven *mačiha* in *mačuha* : *mati*.

-uhb : *očuh* in *očih* : *oče* Stiefvater; *kožuh* : *koža*; *kanjuh* : *kanja*;
grduh : *grd*; *črnjuh* in *črnuh* : *črn*; *lenuh*; *prévzetuh*;

-uha : **gorjuha* v besedi *gorušica* Senf, stsl. *goruha* : *gorьk*;
pavluha Harlefin;

-asb : *modras* in *modravs* Ratter : *moder*;

-ši iz s-ji : *vsakši, kakši, nikakši, takši, etakši*;

-jes tvori primernik in se stavi na golo deblo ali na podalj-
 šano deblo, ki se končuje na ě in je izvorno morda pri-
 slovna oblika; v stsl. so razun jedninskega nedoločnega
 srednjega imenovalnika in tožilnika ter jedninskega ne-
 določnega in določnega možkega imenovalnika vse ostale
 oblike tvorjene le iz sostave *jes + ji* oziroma *jbs + ji*;
 dendenes pa imamo razun tega tudi priponko z odvrženim
 glasnikom s; zato imamo dendenes za primernik četverno
 obliko: na golo deblo pritikamo *ši* iz *jbsi* in *ji* iz *jbs(s)ji*,
 isto tako pritikamo na podaljšano deblo *ši* in *ji*, imamo
 zato priponkine oblike: *ši, ji, ějsi, ěji*; na golo deblo
 nastavljena priponka v končni obliki *šji ěji, žji*, je menda
 ostanek priponke *jb* iz *jbs/sj + jb*, prim. *bliže* : *bliz-je-s* in
bližji : *bliz-jb[s]jb*, stsl. *bližij*, enako *več* in *većji, vyše* in *vyšji*,
 dendenes tudi *bliži, veči, viši*; izvorna primernikova pri-

ponka je **ians**, **ias**, prednji obliki odgovarja z odpadlim s grška oblika *-ior*, zadnji latinska *ius*: (*βέλτ-ior*, *mel-ius*):

- a) iz golega debela: *bliže* prislov, *bližji* prilog; *brže*, *bržji*; *bolji*; *čęće*: *čęsto*; *glaji*: *glad-ek*; *globočji*; *gorji* *stättlicher*: (*brhek*); *grji*: *grd*; *dalji*: (*dal-eko*, *dal-eč*); *dražji*: *drag*; *huji*: *hud*; *kračji*: *kratek*; *ložji*, *ležji*, neorg. sred. *laglje*: *lah-ek loh-ek* iz *lag-ek* prim. *ἐλαχv*; *levis* iz **legvis*; *menjši*: *min-or*; *męčji* neorg. *mehlji*: *męhek* iz *męk-ek*; *mlaji*: *mlad*; *nižji*: *nizek*; *ožji*: *ozek*; *prvlje*, *prlje*: *provi*; *pręje*, *pręj*: *prędę*; *raji*: *rad*; *ręji*, *ręčji*: *rędek*; *slaji*: *sladek*; *širji*: *širok*; *težji*: *težek*; *tanji*: *tenek*; *trji*: *trd*; *vęčji*; *vyšji* *vysočji*; v srednjem spolu e večkrat odpade, če se primernik prislovno rabi: *bolj*, *brž*, *vęč*, *vyš*, *delj*, *dle*, *menj*, *pač*. Te oblike prijemajo tudi v možkem spolu **ši**: *boljši*, *vękši* iz *vęčši*, *vykši* iz *višši*, *drajši* iz *dražši*; tako vsi drugi razun *globočji*, *kračji*, *ložji*, *męčji*, *nižji*, *ožji*, *težji*. Stsl. ima bolij m., *boljši* ž., *bolje* sr. za nedoločno, *bolji* m., *boljšija* ž., *boljeje* sr. za določno obliko, roditeljnik se glasi za nedoločno obliko *boljša boljšę boljša*; za določno *boljšajego boljšęje boljšajego*; če primerjamo deležnike stsl. določne oblike *pekuj pekšija pekšjeje*, *pekuj pekąštija pekąšteje*, in *hvalivij hvalivšija hvalivšjeje*, onda je jasno, da je primernikov srednji določni imenovalnik proti istemu deležnikovemu neorganično tvorjen in sicer iz oblike bez glasnika s, enako tudi možki določni imenovalnik na primerniku in deležniku; ta tvoritev bez glasnika s tedaj se je razširila v nsl. skoz vse sklone, enako pa se je oblika z glasnikom s vsedla tudi v imenovalniku možkega in srednjega spola; pravilne oblike po sledu stsl. so tedaj v nsl. m. *menij* oziroma *menji*, *manji*, ž. *menjši* oziroma *menjša*, sr. *menje*, rod. *menjšęga* itd.; enako *bolij*: *bolji*, *boljši*: *boljša*, *bolje*, *boljšęga*; *vęčij* iz *vęt-ję(s)-ję*, *vękši* iz *vęčę -ši*: *vękša*, *vęče*, *vękšęga* itd.
- b) iz podaljšanega debela: *bystręji*: *byster*; *močnęji*: *močen*; *prostęji*: *prost*; *greneji*: *gren-ek*; *gladkęjši*, *globokęjši*, *krat-kęjši*, *lohkęjši*, *męhkęjši*, *nizkęjši*, *ozkęjši*, *rędkęjši*, *sladkęjši*,

težkèjši, tenkèjši, širokèjši za stsl. širočajši itd. primeri mlajše tvoritve: *velikega, potoki in enake*;

-**ěji** se slabi v **iji** ali **ji**, če nêma naglasa: *potrěbniji : potrěben ; pravičniji : pravičen ; slabji : slab ; starji : star* ; povsodi sme **ějši** ali **ěši**, **ijši** ali **iši**, **ši** stopiti na mesto **ěji iji ji** : *bystrějši bystrěši bystriši ; mogocěniši ; milěji, milějši, milěši, miliši, milši* ; da je tu **ě** izpal, kaže izgovor, kajti **l** je ohranil svoj glas **milši* a ne *mioši* ; nsl. oblike po sledu stsl. so: *starěj : starěji, starějši : starějša, starěje, starějšega* itd. Primernik je tudi *inačěši načěši : inak, drugačěši drugačěši : drugač drugači* ; posamezni primernik je *volěši williger : volěši ja (jaz sem) oditi, volěša bodem : volěc ; zagoděše frühzeitiger : za goda früh*. Na zahodu ostane ženski primernik v jednini nepremenjen v vseh sklonih, morda zato, ker se končnica podstavnega imenovalnika glede sklanjatve nikamor ne daje vvrstiti: *lěpši* ; po Valjavcu (slovenski komparativ, Rad jugosl. ak. 1877) se ta nepremenjenost raztega na vse sklone, ki se končujo na samoglasnik ;

-**ša** : *bělša běla krava ; dymša temna krava : dymъ ; kravša : krava ; ljubša : ljuba ; norša : nora ; topirša Račteule, Dirne ; překoša gestreiftes Thier : přek* ;

-**ašb** : *banderaš Fahnenträger : bandero ; velikaš Magnat ; golibaš Bemohner der goliba Hütte ; kočijaš Kutscher ; mejaš Markstein, Račbar ; oštarjaš ; plemenitaš ; foringaš ; tujke so : pajdaš Genosse, mag. pajtás ; orjaš Riefe mag. óriás*.

-**ušb** iz **uš-jb** : *okoluš Umweg ; šipuš Flötenspieler : šip Flöte ; bogatuš reiches Mann* ;

-**yšb** iz **yš-jb** in **išb**, ki se ne moreta indi ločiti nego pred goltniki: *cipeliš cepeliš Stiefel : cipela ; drobiš Art Gras ; jěliš Speise ; kališ Kot : kalъ, kaluža ; kočěš Kutscher : kočija ; modriš Kornblume ; prpriš Quendel : prper Pfeffer ; stališ Wohnung, Stand*.

III. Poglavje.

Tvoritev sestavljenih imen.

§. 129. Sostava je dvoja: 1. sklopek (Zusammenrückung), 2. sostava v ožjem pomenu (Composition): *polmišpoltič* je sklopek, *branovlěk* iz *branovlěkъ* je sostava. Pri sklopku ostanejo posamezne besede besede za se, navadno tudi vsaka s svojim posebnim naglasom; v sostavi zgubi vsaj ena izmed sestavljenih besed svoj posebni značaj in prijme nekako sostavno znamenje; sestavljena beseda ima navadno en naglas. Nekateri tvoritve so izvorno sklopek in postanejo vsled daljšega izvoda sostava, n. p. *blagosloviti* je sklopek iz *blago sloviti*, *blagoslov* je izvod iz *blagosloviti* in je sostava; *podběl* subalbus je sklopek, *podbělec* Art weißer Trauben je sostava.

1. Sklopek.

§. 130. Sklopuje se:

- a) ime z imenom, samoglasnik prednjega imena često odpade: *laket-brada*; *pedenj-človek*; *polmišpoltič*; *poltora*, stsl. polъ vѣtora anderthalb, odsod *polturak* poljski denar; *vele-umen*; *vsega-mogóćni*;
- b) členec z imenom in sicer: a) nekalnica z imenom: *neiz-rečen*; *nemogóće*; *neobtesan*, odsod izvod *neotesanec*; *neože-njen*; *neznan*; *neučen*; *nevšęc* nichtermüńsfcht iz *ne vošęc* s premenjenim pomenom (*vošiti* = müńsfchen); *neznan*; *nebogljiv*; *nedolžen*; *nehvaležen*; *neizgovorljiv*; *neljub*; *nemaren*, odsod izvod *nemarnik*, *nemarljiv*; *nemrtelen*; *nepameten*; *nepošten*: stsl. po-čъtenъ; *nepotrěben*; *nepotrpežljiv*, *nepotrpljiv*: *nepovoljen*, *ki nam ně po volji*; *nepriličen* ungelegen; *nepristen* unecht, *nepristen oča* Stiefvater: stsl. prisъnъ пріснoс;

nerad ungeru; neroden ungeschickt: roditi sergen prim. stsl. arodъ in arodьъ, a = lat. in- ar- nem. un-; nerodovit; nesyten unerfättlich, prim. lat. tvoritve invictus unbefiegbar, iz nesyten je izvodka nesytnež; nesramežljiv, nesramen; nesrečen; nevaren gesährlich, prav za prav nicht sicher; nevěren; nevrēden; nezadovoljen; nezakonski; nezdrav; nezvěst; — samostalnik: nečast; nedolžnost: nedolžen; nemar: v nemar pustiti: mar: kaj je to tebi mar: marati: μέμ-μυα: me-mor: stnem. unmāri gering geachtet; nemir; nemoč: nemočica Σημάχη; nenavist Mißgunst; nepravica; neprijatelj; nerēd; nesnaga; nespamet; nespreť ž. Ungeřalt; nesreča; neum; nevěra; nevolja. Sem spadajo tudi tvoritve: maklěn prim. klěn; madravec: dravec halbbverschnittenes Pferd: drēti; majelovec: jelovec; macizra: cizra; matprika: dobrika; macēsen na Reziānskem masosan: sosen stsl. sosna; ma-pomeni eine Art von, in je po Cafu Vestnik I 3 = μή skr. má, tedaj maklěn = ne (pravi) klěn.

β) prislovni predlogi z imenom:

1. **na**: nagluh, nakriv, nakysel; **na** tukaj pomenjšuje, enako pomenjšujejo pred prilogi tudi v drugih jezikih taki predlogi, ki sicer značijo bližnjavo: ankalt subfrigidus επιβαρως; tudi sestavljeni glagoli so sklopljeni nasproti prvotnim: nosim: nanosim.
2. **pa, pas**; **pa** je poznejši **po, pas** je podaljšek iz **pa**: pasterka iz stsl. pa-šterka Stieftochter, pasterk; paroj Jungferřschwarm: roj; pa-toka Trebermořt; pazder, pazdir, pezder Agel, bolg. pazder iz pas-der: drē-ti; paznohet Klauē, pažnog, stsl. paznogъtz iz pas-nogъtz; panoga; poskon unechter Hanf iz pas-konъ, *konъ = kon-oplja cannabis; pazduh, pazduha, pazuha Ařfel Ařfelřbēhte iz pas-duha, *duha = skr. dōs brachium, prim. lot. padusse Caf Vestn. II. 40;
3. **pra**: prakol stari kol: kol; **pra** je v rodu s **pro**, ki je ohranjen v besedah prostor prodaja in s grřkim πρό lat. **pro**: proavus; tvoritve pravek, praded, pravnik so večidel v zgubo priřle.
4. **prē** pomnožuje: prēbogāt, prēlēp itd., prēvred zu fröh, prēdēd

- = *praděd*; *prěblato* ju großer Skot; *prělepota*; tudi *sprělep* izъ-prě-lěpъ; *prěveno* : *vedno* : *v edino*, primeri *v eno měr*;
5. **pri** pomenjšuje: *priběl*, *pričrn*, *prisladek*, *prilěn*, *priprost*;
6. **pro** v sklopku pomenjšuje: *prosěd* halbgau, t. j. *sědo prosije*, prim. *prosinec*, *prodati vor-*, hervorreichēn, verkaufen;
7. **raz** : *razsoha* : *soha*;
8. **sq** : *sqpraznik* halber Feiertag; *sqržica* in *sqkrvica* so sostave iz sklopka *sq-rъžъ Weizen mit Korn in *sq-krъvъ Eiter mit Blut; *sqsed* in *sqmrak* sta menda izglagolski tvoritvi; *sqglas* je nova tvoritev.

Na dalje se sklopuje

- c) **velevnik** z imenom: *kašipol*, *zgubipěnez*; tu je **velevnik** nositelj novega sestavljenega imena in drugi del je določilni dodatek; drugi del ali ostane v svoji imenovalniški obliki ali pa se ravna po spolu novega imena, tako *potrihyš* *zatrihyš* Gaurman iz **potri-hyša*, **zatri-hyša* *Verbrauch das Haus prim. *Saufaus*; tudi prvi del sklopka zamenja včasih **velevnikov** i z navadnim sostavenskim soglasnikom **o**: *vtoglav* [schwindlig, odsod sostava *vtoglavica* Schwindel; enako *srborit* in *srboritka*; *potiglav* in *potoglav* mit waŕfelndem Kopfe einhergehend : *kolo* je *potoglavo*, *če ga je na eni strani več*, da se *zaletuje*, menda: *potikati se* in *glava*; *kuripečić* Dfenheizer je izvod iz sklopka **kuripeč*; *trěsorepka* Waschfelze : **trěsorep*; *vijoglavka* Wiebepf.

Tem tvoritvam slične so tvoritve: *nejěvěra* Unglaube : *ne jěti věro*, prim. stsl. *jětověrni*, *věrojětnъ* in *neimověrnyъ*; razun *nejěvěra* se nahajajo oblike *nejověra*, *neověren* in *nejěvěrec*; enako *nejěvolja*, *neznabog*;

- d) se sklopujejo **števniki**, **zaimena** in **členci**;
- α) **števniki**: *enajst* iz stsl. eden na desěte; *dvanaajst* iz dva na desěte; *dvajsti* iz dva desěti;
- β) **zaimena**: *někdo*, stsl. *někъto* iz *ne vě kъto*; *tjeden* Woche iz *тъ žde den* der nämliche Tag; tudi sestavljena sklanjatev prilogova je postala iz sklopka imenske sklanjatev in dostavljenega **zaimena** *jъ*, *ja*, *je*: *dobra-jego* itd.;

- 7) členci: *uže, vže, vre, že* iz *u = jam, + že = γε*; *sicer*: stsl. *sice že*; *vender vendar vunder*: **vēm da že*; *ako iz a ko, ko*: *či = qui* iz *quo-i*: *quis*; *doklěr, doklēm* iz *do kolě že, do kolě ma*; besede *tojdika, lanika, snočika, tamkaj, tukaj* imajo oziralno zaime na se obešeno; to deblo se pa nahaja tudi spreda: *ko-robida*: *robida*; *ka-vrna grobe Wolle*: *volna*; *Ka-niža*; *Ka-lobje*; *ko-ređica* *Grasfchwaben*; *Ko-m-polje* *Šočebene*; *ka-štuba* *Видѣтопъ*; omehčano morda tudi v besedah *šopiriti se* iz *če-pěr-iti se*, *šparkelj* iz *čb-par-k-lj* stsl. *čb-par-ogъ* *Плаче*; v teh besedah zaime *ka, ko, čb* (: *če-sa*) pomenjšuje.

2. Sostava.

§. 131. Sostavljena so A. imena z imeni, B. predlogi in imena.

A. Sostava imen z imeni.

Imenska sostava je a) prvotna, b) drugotna.

a) Prvotna sostava.

Prvi del v sostavi je določilni dostavek k drugemu delu, ki je v obče nositelj sostavljenega pomena; prvi del se končuje navadno na samoglasnik *o*, ki je končaj imenskega debela. Sostava je po razmeri sostavljenih delov:

- α) priredna beigeordnet (Dvandva); oba dela oziroma vsi deli imajo enako veljavo, toda stoje bez veznice. V starih jezikih je število skupnih delov v dotični dvojinski oziroma množinski obliki zadnjega samostalnika zaznamovano: *suovetaurilia* *Schwein-Schaf-Stiererfer*, stsl. bratsestra, t. j. *dvojina možkega spola*; nsl. *črnobel*: *vrana je črnobela*, t. j. *črna in bela*; *starodaven*; *suhoparen*;
- β) pridevna determinativ (karmadhāraja); prvi del se veže z drugim v istem sklonu in ga določuje; zvezana sta v tej sostavi prvič prilog in samostalnik: *blagověst* *Evangelium* *fröhe* *Botschaft*: *blaga vēst*; *slěpovož* *Blindschleiche*; *strmolijak* *Wassersturz*, pri nekaterih *strmobijak*; *zlatovranka*;

drugič samostalnik in samostalnik: *ptičmyš* t. j. *myš kot ptič*; *figamož*; tretjič prilog s prilogom: *samodruga* : žena je *samodruga*; *samotež* : kola *samotež potegniti*;

7) odvisna sestava *Abhängigkeits-Composition* (tatpuruša); so-stavljajo se:

1. samostalniki s samostalniki; prvi del je odvisen sklon drugega dela in stoji prvi del proti drugemu kot predmet ali v drugih razmerah; po prvem slučaju so sestavljeni: *branolék Wagenbrittel* (Eggensieher); *medvěd Bár* (Honigtreffer) iz **medu-ědv*, deblo prvega dela se tu končuje na **u**, ki se je pred samoglasnikom spremenil v **v**; besede *drvoton*, *drěvocěp*, *drěvosěk*, *kolosěk* pomenijo torišče, kder drva *sěkajo* oziroma *kolje* *cěpijo* ali *sěkajo*; *kozoder*; *kozoprsk* *Oktober*, *September* (*Brunst der Ziegen*); *krvolok* *Blutsauger*; *měšopust* *Fasching* (*Fleischkost auflassend*), *mokosěvka* *Wiegweihe* (*Mehlsieberin, ker s perotmi hitro krili*); *noraz* *Weinmesser* iz *vinorěz*; *pizdogryz* *Hahnensfuß*; *sěkovarih* *Förster*; *sěnosěk* *Rähder*; *sviloprejka* *Seidenvurm*; *svinorěz*; *volnopředec*; *volnotepec*; *vratolom*; *črvojědina* *Wurmstich* je izvod : **črvojěd*; *kolovrat* *Spinnrad* (*Raddreher*); prvi del stoji v drugih odvisnih razmerah k drugemu delu: *křižopřeta* oziroma *křižepřeta* : *řpřeta na križ*, *křižepřetje* *Kreuzweg*, oblika *křižepřetje* je izvod; *křižogled* oziroma *křižegled*; *křižpajek* *Kreuzspinne* : *pajek s križem*;
2. sestavlja se tudi v isti razmeri, kakor samostalniki med seboj, samostalnik s prilogom: *črvojěden*; *vragometen* t. j. *vragomě meten vom Teufel geworfen*; *srcočiten* : *v srcu očiten effenherzig*;
3. sestavljajo se prilogi s samostalniki, razmera odvisnega prvega dela k drugemu je ista kakor gorè: *krivogled*; *sladkosněd* in *sladkojědec*; *samouk* *Autodidakt, ki sam sebe uči*;
4. sestavljajo se prilogi s prilogi: *samogolten*, *samopašen*.

b) drugotna sestava, imenovana posestna.

§. 132. K drugotni sestavi spadajo posestni prilogi, ki značijo posestnika onih stvari oziroma lastnosti, ki jih imenujeta sestavljena dela, n. p. *sivoglavě* primeri **sivoglava* iz *siva*

glava. Taki prilogi so postali iz prvotne sestave s priponko *ъ*: **sivoglava* + *ъ*. Razloček med prvotnimi sestavami in posestno je znamenit; pri prvotnih sestavah je drugi del nositelj skupnega pomena, ki ga prvi le določuje in omejuje; sestavljenka še ohranjuje svoj pomen, če se iz nje izvajajo tudi nove besede; v posestni sestavi pa ima sestavljena beseda celo nov pomen, ki ga vzroči priponka *ъ*; ta priponka postane nositeljica pomena in prvotna sestavljenka ji služi v določilo: *sivoglavъ* recimo *sivoglav-i* — *oni s sivo glavo*. Iz takih prilogov so postale dotične izvodne besede, n. p. iz **krivověrъ* *krivověrec*, iz **klapouh*, **klapoušen*, *klapoušnica*. V sestavi sta

α) prilog in samostalnik, prvotna sestava je pridevna: *běloglav* iz *běloglavъ*, odsod *běloglavec*; *bělolas*; *bosonog*; *brzonog*; *golobrad*; *gologlav*; *dolgogolt*; *dolgolas*; *dolgonog*; *dolgonos*; *dolgorok*; *zlatolas*; *zločest* [schlecht, izvorno *slabo čast imajoč*]; *kljukastonog*; *kosorep* mit geflügeltem Schwefel; *krivogled*; *krivonog*; *krivopot*; *mehkonog*; *bezoglav*, *razoglav*: *oglav* ohne Kopfbedeckung; *noroglav*; *rděcobrad*; *sivoglav*; *sivolas*; *trdovrat*: hartnächtig; *trdoglav*; *težkonog*; *trirog*; *šironog*; *dvěglaven* iz **dvěglavъ*: *dvě glavě*; *bystrovid* [ушс (sharpes Gesicht habend)]; *novověrec*: **novověrъ*; *hladnokreven*, *mrzlokreven*. V pomenu se razločujejo: *lěvorok*, *oborok*. Sem gredu tudi: *četyrivug*: *četyrivoglast*; *četyrinog*; *četyriruk*: *roka*; *dvojglav*; *dvojnog*; *dvojrog*; *jednook*; *jednorog* in *samorog*, odtod *samorogač*; *enolik* gleich alt, gleich groß; *jednovrst*, *dvojvrst*; *jednostruk*, *dvojstruk* einfach, zweifach; *stoklas* Treſpe (hundertährig); *stanoga* iz **stonoga* Affel, Laufendfüßler; *šestoper* Streitfolben mit sechs Baden; *triglav* dreiföſſig; *trinog* Dreifuß, Scherge, Wüterich; *trinoga* Pfanne mit drei Füßen; *svojeglav*;

β) sestavljena sta samostalnik s samostalnikom, podstavna prvotna sestava je večjidel odvisna: *psoglavec*: **psoglav*: *pesjo glavo imajoč*; *volkodlak* Werwolf: *volčjo dlako imajoč*; *morda glavosěk*: *Jovanez glavosěk*: (ot)šek glave.

B. Sostava predlogov z imeni.

§. 133. Predlog stoji v sestavi blizo enako, kakor v skladenjski zvezi pred istim samostalnikom, pomen sestavljene

besede je nov, t. j. učinek sostave; sostava je zvezana s primerno priponko; novi pomen in priponka dajeta tem sostavam značaj drugotnih tvoritev, prim. *pripotek* Wegerich, t. j. *trava, ki raste pri poti*; *podčepina* Tropfwein, t. j. *vino, ki se staka pod čepom*. Dotični predlogi so:

- 1. bez brez,**; sostava je tu kakor goré posestna, posest je z besedo *bez* zanikovana: *bezbog*: hčerka *bezboga* gottlos, odsod *bezbožen*; *bezglasen*: **bezglas*; *bezmadežen*; *bezroččen*; *bezumen*; *bezzob*; enako *brezden*, *brezen*, *prezen*, *brezdan*, *bezen* *Abgrund*: *brez bez dŕna ohne Boden*: *bez-dŕn-ъ*; iz *bezumъ* *bezumen*, *bezumnost*; *bezsrečnost*.
- 2. do**: *zadovoljen*: za *do volje*; glede besede za primeri: *za dosti*: halte „für“ genug;
- 3. na**: *nahyšeje*; *napota* Hindernis: *na poti je*; *naramen*: *naramen koš*; *naskoren*: *na skoro*; *nazočen* menda iz *na-vъz-očŕnъ* unter den Augen befindlich; *naročjeje*; *naprèdek*; *naměstnik*; *navalni čoln* das tiefer im Strome befindliche Schiff bei der Schiffmühle: *na valih*;
- 4. ob**: *oglav* Halfter, Ueberleder, *oglavnik* Halfter: *usnje ob glavi*; *okol* Umkreis, Viehhof: *kraj o kolu, okoli ali*: *kolъ* Pfahl (von Pfählen eingeschlossener Platz); *omizje*: *polno omizje nas je bilo*; *ozidje*; *ozimec* (luk, lan), *ozimina* Wintergetreide; *oboglav* lahl, prim. *ob svoj kruh priti* um sein Brot kommen; *oglav* barhaupt: *bez-*, *raz-*, *ob-* *oglav*; *obličje*: *lice*; tvoritve *oglav* in *okol* so kakor pri posestni sostavi.
- 5. po** (v prostornem pomenu): *pomorje*; *popotnik*; *popotnica* Wanderin, Wegzehrung, Marschlied; *pobržje*; *pogorje*; *posavina*; (v časovnem pomenu): *pondélek* iz *ponedéljek*; *počasen*; *ponočen*; (v inačičnjem iz prednjih izviračem pomenu): *pokolenje* Abstammung: *koleno*; *potomec*: *naši potomci* Radkommen: *po tom (tém)*; *pobožen*; *pohléven*; *poseben* eigentümlich, *posebnež* Sonderling; *posebnica*: *hoče imeti svoje posebnice* Extraspiesen; *posolnčnica* Sonnenblume;
- 6. pod**: *podgorje*, *podgorec*, *podgorka*; *podnožje*; *podpeček*; *podčepina* Tropfwein; *podbēlec* Gattung Trauben: *podbēl* (sklopek); *podsténje* der gepflasterte Gang vor dem Hause: čes. *podsíni* Laube; *podrešetka*;

7. **préd**: *prédgorje*; nove tvoritve so *prédpekcl* *Borhölle*; *préd-pust* *Borfafching*;
8. **pri**: *priklétec* *Borfeller* : *priklét* (sklopek) *Borhaus*; *priljuden* : *pri ljudeh*; *pripotek* *Begerich*; *priröden* *handsam*; *prilnikovec* *Zwerg* : *pri tléh*; *primorec*;
9. **pro**: *prolétki* : v *prolétkih* im *Frühjahre*, *prim. protulétje*, *protolétje*, *sprotolétje* : *proti létu*;
10. **raz**: *razkrižje*, *razkržje* (popačeno *azkržje*) *Wegscheide* : *razkriž* (sklopek);
11. **śb sq**: *sqkervica*; *sqržica*; *sprasna svinja* : *svinja s praseti*; *stelna krava* : *krava s teletom*; *sžrěbna kobila* : *kobila s žrebetom*; te tvoritve se naslanjajo na posestno sostavo.
12. **u weg** : skr. **ava**: *ubog arm bez bogastva*, **bogŕ* ima tu pomen *bogastvo* *prim. litv. na-bága-s* *unbegüttert*, skr. *bhaga* *Wohlstand*, *Glück*, slov. *bog-at* *begüttert*; *uljuden flug* : *u ljudi* : tu je neki drugi **u**, ki se v *stsl. hrv. itd.* veže z *rodilnikom*, — ali je iz *u-ludŕ* *nicht töricht*? Tvoritve so tu kakor pri posestni sostavi.
13. **za**: *zagorje*, *zagorski*; *zamorec* *Moht* : *za morjem*; *zamužna* *heiratsfähig* : *za moža*; *zavétje*; *zavétrije*; *zajtrk* iz **zajutrek*; *zanohtnice mraz za nohti*, *zanohtnica* *Regelgeschwür*; *zatylnik* : *tyl*; *zapečnik* *zapečnjak* : *peč*.
14. **med**: *medočje* : *med očima*; *medžimurje* : *kraj med Muro in Dravo blizo stoka*.
15. **vŕz**: *zglavje*, *zglavnik*; *znak* : *na znak leži* je menda sklopek, če je = *vŕz nakŕ* : skr. *anka*, got. *halsaggan* (*Halsströmung*), *stnem. anča* (*Genid*).

Četvrti del.

Skladnja.

Vvodni del.

Skladnja uči, kako se besede skladajo, oziroma kaj besede in besedne oblike pomenijo v skladu ali v stavu (Satz).

§. 134. Skladnja ima tedaj nauk o stavih in stavovih členih. Stav je misel. Če misel razločimo, pridemo do posameznih pojmov; če stav razločimo, pridemo do posameznih besed. V stavu *drevo cvete* so *drevo drevesa* in *cvetem cvesti* besede. Spoznanje, da je *drevo* jedninski imenovalnik srednjega samostalnika in stavov podmet, s katerim je zvezana poved *cvete* v notranji medsebnih zvezi, to spoznanje je skladensko razločenje (*ἀνάλυσις*).

Razločujemo pa tako :

1. da je *drevo* samostalnik, da nē prilog, nē glagol itd.;
2. da je imenovalnik; po obliki bi lahko bil tudi tožilnik;
3. da je srednjega spola; da je tudi spoznanje spola čin skladenskega razločenja, zato primeri n. p. *pol* in *pola*, *vek* in *veko*, ki imata v nekaterih sklonih enake končnice in se pomen še le iz misli celega stava more spoznati;
4. da je v jednini; ali jednina pomeni eno posebno drevo *tole drevo*, ali pa *drevesno pleme*, vse kar se *drevo* veli, se tudi le iz stava more spoznati;
5. da je stavov podmet, ne pridev, ne poved;
6. da je z besedo *cvete* v notranji stavovi zvezi, kakor se veže podmet s povedjo, ne v unanji kakor n. pr. *drevo* in *cvesti*.

Stavovi člani.

§. 135. Stav ima po jeden, dva, tri, štiri, k večemu pet različnih členov; posamezni člani se lahko ponavljajo. Ti člani so 1. poved (Prädicat), 2. podmet (Subject), 3. pridev (Attribut), 4. predmet (Object), 5. prislovije (Adverbiale).

§. 136. Stavi z jednim členom so stavi bez podmeta, in imajo samo poved: *grmi, bliska se, pravi se, pravilo se je, rečeno je bilo, vroče je, strah me je bilo*. Po obliki imajo tudi ti stavi izvirno svoj podmet, namreč v določnem glagolu zaznamovano zaime: *grmi*, stsl. grъmi-тъ prim. §. 87 c, toda izrekoma podmeta nĕmajo in so zato v skladenskem oziru stavi bez podmeta. Tem stavom naj bliže so stavi *idi, idite, reci, recite*, kojih podmet je druga oseba, toda skladensko razločna druga oseba, ki pa je po obliki tudi v glagolu zaznamovana, primeri *rečem* in nem. *ich sage*.

§. 137. Navadno imajo stavi oba svoja najimenitnejša člana, ki sta poved in podmet: a. *voda teče*; b. *hiša je postavljena*; c. *hiša je nova*; d. *hči je oženjena*; e. *hči je žena*; f. *mi smo ljudje*; g. *gibati je glagol*; h. *pri je predlog, trdi je prilog, pet je število*; i. *r je pismenka*; j. *mi smo židane volje*; k. *mi smo bez strahu*.

Za podmet služi vsako ime, oziroma vse, kar se v govor in v misel jemlje (quod subjicitur kar se podmeta, zato subjectum, v slovenski prestavi podmet): samostalniki (a—e), zaime (f), glagol (g), predlog, prilog, števnik itd. (h), ime pismenke (i).

Poved je oni stavov člen, ki o podmetu nekaj poveda; za poved služi:

1. pomenski glagol v določni obliki (a),
2. sklepni ali pomožni glagol v zvezi z deležniki pomenskih glagolov (b, d);
3. sklepni glagol v zvezi s prilogom (c);
4. sklepni glagol v zvezi s samostalnikom v imenovalniku (e—i);
5. sklepni glagol v zvezi s rodilnikom (j);

6. sklepni glagol v zvezi s povednim razmerjem (sklon s predlogom) (k).

Razun teh slučajev je povedni sklon tudi:

7. orodnik: *detetom postajem*;

8. v odvisnem razmerju tožilnik oziroma roditelj pri glagolih, ki posredujejo prvi predmet s povednim: *imenujemo Marijo kraljico*; *stori me krepkega*; *pusti ga živega*; primeri: *Marija je kraljica*, *jaz sem krepak*, *živ*;

9. v odvisnem razmerju je tudi drugi dajalnik poveden kakor je v neodvisnosti drugi imenovalnik: *daj mi zdravemu biti*, primeri: *jaz sem zdrav*.

Za sklepne glagole v slučajih 2—8 služijo glagoli: *sem biti*, *postati*, *prihajati*, *ostati*, *imenovati se* itd.; sklepni glagol posreduje povedno obliko, če je povedni pojem zaznamovan v pristavljenem imenu.

§. 138. Pridev prav za prav nê samostalen člen, ampak le sočlen stavovih členov in se pristavlja samostalnikom in zaimenom:

1. kot prilog in se vjema v sklonu, spolu in številu: *lep konj*, *lepemu konju*, *pri lepih konjih*;

2. kot samostalnik in se vjema v sklonu, spolu in številu: *ptica pevka* Singvogel, *pri ptici pevki*;

3. kot pristav ali pristavek in se vjema v sklonu; pristavek nadomestuje oziralni stav, bodi si kot samostalnik, bodi si kot prilog ali deležnik: *jaz, knez črnogorski*; *mati, oči odprši, so okoli sebe pogledali*;

4. kot pridevno razmerje v roditelju: *mož črste postave*;

5. kot pridevno razmerje s predlogom: *človek bez rodoljubja*.

§. 139. Predmet stoji pri tvornem glagolu podmetu nasproti: *kovač železo kuje*; predmet je v stavu ono ime, na katero djanje tvornega glagola ali imena prehaja; predmet ono djanje glede obširnosti omejuje in dopolnjuje, zato se predmet v širšem smislu imenuje tudi dopolnilo (Ergänzung); primeri: a. *brusim*; b. *srpe brusim*; c. *srpe ženjicam brusim*; d. *za ženjice srpe brusim*; e. *pokoja išče*; f. *ta je časti lakomen*; g. *puntarskih naklepov so jih dolžili*; h. *blagovoli mi povedati*.

Za predmet služijo:

1. tožilnik, ta je predmet v ožjem pomenu (b);
2. roditelj, često mesto tožilnika (e, f, g);
3. dajalnik (c), predmet v širšem smislu;
4. skloni s predlogom, predmetno razmerje (d);
5. glagolski nedoločnik (h).

Predmeti dopolnujejo v obče glagole, glagolski pomen pa zaostaje vsasih tudi v imenu in pri takih imenih (f) so tudi predmeti v dopolnitev potrebni.

§. 140. Peti člen v stavu je prislovije (Adverbiale), t. j. prislov, prislovni skloni in prislovno razmerje. Prislov *ad-verb-ium* (priglagolje) pomeni izvirno ono, kar se glagolu (verbum) pristavlja: a) *lepo poje*; b) *slovenski govori*; c) *denes prideš*; d) *jeseni dežuje*; e) *celo leto služim*; f) *ob pol dne gremo jest*; g) *s peterjo vozimo*. Po obliki je prislov le tak dostavek pri glagolu ali prilogu, ki se ne pregiblje (a—c); toda v skladnji imenujemo v širšem smislu tudi razne sklone prislovne, kedar namreč stoje nalik prislovom prosto bez ožje odvisnosti pri glagolu ali prilogu (d, e), posebno pa s predlogi na prašanja *kde? kam? od kod? kedaj? kako? zakaj? s čim?* Te sklone s predlogi imenujemo v razliko povednega, pridevnega in predmetnega razmerja prislovno razmerje; razmerje je sklon v skladenskem pomenu sploh, posebno pa se tako imenujejo različni skloni s predlogi; tako so v stavih a, b, c *lepo, slovenski, denes* prislovi; d, e *jeseni, celo leto* sta prislovna sklona (mestnik in tožilnik); f, g *ob pol dne, s peterjo* prislovni razmerji; izvirno pa so tudi prislovi skloni in sedanji skloni s predlogom so bili mnogovrstno bez predlogov; v obče pak služijo vsi skloni razun imenovalnika, naj so bez predloga ali s predlogom, za prislovije, če neso v stavu predmet, pridev ali poved.

Stavi.

§. 141. Iz stavov, ki imajo več členov in še nekatere po večkrat postavljene, se pri razločevanju izišče najpred poved in podmet; poved in podmet za se je goli stav; stav z večimi členi je oblečen.

Stav, ki se na nobenega drugega ne naslanja, je neodvisen ali glaven stav; če nema pri sebi drugih stavov, se imenuje prost stav.

§. 142. Če se v katerem stavu kak bistven člen pogreša in se ima ta člen v mislih dostaviti iz bližnjega stava, tak stav za se imenuje se združen (zusammengezogen) stav, n. p. *solnce sije in [solnce] ob enem greje; solnce sveti po dnevu, luna pa po noči [sveti]*.

§. 143. Sostavije je skupek glavnih (priredje Satzverbindung) ali skupek glavnega in odvisnih stavov (podredje Satzgefüge). Odvisni stavi so trojni: 1. imenski (Substantivsätze), 2. pridevni (Attributivsätze), 3. prislovnici (Adverbialsätze).

§. 144. Imenski stavi odgovarjajo a) podmetu in b) predmetu prostega stava, n. p.: a) *kdor drugemu jamo koplje (α), sam v njo pade; da se zemlja suče okol svoje osi (β), je znano; vam je znano, kaj se je denes zgodilo (γ)*; b) *dajte bogu, kar je božjega (α); vidimo, da je den bel in noč črna (β); povej, kaj hočeš (γ)*.

Podmetni in predmetni imenski stavi so po obliki α) oziralni, β) izpovedni, γ) odvisno-prašalni, δ) navodni: *oče so rekli, jaz bi pre smel iti (δ)*.

§. 145. Pridevni (oziralni) stavi odgovarjajo pridevu prostega stava, n. p. *vsak človek, kateri je pravičen, je v časti*; prim. prosti stav: *vsak pravični človek je v časti*.

§. 146. Prislovnici stavi odgovarjajo prislovijski prostega stava; na prašanje 1. *kde?* so krajni (Localsätze), 2. *kedaj?* časovni (Temporalsätze), 3. *kako?* načinovni (Modalsätze), 4. *zakaj?* vzročni (Sätze des Grundes):

1. *veselo je (tam, prislov), kder ptičice pojo (1.)*; primeri: *veselo je v gaju, kder ptičice pojo*; tu je *kder* = *v katerem* in se nanaša na samostalniček *gaj*, zadnji stav je tedaj oziralen, ne prisloven;

2. *kedar zunaj strašna burja razsaja (2.), je prijetno biti na toplem*;

3. načinovni stavi so: a) primerjalni, ki primerjajo: *veselega se dela, kakor da bi se mu ne bilo nič zgodilo (a)*; b) po-

sledični, ki povedajo posledek: *mraz je, da drevoje poka* (b); *ne morem mimo iti, da te nebi obiskal* (b);

4. vzroki in vzročni stavi so četverni: a) razložni (Causalsätze), b) pogojni (Conditionalsätze), c) privolilni ali dopustni (Concessivsätze), d) namenilni ali namerni (Finalsätze): a) *bos je, ker nema kaj obuti* (a); b) *ko bi ga strah bilo* (b), *nebi po noči hodil*; c) *strada, dasi (akoprem, premda, akoravno) je bogat* (c); d) *šel je po svetu, da bi se kaj koristnega naučil* (d).

§. 147. Ako se sestavi razločuje, ima se glavni stav izluščiti in določiti, v kakem razmerju k njemu stojé odvisni stavi, so li imenski ali pridevni ali prislovni; in če so imenski, nadomestujo li podmet ali predmet, in zaštran oblike, so li ozi-ralni ali izpovedni ali prašalni ali navodni. In če so prislovni, so li krajni ali časovni ali načinovni ali vzročni; in če so načinovni, so li primerjalni ali posledični; če vzročni, so li razložni ali pogojni ali privolilni ali konečno namenilni.

Za navadno imenovanje zadostuje zadnje ime, vsa ostala imena razumevajo se po tem od sam sebe, n. p. ime namenilni stav ima že v sebi, da je ta stav vzročen, prisloven, odvisen stav.

Po tem vvodu, ki ima v skladnji obče navadna imena in pojme razjasniti, pridem k slovenski skladnji, ki jasni posebnosti slovenskega govora, držeč se imenitne Miklošičeve knjige „Syntax der slav. Sprachen, Wien, 1868—1874“, glede reda in pravil in primerov, ki so večjidel od besede do besede sem postavljeni.

Prvi oddelek.

O besednih razpolih (Wortart).

§. 148. Kakor sta v stavu poved in podmet poglavitna člena, in ju ostali členi le dopolnujejo, enako sta med besedami glagol in ime prve važnosti in iz njih so se razvile vse ostale besede.

Kako se ločita ime in glagol med seboj, je v §. 87 povedano. Med imeni razločujemo opet pomenska imena, ki povedajo dotično stvar z njenim znamenjem, in zaimena, ki na njo le kažejo: *ta je prišel, sosed je prišel.*

Zaimena so prav za prav praimena, t. j. prvenska imena, kajti iz njih in iz glagolske osnove oziroma korena so postala še le pomenska imena in glagoli, kakor uči besedotvoritev.

Imena značijo stvar ali pojem za se, ali kako lastnost ali število in so pregibna; nepregibne besede pa značijo kako razmero pri glagolu in prilogu, ali razmero v stavu med členi in razmero med stavi. Razločujemo tedaj 8 besednih razpolov: 1. samostalnike: *mož*; 2. priloge (pridevnike): *dober*; 3. števnik: *eden*; 4. zaimena: *jaz*; 5. prislove: *mimo (je šel)*; 6. predloge: *pred (bogom)*; 7. veznice: *ker (si bogat)*; 8. glagole: *pišem*. Medmet nê beseda, ampak le zvok, ki nema določenega pomena, prim.: *oj lepe rože! oj kako me boli!*

Spolnika v slovenskem kakor v latinskem jeziku nê: *človek homo*: der Mensch in ein Mensch.

I. Samostalnik.

Pomen.

§. 149. Samostalnik, samostalno ime, ime *κατ' ἑξοχήν*, nomen substantivum. Nomen substantivum pomeni ime substantiae, t. j. konkretna ali stvarna imena: *naš konj*; ima pa tudi abstraktnih t. j. v mislih posnetih ali pojemskih imen: *lepota*.

Samostalnik je samostalno ime in se loči od priloga, ki je nesamostalen in se v slovenščini kot predmet in podmet bez samostalnika navadno ne nahaja: *bolen mož, bolnik*.

Ime imenuje stvari in pojme; ime je v ožjem smislu *κατ' ἑξοχήν* izraz za nomen substantivum. Imamo pa:

- a) lastna imena (nomina propria) oseb, narodov, mest, dežel, krajev, gor, rek itd.: *Dragan, Ludmila, Črna gora, Pohorje, Ljubljana*;
- b) nazivna imena (appellativa), ki so: I. snovna (Stoffname): *zlato, mleko, voda, trava, otava, pšenica, žito, moka*,

pepel, sapa; 2. zborna (n. collectiva): *hrastje, sadje, silje, sladičje*; *živad, suhlad*; *človeštvo, pehota, konjištvo*; 3. plemenska in zasebna (nomen generis et individui): *konj, naš konj*; *duša, človeška duša, Adamova duša*; *narod, Ruski narod*; *Bog*; *narava*.

Snovno, zborno in plemensko ime po svojem pomenu nema množine, splošen pomen pa se tudi premenja in deli (individualisira) in v takem novem pomenu se beseda tudi v množino stavi: *obe vodi (reki) tečeta v jadransko morje*; *otave so letos lepe (otava na različnih travnikih)*; *trave so strupene (nekatero travo Grašartn)*; primeri lat. *opera trud, operae delavci*.

Tudi pojemska ime postaje stvarno in stvarno pojemska: *hudobe turške, ve grde*; *besede trup*.

§. 150. V slovanskih jezikih služijo samostalniki tudi za prideve: *medved kosmatinec, zdenec ograjenec (ograjen studenec), konj šarec, sablja damascenka, vila gorkinja, roka desnica, tica lastavica* itd.; primeri: *bos arator, victor exercitus*.

Enako služijo za prideve tudi samostalniki s predlogom: *na robe svet, za 16 kopačev gorica*.

Spol.

§. 151. Samostalniki se premenjajo po sklonih in številu, nekateri tudi po spolu: *gospodar, gospodinja*; *kralj, kraljica*; *knez, kneginja*; *pesnik, pesnica*.

Pazi: 1. Naravni spol včasih prevlada nad slovniškim, t. j. nad spolom, ki samostalniku gre po končnici: *kdo pa je ta brhče (brhek mož; brhče, brhčeta kakor jagne jagneta je sicer srednjega spola)*; *pridna dekle, jedna lepši dekle se je lišpala nar. p.*; pa tudi *jedno dekle sem klical; tist' mu dekletu nar. p.*

2. Naravni ženski spol se včasih daje prevladati slovniškemu možkemu; na besedi *deklič*: *o deklič mlad, o žlahten sad; preljubi vi deklič, kaj pa zdaj za vas bo, če ne bote skor jenjale (glagol se ženski konča) nar. p.*

Število.

§. 152. Število je, kakor v grškem, troje, ker imamo razun jednine in množine polno dvojino.

Pazi: 1. *Dva, oba* stoji in se opušča pri imenih; *dva, oba* popotnika pomeni *zwei*, *beide* *Wanderer*, *popotnika* pa *die zwei*, *die beiden* *Wanderer*.

2. *Roka in noga* stojita v dvojini v zvezi z besedama *dve* ali *obe*, same za se pa v množini: *dve roki imeti*; *z obema rokama*; *da bi tvoje bele roke mene objemale*; *on ji stiska roke močno*; *bele si je roke lomila*: isto tako vsaka skupina iz 2 delov: *rokavice, škornje, hlače* i. t. d.

3. Množino nadomestujejo zborna imena ali zasebna imena v plemenskem pomenu: *naj gospoda pije vodo, ker za vince ne trpi*; *zver lovi po noči*; *nad Francoza gredo* nar. p.

4. Enako kakor indi na *Ugrih*, u *Česih* *bivati* je pri nas *prebivati na kmetih*, t. j. ime stanovnikov mesto kraja; *v gosti povabiti, v svate iti* itd.

Sklad.

§. 153. 1. Z zbornim imenom se sklada poved tudi v množini po smislu *κατὰ σύνθεσιν*: *gospoda se spogledajo* nar. p.; *družina so mu nezvesti* Met.; *prišli k nji so žlahta njena*; *dost' od njih so se jokali* nar. p.

2. Dva ali več jedninskih podmetov ima poved v dvojini oziroma v množini; povedni spol se različno sklada: *So. Jožef in Marija se skupaj snideta*; *Marija, Jezus gredeta po mene ubogo zdaj oba*; *tu sta bila stari oče, stara mati* nar. p.; *nebo in zemlja sta bila dokončana*; *dokler nista bila ječmen in žito dožeta*; *veter in morje sta mu pokorna* Rav.; *vol, krava in tele so prodani* Met.

3. Izraz vzajemnosti *drug drugega* ima poved v dvojini ali pa, kadar se več ljudi v misel jemlje, v množini: *objemata se in poljubljata drug drugega*; *drug drugemu pridigajo*.

4. Z jednino takih oseb, ki jih poštujemo, se sklada navadno poved v množini: *mati b' me doma kregali*; *mat' moja, zdrav' ostan'te vi*; *polni so gospod solza*; pa na Goriškem in deloma na Kranjskem: *kupil mi ga je moj oče*; *una je moja mati*.

II. Prilog.

Pomen.

§. 154. Ker slovenski jezik nema spolnika, se prilogi v obče ne morejo staviti samostalno, kakor je to mogoče v nemškem ali grškem jeziku; prilogi stojijo

1. v obče le pridevno, zato ime prilog ali pridevnik, in povedno: *bolen, bolni mož, mož je bolen.*

2. Le redko stoji prilog samostalno in sicer:

a) možki v besedah: *duhoven, duhovnega* itd., pa tudi *duhovnik; možki, domači, zakonski, mlajši* (= družina); *starši* (= roditelji); tudi: *rajši dobrim služim, kakor slabim zapovedam; zdravi ne potrebujejo zdravnika;*

b) ženski: *ženska, zakonska, sinovlja* : *tastu sinovlja bom*; v izrazu: *sedi na desno* je v mislih dopolniti: *stran, roko;*

c) srednji za kraje: *laško, nemško, turško*; dodaj: *vse moje je tvoje, povej mi kaj lepega*: tu je prilog podpiran od zaime; enako: *blago, zlo, na suhem, na praznem* itd.

3. Prilog postaje v nekaterih sklonih prislov: *dobro* (tožilnik) *vozi; slovenski* (slověnsky) *orod. množ. imenske oblike govori; govori prav* (stsl. *pravъ*, po Mikl. 672 mestn.); *nagloma je umrl; v drugo* (tož. sr. jedn.); *po turškem se nosi.*

4. Včasih in posebno na zahodu ima prilog v ženskem spolu neko samostalnost katero ima indi srednji spol: *ta(stvar, reč, beseda, novica) je bosa; vseč je Jožefova kralju; otel ob hudi ga bode; Estro je bleda obšla; take vesele si ni domišljeval.*

Določna in nedoločna oblika.

§. 155. Spolnik drugih jezikov se tudi v slovenskem na prilogu nekako zaznamuje a le na prilogu, na samostalniki ne: der Mann ein Mann *ἄνθρωπος* in *ὁ ἄνθρωπος* je *mož*; *ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος* der gute Mann pa je *dobri mož* in *ἀγαθὸς ἄνθρωπος* ein guter Mann je *dober mož*.

Kakor se v grškem in nemškem jeziku dotično zaimo stavi pred ime kot spolnik, enako je v slovanskem zaimo je na prilog prikleneno, kakor vsaka druga priponka, in daje prilogu nov pomen. Prilogove oblike bez te priponke so nedoločne

ali imenske, z imenovano priponko pa so določne ali sestavljene in značijo na pridevu pristojno mu ime kot določno, t. j. v govoru že pred imenovano ali obče znano; včasih delajo priloge samostalne.

§. 156. Stsl. jezik razločuje priloge z določnimi in nedoločnimi oblikami v vseh spolih in sklonih: *dobra* in *dobraja žena* eine und die gute Frau; *dobru* in *dobrujemu* mazu einem und dem guten Manne itd. Sedanja slovenščina je ohranila imensko (nedoločno) obliko le v možkem jedninskem imenovalniku, zvalniku in deloma tožilniku: *se je storil trden mrak*; *o deklič mlad*, *o žlahten sad*; *prišla je v zelen gojzd*; *Putifar*, *imeniten gospod ga je kupil*.

Ostale imenske oblike pa nadomestujemo sedaj vse s sestavljenimi (določnimi) oblikami za določni in nedoločni pomen: *dobra žena* die gute in eine gute Frau. Na zahodu dela naglas po nekaterih še premalo izrečenih postavah razliko, tako pomeni: *velika cesta* eine große Straße, *velika cesta* die Hauptstraße; *sladko vino* süßer Wein, *sladko vino* der süße Wein; *pod zelenim drevesom* unter einem grünen Baume, *pod zelenim drevesom* unter dem grünen Baume.

§. 157. V staroslovenskem jeziku določne oblike poprek prejeli neso posestni priligi; dendenes se posestni priligi te postave držijo le v možkem jedninskem imenovalniku in tožilniku: *hrastov les*, *hčerin god*; ravno tako nemajo določne oblike deležniki na -l n. p.: *prišel*, ker stoje vedno le povedno, vender pridevno rabljeni tudi določno obliko prijemajo: *pogoreli sosed*, *pretekli čas*; priligi na -ski pa so dendenes svojo nedoločno obliko v obče zgubili.

§. 158. Imenska ali nedoločna oblika dendenes, kakor je rečeno, le v možkem jedninskem imenovalniku, zvalniku in tožilniku rabljena, stoji na prilogu in deležnikih pridevno v zaznamovanje nedoločnosti, povedno pa sploh in sicer v imenovalniku skoro bez izjeme; zato stoji nedoločna oblika posebej.

1. Kot poved v imenovalniku pri glagolih *biti*, *ostati*, *ležati*, *rasti* in enakih: *moj pušec je zelen*; *moj ljubček je lep*; *moj prstan je zlat*, *moj ljubčik je mlad*; *v gojzdu pa grešnik leži*, *bolan leži*, *milo ječi*.

2. Kot poved pri glagolih *storiti*, *delati*, *imenovati* itd.: *hleb dela obraz lep*; *da se tega vreden* (tož.) *storim*; *ta bode velik* (imen.) *imenovan*; pomika se pa tudi tu nedoločna določni obliki: *me pusti živ'ga, zdravga*, nar. p.; *vera je tebe zdravega storila*; tako tudi, kedar je poved k dajalniku: *daj nam biti milim in dobrim*.

3. Kedar se na podmetu znači s prilogom ali deležnikom mimo grede lastnost, djanje (povedni pristavek praedicative Apposition): *ves obezan, ves krvavi* (pravilno *krav*), *kralj Matjaž sestrici pravi*; *tvoj kralj pride k tebi krotak* nar. p.

4. v posameznih slučajih v roditeljskem: *z davna, do dobra, iz nova, do sita, do čista, z lepa, z mlada, s težka, s prva*; *do mala, z viša*; pa tudi: *do dobrega, do sitega*; v množinskem orodniku: *slovenski (slovensky), gospodski, nemški*; v jedninskem mestniku: *na kratci, na nagli, na skori*; pa tudi: *na naglem*; v množinskem dajalniku v izrazu: *proti endrugom* (durčŕŕnuttŕŕŕ).

S k l a d.

§. 159. Prilog se sklada s svojim imenom, naj si stoji pri njem pridevno ali povedno, v spolu, številu in sklonu; če se pa prilog ozira na ime katerega drugega stava, sklada se z njim le v številu in spolu: *vino naj bo dobro, ker nemamo boljšega*.

Izjeme:

- a) nekateri prilogi, katerih pomen ali oblika je otemnela, so otrpnoli: *al' so ti svatje vseč?* (iz *vošč wüŕŕŕŕŕŕŕ* v pomenu *erwüŕŕŕŕŕŕŕ*); *od res tempelna govori*; *od res vode*; *sovraž misel*; *tako sovraž, ko so mu bili*; *meni je vse prav*;
- b) v zahodnih krajih se glasi primernik v imenovalniku in tožilniku vseh brojev, ženski tudi vseh jedninskih sklonov na *i*: *lepši kruh, lepši deklet, lepši žena, lepši dekleta, lepši ženo* itd.;
- c) prilogi in tudi zaimena, ki se nanašajo na srednje samostalnice, imajo neredko v tožilniku možko končnico: *nimam srca svojega, moja ljubca ima dva, ima svojega in mojega*, nar. p.; *platno je lepo, katerega smo kupili*.

Dalmatin še piše: *na to so oni Hamana obesili na to dreo, katero je on Mardoheju bil naredil; vzemi dete in je meni doji; pa še tudi dendenes: Bog ti je plati (kar si mi dal); snetjavo zrno zavrzi, jekleno (in jeklenega) pa posej.*

P o r a b a.

§. 160. Prilog stoji v slovenskem večkrat tam, kder je v drugih jezikih ime v rodilniku ali v katerem drugem sklonu s predlogom ali bez predloga: *očetova hiša* daš *Šaus* deš *Baters*; *očetova* je lastnost hiše, ona lastnost, da je hiša v lasti očetovi, deš *Baters* kot rodilnik pa pomeni rod, pleme ali vrsto onih reči, k katerim kaj spada; tedaj znači daš *Šaus* deš *Baters* hišo kot spadajočo v posestni krog očeta; lastnost in pleme oziroma prilog in rodilnik služita v pridevno določenje dotičnega samostalnika; v misli je rodilnik določnejši, v obliki je prilog glajši.

§. 161. Rodilnik ima tudi v slovenskem stati:

- a) če je pri imenu prilog ali pristavek, ali če se na ime nanaša oziralno zaime: *mati Janeza in Jakoba, Jezusovih učencev; hči kralja Davida; dvori zmaja cara; toda med narodom tudi: to so besede očetove, ki me je poslal; to je hči gospodarjeva, ki so ga včeraj pokopali; primeri Νεστορέη παρὰ τῆι Πυλογενείος βασιλῆος* Iliada II. 54 in stsl.: v domu Davidově otroka svojego; tu se pristavek sklada s pridevnim imenom, ki je v smislu rodilnika.
- b) Za imeni, ki služijo za predloge: *vrhi drevesa; konec njive; sredi vasi; križ, križem potov; pričo brata; pa tudi sicer se vriva posestni rodilnik: stoj pred hišo Pegama; na zdravje gospodinje (mesto zdravje gospodinjino, hišo Pegamovo);*
- c) razločujejo *kruhova skorja* Brotrinde in *skorja kruha* eine Rinde (ein wenig) Brot; *mladenčev obraz* daš *Gesicht des Jünglings* in *obraz mladenča* daš *Gesicht eines Jünglings*.

§. 162. Navadno pa nadomestujejo rodilnike nemškega in klasičnih jezikov v slovenskem prilogi na priponke:

- a) **овъ, а, о**, ki nadomestuje jedninske rodilnike navadno možkih samostalnikov: *želeli piti sinovo, zdaj nate kri Rožlinovo; jelenov rog; pa tudi: bukov (bukva) les, slivov (sliva) les;*

primeri: *králjeva oblast regis potestas, kraljéca oblast regia potestas*: kralj Matjaš, bolnik kraljévi.

- b) **inъ a, o** nadomestuje jedninske roditeljske navadno ženskih samostalnikov: *Mariino srce, hčerinina gorica*; pa tudi *otčin zraven očetov dom*.
- c) **jbъ a, e**: *županja hči; Stepanj dan tud' daleč ni*;
- d) **ijъ a, e**: *božja pomoč, strah božji, vražji posel, volčje grlo, kravji rog, ribja mast, žabje oko*;
- e) **ъskъ a, o** nadomestuje množinske roditeljske: *svatovska obleka, junaško srce, kovaško orodje, ljudski človek, ženska navada, svinsko korito, poljski pridelki*; pa tudi: *Savinska dolina, morski rak, mlinski kamen, senska kositev*.
- f) **ъпъ a, o**: *kresni den, srebrn denar, pšenični klas*.

§. 163. Mesto prislova včasih stoji prilog: *sladni in nečisti so živeli*; enako: *taka gosta t'ma Rav.*; sploh tako beseda *rad*: *rada sem pri vas*, prim. Iliad. II. 2. *εὐδὸν παρρύχοι; ἄκων, ἐκὼν, lubens, moestus* itd.

III. Števniki.

Glavni števniki.

§. 164. Glavni števniki *eden (en), dva, trije, čtirje (štirje)* se skladajo z imenom štete stvari v spolu, sklonu in številu: *eden, en mož; dva moža; trije, čtirje možje; ena, dve, tri žene; s čtirimi ženami*.

Včasih se rabi *eden en* v smislu grškega (*τις*) *εἷς* = *τις* *quidam* in se bliža pomenu nedoločnega spolnika: *mi č'mo eno sveto pesem peti*.

§. 165. Glavni števniki od *pet* naprej so:

1. Zborni samostalniki; imajo tedaj šteto stvar v množinskem roditeljskem pri sebi; toda to pravilo velja dendenes le za imenovalnik in tožilnik: *ja bom gost'vala devet hčeri*;

2. v ostalih sklonih pa so prejeli glavni števniki od *pet* naprej prilogov značaj in se skladajo s šteto stvarjo v številu in sklonu: *s petimi konji; po šestih dneh; sedmim cerkvam*: *jela je slovo jemati od devetih tud' sestrá; vsem devetim (sinom) zemlje kupi*; izjemno tudi tožilnik tako: *zbere osemnajste svoje Čiče*;

3. nedoločni števniki: *malo, dosta, več, koliko, toliko, nekoliko* itd. se skladajo kakor *pet šest*, imajo zato

- a) v imenovalniku in tožilniku roditelj pri sebi, sicer pa so
- b) prislovni prilogi, t. j. po obliki prislovi, po skladnji prilogi ali
- c) prilogi s premenjenim pomenom:
 - a) *mal' blaga, pa dost' otrok; klečal je tam dolgo časa; denarjev v skrinji je lepo;*
 - b) *v malo letih; od več krajev; pri toliko ljudeh;*
 - c) *od večih strani; v kratkih letih; toljke žali odpuščajo.*

Enako se *sto* in *tisoč* skladata različno: *sto* *vojakov; s stomi vojaki; pri sto vojaki; izmed tisoč ljudi.*

§. 166. Poved pri glavnih števnikih od *pet* naprej stoji v jednini in v srednjem spolu: *pet hiš je zgorelo; minolo je sedem let; iz te prikazni se ima sklepati, da stoji tu števniki v tožilniku a ne v imenovalniku, kakor v nemškem in klasičnih jezikih, in da imamo tu bez podmeta stave pred seboj, Mikl. 391.*

§. 167. Pridev štete stvari se sklada s stvarjo: *sedem kraljev je bilo rimskih; prvih pet je bilo možkih.*

§. 168. Poleg navadnih glavnih števnikov so tudi taki, ki so s priponkami **ak, ina, ica** itd. stvorjeni in prve nadomestujejo: *trije stotaki; pet stotin, sveta trojica (oseb).*

Ločilni števniki.

§. 169. Ločilni števniki stoje kot prilogi in samostalniško in sicer samostalniško v srednjem spolu ali kot pravi samostalniki: *troje (in trojne) bukve, dvoje (in dvojne), četvere (in četverne) vilice, dvoje sani; dvoje, troje, četvero vilic; s trojadjo, četverjo, peterjo vozi.*

§. 170. Ločilni števniki štejejo plemena, vrste in skupke in stoje:

1. kakor v latinskem pri onih samostalnikih, ki so samo v množini navadni: *dvoje, oboje grablje, troje vile; dvoja kola (currus), prim. dve koli (rotae); dvoji noži zwei Strautmesser, dva noža zwei Messer; prim. lat. trina, bina castra; ločilni števniki za jedinko je jeden, en v množini: kralj mu pripoveduje oboje sanje; ene citre bom kupil, prim. unae litterae;*

2. kedar pomenijo soštete jedinke že same na sebi tudi množino: *zdaj zginejo izpred oči ti, zdaj oni, zdaj oboji; ona je troje snubce imela;*

3. za zborna štetje ter zaznamujejo stvari, ki so v enoto zbrane: *peteri pridejo die fämmtlichen fünf; z enajsterimi pride; petero poslednih berete zdaj prvič; kakšna se je sedmerim možem zgodila;*

4. za štetje plemen, vrst in pojemskih stvari, kakor nemški cinerlei, zweierlei: *se je od vinca dvojega vrtnarju glav'ca zmešala; trojo krivico dela begeh ein dreifaßes Unrecht; oboja misel je slaba; petera obleka; dvojna božja dobrota;*

5. samostalniško za štetje enotnih stvari po plemenu, starosti itd. različnih: *dvoje golobov opravi; vsake živali dvoje; petero ljudi; en porod in dvoje otrok; rešenih je petero; dva človeka tedaj šteje jedinke enakih, dvoje ljudi pa jedinke različnih ljudi, postavim da sta mož in žena, ali nemec in slovenec, žid in kristjan, starec in mladeneč itd.; tri ovce šteje jedinke enakih ovac, troje ovac pa zaznamuje trojad različnih, ki vtegnejo biti stara ali mlade, samec in samici ali različnega plemena: Levstik;*

6. zaznamujejo število, kedar šteta stvar nê imenovana: *list se kala na troje ogr.;*

7. stoje mesto glavnih: *se dvoje kit mu dol obesi; petero močnih je stebrov; otroka prav rediti je obojih (Jožefa in Marije) največi skrb; obojih (Filipa in Natanaela) srce je zveličarja želelo.*

Vrstni števniki.

§. 171. Vrstni ali vrstilni števniki v določni obliki značijo ono osebo ali stvar, ki je šteta v vrsti in šteta z ozirom na vse druge, ki so v oni vrsti pred njo: *prvi, drugi, deseti, zadnji.*

§. 172. Samostalniški vrstni števniki na *-ina* kažejo v delinah ali v ulomkih število kosov, v katere je kaj razdeljeno: *dve tretjini duae tertiae, tri osmine tres octavae; dvojina (= ena dvojina), tretjina, desetina* kakor latinski *tertia, decima pars.*

§. 173. *Samodrug, samotretji* itd., pa tudi *poldrug, poltretji* itd. štejejo tako, da je ona oseba ali stvar, ki je z besedama *pol* ali *sam* zaznamovana, v vrstnem števniku že sodržana: *on*

je Noeta samoosmega ohranil, t. j. sedem jih je ohranil in Noe je bil osmi; poldrugo leto, poltretjo leto, t. j. eno in pol, dve in pol.

IV. Zaime.

§. 174. Pomenska imena zaznamujejo stvari po onih znamenjih, ki so v stvareh; kazalne besede pa zaznamujejo razmero med stvarmi; te kazalne besede povedajo iz stališča govoriteljevega, so li stvari tu ali tam, bliže ali dalje, unstran ali tastran. Te kazalne besede se imenujejo **zaimena**, ker se je mislilo, da stojе mesto imen.

Zaimena 1., 2. in 3. osebe, in povratno zaime, potem nekatera oziralna, prašalna in nedoločna zaimena stojе samostalniško, posestna in nekatera kazalna, oziralna, prašalna in nedoločna zaimena pa stojе kot prilogi; nekatera zaimena ne razločujejo spola, nekatera samo dvoj spol. Navadno se zaimena dele v: 1. osebna, 2. kazalna, 3. povratna, 4. posestna, 5. prašalna, 6. oziralna, 7. nedoločna; razun teh še je iz zaimenskih korenov mnogo prislovnih oblik, ki se rabijo v stavu kot prislovi, predlogi in veznice.

1. Osebna zaimena.

§. 175. S prvo osebo **jaz** kaže govoritelj ná-se, z drugo osebo **ti** na tega, s katerim in s tretjo **on** na onega, o katerem govori; *jaz, ti* ne razločujeta spola, samo v dvojini je poleg možkega *midva vidva*, tudi ženski *medve vedve* in v množini poleg možkega *mi vi*, ženski *me ve* v navadi.

§. 176. Zaime tretje osebe ima v imenovalniku koren **on**, v ostalih sklonih koren **jъ** in razločuje troj spol: *on, ona, ono, jega, je, jega*, itd.; **jъ** dendenes v imenovalniku *ně* v rabi. Osebna zaimena 1., 2. in 3. osebe so v širšem smislu tudi kazalna zaimena.

2. Kazalna zaimena.

§. 177. **On** je tudi kazalno zaime in stoji samostalno mesto imena; v obliki *óni* (jener) pa stoji tudi kot prilog pred samostalniki: *jaz sem mož, ona je žena; óni den (úni dan) je bil dež.*

§. 178. Včasih stoji ženski jedninski tožilnik **jo** kot notranji predmet pri glagolu: *štirji jo godejo, eden jo trobi; Filiščane so jo vlili (so pobegnoli); ž njim jo potegneš; vol jo zdaj žalosten potegne*; ta zveza je bržkone posneta iz Laškega, primeri Mikl. 30.

§. 179. Kazalno zaima **óni, a, o ille** (na vzhodu **ov, a, o**) znači iz stališča govoriteljevega dendenes oddaljeno, **te, a, o** in v podvojeni obliki **toti, a, o** (*hic, haec, hoc*) bližjo razmero osebe ali stvari; na hrvatskem je *ov, a, o* (= *te, a, o*) za bližjo razmero v navadi; tudi *oni* oziroma *ov* in *te* stojita samostalniško in pridevno: *óni (úni)* oziroma *ov (ki tam dalje stoji)* je naš hlapec, *ta (ki je tu bliže nas)* je sosedov; *óna (úna)* oziroma *ova* hiša je naša, *ta* je sosedova.

§. 180. Kazalno zaima **sam** pomeni: a) *unus solus* allein, *lauter* in *felbst*, pa tudi b) imena ali zaimena v govoru spremlja in jih tako naglašá: *sam samcat ganž allein; sama na samem živi; gosto mleko ko sama smetena; luči se same vžigajo, luči se same utrinjajo; sam sebe in samega sebe ne boš grajal; oče sami so prišli po njega, ne da bi koga poslali*.

§. 181. Beseda **ist, a, o** je iz glagolskega korena *jes (esse)*, pomeni izvorno *der science, ein gewisser*, v zvezi z drugimi zaimeni je postala zaima: *ta isti idem; tisti ille* in *iste*; ravno *tisti idem*; sedaj se *gosto* rabi *isti* za se tudi v pomenu *idem*.

Kazalna zaimena so v širšem smislu tudi osebna zaimena 3. osebe.

3. Povratno zaima.

Pomen.

§. 182. Neko posebno osebno zaima iz korena **sva**: *sebe sebi se: sui sibi se: ov ol ž* rabi svoje sklone za vse spole in kar je jegova posebnost tudi za vsa števila; povratni značaj se kaže tudi v tem, da nema imenovalnika, imenovalnik mu je ravno stavov podmet; vse sklonske razmere vseh treh oseb, ki se nanašajo na podmet istega stava, izrazujejo se s tem povratnim in pristojnim mu posestnim zaimenom *svoj, a, e*: *ljubim se (mič), ljubiš se (vič), ljubi se (fič), ljubimo se (unš)* itd.; *dam si (ič) gebe mir, daš si (bir)* itd.; *ljubim svojega (meinen)*

bližnjega, ljubiš svojega (beinen), *ljubite svojega* (euren) itd.: *svojega konja jezderiš; jokajte same nad seboj ino nad svojimi otroki; vsaka svojega otroka sve imeli; ki vsaka svoj'ga imate.*

a) posebna poraba.

§. 183. Pomaeti je: 1. včasih stoji tudi posestno zaime 1. in 2. osebe mesto **svoj**: *odpuščamo dolžnikom našim* (*ostavljajemъ dlъžbnikomъ našimъ* ostrom. ev.); *ja ču s mojom vojskom okrenuti* srb. p.;

2. **svoj**, **a**, **e**, ima včasih krepši pomen *idios proprius* eigen in stoji tam, kder bi pričakovali *moj, tvoj, jegov, naš* itd.; beseda, na katero se *svoj* nanaša, stoji navadno v stavu, toda nê podmet: *pustite vsakemu svoje; bolje je svoje jajce, nego tudja kokoš* srb. prisl.;

3. glede povratnega zaimena se ne pazi na podmet, ki dohaja nedoločniku, ampak na stavov podmet: *vidijo rajdo tujih kupcev proti sebi priti; kralj ga ukaže pred svoje lice pripeljati;*

v stavu: *ne boj se k sebi vzeti Marijo, mora stati k sebi;* nasprotno pak povratno zaime ne sme stati v stavih: *dovoli mi prašati te; recite mu, zbuditi vas; recite mu, spraviti vaše blago; pustite ga iti k vašemu očetu; dovoli mi razodeti tvoja dela; kajti v stavih: dovoli mi prašati se, recite mu spraviti svoja dela* itd., bi se nanašalo povratno zaime na predhodno zaime *mi, mu*, a ne na stavov podmet.

b) kot vzajemno zaime.

§. 184. Povratno zaime služi tudi izraziti vzajemnost (reciprocität); vzajemnost se v obče izrazuje:

1. s povratnim zaimenom bez predloga: *saj sva si brata, seznanila sva se; pa jih vrže daleč vsak sebi;*

2. s povratnim zaimenom s predlogom **med**: *ljubite se med seboj;*

3. se beseda **jeden** ali **drug** primerno zveže z besedo **drug**: *pomagajte eden drugemu; pričeli so se trgati jeden drugega; ljubite drug drugega; ljubite endruga; ljubite se endruga; hodita za endrugim* (prim. *πρὸ ὃ τοῦ ἐνόησε* II. 10. 224);

4. s ponavljanjem imena, pri neživočih stvareh je to pravilo: *brat ide nad brata; roka roko umije.*

Naslonjene oblike.

§. 185. Povratno zaima in osebna zaimena imajo v nekaterih sklonih dvoje obliko, imajo daljšo in krajšo nenaglašeno; daljše močne oblike stoje pri nasprotju in v govornem naglasu, krajše se navadno na katero predhodno besedo naslonijo oziroma njenemu naglasu podvržejo; take besede so: jedninski dajalnik: **meni, tebi, sebi** in **mi, ti, si**; pravi tožilnik: **me, te, se** in zraven tega daljši **mene, tebe, sebe**, ki je izvorno roditeljski; na dalje tudi za jedninski možki in srednji roditeljski in tožilnik sama končnica **ga** mesto daljšega organično neoskrunjenega **jega**; dajalnik **mu** poleg **jemu**; potem roditeljski **je, jih, ju**, poleg **nje, njih, nju**; dajalnik **ji, jim, jima** poleg **nji, njim, njima**; konečno tožilnik **jo** poleg **njo**. Pravilo je:

1. Pri povratnih glagolih stoje krajše oblike: *čudim se, zdi se mi*;

2. s predlogi stoje v tožilniku navadno krajše naslonjene, v drugih sklonih pa daljše oblike: *zá me, pó me, ná me, čéz me, v té in vá te, v sé in vá se; en'ga zá me, en'ga zá te; pó te je kraljica me poslala; rdečo kapo ná se de; da bi Sisek pód se zgrabil; préd me; zá-nj družba ne mara; toda navadno: do mène, od mène, zoper mène in zoper mé; ogenj ž njé gori; k mèn' sta hodila; na vzhodu vender tudi: dó-mene, ód-mene in ód-sebe, glej §. 23, a);*

3. od začetka in v nasprotju stoje navadno daljše oblike: *meni se pa trdno zdi; mačehi kupi sukunjico, sebi pa kupi sabljico; jaz nečem ne tebe ne drugega; pa tudi: mi daje slovo; se kralj Matjaž oženil je; si kupi žute goslice; me pusti živ'ga zdraviga; te pri kralji bom 'zgovorila;*

4. Med izrazom *pogubi se* in *pogubi sebe* je razloček ta, da prvi znači trpni položaj, slednji pa povratni. To pravilo onemu pod 1. ne nasprotuje, ker gre tam za prave povratne glagole, tu pa se povratna razmera tvori iz prehodnih glagolov.

4. Posestna zaimena.

§. 186. Z deblom ali roditeljskim osebni zaimen, na dalje povratnega, kazalnega in prašalnega zaimena so v zvezi posestna zaimena; posestna zaimena so posestni prilogi na pri-

ponke **jъ ja je, ij, ov, љнѣ** ali **инѣ** : *moj, tvoj, svoj, naš, vaš*; čij iz **кѣ-ij** zraven čigav in na vzhodu tudi čiden; njegov : *njega, njihov* : *njih, onegov*; njen zraven njezin : *nje, najin, vajin* : *naju, vaju*; na zahodu stoji mesto posestnega zaimena tudi roditeljski : *za naju čast se bijeva, na vzhodu le : za najino čast.*

5. Prašalno zaimo.

§. 187. **Kdo, kaj, kde, kedaj, kak, kateri, kateri, kam?** itd., prašajo naravnoč (direktno) in odvisno: *kdo si? kaj ti je ime? povej mi, kdo si? povej mi, kaj ti je ime?*

Po nemškem zavito je: *kaj je to za ena žena?* prašati se ima: 1. po osebi: *kdo je ta žena?* 2. po stanu: *kaj je ta žena?* 3. po lastnosti: *kaka je ta žena?* 4. po izboru: *katera je ta žena?*

6. Oziralno zaimo.

§. 188. Oziralna zaimena so bila izvorno tudi kazalna; vsi stavi so bili na prvi stopnji govornega razvitka le glavni in neodvisni; daljši razvitek mišljenja in govorjenja je dodal govoru luč in tenjo, bližnjavo in daljavo, glavne in odvisne stave, primeri: *drugemu jamo koplješ, sam v njo padeš* (priredjena glavna stava); *koplješ li drugemu jamo, padeš sam v njo* (prvi odvisen v prašalni obliki, drugi glavni stav); *kdo* (= *kdor*) *drugemu jamo koplje, sam v njo pade* : prvi stav je izvorno prašalen, ali ker je z drugim prašanju odgovorjeno, je postal oziralen; na zahodu je oziralna oblika proti prašalni sploh podaljšana z glasnikom **r**: *kdo-r*; **r** je staroslovenski že, grški *γε* (*ō γε*), nemški **-dŕ**: *mi-dŕ, bi-dŕ*, tedaj okrepek.

§. 189. **Kdor, kar** je samostalniško zaimo (a); **kateri, koji** je pa priložno zaimo in stoji zato le pri samostalniku (b) ali pa se ozira na kak samostalnik (c), ter se sklada ž njim v številu in spolu, sklon je v zadnjem primeru odvisen od glagola oziralnega stava; zaimo **ki** znači samo oziralno razmero (c), število, spol in sklon se razun imenovalnika in včasih tudi tožilnika zaznamuje z zaimenom **jъ** (d): a) *kar mačka rodi, vse miši lovi*; *kdor rad laže, rad krade*; b) *kateri človek je nemarnež, nikdar nič nema*; c) *hiša, ki (katera, koja) rebra kaže, ovaja slabega gospodarja*; d) *srečne so oči, ki nebesko veselje igra po njih (po katerih)*; *naj k meni pride, ki ga žeja.*

§. 190. **Ako** iz *a-ko, ako si, akoprem, če, če si, či* so prislovne oblike zaimena **ky, čy** in navajajo prislovne oziroma pogojne stave; **kaj** na vzhodu navadno tudi **ka** je skladsensko lat. *quod*, grški *ὅτι* in navaja zraven veznice **da** izpovedne stave; **ker** in **jer (ar)** navajata vzročne stave; **jer** je stari *je-že*, **ker (kir)** je iz *kędeže* in pomeni izvorno *we*: *če ga bolj doji, manji je; ko bi ga poznal, bi ga pozdravil; kaže, ka ga glava boli.*

7. Nedoločno zaime.

§. 191. Prašalna zaimena postanejo nedoločna, če zgube svoj naglas: **če kdo** prim. *εἴ τις si quis*; kot nedoločna zaimena stoje navadno zadi za jedno ali večimi besedami, pa ne vsikdar: *velikih angelov kdo Rav.; če vás kdo pride*; pa tudi: *koga svojih pošlji.*

§. 192. **Někdo, někaj, někđaj, někam** itd. iz *ne vě kdo, ne vě kaj* itd., Mikl. 172, pomeni *aliquis, aliquid*; *nikdo, nikaj, nikam* itd. pa zanikuje; tem nedoločnim nekalnicam se prideva tudi krepilni **r**: *nikdor, nikar, nikamor, nikjer (nikder)* itd.;

§. 193. Nedoločni pomen dobijo tudi prašalna oziroma oziralna zaimena, če se jim pridene povratno zaime **si**, ali členci **koli, god, ljubo**, na vzhodu **šte (hoče)**: *kdo si je, naj pride sem; kar god storiš, stori prav*; primeri *kaj bodi* in *kar bodi govoriti* *was immer, bodi kaj govoriti* *ἴσχεσθεσ reden, bodi kaj človek* *ἴσχεσθεσ Menschen.*

V. Prislov.

Prislovi v obče.

§. 194. Vse nepregibne besede se imenujejo členci ali prislovi v obče; členci (*particulae*) se imenujejo zato, ker so ali so se smatrali kot deli kde katerega stavovega člena. Členci so troji: prislovi v ožjem smislu, predlogi in veznice.

Beseda prislov je prestava latinskega *adverbium* oziroma grškega *ἐπίρρημα*, toda prislov ne določuje samo glagolov, ampak tudi priloge: *solnce lepo sije; on je preveč hudoben, prehudoben.*

Tudi predlog je izvorno prislov: *on gre mimo: mimo mene; ta mi je soper: soper mene.* V rabi si je prislov omejil svoje

polje ter stoji v drugem smislu pred glagoli, z njimi v eno besedo sklopljen in njih djanju smoter določujoč; v tej porabi se veli predponka (praefix): *soperstaviti se*; če prislov zgubi svoj prislovni pomen ter posreduje sklone, t. j. razmero med stavovimi členi, imenuje se predlog: *mimo mene, soper mene*; predponka je tudi predlog v širšem pomenu.

Taki prislovi, ki posredujejo zvezo med besedami in stavi, so veznice: *kar ga poznam, je tak*.

Prislovi posebe.

§. 195. Prislovi ali členci so postali iz glagolskih in zaimenskih korenov in so otrpneli imenski skloni; imamo zato prislove iz: a) samostalniških b) priložnih imen, c) zaimen, d) otrpnele glagolske oblike: a) *zmirom*; b) *lahko*; c) *zoseb, posebē, posebi, posebej, po se, precej* iz povratnega zaimena; *ovači, inači, tako*; d) *bojo, bojda, bojo da dicunt*, menda iz *bajo* posled prilichenja samoglasnika prim. *ισθι* iz *εσθι*, *bajo da* = *bajejo, bajejo da*, oblika *baje* mi je nejasna in beseda *baje* pri nas nē znana.

Iz glagolov so na dalje sledeči prislovi: *bi* : *byti* : *ko bi htel*; *bodi* — *bodi, bodi si* : *bodi si*; *vender, vunder* iz *vēm da r (že)*, *vem* : *vem sem mu dal*, za obliko *vunder* je ta razlaga dvomliva, Šolar misli na *ondar καὶ τότε*; *glej, lej, le* : *zdaj le, tu le, ta le, le ta*; *der, deder* iz *děj že, děj děj že tñue eš nur, nur ju*; *menda* iz *mēnim da*; *morti, morebiti*, t. j. *more biti*; *naj* iz *nehaj* : *naj pride* t. j. *nehaj (concede) da pride, ne naj (pusti) se mi pogubiti, da naste ležati na mrazi ga laffet ihn liegen kor., hrv. srb. neka*; *pre*, čes. *pry* iz *pravi* : *on je pre ušel*; češ. (*hočeš*) ališ wenn : *menijo, češ zdaj je končano*; *jeli* iz *je li*, stsl. *jestъ li* : *jeli pride?*

Tudi deležniki v tako zvani prislovni obliki gredo sem: *grede, kleče, leže, stoje*; *razmišljaje, skrivaje, jokaje*; *vedoč dati*; *rekoč* iz *rekoče*; *rjoveče* : *žena rjoveče klicala*; *všeč* iz *vošeč er-wünſcht m. wünſchen*; *reksi* in *der Meinung*, in enako *samsi einzeln*, kakor da bi *-ši* bila prislovna priponka.

§. 196. Nekateri členci so sestavljeni: *ampak* iz *a na opak*; *najmreč* iz *na ime reči*; *samoč* : *simъ věšte*; *temuč* : *tēmъ več*; *uže, že*, hrv. *jur* : *u (? jam) -že*; *javalne* : *ja (v) ali ne*.

§. 197. Prislovi ali členci so otrpneli skloni in sicer:

1. orodnik jedninski: *kasom* in *Trapp*; *križem*; *mahom*; *nicoj*, *nocoj*, *nicor* Šolar misli na *noč sijó*; s predlogom: *zmirom*; *s curom teči*; *pospolom* nacheinander ogr., prim. *sploh*, *spol* in *generatim*; *istom taum*, *istom sada* eben erst; im weil, indem hrv.

2. orodnik množinski v imenski obliki: *slovenski* (iz *slovenŝky*) *govori* (primeri *latina lingua loqui*); *bočki* seitwärts; *bratinski*, *pobratinski*; *grčki*; *dijački*; *latinski*; *prečki*; *pešički* (*pěš*, *pešice*); tudi iz deležnikov: *bežečki*, *zabečki* (*zabiti*), *mimo idučki*, *klečečki*, *sedečki*, *spečki*, *stojčki*; *liki* (: *liko*, *lice*) gleich wie; *naški*; *pak*, *pa*, stsl. *paky*; krivo je *po laški*, *po nemški*, *po slovenski*.

3. jedninski tožilnik prilogov, a) bez predloga; tožilnik je tako umeti, kakor v izrazu *dolgo žieljenje živeti*, kar je bez samostalnika *dolgo živeti*: *zlo fehr*, stsl. *zelo*; *lahko leidyt*, *möglicy*, *vielleidyt*; *vrlo fehr*; *čęsto vřt*; *jędrno*, *jadrno*, *djedjerno řdneř*; prim. stsl. *pręmo* = *ravno*: *akoprem*, *dabiprem*, *čiprem*, *čeprem*; *proč*, stsl. *proče weg*; *daleč* iz *daleče*; *drugači*, *drugač* iz *drugačb*; *inače*, *ináč*, *nači*; *kako*, *kak*, *ko*; *tako*, *tak*; *ovak*; *takisto*; *sicer* iz *sice že ita vero*; *bolje*; *več* stsl. *veřte*; *pač*, stsl. *pače*; *dalje*, *dlje*, *delj*, *dler*; *menje*, *menj*; *prej*, stsl. *pręžde*; *raji*, *raj*, *rajři*; *brže*, *brž*; *prvlje*, *prlje*; *jer*, *ar* ogr. stsl. *ježe*; *tore*, *za torej*, *ob torej*: *to že*; *ter*: *tože*; *soper*, stsl. *sopřb*; *kar*: *kar ga poznam seit idy ihu kenne*, *komej sežem po njem*, *kar* (*cum deř Nadsřates*) *se zgrudi*, *kar v grob z mano* nur (gleich) inř Grab mit mir; *ka*, *kaj* na vzhodu za izpovedne stave: *rekel mi je*, *ka pride*; *nekaj* — *nekaj řheilř* — *řheilř*; *kajti* na vzhodu *quia weil*; *ko* bržkone pokrajřano iz *kako*: *ko pasem*, *veselo prepevam*; *kot*, na vzhodu *kakti*, tedaj je postalo iz *kakoti*; *ako*, *ak wenn*; *či*: *ga či poznam kenu' ihu wol besser*; *če*, *či wenn* od zaimena *čb*; *pa*, *pak* aber m. *pako*; *pali* iz *pako li*; *ino* iz *i no*; *gor*; *dol*; *nořer*; *kraj*, *kre*; *tik*: *tik nebes*; *nočes*, *letos*, *jutros* Habd.; *tačas* illico; *tečas* inzwischen; *vesčas*; *unkraj*;

b) s predlogom: *vadlje*, *valje*, *veljek*, *vadle*, *vale*, *vadler*, *vdilj* nach der Länge, gleich, *biř* iz: *vř dlje*, *vř dřlj* (*dlje* sr. lon-

gitudo, dalje *longius*) : vadjje do Ljubljane, vse vdilj nač der Reife; *vkup* iz *v kup*; *vedno*, *veno* : *v jedno*, *v edno*, *v eno*; *vpričo* : *v pričo*; *vštric*, *vštrit*, rus. *v strěču* prim. *srečam* in *sretem sbrěsti*; *vznak* : *взъкъ *nakъ* : stnem. anča Genid; *spet zraven opet* : lit. *atpenti* (mestnik) in *sopet* iz *възопетъ*; *nazaj*, stsl. *na zaždъ*; *zakaj*; *zister* жар, stsl. za isto že; *zapstoj* po nemškem umfonst iz : *za ob (s) tunje*, *stunje* Habd.; *isker proxime*, prim. stsl. *vъskraj* in *iskrъ*; *navěk*; *navlašč*, *nalašč*, stsl. *vlaštъ* : *vlastъ*, *vlad-ati*, prim. *zlasti* pri roditniku; *na mah*; *na opak*, *napak* verfehrt, prim. skr. *apanč* rückwärts gelegen iz *apa* από in *-ač*; *naprej*, stsl. *naprěždъ*; *narazen*; *poleg* iz *podleg*, stsl. *po-dlęgъ*, prim. *gore dlje*, *podolž*; *stoprav* erst : *sъ to pravo*; *stopram* : *onda stopram* dann erst; *najme* : *na ime*, prim. *najmre*, *namreč* : *na ime reči*;

4. jedninski mestnik, iz prilogov v določni in nedoločni obliki srednjega spola :

a) bez predloga : stsl. prislov *dobrě* itd.; nsl. (*v*)uni, *vüne*, *vünej*, *vně*, stsl. *vъně* braußen; *pozdej*, stsl. *pozdě* später; *zadi*; *prědi*; *slědi*, *poslědi tandem*; *srědi*; *jutri*; *davi*, *davě*; *drevi* heute abends, (prim. čes. *drevno*); *vrhu*; *gori*; *doli*; *godi* stsl. *godě*; *trěbi* nötig; *skorom*, *naskorom* (določna oblika) bald : *skorom je sunce zašlo* je bald; v izrazih: *do korě* bis wann, *ob korě* wann, *do sorě* bis jetzt, *osorej* jetzt, *ob torě* jetzt teči jedninski mestnik od *ora* lat. *hora*; tako je mestnik tudi *prav*, stsl. *pravъ* m. *pravi* Mikl. 652;

b) s predlogi : *na velci* (nedol. oblika *veličě*) : *odprite vrata na velci*; *na kratci*, *na nagli*, *na skori*; *okolí*, stsl. *okolě*; *po drugom* (določ. oblika);

5. dajalnik : *domov*, *domou*, *domo*, *domu* iz *domovi*; *si* : *da si*, *da si tudi*, *da si ravno*, *kakor si*, *marsikrat*;

6. roditnik : *iznimce* ausnahmungsweise : **iznimica*; *napętce* ungefähr; *opikece* jetztrecht; *oščipce* abzuwendend; *pěšice* zu Fuß; *postrance* seitwärts; *prekorubce* nikaj ganz und gar nichts; *preměnce* wechselweise; *skrocce*, *skriece* heimlich; *slěpce* blind; *trbušce* am Bauch; *ukradce* verstoßen; *hotonce* iz *hotomice* freiwillig; *prekorupce* muthwillig; *nepre-*

stance unaufhörlich; tudi *tolikanj* in *kolikanj* m. *tolikaj* iz *tolika-i*; morda tudi *včera*, *jutra*, *doma* prim. Mikl. 512, 636;

s predlogi: *dovolj*; *dosta*, stsl. do syta; *dosti*, stsl. do syti; *do čistega*; *zjutra*, *zjutraj* iz: *za jutra*; *zgodaj*: *za goda*; *iz bliza*; *zlasti*: *iz vlasti*, prim. tožilnik *nalaš nalašč*; *zvuna*, *od zvuna*; *znotra*; *zdolaj*, *ozdola*, *ozdolaj*; *zbog*, pravilno *zbok* von Seiten.

§. 198. Nekaterih prislovov oblika glede sklona ne spoznana:

- a) na prašanje *kedaj?* od zaimen: *vsegda*, *vsegdar*, *vsakdaj*, *vsikdar*; *drugda*; *inda*; *kda*, *kđaj*, *kdar*, *kada* prim. skr. *ka-dā* lat. *quando*; *sedaj*, *sada*; *tedaj*, *teda*, *ta-da*; *vezda* immer; *anda* also;
- b) *indi*; *kde*, *kje*, *ker* iz *къде же*; *tudi*
- c) *vselē*, *vselej* *semper*, stsl. ima tudi *jelē quando*, *selē nunc*; *dokle*, *dokler*, *odkle*, stsl. *kolē quando*; *dosle*, *posle*; stsl. tudi *tolē tum*;
- d) *kōdi*, *kōd*; *tōdi*, *tōd*; *od onōd*; *povsōdi*, *povsōd*;
- e) *kamo*, *kam*; *tamo*, *tam*; *vsikam*; *sem* (stsl. *sěmo*); *inam*, *drugam*; *mimo* iz glagola *mi-nōti*; *darmo* iz *dar*; *věkoma*, *pogostoma*, *nenadoma*, *križema*, *nagloma*, *zaporedoma*; *zlagama*, *polagoma* iz *лъгъ* (: *lehek*); od glagolov: *vidoma*, *vědoma*, *neprenehoma*; ta prislovna končnica je bajo da v zvezi z orodnikovo končnico na *мъ*, *ma*, *mi* Schleicher compend. §. 259, prim. Mikl. IV. 165, II. 234 in naš §. 125, 5.
- f) *prvič*, *vprvič*, *drugič*, *tretjič*; *načetič*, *slédnič*; *vnovič*; *znovič*; *lehkič*, *naglič*, *ravnič*; *namič*, *najně* iz *na manjič*; *drugoč*, *nešteroč* (*nekteroč*); *jednoč* zraven *jednok*;
- g) členec *li* je bržkone iz *libo*, *ljubo* pokrajšan: *li*, *jeli*, *jelda*, *dali*, *ali*: *je li res*; *jelda spi*; *spi ali bedi?*
- h) *či* je v rodu s prašalnim zaimenom *čъ-*, *če-sa*: *či* (*če*) *si tam bil?*
- i) členec *le* (*li*, *lestor*, *listor*) mur, democh, bržkone različen od gore omenjenega *le* iz *glej*: *le idi*, *le pridite*, *le godci godate*; *kaj pak li* (? *glih*) *mene* (jušt *midč*) *izmirjate?* kor.; *sin*, *komu je listor otec živ* Habd.; *ako leprav* (*le prav*) *se dotaknem* ev. tr.; *ličkak* iz *le či kak* was immer für einer, eitel.

Nekalnica.

§. 199. Tudi nekalnica je prislov oziroma členec, bržkone iz zaimenskega debla **na** oziroma **nъ**; zanekuje pa s tem, da odreka, t. j. da stavi razmero zanekane reči proč ali unstran izpovedi, primeri: *prisojen, odsojen; obečati, odreči ot-rok in-fans*; nadalje: *na pol bel, podbel, nebel*. Nekalnici sta dve: **ne** je prosta in **ni** je bržkone iz prve s kazalnim i podaljšana.

§. 200. Nekalnici **ne ni** se sestavljata:

- a) *nego* : bolji nego; *nekar* : nekar ne hodi (kar ne hodi); *niti neque* (prim. Mikl. 359); *nikdo, nikdor, nihče, nišče nemo*; *nič, ništar, ništer nihil*; *nikdar*, bržkone isto ko *nekar*; *nikak, nikakov, nikakošen nullus*; *nikam, nikamor nusquam*; *nikod, nikoder nulla via*, itd.; *nieden, nijeden, nobeden noben (neuter?)* in *obeden, oben nemo* iz *ljubo eden?* : čes. *žadný* = *nižadny*.
- b) **ne** se sestavlja v besedah: *něsem, nejsem, nisem* iz *ne jesmъ*; stsl. *něsmъ němam (nimam)* iz *ne imam*; *nočem* ali *nečem* iz *ne hočem*; *někdo, někaj, někam* iz *ne vě (se) kdo* Mik. 172.
- c) v drugih sestavah se pomen **ne** le zanekuje, ampak iz zanekane besede je postala po pomenu nova beseda: *nevolja*, v *nevoljo (nesrečo) smo prišli*; *nemir*, postal je *nemir*; *neusmiljeno ravna*; *neroden je, roditi = skrbeti*; v *nemar (μίσμρα) pustiti*; enako *neprilika, nedog*; v glagolih: *iznebiti se česa* : *byti, dobytí, zabyti, iz-ne-by-ti*; *ob-ne-moči, obnemorem*; *iznevěriti se*.

§. 201. Nekalnica stoji pred ono besedo, ki se ima zanekati: *obljubil je sovražnikom ne pomagati*; če je poved zanekana, stoji nekalnica pred pomožnim glagolom, pri pogojnem **bi** sme predi ali zadi stati: *ně bogat*; *něšo věděli*; *ništer ni zakriveno, de bi se ne razodelo* Trub. (*nič ně zakriovljeno, da*); *bojim se, de bi res ne bilo*; *zraven: bojim se, de ne bi res bilo*; pa tudi že briž. sp.: *jesem ne spasal m. něsem spasal (rešil)*.

§. 202. Kako je postal pomen člena **nego**, jasni posebna oblika slovanskih primer: *grmi izza gore? ne grmi, Marko sabljo brusi* —; če se tedaj med primero in dogodjaj stavi beseda *nego*, s prvim svojim delom **ne** primerno sliko zanekujoča in z drugim delom **go** (γε) pristavljeno dogodbo potrju-

joča, ona tako primero in dogodjaj veže: *ne grmi nego Marko sabljo brusi*; enako stoji po primerniku zanekan izraz s členom **nego**: *ljubili so temo bolj nego luč*: *ljubili so temo, ne luč*; tako so postali tudi stavi: *poprej neli (nego li) je nebesa videl*; če pa stoji v primerjanju v prvem členu nekalnica, onda je v drugem členu naglašen potrtilen izrek: *luči neso ljubili nego temo*; tako se je v členu **nego** zgubil zanekalni pomen in prevladal pomen *ampak*, konečno v ogrskem tudi pomen *samo*: *da si nej samo zemeljski nego i nebeski oča*; *oni nisu saki nego jedan desetak prijeli*; *ovi poslednji jesu neg jednu uru delali ogr.*

Nekalnica ni.

§. 203. 1. Na nekalen stav se priklepa nekalen stav z nekalnico **ni**, na pritrtilen stav se priklepa nekalen stav navadno s protivno nekalnico **a ne**, n. p. *ne delam, ni ne molim*; *rožice ne delajo niti* (hrv.) *ne predo*; *prosi a ne tirjaj*;

2. **ni** je *ne* — *quidem* ni^{cht} einmal; pred določnim glagolom stoji navadno še nekalnica **ne**: *ni besede ne reče*; **ne le** mesto **ni** je tuje: *ti nesi meni nigdar dal le eniga kozlička Trub.*;

3. **ni** — **ni, niti** — **niti neque** — *neque o^{vt}e* — *o^{vt}e*; pred glagolom stoji večkrat še nekalnica **ne**: *ni ne delam, ni ne molim*; *kjer jih ni moli, ni ruja ne sne*; *ne znamo ni jahati, ni plavati*; včasih je tudi **ne**: *niso za nobeno ne dušno ne telesno delo, dokler se ne naspijo*; *niti* (hrv.) *ne sejo, niti ne žanjo.*

Več nekalnic.

§. 204. 1. **Nikdo, nič**, itd. za se povedi ne zanekuje, *ampak le svoje členovsko razmerje v stavu*: *vino sem pod nič prodal*; *dušo mojo si iz ničesa stvoril ogr.*;

2. stav je zanekan, če se razun onega členovskega razmerja v stavu zaneka še poved sama: *nihče mi nē nikoli nič krivega storil*; prim. grško, *οὐδείς μὲ οὐδέποτε οὐδαμοῦ οὐδὲν ἠδίκησεν*, enako *οὐκ ἠδίκησεν οὐδείς* etc., toda v grškem v nasprotnem smislu, če se splošna nekalnica poznej stavi, *οὐδείς μὲ οὐκ ἠδίκησεν* = *πάντες ἠδίκησεν*; *nikomur nikoli nikjer nēsmo nič dali nemini unquam usquam quidpiam dedimus*; členovska razmerja so v slov. lahko, kakor primer kaže, vsestransko zanekana;

3. V istem stavu dvakrat postavljena nekalnica, če se nanašata obe nekalnici na isti pojem, pomeni posredno potrdilno izpoved: *pri bogu nê nobena stvar nemogoča*;

4. Kedar nekalnica ne nekanje popolnuje, stoji pred povedjo, kedar pak kako drugo nekanje zanekuje, stoji pred nekalnico onega nekanja: *ne nič ampak veliko si mu dolžan*;

5. odgovarja se z eno nekalnico: *je li vam kaj manjkalo? oni pak pravijo: ništer Trub.; vam kaj piše? ne.*

Okrepljena nekalnica.

§. 205. Nekalnica se krepi:

1. če se primerjajo reči naj menjšje vrednosti: *rodovina nê bitve (betve) vedela; kar črhe ji ne odgovori*;

2. če se nekalnica dvakrat postavi: *ne bo te konec ne; ne hodi ne; ti nisi kratko nikar ta nar manjši Trub.*

VI. Predlog.

§. 206. Predlogi so pravi in nepravi; pravi predlogi razločujejo samo razmerje med stavovimi členi, so tedaj razmerniki; nepravi predlogi pa imajo poleg tega razmerniškega opravila tudi svoj izvirni imenski pomen in imensko porabo: *kraj mene, moj rojstni kraj*. Da so predlogi izvirno prislovi in so postali iz glagolskih in zaimenskih korenov, je bilo že pri prislovu rečeno; ravno tako tudi, da služijo deloma še kot prislovi, nadalje kot glagolske predponke.

Prislovna poraba pravih predlogov.

§. 207. Prislovno stoji:

- a) beseda **na** v obliki **naj**, t. j. *na-i* (i je kazalen), **na** zahodu v obliki **nar**, t. j. *naže*, ter tvori presežnik: *najlepši, narlepši; največi, narveči* itd.; toda sorodnost te besede s predlogom nê celo dognana; očitna pa je ta sorodnost v besedah: *nagluh, nakisel, nakriv*, kder ima **na** kot prislov pomenjšalno moč, prim. nemški *anfaßt, anfauer*;

- b) **po** v ločilnem pomenu, Mikl. 633: *je grda, je stara, pa ima po dva; učenci so se po dva in dva razšli; po trije po štirje možje pridejo; postáren a, o áftfid;*
- c) **pod**: *podplat* die *Sohle* t. j. *plat spodaj ali spodnja plat*; v drugih narečjih *podbel* (*subalbus*) *unten weiß*;
- d) **pri** pomenjšuje: *pribel, prisladek subdulcis, pričrn*;
- e) **prě** povečuje: *prelep, premal, preveno immer fort; preblato, prelepota, premodrost, premraz, itd.; sprelep* t. j. *izprelep*;
- f) **raz**: *razsoha* : *soha*; *razred* : *red*;

Glagolske predponke.

§. 208. 1. **v**, stsl. **vъ** iz **vъ**, in to iz (*v*)*en*, gr. *ἐν*, *εις* (iz *ἐς*), lat. *in*, skr. *an-tar* = *intra*, pomeni hincin in se točno loči od predponke **u** (glej 19): *vbiti* hincinfdslagen, *vdeti* hincingeben, *vlezti, vteknoti*; pisava **ve** iz **vъ** se tedaj priporoča.

2. **vz**, stsl. **vъzъ** iz **vъ** in **sъ**; po obliki odgovarja grškemu *eis*, *εἰσω* (iz *ἐς*, *εἶσω*), po pomenu grškemu *ἀνά*; v glagolskem predpetju pomeni: a) gibanje od spoda k višku; b) nazaj pri glagolih, ki ne pomenijo gibanja; c) dokončalnost djanja: a) *vzdignoti, zdignoti; zlezti (vzlezti); zrasti; vstati; vzhajati; vzeti nehmnen* (aufnehmen); b) prim. Trub.: *nikomer dobriga ne uzdajte grūšet niemand*; c) *zbojati se; zevpiti auffdrcien; znetiti*.

3. **vy**, po Pottu druga oblika za **u** skr. **ava**; mimo severnih slovanskih jezikov se nahaja **vy** v benečanskem in korškem narečju ter v briž. spomenikih v pomenu iz: *vebirat; vehnat (izgnati); vepodit; venest, venašat; veriezat (izvržati); vtrebit*; nadalje v besedah: *vilaž in vigred (pomlad); uvignan* briž. sp. t. j. *vygnan*;

4. **do**; nemški **zu**, stnem. *zuc, za ze zi*, got. *du*, gr. *δε* : *οἰxór-δε*; pomeni, da je djanje dospelo do nekake določene meje: *dobiti (byti); domeriti* t. j. *slabo mero dostaviti; doplesati, dorajati auštanzén* (za *zdaj, za dnes, za celo življenje*); *dosluziti* (leto, poprek, če *ně več za rabo*); *dosmrđeti* : *do sem, do nas je dosmrđelo*; *dokleti* : *doklel je, ně ga več; dopleti* (za *drugimi, ali do konca, ali če kdo dostavi, da dobi celi den v račun*); *dosejati; dopovedati* : *pravim mu, pa mu ne morem dopovedati, t. j. povedati, da on ve in ume, itd.*

5. **za** pomeni: a) gibanje za čim ali za kaj: *solnce zahaja (za goro)*, tako: *zahod, zapad*; *zalezti, zalezovati, zasledovati koga (hoditi za njim)*; b) gibanje od pravega pota, od pravega načina: *zabresti, zajti, zavleči, zastriči, zarezati (kedar bolno živinče zakoljejo), zareči se*; c) zaprečenje, odstranjenje, odstranjena stvar zadi ostane ali cela mine: *zazidati, zadelati, zamazati, zamašiti, zapažiti, zastaviti, zasuti*: *jamo, luknjo*; *zastreti (okno)*; *zakriti (mrliča, da ga ne vidijo)*; *zasesti, zaleči (prostor)*; *zapreti (hudobneža, pa tudi dveri)*; primeri *verrammelt, ver sperren*, v nemškem je predponka *ver-* v rodu s prislovom *verne*; pri naši predponki je dotični predmet zadi za overo, pri nemški predponki je overa misliti predi pred dotičnim predmetom), *zaklenoti, zadržati*; d) zgubo: *zapraviti, zaigrati, zagospodariti, zapravdati, zamuditi*; e) začetek djanja: *zavpiti, zadremati, zapeti, zaspati, zatrobiti*; f) *zagovarjati*, prim. *govoriti za koga*; *zadeti koga*: *voz je zadel za drevo*; slučaj f) odgovarja predlogu za s tožilnikom;

6. **iz**, po Curtius-u v rodu z lat. *ex*, gr. *ἐξ*, *ἐκ* pomeni: a) gibanje iz notra ven: *izbiti, izliti, izteči, izbrati*; b) dokončanje: *iznebiti se, izpiti se*: s *pitjem se pokončati, izpeti se*: s *petjem se utruditi*.

7. **na**, po Curtius-u grški *ἀνά*, got. *ana*, nem. *an* ima a) on isti pomen ko predlog s tožilnikom in mestnikom: *nabosti, navreči, navezati*; *nadēti, nadjati* *weauf thun*; *najti, na kaj priti*, prim. *in-venire*; *napasti*; *napeljati*; *napisati*; *nasaditi*; *nateknoti* itd.; sem gre tudi *nagovoriti*: s *govorom koga na kaj spraviti*; *navaditi se*; *napiti komu*: *na zdravje piti komu*; *napraviti koga na kaj*; *naučiti* itd.; b) pomeni začetek djanja in pomanjšanje: *nagnoti*; *nalomiti*; *načeti*; c) pomeni, pa se djanje godi na mnogih predmetih ali da je dospelo do kake določene meje: *nadrobiti, nažeti, naklati, nakrasti, naloviti, nalomiti, namleti, napisati, naprositi, napresti, nasušiti*; d) pri povratnih glagolih nasitjenost: *napleti se, nagosti se, nazobati se, naklečati se, naležati se, naplesati se, naskakati se*;

8. **nad** je podaljšan iz *na*, kakor *pod* iz *po*, *préd* iz *prě*, in pomeni: a) kar predlog *nad* s tožilnikom in orodnikom:

koga nadlegovati, nadležen, nadlega : kar nad kim leži; b) pre-sežnost: *nadcladati, nadkriliti*;

9. **ob**, stsl. **объ**, okrajšan **o**; skr. *abhi*, gr. *ἀμφί*, lat. *amb-* (*amb-ages*), nem. *um* (stnem. *umbi*) in *be-* (got. *bi* : skr. *abhi*); v rodu z besedo *oba* in *obče*, pomeni tedaj *od dveh strani* in *od vseh strani*; če se v *obče o* in **ob** menita, ima vendar v nazornem pomenu **ob** prevago; kot predponka pomeni: a) obdanje, djanje okol in okol predmeta, v tem slučaju odgovarja nemškemu *um*: *obviti, obiti (ob-viti); obezati (ob-vezati); ogledati se; odeti; obleči, obležem; obleteti; obložiti; oblčiči (ob-velečem); opasati; oplesti; opleti (kaj od vseh strani); obrezati; obrōbiti; obstopiti; obuti (opanke okol noge); obšiti; objeti*; b) odgovarja nemškemu *be-*: *obiti bešflagen; obdarovati; oblagāti beflagen; oovhati; ogovarjati verleumben, primeri ošteti koga*; c) pomeni dokončanje djanja: *obriti, ogreti, opeči se, oslabeti, oslepiti, osramiti, oteliti se*;

10. **od**, stsl. **отъ**; skr. *a-tas* ὄτλειδφ. comp. §. 251 A. 3. in *chrest. lex. atas*, lit. *at*, got. *id*, prim. Fick indogr. W. 699²; pomeni: a) odstranjenje: *odvaditi, odvezati, odgrizti, odjesti, oddati, oddeti, odkriti, odzestbi, odklenoti, odpreti, odbučati (bučela je odbučala); odpiskati*; b) jenjanje: *odbiti (ura je odbila), odvečerjati, odgrmeti, odmeniti se; odpresti, odpeti (pēti jenjati), odcvesti, odjesti (jesti jenjati)*; primeri: *odpeti, dopeti, napeti se (pēti : jenjati, dokončati, naveličati se)*; c) odgovor, povratek: *odvihnoti (pred je bilo zavihneno); odgovoriti, odmevati, odkimati, odpisati, odpevati*;

11. **po**; skr. *upa*, gr. *ὑπό*, lat. *sub*, got. *uf*, nem. *auf*; pomeni kot predponka: a) djanje v času ali prostoru pretrgano, t. j. djanje ki se godi v raznih časih ali na raznih prostorih: *polegati, tu pa tam ležati; ponašati, nesti pa odložiti; popijati, v različnih krčmah; postajati; posēdati; potepati se; primeri: po dva, po tri*; b) djanje večih podmetov ali na večih predmetih: *podaviti (enega za drugim); poloviti, pomoriti, pomreti, poplašati, posvāditi se, pospati (eden za drugim)*; c) skrajšano, zmenjšano djanje: *podirjati (kratko časa dirjati), poklicati, poplesati, postati (kratko stati), pospati, posedati*; prim. *poblizo, pogizdav malo gizdav* itd.; d) dela iz neprehodnih glagolov prehodne, ali iz prehodnih nove prehodne z oddaljenim predmetom nalik nemškemu

s predponko **be** sestavljenim: *posedeti* (s sedenjem travo pomežiti), *pohoditi*; *pokrasti koga* berauben; *polžjati* (rože: liti vodo) begičen, *popisati* (ljudi) beščreben; *posipati*, *pogovoriti se*; e) pretvarja nedovršne glagole v dovršne: *požreti*, *pozabiti*, *pojesti*, *ponemčiti*, *poturčiti*; v glagolih *dirjati*, *bežati*, *vleči*, *gnati*, *iti*, *lezti*, *leteti*, *nesti*, *peljati*, *teči*, *reči* je v sestavi s predponko **po** ohranjen tudi pomen prihodnega časa, kateri pomen se pri drugih dovršnih glagolih gosto opisuje, kakor da bi bili nedovršni: *podirjam*, *pobežim* itd. id. werbe eifen;

12. **pod** je postal iz **po**, kakor *nad* iz *na*, *préd* iz *prě*; pomeni a) djanje vršče se pod stvar ali pod stvarjo: *podorati* (n. p. *gnoj pod zemljo*), *podložiti*, *podpreti*, *podstaviti*; *podkovati*, *podpisati*, *podšiti*; *podleteti*: *mleko podleti* (se podsiri), *delo mu je podletelo*; b) delo od spodaj: *podbirati*, *podzeti* po nemškem unternehmen, toda tudi *suscipere*; c) djanje na skrivnem: *podkupiti*, *podmitati*;

13. **pri**; bržkone v rodu s besedami *pra*, *pro*, *prě*, nem. *ver*, *vor*, *für*, lat. *per*, gr. *παρά*, *πρός*, *πρός*; iz korena *par-*, *fahr-en*, *περίω*, stsl. *par-iti* (fliegen), kakor nemški *durch*, got. *pair-h* iz korena *tar-* (*iti*); pomeni: a) bližanje, združenje z dotičnim mestom: *pribiti*, *privaliti*, *privezati*, *pridjati*, *priiti*, *prileteti*, *prirasti*, *prijeti*; *pripěti* (*pevajoč priiti*), *prilajati*, *prijčati*; b) dobitje: *pripraviti* (nasprotno: *zapraviti*), *priberačiti*, *primožiti*, *priženiti*, *prigrati* itd.; c) pomanjšanje: *prigrizti* anbeifen, *prirežati* (*vrhe drevesom*), *prismoditi* (*si lase*); primeri *pribeł*, *prisladek*;

14. **pro** se je v novi slovenščini zvečine pomeknol besedi **prě**, ostal je pak v besedah: *prodati* (zraven tudi *predati*), *prostreti prostor*, *prodaj*;

15. **prě**, bržkone v rodu s **pri**, pomeni: a) gibanje skoz prostor, prek in skoz kako stvar: *prebiti* *durchfliegen*, *prebosti*, *pregrizti*, *preklečati* (*hlače*), *prekopati*, *premočiti*, *preplavati*, itd.; b) tekanje, bivanje skoz določen čas in do konca določenega časa: *prečuti*: *celo noč*; *premoliti* (*cele noči*), *prenočiti*, *prebivati*, *prebiti*, *prestati*, *preminoti*; c) premestovanje od enega mesta na drugo: *prenesti*, *prepeljati*, *preseliti se*, *presaditi*; d) prelikovanje iz ene oblike v drugo: *predelati*, *premeniti*, *prekrstiti*, *prevezati*,

previti (otroka), prestlati, preobuti se, premisliti se; e) gibanje mimo predmeta in dalje njega: *prejti praeterire, preteči (ura je pretekla), preslišati*; f) gibanje više predmeta, nadkriljenje: *premagati, premoči, precladati, prekositi*; *preseči, preskočiti, prehiteti, preteči, prerasti*; *prekričati, prekaniti, prevariti*; *komu v préstrge priti*; g) gibanje, djanje preko meje: *prejesti se, prenajesti se, preobjesti se, pretegnoti se, prevoziti se*; h) začetek djanja: **spre iz izpre**: *spregledati, sopet je spregledal (je oči odprl)*; *sprebledeti*; *sprejesti (sprejedel je nad kašo), t. j. začel je sopet kašo jesti*;

16. **raz**, pomeni v glagolskem predpetju: a) ločitev od endruga: *razbiti, razvezati, razgnati, razdeliti*; *razodeti, razlagati, razgovarjati se*; *raznesti, razpreti se*; b) oddaljenje od enote, od prvega stanja: *razviti se, razcvesti se*; *razjokati se, razveseliti se* (prim. *od uma gre, od vüma iti* luftig fein in nemški in fič geßen : außer fič fein), *razdražiti*; *razbeliti železo*;

17. **s**; stsl. **съ**, stari in novi **sq** (*sq-sed*), v rodu z besedo *sam, a, o*, z nemškim *samm, zusammen*, lat. *semel*, gr. *á* in *á* (*á-πας, á-λογος*), skr. *sa-* (*sa-křt semel*); odgovarja predlogu **съ** z orodnikom in pomeni: a) skupljenje: *zbrati* (stsl. **съ-brati**), *zvezati, zdavati (zakonske), znositi, steči se*; b) dokončatev: *zgrabiti, zgniti, съznati se zeznati se* mit einander befannt werden, *съtvoriti storiti, zdeti se (съ-děti : meni se zdi, prim. meni se čini)*;

18. **s**, stsl. **съ** odgovarja predlogu **съ** z rodilnikom *herab* (*κατά*); če je **s** prejšnjim **съ** v rodu, kar je verjetno, se pomena razločujeta blizo kakor v grškem *παρά τινος λαμβάνειν jemati od koga in εἶναι παρά τινι biti pri kom*; pomeni gibanje od zgoraj na dol: *zegnati, zmetati, съsesti (s konja), spasti, spuštiti, stepsti*;

19. **u**; ind. *ava* (*weg, proč*), lat. *au-* (*au-fugio, au-fero*); v pomenu in izviru se točno loči od **v**, dasi se obe predponki oziroma predloga v izgovoru in pisavi dendenes gosto mešata; pomeni: a) odstranjenje: *uiti (ujti), ukrasti, unesti, urezati, usopsti se, uteči, ujesti, ujeti*; b) dokončalnost: *ubiti, umiti, ugasiti, ugledati, uloviti, utopiti, udariti*.

Dvoje in troje predponke.

§. 209. Če sta glagolu predpeti dve ali tri predponke, je v sestavi pomen vsake posamezne predponke združen:

- a) prva predponka **iz**: *spregledovati (slepici spregledujejo); sporoditi, spokoriti se: naj ženske sporodijo, naj grešniki se spokore;*
- b) prva predponka **po**: *poubiti: v celem selu so kose poubili; pozvedovati;*
- c) prva predponka je **pri**: *prizanašati, pridobiti, pripomoči, itd.; enako je pri predlogih: poberi se izpred moje hiše, t. j. poberi se iz mesta pred mojo hišo; zajec skoči izza grma; jeden izmed dvanajstih; izpred oči.*

Predlogi.

§. 210. Poraba pravih predlogov s svojimi skloni ima pri dotičnih sklonih svoje mesto; kajti nê predlog vladar sklonu, ampak sklon za se ima svoj odločni pomen, ki mu ga daje končnica sklonova; predlog iz svoje moči še nekaj dostavlja in razmero pojasnjuje: *grem domu, grem k domu; jutra dojdejo, za jutra dojdejo*; dendenes res nekateri skloni bez predloga nêso v rabi, ali ta prikazen je izjema in oslavljenje prvotne sklonske moči.

Pravi predlogi so tile: **bez (brez), do, za, iz, od, raz, sь** in **u** z roditeljskim; **kъ, proti** z dajalnikom; **vъ, za, med, na, nad, ob (o), po, pod, pred, raz** s tožilnikom; **vъ, na, ob (o), po, pri** z mestnikom; **za, med, nad, pod, pred, sь** z orodnikom;

izmed teh se tedaj druži **za** s tremi skloni z roditeljskim, tožilnikom in orodnikom; **po** se dendenes druži z dvema sklonoma s tožilnikom in mestnikom, v starem jeziku pa se je družil tudi z dajalnikom; s tožilnikom in mestnikom se na dalje družijo **vъ, na, ob**; s tožilnikom in orodnikom se družijo štirje na **d** končujoči se predlogi: **med, nad, pod, pred**; z roditeljskim in tožilnikom **raz** (in na Gorenškem **sь**);

s roditeljskim in orodniškim končno **stъ**; **vъzъ**, **vy**, **pre** kot predlog, **bez**, **kъ** kot predponka neso v rabi; pregledj:

2 bez , do , iz , od , u	(2)	2	
3 kъ , proti	}	raz	
4 } vъ , na , ob , po ;	4	4	za, (4) stъ ;
5 } med, nad , pod , pred ;			
	6	6	

§. 211. Nepravi predlogi imajo roditeljski za seboj; predlog **kljub**, ki je v zvezi z glagolom *kljubovati*, ima on sklon, ki ga ima glagol, to je dajalnik: *kljub vsem storjenim dobrotam* den empfangenen Wohlthaten zum Troste; **soper**, (**zoper**), **сопръ**, ima tožilnik in dajalnik: *zoper svoje brate govori*, in *žena svojemu možu zoper govori* Met.; nepravi predlogi z roditeljskim so:

1. **blizu blizo**; primeri *bliže*, *bližnji*, *bližnjava*: *blizu tega mesta*; *blizu grada beliga*; *en dan je šla Eva blizu drevesa*; *bliže strehe* Met.;

2. **zbog**, pravilno **zbok**, iz **stъ bokъ** von Seiten, wegen: *zbok mene*;

3. **zavoljo**, *zavolj* wegen: *volja Bille*: *za tega voljo*; *za voljo tega*; *za voljo*, *za volj svojih bratov*; — *za njegove nadležnosti voljo*; *za vašo voljo* Trub. (*za voljo vas*);

4. **vrh**, *vrhu*, *navrh*, *zvrh*: *vrh Gipfel*: *vrhu tega insuper*, Habd.; *vrhu groba* lex.; *gre vrhu morja* Trub.; *vrhi drevesa*; *vrh gore*, *hriba* Met.; *on je stolce jednoga zvrhu drugoga* 'mel hrv.;

5. **vъnъ**, *zvon*, *zuna*, *zunaj*, *razun*, *razvun* außer: *človek vun franske dežele* (iz franske d.) Meg.; *vně hiše*, *zune zida*, *zune cerkve*; *razun vaših bratov* Met.; *žetva de* (bode) *zvun čakanja dobra* über Erwartung ogr.; *zvan školnik* ur hrv.:

6. **gledé** *bezüglich*; deležnik sedanji tvorni od *gledati*: *gledé pašnikov*;

7. **gorě**: *gora*: *zgore drevesa* Met.;

8. **za** — **děli** wegen; iz *dlje* Länge, primeri *dalje* in *na daljo zvoni*, prim. 9.: *za tega deli*; *zadělj nedolžnih otrok*; *za naših pregrehov delo*; *za děl njih revnosti*; *za naše dělo*;

9. **poleg**, iz *po dlъgъ lāngš*, neben, primeri *dolg*, *dalje*: *poleg potoka sem se sprehajal*; *pouleg tvoje volje nađ deinem Willen* ogr.;

10. **dno** : **bъдно** Boden : im Grunde, unten : *dno potoka je golo kamenje* Jan.;

11. **okolo**, **okoli** um, herum; iz *kolo* Rad, Kreis : *okoli mesta*; *okoli božiča*;

12. **konec** : *konec vasi stoji bela hišica*; *konec njive so travniki*;

13. **kraj** (**kre**) neben, *takraj*, *unkraj*: *kraj Rand*, Ort : *išli su kre jedne oštarije prip.*; *kre vode se šetati lāngš des B.* ogr.; *ka bi se kre njega (für ihn) molili* ogr.;

14. **krog**, **okrog** : *krog* Kreis : *vsem ogenj se krog glave svet'*; *ne vidi krog sebe kakor gore visoke*; *skleplje okrog glave bele roke*;

15. **mimo** (**memo**) vorüber : *minoti paeterire* : *ko boš memo grada jezdil nar. p.*; *gre memo turna ob hribu*; *mem reke Met.*; po primernikih ima *mimo* pomen lat. *quam* : *koljkor je nebo više memo zemlje, toljko*; *brat je večji mem mene*; *enako*: *kralj velik mimo vseh zlaganih bogov erhaben über alle erdichteten Götter*;

16. **mesto**, **namesto**, **namesti** statt: *město* Stätte : *ali mu bo namesti ribe kačo dal?* *mesto njega je aldüvao eden jarec* ogr.;

17. **vměs**, **změs** zwischen : *měsiti miscere*, *změs ž.*, *smesa* : *sveta Ana pokleknila vmes mladih deklicah (deklic)*, *vmes starih vdovcov*;

18. **navzoč**, **navzoči** im Angesichte; iz *na-vz-oči* (oko): *navzoči celoga sveta* hrv.;

19. **pričo**, **vpričo**: *priča* Zeuge : *v pričo vsih ljudi*; *v pričo celiga omizja*; *pričo vas Rav.*; *pričo gospodarja Met.*;

20. **prek** über: *preko Kope se spustili*; *prek hriba, doline, ceste*; *prejk Jordana priti* ogr.; prislovno: *prek si vrei potegnite*; *v prek burč und darüber*; *poprek überhaupt*;

21. **raven, zraven**: n-eben, sredn. ineben : *raven groba*, ogr.; *on ima zraven sebe palico romarsko*; *jih zraven mene pokoplji*; *zravno mesta*;

22. **radi, zarad, zaradi** Habd. wegen; **radъ gratia, rad*, a, o *gratus* : *zarad nečesa pokarati*;

23. **razvĕ, razvun razun, zrazen** : *raz in въмъ* : *zrazen vaših bratov Met.*; *ni drugega razen njega hrv.*;

24. **sled, posled, vsled** in Folge; iz *slĕdъ Spur* : *vsled višjega povelja*;

25. **sredi, sred, nasredi, posredi** mitten : *srĕda Mitte* : *Marija sred morja obstoji*; *vusred livade prip.*;

26. **zastran** wegen, **unstran** jenseits : *stran Seite* : *unstran naših hribov*; *zastran mene*;

27. **štrit, vštrit, vštric, štric** gegenüber : rus. *v strĕču*, *srečati* : *zakaj bog vštric dobrih toljko hudobnih ljudi trpi*; *štric, vštric moža*;

28. **tik** knapp, neben : *do-tyk-ati, tĕk-noti* : *tik strehe*; *tik zida voda teče*; *ki so tik nebes prišli*; *kugla tik mojiga ušesa mimo rĕi*; *iz tik jizbe ga lahko vidite*;

29. (**atrъ** : *intra*), *noter* : *znotre zida*.

Bržkone spada sem tudi predlog **bez**, v starem jeziku **bezъ**, dendenes **bez** in **brez**; če je stara oblika izvirna, nĕ dvomiti, da odgovarja **bez** nemškemu *bar* : isti jedes Urtheites *bar* je *bez razuma*; nemški *bar*, lit. *basas*, sl. *bos* gre na deblo skr. *bhās* Fick 139²; *zastran* pomena primeri *gologlav in gol* : *ghar* Fick 69² 3; o predlogu **raz** primeri *predponko* 16; na dalje je omeniti: **med**, stari *meždu*, lat. *medius*, gr. *μέσσος*, skr. *madhja*; staremu *meždu* odgovarja nova oblika *meju* in *mej*, zato nĕ nemogoče, da je oblika *med* prvotna in odgovarja grškemu *μετά* (*ixorto μετά Τροάας* *prišli so med Trojance*, II. III. 264; *ζώει μετά Μυρμιδόνεσσιν* *živi med Mirmidonci*, II. 16. 15), *zarad* oblike *μετά* : *med* primeri *atas otъ* : *od*; tudi Curtius Etym. 209⁴ sodi, da so si *μετά* in *μέσσος* v rodu, kakor so si naš *med* in *meja*.

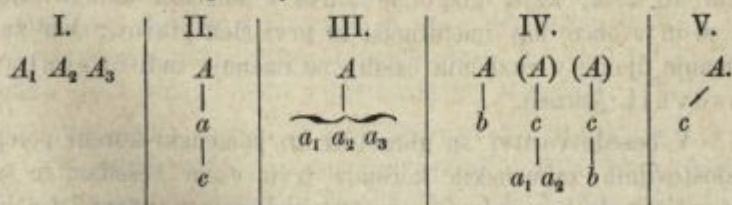
VII. Veznica.

§. 212. Veznice so izvorno tudi prislovi; veznice zaznamujejo razmero med stavi. Stavi so a) ravnovrstno b) odvisno na endruga navezani,

a) *pride in nas pogleda in nam pomaga* glej sliko (I);

b) *pravil je, da pride, da nam pomaga* (II).

Odvisno zvezani stavi so podredjeni; pa tudi odvisni stavi so lahko med seboj priredjeni, če stojе glede vladnega stava na isti stopnji odvisnosti, n. p. *pravil je, da pride in nas pogleda in nam pomaga* (III); slika stavove odvisnosti se lahko popolni, če se vzeme veliki *A* za glavne, mali *a* za imenske, *b* za pridevne, *c* za prislovne stave; raztrgani deli enega istega stava se na prvem mestu bez oklepa, poznej pak v oklepkih zaznamujejo (IV); predni stavi se lahko zaznamujejo s poševno črto (V); n. p. *človek — A —, ki ima nekoliko pameti in razsodka — b —, tega zaostanka ne bode narodu očital — (A) —, ako prevdari — c —, kako majhen je — a₁ — in kake zapreke so njegov razvitek ovirale — a₂ —, tim menj — (A) —, ker pri njem ne bode pogrešal prikazni — c —, katere se dajo primerjati naj bolj občudovanim stvaritvam drugih narodov — b — (IV); ako se vzremo na obnebje slovenskega slovstva — c —, opazimo le redko na njem sejane zvezdice — A — (V);*

§. 213. Naj imenitnejše veznice so, *A* v priredju:
 1. *et : i, ino, in, no, ino pa, pa, ter*; 2. *et — et : i — i*; 3. *etiam : i, tudi, takaj, takaj še*; 4. *non solum — verum etiam : ne le — ampak tudi; ne samo — temuč tudi; ne le — temuč tudi; ne samo — nego i ogr.; ne le samo — ma ben.*; 5. *neque : ni*; 6. *neque — neque : ni — ni, niti — niti, ne — ne*; 7. *vel : ali*; 8. *aut — aut : ali — ali*;

B v podredju: 9. *si* : *če, či, ako, ko*; 10. *etsi* : *dasi, dali, dasi tudi, dasi ravno, dasi lih* (gleich), *če ravno, ako tudi, če tudi, (makar), ako prem, premda*; 11. *quod* : *ka (kaj), da*; 12. *ut* : *da*; 13. *quando* : *kadar, gdar(ə), ko*; 14. *quamdiu, donec* : *dokler, doklam, doklič, dokeč*; 15. *quam* : *kakor, nego*; *liki ogr.* : *prvlje liki razidemo*; 16. *quia* : *ker, zakaj, kajti*; *geto (ker to) ogr.*; *dok ben.*; 17. *quo — eo* : *čim — tēm (tim), s kēm — s tēm, kolikor — toliko, kar — toliko.*

§. 214. 1. Zveza posameznih besed se je razvila iz združenih stavov: *volk pa lisica sta šla na lov* : *volk je šel na lov, pa lisica je šla na lov*; primeri: *dam ti, toda mi vrneš ob pravem času* : *dam ti, to (pa pazi), da mi vrneš.*

2. Nevezanje ali gosto vezanje stavov sta govorniški podobni: *ἀσύνδετον, πολυσύνδετον.*

VIII. Glagol.

§. 215. Beseda glagol ima podvojen koren **gal (gl)**, kakor *prapor, mramor, plapol-ati* itd.; koren **gal-** imamo tudi v besedah *gla-s, golčati, gol-č* (*guč, gučati* t. j. *golčati*); v starem jeziku pomeni glagolati govoriti, glagol je tedaj govor; ta zastarela beseda je prav primerna za gr. *ῥῆμα*, lat. *verbum*, t. j. *govor* ali *izrek*, kajti glagol je zares v določnih oblikah stav za se in v obče naj imenitnejši in prvi člen stavov; ker zaznamuje djanje v različnih časih, se imenuje tudi časoslov časovnik Zeitwert.

V besedotvoritvi so glagolski ali pomenski koreni poleg maloštevilnih zaimenskih korenov izvir vsem besedam in še več, zaimenski koreni imajo samo kazalen pomen, pravi istinski pomen pa imajo le glagolski koreni; živi še ta pomen v prvotnih ali korenskih glagolih; le pomožni glagol **sem biti** je nekako odložil svoj istinski pomen in služi stavu in glagolom v formalno popolnjenje, zato mu je tudi ime imenski glagol *verbum substantivum*, pomožni glagol *Zeitwert*, pojemski glagol *verbum abstractum*; pa še tudi tako ima glagol **sem biti** neko pomensko moč sam in v

sostavah, prim.: *je doma? jest (je); dobiti, bivati prebivati, pribaviti si* itd.

Glagolske unanje razmere.

§. 216. Glagoli so:

1. glede podmeta: a) bez podmeta: bezpodmetni, tudi bezosebni imenovani: *trga me, tere ga, grmi;*
b) s podmetom: *nesem, mahneš, človek živi, delamo;*
2. glede dopolnilnega predmeta: a) zasebni (bez dopolnila), neutra: *rastem, trpim, živim;*
b) povratni reflexiva: *univam se, valjam se;*
c) prehodni transitiva: *tepem vola, njivo orjem;*
d) neprehodni intransitiva: *očetu strežem;*
3. glede podmetovega položaja: a) tvorni: *bijem, živim, grmi;*
b) srednji: *bojim se, čudim se, sedem si;*
c) trpni: *bit sem, čuje se, omedlim, vžnem.*

§. 217. Bez podmeta so glagoli navadno za prikazni: a) na telesu, b) na občutku, c) na nebu in indi, d) nekateri izrazi z glagolom *biti* in njemu enakega pomena; podmet se ne pristavlja, ker tudi v misli bistvenega podmeta nê, kazalna tretja oseba srednjega jedninskega pomena je zaznamovana na glagolski končnici: *grmi* stsl. *гръми-тъ*, t. j. *тъ grmi* §. 53, 3; v nemškem *es* *benner-t* je zaime 3. osebe formalno po dvoje (*es* — *t*) zaznamovano; večina bezpodmetnih glagolov pa se rabi tudi s podmetom, seveda s premenjenim pomenom; primeri:

- a) *tere ga* (o *Valentinovem* bolenju) in *trešljika ga tere*; *meče ga* (o *Valentinovem* bolenju) in *mečem kamenje*; *grize me* in *grizem*; *trga me* (v *trebuhu*) in *hlače trgam*; *žge me* (po *želodcu*) in *ogenj žge*; *srbi me* (na *glavi*) in *glava me srbi*; odtod nê daleč do izrazov: *zebe me* (: *zob*, tedaj = *grize me*, primeri *ή λύπη δάκρυ*, in *es* *beißt* in *die Finger die Räfte*), *mrazi me*;
- b) *jezi me* in *jezim se*; *žeja me* in *žejam*; *veseli me* in *veselim se*; *zdi se mu*, *dozdeva se mu*, primeri *čini se mu* in *činim*; *gnusi se mi* (*jesti*), in *on se mi gnusi*; enako: *gabi se mi* (*piti*); *diši mi* (*jesti*) in *jed mi diši*, *dišalo mu je jesti* in

jed mu je dišala; mika me (zieht mich an) in pes miče (reißt, zieht); skrbi me in skrbim se; vleče me itd.;

- c) *jasni se (es wird hell), vedri se, pa tudi nebo se jasni, nebo se vedri; primeri mračni se, zori se, bliska se, meži (primeri megla vči), prši, deži (primeri dež gre), oblači se, rosi se itd.; zvoniti (na daljo zvoniti, ali tudi: vabi in zvon vabi), strašiti (v gradu);*
- d) *vroče je; ob pol dne je; hudo mi prihaja; ne slišat glasa; manjka novcev (= ne novcev); strah, groza, sram, skrb, volja me je, primeri bilo me je strah.*

Vsi neprehodni glagoli in včasih tudi prehodni so v trpni obliki bez podmeta, ker so v tvorbi bez predmeta: *živi se, trpi se, raste se; pisano je, dobro se ti postreže* (primeri *komu streči in koga streči*). Nekateri glagoli bez podmeta prijemajo podmet le v prenesenem pomenu: *njegov glas je zagromel; oči mu bliskajo, oči se mu bliskajo; oči mu rosijo;*

§. 218. V razliko bezpodmetnih glagolov pa večina glagolov podmet pri tretji tvorbi osebi dobiva, saj je tudi govor ravno v 3. osebi tako razširjen, da se ne čuditi, če v 1. in 2. osebi na glagolu pripeto zaime zadostuje, na 3. osebi pa kazalno zaime 3. osebe ne zadostuje, in se glagoli v 3. osebi umejo le takrat osebno in podmetno zaznamovani, kedar se njim pristavi izrečen podmet bodisi s samostalnim zaimenom ali imenom; v novi slovenščini se je razun tega v tretji osebi odbrusilo izvirno na glagol pripeto zaime: *govori, stsl. govori-tъ; zato govori-m, govori-š, govore; idi, ite, itd., toda gospod govori.*

Izrekoma pa se stavi podmet tudi za prvo in drugo osebo, kedar je treba za dostojnost ali jasnost sloga; ravno tako pa se izpušča tudi pri 3. osebi, kedar se iz sloga oziroma iz prejšnjega stava od sam sebe umeje: *jaz Franc Jožef, cesar Avstrijski, zapovedam; pristavil je, da . . ., t. j. učitelj je učil, da . . . potem še pristavil . ;*

§. 219. Neprehodni glagoli ne prijemajo unanjega tožilniškega predmeta, t. j. podmetovo djanje ne prehaja na drug predmet, ki bi občutil podmetovo djanje; tožilnik časovnega trpeža ali notranjega predmeta pa prijemajo tudi neprehodni

glagoli; prim.: *trpim* (neprehod.) *ves čas in trpinčim* (prehod.) *živati*; *živimo* (neprehod.) *kratko življenje in uživam* (prehod.) *svoj kruh*; *pojdem* (nepreh.) *svojo pot in najdem* (prehod.) *zlat*.

§. 220. Neprehodni glagoli postajajo prehodni v sestavi s predponkami **na, ob, prě, pri**, redkeje **nad, od, po, za**: *biti (byti), zabiti, pozabiti*; *iti, doiti, najti, obiti* : *strah me obide*; *skočiti, preskočiti*; *stopiti, obstopiti, prestopiti*; *skrbeti, priskrbeti*; *hoditi, pohoditi*; *kriliti (z rokami) naidkriliti koga (prekositi)*; *stopiti, odstopiti komu mesto*; *igrati, zaigrati* itd.

§. 221. Nekateri glagoli so neprehodni in prehodni: *srce polje, hlapec vodo polje*; *dež gre in pere, perilja srajce pere*; *dete k materi tere, život si terem*; primeri nemški *das Meer zieht in die Däusen ziehen den Flug*.

Prehodni glagoli so lahko bez predmeta za se (absolut), če se predmet sam umeje ali se le djanje naglaša: *mlatim (imam mlatitvo), vežem, orjem, sadim, šivam, berem, pišem*; *vidim (dobro vidim), čujem* itd.

§. 222. Prehodni glagoli kakor *rastiti, ložiti, slaviti, vesiti, opokojiti* itd. zaznamujejo: *činiti da kaj raste, leži, slovi, visi, počiva* itd. in se imenujejo vzročni (causalia), ker vzročijo djanje, podmet vzročnega djanja je predmet za vzročitelja: *opokojiti srce, činiti, da srce počiva*; *razigrati konja, činiti da konj igra*, itd.

§. 223. Povratni glagoli so prehodni glagoli, kojim mesto katerega drugega predmeta služi povratno zaime; povratno zaime nanaša djanje na lasten stavov podmet. Djanje postaja s tem v pomenu večkrat premenjeno, podmet opravlja sam s seboj in je večkrat menj činitelj nego nositelj djanja: skratka iz povratnih glagolov so se razvili srednji in trpni glagoli, primeri: 1. *umivaj sebe, saj si sam črn*; 2. *umij se, kedar vstaneš*; 3. *mala deca naj se vsak den koplje in umiva*. V prvem stavu še je glagol tvoren in prehoden, toda povraten; v drugem je djanje le na podmet navezano, glagol je srednji; v tretjem stavu podmet nē več činitelj nego nositelj djanja, zaznamovano pa je v tretjem stavu a) podmet, b) djanje, c) navezanost djanja na podmet in d) nezaznamovano in le v smislu položaja

je izraženo, da je glagol trpen, ker vsakdor ve, da se malo dete samo ne koplje niti umiva.

§. 224. Srednji glagoli se razločujejo večkrat od povratnih po unanji obliki tako, da imajo zadnji daljšo obliko povratnega zaimena, srednji pa krajšo; srednji se ločijo od trpnih le po smislu. Unanjo obliko srednjih glagolov tvori povratno zaime v tožilniku ali v dajalniku: *smejem se, sedem si* (= *sedem*), *ležem si* (= *ležem*).

- Pazi: a) srednji in tvorni pomen sta v obliki ločena: *žaliti se, žaliti koga; pokoriti se, pokoriti karati koga; kajati se, kajati koga;*
- b) srednji in tvorni položaj nekaterih glagolov se rabita v istem pomenu poleg endruga: *postim se in (redko) postim; sedem in sedem si; ležem in ležem si; padem in (redko) padem se; šetam in šetam se;*
- c) nekateri glagoli so s predponko srednji, bez nje tvorni: *napiti se, piti; naspati se, spati; raziti se, iti; shajati se, hoditi;*
- d) nekateri glagoli so le v srednjem položaju: *bojati bati se, nadjati se, potiti se, radovati se, smejati se, čuditi se, itd.;* primeri grški *medium* in latinske *deponentia*: *δέχομαι, nanciscor;*
- e) srednji položaj ima včasih vzajemen pomen: *pogovoriti se, zmeniti se, ljubiti se, mrziti se, preganjati se;*
- f) stava povratnega zaimena je prosta in le postavam naslonjenih besed podvržena;
- g) povratno zaime se stavi enkrat, če se postavi povratni glagol v trpni položaj: *treba je, da se podvrže postavam* daš man fič unterwerfe, toda bolje: *da se človek podvrže ali da se podvržemo.*

§. 225. Trpni položaj se zaznamuje:

1. v tvornih oblikah, in sicer:

- a) nekaterih glagolov II. glagolske vrste,
 b) " " III. " "
 c) " " V. 1., ki so postali iz II.
 d) " " V. 1.; ki so postali iz III.

Primeri: a) *vežnōti* : *vežem* ; *poginoti*, *zginoti*, *ginoti* : *gubiti* ;
mrkne, *solnce mrkne* : *mrači se* ; *usehnoti* : *sušiti* ; *utihnoti* :
tešiti ;

b) *omedlim* : *medli me* ; *zbolim* : *boli me* ;

c) *poginjavati* iz *poginoti* ;

d) *omedlevati* iz *omedlěti*.

2. s povratnim zaimenom: *denarji se skoz okno metajo* ;
kde se rujno vince pije ;

3. z deležniki na **t** in **n** v zvezi s pomožnim glagolom:
okno je zaprto in zadelano.

Trpež glagolskega djanja.

§. 226. Glede trpeža so glagoli:

a) hipni (momentanea), kojih djanje nema trpeža in se zgodi v enem hipu: *mahnōti*, *skočiti*, *streliti*, prim. *βαλῖν* in nem. einen *Schuß* machēn. Slika tem glagolom je ena geometrična pika . ;

b) trpežni (durativa), kojih djanje se nepretrgano razvija in traja svoj čas, začetek in konec djanja v glagolu nē zaznamovan: *nesem* bin mit dem Tragen und Bringen befchäftigt, *ženem*, *letim*, *lezem*. Slika tem glagolom je ena geometrična črta _____ ;

c) opetovalni (iterativa), kojih djanje se opet godi in ponavlja ; ponovljeno pa je djanje:

a) iz izvorno hipnih glagolov: *maham*, *skačem*, *streljam*
 machē mehrere *Schüsse*, slika jim je: i. t. d.

β) iz izvorno trpežnih glagolov: *nosim* trage zu wiederholten Malen, *gonim*, *letam* ; slika jim je: — — — itd.

Sem gredo tudi glagoli, ki se v razliko prednih imenujejo opetovalni glagoli druge vrste, ali ponavljavni glagoli (frequentativa) ; ti značijo, da se opetovano djanje opet in navadno godi in po gostem ponavlja ; v navadi so na Notranjskem: *nosévam* pšlege zu tragen, *gonévam*, *letévam*.

d) dokončalno-dovršni (finitiv-perfectiv), ti so sestavljeni in značijo dokončanje djanja, oziroma zadnji hip dovršene djanja. Sostavljeni so:

- a) iz izvorno hipnih: *ustrelim ich schieße und treffe, zato ich schieße todt, prav za prav schieße weg;*
 β) iz trpežnih: *prinesem bringe an Ort und Stelle, priženem, priletim;*
 γ) v nekaterih slučajih iz opetovalnih (opetovalno-dovršni, iterativ-perfectiva): *hlapec je drva iznosil, to je, hlapec je drva nosil in nošenje dokončal; ljudje so iz čolna poskakali, to je, ljudje so eden za drugim iz čolna skakali, in so tako vsi zunaj; enako nanosim, navozim, postreljam schieße nach und nach alle nieder.*

Dokončalno-dovršni glagoli so tudi oni nesostavljeni glagoli, ki imajo v sebi pomen končanja: *končam, neham, pustim, kupim schieße den Rauf ab, platim begleiße (na zahodu v istem pomenu plačam), rešim, mēnim (na zahodu mēnjam);*

e) začetno-dovršni (inchoativ-perfectiv); ti odgovarjajo dokončalno-dovršnim in značijo nastop ali začetek, oziroma prvi hip djanja bez ozira na nasledek. Sostavljeni so:

- a) iz hipnih: *zamahnem hole mit der Hand aus;*
 β) iz trpežnih: *zavrtim kolo bringe das Rad in Gang.*

Sem gredo tudi pomenjšalno-dovršni glagoli: *posedim bleibe ein wenig sitzen; primeri: godci zagodite, dekleta zapojte; nasmejati se, primeri: γελάσαι inš lachen außbrechen.* Izmed nesostavljenih glagolov imata pomen začetno-dovršnega djanja v sebi glagola *jamem*, kedar pomeni *začnem* in *lotim se*: *jame govoriti.*

f) začetno-trpežni (inchoativ-durativ), ti značijo polagano nastopanje lastnosti ali stanja, ki je v deblu sodržano: *sahnem sehnen = suh postajam, ginem, gasnem, medlim, bogatim, rumenim.* Glede trpnega pomena se imenujejo ti glagoli tudi trpni glagoli. V sestavi pomenijo ti glagoli dokončani nastop dotične lastnosti ali stanja in so dovršni: *usahnem, usehnen = postanem suh, ugasnem, omedlim.*

§. 227. Hipni, dokončalno- in začetno-dovršni glagoli imajo skupno lastnost, da značijo djanje bez trpeža; pomenijo tedaj ali dovršno minolost: *mačko vzdignoti άγχορα άγου* den Anker lichten, die Handlung mit Erfolg unternommen haben; ali pa pomenijo dovršno prihodnost: *ko mačko vzdignem simulac sustulero άρ άγω* wenn ich gehoben habe (hebe, heben werde).

Trpežni, začetno-trpežni, opetovalni in ponavljajni glagoli imajo tudi to splošno lastnost, da značijo djanje, ki je nedovršeno; pomenijo tedaj djanje, ki se godi, poskuša bez ozira na nasledek: *mačko vzdigujem* pomeni trpežno djanje, a ne reče, bo li storjeno ali ne, morda ostane samo pri poskušnji: *mačko vzdigujem ne vedoč ne kažoč, vzdignem li jo ali ne*; enako tudi: *sem vzdigoval in bom vzdigoval*.

Zato se imenujejo glagoli trpežni, začetno-trpežni, opetovalni, ponavljajni z enim imenom skupaj tudi nedovršniki (imperfectiva), in njim nasproti se imenujejo oni glagoli, ki značijo beztrpežno djanje, to je, hipni, dokončalno- in začetno-dovršni glagoli z enim imenom dovršniki (perfectiva).

§. 228. Dovršnost in nedovršnost pa se imata v slovenskem in slovanskem glagolu vzeti kot časovna stopnja (Zeitstufe), ki služi v dopolnjenje časov in načinov, ki so v drugih jezikih posebe izraženi. Imamo zato tri čase (sedanji, prihodnji, minoli) v dveh stopnjah (dovršnost, nedovršnost); to nam nadomestuje vse čase in nekatere slučaje konjunktiva drugih jezikov, primeri:

<i>sedanjost dovršena</i>	počaj, da vzdignem,	ut tollam
„ <i>nedovršena</i>	vzdigujem,	tollo
<i>prihodnost dovršena</i>	ko vzdignem,	ut sustulero
„ <i>nedovršena</i>	bom vzdigoval,	tollam
<i>minolost dovršena</i>	vzdignol sem,	sustuli
„ <i>nedovršena</i>	vzdigoval sem,	tollebam.

Primeri še latinski indikativ v slovenskem:

<i>praesens</i>	laudo	hvalim
<i>imperfekt</i>	laudabam	hvalil sem

<i>futurum</i>	laudabo	hvalil bom, pohvalim (pohvalil - bom)
<i>perfekt</i>	laudavi	pohvalil sem, hvalil sem
<i>plusquamperfekt</i>	laudaveram	pohvalil sem bil
<i>futurum exactum</i>	laudavero	če pohvalim, ko bom pohvalil.

§. 229. Kako se dovršni in nedovršni glagol od en druga poznata?

Če prašamo z nedovršnim glagolom: *kaj delaš?* onda se ima naravnoč odgovoriti z nedovršnim glagolom: *vzdigujem, orjem, pečatim*; ne more se odgovoriti naravnoč ter pravilno na gorno prašanje z dovršnim glagolom: *vzdignem, izorjem, zapečatim* itd.

Rayno tako stoji za glagolom *začnem ali neham (desino)* nedovršni nedoločnik: *začnem prepevati, peti*: *zapojem, nehal je peti*: *odpel je*; ne more se reči: **začnem zapeti ali *neham prepeti*, kajti če je na djanju začetek ali konec posebe zaznamovan, ima biti djanje za se zaznamovano z nedovršnim glagolom.

Enako se spoznava dovršni glagol v namenilnem stavu odvisnem od glagola *počaj*: *počaj, da se izujem, umijem, oblečem* itd., kajti namen čakanju je djanje dočakati dovršeno.

Sicer uči glagole dovršnike in nedovršnike ločiti le navada in jezik, ki je mojster pravilom. V obče še je omeniti:

1. Pri prostih glagolih, ki imajo za trpež djanja različnih oblik, pomeni ena oblika dovršnost, druga trpežnost, tretja opetovalnost; pri štirih oblikah pa pomenita ali dve dovršnost ali dve opetovalnost v raznih stopnjah: *brenknoti* (hipni), *brenčati* (trpež.), *brenkati* (opet.); *leči* (hipni), *ležati* (trpežn.), *legati* (opet.); srb. *sesti, sednoti* (hipna), *seděti* (trpež.), *sedati* (opet.); hrv. *kleknoti* (hipni), *klečati* (trpež.), *klečati* in *klečivati* (opet. in ponov.).

2. Nekateri glagoli so dovršni in nedovršni v raznem pomenu: *djati dēti* v pomenu *legen* (in *šagen* Šolar) je hipnik, v pomenu *šagen* in *šun* nedovršnik: *to mi težko dē*; *leči* *šid* *niederlegen* je dovršnik (hipnik), v pomenu *brūten* trpežnik: *jerebica leže jajca*; *vidēti* trpežni v pomenu *šehend šein*, dovršnik v pomenu *erbliden*, zato: *gledajo pa ne vidijo*.

3. Včasih imajo dovršni in nedovršni, oziroma trpežni in opetovalni glagoli različne besede oziroma korene in debla: *bodem* (dovrš.), *sem* (trpež.); *ударим, bijem; storim* : stsl. створя́ in *dělám*; *vjamem, lovim; vržem, mečem; obljubim* na vzhodu *obečam in obētam; rečem, pravim, govorim* itd.; *grem* (trpež.), *hodim* (opet.); *sem, bivam; peljam, vodim; peljam, vozim* itd.

4. Zgubljena oblika se nadomestuje, a) dovršna z nedovršno, b) opetovalna s trpežno, c) trpežna z opetovalno:

- a) *plačam* je deloma dovršen glagol mesto deloma zgubljenega *platim, plačujem* je zato nedovršnik in sicer trpežnik oziroma opetovalnik;
- b) slovenski izraz: *v šolo hodi*, se glasi v srbskem: *u školu ide*, t. j. trpežni glagol stoji mesto opetovalnega;
- c) *pošljem* ima *pošiljam* v trpežnem in opetovalnem pomenu.

§. 230. Po glagolskih vrstah so prosti, to je nesostavljeni glagoli (verba simplicia) in sestavljeni glagoli (verba composita, praefixierte Verba) glede dovršnosti in nedovršnosti tako le razdeljeni:

A. Prosti glagoli.

I. Prosti glagoli prve vrste so v vseh sedmih razredih trpežni, tedaj nedovršni. Dovršni so le tile hipni glagoli: *bodem* (*bom*), *dam*, *jamem* (*incipio*), *ležem*, *padem*, *sedem*, *vržem*; *deti* (*denem*) v pomenu *legen* in *stati* (*stanem*) v pomenu treten *στήραι*.

Opazke: 1. *Dati* v pomenu *moči* se rabi v zvezi z nedovršniki tudi nedovršno: *nič si ne dá dopovedati*.

2. *Deti dejem* v pomenu *facere tñun* in *deti dem* v pomenu *dicere* fagen ostane po pravilu nedovršnik.

3. *Stati* (*stanem*) je nedovršnik v izrazu: *stane me eš foštet mič*.

II. Prosti glagoli druge vrste so v obče hipni dovršniki: *mahnoti, piknoti*; toda nekoliko je tu tudi začetno-trpežnih glagolov: *drgnoti* *fricare*, *gasnoti*, *ginoti*, *mrznoti*, *rinoti* *trudere*, *sahnoti*, *stanem* (*stati*) v zvezah: *teško me stane, teknoti* *šhmede*: *ljudski kruh bolj tekne kakor domači, tonoti, venoti*.

III. Prosti glagoli tretje vrste so trpežni, iz imen izvedeni so začetno-trpežni: *běžati*, *grmětí*, *ležáti*, *letéti*, *mólčati*, *pršéti*, *tičati* itd.; *bleděti bogatěti*, *rumeněti*; *vidim* in *velim* se rabita tudi dovršno.

IV. Prosti glagoli četrte vrste so v obče trpežni: *beliti*, *črniti*, *hvaliti* itd.; nekateri so opetovalni, nekateri izimenski so dovršni.

Opetovalni so: *goniti*, *hoditi*, *laziti*, *nositi*, *vlačiti*, *voditi*, *voziti*; ti so postali posredno iz trpežnih glagolov *ženem*, **hed-*, *ležem*, *nesem*, *vlěčem*, *vedem*, **vezem*; postali so iz imen: **gon* (primeri *nagon*), *hod*, **laz* (*prelaz*), **nos* (*ponos*), *vlak*, **vod* (*po-vod*), *voz*, glej §. 92.

Dovršni glagoli te vrste so a) hipni: *butiti*, *lučiti*, *pičiti*, *raniti*, *počiti*, *ropiti*, *skočiti*, *strěliti*, *stopiti*, *telebiti cadere*, *trčiti collide*, *treščiti*;

b) dokončalno-dovršni: *kupiti*, *měniti*, *platiti*, *pustiti*, *rešiti*;

c) *lotiti se* je začetno-dovršen glagol, *krstiti* je trpežen, v nekaterih krajih tudi dovršen; *platiti se* nadomestuje ondi, kder se je zgubil, z glagolom *plačati*; *spremiti* je dovršen, ker sestavljen.

V. Prosti glagoli pete vrste 2., 3. in 4. razreda so trpežni, 1. razreda glagoli so trpežni, če so iz imen izvedeni, a opetovalni, če iz glagolov; tako so glagoli *pisati* V. 2, *brati* V. 3, *dejati* V. 4, *delati* V. 1 iz *delo* trpežni, *lětati* pa iz *letéti* je opetovalen.

Dovršnih glagolov je v peti vrsti le malo, so namreč dokončalno-dovršni: *končati*, *nehati* (*henjati*, *jenjati*), *plačati* (: *plati-ti*), *měnjati* (: *měniti*); jeden hipen: *djati* (*denem*) *ponere*, ter tujke *kaštigati castigare*, *gratati* *gerathen* prim. *postati*.

Opetovalni glagoli.

V peto vrsto spada večina opetovalnih glagolov. Opetovalni glagoli se napravljajo namreč razun nekaterih glagolov IV. in VI. vrste v obče v V. vrsti z obrazilom *a* in sicer a) iz prvotnih b) iz drugotnih glagolov.

a) iz prvotnih glagolov.

Iz prvotnih glagolov se napravljaja osnova opetovalnih glagolov tako, da se na koren stavi obrazilo a. 1. Pri korenih končujočih se samoglasniško se zev odstranja z vrinenim soglasnikom j ali v, kratki korenski samoglasnik se podaljšuje: koren *da-*, korenski glagol *dāti*, opetovalni *dā-v-a-ti*, *dā-j-a-ti*; *pi-*, *pīti*, *pīvati*; *su-*, *sūnoti*, *sūvati*; *dě-*, *děti*, *děvati*; *by-*, *bīti*, *bīvati*. 2. Pri korenih, ki se končujejo na r, l, se okrepeča l postavši iz *ɫl*, v *il*, r postavši iz *ɫr* v *ir*: koren *stl-* postavši iz *stɫ-*, korenski glagol *steljem stlati*, opetovalni **stilati*; *mr-*, *merjem mrėti*, **mirati*, ogr. *měрати*. 3. Enako se pri korenih, ki se končujejo na druge soglasnike (razen r, l), krepečajo kratki samoglasniki v dolge, in sicer izvirnî ɫ v ĭ (ě), ɫ v ŷ, e v ě (ĭ), o v ā, ā v ā, i v ī, u v ū: koren *svět*, korenski glagol *svenęti* iz *svet-noti*, opetovalni *svĕtati*; *гъб-*, *genęti* *ganęti*, *gŷbati*; *těk-*, *teci*, *tĕkati*; *mog-*, *moći*, *māgati*: *čez goro ne magam* nar. p.; *padem*, *pādam*, *kričĭm*, *krĭkam*, *polŭknem*, *lŭkam*. 4. Dolgi samoglasniki, pa tudi r, ol (ɫ) sred korena se ne premenjajo: *bĕg-*, *bĕžati*, *bĕgati*; *seg-*, *seći*, *segati*; *gh-*, *powęhnoti*, *ghati*; *glt-*, *pogoltnoti*, *goltati*; *mrk-*, *mrknoti*, *mrkati*.

Opazka. Prosti glagoli z osnovo na a iz prvotnih glagolov nĕso vsikdar opetovalni, lahko so tudi trpežni. Kaj kedaj so, se spozna, če jih primerno sestavimo: če so v sestavi dovršni, onda so bez sestave trpežni, če so v sestavi trpežni, onda so bez sestave opetovalni; n. p. *čitam*, *plavam* sta trpežna glagola, ker sta v sestavi *prečitam*, *priplavam* dovršnika. Če so namreč glagolu prvotne trpežne oblike v zgubo prišle, mu jih nadomestujajo opetovalne v trpežnem pomenu: glagola **čĭsti*, **plyti* n. p. sta v novi slovenščini v zgubo prišla, zato se rabita *čitati*, *plavati* v trpežnem pomenu.

b) iz drugotnih glagolov.

Iz drugotnih glagolov se napravljajo opetovalni, oziroma ponavljavni glagoli in sicer iz glagolske vrste III, IV, V. 1, in VI.

Iz III. vrste: *imĕti*, *imĕvati* prim. hrv. *imati*, tako je tedaj *jęti* dovrš., *imĕti* trpež., *imati* opet. *imevati* ponavljaven.

Enake tvoritve so tudi pri prvotnih glagolih III. vrste: *ležati* trpežni, *leževati* ponavlj., prim. *ležati* opetov. iz *leči* dovrš.; *letěti* trpežn., *letěvati* (ponavlj, *lětati* opetov.); *velěti* dovrš. ali trp., *velěvati* opet.; *viděti* dovrš. ali trpež., *viděvati* opetov.; *gostolěti* *gostolěvati* : *tiči* *gostolevajo* ; *bolěti* *bolěvati*.

Iz IV. vrste: (obrazilo **-ja-** iz **-ia-**) *goditi*, *gđjati se* ; *kšiti*, *kšati* ; *lučiti*, *lučati* ; *pđiti*, *pđjati se* ; *raziti*, *rázati* *mactare* ; *streliti*, *strěljati* ; (pred obrazilom **-a-** debelski samoglasnik IV. vrste i odpada) *lomiti*, *lámati* ; *pičiti*, *pikati* ; *pųčiti*, *pókati* ; *skočiti*, *skákati* ; *trčiti*, *trkati* ; *trěščiti*, *trěškati*.

Iz V. vrste: *tujka* *ufrati*, *ufrávati* *zraven* *ufrovati* (VI.); **rešati* iz *rešiti*, *rešávati* ; *áva* se spreminja v *ěva* v onih krajih, ki mejijo k Istri: *bahati*, *bahěvati* ; *brisati*, *brišěvati* morda pravilno *brisěvati* ; *dělati*, *delěvati* ; *igrati*, *igrěvati* ; *klicati*, *klicěvati* ; *lagati*, *lagěvati* ; *mrkati*, *mrkěvati* : *solnce* *mrkěva* ; *pisati*, *pisěvati* ; *prašati* (prav za prav mesto *vprašati*), *prašěvati* ; *strgati*, *strgěvati* ; *trgati*, *trgěvati* ; tako se imajo razjasniti tudi glagoli, kojim podstavne oblike na **a** manjkajo: *bruševati* (**brušati* iz *brusiti*) ; *koševati* (**košati* iz *kositi*) ; *vojěvati* in *voděvati* (**vojati*, stsl. *voždati* in **vodati* srb. *vodati* iz *voditi*) ; enako *vozěvati*, *nosěvati*, *hojěvati* in *hoděvati*.

Tudi iz prvotnih glagolov se na enak način napravljajo ponavljavni glagoli (frequentativa), posebno na Notranjskem: *spěvati* iz *spati* ; *berěvati* iz *brati* *berem* : *sestra* *berěva* *v* *gozdu* *jagode* ; enako tudi: *meljěvati* iz *mleti* *meljem* ; *skuběvati* iz *skubsti* *skubem* ; *cvetěvati* iz *cvesti* *cvetem* ; *jeděvati* iz *jěsti* *jěm* kor. *jěđ-*. V drugih krajih takih oblik *ně*, *ně* *le* *ne* *bahevati*, tudi *ne* *bahavati*.

Glagolom, kojim sta opetovalna in ponavljavna oblika razločno razviti, n. p. *letam* in *letěvam*, služi zadnja oblika v okrepcan pomen ponavljanja, ostali glagoli pa, ki dvojne oblike nima, n. p. *bolěvam* *velěvam*, so opetovalnega pomena.

Iz VI. vrste: *vojskěvam* iz *vojskovati* *vojskujem*, koja zadnja oblika znači trpežno djanje.

VI. Prosti glagoli šeste vrste so trpežni, če so izvedeni iz imen, opetovalni, če so izvedeni iz glagolov: *bojevati*, *kme-*

lovati, obedovati, pametovati, verovati so trpežni, ker so izvedeni iz imen *boj, kmet, obed, pamet, vera*; *kupovati, plačevati* itd. so opetovalni, ker so izvedeni iz *kupiti, plačati*.

B. Sostavljeni glagoli.

§. 231. I. Sostavljeni glagoli prve vrste so dokončno-dovršni: *zašiti, splesti, prijēti*. Izjem je malo: *poznati fennen, spoznati anerkennen* se rabita nedovršno mesto *poznāvati, spoznāvati*, ker je prosti *znati*, ki sta ga Trubar in Dalmatin še rabila, v pomenu *fennen* v zgubo prišel; *zamorem vermag, premorem (sem premožen)* in *dopadem* so po dotičnih nemških glagolih ponarejeni in tako postali nedovršni.

II. Sostavljeni glagoli druge vrste so dovršni. Izjema je *vtegnōti vacare, posse*.

III. Sostavljeni glagoli tretje vrste obeh razredov so dovršni. Izjeme so tudi tu glagoli ponarejeni po tujih jezikih ali taki sostavljeni glagoli, kojim se je podstavni prvotni glagol pozgubil: *zavidēti : invidere* (mesto *zavidati*) *odisse, zdēti se videri* (: *čini se mi*), *pomnēti meminisse, sumnēti se dubitare : mēnēti*. Če so ti glagoli sostavljeni z dvema predponkama, so navadno dovršni: *zazdi se mi, zapomni si*.

IV. Trpežni glagoli četvrte vrste postanejo v sestavi dovršni: *pohvaliti*; glagoli *pomēniti significare, zaslužiti wert sein, pokojiti ruĥig maĥen, pokoriti se, prevoriti braĥen* so izimenski zato trpežni.

Dovršni glagoli četrte vrste v sestavi, seveda ostanejo dovršni.

Opetovalni glagoli pa postanejo v sestavi z ozirom na nesostavljeni glagol v obče trpežni: *oblačim*; toda nekateri opetovalni glagoli, če so sostavljeni s predponkami **na, iz, po, spo** (= **iz-po**) in jih djanje pomeni nasitjenost ali dokončanost, postanejo opetovalno-dovršni: *navoziti, nanositi* mit dem Führen, Tragen fertig geworden sein, *nahoditi se* genug gegangen sein, *iznositi, znositi* mit dem Hinaus- Zusammentragen fertig geworden sein, *povoziti spovoziti (žito)* alles Getreide nach und nach eingebracht haben; tako tudi *povoziti (psa)* überfahren, *pohoditi (dete)* zertreten.

V. Trpežni glagoli pete vrste postanejo v sestavi dokončno-dovršni: *izbrati, izdelati*; izjemno je trpežen *nadjati se*: *nadeje se* (V. 4), pa tudi *nadeja se* (V. 1.); *upati* je trpežnik vsled pomena in ker je prosti glagol **pvati* v zgubo prišel.

Opetovalni glagoli pete vrste so z ozirom na nesostavljeni glagol v sestavi v obče trpežni, nekateri tudi opetovalno-dovršni. Nekateri glagoli se dendenes bez sostave ne nahajajo, a misliti je, da so kedaj bili. Opetovalni glagoli so v sestavi trpežni:

a) iz prvotnih.

1. *razdájati, razdávati, spoznávatí, vstájati; ubívatí, pobíjati, povljati, nallvati, popívati, počívati, obúvati, podkávati* (stsl. ková) *srb. podkývati; ogrěvati, zaděvati, prepěvati, posěvati; prebývati, pokrývati, umývati, pozývati, tudi pozávati dozávati (zovem); pozábljati* je po analogii IV. vrste postal, stsl. *zabyvati*.

2. *postílati, zbírati, zavírati, izvírati, razdíratí, požírati, ozírati se, umírati, odpirati, prepírati se, spirati, razprostírati, zatírati, ocvírati*.

3. *ožěmati, preklinjati* (stsl. *proklinati*), *pominjati, naplnjati, začínjati in začenjati, precvětati, uněmati, objěmati*; neorganično je *otevati (jeti), oměvati (měti)*;

ogýbati se, umýkati, pošíljati (stsl. *posylati*), *utýkati*;

ogrěbati, odlětati, pomětati, sežágati in sežígati, pripěkati, oplětati, izrěkati, otěkati, pretěpati;

obádati, pokápati, pomágati, zmágati in premágati se rabita tu pa tam tudi dovršno m. *zmoči in premoči*.

4. *posědati* noch ein wenig süßen bleißen, *zapovédati; poklekati, zlečati se, stęgati, vprežati, prisęgati*.

b) iz drugotnih glagolov in sicer:

iz III. vrste: *omedlěvati*;

iz IV. vrste: *sprevájati, pregúnjati, pográžati se*: *grqziti se, pozvánjati, pozdrávljati, domišljati, ponávljati, napajati, sprém-ljati, poráčati* (: *iz-, po-rqčiti*); *navějati, zasájati, zahájati, vlágati, pomákati, natákati*; *priblížati* je dovršnik, ker je nastal iz *pri* in *bližati*, oblike **bližiti* ně.

iz V. vrste: *zbrojávati, zabljavati perdere* je neorganično nastal (prim. *izbyti, zabyti*), *ogledávati, nadigávati, zdyhávati, prižvižgávati, skupljávati, zmysljavati, vrézávati, zasidjávati insidiari, iztrgávati*; na zahodu so oblike *potrgévati*, na ogrskem in redko oblike *nevolívati, ohranjívati*; ker je *obečati* dovršnik, je postal iz *ob* in *večati*, stsl. *věštati dicere*; *obétati* je nedovršnik.

Nekateri glagoli V. vrste, ki se v sedanjiku spregajo po 1. in po 2. razredu, imajo v 1. in 2. razredu različen pomen, tako n. p. je *izmčcem izmetáti* *hinauswerfen* dovršnik, *izmčtam izmčtati* *hinausstehen* pa trpežnik; enako v stsl. *sъвѣžeši* (*zvežeš*) dovršnik, a *sъвѣзajъ* (*zvezajo*) trpežnik; *pokaži se* dovršnik, *pokazajetъ* trpežnik; *obrěžatъ* (*obrežo*) dovršnik, *obrězajete* (*obrězate*) trpežnik. Misliti je, da so taki glagoli V. 1 postali iz podstavnih glagolov V. 2 in da jim je skupni nedoločnik bil skrajšan iz izvorno različnega: *sъвѣžъ sъвѣzati* a *sъвѣzajъ sъвѣza-ati*, kar daje *sъвѣzati*, kakor je postala oblika *imaši* iz *imaaši* oziroma *imaješi*; tako se razjasnuje, kako v srbskem n. p. sedanjikovim oblikam na *-ajem* odgovarjajo nedoločni-kove oblike na *-avati*: *podajem, podavati*.

Nekateri opetovalni glagoli, če so sestavljeni s predponkami na **po spo** (= **iz-po**) in jih djanje pomeni nasitjenost, ali dokončanje, postanejo v sestavi dovršni in sicer, kakor oni IV. vrste, opetovalno-dovršni: *nalámati, nastréljati, naskákati se, poldámati, pomčtati, poskákati, postréljati, popádati* *nacheinander fallen bis alles liegt*: *te gruške so v treh dneh s tega drevesa popádale*, toda *popadati koga* *angreifen* je trpežnik, enako *spopadati se*; poprek v nekih krajih se predponka **spo-**, nastala iz **iz-po-**, rabi kot prosta **po-**: *spoginoti, spomoriti, spoklati, spokončati*: *pokončati, spokončávati*: *pokončávati*.

VI. a) Izimenski glagoli šeste vrste so trpežni in postanejo v sestavi dovršni: *dokraljevati, zazlodovati* *einen Fluch ausstossen, odobedovati*;

b) izglagolski glagoli šeste vrste so opetovalni in postanejo z ozirom na nesostavljeni glagol v sestavi v obče trpežni: *nakupovati si, izplačevati*. Ti glagoli se izvajajo iz osnove

V. vrste, t. j. iz osnove na **a**; da se ima ta osnova tudi tam podstaviti, kder nê več v navadi, sklepa se iz tega, ker sta obliki na *-ovati* in *-avati* poleg endruga in v istem pomenu. Tako imamo tu:

Iz IV. vrste: *oživljevati* iz **-življati*, *-živiti*, *oznanjevati*, *premišljevati*, *obrejevati*, *zasajevati*, *posvečevati*, *posojevati*, *potrjevati*; neorganično je *zabljevati* : *zabyti*.

Iz V. vrste: *prepovedovati*, *pogledovati*, *zdihovati* in *zdihavati*, *obiskovati* in *obiskavati*, *ukazovati*, *popisovati*, *poplačevati*, *vpraševati*, *obrezovati* in *obrezdvati*, *poskakovati*, *zasedovati*, *pričakovati*, *zamečevati* in *zametdvati*, *ogrizovati* : *ogrizati* : *ogrizti*; neorganično je *najdovati* m. *nahájati*, *zginovati* ter *poginjdvati* : *zginoti*, deblo *gyb*; enako *povrnovati* (*povračevati*).

Večina glagolov IV., V. in VI. vrste, ki postanejo iz opetovalnih v sestavi trpežni, so pa lahko tudi v sestavi opetovalni, če izvira predponka iz sestave nižje vrste in se nasljanja sestavljeni glagol višje vrste na isti sestavljeni glagol nižje vrste in če je govor ne o enem, nego o večih činih enakega dejanja: *ogledujem* (trpež.) *si blago, ker bi je rad kupil*, t. j. *gledam blago okoli in okoli*, toda: *nadzornik šole ogleduje* (opetov.), *eno ogleda in gre sopet drugo gledat*.

Glagoli z večimi predponkami sestavljeni.

§. 232. Z eno predponko sestavljen glagol dobi lahko še eno ali več predponk. Včasih se je pomen prve sestave zgubil in tako je postala nova sestava, n. p. *najti iznajti*, *zabiti pozabiti*.

Če je glagol v prvi sestavi dovršen, onda ostane tudi po drugi itd. sestavi. Če je glagol z eno predponko nedovršen, vtegne po drugi predponki postati tudi dovršen in sicer opetovalno-dovršen, če je prva predponka **iz**, **na**, **po**. Vendar to velja le o prvi obliki na **a**, ne o drugi (**ava**, **êva**) niti o izglagolski obliki na **ova** (VI.) : srb. *izprovlačiti* nađy einander hindurđ jiehén, hrv. *pospadati* : *neko seme je pospadalo med trnje, ogr. grobi so se poodpirali*.

Drugi oddelek.

O pomenu besednih oblik.

I. Poglavje.

O imenskih oblikah.

§. 233. Imenske oblike so skloni. Sklanjajo se imena in prilogi in druge kot imena ali prilogi rabljene besede, zaimena, deležniki, števniki. Sklanjatev prilogov in priložnih besed služi v sklonski sklad priložnih besed; kajti priložne besede se skladajo s svojim imenom v številu in spolu, pa tudi v sklonu in sicer v slovenskem pridevno in povedno, kakor v klasičnih jezikih, med tem ko sedanja nemščina povedno ne sklada: *mož je bogat, žena je bogata, ljudje so bogati*: der Mann ist reich, die Frau ist reich, die Leute sind reich; *pusti ga živega a ne zdravega*.

V sklonu skladani so tudi pristavni samostalniki: *medved kosmatinec, medvedu kosmatincu*.

§. 234. Izjeme sklonskega sklada so pridev *šent* (lat. *sanctus*) in samostalniški pridev *gospod*, ki sta s svojim imenom kakor v eno besedo zvezana: *v imenu svetega šent Janža; pri podobi šent Jakoba; gospi sveti šent Uršuli; gospod bogu; gospod očetu*.

I. Imenovalnik.

Podmet.

§. 235. Imenovalnik je v stavu ime one osebe, ki je v glagolski končnici zaimensko zaznamovana kot nositelj ali činitelj djanja: *govorim, jaz govorim, jaz Peter govorim, ti Pavel*

govoriš; v tem slučaju je imenovalnik slovniški podmet djanja; v stavu: *jaz Peter govorim* je podmet trikrat postavljen, 1. v glagolski končnici -m, 2. *jaz*, 3. *Peter*; končnica -m na glagolu je proti zaimenu *jaz* blizo ono, kar je na imenu sklonska končnica proti spolniku v onih jezikih, kder je spolnik v rabi, n. p. češ *Šauf-ěš*, t. j. *jaz* kaže še enkrat tje, kamor kaže končnica -m. *Peter* pa je izvirno v stavu tako zvan poveden pristavek pridjan k zaimenskemu podmetu *jaz*, t. j. tak pristavek, ki bi bil v svojem stavu poved: *jaz, ki sem Peter*; v skupini *jaz Peter govorim* pa zaznamuje beseda *Peter* pravo ime podmetovo, zato je v ožjem smislu tudi podmet, glede imena in bistva še pravi podmet; tako tedaj je tu podmet trikrat ali s tremi znaki zaznamovan.

§. 236. Isto tako je v tretji osebi: *on Peter govori*, stsl. govori-tě; 1. stsl. *tě*, 2. *on*, 3. *Peter*; zato če 2. in 3. podmetov znak oziroma podmet izpustimo, še ostane 1. kot stavov podmet; toda ker je tretja oseba mimo druge in prve tako obširna, da je pristavljenje pravega imena postala govorna potreba, zato imenujemo glagole oziroma stave, o kojih v tretji jedninski osebi izrečno pristavljenega imena ali izrečno zunaj glagola ponovljenega zaimena ně, bezosebne glagole, oziroma stave bez podmeta: *govori se*, stsl. govoritě sě, v nemškem *es* *denner-t*; v nemškem stoji formalni podmet še dvakrat, v glagolski končnici in v zaimenu *es*, a stvarnega imenskega podmeta ně.

V takih stavih bez podmeta je v glagolski končnici sodržano zaime srednjega spola, zato: *grmi, grmelo je, škoda bi bilo*.

P o v e d .

§. 237. Imenovalnik na dalje pri glagolih *biti, postati, imenovati se, imenovan biti* in enakih zaznamuje ali dopolnjuje stavovo poved: *človek ostane človek; je prec' vsa črna ratala (gratala gerathen); več nšsem vreden tvoj sin imenovan biti*.

§. 238. Tudi v stavih kakor: *čas je oditi; groza je bilo videti boja; ně ga še volja; strah me je, sram te bodi* itd., tudi v takih stavih, pravimo, imenovalniki *čas, groza, volja, strah* itd.

neso podmet ampak stavova poved; taki stavi so namreč stavi bez podmeta; da navedeni imenovalniki neso podmet nego da so poved, vidi se iz sklada: *strah me je, strah me je bilo, Mičiko je strah*, a ne: *strah me je *bil*; tudi v grškem stavu *ἀράκη ἐστίν, ἀκηή φιλοσοφεῖν (ἐστίν)*, v latinskem *tempus est jam hinc me abire*, v nemškem es ist Zeit so *ἀράκη, ἀκηή, tempus, Zeit* povedni imenovalniki bezpodmetnih stavov.

§. 239. Da se ti povedni imenovalniki v bezpodmetnih stavih ležej spoznajo, hočemo tukaj tudi ostale povedne prikazni v sličnih bezpodmetnih stavih na vid postaviti.

I. Onim bezpodmetnim stavom, kojim opravlja sklepni glagol formalno poved, služi za bistveno poved:

- a) prilog v jedninskem imenovalniku srednjega spola: *bilo je vroče, bilo je rano, bilo je pozno, bolje je, koristno bi bilo; hudo mi je, hudo mu bo; enako tudi: slabo mu prihaja, hudo mu postaja;*
- b) samostalnik v imenovalniku: *groza je bilo videti boja nar. p.; konjem je zima bilo prip.; kadar je bilo red Trub.; je bilo čas denarje jemati, Rav.; mu je bilo dolg čas, Met.; tega ni treba bilo; tema, mraz je bilo;*

Oseba stoji ali v dajalniku ali tožilniku oziroma roditeljnemu; v dajalniku: *komu ni bitko? težko, tesno mi je pri srcu; v tožilniku oziroma roditeljnemu: ně ga še volja; Mičiko je strah; ne bo vas groza smrti; groza vas je bilo; ravno tak: konec vas bo; katerega teh dveh izgledov vas je misel posnemati? pravice vas bodi skrb; me tega je sram; vas bodi čudo božje prijaznosti; v stavu: ženskih je skrb snage, možkih pa učenosti, stoji roditeljnik bržkone mesto tožilnika; enako: mesta je bilo konec die Stadt wurde zerstört; Niniv bo konec;*

tako se tudi za „čista dobrota (poved) je on (podmet)“ lahko reka: *čista dobrota (poved) ga je; nauki, ki jih je gola lepota wafte die reine Sphäre sind Rav.; samočista prijaznost (poved) ga je; Jezusa je bila čista ljubeznivost (povedni deležnik bila, mesto bilo, je tukaj skladan s povednim imenom); gola nedolžnost jo je Rav.; primeri: zlasti pa ga je bilo polno prečiste brumnosti Rav.;*

- c) samostalnik v prisloviyu: *ob pol dne je bilo, ob petih je; poldne (pol tožilnik: dne) je, poldne je bilo, poldne je minolo; jeseni je bilo; na lepih senožetih je bilo;*
- d) samostalnik v tožilniku in mesto tožilnika tudi v roditeljskem stavku; to se posebno nahaja v bivanjskih stavkih (Existenzsätze), t. j. v stavkih, kjer glagol *sem biti* (in *imeti*) kaže, da kaj biva (eksistira); tu stoji namreč imenska poved bivanja v pritrtilnih bezpodmetnih stavkih mesto v imenovalniku rada tudi v tožilniku, v nekalnih stavkih pa sploh v roditeljskem stavku; roditeljski nekalni stavki, stoji pa tudi sicer v obče mesto tožilnika pritrtilnih stavkov; tako tudi tu roditeljski nekalni in tožilnik pritrtilnih bezpodmetnih stavkov svedoči, da je nekaj glagol *sem biti* imel tudi prehodni pomen, enako kakor ga ima hrvaški *ima ljudi*, nemški *es gibt Leute* in kakor ga ima on isti sanskrtski glagol, primeri: *asti nagaram* = **est* **urbem* (ne: *urbs*); zato je tudi za slovenski jezik verjetno, da je povedni imenovalnik ponarejen po sliki nemškega in klasičnih jezikov ter postal iz izvirnega tožilnika; vsaj je ta tukaj v misel vzeti tožilnik značajne posebnosti: *bilo je silo* (stsl. *сила ljudstva*); *cel voz je bilo ranjenih*; *pet jih je bilo pametnih*; tudi osebni tožilnik oziroma roditeljski, ki znači pod b) v bezpodmetnih stavkih nositelja povedi, je po Mikl. IV. 357 tako postal, prim. *gola nedolžnost jo je*; *Jezusa je bila čista ljubeznivost*;
- nekalno sploh: *doma ni mlad'ga Marka; v črni gori ni zverin*; *ko tebe in mene na svetu ne bo*;
- včasih se zaime naprej pridaje: *ni ga jezika, ni je besede*; *ne sme ga biti tacega med kralji*; *ne bo ga gasivca*; *ne bo je ne solze, ne zdihljeja, ne ločbe, ne smrti Rav.*; iz izraza *ně ga jezika* je **ga** v nekaterih krajih ostal kakor glagolska končnica pri glagolu, tudi pri ženskem samostalniku in pri možkih celo po dvoje: *na stebli ni jedne gruške nega*; *něga ga doma (gospodarja)*;
- bivanjski značaj takih bezpodmetnih stavkov je podpiran s krajnim prislovom *tu*, ki je priklenen glagolu: *Mandaleni nit traga nit glasa*, iz: *ni tu traga ni tu glasa*, iz

česar se je razvil morda tudi izraz *niti* — *niti neque* — *neque*.

2. Včasih stoji povedni rodilnik tudi v pritrdilnih stavih in pri drugih glagolih, ter ima pomen delitvenega rodilnika: *na naglem postane z angelom vojske nebeske* Kuz.; *brata još nejma doma prip.*; *v gozdu ne raste družiga* nar. p.; *ni nikar kaplje kanilo Rav.*; *ko soldatov pomanjka (= ně)* nar. p.; *dokler ji reje zmanjka* Preš.; *ne zmanjka ne moke ne olja* Rav.

II. Zvalnik.

§. 240. Zvalnik z medmetom ali bez njega zaznamuje zvano ali klicano stvar, sicer ně stavov člen, niti na stavov sklad navezan; tudi po končnici ně sklon, nego v jednini le oslajljeno deblo, sicer pa imenovalnik; šteje se med sklone z ono pravjico, kakor medmet med besedne vrste; v novi slovenščini živi zvalnik le v ostankih: *o kaj ti pravim Krištofe*; *kaj ti pravim, sine ti*; *Lambergar, ti sine mlad*; *Siska vrli poglavare*; *ala, ala, moj Adame* nar. p.

Zvalnik se rabi včasih za podmet: *mu odpisal je Adame*, primeri homeričen: *νεφεληγερέτα* II. 1, 517, *ιππότα* II. 2, 336; tako so postale oblike *oče* (iz *otec, ot : ἄττα*), *Jože* itd. z novim rodilnikom *očeta* itd.

III. Tožilnik.

§. 241. Na mesto tožilnikove oblike je stopila v neka-terih slučajih rodilnikova oblika: *jaz sem ga videl*; *jelena sem ustrelil*; ostala je tožilnikova oblika pri neživočih stvareh one iste druge sklanjatve in gosto pri srednjem zaimenu; pa tudi pri živočih stvareh so še redki ostanki izvirne tožilnikove oblike: *za mož iti*.

Ta prememba v obliki se razlaga s tem, da je okorna enakost podmetove in predmetove končnice možkih samostalnikov druge sklanjatve često pačila jasnost govora, zato si je govor za predmet iskal zunanje različnosti in pri zaimenih krepkejših oblik, ter stavil v ta namen predmet rajši v rodil-

nikovo obliko, tedaj v oni sklon, kateri sicer že zaznamuje predmet za nekatere slučaje.

Vnanji predmet.

§. 242. Tožilnik zaznamuje predmet pri velikem številu glagolov, ki se imenujejo ravno zato prehodni glagoli. Glagolsko djanje se namreč loteva vnanje stvari, v slovnici predmet imenovane, in jo obdeluje na svoj v glagolu izrečen način, najsi pri tem djanje dokonča ali ne dokonča: *len terem*; *vodo pijem*; *hlapec gnoj vozi*, *gnoj je navozil*, itd.

V trpnem položaju prestopa tožilnik v imenovalnik, predmet postane podmet djanju, kakor da bi se predal v trpno djanje ali djanje na sebi dopustil, primeri: *tepli so ga*, *dal se je tepsti*, *tepen je*; rekalo se je pa nekaj tudi in se še reka: *pije se žganjico* (tožilnik), *čedo svinj se je paslo*, ravno tako kakor grški *βέβληται τὴν κεφαλὴν*, mesto česar se tudi čuje: *žganjica se pije*.

§. 243. Po navadni govorni premembi se stavi za predmet djanja tudi rado ono ime, ki je še le učinek djanja: *kruh mesim* (m. *moko*), *repo sejem* (m. *seme repno*), *župana stavijo* (m. *koga za župana*), *podobo režem* (m. *les za podobo*), *jamo kopljem* itd.; premenjen pa je pri tem prvi predmet s povednim, ali bolje rečeno, prvi predmet je opuščen in mesto njega postavljen le povedni predmet. Te slučaje štejejo nekateri k notranjemu predmetu.

§. 244. Nekateri glagoli se skladajo poleg tožilnika tudi z dajalnikom: *cesarja služiti*, *bogu služiti*; *očeta streči* in *očetu streči*; *mine me* in *mi*: *de te mine tvoja bolečina* nar. p.; *ves strah jo mine* Rav.

§. 245. Tožilnik ostaje včasih pri glagolniku, kakor je pri prehodnem glagolu: *vi ne imate mēniti*, *de sem jest prišal h pošilanu ta mir na zemlji* Trub.; *stržnili bi se z vražjih mrž na doprnašanje njegovo voljo* Kuz. (prim. *pošiljam mir*, *doprinašam voljo*).

§. 246. Nekateri neprehodni glagoli gibanja s predponkami sestavljeni postajajo prehodni; predponke so: **do**, **za**,

ob, po, prě, raz; glagoli so navadno: *broditi, iti, laziti, leteti, lezti, skočiti, stopiti, teči, hoditi, jahati* in enaki; v premenjenem pomenu so n. p. *najti invenire, zastopati defendere* itd.; *Dunaj v noč' in dnevu dohiti; zasede konjiča brziga; zajaši konjčca brziga; žalost mam'co zlo obgre; mu trikrat šotor obleti; je groza jo obhajala nar. p.; pohodiyo ga Rav.; sta srečno jo preplavala nar. p.; konja razsesti*; tako tudi nekateri drugi glagoli: *pre-nočite me do dne; prerase vse zeli nar. p.; premorem vse; pre-magam sovražnike; prebil je vso grozo; ki bo krivično smrt prebil nar. p.*

§. 247. Členec *na, nate, nata* ima tožilnik pri sebi kakor glagol *vzemi: na kruh, nate moko.*

§. 248. Pri glagolu *boleti* in nekaterih drugih zaznamuje tožilnik osebo, katero občutek bolenja dohaja: *mene glava zlo boli; mene pa srce boli; otroci sestro zlo skerbe; prst jo je srbel, in bezpodmetno: srbelo jo je v prst*; enako tudi drugi bezpodmetni glagoli: *boli me, srbi me, žeja me, zebe me*; pa tudi: *skrb me je, strah, sram, groza me je* itd.

Notranji predmet.

§. 249. Samostalnik, ki je s stavovim glagolom enakega roda ali pomena, spremlja v tožilniku in navadno v zvezi s primernim prilogom, prehodne in neprehodne glagole, da bi njim djanje oživil in podkrepil; ta tožilnik se imenuje v razloček prejšnjega zunanega predmeta notranji ali etymologični predmet, ker je njegov pomen v glagolu že sodržan; to prislovno razmero zaznamuje v starem jeziku tudi orodnik: *živim siromaško življenje; potuje zadnje potovanje; udaril je strašen udarec*; primeri gr. *ἀρχω ἀρχάς*, lat. *ludere ludum.*

Ostali tožilniki.

§. 250. Pri nekaterih glagolih stojita dva tožilnika, eden pomeni prvi direktni predmet, drugi pa povedni predmet; ti glagoli so: *imenovati, kazati, misliti, imeti, postaviti, narediti*, itd.: *koga ste mi dali rajavca; blažene imenujemo one, ki so pretrpeli*; povedni predmet je dendenes redko tudi z orodnikom in gosto s predložnim izrazom zaznamovan.

§. 251. Tožilnik zaznamuje nadalje, kakor tudi v nemškem in v klasičnih jezikih, mero, težo, prostor, čas pri glagolih in prilogih; stoji kot prislovije na prašanje koliko, kak dolgo, kak široko, kak visoko, kak globoko, kak debelo, kak daleko, kak težko kaj je, n. p.: *od Jeruzalema kake dve uri je bilo va nj; tri prste debela deska; štiri čevlje globok; v čelo je tri pedi širok; sabljica je težka centa dva; okoli se vlačí vse ljube noči; bolno dete cel dan prejokuje; celo dolgo noč mož prekašljuje; vso pot je bila polna boga; enako tudi letos, dnes.*

§. 252. Tožilnik zvečine prislovnih besed zaznamuje pri glagolih konec in nakano premikanja, primeri *ἰσχύματα δώματα*, *venit Romam: turčini prazni stran gredo* nar. p.; *stran gre* Rav.; *tako je (oko) ven* (tožilnik) *izderi* Trub.; *zato: naša vojska noter gre* (krivo je *notri*); *preden dol prileti* (krivo je *doli* [mestnik]); enako umeti je tudi tožilnik predloga *kraj* (*kre*): *kre* (*kraj*) *strmca hodi*.

§. 253. Tožilnik zaznamuje pri začudenju stvar začudenja, imenskemu tožilniku je predstavljen zaimenski: *de ga napuh μέγας Σοφίμυ!* *de ga sovraštvo!* *de jo nevošljivost!* *de jo vero!* Rav.; zraven pa tudi roditeljski: *de je sestře*; primeri *o me miserum*.

§. 254. Tožilnik prilogov in zaimen jedninskega srednjega spola, redko samostalnikov, pomeni način: *dobro, lepo, pošteno, sice, sicer, tek gleidj ogr.*, prim. §. 197, 3.

Tožilnik s predlogi.

§. 255. Tožilnik stoji po predlogih: **v** (**vъ**), **vz** (**vъzъ**), **za**, **med**, **mimo**, **na**, **nad**, **o ob**, **po**, **pod**, **préd**, **raz**, **skoz**, **s** (**sъ**), **sooper**, **črez**, (**krež**, **čez**); predlogi tožilnik posredujejo, t. j. končnica tožilnikova je ali v pomenu oslabela ali bi posebne razmere celo ne zaznamovala, zato pridejo v pomoč predlogi; predlogi tedaj sklona prav za prav ne vladajo, ampak le sklonovo razmero jasni in ože obmejujejo.

§. 256. Tožilnik s predlogom **vъ** iz *vъ* = (*v*)*on*, kojemu odgovarja *сі*; (iz *év* + *s*), nemški in latinski *in* z accusativom, znači:

- a) pri glagolih premikanja ono stvar, v katero oziroma v koje notranjost, sredo, stran ide premikanje: *grem, peljem v deželo, v mesto, v hišo, v peč; naj pride k meni sam v gosti; jez pa zdaj k tebi v svate grem* nar. p.; pazi: *omahovati v obe plati*;
- b) pri glagolih raniti, bosti, pičiti, zadeti itd. zadeti del: *bučela ga je v roko pičila*; primeri *τύπτει τινά τῆν καρδίην*;
- c) čas: *v petek, v nedeljo*; če je pristavljen prilog, predloga nē treba: *vsako mlado nedeljo je na gorci božja služba*;
- d) (povedno) dele, v katere celota razpade, podobo, v katero se kaj spremeni: *zreže v koscov jo deset* nar. p.; *spremeni se v ribo*; *bila je žena v solnato postavo* Rav.;
- e) (povedno) namen in učinek: *v rop jim bodo naše žene*; *dar dati*; *v smeh obrniti*; *v čast, v sramoto mu služi*;
- f) predmet zaupanja: *verujem v boga*; *v te zaupam*;
- g) način: *v der (dir) je Ravbar tekel*; *v šotorje dirja v skok* nar. p.; *v živo čutiti*, prim. *σις δέον, εις καρόν*;
- h) ozir: *v čelo tri pedi širok* nar. p.; *prijazen v lice*;

§. 257. **vľz**, t. j. **vľ** in **sľ** Mikl. p. 198 pomeni *längs*, *hinan*: *vznak*, t. j. *vz nak* (Naden) *rücklings*; oni su govorili *vuz put vsakojacka* hrv.

§. 258. Tožilnik s predlogom **za** znači:

- a) stvar, kamor oziroma za koje hrbet se kaj premika: *solnce za goro gre*; *vsesti se za mizo, nas pravoverce bo zad za ajde deval*;
- b) pri glagolih držati, vezati, vleči, itd. ono, za kar držimo, vežemo itd.; latinščina ima tu ablativ: *prehendere auriculis*, gr. genetiv *λαμβάνειν τινά ποδός* za nogo prijeti: *leva sem za grive zgrabil*; *za vrat popasti*; *za lase je obvisel*; *vleči za nogo*; *za bele roke se vodita*; *in je zagledal ovna za roge tičati*;
- c) ono osebo in stvar, za koje korist (: hrbet) ali nekorist se djanje vrši: *borimo se za dom, za cesarja*; *tolko so za me prebili*; *zato = za to*; *zakaj = za kaj*; iz tega so se razvili izrazi namestitve: *za me = mesto mene*: *poljubi ga za me*; *zob za zob*;

- d) poved pri glagolih *biti*, *imenovati* in enakih, ki imajo v klasničnih jezikih dva nominativa ali dva accusativa: *kaj za ljubo imeti*; *za tovarša je bil jelen*; *turkinjo za ženo vzeti*;
- e) ozir djanja: *za glavo se mi maja*; *ne vè ne za se ne za svet*.

§. 259. Tožilnik s predlogom **med** znači stvari, med koje oziroma v kojih sredo gre djanje: *smeti naseje med pšenico*; *iti med ljudi*; *lomi med lačne svoj kruh*.

§. 260. Tožilnik s predlogom **mimo** znači ono, poleg in prek česar gre stavova poved: *če ima kaj lepšiga mimo mene* *fōnereš alš id praeter me Rav*.

§. 261. Tožilnik s predlogom **na** znači:

- a) pri glagolih premikanja stvar, k kateri oziroma na koje vrh gre djanje: *al greva na cesarski dvor*; *te pelje turk na goro*; *na konjčca vrže jo ta čas*; tako tudi: *pade na tla*, *skoči na noge*;
- b) osebo in stvar, koji je namenjeno sovražno primikanje: *na me se postavi*; *vdarijo na Francoza*;
- c) (povedno) dele celote: *da se razdrobite na kosce*; *skorej je šla barka na kosce*; *na dvoje razkolite otroka*;
- d) (povedno) nakano djanja, namembo, učinek: *na pomoč priti*; *na prodaj postaviti*; *na posodo imeti*; *nisem prišel na gosti*; *koga na smeh postaviti*; *komu na čast so kresi goreli?* *je bil na smrt obsojen*;
- e) čas: *na stare dni bo sina dobila*; *na cvetno nedeljo je bilo*;
- f) predmet nekaterih glagolov: *na te bom spomnil*; *na te se bom spomnil*; *na kaj, na sveto pismo učen*;
- g) način: *jok zažene na ves glas*; *popi so na vse grlo vpili*; *namreč = na ime reči*; *na pamet vaditi Meg.*; *na pamet učiti se*; *govoriš ti vse na robe*; *na razen gresta*; *peta mu gre na skok*; *vrata na stežaj odprta*; *na silo pije*;
- h) stroj, sredstvo: *igrati na gosli*;
- i) ozir: *junak na prečku funditor Habd.*; *na obe oči slep*; *priden na videz*.

§. 262. Tožilnik s predlogom **nad** znači:

- a) stvar, na katero oziroma proti kateri gre djanje od zgoraj: *ko bo Pegam šel nad te; nad Turka iti; si niso nad nje upali;*
 b) primerjano stvar, ki se preseže: *nad polovico večji.*

§. 263. Tožilnik s predlogom **o ob** (ἀμφί umó um) znači:

- a) pri glagolih dotikanja stvar, pri ali na kateri se djanje vrši: *udari ga pri hiši ob vogle; de se z ного ob kaki kamen ne vdariš; so se opoteknili ob ta kamen; ob tla ga je treščil schmetterte ihn zu Boden; Ravbar se ob dlan počí; ona lupi z batom o zemlju prip.;*
 b) ono, za česar del se djanje vrši, lat. *pro, propter, de*, gr. *περί, ὑπέρ*: *oběty naše imě nesěmъ o sьpāsēnije (naše dare jim nesimo v rešenije) briž. sp.; ob to (= zato) Trub.; Aman, ki mu gre ob glavo um dessen Kopf es geht Rav.;*
 c) način: *opet iterum* iz *o pet* (: *pripeti se, napet'ce fortuito Habd.*);
 d) čas: *ob den Habd.; ob noč; o polnoči, o poldne iz o pol noči, o pol dne;*
 e) iz nemščine so posneti izrazi: *sem ob život Matjaža djat; ob glavo me nikar ne djat'; ob čast pripraviti; prišel je ob silo veliko veselih dni;*

§. 264. Tožilnik s predlogom **po** znači:

- a) izvirno razprostirjatev in potem stoji kakor gr. *πρὸς* in *ἀπὸ* pred glavnimi števniki v pomenu ločilnih: *hodita po dva; po dva dni izostaja;*
 b) mejo: *po tada ben. = do sih mal;*
 c) pri glagolih *iti, poslati* itd. predmet poslanja, hoda: *svatje so, po tebe grejo; če je blizo, pošljiva po nj, če je daleč pišiva po nj; po me je prišel povodnji mož; pa mu nima kdo po njega; po kaj si prišel? tebe bi smeli po smrt poslati;*
 d) način: *po bliskovo mu sablja gre wie der Blitz zuft sein Säbel; čist po golobje; de ga na roče tako po domače vzame; ne bodite po Evino radovedni; po kraljevo bogat; splavaj po orlovo kviško; po svoje hoče mu postreči; po turško se obnašajo;*

§. 265. Tožilnik s predlogom **pod** (v nasprotju k predlogu **nad**) znači:

- pri glagolih premikanja ono stvar, v koje podnožje gre djanje; pri mestih je glavni del mesta, gorni grad (*Ακρόπολις*), predstavljen na gori: *pod mizo skriva se*; *peljala ga pod beli grad*; *ko Turki pridejo pod grad*;
- podvrženje: *de bi Sisek pod se zgrabil*; *pod svojo oblast spraviti*;
- čas: *pod noč*, *pod večer sub vesperum*;
- vrednost (mero): *pod ceno*, *pod nič*, *pod vrednost produti*.

§. 266. Tožilnik s predlogom **pred** znači pri glagolih premikanja ono stvar, v koje lice gre djanje: *črne bukve pred njo djal je*; *na konjčca djal jo je pred se*;

§. 267. Tožilnik s predlogom **raz** je v navadi samo na zahodu in znači od koder oziroma stvar s koje vrha gre premikanje: *raz brdo priti* [vcm Šügel kommen; *raz vrh proso nosi*; *raz drevo pasti*; *raz drevo, raz mizo vzeti*; *raz konja pasti, stopiti*; *raz konja na tla poskakali*; *žlica je raz mizo pala*; *dere se ko bi jermene riz (morti za рѣзъ) nj ržzali*. Mesto **raz** je na Gorenjskem **sz** v navadi (ta **sz** ni nič družega ko oslabeli **raz**, ki se večjidel že le glasi **rz**, **zz**, (**r**)**s** : Šolar): *je z mizo padel*; *z Belo priti*; *kadar pride z Visoko, redkeje z Visokega (z Visokega ni **rz**, ampak navadni **sz** herab z roditnikom : Šolar)*.

§. 268. Tožilnik s predlogom **skoz**, **skozi** (iz *skvъszě*, *skvъszě*, lit. *skersas*, lat. *cerritus*, gr. *κίρσιος*, nem. *quer*) znači prostor, po katerem je premikanje: *skoz mesto jezditi*; *skoz luknjo pasti*; *skoz in skoz durč und durč*.

§. 269. Tožilnik s predlogom **sz** znači:

- kraj, kder se kaj godi: *s konec mestica je bila stena Rav.*;
- čas in način: *stoper (sz to per : hrv. u ovaj par : rus. teper : pora = čas), stopram (sz to pram), listor lestor (li, le, sz to že)*.

§. 270. Tožilnik s predlogom **soper zoper** (stsl. *sapъr adversarius*) znači stvar, proti koji gre djanje: *zoper svoje brate govori*, primeri: *žena svojemu možu zoper govori*.

§. 271. Tožilnik s predlogom **čez, čez, krez** (tudi iz *skvrzě*) znači:

- a) ono, preko česar gre premikanje: *zelen kolter bil je čez nj djan; bode daleč prepeljana čez tri gore zelene, čez tri vode studene; prime jo nizko čez pas; vrgel jo je čez okno; čez reko splava široko; hribov čez devet letela nar. p.;*
- b) primerjano stvar, prekoračeno mejo —, podložni predmet: *ni ga čez ledik stan; ker je žalost b'la čez moč; se je rodil en nov kralj, en kralj čez kralje vse; on ga pretrgal je čez pol; postavim te čez ves Egipet; inachi: čez tebe govore Met.;*
- c) čas: *čez sedem let je šla nazaj; imejte me danes čez noč; prišel je čez osem dni.*

IV. Rodilnik.

§. 272. Rodilnik ima pomen ločitve in pristojnosti; ta različna in nasprotna pomena se jasna iz tega, ker je sedanji rodilnik zedinjen iz dveh izvorno različnih sklonov, iz odnosnika (ablativa) in rodilnika (genitiva), §. 34, 4. Pri glagolih zahtevanja, občutjenja in enakih, kder se rada menita pristojnostni rodilnik in predmetni tožilnik, pomeni rodilnik, da se je djanje predmeta lotevalo, tožilnik pa, da se ga je popolnoma polastilo.

Rodilnik ločitve.

§. 273. Rodilnik znači ono stvar, od katere se kaj loči. Rodilnik ločitve stoji:

- a) pri nesostavljenih glagolih in imenih, ki pomenijo ločitev ali nakanjeno ločitev: *varovati, rešiti, stradati, čistiti; prost, pust, prazen, čist* itd.; izmed povratnih glagolov, ki imajo itak sploh svoj drugi predmet v rodilniku pri sebi, gredo tu sem le taki, ki zahtevajo rodilnik tudi bez povratnega značaja: *bog varuj tega mene; varita (varujta) se lakomnosti; gluh je resnice; sem rute pogrešil; dobrega prazen; rešite me te voze; kruha bo stradala; greha čista;*

- b) pri glagolih in imenih, ki so s predlogi **iz, od, s, u t. j.** ločitev zaznamujočimi sestavljeni: *ne ogni se mojega šotorja; ogibaj se hudih tovaršij; kdor se vsega ne odtrga; da vas lakote otme; naj drajšega, kar ima, se znebi Rav.*

Rodilnik raznega pomena.

§. 274. Rodilnik znači nadalje:

- a) predmet straha, sramote: *trdega boja se bojim; gospoda boječ; hribi se ga tresejo; vode plašen; sestro je strah tolovajev; me tega je sram; jest se tega človeka gnusim Meg.; pri nas: gnusi me tega človeka; tako se mu hudiga gnusi Rav.;*
- b) predmet potrebe, odgovarja mu lat. ablativ pri opus est in egeo: *pač treba meni ni zibanja; kaj boš potreb'val barčice nar. p.; jez potrebujem tvojiga krsta Rav.; oblačila potreben;*
- c) ono, iz česar kaj izvira (rodilnik izvira): *dobrega plemena biti; je mrlič bil žlahte tvoje? moja ljubica je zala in dobrih ljudi;*
- d) tvarino, iz koje se kaj pripravlja (rodilnik tvarine): *prvi venec jerena, drugi venec drobnih rož, tretji venec žalbeljna;*
- e) vzrok prikazni (rodilnik vzroka): *veselja se jokati vor Freuden meinen; žeje zevati; lakote umreti; mrazu umira; mraza otrpnoti; smeha počiti; jeze zboleti; žeje mora vzeti konec; žalosti ně mogel priti Met.; bodi ga bog zahvaljen; de je straha letel znak nar. p.; rodilnik vzroka je tudi: škoda je mojih otrok nar. p.; pravice vas bodi skrb Rav.; in pri izklicih: oh vode! kako je velika; bedaka! kaj si je mislil; de je sestre; oj nesnage, oj grdih rok;*
- f) način: *iznimce, napetce, opikke, pešice itd. §. 197, 6.*
- g) ozir: *da mi račite k pomoči biti k bogu mojih grehov (glede mojih grehov) briž. sp.; pogube zrel reif zum Berderben Rav.;*
- h) lastnost; samostalnik v rodilniku ima kak pridev pri sebi: *je hitro postala vesel'ga srca; ti so života visocega, pa srca gnilobnega; ta zlat je kova znanega; života je drobnega, srca pohlevnega; rdeč'ga lica je moja dekle; k' ste tak*

sladkih besedi; smo dobre volje tam nar. p.; je nagle jeze; žene so dolzih las, pa kratkih misli Met.

Rodilnik pristojnosti.

§. 275. Rodilnik zaznamuje pristojnost: posest, lastino, predmet in podmet djanja v samostalniku sodržanega, delitev, nositelja lastnosti in še dosti drugih razmer pristojnostnih; v rodilniku stoji posestnik, lastnik, predmet in podmet djanja, celota delitve itd.; rodilnik je tedaj poseben način imenskega prideva pridevajoč imenu, pri kojem stoji, v odvisnem razmerju posestnika, predmet, podmet, celoto itd.; *lepe Mare majka; sablja kralja Matjaža; zibanje malega otroka; rojstvo sina božjega; polič vina; lepota device Marije; v imenu boga očeta*, itd.;

Z rodilnikom se mēni priložni pridev, ta je s svojim imenom, pri kojem stoji, ože zvezan, ker je zvezan po besedotvoritvi in v skladu: *hiša očetova* daš *Baterhans*, rodilnik pa dodaje svojo razmero le v stavu kot sklon *hiša mojega očeta*; prilog ime določuje, rodilnik pa omejuje; prilog imenu še edno znamenje dodaje, rodilnik pa imenu ožjo razmero plemensko privezuje; učinek je blizo enak, postanek je različen; $4 + 2 = 6$ in $8 - 2 = 6$;

Rodilnik pa se mēni tudi z dajalnikom (pristojnosti): *jaz sem sosedovemu Janezu stric; jaz sem stric sosedovega Janeza*; dajalnik se od imena oddaljuje, ker je v obče samostalen člen v stavu ter zaznamuje vsaj z večine le razmero k stavovi povedi, rodilnik pak je zvečine deležnik onega člena, od kojega je odvisen; v nekaterih slučajih je rodilnik tudi predmet stavov in se mēni s tožilnikom: *daj mi kruha, daj nem vsakdanji kruh.*

Predmetni rodilnik pri imenih.

§. 276. Ostali pridevni rodilniki nemajo nič posebnega in je bilo že pri prilogu omenjeno, kedaj se mēnijo ali ne mēnijo s prilogi; predmetni rodilnik pa pomeni predmet onih prilogov in samostalnikov, ki so v rodu s prehodnimi glagoli; pri glagolih je predmet navadno v tožilniku, pri imenih navadno v rodilniku: *žita varičen, prim. varovati kaj in česa; vender je vsega volen; neveden božjih zakonov; časti maren; pom-*

ljiv prejetih dobrot; pozabljiv svojih dolžnosti, boga neroden (roditi fergen) Mikl. lex.; skrben svojega dela Mikl. lex.; dežele meriš druge vse, al v skrbi nisi sam svoje; le tistim je govorila od njega, ki so ga bili umni; daru deležen; dela vajen; trinog je njegove krvi žejen; časti zelen; kruha lačen; časti samogolten; zapeljivost brata in bratova zapeljivost ima dendenes ta razloček, da je v prvem slučaju brat predmet, v drugem pa podmet.

Delitveni rodilnik.

§. 277. Ime celote v rodilniku pomeni neki del svoje celote; določni del celote je posebe zaznamovan z onim imenom, pri kojem stoji rodilnik, ali celo ně imenovan ter v nedoločnosti puščen: *daj mi kos kruha, daj mi kruha.*

Del je imenovan:

- a) s samostalnikom: *dovolj (do volje) da vina in jedi; daj'te vsak' mu kazar'c vina; za en tovor zlatih rumenov (pač: rumenih zlatov); en star pšenice rumene nar. p.; vzemi to bitev daru; žab brez števila se vzdigne; vsaki grižljeje kruha, vsaki požirek vode; cele trume se jih (ljudi) je rjilo Rav.; žlica medu, kos kruha Met.;*
- b) z zaimenom: *bomo se branili, dokler bo kaj v nas krvi; al za mizo pivcev kaj sedi? večji del ljudem je nekaj ošabnega v srce vrastenega; ima dokaj (kdo vč kaj stsl. křto věstř čřto) drobnice;*
- c) z določnimi števnikmi, tu razločujemo tri slučaje:
 - a) priložni števnikmi, ki se navadno s šteto rečjo skladajo, imajo rodilnik za seboj, če zaznamujejo določno število iz nedoločne skupine: *poslal je dva svojih učencev; kar vi ednemu teh malih storite;*
 - β) glavni števnikmi od pet naprej in ločilni v srednjem spolu so v imenovalniku in tožilniku zborni samostalnikmi, ki imajo sploh rodilnik za seboj: *jaz bom gost'vala devet hčeri; sedmero otrok; redka izjema: osemnajste svoje Čiče nar. p.;*
 - γ) v ostalih sklonih so imenovani glavni števnikmi od pet naprej in ločilni postali prilogi, ki se s šteto

rečjo navadno skladajo, s petimi konji; po šestih dneh; sedmim cerkvam; jela je slovo jemati od devetih tuđ sestra; vsem devetim (sinom) zemlje kupi; sedmerim otrokom je kum; toda le kakor pod a): prijezdi s petimi svojih najzvestejših vojakov;

- d) z nedoločnimi števniki: *mal' blaga pa dost' otrok; klečal je tam dolgo časa; denarjev v skrinji je lepo; redko puti hrv.; vse živo jih (žab) je bilo; vse pisano tičev prim. §. 164.*

§. 278. Celotni del nē posebe imenovan, delitev je zaznamovana v roditeljskem celoto zaznamujočem. Delitveni roditelj je:

- a) delitveni predmet prehodnih glagolov; pridružen je tej zvezi nekakov pomen predmetove obilnosti, posebno pri glagolih s predponko **na**: *tri krat vrže v njo soli; natoči vroče si krvi; ljubemu je dala piti sladke rosolije, konjiču dala zobat' pšenice rumene; strupa mi bo v vinu napivala; v zglavje je djala ostrega trnja; boš otrokom kruha rezal nar. p.; da jim nesejo živeža za po poti; imel je blaga in blaga hatte des Gutes die Fülle; vbozih bote zmiraj med sabo imeli; nakolje drv; nasnubi potepuhov; naprosi posode Rav.; si je dolgov naigral Met.; primeri nemški: wer da ißt vom Brote, franc. du pain, lat. de fructu vineae recipere.*

Delitveni roditelj ostaja celo po predlogih **po, za**: *gre po hladne vode nar. p.; Daniel je svojim služabnikom po pepela rekel (iti) Rav.; seže v torbo po kruha; pošljem po vode, po rakov, po vina Met.; srebro bi bili radi dali za vode Rav.;*

- b) delitveni roditelj stoji večkrat v stavih bez podmeta, v nekalnih bezpodmetnih stavih pa sploh mesto tožilnika, drugi jeziki imajo tu v osebnem skladu imenovalnik: *pač bi bilo veselja; iz solčnega izhoda pride na enkrat modrih mož v Jerusalem es kamen weiße Männer: die weißen Männer kamen bi se glasilo: modri možje pridejo; prinesejo tacega, ki mu je udov odmrlo welchem Sieder (ne: die Sieder) abstarben; moči je šlo iz mene; k malo prihiti polka iz vseh krajev Rav.*

§. 279. Delitveni roditelj stoji pa včasih tudi tam, kder je govor o celem predmetu; delitveni roditelj stoji:

- a) če djanje morda nē polno, ali dovolj obširno, ampak naglo, površno; stav je povedan kakor bi bilo prikrajšanje na predmetu: *solnca poglej wirtf einen Blid auf die Sonne Rav.*;
- b) pri namenilniku; na vzhodu, kder je namenilnik v navadi le od opetovalnih glagolov, stoji predmet bez izjeme v delitvenem roditelju, na zahodu ne: *ne hodi na turško mejo drobnih rožic trgat; pojdi gledat Marjetice, božje služabnice; pojdi mojih ran pogledat; idem službo iskat; učenci so v mesto šli živeža kupovat; hodim sadu jiskat; pa tudi: majerca je šla plenice prat; srne ljubi streljat grede nar. p.; hodijo žito kupovat Rav.*;
- c) posebno rad mesto tožilnika pri glagolih *iskati, prositi, čakati* in enakih: *Marija hladne vodice želi; išče pokoja, sadu Trub.; mi te prelepo prosimo en'ga daru božjega; zdravja upamo; sestre čakamo;*
- d) na dalje tudi včasih pri glagolih dušnega in telesnega občutjenja: *žitnega polja varujejo nar. p.; svojega dvora varuje; bog varuj naših otrok; žalostno je, takih otrok videti; poglejte mojih otrok; gleda svojih dveh hčeri; primeri ἀκούειν, αἰσθάνεσθαι τινος.*
- e) v obče rad pri prehodnih glagolih, tako da je v drugi sklanjatvi jedninski tožilnik živočih stvari roditeljkovo obliko sprejel kot pravilo, enako zaimenski tožilniki *nas, vas, ju*, roditelj *jega* je tudi skoro edino navadna tožilnikova oblika; kder se na zaimenu mēnita oboji obliki, ima roditeljkova mimo tožilnikove večjo moč; pa tudi sicer se stavi roditelj mesto tožilnika posebno:
 - a) pri možkih neživočih samostalnikih, kadar se v premenjenem pomenu ž njimi imenujejo žive stvari: *poverni pravega duha; bog tebi dodeli duha pobožnosti;*
 - β) srednji samostalniki, če žive stvari pomenijo: *svojega vzame konjčeta; hitro pažeta vjamejo; poklič' mo dekleta;*
 - γ) prilogi praviloma v nasprotju: *imamo lep vrt, pa sem še lepšega videl; na zahodu je enako tudi zaimenski*

rodilnik *jih* in *njih* za tožilnik skoro izključivo v navadi.

- f) v nekalnih stavih stoji predmet sploh y rodilniku tudi pri takih prehodnih glagolih, kojih predmet je v pritr-dilnih stavih v tožilniku; rodilnik je delitven, djanje je zanekano v celoti in v vsakem naj manjšem delu celote: *da ně viděl belega dne, solnca ne rumenega; rodovina ně betve ved'la.*

Pomneti je,

- a) da temu rodilniku nekalnih stavov odgovarja edino le tožilnik pritr-dilnih stavov, a ne imenovalnik, zato stavu: *brata još neima z livade,* odgovarja stav: *brata (sestro) ima z livade;*
- β) predmet ostaje v rodilniku, če je glagol tudi posredno zanekan: *ne sme ga biti tacega med kraljmi Rav.;*
- γ) predmet stoji včasih tudi v rodilniku bez očitne nekal-nice, če je le povedana misel nekalna: *varite (varujte) se v pričo ljudi delati svojih dobrih del Rav.*

Rodilnik stranskega predmeta.

§. 280. Rodilnik zaznamuje stranski (indirektni) predmet takih glagolov, ki imajo svoj prvi (direktni) predmet v to-žilniku pri sebi: *puntarskih naklepov so jih dolžili Rav.;* prim. nem. *ich erlasse dich deineß Wertes* zraven *ich erlasse dir dein Wert.*

Sem spadajo:

- a) rodilniki pri povratnih glagolih, kojih povratno zaime je glagolov prvi predmet: *se prsta prijel je (prstan) nar. p.;* *Esav se prime lova Rav.;* *spoznane resnice se trdo drže;* *kesala se je grehov;* *in se ne spomnite petih kruhov;* *spozabiti se božjih dobrot: pozabiti dobrote (tož.); vsega premoženja se je bila razdala;* *hudega se navaditi;* *grehov se spovedati;* na vzhodu se nahaja **izъ**: *spomenimo se z (izъ) one božje zapovedi;* *nigdar se ne spozabi ž njegovih darov (njegovih darov) ogr.*
- b) rodilniki pri glagolih s predponko **na** sestavljenih, ti glagoli pomenijo napolnitev in je njih prvi predmet po-

vratno zaime ali kateri drugi predmet: *naliže kozar'c ru-menega vinca; naveličal sem se žgavšin; ne morejo se ga nagledati; ne more se ga dosti naspoštovati in načuditi; duha se navzeti;*

- c) enak je rodilnik pri trpnem pojmu *poln, sit*, in pri izrazih enakega pomena: *že drugih si sita; polna belih je solza; živalic je mrgolelo vse polno; taki se je polno čmel naprijelo na batino; vsa hiša se jih tare (je polna do trenja); pijač se je vse trlo.*

Rodilnik mere, cene, časa.

§. 281. Rodilnik mere stoji na prašanje koliko star? in odgovarja tožilniku drugih jezikov, tudi v slovenskem lahko tožilnik stoji: *leta staro jagne Met.*

Enako rodilnik cene: *časti in hvale vreden; ně ene šiške vredno; goden božjega kraljestva Rav.*

§. 282. Rodilnik zaznamuje čas, kedar se kaj godi; ta rodilnik je omejen na nekatere izraze; samostalnik ima navadno prilog ali zaime pri sebi: *prejšnjega leta; nekega dne; petnajstega kimovca bo prišel; božič je vsako leto grudna meseca; te jeseni; včera; primeri einēš Tageš, deš Morgensē, deš Nachts, abendē; χυμῶνος, vesperi.*

Rodilnik s predlogi.

§. 283. Predlogi, ki posredujejo rodilnik, so:

- a) nepravi predlogi; ti so iz imen postali in imajo zato ločitveni ali pristojnostni rodilnik za seboj; ti so: *bez, brez; blizo; zbok (съ bokъ); za- voljo; vrh; вѣнъ ven, вѣнѣ uně; više; gore; poleg (po длѣгъ); kolo, okoli; konec; kraj (kre); krog, okrog; mimo; mēsto; vměš (změš, měš); navzoči (oko); pričo, v pričo; prek, preko; ravno; radi; razve, razun; (raz); sled; sred; stran; štrit, štric; tik; (qtrъ) noter, glej §. 211.*
- b) pravi predlogi, ti so: *do, za, iz, od, съ, u;* pravi predlogi spremljajo rodilnik skoro v vseh rodilniških opravilih in se ima zato njihova poraba posebe razpravljati.

- c) v izrazih: *potom tega post hoc* Trub.; *med tem toga interea*; *pred tem toga antea*, je roditelj od prvega zaimena odvisen, ki pa v zvezi s svojim predlogom kot nov predlog posreduje poslednji roditelj, (prim. pri orod. *съ* ž njim dvoji predlog, Šolar).

§. 284. Roditelj s predlogom **do** (nem. *zu*; gr. *οἰκόν-δε*) zaznamuje:

- a) kamor djanje dospeje oziroma stvar, tik koje se djanje približa; **do** se okrepuje s predpostavljanim člencem *tija, tje*, primeri nemški *bis* (iz *bi zu*): *pridi do gradu*; *brada segla je do tal* nar. p.;
- b) razmero: *če se mu kaj do mene zdi*; *imam prošnjo do vas*; *trd do vbozih*; *mila do družih*; *ljubezen do brata*;
- c) mejo djanja v času in stopnji: *do teme, do mraka, do smrti*; *spati do belega dne*; — *najesti se do sitega*; *dosti iz do syti*; *dosta iz do syta*; *ko se dan stori do dobrega*; *do hudega bolni*.

§. 285. Roditelj s predlogom **za** znači:

- a) čas, v katerem se djanje godi: *za mojga života me vivo jur* Zeit meines Lebens Dal.; *za svojega žitka* ogr.; *za večera*; *za dne priti bei Tage* ankommen; *za mraka*; *za rana*; *za solnca*; *za hlada*; *za časa*; *za jutra* Met.; *za prva*; *za mlada* in *jungen* Saßren ogr.;
- b) ono, v česar prid se kaj godi: *za vseh dobrot propter omnia beneficia* Trub.

§. 286. Roditelj s predlogom **iz** (*изъ*) znači:

- a) reč, iz koje notranjosti se godi djanje; ker temu predlogu v govoru i odpada, se v krajnih razmerah predlog **iz** težko loči od predloga **съ**, ki se tudi z roditeljom druží in tudi pomeni oddaljenost: *k' ni sedem let iz hleva bil*; *je iz okna padla mi visoc'ga kup'ca zlata*; *žlica z roke mu zleti*; *z likofa ko pojedete wenu ihr auß der Schenke*, *auß dem Leutgeb geht*; *iz uma je* nar. p.;
- b) tvarino: *pas iz žide*; *kadilnice so bile iz samočistega zlata*; *enako: iz cela je obleka delana* (auß einem Stücke);

- c) začetek časa, in čas v obče: *iz davna Trub.*; *zgodna* (stsl. s^ŕ goda) nar. p.; *iz mlada*; *z večera rês.*; *iz nova*; *iz prva, z prvega*;
- d) vzrok: *iz hudobije*;
- e) način: *iz rade volje*; *z gole dobrote Rav.*; *iz dobre volje Met.*;
- f) **iz** se sestavlja kot prvi del z drugimi predlogi; sestavljeni predlog ima pomen obeh predlogov, n. p. *izza mize vstati* predstavlja: *sedeti za mizo in potem vstati iz srede za mizo*; sklon je primeren prvemu predlogu, ki posreduje djanje s samostalnikom, drugi predlog zaznamuje stanje pred premikanjem, ono stanje, ki je sicer zaznamuje orodnik z drugim sestavljenim predlogom; primeri gr. ἀπὸ πρὸ ἐσθῆρ *izpred ladij*;

rodilnik s sestavljenim predlogom:

- a) **izza** pomeni mesto, od koder gre premikanje, predhodno stanje zaznamuje orodnik s predlogom **za**; sestavljeni pomen je: *iz srede zadi za izrečeno stvarjo: de ji 'zza nohtov kri kaplja*; *'zza hriba pride rumeno solnce*; *solnce 'zza gore gre*; *potegne izza pasa meč* nar. p.; *David izza čede h kraljevi časti Rav.*; *izza mize vstati Met.*;
- β) **izmed** pomeni iz srede med dotičnimi rečmi: *katerega pošljete izmed sebe*; *popeljam Izraelce 'zmed njih*; *mene izbriši 'zmed živih Rav.*; *ovce 'zmed kozlov ločiti*;
- γ) **iznad** pomeni iz mesta nad rečjo: *ptice so mi jedi iz jerbasa jedle znad glave Rav.*; *odvali kamen znad vodnjaka*; *znad sebe meče, znad sebe je vrgel Met.*; zadnji trije primeri pa se lahko tudi umejo: *s^ŕ nad*;
- δ) **izpod** pomeni iz prostora pod rečjo: *pober' se od mene 'spod moje stene*; *poberi se 'spod mene desetnica*; *ogen jim 'spod nog je švigal*; *spod postelje je prilezel*; *spod zida so zaklad izkopali*; *tice izpod neba so ga (seme) pozobale kor.*; *Marija gre spod križa preč*; *de se tla ne vidijo 'spod njih Rav.*;
- e) **izpred** pomeni iz prostora pred rečjo: *gre 'spred njega*; *grešnice ni 'spred sebe pahnil Rav.*; *je zginil 'spred njih oči kor.*; *spoberi se spred mene Met.*

§. 287. Rodilnik s predlogom **od** (**отъ**) znači:

- a) ono, od česar se kaj loči, t. j. oddalja, rešuje, beži, meče, skače, jemlje, krade, čisti, izbuja, obvaruje, nehava, itd.; in pri imenih, ki pomenijo tuj, prazen, čist, nag, itd.; *nehati od dela Rav.*; *nehati (henjati) od tožbe*; *od nje reče mrzlici (oditi)*; *k zgodbi, ki smo ravno od nje die wir eben abgethan*; *od smrti vstati*; *od sebe (voziti) rečtš*;
- b) oddaljenost: *od šuma in od napak sveta v puščavi je živel Rav.*;
- c) začetek: *od kraja do konca*; *od Urala do Balkana*; *od vzhoda do zahoda*; *otsod*; *odtod*; *od četrtka do nedelje*; *ni obožal od tistih mal Rav.*; *od snoč'ga do dav'ga nar. p.*;
- d) zaostalo primerjano stvar: *solnce je večji od zemlje Met.*;
- e) tvarino v premenjenem pomenu, po nemškem: *od česa govoriti m. o čem govoriti*;
- f) vzrok: *drevo, ki se šibi od sadja*; *de se vse ceste od ljudi tarejo*; *jemal je od lakote konec Rav.*; *od britkosti jemu srce poka*; *od mojih lepih mladih dni mene srce boli*; *od veselja se jokati nar. p.*; *penil se od jeze*; *Herodež ne ve kaj od veselja Rav.*; *od dolgega časa se mu zeha Met.*;
- g) mesto, kder se kaj godi, kder kaj je: *meč od obeju platu oster*; *ozgoraj oben*; *ozdolaj unten Trub.*

§. 288. Rodilnik s predlogom **sъ** znači kraj, od koder gre premikanje; ostajanje zaznamuje mestnik s predlogom **na**; odgovarja mu v pomenu gr. *ναρά* s genetivom, lat. *de* z ablativom; težko je vsikdar **sъ** ločiti od **iz** ('z); kakor predlogu **iz** nasprotuje na prašanje *kam* in *kde* predlog **vъ**, enako predlogu **sъ** predlog **na**: *vzemi svoj klobuk z glave*; *je doli iz* (pravilno **sъ**) *mize vlekla*; *Bredka s konja se spustila*; *s konja zlesti*; *idi tje dol z gore*; *z altarja jemati*; *odsede z osla*; *brž mu sukno z života potegnejo*; *ves prah je z nog mogel*.

Pazi: 1. Na Gorenjskem se čuje mesto **sъ** predlog **raz** in **sъ** (po Šolarju = **raz**, **rz**, (**r**)**z**) s tožilnikom: *je z mizo padel*; *kadar pride z Visoko*, indi: **z** (= **sъ**) *Visokega*.

2. Šolar tu opazuje: Na Koroškem, Kranjskem, Gorenjskem, Štirnem do Slovenjega Gradca, na Tolminskem se pa čuje mesto **st̃ naz** (cf. hrv. **niz**).

§. 289. Rodilnik s predlogom **u** zaznamuje stvar, v koje bližnjavi se kaj godi: *u lica briž sp.*

V. Dajalnik.

§. 290. Dajalnik znači namero gibanja, t. j. kamo oziroma k kateremu ali k kakemu koncu se djanje giblje: *grem domov*; enako v razširjenem pomenu pri glagolih *dati, plačati, pustiti*, potem *povedati, zapovedati, prepovedati, pretiti* itd., pri kojih glagolih dajalnik dostavlja stvar, k kateri je djanje obrneno; na dalje pri glagolih *želeti, hoteti* in pri glagolih nasprotnega pomena; enako pri izrazih primernosti in nasprotja; sem spada tudi dajalnik prida in etični dajalnik, ter dajalnik pristojnosti, ki se dotika oziroma měni z roditeljem; pod pomen primernosti spada tudi dajalnik namena in vzroka.

Kder se dajalnik měni s tožilnikom ali roditeljem, pomeni dajalnik predmet, k kateremu je djanje obrneno, tožilnik pa predmet, ki se ga djanje polastuje in roditelj predmet, ki se ga djanje loteva.

§. 291. Dajalnik zaznamuje cilj in konec gibanja:

- a) v besedi *dom*; izvorni dajalnik je *domovi*, iz tega pokrajšana oblika *domov, domu*: *le pojte brž domov*; *kadaj boš pustil me domu*; *gredoča domu*; prim. lat. *coelo tollere manus*;
- b) pri glagolih in imenih s predponkami **pri, st̃, pred, pod, ob, nad, na**: *prilepiti, prišteti, predložiti, postaviti, obvezati, naložiti komu kaj*; *nadležen, soroden biti komu*.

§. 292. Dajalnik zaznamuje na dalje pri glagolih:

- a) onega, kojemu se kaj da, zaupa, pusti, itd.: *moč vam da, močnim biti Dalm.*; *daj nam biti milim in dobrim Rav.*; *ne daj se mu gospodariti* *lasse dich nicht von ihm beherrschen*;
- b) onega, kojemu se kaj pravi, svetuje, veleva, kaže, za- in prepoveduje, preti, brani, itd.; besede, ki pomenijo *vladati*, vežejo se zdaj zvečine s tožilnikom, pa še tudi z dajalnikom: *kruto nas (nam) vlada*; *nam gospoduje, gospodinji*.

§. 293. Dajalnik zaznamuje na dalje ono, na čem ali ob čem se djanje vrši, in sicer:

- a) pri glagolih *vzeti, krasti, ubežati, odpovedati se* itd.; iz pomena *vzeti* na čem je postal pomen *vzeti* od koga: *suknjo mi slečejo; David se sulici ogne; se čem svoji sladkosti odpovedati; ko jima strah mine; košuta se je lovcom skrila;*
- b) v bezpodmetnih stavih pri glagolih, ki pomenijo kako zgodbo ali prikazen, znači dajalnik ono osebo, na kateri je prikazen ali zgodba: *dobro mi je; pak ji je bilo žal; slabo mu prihaja; dobro mu je djalo; kako ti je? zima mi je;* iz te porabe so se razvili dajalniki v izklicih: *blagor mu! gorje vam!*
- c) v bezpodmetnih stavih pri povratnih glagolih trpnega pomena, pomeni dajalnik osebo, na kateri se djanje vrši, oseba je proti djanju bez volje in samo predmet djanja: *pripeti se mu, nagodi se mu, posreči se mu; dremlje se mi; zdi, dozdeva se mi; hoče, noče, rači se mu; pozna se ti, vidi se ti; gnusi se mi; zežali ji se; kolca se mi; meni se domu mudi; vnoža (iz množa, mnogo mi je, sredonem. mid) befilt: viel) se mi; po klobasah se mu riga; toži se mu; smili se mi; se ti nič ne smili?*

§. 294. Dajalnik zaznamuje na dalje onega, komur verujemo, upamo, strežemo, služimo, komur smo prijazni, pokorni, nepokorni, škodljivi, zavidni, komur zabavljamo, nagajamo, oponašamo; nekateri teh izrazov se skladajo tudi s tožilnikom in s predlogi; dotični dajalnik ostaje včasih tudi pri sorodnih samostalnikih: *veruj mi; očetu strežem; de je tak mil ljudem; pokoršina božjimu povelju; strežba grdim željam; pomagaj sam sebi; torej oponosi mu to Jezus Rav.*

§. 295. Dajalnik zaznamuje ono, čemur je kaj primerno (dativ der Angemessenheit); pomen primernosti obsega:

- a) ono, kar je komu enako, dostojno, prijetno, potrebno, pristojno, kar komu dohaja, gre, kar mu je po godu, ugodno, čemur se privadi in nasprotja, čemur je kaj neprimerno in tuje: *vzemi, kar ti gre was dir zufommt Rav.; brat moj je vsak' mu turku kos gewad'sen; bodi, kakor se pridnemu*

spodobi; kamor se bo jezi zljubilo; za tega voljo (nam) je treba pokornim biti Trub., primeri: licet vobis esse beatis; se nam je celo privadil; tuj si nam postal;

- b) pomen primernosti teči tudi v glagolu *sem biti*, ob sebi ali v zvezi z imensko povedjo: *ta bo kralju mojemu (= ta pristoji kralju mojemu); hvala bodi bogu; ime mu je Janez; svetlemu je jemu ime; če bi mu mrežti bilo ete den ogr.; biti mi ni več doma; nam bit' je noja zjokanim nar. p.;*
- c) pri občnih izrazih djanja in lastnosti stoji v dajalniku ona oseba in reč, v koje prid je dotična poved (dat. *commodi*): *včeraaj svečo revci so držali; bi god'ca si vzela; jo hoče vzeti si ženo;*
- d) med dajalnike prida spada v ožjem smislu tudi *pravni* (etični) dajalnik; *pravni* dajalnik je v navadi od prve in druge osebe, ki je različna od stavovega podmeta in izrazuje v krajših (naslonjenih) oblikah posebno zanimanje *govornika* ali *poslušatelja*: *ostani mi doma, ne hodi drevi mi na ples; na kranjski zemlji mi živi; ko strela hitro mi leti; vsi drugi svatje mi molče; prek polja mi leži cesta; lepa ti je;*
- e) povratno zaime v krajši (naslonjeni) obliki dajalnikovi navezuje pri nekaterih glagolih djanje ože na podmet *nalik srednjemu položaju* (*medium*) grških glagolov; *izvirni* pomen je blizo kakor pri *pravnem* dajalniku: *on si sede, si leže; od kod ste si vi Trub.; in si ne ve mere; sem spadajo tudi nekateri izrazi: bodi si sveta Katarina ali kres; libo bodi dobro, li si zlo briž. sp.; marsikaka ura; naj si se jest (jaz) boga ne bojim Trub.; je nečem bogate, de s' (dasi) žlahta me sil'.*

§. 296. Dajalnik zaznamuje razmero *pristojnosti* (*Zugehörigkeit*), ki se izrazuje tudi z *rodilnikom* ali *prilogom*; kakor *rodilnik*, tako tudi ta dajalnik ne spada k *povedi* in k *celemu stavu*, ampak samo k *imenu*, pri katerem stoji; *včasih* je *dvomljivo* ali spada dajalnik k *posameznemu imenu* ali k *povedi*; *brž* ko ne je tudi ta dajalnik *primernosten*:

- a) samostalniki: *korenino greham poruvati Rav.*; *bog je oče vsem ljudem*; *njegovemu kraljestvu ne bo konca*; *vino zveseli srce človeku Met.*; *Ciril in Metod sta bila dve svetli zvezdi Slovincem*;
- b) zaimena: *če so rane mi rdeče*; *de mu gobe ozdravi*; *gospa so ji umorili sinka*; prim. lat. *praefectus urbi* in nemški *ihr haßt daß Herz mir* (mein Herz) *bezwungen*.

§. 297. Dajalnik zaznamuje vzrok: *čimu srditi se nad ljudstvom Rav.* (na Goriškem: *k čemu serditi se . . Šolar*); dajalnik vzroka je pri izrazih veselja, začudenja, posmeha: *radovati se čemu Met.*; *ino se timu, kir se je godilo, sam sebo čudi Trub.*; *vse se jegovimu vuku čudi Rav.*; *smejati se komu Met.*

§. 298. Staroslovenskega absolutnega dajalnika, v kojem stoji ime in povedni deležnik nalik latinskemu absolutnemu ablativu ali grškemu rodilniku, v novi slovenščini nē; tudi dajalnika v smislu odvisnega podmeta pri nedoločniku v novi slovenščini nē, kakor je bil v stsl. nalik lat. in grškemu acc. c. infinitivo.

Dajalnik s predlogi.

§. 299. Dajalnik spremljajo predlogi: 1. **vkľjub**; 2. pravi predlog **kъ**; 3. predlog **proti**; 4. v starem jeziku je v dajalnikovih razmerah spremljal dajalnik tudi predlog **po**, ki pa se dendenes redno sklada z mestnikom.

§. 300. Dajalnik s predlogom **kъ** znači:

- a) stvar, proti koji je djanje obrneno: *pridi k nam kraljestvo tvoje*; *vsak ima prste k sebi obrnene*; *duhovniga k sebi želi*;
- b) stoji često tam, kder sicer tudi prosti dajalnik: *reče mu in pravi k njemu*; *prilepi k steni*; *priveže k stolu*;
- c) pomeni čas, k kateremu se djanje bliža: *k mraku, k letu* (t. j. *k nemu letu*).

Dajalnik s predlogom **proti** (adversus, contra) znači stvar, k kateri je djanje obrneno ali se ji bliža,

- a) krajno, prijazno in sovražno: *proti domu, proti vragom gredo*;

- b) časno: *proti večeru, proti jeseni*;
 c) primerno: *bili smo, kakor kobilice proti njim*.

Predlog **vkľjub** (: *kljubovati*) je nemški troj: *okľjub vsem storjenim dobrotam*.

VI. Mestnik.

§. 301. Mestnik bez predloga je redek ostanek indoevropski, sanskrtski jezik ga ima še polno, grški in latinski v posameznih izrazih *oikos domi*, stara slovenščina v panonskih najstarejših svojih spomenikih še tudi kaže mestnik v razširjeni meri, nova ima le v prislovih ali prislovnih izrazih ostanke; mestnik znači:

- a) kraj: *veni* (stsl. *vъně*), *vine, vinej; predi; sledi, posledi; sredi; vrhu Trub.; gori; doli*;
 b) čas: *snoči; jutri: k' je jutri nedelja; pomladi; jeseni; lani; davi hente morgens; drevi hente abends*;
 c) način: *trebi* (stsl. *trěbě*) *je Spang.; godi* (stsl. *godě*) = *po godu Habd.; skorom* (določen. oblika) *baľb; morda tudi prav, stsl. pravъ; tudi s predlogom: ali je na skorom umrl*.

Mestnik s predlogi.

§. 302. Mestnik posredujejo predlogi **vъ; na; o, ob; po; pri**.

§. 303. Mestnik s predlogom **vъ** pomeni:

- a) prostor, kder kaj je, kder se kaj godi: *v cerkvi pojo; vas v dolini stoji; v naši okolici ga nē takega moža*;
 b) isto tako djanje in stanje: *v strahu živeti; si v svaji biti; v časti, v žalosti, v milosti biti, ostati; v vojski služiti; v službi ostati*;
 c) čas: *kdor se hoče v starosti počiti, mora se v mladosti truditi*;
 d) način: *gredo v trumah*;
 e) ozir: *v životu majhen beše ev. tr.* (sicer tožilnik: *v pleča ga je veliko Šolar*).

§. 304. Mestnik s predlogom **na** znači:

- a) kraj, kder se kaj godi; izvorno pomeni gornjo stran, kakor nemški auf, an; pozneje se rabi tudi o krajnih straneh, o rečeh, ki strani ne razločujejo in o deželah: *sreča na razpotju sedi; ne na Laškem, ne na Nemškem, ne na Gornjem Štajerskem;*
- b) enako prostor v premenjenem pomenu: *solnce na jasnem zahaja; sedem let na dnev' ni bil;*
- c) osebno djanje in stanje, ob katerem se kaj godi: *cel teden je bil na tlaki; hči na plesu skače nar. p.;*
- d) čas djanja: *na kratci, na skorom;*
- e) način in sredstvo djanja: *na rokah delati; živela na rokah von der Hände Arbeit leben; na opresnim kruhu živeti Rav.; to se na reči (stsl. na *rědъcě) zgodi ogr.; na rōbe je množinski tož., prim. marsikaka na rōbe navada;*
- f) vzrok: *umrl je na plučni bolezni, na silni rani, na jetiki, prim. nem. er starb an seinen Wunden; pravilno se govori le: bolan sem na jetrih; toda umrl je za jetiko, za kozami Šolar.*
- g) ozir: *na enem očesi slep Met.; v narodni govorici: na eno oko slep; na eno uho ne sliši Šolar.*

§. 305. Mestnik s predlogom **o** znači izvorno ono, okoli česar se djanje godi, prim. *ob bedru mu meč visi; ob niti viseti; dendenes pa pomeni v obče:*

- a) kraj, v kojega bližnjavi se kaj godi: *paša stopa o potoci der Pašcha fdyreit am Baſche einher nar. p.; ljudstvo je stalo ob gori am Berge; drevo ob vodi zasajeno; pesek ob morju; prišel je v kraje ob Jordanu ob reki; ljudje se razstopijo ob jezeru; ob potu sedeti am Wege sitzen Rav.;*
- b) čas, kadar se djanje godi: *ob dvanajsti uri; umrla boš ob sedmi uri; o kresu rokavice 'ma nar. p.; ob času nadloge; de bo jesti kaj ob dragini; kuga, ki hodi o mraku; v boga klicati ob sili; ob suši; ob nečasu; bošt je svojo prigodbo ob samotni hoji čez goro premišljevala; o goreli suši sta pomagala; ob svoji slepoti Rav.; o božiči, o veliki noči, o svetem Matiji; o pusti, o sveti trojici Met.; ob sumarčici (ob Martinovem) so gosi tolste Meg.; o bratvi; o žetvi; ob treh, ob šestih; ob kratkem;*

ob enem; — osorej (*o sej orě = ob tej uri); ob torej Rav.; — ob letu, ob mesecu, ob tednu pomeni krez eno leto itd.;

- c) ono, na kar se djanje nanaša *περί τινος* de aliqua re: o čem: govoriti, misliti;
- d) pomoč, sredstvo, način djanja: *ga je o preji živila nährte* ihn mit Spinnen; *žive ob zelih*; *človek ne živi le ob kruhu*, ampak ob vsaki besedi, ki bogu gre iz ust Rav.; *ob kruhi in vodi*; *ob bergli* Met.; *o palici sem prišel*;
- e) ozir: *potrpežliv o trpljenju* Rav.

§. 306. Mestnik s predlogom **po** ima dendenes 1. ona opravila, ki jih je prevzel od stsl. dajalnika s predlogom **po** spremljanega; te dajalnikove razmere so: a) razširjatev v prostoru, b) v času, c) primernost, d) vzrok, e) način, f) sredstvo g) razločitev:

- a) *po jezeru plava huda zver* nar. p.; *po poti ga noč obide* Rav.; *po ulicah skakati* Met.;
- b) *po dnevi, po noči*;
- c) *po bogu živet* Rav.; *po očetu se je zvrge*l;
- d) *po hruškah diši* Met.;
- e) *po zlu deti pessumdare* Habd.; *po krivem prisegati* Rav.; *jo po sili vzamemo* nar. p.;
- f) *po človeških rokah narejeni maliki*; *drevo se po sadu spoznava* Rav.; *po šestih hlapcih sem zvedel*; *po kom to pošiljate?* *po hlapci*; *po imeni klicati* Met.;
- g) *po enem*; *po čem*; *po žlici*; *po merniki*; *po kosi* Met.; *po kosih*; *blago se po niti nabira*, *po vrvi zapravlja* Met.; *po čim (čem) vi raje prodajate?* nar. p.; — razločilni **po** je tudi prislov: *po trije, po štirje možje pridejo*.

2. Nadalje ima mestnik s predlogom **po** samosvoja opravila ter znači:

- h) onega v vrsti, kojemu kaj drugega sledi: *po očetu je gospodarstvo prevzel*; *po kom nesnažnem bi jaz ne pil*;
- i) rok, djanje in stanje, kojemu kaj sledi: *po šestih dneh*; *kruh po peki*; *srajca po perilu*; *po dolgem življenju*; *po očetovi smrti*; sem spadajo tudi izrazi kakor: *po vas je um eudh ist es geŕeŕen*;

- k) vzrok djanja ; djanje je učinek, ki sledi onemu, kar mestnik poveda : *po preslanem siru rado žeja ; po negodnem sadju skomino dobiš ; Rahel se plače po svojih otrocih Trub. ; tako tudi hrepeneti, zdihati, ihtěti se, jokati se, žalovati po čem ; po njem vpraša ; velki točaj ne misli po Jožefu več Rav. ; ktiri so detetu po življenju stregli Rav. ;*

§. 307. Mestnik s predlogom pri pomeni :

- a) ono, v česar bližnjavi, navzočnosti se kaj godi ali kaj je : *bil, car, pri Marku sem v gosteh nar. p. ; drevo raste nizko pri tleh ; bil je pri večerji ; kak pri jedi, tak pri delu ; pri živini je snaga pol klaje ; ni pridnega človeka pri hiši ;*
- b) čas, kadar se kaj godi : *pri belem dnevi Met. ; dušo pri ti prič' spusti nar. p. ;*
- c) način, brž ko ne po nemškem : *pri deri, pri košti (Dörre, Rost) delati ; pri življenju je ostal ; on je pri najboljšem zdravju.*

VII. Orodnik.

§. 308. Kakor pri vseh drugih sklonih, tako je tudi orodnikovo ime prestava latinskega imena ; orodnik instrumentalis odgovarja sanskrtskemu orodniku, latinskemu ablativu, grškemu ter nemškemu dativu ; zadnji skloni opravljajo poleg svojih drugih opravil tudi orodnikova opravila ; orodnik zaznamuje izvirno prostor, koder gre djanje : *tem potem ne ide* ; na pomen prostora, po kojem se razprostira djanje, je navezan v daljši porabi pomen sredstva in orodja, po kojem se djanje vrši ; dalje je pomen družbe, naj dalje je poznamovanje povednega imena, ki pravi s katerim imenom je kdo imenovan, kaj je kdo postal ; tu je tedaj poved ona pot, po kateri je kdo ono postal, kar je v povednem imenu izrečeno.

§. 309. Orodnik pomeni :

- a) prostor, koder gre djanje : *išel sem putem, cestum Krizt. ; prislovno : požigali so križem po deželi Rav. ;*
- b) čas djanja ; le prislovno : *neg je mahom došel dimo prip. ;*

- c) orodje, s kojim se djanje vrši, toda dendenes v slovenščini le s predlogom **съ**; srb.: *čistim tu (hočem) te srebrom potkovati*; vendar kakor s *palico udariti ob tla*, tako še tudi: *krvju pljuje* pri Habd. v onem smislu kakor dendenes: *kri pljuje*;
- d) mero; tudi mera, vrednost je orodje, s čimur se kaj kupi, prodaja, meni: *čim duže (dolže) tēm bolje*;
- e) način;
- α) redko: *ovem načinom je mir včinjen Krizt.*; *ceno wel-feil*; *tu zvoni tak lepo milim glasom*; *rozgotom se smeje prip.*; *roke naskrižem poklada Met.*;
- β) so prislovno rabljene oblike na **-ma**; tvoritev je nejasna: *nevegama, nemudoma*; *na tihama prebivati*; *po nevedama Rav.*; *po polnama Met.*;
- γ) *z lepo*; stsl. **съ лѣпѧ** in **лѣпоѧ** : *z lepo so ovce domu prignale Rav.*;
- δ) prislovno rabljene oblike imenskega množinskega orodnika na **-sky** : *slovenski (slovenšsky) govori*; govori se tudi toda nepravilno: *po slovenski, po nemški, po gospodski*;
- f) okrepljenje glagolskega pomena: *smrtjom merješ ogr.*; s predlogom **съ** : *oni so se z bali s prevelikim strahom*;
- g) ozir: *on je rodom horvat*; *ja sem rodom zagrebec, imenom Nacek, pridevkom Kristijanovič Krizt.*; toda navadno s predlogom: *lōka z dišečimi rožami bogata*; *vboga s časnim blagom Rav.*; *bogat z žitom*; *reven z žitom Met.*;
- h) povedno ime; redko:
- α) pri predmetu: *Francuzi imenuvali su Napoleona cesarom (za cesarja) Krizt.*;
- β) pri podmetu: *detetom postajem puerasco Habd.*; *dično je biti kotrigom (ud) vučenoga društva*; *ja takaj budući pastirom in biskupom cirkve zagrebečke Krizt.*; *dospel herbom posle izmrtja starešev (postal je dedič po smrti starišev) prip.*;
- tu sem gredo tudi orodniki s predlogom **съ**: *dal je njim oblast z božjimi sinmi postanoti*; *naj eto kamenje*

s kruhom postane; *gda tešlo s prahom postane ogr.*; den-
denes je povedni imenovalnik dobil prevago: *je vsa*
črna postala nar, p.; *naj eta kamenja kruh bodo Kuz.*; *kada ona voda vsa vino postane hrv.*; v obče stoji v
onih slovanskih jezikih, kder je povedni orodnik po-
polnoma v navadi, pri izrazih *kaj kdo je* (počitek) ime-
novalnik, pri izrazih *kaj kdo postane* (gibanje) orodnik.

Orodnik s predlogi.

§. 310. Orodnik posredujejo predlogi: **za, med, nad, pod, pred, sč.**

§. 311. Orodnik s predlogom **za** pomeni:

- a) ono, za kojim oziroma pri kojega hrbtu kaj je, se kaj godi: *li toliko jih (turkov) za njo leži, ko snopja za ženji-
cami; mati za pečjo sedi; ide za njimi; peši so za njimi
tekli; za nami pridite;*
- b) čas, po katerem se kaj godi; ta izraz se je razvil iz iz-
reka: *iti za kom: pojdem za sinom pod zemljo; za njima
(letoma) nastopi sedem groza hudih letin Rav.; dan za
dnevam prejde Met.;*
- c) vzrok: *mali otrok se joče za materjo; oče plačuje za sinom;*
- d) sredstvo: *umrl je za pljučnico; da imajo ubogi stariši za
čim na pot iti Rav.; kupi mi: nimam za čim;*

§. 312. Orodnik s predlogom **med** zaznamuje:

- a) stvari, v kojih sredi kaj je, se kaj godi: *med nekoliko
hišami je vrt Met.;*
- b) čas, v katerem se kaj godi: *med hojo; med vpitjem skak-
ljajo; bog ga razveseli med spanjem; mej potom sreča Fi-
lipa; mej tem Rav.;*
- c) vzajemnost: *med seboj se pipljejo.*

§. 313. Orodnik s predlogom **nad** zaznamuje:

- a) ono, vrh česar se kaj godi, kaj je: *nad mlinom stanuje;*
- b) v premenjenem pomenu: *gospodovati nad njimi (: nad-
vlado); nad bratom jokati (: vzrok) Met.; ostrmeli so
nad tem le prvim čudežem Rav.; ne dopusti nad nami ladati
grejhi ogr.;*

§. 314. Orodnik s predlogom **pod** zaznamuje:

- a) ono reč, niže koje kaj je, se kaj godi: *ko ptica pod nebom leti nar. p.*;
- b) čas: *trpel je pod Poncijem*;
- c) v premenjenem pomenu: *al' imaš junaka pod seboj* (: nadvlado oziroma podložnost) nar. p.

§. 315. Orodnik s predlogom **pred** zaznamuje:

- a) ono, v česar navzočnosti ali proti čemur se kaj godi; nasprotje je orodnik s predlogom **za**: *vsak pometaj pred svojim pragom*; *oponošen dar je črn pred bogom*; *bežite pred grehom*;
- b) čas, pred kojim ide kako djanje: *pred koncem dneva*; *malo pred smrtjo*.

§. 316. Orodnik s predlogom **sъ** zaznamuje:

- a) družbo, zvezo, skupnost oseb z osebami in oseb z rečmi: *kdor se z volkovi pajdaši, je ž njimi tuliti primoran*; *съ — vred*: *lase s kožo vred z glave potegnoti*; *s svojimi jogri vred Schönleb.*; *dete z red Marijo Trub.*; prim. lat. *simul cum*; vzajemnost: *prepirati se s kim*;
- b) čas, ki se sklada z djanjem: *pridna gospodinja je s prvim svitom na nogah*;
- c) način, sredstvo, spremstvo djanja: *nalijte vrče z vodo*; *konj se brani s krepko nogo*; *s tujim denarjem hišo zida*.

II. Poglavje.

O glagolskih oblikah.

§. 317. Glagolske oblike so: osebne, šteвне in one, ki zaznamujejo čas in način djanja; potem so na glagolu deloma imenske oblike: deležniki, nedoločnik, namenilnik in glagolnik.

Osebne oblike.

§. 318. Na glagolsko deblo ali koren je prikleneno za podmet osebno zaime; podmet se zunaj glagola, kedar je treba,

imenoma al zaimenski ponavlja; pri tretji osebi je tako ponovljenje vsikdar treba razun pri glagolih oziroma stavih bez podmeta ali kedar je isti podmet iz prejšnjega stava od sam sebe umljiv: *rad bi ti pomagal, pa ne morem; glasno govori, da te bodo vsi čuli; ti! poslušaj; on mi nič kos; ta človek bi mi kos bil? sosed je včeraj domu prišel, jutri pa opet odide; grmi, strah (poved) me je.*

§. 319. Če je več podmetov v različnih osebah, je glagol oziroma poved v množini in prevlada prva oseba nad drugo, druga nad tretjo osebo: *ja i otac tvoj iskali smo tebe; ti in on morata oditi.*

§. 320. Če hoče govornik kako misel izreči ne kot lastno, ampak kot tujo ali če pripoveduje tuje misli, pripleta nekatere iz glagolov razvite čleence; osebe se pri tem lahko tako premaknejo, da stoji tretja mesto prve: *ko je bil konje zapil, je pa še na voz jel piti, češ, saj zdaj mi ga tako več ni treba;* ali na vzhodu: *zdaj pre (iz: praviti) mu ga tako več nič treba; ov človek pita nju, da kam ona ide; (vozniki:) kam denemo železo, ki smo ga pripeljali? (gospodar:) ali (vprašate), kam da ga denite? doli pred hišo.*

Števne oblike.

§. 321. Kakor oseba je zaznamovano tudi število na onem zaimenu, ki se pritika v glagolu na glagolsko deblo; tudi število se sklada s podmetovim številom onega podmeta, ki stoji zunaj glagola imenoma ali zaimenski ali le v mislih: *glej, kdo pride? mi smo! delaj, delajta, delajte.*

§. 322. V slovenskem se še razločuje popolnoma tudi dvojina od množine in v dvojini tudi spol: *zdravě bojte (zdravi bodite) Kuz.; onadva sta si zgučala (zgolčala).*

§. 323. Zaimenski sklad v glagolu odgovarja zunanjim podmetom: sta le dva ali trije jedninski podmeti, stoji glagol v dvojini ali množini: *gospod in sin njegov sta prišla, pa tudi: gospon i sin njegov jesu došli Krizt.; sosed, brat in sestra so šli; brat s sestro je šel; po smislu (κατὰ σύνεσιν) je glagol v dvojini ali množini, če zunanji podmet v mislih predstavlja dvojino ali*

množino, bodi si da je zborna ime, bodi si da ima v razmerju pri sebi privezan še en podmet: *cela rodbina so prišli; brat s sestro (= brat in sestra) sta prišla.*

Slovenska posebnost je: *midva z bratom sva šla* : idy und der Bruder gingen.

O časovnih, načinovnih in imenskih glagolskih oblikah.

§. 324. Glagol ob sebi razločuje po obliki le sedanjik dovršnih in nedovršnih glagolov, kojih različni pomen dela tudi časovno razliko, prim. §. 228; ostali časi so sestavljeni, t. j. imajo več kot eno besedo; od dovršilnika (*ἀόριστος*; Aorist) in nedovršilnika (*imperfectum*), ki sta v starem jeziku in v hrvaščini nalik klasičnim jezikom razvita v nesostavljeni oziroma iz prvotne sestave sorasteni enotni obliki, imamo še le redke ostanke; dokončalnika (*perfectum*) nesostavljenega tudi že stara slovenščina imela nê.

Sostavljeni glagolski časi se bodo razpravljali pri dotičnih deležnikih.

Izmed načinov (*modus*) imamo kazalni (znanilni) in vevni način, odvisnega načina nalik latinskemu konjunktivu v slovenskem nê, ter ima v odvisnih stavih glagolska dovršnost in nedovršnost svoj značajni pomen, sestavljeni pogojni način pa ima tudi pri dotičnih deležnikih svoje mesto.

Razpravljati se tedaj ima tu: I. sedanjik, II. nedovršilnik, III. dovršilnik, IV. vevnik, V. deležnik tvorno-pretekli II., VI. deležnik sedanjиков tvorni, VII. deležnik tvorno-pretekli I., VIII. deležnik trpno-pretekli, IX. nedoločnik, X. namenilnik, XI. glagolnik.

I. Sedanjik.

§. 325. Sedanjik trpežnih glagolov pomeni:

1. trpežno v sedanjosti vršeče se djanje, kakor latinski grški in nemški *praesens*, in je odgovor na prašanje: *kaj delaš?*

primeri: *svatje so, po tebe gredo; kar kol leze in grede; oj Nežco že k pogrebu neso nar. p.;*

2. izjemno prihodnost; ta pomen nē v glagolu, ampak je izvir živega nagleda, prihodnje djanje se v misel jemlje kakor sedanje; v stavu: *jutri gre služiti*, imamo v mislih hlapca, ki ima culico naloženo in ga gledamo, kako že ide.

§. 326. Sedanjik opetovalnih glagolov pomeni djanje, ki se gaja, t. j. ki se navadno godi, ki se goditi vtegne in ponovito djanje, bez omejenega trpeža: *ob ledu ljudje padajo, glej, kako padajo, zdaj eden, sopet eden; proso gonijo, pšenico pa otepajo*; razlika med trpežnim in opetovalnim glagolom je, da pomeni trpežni glagol enkratno nepretrgano djanje, opetovalni pa djanje, ki se ponavlja na podmetu, na predmetu ali prisloviju, ali pa sposobnost djanje izvršiti: *ptica leti, glej, tam vrana leti (enkrat); glej, tam vrana leta (sem leti, pa taj); ptice letajo sem in taj; ptica leta za plenom in v veselje; tudi ptičmiši letajo.*

§. 327. Sedanjik nedovršnih glagolov, t. j. trpežnih in opetovalnih glagolov pomeni poskušanje (conatus) ali pripravljanje djanja v nasprotju k uspehu: *človek obrača, bog obrne; branite in obranite; ugiblje, ugiblje a ne ugame; nabijava a ne nabije; lovi in strelja, pa nič ne dobi; tri dni že hodi, a ne more se odtrgati.*

§. 328. Sedanjik dovršnih glagolov pomeni nastop beztrpežnega djanja, zato prihodnost ali v nsl. tudi preteklost; pomen sedanjosti je v obče izjema ali pa učinek tujega vpliva; primeri za prihodnost: *sveti duh pride (veniet) v te, in ta moč te obsenči; od tod ti venkaj ne prideš* Trub.; *povēm narrabo, (povēdam narro); dam dabo ben.; mol'te in dobite accipietis; gosance se naplodijo (augebuntur), kuga bode kraljevala; bukojne obrodijo, ali rastike le z listjem plačevale bodo; vretine presehnejo (fontes exarescent) i solnca trak bode prhlazen užigal ogr.; eta vsa tebi dam (dabo), či —; blaženi so, ki se žalostijo, ar se oni obeselijo* Kuz.;

le prihodnost pomenijo začetno-dovršni glagoli gibanja, so-stavljeni s predponko **po**: *pobežati, povleči, pognati, podirjati, poiti, poleteti, polezti, ponesti, popeljati, poteči, pojezditi* in tudi

poreči : v zeleno poletim goro in tamkaj bom prepevala ; poletim na široko polje in tam se nazobam nar. p. ; popeljem Izraelce zmed njih Rav. ; tebe h poroci popeljejo ; pojdem dalej kam drugam ; voda poteče ; sin previkšega se mu poreče ;

omenjeni začetno-dovršni glagoli so le v sedanjiku v navadi, nemajo velevnika, tudi ne povestnega sedanjika (praesens historicum), le *pojdem* ima velevnik, prim. Mikl. 227, 286, 773.

Sicer se sedanjik dovršnih glagolov v pomenu prihodnosti dendenes stavi tam, kder je ta pomen v stavovi zvezi jasen : *jagod vam prodam (če jih kupite) ; posebno v prašanjih : ali mu dam ? kako naredim ? kam denemo železo, ki smo ga pripeljali ? ali mi daš malo vode ? na vselej ostanem tvoj, pa tudi : tu pri vas ostala bom.*

§. 329. V prednjem stavu pogojnega sestavlja stoji sedanjik dovršnega glagola v pomenu oziralne prihodnosti, če je v naslednjem stavu prihodnost ali velevnik ; v latinskem temu dovršnemu sedanjiku odgovarja fut. II., v grškem konj. aor., v nemškem perfekt ali praesens : *ptica, ak' te vjamemo, ti perje vse vzamemo nar. p. ; če pride k tebi, mu pa povej, kar sem ti naročil Šol. ; kda je (dete) najdete, nazvestite mi Kuz. ; tudi sicer odgovarjajo konjunktivu, optativu, imperativu, infinitivu in participiju grškega aorista naši dovršniki v sedanjiku oziroma v velevniku, nedoločniku in deležniku tvorno-preteklem I.*

§. 330. Kakor v grškem gnomski aorist, pomeni sedanjik dovršnih glagolov posebno v prislovciah nastop djanja bez trpeža, bolje rečeno, djanje ki more vsikdar nastopiti in ob svojem času tudi nastopi : *nerad padem ; rajši sedem kakor vstanem Potoč. ; vino zveseli srce človeku Met. ; kogar kača piči, ta se boji zvite vrvi ; kdor veliko obeta, malo obljubi ; počasi se daleč pride ; roka roko umije ; nekateri človek se tolikokrat zlaže, kolikorkrat zine prisl. ; onegav hlapec pet mernikov pšenice vzdigne kot nič, brat njegov jih pa še celo nese Šol.*

§. 331. Sedanjik dovršnih glagolov služi kot povestni sedanjik mesto staroslovenskega aorista, sedanjik nedovršnih glagolov pak mesto staroslovenskega imperfekta ; pred sedanjikom stoji v povesti navadno kak pretekli glagol : *Anička pade, omedli, dušo pri tej prič' pusti nar. p. ; angeli k njemu stopijo in*

njemu služijo (stsl. anđeli pristapiše i služaaahą jemu); *kolikor jih je bilo pripravljenih, so ž njim šle* (pretekli čas) *v hišo in duri se zapro* (sedanjik) Rav.

§. 332. Sedanjik s člencem **naj** ima pomen velevnika; v drugi osebi ta zveza nē navadna: *naj le gredq.*

Naj je postal iz *nehaj*, *nehati* pomeni *pustiti lassen*; iz tega se razlagajo izrazi za prvo in tretjo osebo: *nekdo more danes po južini iti na polje* —: *naj grem jaz*, — *naj greva midva*, — *naj gremo mi*, — *kdo naj gre? kdo naj pride po te? koga naj pozdravim v Ljubljani?* Šol.

Izpuščena je v teh izrazih veznica **da**: *naj gredo iz: nehaj (pusti, dovoli) da gredo*, kakor: *morti najdemo iz: morebiti da najdemo*; tedaj iz izvorno privolilnega pomena je nastal velevni pomen.

Iz navedenega glagolskega pomena členca **naj** se razlaga tudi:

- a) njegov privolilni pomen: *naj vihar razsaja, dob se lomi, zemlja poka gesetzt dass ut concessivum*;
- b) pomen *sive* — *sive*: *bodo naj duhovni ali kaj drugega*;
- c) iz velevnega pomena se je razvil namenilni: *pošli Lazara, naj pomoči konec prsta svojega i razhladi jezik moj*;
- d) z nedoločnikom ima **naj** zabranilni pomen: *najte soditi nolite judicare* ev. tr.

§. 333. Sedanjik dovršnih glagolov ima pomen slabšega velevnika: *jutri mi povrneš denar*; tako tudi v prašanju: *kako naredim wie soll ich maßen?* prašanje v tem slučaju pričakuje povelje v odgovor; v živahnem govoru prašamo tudi z nedovršnim glagolom: *gremo al čakamo? pojmo*.

Včasih se glagol izpusti, kder se v mislih lahko dostavi, posebno v izklicih, primeri: *ide k pastirom, a oni nad njega* (t. j. *idejo*); *kam pa?* (*greš*).

Nekatera glagolska debla, ki stoje mesto določnega glagola, značijo v povesti nagel nastop djanja; njihova oblika je nejasna, morda so ostanek 2. osebe izvirnega sicer izumrlega velevnika, ki je v drugih jezikih, n. p. v gr., lat., nemškem, tvorjen iz golega debla, primeri: *lop na tla* (*naglo pade na tla*) :

lopnem; smuk čez hrib : smuknoti; inace je v stavu: odsieče zloudju hlavo, an flosk pade na tla ben. : tu je flosk pravi medmet.

II. Nedovršilnik (imperfectum).

§. 334. Nedovršilnik zaznamuje djanje, ki se v preteklosti godi ali ponavlja ali poskuša; dendenes je nedovršilnik izumrl do malih ostankov in se nadomestuje s sestavljenim preteklim časom nedovršnih glagolov; v briž. spom. se bere: *běše prvěje člověci : bili so pred ljudje erant prius homines; oni bo lačěna natrověha, žeděna napojaha, bosa obujaha, naga oděaha, malomogačka vь imě božije posekaha, mrvzěna svgrěaha, straněna podь krovu svoje vьveděha, vь tьmьnicahъ i vь želězněhъ vqžihъ uklepenyhъ posekaha i vь imě božije tę utěsaha : oni so lačnega sitili, žejnega pojili, bosega obucali, nagega odevali, bolnega v imenu božjem obiskavali, mrzlega segrevali, tujega pod strehe svoje vodili, v temnice in železne oze vklenjene obiskavali in je tolažili v imenu božjem.*

Nedovršilnik se nahaja še tudi v poznejši dobi: *stojahu Krel 1578; beše, imeše, kušuvaše; behu, odavahu, kupovahu, mërkaahu ev. tr.; vidjaše, govorjaše, pozdravljaše ev. zagr.; beše ti dojtj oportebat te venire se čuje še dendenes pri hrv. Slovencih; po Gutsmanu na zahodnem Koroškem še dendenes: bšem, běsi, bě, běsva, běsta, běsmi, běste, běso.*

III. Dovršilnik (aorist).

§. 335. Dovršilnik (aorist) zaznamuje djanje, ki v preteklosti nastopi; v staroslovenščini odgovarja grškemu aoristu, v novi slovenščini je izumrl do malih ostankov in se nadomestuje s sestavljenim preteklim časom dovršnih glagolov, včasih tudi s povestnim sedanjikom; v briž. spom. se bere: *ty pride sv nebese : ti si prišel z nebes; strasti i pečali poidq : strasti i skrbi so pošle; božiju svzljubišę : ljubili so kar je božjega; ev. tr.: navrnu se, genu se, začu, rodi, pojdsta, odprěse se; ev. zagr.: dojdose, donesoše, pomoriše; kot členec ali pomožni glagol pogojnega načina še bi v tej otrpneni obliki dendenes živi.*

IV. Velevník.

§. 336. Velevník odgovarja izvirno po obliki in po pomenu optativu (želevniku) drugih jezikov, po pomenu je denedenes velevník. Prva jedninska in tretja dvojinska in množinska oseba so v zgubo prišle; druga in tretja jedninska (n. p. *beri* iz **berēs* in *beri* iz **berēl*) sta slučajno enaki; tretja dvojinska in množinska oseba se nadomestujeta že v stsl. z drugo.

Velevník dovršnih glagolov pomeni povelje, naj se djanje stori oziroma dokonča, nalik grškemu imperativu aoristi; velevník nedovršnih glagolov pa zapoveduje samo, naj se djanje dela ali poskuša, nalik grškemu imperativu praesentis *piši knjigo γράψε βιβλον, napiši knjigo γράψον βιβλον*; prvi stav tedaj zapoveduje, naj se pisec dela loti, drugi pa, naj knjigo dokonča: *nesite, nesite, da skoro prinesete*; *brž hlapci moji sem pojte nar. p.; kmalo pojmo v Betlehem Rav.*;

§. 337. Nekalnica **ne**:

- a) z glagoli nedovršnimi zlasti opetovalnimi prepoveda ponavljanje ali nadaljevanje začetega ali namerjavanega djanja ali djanje sploh;
- b) z dovršnimi glagoli pa prepoveda dokončanje, izvršitev djanja:
 - a) *ne ubijaj se (toliko)* pomeni: *ne nadaljuj ubijati se*; *ne ubijaj* pomeni: *ne smeš ubijati ne zdaj ne prihodnjič, ubijanje je sploh prepovedano*;
 - b) *ne ubij* pa pravi: *onega, ki ga tepeš ali ubijaš, pusti ga še pri življenju, ne ubij ga celo*; slučaju a) **ne** z nedovršnim velevníkom odgovarja grški μή s sedanjikovim imperativom, slučaju b) **ne** z dovršnim velevníkom pa odgovarja μή z aoristovim konjunktivom:
- a) *ne hodi*; *ne mahaj*; *ne tčkaj*; *ne nosi*; *ne vdajaj se, počaj le eno leto*; *ne pravi materi, da si me srečal*;
- b) *ne pridi mi več domu*; *ne vstraši se*; *ne daj mu veljati*;
- c) primeri: *povej materi in: ne pravi materi, da si me srečal*; *idi*: *ne hodi*; *nesi*: *ne nosi*; *zavrni*: *ne zavračaj*; *daj*: *ne davaj*; *kupi*: *ne kupuj*; *geni*: *ne giblji*; *vleci*: *ne vlačí*

meča; prednja zapoved zapoveda izvršenje djanja, naslednja prepoved prepoveda še poskušanje djanja, zato menjava dovršnih in nedovršnih glagolov.

§. 338. Nekalni velevnik se opisuje z glagolom *nehati* in nedoločnikom: *naj se bojati*; *najte (nehajte) to živinče tuči*; okrepcuje se velevnik z besedami *dej age, der (de-že), deder, deterte, nuder, dar, da*, ki so iz glagola *děti*, morda tudi *dati*: *dej ga vzdigniti tju ihu anšheben*; *gledete dar prip.*; *glej da, sem da poglej*; *deder mi zapevaj hrv.*; prim. koroški *der, der = ja, ja*.

§. 339. Velevnik stoji oziroma ostane včasih tudi v odvisnem, najbrže prašalnem stavu: *veš, kako naredi? oīσθα, πῶς; δρᾶσθω*; *hočem vam pokazati, koga se bojte*; *kam denemo železo, ki smo ga (je) pripeljali? ali (vprašate) kam da ga denite? dol pred hišo Šol.*; *volja božja je, da delajmo Krizt.*;

Tudi **naj** s sedanjikovim kazalnikom stoji mesto velevnika v prašalnih stavih v odvisnih in neodvisnih: *kam naj vas pridem iskat? povejte mi, kam naj vas pridem iskat*; *kdo naj pride po te*; *koga naj pozdravim v Ljubljani? reci, koga naj pozdravim v Ljubljani*.

§. 240. Predni pogojni ali privolilni stav se navaja bez vse veznice tudi z velevnikom: *govori ali molči, po godu mu ni nobeno*; *bodi si sveta Katarina, ali bodi si krēs, kedar je mraz, le neti les*; *delaj ali ne delaj, vse nič ne pomaga Šol.*; *ojster vetric popihni, po njemu je Rav*.

Enako tudi **naj** s sedanjikom: *naj gre dež ali sneg, mi jutri gremo brat*; *naj bo dober ali hud, jaz mu to povem*.

§. 341. Velevnik se opušča: *hvala vam (bodi)! hvala bogu! bog me (kaznuj)*. Velevnik nadomestujejo tudi nekateri členci in prijemajo celo osebne končnice: *na, nata, nate*; *ajdi, ajdmo, hajde z meno*; *nikar, nikarte mene turku dati*; *nikar tega delati, nikar tega ne delaj*.

V. Tvorno-pretekli deležnik II.

§. 342. Tvorno-pretekli deležnik II. iz dovršnih glagolov s pomožnim glagolom *sem* nadomestuje:

- a) aorist in perfekt grškega in perfekt latinskega jezika; iz nedovršnih pa
- b) imperfect grškega in latinskega jezika:
- a) *prošnja nja (njega) se je spolnila; sovražnik nam je mesto oblegel, da ne more nihče ven;*
- b) *ino je še veliko veliko drugega ljudstvu oznanoval εὐηγγελίζετο; je hodeval ambulabat; ta je umirala αὐτὴ ἀπέθρησεν; pol ure sem ključavnico odpiral, pa je nisem mogel odpreti; tudi: okregati jih je šlo oportebat.*

V tretji osebi se rad opušča pomožni glagol: *bila negda majka; ena ptica priletela na to lepo Dobravo, trikrat cerkev obletela, lepo belo cerkvico, na konč kora obsedela na zeleni lešici nar. p.; veliko ozinil, malo požrl Met.; enako se opušča tudi v vseh drugih slovanskih jezikih.*

§. 343. V prednjem stavu neistinitega (irreal) pogojnega sestavija se rabi tvorno-pretekli deležnik II. s pomožnim glagolom **sem** v sedanjikovem kazalniku (mesto pogojnika); značaj tega pogojnega sestavija je preteklost zato neistinitost, ta značaj ostane, če je le v naslednjem stavu pogojnik: *da sem te slišal (a nšsem te slišal), bi ti bil prišel odpirat; primeri si audivissem, venissem, εἰ ἤκουσα, ἦλθον ἄρ.*

§. 344. Tvorno-pretekli deležnik II. dovršnih glagolov v zvezi s preteklim pomožnim glagolom pomeni predpreteklost: *prišel je bil pod okno Juri; sem lani bil oženil se; na vratih je potrkal bil nar. p.; je htel on popred povedati, pa sem se mu bil uskočil; angel je bil zginil Rav.; nedovršni glagoli so morda za predpreteklost krivo rabljeni, če se tudi v nar. p. rabijo: zvečer sta bila šla (= odšla) v kamro spat; Turk je bil cesarju pisal (= odpisal) tudi Spang.: kdo je bil vabil (= povabil).*

Predpreteklost s pomožnim nedovršilnikom je umirajoča starina: *bšsem prišel ich wäre gekommen Gutm.*

§. 345. Tvorno-pretekli deležnik II. nedovršnih glagolov v zvezi s pomožnim glagolom **bom** pomeni prihodnost, isti deležnik dovršnih glagolov pa v odvisnih stavih predprihodnost futurum exactum in pod tujim vplivom tudi prosto prihodnost: *pisal bom; mi bote sanje razkladali; kada budem opravil*

posle moje, budem spat išel quando perfecero Krizt.; pa tudi: *v goste takrat prišla bom*; v ben. nikdar: *dal bom — za : dam*; na Notranjskem : *bom bil*.

§. 346. Tvorno-pretekli deležnik II. v zvezi z otrpnenim aoristom **bi** ima pomen neistinitega načina; ta način zaznamuje djanje, ki v istini nê bilo ali djanje, ki se stavi le v mislih; skladensko ime te oblike je pogojnik (*condicionalis*); pomen pogojnika odgovarja sestavljenim delom, kajti pretekli deležnik z načinskim člencem **bi**, ki je otrpnena 3. oseba dovršilnikova pomožnega glagola **biti**, pomeni preteklo djanje; načinska posebnost je le ta, da se ono kar zdaj nê, predstavlja kakor da bi sploh ne bilo, vsaj v istini ne bilo nego le v mislih.

Pogojnik pomeni:

- a) željo naj se kaj zgodi ali ne zgodi; zato znači tudi oslajljeno zapoved in prepoved, stoji v neodvisnih in odvisnih stavih: *da bi le tudi hvaležni bili!* Rav.; *da bi bolen ne bil*; s člencem **naj**: *naj bi ga nikar ne sodil, naj bi ne bil hodil hlapec v takem vremenu od doma* jellte ničt ričten, hãtte ničt geħen jellen; *prosi, da bi mu kdo malo vode, prinesel* (pa mu je nobeden ne prinese) Šol.

Večkrat se želja bez členca zaznamuje: *bog pomogel, kovač! solnce ga ne vid'lo, niti mesec po njem svetil* Čit.; *strela ga ubila! vrag te vzel! dobro došel! živio* (m. živel živela živeli) vivat!

- b) pogojnik pomeni namenjeno djanje; želi se, da djanje nastopi: *têh se tebê mil tvorju, da bim na sem svêtě takoga grêha pokazan vzel : tebi se ponižam, da bi na tem svetu sprejel kazen za tak greh briž.* sp.; *prišel je sin božji, da bi nas rešil.*

Nedosežen namen se mora s pogojnikom zaznamovati; zato stoji pogojnik za nekalnim ali pogojnim glavnim stavom: *nisem te zato v delo vzel, da bi mi lenobo pasel; rad bi šel k njemu, da bi se pomenila, kdaj da pojdeva od doma* Šol.; — ako se pa v misel jemlje, da bo namen dosežen, stoji sedanjik (kazalnik) n. p. *počasi*

hodi, da ti ne bo vroče; dréva na kratke konce sekajo, da jih manj zgori; te dni smo se bili sobrali, da smo si župana izvolili.

- c) Pogojnik stoji za glagoli bojazni; želi se, naj djanje ne nastopi:

bojim se, da bi ne padel; bojim se, ko bi več ne vstal; pa tudi: bojim se, da boš padel; bojim se, da ne boš več vstal Šol.; toda z nekalnim stavom le pogojno: se ne bojim, da bi (ti) padel Šol.

- d) Pogojnik stoji v pogojnem sestavi, v prednjem in naslednjem stavu in izrazuje nedosegljive pogoje in učinke: *če by děd náš ne segrěšil, to (v) věky jemu bě žiti: ko bi naš ded ne bil grešil, v veke bi (ali: bi bil) živel briž. sp.; ko bi mi síla ne bila, bi te ne prosil; ako bi ne bil prišel, ali: ko bi ne bil prišel, in jim ne govoril, bi greha ne imeli Met.; onda bi ga bili skorom našli, ali kokoti so zapopevali Čit.*

Če se o dosegljivosti ali nedosegljivosti pogoja in pogojenega stava ne sodi, stoji v obeh stavih sedanjik: *če hočete priti, zdaj lahko pridete; le v odvisnosti stoje tudi taka sestavija v pogojniku: oče so rekli, da če bi hoteli priti, bi zdaj lahko prišli Šol.*

Sem gredo tudi pogojni primeri in pohlevni izreki: *pobil boš Madjance, kakor bi jih bilo jeden vsih Rav.; človek bi mislil, solnce se suče okoli zemlje; stavi, kakov je zadnji, so prav za prav naslednji, kojim odgovarjajočega prednjega stava manjka in si ga v mislih lahko dostavimo.*

- e) Pogojnik stoji v odvisnem stavu, če nekalnica ali pogojnik glavnega stava zaznamuje dotično djanje odvisnega stava kot neistinito; isto velja o odvisnih stavih, kojih djanje se stavi le v mislih: *ni se tako prestrašil, da bi ne vedel, kaj dela Šol.; pomišljevala je, kaj bi vtegnilo to pomeniti Rav.; precí je primarjal vučenike svoje pred njim iti, dokeč bi odpústo lúctvo biš er enflieže ogr.*

- f) Pogojnik znači v vzhodni slovenščini preteklost, zvečine v časovnih stavih, primeri gr. *ὄτε, ὅποτε* s optativom: *gda bi eta (Jožef) v sebi premišlavao, ovo, angel se njemi skazao aís er badyte, fieže, da; gda bi onedva vō odišla, ovo, prinesli*

so njemi ednoga človeka Kuz.; kada bi gospoda vu grad došla, hvalili so to kruto ogr.; tudi: nerad bi Jakob od sebe odpusto Benamina *invitus dimisit* ogr.

§. 347. Tvrno pretekli deležnik II. iz nekaterih neprehodnih glagolov je v navadi kakor prilog, tedaj tudi pridevno: *ogorelo lice, zamolklo grlo, zmrzel život, zrel grozd, oteklo lice, ozebla roka, preperelo (vermodert) platno, vsehla roka, vstekli stekli pes, vrela kaša* itd.

VI. Deležnik sedanjikov tvorni.

§. 348. Deležnik sedanjikov tvorni služi istodobnosti, tedaj je trpežen in se dela le iz nedovršnih glagolov; vender se bere in čuje tudi: *pojdoč, rekoč*.

§. 349. Deležnik sedanjikov tvorni stoji:

- a) pridevno kot prilog: *bodeče trnje, vroča voda, goreča sveča, dereči potok, žgeče koprive, vse mogoče, noseča žena, pereč ogenj, preleteč (durchbringend) glas, skeleča rana, sloveči grad, stoječa, tekoča voda*;
- b) povedno (redko): *nisi moguć vujti; kaj sem čineči vaš foll idъ ihun* Krizt.; mesto starega *uzbręť syna človečьskaago idqšta na oblacęhъ* je dendenes navadno: *gledali bodo sina človeškega iti*, ali: *kako ide*.

§. 350. Pristavno rabljen deležnik sedanjikov tvorni stoji časovno, vzročno, namenilno, privolilno, pogojno, ter ima v pristavnem postavljenju bez razločka prislovno ali priložno končnico; deležnik stoji:

- a) pri imenovalniku: *besede, ki jih je mimogrede slišal* Met.; *gre doč; gre plakaje* Čit.; *zdihovaje govori; zdęlan človek mimogrede spi; kaj boš stoječ slovo jemal?* nar. p.; *odišla je nazad popevajuč; ide vu cirkvu misleči prip.*; *po vrtu hodeč je hruške pobiral* Krizt.; *odide plačuč dimo; glede se rabi tudi kot predlog*;
- b) v briž. spom. tudi neodvisno, t. j. nenaslanjaje se na noben sklon: *eče by děd naš ne segręšil, to v věky jemu (dajalnik) bę žiti, starosti ne prijemljāči nikolije že pečali*

ne imy, ni slzna tělese ne imaqči prislovna oblika m. stsl. prijemljašte, prim. §. 58 ali morda tudi §. 197, 2.

VII. Tvorno-pretekli deležnik I.

§. 351. Tvorno-pretekli deležnik I. pomeni dokončanje preteklega djanja, zato se dela iz dovršnih glagolov: *oprimši, rekši, skrivši*; izjemno se po Krizt. tudi pravi *zdigavši* načdem er mit dem Heben beſchäftigt war.

§. 352. V staroslovenščini se ta deležnik sklanja, v novih jezikih pa navadno ne; bere se vendar tudi: *Jakoba pridšiga do reke* (stsl. prišdšaago); *božjo voljo spolnivšim* (stsl. isplniviimъ) Rav.;

§. 353. Tvorno-pretekli deležnik I. se rabi pri imenovalniku: pristavno, zdaj v krajših tako zvanih prislovnih, zdaj v daljših tudi prislovnih, oblikah *oči odprši so okolj sebe pogledali* Rav.; *ekup spravivši vse vladnike, je spitavao od njih* Kuz.; *je šel, pustiv . . abiit desertis (facultatibus) rib.*; *on pa rekši, saj . . , mu posodi vse denarje* hrv.

VIII. Deležnik trpno-pretekli.

§. 354. Deležnik trpno-pretekli je v navadi od prehodnih glagolov, od neprehodnih le izredno: *pisan, bran, štet*; pa vendar tudi: *vležano blago, prestana jed, vsedeno mleko, usahneno je, zemlja je usahnena*; *pretečen čas m. pretekeli*; *otrpnena oblika, krepene roke*, prim. lat.: *cretus, adultus*, nemški: die Angefommenen, Abgereisten zc.

§. 355. Deležnik trpno-pretekli stoji:

- a) pridevno, v sestavi z nekalnico navadno v smislu latinskih prilogov na *-bilis* nemških na *-bar, -lid*: *neizrečeno veselje*; izredno: *rojen list* nar. p. = *rojstni list*.
- b) pristavno: *sosed prašan, kam gre, odgovori*;
- c) povedno pri glagolih čutenja: *našli boste dete povito*.

§. 356. Povedno stoji tudi trpno-pretekli deležnik v zvezi s pomožnim glagolom in se tako opisujejo določne trpne oblike:

- a) trpno-pretekli deležnik iz dovršnih glagolov v zvezi z glagolom *sem* je pravi dokončalnik trpni lat. perf. logic.

pass.: *pesem je dopeta nar. p.*; *vrata so zaprta*; iz nedovršnih glagolov pa *dendenes sedanjik* = lat. praesens pass., prim.:

{ *laudatus sum pohvaljen sem*;
 { *laudor hvaljen sem*, stsl. hvaljen in pohvaljen bivam
 (byvaja).

- b) trpno-pretekli deležnik v zvezi z glagolom **bom** ali **imam biti** je trpna prihodnost: *če ne boš tiho, boš tepen*; *imaš tepen biti* = lat. fut. I. pass.; *čez sto let bomo že vsi pokopani* = lat. fut. II. pass.; prim. *laudabor pohvaljen bom in hvaljen bom, laudatus ero pohvaljen bom*;
- c) trpno-pretekli deležnik v zvezi z velevnikom **bodi** itd. je trpni velevnik: *hvaljen bodi Kristus*;
- d) trpno-pretekli deležnik v zvezi s preteklim pomožnikom je trpna preteklost; od nedovršnih glagolov *dendenes večjidel* = lat. imprf. in prfect. histor. pass., od dovršnih *dendenes* = lat. plusquamp. in prfect. pass.: *zakaj pa si bil včeraj kregan? zaprt?* prim. *laudabar hvaljen sem bil, laudatus eram pohvaljen sem bil*;
- e) trpno-pretekli deležnik v zvezi s pogojnikom pomožnega glagola je trpni pogojnik: *prosim, da bi sprejet bil*;
- f) trpno-pretekli deležnik v zvezi z nedoločnikom **biti** je trpni nedoločnik: *zvezan biti*.

IX. Nedoločnik.

§. 357. Nedoločnik je po izviru otrpnen sklon, bržkone dajalnik prvotnega pojemskega samostalnika: *morem pisati*; **pisati* imenovalnik, **pisati* rodilnik, *pisati* dajalnik, kakor *povesti povesti*, ali *věstě věsti* iz debla *věd*; *morem pisati* je tedaj izvorno, kakor bi rekli: *imam moč k pisanju, za pisanje, ali pisanju sem kos*.

Nedoločnik je pomenu določnega glagola jako blizo, ker kaže trpež djanja, kakor ga izrazuje glagol v določnih oblikah ali v deležnikih. Od določnih oblik glagolskih se loči nedoločnik v tem, da imajo one dvoje stavovih členov, podmet in

poved v sebi, nedoločnik pa le en člen, prim. §. 87; od deležnikov se loči nedoločnik, ker so deležniki rabljeni pridevno, pristavno in povedno, nedoločnik pa le predmetno in dopolnjuje v pomenu imena in glagole: *dostojen je vladati, ume vladati, imam moč soditi.*

§. 358. Nedoločnik ima v tej meri, kakor samostalniki, tvorni in trpni pomen: *znam peti, čujem peti; primeri zob (avena, kar se zoblje) : zobati, zobъ dens (ki zoblje, grize); žir, želod : želodec; toda trpni položaj se tudi posebe zaznamuje: dam se tepsti, tepen biti je sramota.*

Na nedoločniku je zaznamovan z glagolsko dovršnostjo in nedovršnostjo trpež djanja a ne čas djanja: *ne morem vzdigati, ne morem vzdignoti; ně mogel vzdigati, vzdignoti; ne bode mogel vzdignoti, vzdigati.* Glagole začeti, nehati dopolnjuje nedoločnik nedovršnih glagolov infinitivus praesentis, pa ne dovršnih glagolov infinitivus aoristi: *začne prigovarjati, neha jokati se; prim. hočem piti, izpiti πίνειν πειν μέλλω.*

§. 359. Nedoločnik stoji včasih tam, kder je po misli pričakovati podmet oziroma imenovalnik: *besedo le iz njegovih ust slišati, že to nebeško veselje na zemlji bi ji bilo; le otroka ga viditi, mu že veselje dela Rav.; čas je govoriti; jesti je tu; v istini v takih slučajih nedoločnik ně imenovalnik, ni podmet, nego stoji v stavih bez podmeta in dopolnjuje poved glede djanskega predmeta; primeri veselo je poslušati in gr. θαύμα ἰδέσθαι ein Wunder zu schauen, t. j. für das Schauen za gledanje.*

§. 360. Nedoločnik dopolnjuje:

- a) glagole, ki kažejo na djanje ně na stvari: *blagoslovim, bojim se, branim, varim, dam, želim, imam, iščem, kažem, ljubi se, poljubi se, morem, moram, mislim, menim, nadjam se, načnem, obetam, pretim, pustim, računam, rečem, smem, spodobi se, upam, utegnem, učim, hočem, prim. brani torej Janez mu v reko stopiti Rav.; niso imeli več jesti; daj mi piti; ne utegnem priti; račite mi povedati;*
- b) imena, ki jih dopolnjujejo glagoli v nedoločniku, so pri logi in samostalniki, n. p. *dolžen, dober, dostojen, lehek,*

len, lep, rad; moč, oblast, pravica, sram, strah, treba, prim.: len je delati; rad bi znati Krizt. zraven navadnega: *rad bi znal; oblast odpuščati;*

- c) nedoločnik dopolnuje djanje na predmetu odvisnem od glagolov čutenja; v klasičnih jezikih in navadno tudi v stsl. stoji povedni deležnik skladen s predmetom: *videl sem ga bežati vidi eum fugientem; je videla dva angela v belem oblačili sedeti* Met.;

§. 361. Nedoločnik nadalje pomeni:

- a) v zvezi s pomožnim glagolom **je** v stavih bez podmeta potrebnost ali mogočnost, nekalno pa nemogočnost djanja; dejalna oseba stoji v dajalniku: *imeti mi je život briž. sp.; slišat' tudi ni zvonova; v desetino ti bo it' nar. p.; ne vēm, kam mi je iti* Met.; *kaj mi je začeti?* krivo je: *kam mi je za iti, kaj mi je za storiti?* kajti nedoločnik se ne veže nikdar s predlogom razun pri izrazu *jesti piti*, ki stojita kakor samostalnika, zato: *grem po jesti;*
- b) v zvezi z glagolom *hoteti* prihodnost: *rad se hoču kajati briž. sp.; tadajci mu če križ v gostje priti* Krel; *kako mi če neki jed in pijača dišati?* Rav.; *kaj me če tega prepričati?*
- c) v zvezi z glagolom *imeti* pomeni prihodnost ali potrebo: *na njih sadu je imate spoznati* Trub.; *ti mu nemaš nič očitati* du felft ihm nichts verwerfen, *ti mu nemaš kaj očitati* du hast ihm nichts verzuwerfen Met.; *spitavao je od njih, kde bi se imel Kristus poroditi* Kuz.

§. 362. Nedoločnik stoji pri prašalnih zaimenih po glagolih čutenja in imenja; nedoločnik je odvisen od določnega glagola, zaime je zmes postavljeno; nedoločnik stoji le pri istem podmetu obojih glagolov, mesto nedoločnika lahko stoji glagol v določni obliki: *mislil (je), kako svojega brata oteti; nē vedel, čemu iti ravno zdaj va nj (v tempel); vadlali so, kaj kdo opravljati* Rav.; *nemam kaj govoriti* Met.; pa tudi: *niso vedeli, kaj bi počeli (kaj početi).*

§. 363. Nedoločnik stoji neodvisno:

- a) v pomenu velevnika: *nikar jih posnemati; le moriti ga ne,* primeri Iliad. 1., 20;

- b) mesto deležnika tvorno-preteklega I: *Izraelci, to viditi*, (stsl. to viděvъše) *zavpijejo*; *kralj, to zvediti, se razsrdi*; *eden, viditi da je zdrav, se vrne*; *viditi filiščani, da je njih korenjak mrtev, so jo vlili Rav.*; *kmet, to viditi, osla zasede Met.*

X. Namenilnik.

§. 364. Namenilnik je poseben način nedoločnika pri glagolih premikanja; namenilnik na **t**, stsl. **тъ**, lat. supinum na **tum** je namreč tožilnik izvirne IV. sklanjatve možkih samostalnikov; nedoločnik pa je dajalnik III. sklanjatve; latinskemu tožilniku **-tum** odgovarja staroslovenski na **-тъ**, v novi slovenščini je **ъ** preminol; tako si odgovarjajo lat. *da-tum*, stsl. *da-тъ*, nsl. *da-t*; skladensko je *veniet judicatum* na enak način accusativ, kakor *veniet Romam*, namreč accusativ, ki kaže namembo potovanja; zato je tej glagolski obliki v slovenskem ime namenilnik.

Na vzhodu je namenilnik v navadi le od nedovršnih glagolov in predmet mu je pridani v rodilniku, kajti rodilnik je samostalniški odvisni sklon; na zahodu je namenilnik navaden tudi od dovršnih glagolov: *prideš sodit briž. sp.*; *šel je hlapec delat jamo*; *mi smo prišli novo leto vam delit*; *zdaj pšenico je šla žet*; *pride klicat jo povodnji mož*; *pit ga pojdiva*; *Micika, al' greš plesat z menoj? pojdi dol gospe prosit nar. p.*; *medved prileze jedi iskat Met.*; *pojte lovit ribice nar. p.*; *v cokljah se ne gre zajcev lovit*; *hodil je zvezd ogledovat Met.*; primeri od dovršnih glagolov: *gospodična mu gre dar dat Met.*; — kar bi se na vzhodu glasilo: *gospodična mu gre dara davat*; *grede ši devojko zbrat*; *grem počit na post'ljico*; *cerkev šel si ti odpret nar. p.*; dalje: *Janezu in Jakopu migneta pomagat (priti) Rav.*; *srajco sem dal prát (ne: prát)*; *predivo smo dali prést (ne: prèst)*; *sina sem dal učít (ne: učít) gab in die Studien*; primeri zraven: *travnike sem dal pokositi ließ mäßen Glasn. 1860.*

XI. Glagolnik.

§. 365. Glagolnik je glagolski samostalnik iz deležnika trpno-preteklega tvorjen na priponko **ije**: *pisan, pisanje*, polna oblika *pisanije*; *bit, bitje*, polna oblika *bitije (bytije)*.

Glagolnik pomeni pojemsko djanje, kakor nedoločnik; ima zato le jednino, v množini rabljen postane stvarno ime.

Ker je glagolnik v rabi iz nedovršnih in dovršnih glagolov, ima glagolnik glede trpeža glagolski značaj, dasi so glagolniki iz dovršnih glagolov menj navadni; glagolnik se da primerjati latinskemu gerundiju, ki nadomestuje sklone nesklanjanemu nedoločniku; nedoločnik je otrpna oblika, glagolnik je sklanjan samostalnik; glagolnik stoji tam, kder se zahteva določen sklon, nedoločnik pa tam, kder se ima djanje v obče dopolniti; zato stoji po predlogih le glagolnik: *vrzite mreže na lovljenje* Kuz.

Glagolski značaj kaže glagolnik tudi s tem, da stavi vsaj v starejših pismih svoj predmet prav po glagolskem v tožilnik Kuz: *stržnili bi se z vrazjih mrež na doprnašanje njegovo voljo* (: njegove volje); *vi ne imate meniti, da sem jest prišal h pošilanu ta mir na zemlji* (: mira) Trub.

Glagolnik ima včasih tudi trpni pomen: *predan bode na propetije, na križanje*.

Povratni glagoli v glagolniku povratno zaime zgubijo: *bahati se* : *bahanje*, *maščevati se* : *maščevanje*.

Glagolniki iz opetovalnih glagolov nadomestujejo nemško množino dotičnih glagolskih samostalnikov: *tvoje popraševanje* *deine Nachforschungen*.

Popravki in dodatki.

Str. 3. vr. 22. piši *vplivajočih*; str. 4. prestavi vrstico 16. in 15. v 15. in 16.; str. 5. vr. 32. stsl. *a* se izgovarja dendenes vsaj na vzhodu kot *oa* in *ou* : ta razlika je morda posledek padnega in kipečega naglasa; str. 6. vr. 23. izbriši *razčesam*; str. 9. vr. 13. beri *sam o sebi*; str. 11. vr. 8. piši *umeje* m. *razumeje*; str. 20. vr. 12. beri *mrak* *Зwiefelst*; str. 21. vr. 10. beri *dobrava*; str. 22. vr. 7. beri *Krel* pravilneje morda *Krelj*, tako tudi str. 96. vr. 8.; str. 29. beri *mingere*; str. 30. vr. 2. izbriši besedo *vojka*; str. 32. vr. 5. primeri ogr. *kejp* : stsl. *кырѣ* v izgledih sl. jezika na Ogr., razglaša M. Valjavec v letopisu Matice slovenske l. 1874 str. 139, 140; str. 34. vr. 17. piši *pomneti*; str. 39. vr. 24. deli *zъva-ti*; str. 42. vr. 10. k prilikovanju šteje tudi omehčanje glasnika *ѣ* v *i* in *ѣ* v *ь* n. p. *rabě* : *konji*, *tъ*, *ta*, *to* : *jъ*, *ja*, *je*; v nsl. je ta postava deloma v zgubo prišla, ker govorimo *jasti* pa *jěsti*; str. 42. vr. 28. po postavi vokalne harmonije se jasijo tudi oblike *tičim* : *tečim*, *seminišče* iz *semen-išče*, stsl. *soboja* : *sebe sebě*, *to-boja* : *tebe tebě*, morda *bojo bojda* iz **bajo* **bajoda*; str. 45. vr. 20. beri ; str. 46. vr. 7. pišem navadno s *tem* m. *tim*; nižji m. *niži*; str. 48. vr. 31. beri *mer-jem* ali *mr-em*; str. 53. vr. 26. beri *ti*; str. 55. vr. 35. postavi 3. m. 2.; str. 61. vr. 29. beri *trepati* m. *trěpati*; str. 70. vr. 27. beri **clovosia* m. **closia*; str. 71. vr. 6. postavi *z*, m. *z*.; str. 75. vr. 26. dostavi *hčipek* iz *ščipek* gl. Caf Vestnik I. 79; str. 76. vr. 29. beseda *nahod* ně iz *naduh*, ker ima Gutschmann pod besedo *Эднуппен* *нашѣтје* t. j. *našestje* in *nahod*, česar opominja Caf v Vestniku II. 62, in ker v Koboridu pomeni *nahod* *Еrfaltung*, *Сидѣт*, kar

navaja Erjavec v letopisu 1879, str. 146; *nahod* si je tedaj v rodu z besedo *nahodim*; *nahod* : *našestje* = *hod*- : **h₂hd-*, *šhd-* : *šel* iz *šhd-l*; str. 86. vr. 22. piši *ogrskem*, enako str. 118. vr. 1. itd.; pravilo je, da pišemo v slučajih §. 5 a, §. 6 a, §. 8 b, §. 10 a slogotvorni *r* bez samoglasnika, bodi si v korenskem slogu, bodi si v priponkah, n. p. *rt*, *krt*, *bratrna*, *pestrna*; izjemo dela soglasnik *j* Mikl. II. p. XIII., morda zato, da razlikujemo mehki *rj* = česki *ř*, zato imamo pisati *ruja*, *rujav* : *rdeč* zraven *rudeč*, *merjem* : *mrtev*; enako stavimo samoglasnik, če *r* zadnji slog končuje, n. p. *dober* : *Dobrna*, *Oger* : *Ogrsko*; Čehi pišejo tudi tu n. p. *dobr*, *bratr*; str. 94. vr. 25. beri *sklanjata*; str. 103. vr. 11 beri *smo* in *grde*; str. 104. vr. 18. dostavi §. 44; str. 109. vr. 28. primeri v letopisu 1874. str. 142. od Valjavca priobčeno ogrsko predgo, kder se bere: *vu njej* (*cerkvi*) *nika ne misli*, *nika ne čini*, *štera so zemelska*; enako str. 114: *niko drugo*; enako na dalje: *kore delaš* kar se govori tudi še na Starem Sedlu pri Koboridu, kakor svedoči Erjavec v letopisu 1879 str. 141; str. 116. vr. 31. Dostaviti še je, da ima kakor hrvatsko tako tudi ogrsko narečje končnice *-oga*, *-omu*, *-om* in na mehkih deblih *-ega*, *-emu*, *-em*; iz tega sklepati, da so naše sedanje končnice posnete po mehkih deblih, bilo bi menda neopravičeno; končnica *-oga* pa je lahko povstala po tako zvani vokalni harmonii, primeri gr. *ἰσθι* iz **ἰσθι*, stsl. *soboją*, *toboją* iz **seboją*, **teboją*, *seminišče* iz **semen-išče* itd.; tako se dajo ruske in maloruske oblike v sklad spraviti n. p. rus. *dobrago* : malorus. *dobrogo*; iz *-ogo* pa je povstala končnica *-oga* po vplivu samostalniške končnice, n. p. *dobrogo vina* : *dobroga vina*; iz mnogo rabljenega roditeljsko-tožilnika je lahko vlezal o končnice *-oga* tudi v jedninski mestnik in dajalnik, posebno ko se ně več cela končnica *-ogo* oziroma *-oga* ampak le *-go* oziroma *-ga* občutila kot roditeljskov značaj, primeri stsl. roditelj *česo* : *česogo*; str. 118. vr. 13. popravi §. 127. v 128., tudi primer-nikove organične in neorganične končnice poravnaj po §. 58. str. 137. in §. 128. pod priponko *-jes*; str. 119. zadnja vr. beri *delita*; str. 120. vr. 5. beri *sedanjikova priponka i oziroma m. sedanjikova priponka oziroma*; str. 121. vr. 21. beri: nsl. *rečemo a*; str. 122. popravi 3. osebo stsl. dvojine *bereta*

v obliko *berete*; str. 127. vr. 15. Evang. Zographense ima, če se ne motim, le obliko *imamъ*, našel sem jo v Jagičevem izdanju na listu 120, 157, 179, 187, 194, 212, 233, 233, 234, 253, 276, 283, 283; na dalje sprega ta rokopis: *imaši, imatъ, imamъ, imate, imatъ*, deležnik *imy imajši*; tako ima tudi 3. briž. sp. *imam* zraven *zaglagolo, uueruiu, izco, poruco, hocu*; *imam* stoji tu na onem stališču, kakor *bim* in *iezem* (iesem); str. 127. vr. 22. piši *spreobrnol*; str. 128. vr. 4. dodaj: v stsl. je končnica 3. dvojninske osebe kazalnega načina *-te*; str. 135. vr. 14. po etymologii pišem odslej *bez m. brez*; ni li oblika *brez* povstala po krivi analogii *črez* : *čez*?; str. 136. vr. 15. popravi *nesqšte* iz *nesqče*; str. 137 v pregledu se ima glasiti nedoločni tožilnik možki *dobrějšъ*; str. 138. v predzadnji vrsti beri *poravnavajo*; str. 143. vr. 2. zapiši *bimъ* ali *bimъ bi bi*, množ. *bimъ biste biše*; Mikl. III. * 88 razklada te oblike iz *by-i-m, by-i-s, by-i-t, by-i-mъ, by-i-ste, by-i-šę* m. pričakovanega *biseę*, prim. skr. aor. *a-věd-ī-m, a-věd-ī-s, a-věd-ī-t* itd. iz kor. *vid-*; prim. briž. sp. *da bim takoga grēha pokazen vzel; da bim čisto izpoved stvoril*; prim. istrsko *ja bin rada; dok bin živa bila*; str. 149. v zadnji vrsti beri *merjem* in primeri popravek in opazko k str. 86; str. 160. vr. 28. dodaj: v glagolih *ostajati ostajem* : *ostati ostanem, dajati dajem* : *dati dam* in enakih je sedanjikova oblika na *-jem, -ješ, -je* itd., ki se na zahodu rabi, povstala bržkone iz oblike *-jam, -jaš, -ja* itd., ki je na vzhodu navadna, in povstala po vplivu nebrika *j* oziroma posled priličenja, gl. §. 14 zadnji odstavek; str. 169. vr. 28. postavi *dě-ti* m. *dě-lo*, beseda *dělo* se primerja lit. *dailė umetnost, dailus krasno*, prus. *dılan* tož. *delo*, Mikl. I. 137 in *δαιδάλλω*; str. 175. vr. 11. v nsl. imamo v V. 3. glagol na *u* *zovem zvati* kor. *zu-*; v stsl. pa imajo tudi glagoli *ъва-ti, kova-ti, snova-ti, žьва-ti, кльва-ti, бльва-ti, пльва-ti* v sedanjiku *ъваq, kovaq, snovaq* zraven *snujaq, žьvaq* zraven *žujaq, кльваq* zraven *kljujaq*, in *bljujaq, pljujaq*; po tem se ima pravilo razširiti, tako da se reka, v tem razredu se *u* krepi v nedoločniku v *va, ъва, ъва* in *ova*; str. 176. vr. 19. zapiši lege m. *gebäre*; str. 177. vr. 21. se morda ima pisati *dregnoti* m. *dregnoti*, če si je beseda v rodu z besedo *dreęgati* in morda *dręq*; pri nas pravijo: *živina drezga po travniku, ker je mehko*

po deži, ali pa : idi nastilat, junci imajo že vse zdrezgano zertreten in besčmušt, prim. Mikl. I. 38 *drezg-*, toda tudi *drozga drožje* je pomenu jako blizo; str. 177. vr. 33. popravi *měknq-*; str. 188. vr. 1. menda *obrčati*; str. 190. vr. 22. zapiši *ogledava-*; str. 191. vr. 14. dodaj *męckati* n. p. *kravo*, prav za prav *kravi sise*; str. 192. vr. 15. zapiši *moževa-*, vr. 22. pa *skopava- skop biti*; str. 195. vr. 25. dodaj *pakla* *Brügel*, *izpaklati*, *paklovje*, *paklost* in morda tudi *prekla*; str. 199. vr. 3. *plazi*; m.,; str. 199. vr. 33. *věk* ima Miklošič II 35, morda pravilno *vek* iz *věk vykati* kakor *bek* iz *běk* : *bučati*; str. 202. vr. 4. beri *Auffdub*; str. 202 vr. 25. beri *zvežaj*; str. 202. vr. 27. izpusti besedi *mesto analogije* in primeri §. 110. 1. c. in 2. : pri nekaterih primerih vtegne a spadati k osnovi, kar se pri glagolih V. vrste ne daje razločiti; str. 203. vr. 20. beri *řed*; str. 204. vr. 10. in 11. popravi **tež težek teg-jě* in pred besedo *buč* postavi črtico —; str. 204. vr. 28. piši *ruja* m. *r-ja*; str. 208. vr. 4. piši *vekulja* in primeri popravek k str. 199. vr. 33.; str. 218. vr. 7. beri *smętki* iz *sěmętk*; str. 223. vr. 27. piši *zylčystě*; str. 240. vr. 24. popravi *prislovov* iz *prilogov*; str. 252. vr. 8. beri *milši a ne *mioši*; str. 259. vr. 31. beri (*tem*); str. 271 vr. 32. beri *posebe*; str. 278. vr. 2. beri *štirje*; str. 284. vr. 1. piši *otrpneni* m. *otrpneli*, sicer ima Mikl. lex. *otrpněti* pod *tręp-*, če je tudi morda potvorica, pri nas pravijo: *roke so mi utrnole*, ta bi bila menda naj pravilnejša; str. 295. vr. 1. beri *Če*; str. 297. vr. 1. *za* — *děli* stavi Mikl. I. 57 v bližjo sorodnost z besedami *dělě* in *dola* *Teil*; str. 298. vr. 19. beri *frěi* m. *rěi*; str. 318. vr. 19. beri *o kojih* m. *o kojih*; str. 329. vr. 19. piši morda pravilneje *občutenja*, enako str. 334. vr. 19.; str. 356. vr. 11. in 13. piši menda *posěstahq* oziroma *posěkahq*, Miklošič piše navlašč *posěkahq* po izvorniku *bozzekacho* in *bozcekachu* sodeč, da se je é iz *tj takrat tam izgovarjal kot k; glagol *posěcati* : *posětiti*; str. 363. vr. 14. beri *prislovnih oblikah*.

K r a t i c e.

ben. = benečansko-slovensko. — briž. sp. = brižinski spomeniki *Freisinger-Denkmler* ali *monumenta frisingensia* v knjigi *Chrestomathia palaeosl.* ed. Miklosich Vindobonae 1861 str. 51—55. — Caf. V. ali Vestn. = Caf Orosl. Vestnik, znanstvena priloga „Zori“ v Mariboru I. 1873, II. 1874. — Curtius ali Curtius Etym. = Grundzüge der griech. Etymologie von G. Curtius, Leipzig 1873. (4. Aufl.). — Čit. = Čitanka slovanská. Vydal K. J. Erben. V Praze. 1865. — Dalm. ali Dal. = Biblia Juria Dalmatina. Wittenberg 1584. — Evang. trn. = Szveti evangeliumi. V Czeske Ternave. 1694. Polni naslov te knjige se glasi: Sveti evangeliumi, kateremi sveta cirkva Zagrebečka Slovensko-Horvačka okolu godišća, po nedeljah in svetkeh živeje (Sivée), z jednem kratkem katehismusem, za neumeteljne ljudi hasnovitem. Z dopušćenjem gornjih. Vu Česke Ternave, jezero šest sto devetdeset i četrtom letu. — Evang. Zagr. = Szveti evangeliumi. Vu Zagrebu 1730. — Fick = Fick A., Vergleichendes Wörterbuch der indogerm. Sprachen. Göttingen 1871. — Glasn. = Glasnik za literaturo in umetnost. Vredil in izdal A. Janežič. V Celovec 1859 itd. — Gutm. = O. Gutschmann, Christianske resnice. V Celovec 1770. Windische Sprachlehre. Klagenfurt 1820. — Habd. = Juri Habellich, Dictionar ili rechi slovenske itd. U Nemškom Gradu 1670. — Jan. ali Janež. = A. Janežič, Slovenska slovnica. V Celovecu 1863. — Kastelec = Buqvice, Bratovske, s. rosfenkranza skuzi Matthia Castelza. V Ljubljani. 1682. — Krel = S. Krell, Postilla slovenska. Ratisbonae (prestava Spangenbergove Postille). 1567. — Krizt. = J. Kriztianovich, Grammatik der kroatisehen Mundart, Agram 1837. — Kuzmič = M. Kuzmič, Staroga in novoga testamentoma svete historije. V Starom Gradi 1858. (Druga izdaja v Sombotelji 1804). — Kuzmič = St. Kuzmič, Novi zakon. V Kosegi, 1848. (Prva izdaja 1771 v Hali, drugi natisek v Požoni 1817). — Levstik = F. Levstik, die slovenische Sprache nach ihren Redetheilen, Laibach 1866. — lex. = lexicon novoslovensko-latinski, od neznanega pisatelja na Notranjskem spisan, ki ga je Miklošiču priobčil Mat. Cigale. — Meg. = Hieronymus Megiser. Dictionarium quatuor linguarum, videlicet germanicae, latinae, illyricaee et italicae. Graecii 1592. — Met. = Metelko Fr., Lehrgebäude der slov. Sprache,

Laibach 1825. — Meyer = L. Meyer, Vergleichende Grammatik der griech. und lat. Sprache. Berlin 1861. 1865. — Mikl. I² oziroma II, III², IV = Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen von Franz Miklosich, erster Band, zweite Ausgabe, etc. Wien 1868—1879. — Mikl. lex. = Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum edidit Fr. Miklosich. Vindobonae 1862—1865. — nar. p. = Slovenske pesmi kranjskega naroda, v Ljubljani 1839—1844. — ogr. = ogrsko-slovensko. — pri nas govorijo = pri sv. Ani v slovenskih gorinah na Štirskem. — Ravn. = M. Ravnikar, zgodbe sv. pisma. V Ljubljani 1815. — rês. gl. Gutm. — Rez. = Rezijsko. — Rib. = v Ribnici. — Schleicher = Compendium der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen von August Schleicher, Weimar 1871. — Skal. = Adam Skallar, Exemplar od svetiga Bonaventura. 1643. — Spang. gl. Krel. — Stapl. = Neuslovenische Uebersetzung des Wintertheils der Evangelien aus dem Werke des Engländers Stapleton, das 1629 gedruckt worden ist. — Šol. = J. Šolar, die tempora und modi im Slovenischen. Görz 1858. Schulprogramm. — Šolar = Opazke Šolarjeve o priliki pregledovanja rokopisa naše slovnice. — Trub. = Pr. Trubar, Katechismus, Tübingen 1555. Matthäus 1555. Ta prvi deil tiga noviga testameta 1557, drugi deil 1560. Jesus Sirach, v Ljubljani 1575. — Vraz = St. Vraz, Narodne pèsni ilirske. U Zagrebu 1839. — Prip. = Narodne pripovjedke skupio u i oko Varaždina M. K. Valjavec. U. Varaždinu. 1858. —

Kazalo.

Accent, gl. naglas.
Accusativ, gl. tožilnik.
activum, gl. položaj tvorni.
Adjectiv, gl. prilog.
Adverbiale, gl. prislovije.
Adverbium, gl. prislov.
a-jevska vrsta samoglasnikov 8—24.
Aorist, gl. dovršilnik.
Apposition, gl. pristav.
Assimilation, gl. prilikovanje.
Asyndeton 300.
Attribut, gl. pridev.
av (tretja stopnja) 38.
besedotvoritev 167—260.
bez 298.
Cardinalia, gl. števnik glavni.
čb-jeveji 53, 70.
Composition, gl. sestava.
Congruenz, gl. sklad.
Conjugation, gl. spregatev.
Conjunction, gl. veznica.
Contraction, gl. krčenje.
q 64
ó 56, 65.
*ö 56, 65, 67, 74.
časí: dovršilnik 139, 356.
nedovršilnik 132, 356.
predpretekli § 81, 2; § 344,
predprihodnji § 81, 4; § 345,
pretekli § 81, 1; § 342,
prihodnji § 81, 3; § 328; § 345.
sedanji § 52, 352.
čč-jeveji 53, 74.
čes, gl. čres.

čres s tožil. 329.
dajalnik 340—344.
Dativ, gl. dajalnik.
debla:
glagolska 174, in sicer nedoločni-
kova:
korenska 148—151, 175.
nq-jevska, 151, 177.
b-jevska 153, 178.
l-jevska 155, 180.
a-jevska 156, 184.
ova-jevska 160, 191.
imenska § 32 in sicer:
a-jevska § 37, § 97, § 115.
o-jevska § 38, § 97, § 115.
i-jevska § 39, § 98, § 116.
u-jevska § 40, § 99, § 117.
soglasniška na n 97.
" s 98.
" t 99.
" r 100.
deblo 167.
Declinationslehre, gl. sklanjatev.
Dehnung, gl. razteg.
deležniki:
sedanjikov trpni 137.
sedanjikov tvorni 135, 362.
trpno-pretekli § 60, 5; 363.
tvorno-pretekli I. § 60, 3; 363.
tvorno-pretekli II. § 60, 4; 358.
Diphthonge, gl. dvoglasí.
Dissimilirung, gl. razlikovanje.
Distributiva, gl. števnik ločilni.
dj 56, 58.
do s rod. 337; kot predponka 290.
določna oblika 270.

dolžina samoglasnikov 43—50.

dovršilnik 139, 356.

dvoglasji 43.

e 6, 9.

ę 6, 13.

ě 6, 13, 28.

Euclitica, gl. naslonice.

Endungen, gl. končnice.

Etymologie, gl. besedotvoritev.

fallender Ton, gl. padni naglas.

Flexionslehre, gl. pregiboslovje.

Genetiv, gl. roditeljik:

entfernteren Objectes, gl. stranskega predmeta; mensurae, gl. mere; obiectivus, gl. predmetni; partitivus, gl. delitveni; pretii, gl. cene; separationis, gl. ločitve; temporis, gl. časa; verschiedener Bedeutung, gl. raznega pomena; Zugehörigkeit, gl. pristojnosti.

Genus, gl. spol

genus verbi, gl. položaj:

activum, gl. tvorni; medium, gl.

srednji; passivum gl. trpni.

glagol 300—316.

glagoli:

bezosebni ali bezpodmetni § 217.

dokončalno-dovršni 306.

dovršni § 227.

hipni § 226 a.

nedovršni § 227.

neprehodni § 219.

opetovalni § 226, c.

ponavljalni § 226 c, 310.

povratni § 223.

prehodni § 220 — § 223.

prosti 309.

sostavljeni 313.

srednji § 224.

trpežni § 226, b.

začetno-dovršni § 226, e.

začetno-trpežni § 226, f.

zasebni § 216, 2. a.

glagolnik 367.

glagolske oblike 350—368:

časovne 352;

imenske 352;

načinovne 352;

osebne 350;

števne 351.

glasoslovje 3—76.

glavni stav 265.

goli stav 264.

Hiatus gl. zev.

ı 4, 25.

ı-jevska vrsta samoglasnikov 24—30.

imena: lastna, § 149, a;

nazivna § 149, b;

plemenska § 149, b, 3;

pojemska § 149;

snovna § 149, b, 1;

stvarna § 149;

zasebna § 149, b, 3;

zborna § 149, b, 2.

imenovalnik 317.

imenske oblike 317—350.

Imperativ, gl. velevnik.

Imperfect, gl. nedovršilnik.

Infinitiv, gl. nedoločnik.

Instrumental, gl. orodnik.

ı z rod. 337; kot predponka 291.

izpad samoglasnikov 42.

izpad zobnikov 60.

j 56, 58, 74.

ká-jeveci, 53, 63.

kipeči naglas 44.

Komparativ, gl. primernik.

končnice 170—173, in sicer:

osebne 121—130,

sklonske 79, 82, 85,

zaimenske 103.

Konsonanten, gl. soglasniki:

Dauerlaute, gl. trpežni; Dentale,

gl. zobni; Gutturale, gl. goltni;

Hauchlaute, gl. sapni; Labiale, gl.

ustni; Linguale, gl. jezični; Mo-

mentanlaute, gl. hipni; Nasale, gl.

nosni; Palatale, gl. nebni; Sause-

laute, gl. sični; Stummulaute, gl.

tihhi; tönende Laute, gl. doneči;

Zischlaute, gl. šumni.

koreni 167, in sicer:

glagolski ali pomenski 169;

zaimenski ali kazalni 167.

krčenje 40—42, 47—48.

kres gl. čres.

kъ predlog 343.

Länge, gl. dolžina.

Lautlehre, gl. glasoslovje.
 Lautverschiebung § 28, 1, 64.
 Local, gl. mestnik.
med s tož. 326, s orodn. 349; 298.
 mehčanje gošnikov 64.
 mestnik 344—347.
mimo s tož. 326, s rod. 297.
 modus verbi, gl. načini:
 condicionalis, gl. pogojni; imperativus gl. velewni; indicativus, gl. kazalni
na s tož. 326, s mestn. 345; kot prislov § 207, a; kot predponka 291.
 načini: kazalni ali znanilni 352;
 pogojni § 81, 5; § 346;
 velewni 130, 357.
nad s tož. 327, s orodn. 349; kot predponka 291.
 naglas 43, 50.
naj 355, 358.
 namenilnik 367.
 naslonice ali prislonice 52, 280.
ne 287, § 337.
 nedoločna oblika 270.
 nedoločnik 364—367.
 nedovršilnik 132, 356.
 Negation, gl. nekalnica.
 nekalnica 287.
 neodvisni stav 265.
 nomina, gl. imena:
 abstracta, gl. pojemska; appellativa, gl. nazivna; collectiva, gl. zborna; concreta, gl. stvarna; Gattungsnamen, gl. plemenska; individui, gl. zasebna; propria, gl. lastna; Stoffnamen, gl. snovna.
 Nominativ, gl. imenovalnik.
 Numeralia, gl. števniki.
o 5, 16.
o (ont), 5, 20.
ob o s tož. 327, s mestn. 345; kot predponka 292.
 Object, gl. predmet.
 oblečeni stav 264.
od s rod. 339; kot predponka 292.
oj 28.

opisane glagolske oblike 164—166.
 Ordinalia, gl. števniki vrstni.
 orodnik 347—350.
 osnova 167, § 87, c.
 osnovni samoglasnik § 52, b, § 87 e.
ov (druga stopnja) 33.
 padni naglas 44.
 Participia, gl. deležniki:
 praesentis activi, gl. sedanjikov tvorni;
 praesentis passivi, gl. sedanjikov trpni;
 praeteriti activi I., gl. tvorno-pretekli I.;
 praeteriti activi II., gl. tvorno-pretekli II.;
 praeteriti passivi, gl. trpno-pretekli.
 passivum, gl. položaj trpni.
pé-jeveci 53, 60.
 Periode, gl. sestavije.
 Personal-Endungen, gl. končnice osebne.
po s tož. 327, s mestn. 346; kot prislov § 207, b; kot predponka 292.
pod s tož. 328, s orodu. 350; kot prislov § 207, c; kot predponka 293.
 podmet 262, 317.
 podredje 265; § 213 B.
 pogojniki 165, § 346.
 položaj: srednji 301, 304;
 trpni 165, 363, § 225;
 tvorni 164.
 Polysyndeton 300.
 poved 262, 318.
 Prädicat, gl. poved.
 Praefix, gl. predponka.
 Praeposition, gl. predlog.
 praesensindicativi gl. sedanjik.
pré, prislov § 207 e; predponka 293.
pred s tož. 328, s orodn. 350.
 predlogi 289, 295:
 nepravi § 211;
 pravi § 210.
 predmet 262, 263.
 predmet notranji 323.
 predmet vnanji 322.
 predponke glagolske 290.

predslonice 52.

pregiboslovje 77—166.

premekenje, gl. Lautverschiebung.

presežnik § 207, a.

pri 347; kot prislov § 207, d; kot predponka 293.

pridev 262, 263.

prilikovanje 40—42.

prilog 113, 270.

prilog mesto rodilnika § 162.

primernik 118, 137, 250.

priponke imenske prvotne 193;

drugotne 223;

glagolske 177, 178, 180,
184, 191.

priponke (oziroma končnice):

-a, -o, -ъ 194—202, 223—

224; -ba 215, 237; -cъ etc.

219, 244—248; -čъ etc. 218,

243; -dъ etc. 214, 236; -gъ

etc. 219, 249; -hъ etc. 220,

250; -i 202, 224; -jъ etc. 203,

224; -kъ etc. 216, 239; -lъ

etc. 206, 227; -mъ etc. 214,

239; -nъ etc. 208, 228; -o

gl. a; -rъ etc. 208, 227; -sъ

etc. 221, 250; -ъskъ 248;

-stъ 233; -šъ etc. 221, 252;

-išče 248; -tlъ etc. 206; -trъ

etc. 205, 227; -tъ etc. 211,

232; -u 203, 224; vъ etc. 215,

237; -y, gl. u; -zъ oziroma

-ezъ etc. 220, 250; -žъ ozi-

roma -ežъ etc. 220, 249; -ъ,

gl. a ali u; -ь, gl. i.

priredje 265, § 213 A

prisonice ali naslonice 52.

prislov 282—289.

prislovije 262, 264.

pristav 263.

pro, predponka 293.

Proclitica gl. predslonice.

Pronomina, gl. zaimena

demonstrativa, gl. kazalna; inde-

fnita, gl. nedoločna; interrogati-

vum, gl. prašalno; personalia, gl.

osebna; possessiva, gl. posestna;
reciprocum, gl. vzajemno; reflexi-
vum, gl. povratno; relativum, gl.
oziralno.

proti 343.

raz s tož. 328, s rod. 339; kot pri-
slov §. 207, f; kot predponka 294.

razlikovanje šumnikov 75.

razlikovanje zobnikov 59.

razpol besedni 266.

razteg 47, 48, 49.

rodilnik: cene 336;

časa 336;

delitveni 332;

ločitve 329;

mere 336;

predmetni 331;

pristojnosti 331;

raznega pomena 330;

stranskega predmeta 335.

f-ovci 53, 54.

samoglasniki 4—43:

mehki 7,

trdi 7.

samoglasniki ob začetku 43.

samostalnik 267—269.

Sätze, gl. stavi:

abhängige Fragesätze, gl. odvisno-

prašalni; Adverbials., gl. prislovni;

anführende, gl. navodni; Attribu-

tiv., gl. pridevni; aussagende, gl.

izpovedni; Causals., gl. razložni;

Comparativ., gl. primerjalni; Con-

cessiv., gl. privolilni; Conditionals.,

gl. pogojni; Consecutiv., gl. po-

sledični; Finals., gl. namenilni; S.

des Grundes, gl. vzročni; Locals.,

gl. krajni; Modals., gl. načinovni;

Objects., gl. predmetni; Relativs.,

gl. oziralni; Subjects., gl. podmetni;

Substantiv., gl. imenski; Tempo-

rals., gl. časovni.

Satzgefüge, gl. podredje.

Satzverbindung, gl. priredje.

sedanjik 121, 352—356:

dovršnih glagolov § 328 — § 331,

§. 333;

nedovršnih glagolov §. 327;

opetovalnih glagolov § 326;
trpežnih glagolov § 325.

sklad 269, 272.

skladnja 261—368.

sklanjatev 77—118, in sicer:

imenska 77—100,

I. 85,

II. 87,

III. 93,

IV. 95,

V. 97,

sostavljena 112—118,

zaimenska 101—112.

sklanjatve (pregled) 80—81.

sklopek, 253—256.

skoz s tož. 328.

soglasniki 52—76, in sicer:

doneči 53;

goltni 53, 63;

hipni 52;

jezični 53;

nebni 53, 74;

nosni 53;

omehčivni 53, 54;

sapni 53;

sični 53, 70;

šumni 53, 74;

trpežni 53;

ustni 53, 60;

zobni 53, 56.

soglasniki ob koncu § 31, 1.

soper s tožil. 328.

sostava 253, 256—260.

sostavije 265.

sostavljena imena 253.

spol 268:

„ naravni § 151, 1;

„ slovniški § 151, 2.

spregatev 119—166.

spregatev, a) z osnovnim samoglasnikom in sicer:

korenske vrste 143—151;

nq-jevske vrste 151;

ê-jevske vrste 153;

l-jevske „ 155;

a-jevske „ 156—160;

ova-jevske vrste 160—161;

b) bez osnovnega samoglasnika
161—163.

Stamm, gl. deblo.

stav 261.

stavi:

časovni § 146, 2;

dopustni ali privolilni § 146, 4, c;

imenski § 144;

izpovedni § 144, β;

krajni § 146, 1;

načinovni § 146, 3;

namenilni ali namerni § 146, 4, d;

navodni § 144 δ;

odvisno-prašalni § 144, γ;

oziralni § 145;

podmetni § 144, a;

pogojni 146, 4, b;

posledični § 146, 3, b;

predmetni § 144, b);

pridevni § 145;

primerjalni § 146, 3, a;

prislovni § 146;

privolilni gl. dopustni;

razložni § 146, 4, a);

vzročni § 146, 4.

stavovi člani 262.

steigender Ton, gl. kipeči.

Subject, gl. podmet.

substantivum, gl. samostalnik.

Suffix, gl. priponka.

Superlativ, gl. presežnik.

Supinum, gl. namenilnik.

Syntax, gl. skladnja.

šb s tožil. 328, s rod. 339, s orodn.

350; kot predponka 294 (17, 18);

število 268.

števniki: glavni 274.

ločilni 275.

vrstni 276.

té-jevca 53, 56.

Tempora, gl. časi:

aorist, gl. dovršilnik; futurum, gl.

prihodnji; futurum exactum, gl.

predprihodnji; imperfectum, gl. ne-

dovršilnik; plusquamperfectum, gl.

predpretekli; praesens, gl. sedanji;

praeteritum, gl. pretekli.

Thema, gl. osnova.

Thematischer Vocal, gl. osnovni sa-

moglasnik.

tožilnik 321—329.

trat (skupek) 20.

trēt (skupek) 12.

tri (skupek) 12, 19, 25.

tvoritev glagolov 173—193.

tvoritev imen 193—260.

u 5, 33.

u 340; kot predponka 294.

u-jevska vrsta samoglasnikov 30—38.

va (tretja stopnja) 38.

velevnik 130, 357.

verba, gl. glagoli:

composita, gl. sestavljeni; durativa, gl. trpežni; finitiv-perfectiva, gl. dokončno-dovršni; frequentativa, gl. ponavljalni; imperfectiva, gl. nedovršni; impersonalia, gl. bezosebni; inchoativ-durativa, gl. začetno-trpežni; intransitiva, gl. neprehodni; iterativa, gl. opetovalni; media, gl. srednji; momentanea, gl. hipni; neutra, gl. zasebni; passiva, gl. trpni; perfectiva, gl. dovršni; reflexiva, gl. povratni; simplicia, gl. prosti; transitiva, gl. prehodni.

Verbalformen, gl. glagolske oblike:

d. modalen, gl. načinovne; nominalen, gl. imenske; numeralen, gl. števnice; pronominalen, gl. osebnice; temporalen, gl. časovne.

Verbalsubstantivum, gl. glagolnik.

veznica 299.

vkľjub 344.

Vocale, gl. samoglasniki.

Vocativ, gl. zvalnik.

vy, predponka 290.

Vb s tož. 324, s mestn. 344; kot predponka 290.

VbZ s tož. 325; kot predponka 290.

Wortart, gl. razpol besedni.

Wurzel, gl. koren.

y 5, 31.

za s tož. 325, s rod. 337, s orodn. 349; kot predponka 291.

Zahl, gl. število.

zaimena: kazalna 277;
nedoločna 282;
osebna 277;
oziralno 281;
posestna 280;
povratno 278;
prašalno 281;
vzajemno 279.

združeni stav 265.

zov 38—40

zoper, gl. soper.

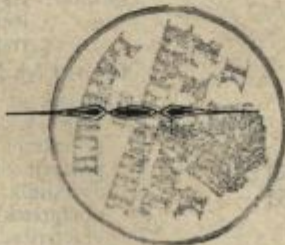
zusammengezogener Satz, gl. združeni stav.

Zusammenrückung, gl. sklopek.

zvalnik 321.

Ъ 6, 18, 30.

Ь 7, 10, 25.

Pregled.

Glasoslovje.

A. Samoglasniki:

- I. posamezni, a-, i-, u-jevska vrsta v 1., 2., 3. stopnji;
- II. skupne prikazni;
- III. naglas in dolžina.

B. Soglasniki:

- I. posamezni: r-, t-, p-, k-, č-jevci;
- II. skupne prikazni.

Pregiboslovje.

A. Sklanjatev.

- I. imenska, I., II., III., IV., V.;
- II. zaimenska;
- III. sestavljena.

B. Spregatev.

- I. v obče; a) iz sedanjikovega, b) iz nedoločnikovega debla;
- II. po vrstah; A. z osnovnim samoglasnikom: korenska, nq-, ě-, i-, a-, ova-jevska vrsta; B. brez osnovnega samoglasnika (nepravilna);
- III. opisane glagolske oblike.

Besedotvoritev.

- A. tvoritev glagolov, oziroma nedoločnikovih debel: korenskih, nq-, ě-, i-, a-, ova-jevskih;
- B. tvoritev imen: I. prvotnih, II. drugotnih, III. sestavljenih.

Skladnja.

vyodni del: stavovi členi, stavi;

- I. pomen besednih razpolov: samostalnik, prilog, števnik, zaima, prislov, predlog, veznica, glagol;
- II. pomen besednih oblik: A. imenskih: imenovalnik, zvalnik, tožilnik, dajalnik, roditeljski, mestnik, orodnik;
- B. glagolskih: sedanjik, nedovršilnik, dovršilnik, velevnik, deležniki, nedoločnik, namenilnik, glagolnik.